

Förstärkt försäkringstagarskydd

Betänkande av Livförsäkringsutredningen

Stockholm 2012

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2012:64

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Omslag: Agneta Öberg, Elanders Sverige AB.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2012

ISBN 978-91-38-23797-7
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Peter Norman

Regeringen beslutade¹ den 29 april 2010 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att analysera flytträtt av försäkringssparande och vissa andra livförsäkringsfrågor med huvudsakligt syfte att stärka försäkringstagarnas intressen.

Den 1 augusti 2010 förordnades Tord Gransbo att från samma dag vara särskild utredare. Den 1 september förordnades flertalet experter och sekreterare. Utredningen antog namnet Livförsäkringsutredningen (Fi 2010:03).

I arbetet har som experter medverkat Lars Bergendal, Mary-Anne Carlsson, Charlotta Erikson, Tomas Flodén, Mats Holmqvist, Gabriella Johansson, Anette Norberg, Gustaf Rentzhog, Malin Rylander-Leijon, Gustaf Sjöberg och Leif Victorin samt från och med den 4 oktober 2010 Sofi Nyström och från och med den 1 februari 2011 Katarina Thorslund.

Sekreterare har varit Mona Risberg och Bengt Söderquist. Suzanna Zeitoun Eckerhall förordnades som sekreterare den 16 augusti 2010 och deltog i utredningsarbetet fram till och med den 14 augusti 2011.

Härmed överlämnas betänkandet Förstärkt försäkringstagar-skydd (SOU 2012:64).

Stockholm i september 2012

Tord Gransbo

/MonaRisberg
/Bengt Söderquist

---

¹ Dir. 2010:43.

Innehåll

Sammanfattning	19
1 Författningsförslag.....	33
2 Bakgrund	115
2.1 Livförsäkringssparandets särdrag.....	115
2.2 Det svenska pensionssystemet.....	117
2.2.1 Den allmänna pensionen	117
2.2.2 Inkomstpension.....	118
2.2.3 Garantipension.....	118
2.2.4 Premiepension	118
2.3 Företagsformer på försäkringsmarknaden	119
2.3.1 Försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar	119
2.3.2 Livförsäkrings- och skadeförsäkringsföretag.....	119
2.3.3 Traditionella livförsäkringsbolag och fondförsäkringsbolag.....	120
2.3.4 Icke-vinstutdelande och vinstutdelande livförsäkringsföretag.....	121
2.3.5 Hybridbolag och andra ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.....	121
2.4 Hänvisningar till associationsrättslig lagstiftning.....	122
2.5 Försäkringsföretagens associationsrättsliga särdrag.....	123
2.5.1 Aktiebolag visavi försäkringsaktiebolag.....	123
2.5.2 Ekonomiska föreningar visavi ömsesidiga försäkringsbolag respektive försäkringsföreningar	125

2.6	Olika klassificeringar av livförsäkringar.....	131
2.6.1	Döds- och livsfallsförsäkring	131
2.6.2	Personförsäkring enligt försäkringsavtalslagen.....	132
2.6.3	Tjänstepensionsförsäkring och annan pensionsförsäkring.....	132
2.6.4	Kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring och annan tjänstepensionsförsäkring.....	133
2.6.5	Förmånsbestämd och premiebestämd tjänstepension.....	135
2.6.6	Traditionell försäkring och fondförsäkring.....	136
2.6.7	RisKFörsäkringar och sparFörsäkringar	137
2.7	Övergripande om intressekonflikter i livförsäkringsföretag	140
3	Allmänna utgångspunkter	147
3.1	Utredningens uppdrag	147
3.2	Sambanden mellan de frågor som utredningen behandlar ...	149
3.3	Försäkringstagarskydd som motiv för särregleringen	151
3.4	Konkurrensaspekter som motiv för särregleringen	153
4	Överskott i livförsäkringsverksamhet – en bakgrund	155
4.1	Vad är överskott enligt dagens synsätt?.....	155
4.2	Olika rättigheter till överskott	156
4.3	Uppkomsten av överskott	157
4.3.1	Försäkringsavtalets innehåll har en avgörande betydelse	157
4.3.2	Antaganden för premieberäkningen har en grundläggande betydelse.....	157
4.3.3	Beräkningen av försäkringsskulden påverkar när överskotten framkommer och överskottens storlek	158
4.3.4	Valet av skuldtäckningstillgångar påverkar kapitalavkastningens storlek.....	159
4.3.5	Valet av fria tillgångar påverkar också avkastningens storlek.....	160

4.4	Uppkomsten av överskott i olika slag av försäkringar	161
4.4.1	Traditionell livförsäkring	161
4.4.2	Livförsäkring med villkorad återbäring	161
4.4.3	Fondförsäkring	162
4.4.4	Sjuk- och olycksfallsförsäkring.....	163
4.4.5	När uppstår överskott?	163
4.4.6	Överskott ackumuleras i konsolideringsfonden.....	164
4.5	Fördelning av överskott.....	165
4.5.1	Skälighetsprincipen för försäkringsbolag.....	165
4.5.2	Skälighetsprincipen för försäkringsföreningar	171
4.5.3	Kontributionsprincipen.....	172
4.5.4	Annan princip för överskottshanteringen.....	173
4.6	Metoder att fördela överskott	174
4.6.1	Kollektiv premierabatt.....	175
4.6.2	Pensionstilläggsmetoden.....	175
4.6.3	Retrospektivreservmetoden	176
4.6.4	Kollektiv konsolidering m.m.	177
4.6.5	Återbäringränta och kollektiv konsolideringsgrad	178
4.6.6	Utbetalning av överskott	179
4.6.7	Fördelning av överskott enligt kontributionsprincipen är en avvägningsfråga.....	181
4.7	Sambandet mellan överskotts-, redovisnings- och solvensregler.....	184
4.7.1	Sambandet mellan överskotts- och redovisningsregler.....	184
4.7.2	Sambandet mellan överskotts- och solvensregler	185
4.7.3	Sambandet mellan redovisnings- och solvensregler.....	185
4.8	Behandling av överskott som avsättning/skuld eller eget kapital.....	187
4.8.1	Skuld eller eget kapital enligt IAS 32.....	187
4.8.2	Medlemsandelar i ekonomiska föreningar och liknande instrument enligt IFRIC 2.....	190
4.8.3	Skuld eller eget kapital enligt lagbegränsad IFRS	192
4.8.4	Skuld eller eget kapital enligt IFRS 4	192
4.8.5	Skuld eller kapital enligt solvensreglerna	193

4.9	Ändrade överskotts-, redovisnings- och solvensregler	194
4.9.1	Nyligen ändrade överskottsregler i FRL	194
4.9.2	Nya redovisningsregler om försäkringsavtal från IASB.....	195
4.9.3	Nya solvens II-regler för försäkringsföretag	204
4.9.4	Ny FL för ekonomiska föreningar.....	210
4.9.5	Solvens- och redovisningsreglerna förändras	216
4.10	Externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning	218
4.10.1	Vad avses med externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning?	218
4.10.2	Garantikapital och verksamhetskapital.....	220
4.10.3	Vinstandelslån och kapitalandelslån.....	222
4.10.4	Förlagsinsatser.....	228
4.10.5	Konvertibla skuldebrev och teckningsoptioner	229
4.10.6	Upplåningsförbudet.....	230
4.11	Några internationella överskottsregleringar	231
4.11.1	Danska regler.....	231
4.11.2	Brittiska regler.....	235
5	Överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag - överväganden och förslag	241
5.1	Utgångspunkter för framtida överskottsregler	241
5.1.1	Utgångspunkten är företagets överskott i vid mening	241
5.1.2	Försäkringstagarnas olika roller och rättigheter	246
5.1.3	Regleringen av försäkringsmarknaden och försäkringsföretagen har förändrats	249
5.1.4	EU:s försäkringsrörelseregler skyddar försäkringstagarna som kunder	251
5.1.5	Överskott kan användas mer eller mindre diskretionärt	252
5.1.6	Överskottsreglerna måste beakta nya redovisnings- och solvensregler	254
5.1.7	Borgenärsskydd eller riskkapitalskydd	255
5.2	Överskottsreglernas omfattning	261
5.2.1	Vilka rättigheter och överskott ska överskottsreglerna omfatta?	261

5.2.2	Vilka försäkringsföretag bör överskottsreglerna omfatta?.....	266
5.2.3	Vilka regler bör översynen omfatta?	269
5.3	Överskottsreglernas inriktning.....	270
5.3.1	Principer för utformning av nya överskottsregler....	270
5.3.2	Överskottsreglernas syften	273
5.3.3	Principer för beaktande av nya redovisnings- och solvensregler.....	274
5.3.4	Förhållandet mellan huvudförslaget och övriga förslag om överskottshantering	280
5.4	Överskottshantering enligt FRL för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst – Huvudförslaget	282
5.4.1	Precisering av rättigheter i försäkringsavtal respektive bolagsordning eller stadgar	282
5.4.2	Riktlinjer för överskottshantering och överskottsbalansräkning.....	286
5.4.3	Kompetensfördelningen mellan stämman och styrelsen.....	295
5.4.4	Förespeglingsförbudet förtydligas	300
5.4.5	Värdeöverföringsreglerna i livförsäkringsaktiebolag	301
5.4.6	Värdeöverföringsreglerna i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar	308
5.4.7	En förstärkt likabehandlingsprincip	310
5.4.8	Riktlinjer för investeringar av försäkringstagarnas överskott	311
5.4.9	Riktlinjer för hantering av intressekonflikter i överskottshantering.....	313
5.4.10	En föreskriftsrätt om innehåll i och utformning av överskottsriktlinjer m.m.	314
5.4.11	Förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade i hybridbolag.....	315
5.4.12	Förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar	318
5.4.13	Ändringar av överskottsregler med koppling till årsredovisningen och kontributionsprincipen	320

5.4.14	En oberoende kontroll av företagets överskottshantering	322
5.4.15	Förbättrad information om överskottshandlingen till försäkringstagarna.....	325
5.4.16	Förbättrad information om överskottshandlingen i årsredovisningen.....	329
5.4.17	Förbättrad försäkringstagarinsyn och -inflytande över företagsstyrningen	330
5.4.18	Förbättrad tillsyn av överskottshandlingen och informationen om den samt avtalsvillkor.....	331
5.5	Överskottshantering enligt FL för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst – Optionen	334
5.5.1	Optionens huvudsakliga innehåll.....	334
5.5.2	Optionens närmare innehåll.....	338
5.6	Nya överskottsregler i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.....	345
5.7	Upptagande av externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning – Överväganden och förslag.....	350
5.7.1	Utgångspunkter	350
5.7.2	Vinstandelslån och kapitalandelslån.....	353
5.7.3	Konvertibla skuldebrev	358
5.7.4	Förlagsinsatser.....	359
5.7.5	Garantikapital och verksamhetskapital.....	360
5.7.6	Fondemission i livförsäkringsaktiebolag	361
5.7.7	Ägarinsatser och insatsemmissioner i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar	362
5.7.8	Uttaxering i livförsäkringsföreningar	363
5.7.9	Ytterligare anpassningar av förutsättningarna för olika former av riskkapital	365
5.8	Anpassningar av regler om överskottsfonder.....	373
5.9	Vissa överskottsregler som övervägts men förkastats	375
5.9.1	Begränsningar av överskott som får användas som företagets riskkapital?	375
5.9.2	Överskottsregler motsvarande den danska eller brittiska regleringen?	377

5.9.3	Ombildning av hybridbolag till ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning?.....	380
6	Företagsstyrning i hybridbolag – en bakgrund	383
6.1	Behovet av reform och utgångspunkter för en sådan	383
6.2	Tidigare behandling av frågan om företagsstyrning i ömsesidiga livförsäkringsbolag	384
6.3	Företagsstyrning i allmänna aktiebolag och hybridbolag....	388
6.4	Företagsstyrning i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar	393
7	Företagsstyrning i hybridbolag – överväganden och förslag.....	397
7.1	Utgångspunkter för framtida företagsstyrningsregler	397
7.1.1	Styrelsens tudelade lojalitetsplikt i ett hybridbolag	397
7.1.2	Omfattningen av förbudet mot värdeöverföringar påverkar styrelsens uppdrag i ett hybridbolag	400
7.1.3	Den förstärkta likabehandlingsprincipen påverkar styrelsens uppdrag i ett hybridbolag	401
7.1.4	Stämmans anvisningsrätt, klandertalan och skadestånd	401
7.1.5	Principer för utformning av regler om företagsstyrning i hybridbolag.....	403
7.2	Förbättrade insyns- och inflytandemöjligheter för försäkringstagare i hybridbolag.....	404
7.2.1	Närvaro- och yttranderätt på bolagsstämman	404
7.2.2	Ytterligare åtgärder för att förbättra insyn och inflytande på stämman.....	405
7.2.3	Insyn och inflytande i styrelsen.....	408
7.2.4	Styrelsens primära lojalitetsplikt lagfästs	409

8	Flytträtt – en bakgrund	411
8.1	Individens behov av att ändra och flytta sitt försäkringssparande.....	411
8.2	Problemen med avsaknaden av flytträtt utifrån ett bolagsstyrningsperspektiv	412
8.3	Argument mot flytträtt.....	414
8.3.1	Moturvalsproblem.....	415
8.3.2	Svårigheter att beräkna flyttbart värde	418
8.3.3	Försämrad avkastning.....	419
8.3.4	Provisionsdriven flyttkarusell	422
8.3.5	Ingrepp i avtalsfriheten.....	426
8.3.6	Särskilt om kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar.....	428
8.4	Närmare om kollektivavtalade pensionssystem	431
8.4.1	Tjänstemän i privat sektor	431
8.4.2	Arbetare i privat sektor.....	433
8.4.3	Anställda i kommun och landsting	434
8.4.4	Anställda i statlig sektor	434
8.5	Tidigare behandling av flytträttsfrågan och gällande lagstiftning	435
8.6	Den kollektiva avtalsrätten	442
8.6.1	Bakgrund	442
8.6.2	Den kollektiva avtalsrättens historiska förankring ...	443
8.7	Internationella konventioner om förenings- och förhandlingsrätten	447
8.7.1	Europarådet	447
8.7.2	International Labour Organisation.....	451
8.8	Nationell lagstiftning för den kollektiva avtalsrätten	454
8.9	Lagstiftarens syn på arbetsmarknadens parter förhandlingsfrihet och på kollektivavtalets betydelse inom arbetsrätten	457
8.10	Särskilt om kollektivavtalet och tjänstepensionen	460
8.11	Kartläggning av flytträttsmarknaden	463

8.11.1	Flytträttens omfattning.....	463
8.11.2	Vilka volymer har flyttats.....	468
8.11.3	Flytt av fribrev	471
8.11.4	Förutsättningar för flytträtt.....	474
8.11.5	Vilka kostnader kan uppstå vid flytten?	478
8.11.6	Ekonomiska incitament och intressekonflikter vid flytträtt	482
8.12	Flytträtt i ett internationellt perspektiv	483
8.12.1	Norge.....	484
8.12.2	Danmark.....	485
8.12.3	Finland.....	486
9	Flytträtt – överväganden och förslag	487
9.1	Begreppet flytträtt	487
9.2	Principer för utformningen av regler om flytträtt	497
9.3	Lagstiftningens inriktning	505
9.4	Principer för försäkringsföretagets beräkning av flyttvärde och flyttkostnader	508
9.4.1	Flyttvärdet av en försäkring	511
9.4.2	Kostnaderna förknippade med flytt av en försäkring	516
9.4.3	Prissättning av och villkoren i det nya avtalet.....	518
9.5	Särskilda överväganden om flytträttens omfattning.....	518
9.5.1	Särskilt om kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar	519
9.5.2	I vilken utsträckning kan den försäkrade ges rätt att avsluta ett försäkringsavtal genom flytt när avtalet har ingåtts av arbetsgivaren?	527
9.5.3	Hur påverkar närvaron av kollektivavtal och de rättsliga förutsättningarna möjligheten att lagstifta om flytträtt avseende kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar?	533
9.5.4	Vilka begränsningar avseende försäkringens art bör tas hänsyn till avseende flytträttens omfattning?	543

9.5.5	Andra faktorer att ta hänsyn till avseende flytträttens omfattning	550
9.6	Utformningen av skattelagstiftningen	556
9.6.1	Krav på pensionsförsäkringar och överföringar av värdet av sådana försäkringar	558
9.6.2	Krav på inlämnande av kontrolluppgift	566
9.7	Behovet av information.....	570
9.7.1	Gällande rätt avseende information innan försäkringen tecknas och i samband med flytt av försäkringens värde	571
9.7.2	Utgångspunkter för behovet av översyn av nu gällande informationsregler.....	580
9.8	Förslag.....	584
9.8.1	Begreppet flytträtt	584
9.8.2	Återköps- och flyttvärde	593
9.8.3	Avgifter vid återköp och flytt	603
9.8.4	Information om återköps- och flyttvärde samt kostnader	608
9.8.5	Flytträttens omfattning	609
9.8.6	Utformningen av skattelagstiftningen.....	628
9.8.7	Krav på information.....	635
10	Övergång till eller från vinstutdelning – en bakgrund	639
10.1	Övergång till vinstutdelning – kategoribyte till ett vinstutdelande livförsäkringsföretag.....	639
10.2	Övergång från vinstutdelning – kategoribyte till icke-vinstutdelande företag.....	640
10.3	Andra verksamhetsförändringar.....	641
10.4	Övergång till och från vinstutdelning i skadeförsäkringsbolag?	641
10.5	En översikt av gällande bestämmelser om övergång till vinstutdelning	642
10.5.1	Livförsäkringsaktiebolag	642
10.5.2	Ömsesidiga livförsäkringsbolag	643
10.5.3	Livförsäkringsföreningar	643

10.6	En översikt av tidigare ombildningarna.....	644
10.6.1	Handelsbanken Liv.....	644
10.6.2	SPP Liv.....	644
10.6.3	Nordea Liv.....	645
10.6.4	Nya SEB Trygg Liv – ombildning via fusion.....	646
10.6.5	Några erfarenheter från tidigare ombildningar.....	647
11	Övergång till vinstutdelning – överväganden och förslag.....	653
11.1	Regleringens omfattning.....	653
11.1.1	Vilka associationsformer bör beaktas?.....	653
11.1.2	Vilka övergångar bör beaktas?.....	654
11.1.3	Bör andra jämförbara företagsändringar beaktas?	657
11.1.4	Vilka former av kapitalinsatser bör beaktas?.....	658
11.2	Principer för utformning av regler om övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsförändringar.....	659
11.3	Förutsättningarna för övergång till vinstutdelning.....	665
11.3.1	Hur övergången till vinstutdelning sker.....	665
11.3.2	Beslutsmajoritet på stämman.....	666
11.3.3	Underrättelser om och samtycke till kategoribytet från försäkringstagarna.....	668
11.3.4	Bolagsordningens och stadgarnas innehåll.....	675
11.3.5	Beaktande av försäkringstagarnas rättigheter.....	676
11.3.6	Särskilt om flytträtt efter kategoribytet.....	679
11.3.7	Gottskrivning av fonder och övervärden.....	680
11.3.8	Värderingen av vad som ska gottskrivas.....	685
11.3.9	Fördelningen av kostnader för övergången till vinstutdelning.....	687
11.3.10	Avtals- och stadgefrågor.....	688
11.4	Ett förbud mot övergång från vinstutdelning och bildande av nya hybridbolag?.....	690
11.5	Byten av associationsform.....	692
11.6	Företagsändringar jämförbara med övergång till vinstutdelning.....	695

12	Följändringar	701
12.1	Årsredovisningsändringar.....	701
12.2	Ändringar i skattereglerna till följd av nya överskottsregler i FRL.....	704
13	Samordning med Solvens II-utredningens förslag	709
13.1	Inledning.....	709
13.2	Proportionalitetsprincipen.....	710
13.2.1	Solvens II-utredningens förslag.....	710
13.2.2	Konsekvenser av förslaget om proportionalitetsprincipen för vårt förslag.....	710
13.3	Tjänstepensionsverksamheten.....	711
13.3.1	Solvens II-utredningens förslag.....	711
13.3.2	Konsekvenser av förslaget om tjänstepensionsföretag för vårt förslag.....	711
13.4	Mindre försäkringsföretag.....	713
13.4.1	Solvens II-utredningens förslag.....	713
13.4.2	Konsekvenser av förslaget om mindre försäkringsföretag för vårt förslag.....	714
13.5	Värdering av tillgångar och skulder samt bestämmande av överskott i kapitalbasen.....	715
13.5.1	Solvens II-utredningens förslag.....	715
13.5.2	Konsekvenser av förslagen om värdering av tillgångar och skulder samt bestämmande av överskott i kapitalbasen för våra förslag.....	717
13.6	Investeringar.....	719
13.6.1	Solvens II-utredningens förslag.....	719
13.6.2	Konsekvenser av förslaget om investeringar för vårt förslag.....	721
13.7	Krav på företagsstyrning.....	723
13.7.1	Solvens II-utredningens förslag.....	723
13.7.2	Konsekvenser av förslaget om företagsstyrning för vårt förslag.....	726

14 Sammanfattande bedömning.....	729
14.1 Överskottshantering och övergång till vinstutdelning.....	729
14.2 Företagsstyrning i hybridbolag.....	733
14.3 Tillräckligheten av föreslagna åtgärder för att inte kräva en tvångsombildning av hybridbolag.....	734
14.4 Flytt av försäkringssparande	737
15 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	749
15.1 Övergångsfrågor om överskottshantering och anknutna förslag	749
15.1.1 Allmänt.....	749
15.1.2 Särskilt om övergångsregler till nya kapitalanskaffningsregler.....	751
15.2 Övergångsfrågor om flytträtt.....	753
16 Konsekvenser av förslagen.....	755
16.1 Allmänt om förslagens konsekvenser.....	755
16.1.1 Förslagen och deras inbördes beroenden.....	755
16.1.2 Vilka försäkringar och försäkringsföretag som omfattas av förslagen.....	757
16.1.3 Allmänt om konsekvenserna för försäkringsföretagen.....	758
16.1.4 Allmänt om konsekvenserna för försäkringstagarna	759
16.1.5 Allmänt om konsekvenserna för försäkringsmarknaden m.m.	760
16.1.6 Allmänt om konsekvenserna för Finansinspektionen och övriga myndigheter.....	761
16.1.7 Sammanfattning av förslagens ekonomiska konsekvenser.....	761
16.2 Flytträtt – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag	764
16.2.1 Konsekvenser för försäkringstagare	767
16.2.2 Konsekvenser för företag	772

16.3	Överskottshantering – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag	776
16.3.1	Konsekvenser för försäkringstagare m.fl.....	778
16.3.2	Konsekvenser för försäkringsföretag	780
16.4	Övergång till vinstutdelning och andra verksamhetsförändringar – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag	784
16.4.1	Konsekvenser för försäkringstagare	785
16.4.2	Konsekvenser för försäkringsföretag	786
16.5	Företagsstyrning och förstärkt försäkringstagarinflytande i hybridbolag – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag	787
16.5.1	Konsekvenser för försäkringstagare m.fl.....	788
16.5.2	Konsekvenser för försäkringsföretag	789
16.6	Konsekvenser för försäkringsmarknaden	790
16.6.1	Försäkringsförmedlare och andra rådgivare	791
16.6.2	Valcentraler.....	792
16.6.3	Övriga företag	794
16.6.4	Konkurrens inom den svenska marknaden och inom EU	795
16.7	Konsekvenser för samhället och staten.....	797
16.7.1	Påverkan på samhällsekonomin	797
16.7.2	Kollektivavtalsrätten	798
16.7.3	Skatteverket	799
16.7.4	Finansinspektionen.....	800
16.7.5	Konsumentverket.....	802
16.7.6	Bolagsverket	802
17	Författningskommentar	803
Bilagor		
Bilaga 1	Kommittédirektiv	865
Bilaga 2	Överskottshanteringen enligt Optionen – ett exempel	885

Sammanfattning

Inledning

I enlighet med utredningsdirektivet omfattar våra förslag en utvidgad lagstadgad flytträtt, en förbättrad överskottshantering i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretag, en ökad insyn och inflytande för försäkringstagare i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (företagsstyrning i hybridbolag) samt en tydligare reglering av övergången till vinstutdelning (ombildning) i livförsäkringsföretag.

Utredningens förslag syftar förenklat till att förbättra skyddet för livförsäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i livförsäkringsföretaget, i sådana delar som inte effektivt skyddas av regler om kapitalbas och andra solvensregler eller rena avtalsrättsliga regler. Förslagen förbättrar förutsättningarna för försäkringsföretag, tillsynsmyndigheter och försäkringstagare att se och hantera de intressekonflikter som förekommer inom livförsäkringsverksamhet. I vissa livförsäkringsföretag är försäkringstagaren inte bara kund utan även finansiär av företagets riskkapital. Det medför att intressen mellan olika försäkringstagare måste balanseras av företaget och skyddas av lagstiftningen.

Sambandet mellan de frågor som utredningen behandlar

Enligt utredningens mening är de associationsrättsliga reglerna för överskottshanteringen av grundläggande betydelse för övriga frågor. Om försäkringstagarna svarar för riskkapitalet i företaget uppkommer ett större behov av insyn och inflytande än annars. Vi anser således att insyns- och inflytandefrågorna bör avgöras utifrån de motiv som bär upp försäkringsrörelselagstiftningen i denna del, dvs. skyddsaspekter relaterat till försäkringstagarnas finansiering av riskkapital, snarare än att tillgodose ett försäkringstagarintresse i

vid mening av att en viss företagsform bedriver verksamheten företagsekonomiskt effektivt eller skyddet för avtalade fordringar.

De anspråk på riskkapital som de facto finns hos försäkringstagarna måste beaktas i samband med flytt av värdet av livförsäkringar från ett ömsesidigt verkande företag. Även när nya försäkringstagare flyttar in till sådana bolag berörs befintliga försäkringstagares anspråk på riskkapital. De grunder som används för den löpande fördelningen av överskott under avtalstiden måste ha betydelse även vid bestämmandet av vilket värde som kan flyttas från det ömsesidigt verkande försäkringsföretaget. Det bör dock beaktas om och, i så fall, vilken betydelse det bör ha, att flytt av överskott som kan användas som riskkapital sker innan utbetalning på grund av försäkringsfallet.

Detsamma gäller vid en övergång till en vinstutdelande livförsäkringsverksamhet. Även i dessa sammanhang måste beaktas dels att försäkringstagarna tidigare svarat för denna form av riskkapital, dels de principer som gäller för den löpande fördelningen av överskott. Det måste även här beaktas i vad mån man ska värdera, tilldela och fördela överskott på ett annat sätt än vid en flytt av värdet av livförsäkringen. I sammanhanget bör anmärkas att situationen i ombildningsfallet är annorlunda åtminstone för hybridbolag, eftersom det efter ombildningen är aktieägaren som ska svara för riskkapitalet och därmed har rätt till uppkomna överskott.

Andra företagsändringar i form av överlåtelse av försäkringsbestånd, fusion och delning kan mer likna flytt av värdet av livförsäkringar genom att det här är fråga om kollektiv av försäkringstagare som övergår till ett nytt försäkringsföretag. Dessa förändringar skiljer sig dock från flyttfallet genom att det är försäkringsföretaget som initierar åtgärden samtidigt som de enskilda försäkringstagarna har små möjligheter att förhindra den. De har i bästa fall en möjlighet att flytta värdet av försäkringen till ett annat företag. Här behövs ett starkt försäkringstagarskydd både för försäkringsfordringarna och försäkringstagarnas anspråk på överskott.

Utredningen har också identifierat ett behov av att förtydliga gränsdragningen mellan ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst respektive inte får dela ut vinst. Det är även här motiverat med en tydligare reglering av hanteringen vid fördelningen av överskott mellan olika kollektiv av försäkringstagare som bidrar med riskkapital. Detta har inte bara betydelse för vad som bör gälla för den löpande överskottshanteringen i sådana företag, utan också när det gäller företagsändringar i

form av överlåtelse, fusion och likvidation. Utredningen har också bedömt att försäkringsrörelselagen (2010:2043, FRL) bör anpassas så att delägarna och medlemmarna ska kunna svara för riskkapitalet på ett tydligt sätt i form av delägarinsatser och medlemsinsatser kombinerat med en överskottshantering enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (FL) som bygger på vinstutdelning till ägarna.

Vidare bör regler om försäkringsföretagens finansieringsmöjligheter och dess former vara väl anpassade till om företaget får dela ut vinst, men även till övriga förutsättningar som respektive företagsform tillämpar i sin överskottshantering.

Våra förslag om en utvidgad lagstadgad flytträtt, en förbättrad överskottshantering i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretag, en ökad insyn och inflytande i hybridbolag samt en tydligare reglering av övergången till vinstutdelning (ombildning) i livförsäkringsföretag presenteras närmare nedan.

Flytträtt

Ett viktigt bidrag för att uppnå ett gott konsumentskydd är individernas möjlighet att agera. Genom att utvärdera olika produkter och erbjudanden, ställa krav på kvalitet och, om försäkringsföretaget inte handlar i enlighet med deras önskemål och preferenser, ha rätt att ta sitt sparkapital och gå till ett annat försäkringsföretag, kan individerna själva ge försäkringsföretagen incitament att agera utifrån konsumenternas bästa. Trycket på företagen som konsumenterna själva kan utöva bidrar därmed till att öka handlingsfriheten och stärka deras ställning på marknaden. En flytträtt har således en disciplinerande effekt på försäkringsföretagen.

Utvecklingen på försäkringsmarknaden har inneburit en allt större valfrihet för individen – en valfrihet som har inneburit att individen tar en allt högre risk i pensionssparandet. Ett exempel på detta är utvecklingen på tjänstepensionsområdet där premiebestämda lösningar ersätter förmånsbestämda pensioner och där individen bär den finansiella risken för sparandet. Utvecklingen mot sparande i fondförsäkring innebär också att individen måste kunna hantera en större finansiell risk. Med en ökad valfrihet måste vikten av välinformerade konsumenter betonas. Felaktiga val kan innebära att pensionsförmåner utarmas och att individen får en otillräcklig pension. I förlängningen har detta också en samhälls-

påverkan, då samhället kan tvingas att ta ansvar för de individer som inte klarar sin försörjning. En förutsättning för att konsumentintresset i flytträtt ska sammanfalla med samhällsintresset på området är att den information som individen grundar sina val på är tillräcklig och rättvisande. Informationen ska förenkla den jämförelse som individen själv behöver göra i samband med en flytt. Konsumentintresset av flytträtt sammanfaller således med ett samhällsintresse under förutsättning att individen gör välgrundade val i kombination med att det finns en tillsyn över hur flytträtten utvecklas och hanteras av försäkringsföretag och rådgivare.

Föreslagen lagstadgad flytträtt för individuell livförsäkring

Mot bakgrund av vad som nu sagts föreslår utredningen när det gäller *individuella livförsäkringar som inte är tjänstepensionsförsäkringar (privata försäkringar)* att dessa även fortsättningsvis ska omfattas av lagstadgad flytträtt. För att underlätta för försäkringstagaren att sammanföra sina privata pensionsförsäkringar förtydligas skatteflyttsbestämmelsen i inkomstskattelagen (1999:1229, IL) så att det ska vara möjligt att flytta samman två eller flera pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande sådan försäkring. Detta är angeläget främst för att individen ska kunna få en bättre överblick över sitt totala försäkringssparande, men även för att den totala kostnaden för sparandet ska minska eftersom det kan finnas fasta avgifter som belastar varje försäkring.

När det gäller *individuella tjänstepensionsförsäkringar* begränsas utredningens förslag till flytträtt till premiebestämda sådana. I en förmånsbestämd lösning bär arbetsgivaren en stor del av risken för att försäkringsföretaget ska kunna uppfylla åtagandet. En flytträtt för den försäkrade skulle således innebära att annan än den riskbärande parten skulle ges en sådan rätt. I denna del innebär utredningens förslag en viss inskränkning från i dag.

Däremot utvidgas flytträtten av *individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar* för den försäkrade i viss utsträckning jämfört med i dag. Detta sker genom ändring av såväl civilrättsliga som skatterättsliga regler.

Den lagstadgade flytträtten utvidgas till överföring av premiebestämd tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren (arbetsgivaren) har upphört att existera eller har

avlidit. I sådana situationer har den försäkrade (arbetstagaren) rätt till överföring av pensionskapitalet till en ny mottagande försäkring som den försäkrade kan teckna. Föreslagna ändringar av skatte regleringen innebär att det överförda tjänstepensionskapitalet ska placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring. Nu nämnda regler innebär även att den försäkrade genom flytt har möjlighet att sammanföra pensionskapital från flera tjänstepensionsförsäkringar som har tecknats av olika arbetsgivare.

De skäl som redovisas ovan för en lagstadgad, framåtverkande flytträtt avseende privata försäkringar och premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar får anses vara gällande även för en *retroaktiv tillämpning*, dvs. reglerna tillämpas även på gällande försäkringar som har tecknats tidigare. Det finns emellertid restriktioner som begränsar möjligheterna att införa retroaktiva regler på förmögenhetsrättens område, bl.a. måste beaktas båda parternas intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas. Mot den bakgrunden konstateras att en retroaktiv flytträtt som i sin omfattning och utformning tar hänsyn till såväl den flyttande försäkringstagaren som till kollektivet av försäkringstagare i avgivande och mottagande försäkringsföretag kan anses ligga i alla försäkringstagares intresse och att en flytträttsreglering som innehåller ett sådant neutralitetsmoment inte heller innebär att rättsskyddet för försäkringsföretaget rubbas. De regler om flyttvärde och flyttkostnader som föreslås får anses uppfylla dessa krav. Det finns således övervägande skäl för att föreslagna obligatoriska flytträttsregler för *privata pensionsförsäkringar* bör gälla retroaktivt.

När det gäller *premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar* måste reglerna om den lagstadgade flytträtten beakta att arbetsgivarens åtagande i pensionsutfästelsen ska kunna fullgöras. Det är visserligen så att det är den försäkrade som bär risken för utfallet av pensionen och som därför enligt tidigare redovisade principer bör ha rätten att flytta värdet i försäkringen. Det torde dock strida mot såväl allmänna avtalsrättsliga principer som mot syftet bakom arbetsgivarägda tjänstepensionsförsäkringar att införa en lagstadgad flytträtt för den försäkrade så länge arbetsgivarens huvudsakliga åtagande enligt pensionsutfästelsen kvarstår. När däremot premiebetalningen upphört till följd av att den anställde slutat sin anställning eller när försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit bör flytträtten för den försäkrade gälla retroaktivt.

Nu föreslagna civilrättsliga och skatterättsliga regler är dock inte nog. En väl fungerande flytträtt förutsätter även väl avvägda

näringsrättsliga regler om flyttvärde och flyttkostnader samt effektiva informationsregler.

Det föreslås därför att flyttvärdet av vad försäkringstagaren eller den försäkrade har rätt till enligt avtal (försäkringsfordran) ska bestämmas neutralt. I värdet på försäkringsfordran ska beaktas värdet av avtalade och intjänade garantier och liknande utfästelser. Vidare ska anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag beaktas enligt företagets överskottsregler som i sin tur ska utformas mot bakgrund av de principer företaget tillämpar i överskottshanteringen.

När det gäller avgifter vid överföring får dessa högst uppgå till belopp som motsvarar direkta kostnader för den administrativa hanteringen och de obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till försäkringen. Sistnämnd reglering är viktig för att motverka att avgifterna sätts så höga att den lagstadgade flytträtten sätts ur spel.

Som nämnts förutsätter en väl fungerande flytträtt effektiva informationsregler. Utredningen kan konstatera att det finns ett behov av att revidera reglerna om information i samband med en flytt för att uppnå en ökad standardisering av informationsinnehållet. Utredningen föreslår att detta bör uppnås genom att Finansinspektionen i föreskrifter och allmänna råd ålägger försäkringsföretagen att upprätta och till försäkringstagaren eller den försäkrade tillhandahålla särskilt utformade faktablad för flyttsituationen samt lämnar uppgifter om flyttvärde och flyttkostnader i de årliga värdebeskeden.

Föreslagen lagstadgad flytträtt för kollektivavtalsområdet

Av skäl som har anförts i föregående avsnitt om flytträtt för individuella livförsäkringar har utredningen valt att helt undanta förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar från lagstadgade regler om flytträtt.

När det gäller frågan om kollektivavtalsgrundade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar bör omfattas av lagstadgade flytträttsregler har en avvägning gjorts mellan dessa försäkringars särart och de konsumentskyddsaspekter som finns. Vid en sådan avvägning anser utredningen det vara svårt att motivera generella, bindande lagregler som skulle innebära en störning i de avtalslösningar som redan har uppnåtts på arbetsmarknaden.

Framåtverkande regler om flytträtt skulle däremot inte på samma sätt störa redan uppnådda avtalslösningar. Det kan hävdas att samhällsintresset av att möjliggöra en omfattande rätt till flytt av försäkringsparande är så stort att kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar bör omfattas av någon form av framåtverkande flytträttsregler. Utredningen har stannat för att föreslå semidispositiva, framåtverkande regler om flytträtt för premiebestämda premiedragande kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar. Det innebär i praktiken att kollektivavtalsparterna ges möjlighet att genom bestämmelser i kollektivavtal avstå från att låta lagregler om flytträtt gälla för avtalsområdet, alternativt utforma en annan form av flytträtt än den som läggs fast i lagstiftningen.

Som nämnts har utredningen funnit att det inte föreligger tillräckliga konsumentskyddsskäl för att föreslå en generell lagstadgad flytträtt för kollektivavtalade premiebestämda tjänstepensionslösningar. Frågan är då om det är motiverat att införa en mer begränsad sådan flytträtt inom det området.

Mer allmänt kan sägas att frågan om flytträtt för kollektivavtalade tjänstepensioner berör många svenskar och är därmed av ett stort samhällsintresse. Till skillnad från Sverige omfattas även tjänstepensionsområdet i många andra länder av det sociala trygghetssystemet. Den svenska modellen ger parterna på arbetsmarknaden en avsevärd handlingsfrihet att träffa överenskommelser, samtidigt som det medför ett betydande ansvar. I det sammanhanget bör särskilt uppmärksammas att en naturlig konsekvens av att kollektivavtalsparternas roll är att tillvarata det egna kollektivets intressen är att en övergripande flytträtt oberoende av kollektivavtalsområde saknas.

När det gäller fribrev (dvs. om premiebetalningen till försäringen har upphört till följd av att anställningen har avslutats) ställer detta till särskilda problem. I vissa planer har inträdesåldern för ålderspensionsdelen sänkts – något som innebär att fler yngre arbetstagare berörs. De yngre och medelålders arbetstagarna är rörligare i dag än tidigare. Denna utveckling får när det gäller fribrev till följd att dessa ökar i omfattning och att allt fler arbetstagare har sin tjänstepension spridd inom flera kollektivavtalsområden. Att kunna flytta ihop pensionskapital som ligger inom flera sådana områden är redan i dag en viktig fråga för dessa försäkrade. Den kommer dock sannolikt att ytterligare öka i betydelse eftersom det finns en trend bland yngre arbetstagare att arbeta kortare perioder hos olika arbetsgivare, i många fall verksamma

inom skilda kollektivavtalsområden. Detta är en fråga av stor vikt eftersom andelen fribrev redan i dag utgör en avsevärd del av antalet tecknade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar.

Att ha fribrev i olika försäkringsföretag innebär i många fall högre kostnader än om de fanns samlade i en försäkring. I dessa situationer är det därför av särskild vikt att den försäkrade får möjlighet att påverka placeringen av pensionskapitalet på ett för individen optimalt sätt.

Som nämnts bör det vid en analys av om det är motiverat att införa lagstadgade flytträttsregler på tjänstepensionsområdet göras en avvägning mellan kollektivavtalade försäkringars särart och konsumentskyddsaspekter. I det sammanhanget bör beaktas hur stark koppling försäkringsavtalet har till pensionsutfästelsen enligt kollektivavtalet, dvs. i vilken utsträckning arbetsgivaren bär ansvar för pensionsförmånerna. En svag koppling ökar utrymmet för tvingande lagstiftning.

När det gäller fribrev har arbetsgivaren i huvudsak fullgjort sitt åtagande enligt pensionsutfästelsen. Vissa regler i kollektivavtal om uttag och försäkringsform gäller dock alltjämt. I sammanhanget bör även beaktas att den försäkrade regelmässigt och även fortsättningsvis tar all risk för pensionens storlek, något som dock balanseras av kollektivt framförhandlade lösningar som gynnar arbetstagarkollektivet. Mot denna bakgrund har utredningen funnit övervägande skäl för att föreslå en flytträtt för fribrev, även retroaktivt. I sådana situationer har den försäkrade rätt till överföring av pensionskapitalet till en ny mottagande försäkring som den försäkrade kan teckna. Föreslagna ändringar av skatteregleringen innebär att det överförda tjänstepensionskapitalet ska placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring. Nu nämnda regler innebär även att den försäkrade genom flytt har möjlighet att sammanföra pensionskapital från flera tjänstepensionsförsäkringar som har tecknats av olika arbetsgivare.

Överskottshantering

Det förvaltade kapitalet hos ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag utgör en stor del av det totalt förvaltade försäkringskapitalet inom branschen. De samlade överskotten i dessa företag uppgår till betydande belopp. Överskotten samlas i dag upp i företagens konsolideringsfond och utgör alltså riskkapital som i första

hand ska användas för att täcka förluster och underskott i verksamheten. Det kan användas för att finansiera investeringar eller gottskrivas försäkringstagare som återbäring om företaget fattar ett sådant beslut.

Själva grunden för en tydlig och genomlysbar överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag läggs genom att utredningens *huvudförslag* – som avser alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst – kräver en klarare åtskillnad redan på företagsnivå mellan försäkringsfordringar respektive anspråk på överskott samt var och hur respektive slag av rättighet ska regleras hos företaget. Försäkringsfordringar ska regleras i avtal och anspråk på överskott primärt i bolagsordningen eller stadgarna. I överensstämmelse med detta blir det också ändamålsenligt att definiera överskott som tillgångar som inte belastas av försäkringsfordringar eller tillskjutet riskkapital. Det anförda ligger till grund bl.a. för våra förslag om precisering av rättigheter i försäkringsavtal respektive bolagsordningen eller stadgarna, särskilda riktlinjer för överskottshanteringen och ett preciserat förespeglingsförbud. Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska även i framtiden ha en konsolideringsfond, men ska alltså klargöra sina tillämpade överskottsprinciper i bolagsordningen eller stadgarna och kompletterande överskottsriktlinjer (överskottsregler).

Däriigenom kan FRL utformas mer konsekvent så att nationella regler säkerställer ett starkt försäkringstagarskydd i form av ett särskilt riskkapitalskydd i de delar som inte rättigheterna omfattas av ett skydd enligt FRL:s solvensregler eller avtalsrättsliga bestämmelser. Detta som en följd av att försäkringstagarna i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bidrar till – och har anspråk på – företagets överskott som kan användas som dess riskkapital. Det anförda ligger till grund bl.a. för utredningens förslag om kompetensfördelningen mellan stämma och styrelse, en förstärkt lika-behandlingsprincip, en oberoende kontroll av och förbättrad information om överskottshanteringen, såväl direkt till försäkringstagarna som i årsredovisningen, samt förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott framför delägarna, bl.a. vid likvidation.

Det är dock svårt för enskilda försäkringstagare eller försäkrade att värdera hur ett försäkringsföretag hanterar överskott och därför är överskottsregleringen också ett viktigt verktyg för styrelseledamöter och andra som även har till uppgift att tillvara försäkringstagarnas och de försäkrades intressen. De regler vi föreslår ökar

också Finansinspektionens förutsättningar att utöva tillsyn över att försäkringstagarnas intressen i överskott tillvaratas och att olovliga värdeöverföringar inte förekommer.

Den av utredningen föreslagna *optionen* avser ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Den innebär att sådana företag kan gå över till en överskottshantering enligt FL där försäkringstagarnas ägarkapital tydliggörs som delägare- respektive medlemskapital. I detta fall gäller ett kopplingsförbud mellan försäkringsfordran och anspråket på överskott. En överskottshantering enligt FL kan väljas utan att företaget måste ta in externt kapital – ett användande av optionen är dock obligatoriskt om företaget avser att ta in externt riskkapital som medför rätt till vinstutdelning för investeraren och innebär att man övergår till vinstutdelande verksamhet. För att inte kapitalbehov ska behöva framtvinga en övergång förbättras förutsättningar för att ta upp externt riskkapital som inte förutsätter vinstutdelning.

Utredningen ska enligt utredningsdirektiven beakta redovisningsutvecklingen och Solvens II-utredningens förslag. Utredningen tydliggör att överskottshanteringen enligt FRL syftar till en förutsägbar och tydlig fördelning av överskott mellan försäkringstagarna. Det föreslås även lagändringar så att överskottshanteringen enligt FRL inte måste bygga på vinster eller andra överskott enligt företagets årsredovisning.

Företagsstyrning i hybridbolag

Även om försäkringstagarna i ett hybridbolag har rättigheter i företagets överskott och starka ekonomiska drivkrafter att övervaka bolagets skötsel saknar de i stort sett associationsrättsliga eller andra rättigheter att göra det. Detta gäller även försäkrade med anspråk på överskott i hybridbolaget. Aktieägarna är däremot utrustade med samma instrument som i aktiebolag i allmänhet genom vilka de kan utse och avsätta styrelsen samt övervaka ledningens arbete.

Mot bakgrund av denna för försäkringstagarna utsatta situation i ett hybridbolag, anser utredningen att det finns anledning att förstärka skyddet för deras anspråk på riskkapital i sådana bolag genom att ge försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott större insyn och inflytande över bolagets hantering av riskkapitalet.

De nya bestämmelserna har utformats så att tillämpningen av dem inte ska försvåra företagsstyrningen när hybridbolaget driver annan försäkringsverksamhet. Sådana problem kan uppkomma när det är fråga om strategibeslut eller beslut om koncerninterna avtal innefattande värdeutveckling eller värdefördelning inom respektive mellan koncernbolag. De nya reglerna har således anpassats så att risken minimeras för att bolagsorganen stämma och styrelse blockerar varandras beslutsfattande på ett mindre lämpligt sätt.

För att uppnå syftet om ett förbättrat riskkapitalskydd i hybridbolag föreslår således utredningen en rad åtgärder som ökar möjligheten för en effektiv företagsstyrning i sådana bolag.

Berörda försäkringstagare ska ha rätt att ta del av information samt närvara och yttra sig på bolagstämman. För försäkringstagarna i hybridbolag införs därigenom i stort motsvarande rättigheter till insyn och inflytande som försäkringstagare som huvudregel har i livförsäkringsföreningar och ömsesidiga livförsäkringsbolag. Motsvarande rättigheter föreslås för övrigt även för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Inflytandet ökar också genom att mer än hälften av de oberoende styrelseledamöterna i ett hybridbolag ska utses av försäkringstagarna, försäkrade med anspråk på överskott eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. En ny regel om att styrelsens ordförande ska vara oberoende införs också.

Vidare klargörs att styrelsen i första hand ska tillvara försäkringstagarnas intressen, ifall intressekonflikter uppkommer. Den primära lojalitetsplikten ska alltså gälla till förmån för dem som har anspråket på bolagets överskott och ansvar för dess underskott.

Tillräckligheten av föreslagna åtgärder för att inte kräva en tvångsombildning av hybridbolag

I direktiven till utredningen sägs att utredaren ska överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i hybridbolag och i så fall i vilka former ett sådant inflytande bör utövas. Där uttalas också att utredaren ska bedöma om dessa åtgärder kan anses tillräckliga – beaktat de förslag som lämnas beträffande konsolideringsfonden – för att det inte ska anses motiverat med en tvingande ombildning av hybridbolaget till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Våra förslag om överskottshantering och om företagsstyrning i hybridbolag har beskrivits ovan. Utredningen anser att den samlade effekten av dessa förslag är tillräcklig för att det inte ska anses finnas anledning att föreslå tvångsvis ombildning av hybridbolag. En förutsättning är dock att försäkringsföretagen och Finansinspektionen kan leva upp till de nya krav som ställs så att bestämmelserna också får genomslag i praktiken.

Övergång till vinstutdelning och andra verksamhetsändringar

Som en följd av en mer konsekvent och tydlig överskottsreglering i alla livförsäkringsföretag – antingen med utgångspunkt i en självfinansiering enligt 1982 års FRL eller också med utgångspunkt i vinstutdelning enligt allmän associationsrätt – har vi funnit starka skäl för att inte bara behandla ombildning av hybridbolag till vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Även de ömsesidiga livförsäkringsföretagens och livförsäkringsföreningarnas övergång från en överskottshantering till en annan som innebär att vinstutdelning får ske, måste tas om hand med utgångspunkt från att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott. Det behövs enligt vår mening regler för att skyddas försäkringstagarnas anspråk på överskott också vid sådana övergångar och vi föreslår därför regler av sådan art. Vi anser inte att det är tillräckligt att överlämna dessa frågor till Finansinspektionens bedömning utan att det finns klara och tydliga bestämmelser som ger rätt för inspektionen att förhindra förändringar som inte är förenliga med de befintliga försäkringstagarnas anspråk i överskott.

Detsamma gäller vid andra företagsändringar som berör försäkringstagares befintliga överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag, såsom fusioner, delning och överlåtelse av försäkringsbestånd i vissa fall. Dessa förändringar kan ha delvis samma konsekvenser som en övergång till vinstutdelning och bör då jämföras med en sådan övergång. Vi lämnar förslag som innebär att det finns bestämmelser som grund för att ingripa mot en orättvis och godtycklig hantering i strid mot antagna interna regler om överskott även i sådana fall. Det behövs inte minst eftersom en beståndsöverlåtelse i förening med en kompletterande inkråmsöverlåtelse till ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst – samtidigt som det överlåtande företags likvidation – i praktiken kan

användas som ett alternativ till en övergång till vinstutdelning genom ändringar av regler i företagets bolagsordning eller stadgar.

Utredningens förslag innebär att både försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska underrättas och höras vid en övergång till vinstutdelning. Vid vissa verksamhetsförändringar som är jämförbara med en övergång till vinstutdelning ska försäkringstagare och försäkrade bara underrättas, men behöver inte höras. Det gäller när försäkringsföretaget övergår till vinstutdelande verksamhet genom fusion, delning eller överlåtelse av försäkringsbestånd. Detsamma gäller övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföretag där försäkringstagare ska underrättas särskilt om förändringen när fullmäktige är utsedd. Det kan också hända att företaget upphör med nyteckning av livförsäkring med anspråk på överskott i kombination med att erbjudanden om nyteckning av försäkringar hos ett vinstutdelande närstående företag. Våra förslag reglerar även sådana fall. I sammanhanget kan nämnas att vi föreslår förändringar som i större utsträckning medger underrättelser i elektronisk form.

Försäkringstagarnas och de försäkrades skydd stärks också något genom att det ska göras sannolikt att en ombildning till vinstutdelning inte leder till en försämring för dem. I dag är det tillräckligt att förändringen "inte kan antas" försämra rätten. Vi föreslår också att informationen ska uppfylla vissa kvalitetskrav för att övergången ska få godkännas.

Vi föreslår även tydligare bestämmelser om vilka värden som ska gottskrivas försäkringstagarna vid en övergång till vinstutdelning och hur dessa ska beräknas. Bestämmelserna ska i princip gälla även vid fusioner med vinstutdelande företag och vid uppdelning av företag, med vissa anpassningar med hänsyn till verksamhetsförändringens art.

Ikraftträdande och övergångsfrågor

Vi föreslår att de nya bestämmelserna ska träda ikraft den 1 juli 2014. Företagen får dock möjligheter att tillämpa äldre regler under år 2014 för att då ändra avtal och bolagsordningar, upprätta riktlinjer och vidta alla andra förberedelser så att de nya reglerna ska börja tillämpas från och med den 1 januari 2015.

Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsrörelselagen (2010:2043),

dels att 11 kap. 17 §, 12 kap. 68 § och 13 kap. 21 §, ska upphöra att gälla,

dels att nuvarande 11 kap. 4 § ska betecknas 11 kap. 4 b §,

dels att rubriken närmast framför 13 kap. 8 § ska placeras framför 13 kap. 7 a §.

dels att 4 kap. 5 och 12 §§, 5 kap. 15 och 16 §§, 8 kap. 7 och 9 §§, 11 kap. 3, 5, 6, 7, 11, 16, 18, 20, 21, 50 och 51 §§, 12 kap. 1, 3, 9–11, 16–20, 23, 29, 36, 38, 40, 63, 64, 65, 67, 69, 70, 71, 77, 81, 86, 87 och 88 §§ samt 13 kap. 4–9, 12, 16, 19, 20, 22–25, 32, 38 och 39 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas 48 nya paragrafer, 4 kap. 11 a och 11 b §§, 5 kap. 15 a och 15 b §§, 8 kap. 8 a–8 f §§ och 8 h–8 j §§, 11 kap. 4, 4 a, 4 c, 4 d, 5 a, 7 a, 21 a–f, 46 a §§, 12 kap. 22 a, 23 a, 29 a, 40 a–f, 64 a, 86 a §§, 13 kap. 7 a, 9 a, 17 a, 17 b, 18 a–18 g, 19 a, 30 a 36 a § samt närmast före 4 kap. 11 a och 11 b §§, 8 a–8 j §§, 11 kap. 4, 4 a, 4 c, 4 d, 5 a, 7 a, 21 a, 21 e, 21 f, 12 kap. 16, 40 b, 40 e, 40 f, 65 och 69 §§, och 13 kap. 9 a, 17 a, 17 b, 18 a, 18 c, 18 f, 18 g, 19, 19 a, 20 och 36 a §§ nya rubriker, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

5 §

Ett försäkringsföretag får ta upp eller ta över lån (upplåning) bara om det görs för att effektivisera kapitalförvaltningen eller om det i övrigt är motiverat av försäkringsrörelsen.

I verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring får dock upplåning bara ske om det görs för att tillgodose tillfälliga likviditetsbehov eller för att uppfylla kraven på en tillräcklig kapitalbas i 7 kap.

Utöver första och andra styckena krävs att den samlade upplåningen är av ringa betydelse med hänsyn till rörelsens omfattning och kapitalbasens storlek.

Om det finns särskilda skäl, får Finansinspektionen i ett enskilt fall besluta om undantag från kravet på att upplåningen ska vara av ringa betydelse.

Begränsningarna till ringa upplåning i tredje stycket gäller inte för livförsäkringsföretag som för dela ut vinst. Begränsningar av upplåningens omfattning följer av bestämmelserna om stabilitet i 1 § och förbudet mot försäkringsfrämmande rörelse i 4 §.

Villkor om avgifter, kostnader och återbäring i försäkringsavtal

11 a §

Av villkoren i ett livförsäkringsföretags försäkringsavtal ska framgå

1. vilka avgifter och kostnader som ska betalas som premier för en försäkring, och

2. om försäkringen medför en rätt till garanterad eller villkorad återbäring eller inte.

Villkoren enligt första stycket

ska vara tillräckligt preciserade och tydliga.

Villkoren får inte utformas så att försäkringen medför ett ansvar för allmän rörelserisk.

Upplysningar om anspråk på överskott i försäkringsavtal

11 b §

I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska försäkringsavtalet innehålla upplysningar

1. om försäkringen medför ett anspråk på företagets överskott eller inte,

2. att sådant överskott är företagets riskkapital, samt

3. att närmare regler om användningen av överskott finns i företagets bolagsordning eller stadgar enligt 8 kap. 8 a § och överskottsriktlinjer enligt samma kapitel 8 b §.

12 §

Försäkringsföretag får inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet.

Försäkringsföretag får inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalets villkor.

5 kap.

15 §

Om en försäkringstagare har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), ska försäkringsföretaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen framgår av försäkringsavtalet.

Om en försäkringstagare har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § eller 20 kap. 1 a § försäkringsavtalslagen (2005:104), ska försäkringsföretaget se till att detta och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen framgår av försäkringsavtalet. *Det*

ska också framgå om en sådan rätt till återköp eller överföring saknas.

15 a §

Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § och 20 kap. 1 a § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska återköpsvärdet och flyttvärdet för en försäkringsfordran bestämmas neutralt med hänsyn till värdet vid tidpunkten för återköpet eller överföringen.

I värdet på försäkringsfordran ska beaktas värdet av avtalade garantier och liknande utfästelser samt hur dessa betalas och förbrukas.

I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska anspråket på överskott beaktas i enlighet med företagets överskottsregler enligt 8 kap. 8 § första stycket och 8 b §.

Om det finns särskilda skäl får återköpsvärdet eller flyttvärdet på försäkringsfordran och anspråket på överskott bestämmas gemensamt.

15 b §

Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § och 20 kap. 1 a § får försäkringsföretaget ta ut avgifter som högst uppgår till belopp som motsvarar

1. direkta kostnader för den administrativa hanteringen, beräknade för försäkringar av samma slag, och

2. de obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till den återköpta eller överförda

försäkringen.

16 §

Om en försäkringstagare, som har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104), vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsföretag, ska det försäkringsföretag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra företaget.

Om en försäkringstagare, som har rätt till återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § *eller* 20 kap. 1a § försäkringsavtalslagen (2005:104), vill flytta försäkringens värde till ett annat försäkringsföretag, ska det försäkringsföretag från vilket värdet flyttas så snart som möjligt överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det andra företaget.

8 kap.

7 §

Ett försäkringsföretag som driver direkt försäkringsrörelse ska upprätta och följa riktlinjer för hantering av intressekonflikter mellan företagets intressenter.

I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska riktlinjerna särskilt behandla intressekonflikter vid hanteringen av företagets och olika försäkringars överskott samt företagets åtgärder för att hantera sådana intressekonflikter.

Överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna

8 a §

I ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska bolagsordningen eller stadgarna ange om

1. överskott från olika försäkringar tillkommer försäkringstagare eller försäkrade,

2. anspråken på överskott är kollektiva eller individuella, och

3. överskottshanteringen ska ske enligt skälighetsprincipen, kontributionsprincipen eller någon annan princip och principens huvudsakliga innebörd.

Ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska ha sådana överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna som framgår av 11 kap. 3 § för livförsäkringsaktiebolag, 12 kap. 11 § för ömsesidiga livförsäkringsbolag och 13 kap. 6 § för livförsäkringsföreningar.

Överskottsregler i överskottsriktlinjer

8 b §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska upprätta och anta särskilda riktlinjer för överskottshanteringen (överskottsriktlinjer). Sådana riktlinjer ska antas av styrelsen.

Överskottsriktlinjerna ska beskriva hur tillgängliga överskott bestäms och vilka försäkringar som

a) har rätt till återbäring enligt avtal,

b) medför anspråk på företagets överskott enligt bolagsordningen eller stadgarna,

c) har kollektiva eller individuella anspråk, och

d) omfattas av skälighetsprincipen, kontributionsprincipen eller annan avvikande princip

och, i så fall, den avvikande principens huvudsakliga innebörd.

Överskottsriktlinjerna ska utöver vad som följer av andra stycket precisera följande:

1. Vilka närmare principer som tillämpas för att bestämma olika försäkringars överskott mot bakgrund av en analys i samband med bestämmande av premierna och övriga väsentliga villkor för en livförsäkring första gången och vid efterföljande beslut om väsentliga ändringar av premierna eller övriga villkor för försäkringen.

2. När försäkringen omfattas av skälighets- eller kontributionsprincipen, vilken hänsyn som tas till skillnader mellan

a) olika försäkringar tecknade vid samma tidpunkt,

b) olika försäkringars bidrag till kapitalökastning, riskresultat och driftskostnader, dels vid tecknandet, dels vid uppsägning i förtid under försäkringstiden på grund av återköp, överföring av försäkringens värde eller ändring till fribrev och dels vid utbetalning efter försäkringsfall.

3. Om försäkringen inte omfattas av skälighets- eller kontributionsprincipen anges särskilt

a) om och, i så fall hur, hänsyn tas till skillnader mellan försäkringar och grupper av försäkringar tecknade vid samma tidpunkt,

b) om och, i så fall, hur skillnader görs i fråga om försäkringarnas bidrag till kapitalökast-

ning, riskresultat och driftskostnader, dels vid tecknandet, dels vid uppsägning i förtid under försäkringstiden på grund av återköp, överföring av försäkringens värde eller ändring till fribrev och dels vid utbetalningar efter försäkringsfall,

4. Hur överskott från olika försäkringar får användas för att täcka underskott från andra försäkringar och vilken kompensation som utgår för detta.

5. Principerna för hur företagets tillgångar motsvarande överskott och, i förekommande fall, olika försäkringars överskott investeras.

6. Rutinerna för tillämpningen av överskottsreglerna.

7. Hur överskottsreglerna och rutinerna för tillämpningen av dem ska utvärderas.

Överskottsriktlinjerna ska vara tillräckligt tydliga och fullständiga. Det ska också vara möjligt att förstå hur reglerna där förhåller sig till företagets

– villkor i försäkringsavtal för olika försäkringsprodukter,

– reglerna om överskottshandlingen i bolagsordningen eller stadgarna,

– hanteringen av vinster och konsolideringsfonden i årsredovisningen enligt lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag, och

– bestämmande av försäkrings- tekniska avsättningar och överskottsmedel enligt solvensreglerna i 5 och 7 kap.

Översyn av företagets överskottsregler

8 c §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska minst en gång per år granska och utvärdera företagets överskottsregler. En sådan granskning och utvärdering ska också göras när särskild anledning uppkommer.

Ändringar av överskottsregler

8 d §

Ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ändra sina överskottsregler, om det finns särskilda skäl.

I fråga om ändring av överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna finns ytterligare bestämmelser i 12 kap. för ömsesidiga försäkringsbolag och i 13 kap. för livförsäkringsföreningar.

Underrättelser om överskottsregler till Finansinspektionen

8 e §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ge in sina överskottsregler till Finansinspektionen för att offentliggöras senast i samband med att de börjar tillämpas.

Tillsammans med reglerna ska det lämnas en redogörelse för vilka konsekvenser de får för försäkringsföretaget samt försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkring.

Första och andra stycket gäller även ändringar av företagets överskottsregler.

Underrättelser om företagets överskottsregler till försäkringstagare och försäkrade

8 f §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska underrätta sådana försäkringstagarna och försäkrade som har försäkringar som medför anspråk på överskott om de överskottsregler och den konsekvensanalys som ska sändas in till Finansinspektionen enligt 8 e §.

Underrättelsen behöver inte lämnas om det på grund av särskilda skäl saknas anledning till sådan information.

8 g §

Underrättelsen enligt 8 f § ska ske genom att

1. handlingarna sänds till senast kända postadress,

2. hålls tillgängliga elektroniskt på företaget hemsida på ett lättåtkomligt och överskådlig sätt samtidigt som de som ska ha informationen underrättas skriftligen om att informationen finns tillgänglig där, eller

3. på annat tillförlitligt sätt när den som ska ha informationen medger det.

I fall som anges i första stycket 2 ska handlingarna sändas skriftligen till den som ska ha informationen om denne begär det.

Information om överskottsregler i kunderbudanden

8 h §

De som erbjuds att teckna en försäkring i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska informeras om företagets överskottsregler, om det inte på grund av försäkringens särskilda beskaffenhet eller av annat särskilt skäl saknas anledning till sådan information.

Information om beslut som kan påverka överskott väsentligt

8 i §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska underrätta försäkringstagare och försäkrade i försäkringar som medför anspråk på överskott om sådana beslut av stämman, styrelsen eller annan befattningshavare som kan påverka företagets eller olika försäkringars överskott på ett väsentligt sätt. Sådan information behöver inte lämnas om motsvarande information ska lämnas till dem enligt andra bestämmelser eller det finns andra särskilda skäl för att avstå.

Informationen enligt första stycket ska innehålla uppgifter om beslutet, skälen till detta och en redogörelse för vilka konsekvenser beslutet kan bedömas få för bolagets och olika försäkringars överskott.

Informationen ska lämnas i rimlig tid innan beslutet fattas, om det inte finns särskilda skäl för att avstå. I sådana fall ska informationen lämnas så snart särskilda skäl inte längre föreligger

Informationen ska lämnas på det sätt som anges i 8 g § om underrättelser om överskottsregler. Kravet på skriftlig underrättelse enligt första stycket 2 om att informationen har lämnats på hemsidan får också tillgodoses genom att företaget minst en gång per år skriftligen meddelar de som ska ha informationen var denna finns tillgänglig.

Oberoende kontroller av överskottshanteringen

8 j §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska, utöver vad som kan följa av andra bestämmelser, minst en gång per år säkerställa en oberoende kontroll av att företagets överskottshantering sker enligt denna lag och företagets överskottsregler.

Kontrollen ska göras av företagets revisor eller annan särskild granskare som är lämplig för uppdraget. Om kontrollen görs av annan än företagets revisor ska det

ske enligt bestämmelserna om särskild granskning av lekman-revisorer, om inte annat följer av lag eller föreskrifter från regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Granskaren ska upprätta ett intyg över kontrollen. Intyget ska överlämnas till styrelsen och stämman.

9 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om

1. vad en redogörelse enligt 2 § ska innehålla,

2. omfattningen av skyldigheten enligt 5 § att lämna information om placeringsriktlinjer och vilka försäkringar som inte ska omfattas av den skyldigheten, och

3. vilka uppgifter som placeringsriktlinjer enligt 6 § ska innehålla.

2. omfattningen av skyldigheten enligt 5 § att lämna information om placeringsriktlinjer och vilka försäkringar som inte ska omfattas av den skyldigheten, samt

3. innehållet i och utformningen av

a) placeringsriktlinjer enligt 6 §,
b) riktlinjer för intressekonflikter enligt 7 §, och

c) överskottsriktlinjer enligt 8 b §.

11 kap.

3 §

Ett försäkringsaktiebolags bolagsordning ska, utöver det som följer av 3 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551), innehålla uppgift om hurvida

1. rörelsen ska avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring, och

2. bolaget ska driva försäkringsrörelse utanför EES.

I ett livförsäkringsaktiebolag gäller, i stället för 3 kap. 3 § aktiebolagslagen, att det i bolagsordningen ska anges hur bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller på annat sätt täcka bolagets förlust.

I ett livförsäkringsaktiebolag gäller, i stället för 3 kap. 3 § aktiebolagslagen, att det i bolagsordningen ska anges

1. hur bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller på annat sätt täcka bolagets förlust i årsredovisningen,

2. hur tillgängliga överskott enligt företagens överskottsregler ska bestämmas, om detta inte grundas på förfogande av vinst och täckande av förlust i årsredovisningen enligt 1, och

3. om bolaget får dela ut vinst eller inte.

I livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska också vissa överskottsregler anges i bolagsordningen enligt 8 kap. 8 a § första stycket.

3 a §

Ett försäkringsaktiebolags bolagsordning ska, utöver det som följer av 3 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551), innehålla uppgift om huruvida

1. rörelsen ska avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring, och

2. bolaget ska driva försäkringsrörelse utanför EES.

Finansinspektionens skyldighet att kalla till bolagsstämma

Den skyldighet att kalla till bolagsstämma som länsstyrelsen har enligt 7 kap. 17 § andra stycket aktiebolagslagen (2005:551) ska för försäkringsaktiebolag i stället gälla för Finansinspektionen.

Rätt att delta i bolagsstämman**4 §**

Utöver 7 kap. 2 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst att försäkringstagare har rätt att närvara och yttra sig på bolagsstämman.

Försäkringstagares och andras initiativrätt**4 a §**

Utöver 7 kap. 16 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst att en försäkringstagare och en försäkrad med anspråk på överskott som vill ha ett ärende behandlat vid en bolagsstämma ska begära detta skriftligen hos styrelsen. Ärendet ska tas upp på bolagsstämman om begäran har kommit in till styrelsen inom de tidsfrister som anges i den bestämmelsen.

Finansinspektionens skyldighet att kalla till bolagsstämma**4 b §**

Den skyldighet att kalla till bolagsstämma som länsstyrelsen har enligt 7 kap. 17 § andra stycket aktiebolagslagen (2005:551) ska för försäkringsaktiebolag i stället gälla för Finansinspektionen.

Tillhandahållande av handlingar inför årsstämman

4 c §

Utöver 7 kap. 25 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst att styrelsen ska hålla redovisningshandlingar och revisionsberättelse eller kopior av dessa handlingar tillgängliga hos bolaget för försäkringstagarna och de försäkrade med anspråk på överskott under minst två veckor närmast före årsstämman. Om någon av dessa begär det ska informationen lämnas på det sätt som anges i 8 kap. 8 g § om underrättelser om överskottsregler. Kravet på skriftlig underrättelse enligt första stycket 2 i sistnämnd paragraf, om att informationen har lämnats på hemsidan, får också tillgodoses genom att företaget minst en gång per år skriftligen meddelar de som ska ha informationen att beslut som omfattas av denna paragraf finns tillgängliga där.

Styrelsens och den verkställande direktörens upplysningsplikt

4 d §

Utöver 7 kap. 32 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst att styrelsen och den verkställande direktören ska, om någon försäkringstagare eller försäkrad med anspråk på överskott

begär det och styrelsen anser att det kan ske utan väsentlig skada för bolaget, vid bolagsstämman fullgöra den upplysningsplikt som framgår av den bestämmelsen. Vid fullgörande av upplysningsplikten ska bestämmelserna i 7 kap. 33–35 §§ samma lag även tillämpas på försäkringstagarna och de försäkrade med anspråk på överskott i dessa bolag.

5 §

Utöver 7 kap. 47 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller att bolagsstämman i ett försäkringsaktiebolag inte får fatta ett beslut som är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för de försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som *på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen.*

Utöver 7 kap. 47 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller att bolagsstämman i ett försäkringsaktiebolag *som inte får dela ut vinst* inte får fatta ett beslut som

1. inte på ett tillbörligt sätt beaktar företagets eller olika försäkringars överskott, eller

2. i övrigt är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för de försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som har försäkringar som medför anspråk på överskott.

Stämmoprotokoll

5 a §

Utöver 7 kap. 49 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag *som inte får dela ut vinst att senast två veckor efter bolagsstämman ska protokollet hållas tillgängligt hos bolaget för försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott. Om någon av dessa begär det ska*

informationen lämnas på det sätt som anges i 8 g § om underrättelser om överskottsregler. Kravet på skriftlig underrättelse enligt första stycket 2 i sistnämnd paragraf, om att informationen har lämnats på hemsidan, får också tillgodoses genom att företaget minst en gång per år skriftligen meddelar de som ska ha informationen att beslut som omfattas av denna paragraf finns tillgängliga där.

6 §

Utöver 7 kap. 50 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, att talan får föras mot ett bolagsstämmbeslut som strider mot *de försäkringstekniska riktlinjerna eller placeringsriktlinjerna.*

Utöver 7 kap. 50 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, att talan får föras *även av en försäkringstagare och försäkrad med anspråk på överskott* mot ett bolagsstämmbeslut som strider mot *denna lag eller överskottsriktlinjerna.*

7 §

I stället för 8 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller att ett försäkringsaktiebolag ska ha en styrelse med minst tre ledamöter. I ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska mer än hälften av styrelseledamöterna vara personer som varken är anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag.

I ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska *minst en* av styrelseledamöterna utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. Sådan styrelseledamot får inte vara

1. aktieägare i bolaget,
2. anställd i bolaget, eller
3. aktieägare, anställd eller

I ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska *mer än en fjärdedel* av styrelseledamöterna utses av försäkringstagarna *eller av försäkrade med anspråk på överskott* eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. Sådan styrelseledamot får inte vara

1. aktieägare i bolaget,
2. anställd i bolaget, eller

styrelseledamot i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag.

3. aktieägare, anställd eller styrelseledamot i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag.

Styrelsens ordförande

7 a §

Utöver 8 kap. 17 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst att styrelsens ordförande inte får vara anställd i bolaget eller anställd eller styrelseledamot i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag.

11 §

Utöver 8 kap. 41 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller att styrelsen eller någon annan ställföreträdare för ett försäkringsaktiebolag inte får företa en rättshandling eller någon annan åtgärd som är ägnad att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för de försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som *på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen.*

Utöver 8 kap. 41 § aktiebolagslagen (2005:551) gäller att styrelsen eller någon annan ställföreträdare för ett försäkringsaktiebolag *som inte får dela ut vinst* inte får företa en rättshandling eller någon annan åtgärd som

1. inte på ett tillbörligt sätt beaktar företagets eller olika försäkringars överskott,

2. i fall av intressekonflikt inte tillvaratar försäkringstagarnas intressen framför aktieägarnas intressen, eller

3. i övrigt är ägnad att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för de försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som har

En ställföreträdare för bolaget får inte heller följa en anvisning av bolagsstämman eller något annat bolagsorgan, om anvisningen inte gäller därför att den strider mot denna lag.

I ett livförsäkringsaktiebolag får *vinstutdelning* ske bara om det följer av bolagsordningen.

Bestämmelserna i 19 kap. 13–30 §§ aktiebolagslagen (2005:551) om vissa publika aktiebolags förvärv av egna aktier gäller *inte* för livförsäkringsaktiebolag som *inte* får dela ut vinst.

Ett livförsäkringsaktiebolag ska *gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade* med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i *försäkringsavtalet* eller i bolagsordningen.

Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för

försäkringar som medför anspråk på överskott.

En ställföreträdare för bolaget får inte heller följa en anvisning av bolagsstämman eller något annat bolagsorgan, om anvisningen inte gäller därför att den strider mot denna lag *eller överskottsriktlinjerna.*

16 §

I ett livförsäkringsaktiebolag får *värdeöverföringar* ske bara om bolaget får dela ut vinst enligt bolagsordningen *eller värdeöverföringen i övrigt är förenligt med detta kapitel.*

Bestämmelserna i 18 kap. om *vinstutdelning* och 19 kap. 13–30 §§ aktiebolagslagen (2005:551) om vissa publika aktiebolags förvärv av egna aktier gäller *enbart* för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.

18 §

Ett livförsäkringsaktiebolag som *inte* får dela ut vinst ska, när *överskott fördelas, fördela överskott till olika försäkringar* med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i bolagsordningen.

försäkringsfall, om inte en avvikel-
else är försvarlig med hänsyn till

a) det kvarvarande försäkrings-
tagarkollektivets rätt till återbäring,
eller

b) försäkringsbolagets eko-
nomiska situation, och

2. avgifter bestämmas på
grundval av de kostnader som
belöper på återköpet eller över-
föringen och med beaktande av
den fordran som kvarstår mot
försäkringstagaren för kostnader
som uppkommit i samband med
försäkringsavtalets ingående.

*Ombildning till livförsäkr-
ingsaktiebolag som får dela ut
vinst*

Övergång till vinstutdelning

20 §

Villkor om vinstutdelning som införs i bolagsordningen för ett
livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst får godkännas bara
om

1. beslutet har biträttats vid bolagsstämman av aktieägare som
företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget,

2. de försäkringstagare vars
rätt berörs av villkoret har under-
rättats om att detta tas in eller
ändras,

3. högst femtio procent av de
underrättade försäkringstagare
som hörts av eller högst tio pro-
cent av samtliga underrättade för-
säkringstagare motsätter sig
ändringen,

2. de försäkringstagare som
har försäkringar som medför
anspråk på överskott, de försäk-
rade som har anspråk på över-
skott samt försäkringstagare och
försäkrade i förmånsbestämda
försäkringar har underrättats om
att villkoret tas in eller ändras,

3. högst femtio procent av de
underrättade försäkringstagare
och försäkrade som hörts av eller
högst tio procent av samtliga
underrättade försäkringstagare
och försäkrade motsätter sig
ändringen,

4. ändringen inte *kan antas försämra rätten* för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar.

Första stycket 4 gäller även villkor i bolagsordningen om förlusttäckning.

En sådan underrättelse som avses i första stycket 2 ska ske genom att en redogörelse för ändringen av bolagsordningen och dess konsekvenser tillställs försäkringstagarna på deras senast kända postadress.

Första stycket 2–4 och tredje stycket gäller även när en livförsäkring övergår från en verksamhet där vinstutdelning inte är tillåten till en vinstutdelande verksamhet genom fusion eller överlåtelse av försäkringsbestånd, om det inte finns särskilda skäl för undantag. Det som föreskrivs om godkännande av villkor om vinstutdelning gäller då i stället tillstånd att verkställa fusionsplan och överlåtelseavtal.

4. *det är sannolikt att ändringen inte försämrar för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar, såväl med hänsyn till försäkringsfordringar som anspråk på överskott,*

5. *villkoret anger att bolaget får dela ut vinst och ska börja tillämpas vid ingången av ett nytt räkenskapsår, och*

6. *tillräckligt tydlig, korrekt och utförlig information om övergången och dess konsekvenser har lämnats.*

21 §

För ett livförsäkringsaktiebolag som driver verksamhet utan villkor om vinstutdelning i bolagsordningen och som ska övergå till vinstutdelande verksamhet får sådana villkor om vinstutdelning som avses i 20 § godkännas bara om uppskrivningsfonden, konsolideringsfonden, fonden för verkligt värde och andra övervärden i bolaget, med avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden, gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna som återbäring eller på annat sätt.

*För att ett villkor enligt 20 § ska få godkännas krävs också att konsolideringsfonden, fonden för verkligt värde och andra övervärden som finns på dagen för övergången till vinstutdelande verksamhet, med avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden, gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna som återbäring eller på annat sätt. *Fördelningen mellan dem ska vara förenlig med företagets överskottsregler.**

Med andra övervärden avses skillnaden mellan bokfört värde och verkligt värde samt alla affärsvärden hos bolaget eller dess dotterföretag. Även värderingen av sådana affärsvärden ska göras till verkligt värde. Det verkliga värdet ska bestämmas med hänsyn till företagsändringens art.

Företagsändringar jämförbara med en övergång till vinstutdelning

21 a §

Förutsättningarna i 20 § första stycket 2 om underrättelse till försäkringstagare och försäkrade, samma stycke 4 om att ändringen inte får försämma för dem och samma stycke 6 om tillräcklig information ska tillämpas även när

1. en livförsäkring övergår genom fusion, delning eller över-

låtelse av försäkringsbestånd från ett företag där vinstutdelning inte får ske till ett företag där vinstutdelning får ske, och

2. ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst frivilligt beslutar om att

a) träda i likvidation, eller

b) helt eller delvis upphöra med nyteckning av livförsäkringar som medför anspråk på överskott, och

c) försäkringstagarna kan antas komma att erbjudas nyteckning av sådana försäkringar i ett närstående bolag som får dela ut vinst.

Det som föreskrivs om godkännande av villkor om vinstutdelning i 20 § första stycket gäller då i stället tillstånd att verkställa fusionsplan, delningsplan och överlåtelseavtal respektive företagets beslut om likvidation eller upphörande av nyteckning

21 b §

För ett beslut om verkställighet av en fusionsplan mellan ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och ett sådant bolag som får dela ut vinst krävs också att

1. konsolideringsfonden gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade som återbäring, och

2. andra övervärden, efter avdrag för aktiekapitalet och överkursfond, gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade som återbäring eller på annat sätt i det fusionerade

företaget.

Fördelningen mellan dem ska vara förenlig med företagets över-skottsregler

21 c §

Förutsättningarna i 21 b § gäller även vid verkställighet av en delningsplan för ett livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och ett eller flera livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Vad som i nämnda paragraf sägs om det fusionerade företaget ska då gälla i det nybildade livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst

21 d §

Förutsättningarna i 21 b § gäller även vid beståndsöverlåtelse från ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst till ett eller flera livförsäkringsföretag som får dela ut vinst och som ska följas av det förstnämnda företaget likvidation. Vad som i nämnda paragraf sägs om det fusionerade företaget ska då gälla i det mottagande livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Underrättelser om övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsändringar

21 e §

Underrättelser till försäkrings- tagare och försäkrade enligt 20 § första stycket 2 eller 21 a § första stycket om övergång till vinstutdelning eller jämförbara företagsändringar ska lämnas på sätt som anges i 8 kap. 8 g § om underrättelser av överskottsregler.

Förbud mot en övergång från vinstutdelning

21 f §

Ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst får inte besluta att bolaget inte längre ska vara ett aktiebolag som får dela ut vinst.

46 a §

Vid skifte av tillgångar i ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska försäkrings- tagare och försäkrade med anspråk i överskott få del i tillgångarna, efter avdrag för inbetalt aktiekapital och överkursfond, enligt reglerna i bolagsordningen. Fördelningen ska vara förenlig med företagets överskottsregler.

50 §

Ett försäkringsaktiebolags firma ska innehålla ordet försäkring.

Ett försäkringsaktiebolags firma ska innehålla ordet försäkring. *Om ett livförsäkringsaktiebolag får dela ut vinst ska firman även innehålla ordet vinstutdelande eller förkortningen ”vinstud.”.*

51 §

Det som föreskrivs i 29 kap. 1–3 §§ aktiebolagslagen (2005:551) om skadeståndsansvar vid överträdelse av där angivna bestämmelser gäller för försäkringsaktiebolag även vid överträdelse av denna lag.

Det som föreskrivs i 29 kap. 1–3 §§ aktiebolagslagen (2005:551) om skadeståndsansvar vid överträdelse av där angivna bestämmelser gäller för försäkringsaktiebolag även vid överträdelse av denna lag *och överskottsriktlinjerna.*

12 kap.

1 §

Delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är försäkringstagarna. Återförsäkringstagare ska dock inte på grund av återförsäkringen anses som delägare.

I bolagsordningen får det föreskrivas att också de försäkrade, även om de inte samtidigt är försäkringstagare, ska vara delägare för en försäkring som

1. tecknas av en arbetsgivare för att ge försäkringsskydd åt anställda, och
2. grundas på kollektivavtal.

I bolagsordningen för ett ömsesidigt livförsäkringsbolag får det också föreskrivas att försäkrade med anspråk på överskott på grund av försäkring eller delägarinsats ska vara delägare tillsammans med försäkringstagaren eller i stället för denna.

3 §

När det i detta kapitel hänvisas till lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar ska det som där sägs om

1. ekonomisk förening avse ömsesidigt försäkringsbolag,	
2. medlem avse delägare,	
3. stadgar avse bolagsordning, och	3. medlemsinsatser avse delägarinsatser,
4. föreningsstämma avse bolagsstämma.	4. stadgar avse bolagsordning, och
	5. föreningsstämma avse bolagsstämma.

Hänvisningar i lagen om ekonomiska föreningar till bestämmelser i samma lag ska i förekommande fall avse de bestämmelser i denna lag som gäller i stället för eller utöver bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar.

9 §

Ett ömsesidigt *försäkringsbolag* får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl för det.

Om det behövs får tillskott av garantikapital göras även under rörelsens gång. Beslut om sådant tillskott ska anmälas för registrering senast sex månader efter beslutet. *För registrering krävs att hälften av tillskottet har betalats in.* Garantikapitalet är ökat när registrering har skett. Garantikapitalet ska vara helt inbetalat senast sex månader efter registreringen av tillskottet.

Tillskott av garantikapital ska alltid göras med pengar.

Ett ömsesidigt *skadeförsäkringsbolag* och ett ömsesidigt *livförsäkringsbolag* som inte får dela ut vinst får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl för det. *Ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som får dela ut vinst får inte bildas utan delägarinsatser.*

Om det behövs får tillskott av garantikapital göras *i ömsesidiga försäkringsbolag som inte får dela ut vinst* även under rörelsens gång. *I ömsesidiga försäkringsbolag som får dela ut vinst får i stället tillskott av delägarinsatser göras även under rörelsens gång i enlighet med vad som följer av bolagsordningen.* Beslut om tillskott av garantikapital eller delägarinsatser ska anmälas för registrering senast sex månader efter beslutet. Garantikapitalet eller delägarinsatserna är ökat

respektive ökade när registrering har skett.

Tillskott av garantikapital *eller delägarinsatser* ska alltid göras med pengar, *om inte annat medges av Finansinspektionen.*

10 §

Garantikapitalet ska återbetalas när det inte längre behövs för att rörelsen ska kunna bedrivas ändamålsenligt och en återbetalning är förenlig med bestämmelserna om kapitalbasens sammansättning och storlek i 7 kap. Bestämmelser om villkor för sådan återbetalning finns i 66 §.

Garantikapital ska också återbetalas om inte registrering sker enligt 18 §.

Garantikapital, delägarinsatser och förlagsinsatser får återbetalas endast om en återbetalning är förenlig med bestämmelserna om kapitalbasens sammansättning och storlek i 7 kap. Bestämmelser om ytterligare villkor för återbetalning av garantikapital finns i 66 §.

Garantikapital *och delägarinsatser* ska också återbetalas om inte registrering sker enligt 18 §.

11 §

Ett ömsesidigt försäkringsbolags bolagsordning ska ange

1. bolagets firma,
2. den ort i Sverige där bolagets styrelse ska ha sitt säte,
3. föremålet för bolagets verksamhet, varvid det ska anges särskilt om rörelsen ska avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,
4. om försäkringsrörelse ska drivas utanför EES,
5. antalet eller lägsta och högsta antalet av de styrelseledamöter, revisorer och eventuella styrelsesuppleanter, som får utses av bolagsstämman, samt tiden för styrelseledamöternas och revisorernas uppdrag,
6. den krets av försäkrade som i denna egenskap är delägare, om inte bara försäkringstagarna är delägare,
7. garantikapitalet,

7 a. i bolag som får dela ut vinst,

– den nominella insats eller, alternativt, den kvotandel varje delägare ska delta i bolaget med

som insats,

– hur delägarinsatserna ska fullgöras,

– i vad mån en delägare får delta i bolaget med delägarinsatser utöver vad han är skyldig att delta med,

8. regler för hur rösträtten och förslagsrätten ska utövas och hur beslut ska fattas på stämman, varvid det ska anges särskilt

– om och hur fullmäktige ska utses samt i vilken utsträckning delägarnas rösträtt ska utövas genom fullmäktige, och,

– i vilken utsträckning garanterna ska ha rösträtt,

9. för vilka försäkringar, i vilka situationer, intill vilket belopp och i vilken ordning uttaxering kan ske hos delägarna i skadeförsäkringsföretag samt hur uttaxeringen ska genomföras,

10. i vilken ordning garanterna ska betala in det tecknade garantikapitalet,

11. om och i vilken ordning *vinst ska delas ut* till garanterna och i vilken ordning garantikapitalet ska återbetalas,

12. sättet att sammankalla bolagsstämman,

13. vilka ärenden som ska förekomma på den ordinarie stämman,

14. de regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller, *i ett livförsäkringsbolag*, på annat sätt täcka bolagets förlust,

11. om och i vilken ordning *ränta ska utgå* till garanterna och

i vilken ordning garantikapitalet ska återbetalas,

14. *i skadeförsäkringsbolag*, de regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller på annat sätt täcka bolagets förlust,

14 a. i livförsäkringsbolag,

– om bolaget får dela ut vinst eller inte,

– de regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller på annat sätt täcka bolagets förlust i årsredovisningen,

– hur tillgängliga överskott enligt företagets överskottsregler ska bestämmas, om detta inte grundas på förfogande av vinst och täckande av förlust i årsredovisningen,

14 b. i bolag som inte får dela ut vinst, de överskottsregler som anges i bolagsordningen enligt 8 kap. 8 a § första stycket,

14 c. i bolag som får dela ut vinst, grunderna för fördelningen av bolagets vinst eller överskott enligt 14 a mellan delägarna,

15. antal och sammanlagt belopp av de försäkringar som ska vara tecknade innan bolaget kan anses bildat,

16. hur tillgångarna ska fördelas mellan delägarna vid bolagets upplösning, och

16. hur tillgångarna ska fördelas mellan delägarna vid bolagets upplösning,

16 a. i livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst, hur tillgångarna ska fördelas mellan delägarna, försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott vid bolagets upplösning, och

17. för det fall att förlagsinsatser som avses i 5 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar ska förekomma, vad som ska gälla för dessa.

Om försäkringsbolaget ska ha euro som redovisningsvaluta, ska detta anges i bolagsordningen.

Betalning av försäkringar och garantikapital

En skuld på grund av teckning av garantikapital får inte kvittas mot en fordran hos bolaget.

Bolaget får inte överlåta eller pantsätta fordringar på garantikapital

Betalning av försäkringar, garantikapital och delägarinsatser

16 §

En skuld på grund av teckning av garantikapital *eller delägarinsatser* får inte kvittas mot en fordran hos bolaget.

Bolaget får inte överlåta eller pantsätta fordringar på garantikapital *eller delägarinsatser*.

17 §

Betalningar i pengar av försäkringar och garantikapitalet ska ske genom insättning på ett särskilt konto som stiftarna har öppnat för ändamålet hos en bank, ett kreditmarknadsföretag eller ett motsvarande utländskt kreditinstitut i ett land inom EES. Belopp som har satts in på kontot får lyftas av bolaget först när styrelsen har valts.

Om frågan om bolagets bildande har fallit eller om teckningen av försäkringar *eller* garantikapital av annat skäl inte är bindande, ska de inbetalda beloppen betalas tillbaka enligt 19 § andra stycket.

Betalningar i pengar av försäkringar och garantikapitalet *eller delägarinsatser* ska ske genom insättning på ett särskilt konto som stiftarna har öppnat för ändamålet hos en bank, ett kreditmarknadsföretag eller ett motsvarande utländskt kreditinstitut i ett land inom EES. Belopp som har satts in på kontot får lyftas av bolaget först när styrelsen har valts.

Om frågan om bolagets bildande har fallit eller om teckningen av försäkringar, garantikapital *eller delägarinsatser* av annat skäl inte är bindande, ska de inbetalda beloppen betalas tillbaka enligt 19 § andra stycket.

18 §

Ett ömsesidigt försäkringsbolag ska anmälas för registrering senast sex månader efter beslutet om tillstånd att driva försäkringsrörelse.

För registrering av ett ömsesidigt försäkringsbolag, där garantikapital ska finnas, krävs att hela garantikapitalet är inbetalt.

För registrering av ett ömsesidigt försäkringsbolag, där garantikapital *eller delägarinsatser* ska finnas, krävs att hela garantikapitalet *eller delägarinsatskapitalet* är inbetalt.

19 §

Frågan om bolagsbildning faller, om

1. någon anmälan för registrering av bolaget inte har gjorts inom föreskriven tid, eller
2. Bolagsverket genom ett beslut som vunnit laga kraft har avskrivit ett ärende om sådan registrering eller har vägrat registrering av bolaget.

Om frågan om bolagsbildning har fallit, ansvarar styrelseledamöterna solidariskt för återbetalningen av de belopp som har betalats på grund av garantiavtalet eller de tecknade försäkringarna. Uppkommen avkastning ska läggas till beloppen och avdrag ska göras för kostnaderna på grund av åtgärder enligt 20 § tredje meningen.

Om frågan om bolagsbildning har fallit, ansvarar styrelseledamöterna solidariskt för återbetalningen av de belopp som har betalats på grund av garantiavtalet, de tecknade försäkringarna *eller de tecknade delägarinsatserna*. Uppkommen avkastning ska läggas till beloppen och avdrag ska göras för kostnaderna på grund av åtgärder enligt 20 § tredje meningen.

20 §

Innan det ömsesidiga försäkringsbolaget har registrerats, kan det inte förvärva rättigheter eller åta sig skyldigheter. Det kan inte heller föra talan inför domstol eller någon annan myndighet. Styrelsen kan dock föra talan i mål rörande bolagsbildningen och i övrigt vidta åtgärder för att erhålla de belopp som tecknats som garantikapital.

Innan det ömsesidiga försäkringsbolaget har registrerats, kan det inte förvärva rättigheter eller åta sig skyldigheter. Det kan inte heller föra talan inför domstol eller någon annan myndighet. Styrelsen kan dock föra talan i mål rörande bolagsbildningen och i övrigt vidta åtgärder för att erhålla de belopp som tecknats som garantikapital *eller delägarinsatser*.

22 a §

Bestämmelserna i 3 kap. 1–6 §§ om föreningens medlemmar m.m. och 4 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om återbetalning av medlemsinsatser gäller för bolagets delägare i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

Belopp som delägare har rätt att återfå enligt 4 kap. 1 och 3 §§ nämnda lag får bestämmas på annat sätt än med hänsyn till eget kapital enligt en balansräkning

som avses i 4 kap. första stycket andra och tredje meningen. Sådana regler ska vara förenliga med bolagets överskottsregler i övrigt och får inte inskränka rätten till återbetalning av inbetalda förlagsinsatser.

23 §

Ömsesidiga försäkringsbolag ska i bolagsordningen kunna ange att kapital får tillskjutas i enlighet med det som gäller om förlagsinsatser enligt 5 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Det som föreskrivs i 5 kap. 1 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar om det högsta beloppet av förlagsinsatser från andra än medlemmar ska inte gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. *I stället får summan av sådana insatser efter tillskottet uppgå till högst summan av övrigt eget kapital.*

Om det finns synnerliga skäl, får Finansinspektionen i ett enskilt fall besluta om högre förlagsinsatser än som anges i andra stycket.

Ömsesidiga skadeförsäkringsbolag och sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst ska i bolagsordningen kunna ange att kapital får tillskjutas i enlighet med det som gäller om förlagsinsatser enligt 5 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Det som föreskrivs i 5 kap. 1 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar om det högsta beloppet av förlagsinsatser från andra än medlemmar ska inte gälla för ömsesidiga försäkringsbolag.

23 a §

Ömsesidiga försäkringsbolag får inte ta upp sådana penninglån eller göra sådana emissioner som anges i 11 kap. 14 och 15 §§.

29 §

Utöver 6 kap. 13 § första stycket och 7 kap. 16 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller att beslut, rättshandlingar eller andra åtgärder enligt dessa bestämmelser inte heller får fattas eller företas till nackdel för garantier eller ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst gäller, utöver 6 kap. 13 § första stycket och 7 kap. 16 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, att beslut, rättshandlingar eller andra åtgärder enligt dessa bestämmelser inte heller får fattas eller företas som,

1. inte på ett tillbörligt sätt beaktar företagets eller olika försäkringars överskott, eller

2. i övrigt är till nackdel för garantier eller försäkringstagare och andra ersättningsberättigade som har försäkringar som medför anspråk på företagets överskott.

29 a §

Bestämmelserna om förbud för ställföreträdare att följa vissa föreskrifter av stämma eller annat organ i 6 kap. 13 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller även för ömsesidiga försäkringsbolag om föreskrifterna står i strid med bestämmelser i denna lag eller lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag, eller över-skottsriktlinjerna som ska upprättas av ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst enligt 8 kap. 8 a §.

36 §

Den förslagsrätt som tillkommer delägarna enligt 7 kap. 6 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar får inskränkas i ett ömsesidigt försäkringsbolags bolagsordning om fullmäktige har utsetts.

Trots första stycket får förslagsrätten inte inskränkas för delägare med anspråk på överskott i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. I sådana bolag ska förslagsrätten även tillkomma försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott som inte är delägare.

38 §

Utöver bestämmelserna i 7 kap. 12 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om fullmäktige gäller för ömsesidiga försäkringsbolag att minst hälften av fullmäktige ska utses av delägarna eller av organisationer som kan anses företräda delägarnas intressen.

Utöver bestämmelserna i 7 kap. 12 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om fullmäktige gäller för ömsesidiga försäkringsbolag att minst hälften av fullmäktige ska utses av delägarna, försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott som inte är delägare eller av organisationer som kan anses företräda delägarnas intressen.

Bestämmelserna om längsta mandattid och vem som kan utses till fullmäktig i 7 kap. 12 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar ska inte gälla för ömsesidiga försäkringsbolag.

Om fullmäktige utsetts, får bestämmelser tas in i bolagsordningen om att redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen ska tillhandahållas enligt 7 kap. 8 § lagen om ekonomiska föreningar genom att fram till bolagsstämma hållas tillgängliga för medlemmarna och innehavarna av förlagsandelar på bolagets webbplats.

Delägarna har rätt att närvara och yttra sig vid ett fullmäktigesammanträde, om inte annat anges i bolagsordningen.

Delägarna har rätt att närvara och yttra sig vid ett fullmäktigesammanträde, om inte annat anges i bolagsordningen. *Denna rätt får dock inte begränsas i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och ska även till-*

komma försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott som inte är delägare.

40 §

En ändring av villkor om vinstutdelning till garanter eller innehavare av förlagsandelar eller om förlusttäckning i ett ömsesidigt livförsäkringsbolags bolagsordning får godkännas bara om ändringen inte kan antas försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar.

Ett villkor om vinstutdelning som införs i bolagsordningen för ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst får godkännas bara om

1. samtliga röstberättigade har förenat sig om beslutet eller, om det fattats på två på varandra följande stämmor, beslutet på den senare stämman biträts av minst två tredjedelar av de röstande,

2. de försäkringstagare som har försäkringar som medför anspråk på överskott, de försäkrade som har anspråk på sådant överskott samt försäkringstagare och försäkrade i förmånsbestämda försäkringar, har underrättats om att villkoret ska tas in, förutsatt att fullmäktige har utsetts att representera försäkringstagarna på bolagsstämman,

3. det är sannolikt att ändringen inte försämrar för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar, såväl med hänsyn till försäkringsfordringar som anspråk på överskott,

4. villkoret anger att bolaget får dela ut vinst och ska börja tillämpas först vid ingången av ett nytt räkenskapsår, och

5. tillräckligt tydlig, korrekt och utförlig information om övergången och dess konsekvenser har lämnats.

40 a §

För att ett villkor enligt 40 § ska få godkännas krävs också att konsolideringsfonden gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna som återbäring. Fördelningen mellan dem ska vara förenlig med företagets överskottsregler.

Företagsändringar jämförbara med en övergång till vinstutdelning

40 b §

Förutsättningarna i 40 § första stycket 2 om underrättelse till försäkringstagare och försäkrade, samma stycke 4 om att ändringen inte får försämra rätten och samma stycke 6 om tillräcklig information, ska tillämpas även när

1. en livförsäkring övergår från ett företag där vinstutdelning inte får ske till ett företag där vinstutdelning får ske genom fusion eller överlåtelse av försäkringsbestånd, och

2. ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst frivilligt beslutar om att

a) träda i likvidation, eller

b) helt eller delvis upphöra med nyteckning av livförsäkringar som medför anspråk på överskott, och

c) försäkringstagarna kan antas komma att erbjudas nyteckning av sådana försäkringar i ett närstående bolag som får dela ut vinst.

Det som föreskrivs om godkän-

nande av villkor om vinstutdelning i 40 § gäller då i stället tillstånd att verkställa fusionsplan och överlåtelseavtal respektive företags beslut om likvidation eller upphörande av nyteckning.

40 c §

För ett beslut om verkställighet av en fusion mellan ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och ett sådant bolag som får dela ut vinst krävs också att

1. konsolideringsfonden gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med anspråk på överskott som återbäring, och

2. andra övervärden, efter avdrag för garantikapitalet, gottskrivs försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott som återbäring eller på annat sätt i det fusionerade företaget.

Fördelningen mellan dem ska vara förenlig med företags över-skottsregler.

40 d §

Förutsättningarna i 40 c § gäller även vid beståndsöverlåtelse och kompletterande verksamhetsöverlåtelse från ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst till ett eller flera livförsäkringsföretag som får dela ut vinst och som ska följas av det förstnämnda företags likvidation. Vad som i nämnda paragraf sägs om det fusionerade företaget ska då gälla i det mottagande

livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Underrättelser om övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsändringar

40 e §

Underrättelser till försäkrings- tagare och försäkrade enligt 40 § första stycket 2 eller 40 b § första stycket om övergång till vinstutdelning eller jämförbara företagsändringar ska lämnas på sätt som anges i 8 kap. 8 g § om underrättelser av överskottsregler.

Förbud mot en övergång från vinstutdelning

40 f §

Ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som får dela ut vinst får inte besluta att bolaget inte längre ska vara ett bolag som får dela ut vinst.

63 §

Ett ömsesidigt försäkringsbolags medel får betalas ut till garantier *och* innehavare av förlagsandelar bara enligt bestämmelserna i denna lag om vinstutdelning, återbetalning av garantikapital och det som gäller enligt denna lag och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om utskiftning vid bolagets likvidation.

Ett ömsesidigt försäkringsbolags medel får betalas ut till garantier, innehavare av förlagsandelar *och delägare* bara enligt bestämmelserna i denna lag om *ränta på garantikapital*, vinstutdelning, återbetalning av garantikapital *eller delägarinsatser* och det som gäller enligt denna lag och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om utskiftning vid bolagets likvidation.

64 §

Vinstutdelning till garanter och innehavare av förlagsandelar får bara ske om det följer av bolagsordningen.

Vinstutdelningen får inte överstiga det som i den fastställda balansräkningen och, i fråga om moderbolag som ska upprätta koncernredovisning, i den fastställda koncernbalansräkningen för det senaste räkenskapsåret redovisats som bolagets respektive koncernens nettovinst för året, balanserade vinst och fria fonder sedan avdrag gjorts för

1. det belopp som enligt 68 § ska användas för återbäring,

2. den redovisade förlusten,

3. det belopp som enligt lag eller bolagsordning ska avsättas till bundet eget kapital eller, i fråga om moderbolag, det belopp som av det fria egna kapitalet i koncernen enligt årsredovisningarna för företag inom denna ska föras över till det bundna egna kapitalet, och

4. det belopp som enligt bolagsordningen på annat sätt ska användas för något annat ändamål än vinstutdelning.

Vinstutdelningen får inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid med god affärsed.

Ömsesidiga försäkringsbolag får dela ut vinst endast om det framgår av bolagsordningen.

Bestämmelserna i 10 kap. 1–7 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om överskottsutdelning och annan användning av företagets egendom gäller för ömsesidiga försäkringsbolag som får dela ut vinst.

Gåvor enligt 10 kap. 8 § nyss nämnda lag får lämnas av alla ömsesidiga försäkringsbolag.

64 a §

Sådana överskott som enligt 64 § kan bli föremål för vinstutdelning får överföras till delägarinsatser genom insatsemission.

Utbetalning av ränta på garantikapital

65 §

Beslut om *utbetalning av ränta på garantikapital* fattas av bolagsstämman.

Beslut om vinstutdelning till garanter eller innehavare av förlagsandelar fattas av bolagsstämman. Stämman får bara i den utsträckning den har skyldighet till detta enligt bolagsordningen besluta om utdelning av större belopp än det som styrelsen föreslagit eller godkänt.

67 §

Om utbetalning till garanter eller innehavare av förlagsandelar görs i strid med denna lag eller lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, ska mottagaren betala tillbaka det belopp som tagits emot med ränta, beräknad enligt 5 § räntelagen (1975:635), från det att beloppet togs emot intill dess ränta, till följd av 3 eller 4 § räntelagen, ska betalas enligt 6 § samma lag. Om utbetalningen har skett i form av vinstutdelning, är dock mottagaren återbäringsskyldig bara om bolaget visar att mottagaren insåg eller borde ha insett att utbetalningen stred mot denna lag eller lagen om ekonomiska fören-

Om utbetalning till garanter, *delägare* eller innehavare av förlagsandelar görs i strid med denna lag eller lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, ska mottagaren betala tillbaka det belopp som tagits emot med ränta, beräknad enligt 5 § räntelagen (1975:635), från det att beloppet togs emot intill dess ränta, till följd av 3 eller 4 § räntelagen, ska betalas enligt 6 § samma lag. Om utbetalningen har skett i form av vinstutdelning, är dock mottagaren återbäringsskyldig bara om bolaget visar att mottagaren insåg eller borde ha insett att utbetalningen stred mot denna lag eller lagen om ekonomiska fören-

ingar.

För den brist som kan uppkomma vid återbetalningen ansvarar, enligt 13 kap. 1–4 §§ lagen om ekonomiska föreningar, de som medverkat till att besluta om eller verkställa utbetalningen eller till att upprätta eller fastställa en oriktig balansräkning som legat till grund för beslutet.

ingar.

Fördelning av överskott

69 §

Ett ömsesidigt livförsäkringsbolag ska gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller i bolagsordningen.

Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringsfall, om inte en avvikelser är försvarlig med hänsyn till

a) det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring, eller

b) försäkringsbolagets ekonomiska situation, och

2. avgifter bestämmas på grundval av de kostnader som belöper på återköpet eller överföringen och med beaktande av den fordran som kvarstår mot försäkringstagaren för kostnader som uppkommit i samband med försäkringsavtalets ingående.

Ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst ska, när överskott fördelas, fördela överskott till olika försäkringar med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i bolagsordningen.

70 §

Ett ömsesidigt livförsäkringsbolag ska ha en konsolideringsfond.

Konsolideringsfonden får sättas ned bara för att täcka förluster eller för ett annat ändamål som anges i bolagsordningen. En sådan nedläggning får bara beslutas av bolagsstämman.

Ett ömsesidigt livförsäkringsbolag *som inte får dela ut vinst* ska ha en konsolideringsfond.

71 §

För reservfond i *ömsesidiga försäkringsbolag* gäller 10 kap. 6 § andra och tredje styckena lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Endast skadeförsäkringsföretag och sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst får inrätta en reservfond. För reservfond gäller 10 kap. 6 § andra och tredje styckena lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

77 §

Vid skifte av ett ömsesidigt försäkringsbolags tillgångar ska de som var delägare i bolaget vid tiden för likvidationsbeslutet få del i tillgångarna enligt de fördelningsgrunder som anges i bolagsordningen.

Vid skifte av ett ömsesidigt *skadeförsäkringsbolags* tillgångar ska de som var delägare i bolaget vid tiden för likvidationsbeslutet få del av tillgångarna enligt de fördelningsgrunder som anges i bolagsordningen.

Vid skifte av tillgångar i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som får dela ut vinst ska de som var delägare i bolaget vid tiden för likvidationsbeslutet få del av tillgångarna, efter avdrag för förlagsinsatser, enligt reglerna i bolagsordningen.

Vid skifte av tillgångar i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst ska även de försäkringstagare och försäkrade som har anspråk på överskott utan att vara delägare få del av tillgångarna, efter avdrag för garanti-

kapital, enligt reglerna i bolagsordningen. Fördelningen mellan dessa ska vara förenlig med företagets överskottsregler.

81 §

Vid fusion med ett ömsesidigt försäkringsbolag gäller 12 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar med de undantag och tillägg som följer av andra stycket.

I stället för 12 kap. 10–12, 14–16 och 35 §§ lagen om ekonomiska föreningar tillämpas 82–84 och 86 §§ detta kapitel. I 85 § detta kapitel finns regler om tillämpning av 12 kap. 6 och 17 §§ lagen om ekonomiska föreningar. I 86 § detta kapitel finns regler om tillämpning av 12 kap. 21 § samma lag.

I stället för 12 kap. 10–12, 14–16 och 35 §§ lagen om ekonomiska föreningar tillämpas 82–84 och 86 §§ detta kapitel. I 85 § detta kapitel finns regler om tillämpning av 12 kap. 6 och 17 §§ lagen om ekonomiska föreningar. I 86 § detta kapitel finns regler om tillämpning av 12 kap. 21 § samma lag. *I 40 § detta kapitel finns regler om fusioner mellan ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och sådana bolag som får dela ut vinst.*

86 §

Bestämmelserna om fusion genom absorption i 12 kap. 21 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar ska bara gälla vid fusion mellan bolag enligt 80 § detta kapitel.

Moderbolaget ska ansöka om tillstånd att verkställa fusionsplanen hos Finansinspektionen. Ansökan ska ges in senast en månad efter det att fusionsplanen har blivit gällande hos moderbolaget och, om fusionsplanen har registrerats enligt 12 kap. 6 § lagen om ekonomiska föreningar, senast två år efter det att uppgift om att planen har registrerats har kungjorts.

Ärenden som är av principiell betydelse eller av särskild vikt ska prövas av regeringen efter anmälan av Finansinspektionen.

I fråga om ett sådant ärende gäller bestämmelserna i 83 och 84 §§ i tillämpliga delar. Det som sägs om överlåtande bolag

I fråga om ett sådant ärende gäller bestämmelserna i 40, 83 och 84 §§ i tillämpliga delar. Det som sägs om överlåtande bolag

ska avse dotterbolag och det som sägs om övertagande bolag ska avse moderbolag.

Finansinspektionen ska underrätta Bolagsverket om ansökningar enligt andra stycket och om lagakraftvunna beslut som har meddelats med anledning av sådana ansökningar.

Bolagsverket ska efter en sådan underrättelse registrera tillståndet enligt 12 kap. 21 § lagen om ekonomiska föreningar.

Det som sägs om föreningsregistret i 12 kap. 21 § fjärde stycket lagen om ekonomiska föreningar ska i stället avse försäkringsregistret.

86 a §

För talan mot stämmans beslut gäller 7 kap. 17 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Sådan talan får även föras

1. mot beslut som strider mot överskottsriktlinjer enligt 8 kap. 8 b §, och

2. av försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott även om dessa inte är delägare.

87 §

Bestämmelserna i 13 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om ansvar vid överträdelse av bestämmelserna som anges där gäller även för ömsesidiga försäkringsbolag. Det som föreskrivs där ska för ömsesidiga försäkringsbolag även gälla vid överträdelse av denna lag.

Bestämmelserna i 13 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om ansvar vid överträdelse av bestämmelserna som anges där gäller även för ömsesidiga försäkringsbolag. Det som föreskrivs där ska för ömsesidiga försäkringsbolag även gälla vid överträdelse av denna lag *och överskottsriktlinjer enligt 8 kap. 8 b §.*

Det som föreskrivs i 13 kap. 1 § lagen om ekonomiska föreningar om styrelseledamot ska även gälla för stiftare av ett ömsesidigt försäkringsbolag.

88 §

Ett ömsesidigt försäkringsbolags firma ska innehålla orden ömsesidig och försäkring. Om verksamheten avser att meddela försäkring av egendom bara inom ett begränsat geografiskt område, ska firman ange området för bolagets verksamhet men ordet ömsesidig får utelämnas.

Ett ömsesidigt försäkringsbolags firma ska innehålla orden ömsesidig och försäkring. *Om ett ömsesidigt livförsäkringsbolag får dela ut vinst ska firman även innehålla ordet vinstutdelande eller förkortningen "vinstud."* Om verksamheten avser att meddela försäkring av egendom bara inom ett begränsat geografiskt område, ska firman ange området för bolagets verksamhet men ordet ömsesidig får utelämnas.

Bolagets styrelse får anta bifirma. Bifirma får inte innehålla ordet ömsesidig.

Firman ska tydligt skilja sig från firmor som är införda i det register som avses i 14 kap. 1 §. I övrigt finns bestämmelser om registreringen i firmalagen (1974:156).

13 kap.

4 §

Utöver bestämmelserna om ansvar för en förenings förpliktelser i 1 kap. 3 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar får det i en försäkringsförenings stadgar föreskrivas att en medlem ska täcka skulder, avsättningar eller förluster i försäkringsrörelsen, som föreningen inte kan täcka genom att ta i anspråk egna tillgångar eller medel, genom att göra kapitaltillskott till föreningen (uttaxering).

Vad som anges om uttaxering i första stycket gäller inte för livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

5 §

En försäkringsförening får inte bildas utan *verksamhetskapital*. Kapitalet får tillskjutas även av andra än medlemmar.

En försäkringsförening får inte bildas utan *garantikapital*, om det inte finns särskilda skäl för det. *En livförsäkringsförening som får dela ut vinst får inte bildas utan medlemsinsatser.*

För registrering av en försäkringsförening, krävs att hela *verksamhetskapitalet* har betalats in.

Verksamhetskapitalet ska återbetalas när det inte längre behövs för att rörelsen ska kunna drivas ändamålsenligt och en återbetalning är förenlig med bestämmelserna om kapitalbasens storlek och sammansättning i 7 kap.

Om det behövs får tillskott av garantikapital göras även under rörelsens gång. I livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst får istället medlemsinsatser göras under rörelsens gång i enlighet med vad som följer av lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar och stadgarna.

För registrering krävs att hela tillskottet har betalats in. Garantikapitalet *eller medlemsinsatserna* är ökat *respektive ökade* när registrering har skett.

Tillskott av garantikapital eller medlemsinsatser ska alltid göras med pengar, om inte annat medges av Finansinspektionen.

6 §

En försäkringsförenings stadgar ska, utöver det som följer av 2 kap. 2 § första stycket 1–3 och 6–12 lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, innehålla uppgift om

1. huruvida rörelsen ska avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring,
2. huruvida föreningen ska driva försäkringsrörelse utanför EES,
3. de villkor som ska gälla för inträde i föreningen,
4. storleken på verksamhetskapitalet,
5. den eventuella rätt till avkastning som tillfaller den som tillskjutit verksamhetskapital,
6. den eventuella rösträtt på föreningsstämma som tillfaller den som tillskjutit verksamhetskapital,

4. storleken på *garantikapitalet*

5. den eventuella rätt till *ränta* som tillfaller den som tillskjutit *garantikapital*,

6. den eventuella rösträtt på föreningsstämma som tillfaller den som tillskjutit *garantikapitalet*,

6 a. i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst,

– den nominella insatsen eller,

alternativt, den kvotandel varje medlem ska delta i föreningen med som insats,

– hur medlemsinsatserna ska fullgöras,

– i vad mån en medlem får delta i föreningen med medlemsinsatser utöver vad han är skyldig att delta med,

7. i vilken ordning verksamhetskapitalet ska betalas in och återbetalas, och

7. i vilken ordning garanti-kapitalet ska betalas in och återbetalas,

7 a. i livförsäkringsföreningar, – om föreningen får dela ut vinst eller inte,

– de regler enligt vilka föreningsstämman får förfoga över föreningens vinst eller på annat sätt täcka föreningens förlust i årsredovisningen,

– hur tillgängliga överskott enligt föreningens överskottsregler ska bestämmas, om detta inte grundas på förfogande av vinst och täckande av förlust i årsredovisningen,

7 b. i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst, de överskottsregler som anges i stadgarna enligt 8 kap. 8 a § första stycket,

7 c. i föreningar som får dela ut vinst, grunderna för fördelningen av föreningens vinst eller överskott enligt 7 b mellan medlemmarna,

8. för vilka slag av försäkringar, i vilka situationer, intill vilket belopp och i vilken ordning uttaxering kan ske hos medlemmarna samt hur uttaxeringen

8. i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst, för vilka slag av försäkringar, i vilka situationer, intill vilket belopp och i vilken ordning uttaxering kan ske hos

ska genomföras.

medlemmarna samt hur uttaxeringen ska genomföras, och

8 a. i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst, hur tillgångarna ska fördelas mellan medlemmarna, försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott vid föreningens upplösning.

I en livförsäkringsförening gäller dessutom att det i stadgarna ska anges hur föreningens förlust får täckas.

7 §

I stället för bestämmelserna om registrering i 2 kap. 3 § första och andra styckena lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, gäller för en försäkringsförening att

1. verksamheten får påbörjas när beslut om tillstånd att driva försäkringsrörelse har meddelats, och

2. anmälan för registrering ska göras senast sex månader efter det att ett sådant beslut har meddelats.

Det som föreskrivs i 2 kap. 4 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar om åtgärder för att erhålla utfästa insatser eller avgifter ska *istället* avse *verksamhetskapitalet*.

Det som föreskrivs i 2 kap. 4 § första stycket lagen om ekonomiska föreningar om åtgärder för att erhålla utfästa insatser eller avgifter ska *även* avse *garantikapitalet*.

7 a §

Bestämmelserna i 3 kap. 1-6 §§ om föreningens medlemmar m.m. och 4 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om återbetalning av medlemsinsatser gäller enbart för medlemmar i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Belopp som delägare har rätt att återfå enligt 4 kap. 1 och 3 §§ nämnda lag får bestämmas på annat sätt än med hänsyn till eget kapital enligt en balansräkning som avses i 4 kap. första stycket andra och tredje meningen. Sådana regler ska vara förenliga med bolagets överskottsregler i övrigt och får inte inskränka rätten till återbetalning av inbetalda förlagsinsatser.

8 §

Det som föreskrivs om en medlems rätt till utträde i 3 kap. 4 § första stycket första meningen lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller inte i fråga om försäkringsföreningar om medlemmen på grund av sin anställning är skyldig att tillhöra försäkringsföreningen.

Bestämmelsen om skyldighet att hålla medlemsförteckningen tillgänglig i 3 kap. 6 § tredje stycket lagen om ekonomiska föreningar gäller inte för försäkringsföreningar.

Bestämmelsen om skyldighet att hålla medlemsförteckningen tillgänglig i 3 kap. 6 § tredje stycket lagen om ekonomiska föreningar gäller inte för försäkringsföreningar.

Undantaget gäller dock inte för en livförsäkringsförening som får dela ut vinst

9 §

Bestämmelserna om högsta belopp av förlagsinsatser från andra än medlemmar i 5 kap. 1 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller inte för försäkringsföreningar.

I stället får summan av sådana insatser efter tillskottet uppgå till högst summan av övrigt eget kapital.

Det som föreskrivs i 5 kap. 1 § andra stycket lagen om ekonomiska föreningar om det högsta beloppet av förlagsinsatser gäller inte för försäkringsföreningar.

Om det finns synnerliga skäl, får Finansinspektionen i ett enskilt fall besluta om högre förlagsinsatser än som anges i första stycket.

*Återbetalning av garanti-
kapital m.m.*

9 a §

Garantikapital, medlemsinsatser och förlagsinsatser får återbetalas endast om en återbetalning är förenlig med bestämmelserna om kapitalbasens sammansättning och storlek i 7 kap. Även återbetalning av garanti- kapital ska beslutas av föreningsstämman. Bestämmelser om ytterligare villkor för återbetalning av förlagsinsatser finns i 25 §.

12 §

Bestämmelserna om förbud för ställföreträdare att följa vissa föreskrifter av föreningsorgan i 6 kap. 13 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller för försäkringsföreningar om föreskrifterna står i strid med bestämmelser i denna lag eller lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Bestämmelserna om förbud för ställföreträdare att följa vissa föreskrifter av föreningsorgan i 6 kap. 13 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller för försäkringsföreningar om föreskrifterna står i strid med bestämmelser i denna lag eller lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag, eller överskottsriktlinjer som ska upprättas av livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst enligt 8 kap. 8 a §.

16 §

Utöver bestämmelserna om fullmäktige i 7 kap. 12 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller för försäkringsföreningar att minst hälften av fullmäktige ska utses av föreningens medlemmar eller av organisationer som kan anses företräda medlemmarna.

Utöver bestämmelserna om fullmäktige i 7 kap. 12 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller för försäkringsföreningar att minst hälften av fullmäktige ska utses av föreningens medlemmar, försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott som inte är delägare eller av organisationer som kan anses företräda medlemmarna.

Generella inskränkningar

17 a §

I livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst gäller, utöver 6 kap. 13 § första stycket och 7 kap. 16 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, att beslut, rättshandlingar eller andra åtgärder enligt dessa bestämmelser inte heller får fattas eller företas som,

1. inte på ett tillbörligt sätt beaktar företagets eller olika försäkringars överskott, eller

2. i övrigt är till nackdel för garantanter eller försäkringstagare och andra ersättningsberättigade som har försäkringar som medför anspråk på företagets överskott.

Förbud mot vissa emissioner

17 b §

Försäkringsföreningar får inte ta upp sådana penninglån eller göra sådana emissioner som anges i 11 kap. 14 och 15 §§.

Övergång till vinstutdelning

18 a §

Ett villkor om vinstutdelning som införs i stadgarna för en livförsäkringsförening som inte får dela ut vinst får godkännas bara om

1. samtliga röstberättigade har förenat sig om beslutet eller, om det fattats på två på varandra följande stämmor, beslutet på den senare stämman biträtts av minst två tredjedelar av de röstande,

2. de försäkringstagare som har försäkringar som medför anspråk på överskott, de försäkrade som har anspråk på sådant överskott samt försäkringstagare och försäkrade i förmånsbestämda försäkringar, har underrättats om att villkoret ska tas in, förutsatt att fullmäktige har utsetts att representera försäkringstagarna på föreningsstämman,

3. det är sannolikt att ändringen inte försämrar för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar, såväl med hänsyn till försäkringsfordringar som anspråk på överskott,

4. villkoret anger att föreningen får dela ut vinst och ska börja tillämpas först vid ingången av ett nytt räkenskapsår, och.

5. tillräckligt tydlig, korrekt och utförlig information om övergången och dess konsekvenser har lämnats.

18 b §

För att ett villkor enligt 18 a § ska få godkännas krävs också att konsolideringsfonden gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna som återbäring. Fördelningen mellan dem ska vara förenlig med företagets överskottsregler.

Företagsändringar jämförbara med en övergång till vinstutdelning

18 c §

Förutsättningarna i 18 a § första stycket 2 om underrättelse till försäkringstagare och försäkrade, samma stycke 4 om att ändringen inte får försämra rätten och samma stycke 6 om tillräcklig information, ska tillämpas även när

1. en livförsäkring övergår från ett företag där vinstutdelning inte får ske till ett företag där vinstutdelning får ske genom fusion eller överlåtelse av försäkringsbestånd, och

2. en livförsäkringsförening som inte får dela ut vinst frivilligt beslutar om att

a) träda i likvidation, eller

b) helt eller delvis upphöra med nyteckning av livförsäkringar som medför anspråk på överskott samtidigt som försäkringstagarna kan antas komma att erbjudas nyteckning av sådana försäkringar i ett närstående bolag som får dela ut

vinst.

Det som föreskrivs om godkännande av villkor om vinstutdelning i 18 a § första stycket gäller då i stället tillstånd att verkställa fusionsplan och överlåtelseavtal respektive företagets beslut om likvidation eller upphörande av nyteckning.

18 d §

För ett beslut om verkställighet av en fusion mellan en livförsäkringsförening som inte får dela ut vinst och en sådan förening som får dela ut vinst krävs också att

1. konsolideringsfonden gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med anspråk på överskott som återbäring, och

2. andra övervärden, efter avdrag för garantikapitalet, gottskrivs försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott som återbäring eller på annat sätt i det fusionerade företag.

Fördelningen mellan dem ska vara förenlig med företagets överskottsregler.

18 e §

Förutsättningarna i 18 d § gäller även vid beståndsöverlåtelse och kompletterande verksamhetsöverlåtelse från en livförsäkringsförening som inte får dela ut vinst till ett eller flera livförsäkringsföretag som får dela ut vinst och som ska följas av det förstnämnda företagets likvidation. Vad

som i nämnda paragraf sägs om det fusionerade företaget ska då gälla i det mottagande livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Underrättelser om övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsändringar

18 f §

Underrättelser till försäkringsstagare och försäkrade enligt 18 a § första stycket 2 eller 18 c § första stycket om övergång till vinstutdelning eller jämförbara företagsändringar ska lämnas på sätt som anges i 8 kap. 8 g § om underrättelser av överskottsregler.

Förbud mot övergång från vinstutdelning

18 g §

En livförsäkringsförening som får dela ut vinst får inte besluta att föreningen inte längre ska vara en förening som får dela ut vinst.

Vinstutdelning

19 §

I stället för bestämmelserna om utbetalning av föreningens medel till medlemmarna i 10 kap. 1 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller för försäkringsföreningar att föreningens medel får delas ut till medlemmar bara i form av återbäring eller, i

Livförsäkringsföreningar får dela ut vinst endast om det framgår av bolagsordningen.

samband med föreningens likvidation, som skifteslikvid.

Bestämmelserna i 10 kap. 1–7 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om överskottsutdelning och annan användning av företags egendom gäller enbart för livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Gåvor enligt 10 kap. 8 § nyss nämnda lag får lämnas av alla livförsäkringsföreningar.

Användning av överskott för insatsemissioner

19 a §

Sådana överskott som enligt 19 § kan bli föremål för vinstutdelning får överföras till medlemsinsatserna genom insatsemission.

Vinstutdelning till dem som tillskjutit verksamhetskapital

Utbetalning av ränta på garantikapital

I en försäkringsförening får vinstutdelning ske till dem som tillskjutit verksamhetskapital, om det följer av stadgarna.

20 §

Beslut om *utbetalning av ränta på garantikapital* fattas av föreningsstämman.

En livförsäkringsförening ska ha en konsolideringsfond. Konsolideringsfonden får sättas ned bara för att täcka förluster eller för ett annat ändamål som anges i stadgarna. En sådan nedsättning får bara beslutas av föreningsstämman.

22 §

En livförsäkringsförening *som inte får dela ut vinst* ska ha en konsolideringsfond. Konsolideringsfonden får sättas ned bara för att täcka förluster eller för ett annat ändamål som anges i stadgarna. En sådan nedsättning får bara beslutas av föreningsstämman.

Fördelning av återbäring

En livförsäkringsförening ska gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller stadgarna.

Vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) ska

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringsfall, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till

a) det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring, eller

b) försäkringsföreningens ekonomiska situation, och

2. avgifter bestämmas på grundval av de kostnader som belöper på återköpet eller överföringen och med beaktande av den fordran som kvarstår mot försäkringstagaren för kostnader som uppkommit i samband med försäkringsavtalets ingående.

Fördelning av överskott

23 §

En livförsäkringsförening som inte får dela ut vinst ska, när överskott fördelas, fördela överskott till olika försäkringar med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i stadgarna.

24 §

Bestämmelserna om avsättning till reservfond i 10 kap. 6 § första och fjärde styckena lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar gäller inte för försäkringsföreningar.

Endast ömsesidiga skadeförsäkringsföretag och ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst får inrätta en reservfond. För reservfond gäller inte 10 kap. 6 § första och fjärde styckena lagen (1987:667) om ekonomiska för-

eningar.

Återbetalning av *verksamhetskapital*

Återbetalning av *verksamhetskapital* får bara beslutas av föreningsstämman. Stämmans beslut ska anmälas till Bolagsverket för registrering. För registrering krävs att Finansinspektionen har gett sitt tillstånd till återbetalningen. Någon återbetalning får inte göras innan beslutet har registrerats.

Om en försäkringsförening har gått i likvidation eller försatts i konkurs, får den som betalat in *verksamhetskapital* inte ta emot betalning ur föreningens tillgångar för fordran avseende inbetalt *verksamhetskapital* förrän föreningens övriga skulder har blivit fullt betalda eller tillräckliga medel avsatts till detta.

Återbetalning av *garantikapital m.m*

25 §

Återbetalning av *garantikapital* får bara beslutas av föreningsstämman. Stämmans beslut ska anmälas till Bolagsverket för registrering. För registrering krävs att Finansinspektionen har gett sitt tillstånd till återbetalningen. Någon återbetalning får inte göras innan beslutet har registrerats.

Om en försäkringsförening har gått i likvidation eller försatts i konkurs, får den som betalat in *garantikapitalet* inte ta emot betalning ur föreningens tillgångar för fordran avseende inbetalt *garantikapital* förrän föreningens övriga skulder har blivit fullt betalda eller tillräckliga medel avsatts till detta.

30 a §

Vid skifte av tillgångar i en livförsäkringsförening som får dela ut vinst ska de som var medlemmar i föreningen vid tiden för likvidationsbeslutet få del i tillgångarna, efter avdrag för förlagsinsatser, enligt reglerna i stadgarna.

Vid skifte av tillgångar i en livförsäkringsförening som inte får dela ut vinst ska delägare, försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott få del av tillgångarna, efter avdrag för

garantikapital, enligt reglerna i stadgarna. Fördelningen mellan dessa ska vara förenlig med företagets överskottsregler.

32 §

Vid fusion med en försäkringsförening gäller inte 12 kap. 10–12, 14–16 och 35 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. I stället gäller 33–35 §§ detta kapitel. I 36 § detta kapitel finns särskilda bestämmelser om tillämpning av 12 kap. 17 § lagen om ekonomiska föreningar. När fusionen avser en försäkringsförening och ett helägt dotterbolag, gäller 33–35 §§ i tillämpliga delar. Det som sägs där om överlåtande förening ska i stället avse dotterbolaget.

Vid fusion med en försäkringsförening gäller inte 12 kap. 10–12, 14–16 och 35 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. I stället gäller 33–35 §§ detta kapitel. I 36 § detta kapitel finns särskilda bestämmelser om tillämpning av 12 kap. 17 § lagen om ekonomiska föreningar. När fusionen avser en försäkringsförening och ett helägt dotterbolag, gäller 33–35 §§ i tillämpliga delar. Det som sägs där om överlåtande förening ska i stället avse dotterbolaget. *I 18 c och 18 d §§ finns särskilda bestämmelser om fusioner mellan livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst och ett företag som får dela ut vinst.*

Talan mot stämmobeslut

36 a §

Talan mot stämmans beslut enligt 7 kap. 17 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar får även föras

1. mot beslut som strider mot överskottsriktlinjer enligt 8 kap. 8 b §, och

2. av försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott även om dessa inte är delägare.

38 §

Bestämmelserna i 13 kap. 1–3 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om ansvar vid överträdelse av bestämmelser som anges där gäller för försäkringsföreningar även vid överträdelse av denna lag.

Bestämmelserna i 13 kap. 1–3 §§ lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om ansvar vid överträdelse av bestämmelser som anges där gäller för försäkringsföreningar även vid överträdelse av denna lag *och mot överskottsriktlinjer enligt 8 kap. 8 b §.*

39 §

I stället för bestämmelsen i 14 kap. 1 § första stycket första meningen och tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om förenings firma gäller för försäkringsföreningar att dess firma ska innehålla ordet försäkringsförening och att ordet försäkringsförening eller förkortning av det uttrycket inte får tas in i en bifirma.

I stället för bestämmelsen i 14 kap. 1 § första stycket första meningen och tredje stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar om förenings firma gäller för försäkringsföreningar att dess firma ska innehålla ordet försäkringsförening och att ordet försäkringsförening eller förkortning av det uttrycket inte får tas in i en bifirma. *Om en livförsäkringsförening får dela ut vinst ska firman även innehålla ordet vinstutdelande eller förkortningen "vinstutd."*

Endast försäkringsföreningar får i sin firma använda uttrycket försäkringsförening.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014 och tillämpas från och med den 1 januari 2015.

2. Försäkringsföretag ska senast den 1 augusti 2014 ansöka om de ändringar som krävs för att bolagsordningen ska överensstamma med denna lag. Sådana ändringar ska tillämpas från och med den 1 januari 2015.

3. När bestämmelser i denna lag kräver särskilda analyser om hur premier har fastställts och sådana analyser vid ikraftträdandet av lagen saknas, är ofullständiga eller inte längre är aktuella, ska företaget senast när bestämmelsen ska börja tillämpas upprätta eller komplettera analysen med hänsyn till förhållandena vid lagens ikraftträdande, om inte annan tidpunkt längre tillbaka är mer relevant.

4. För en försäkringstagare som har rätt till överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) i dess lydelse från den 1 juli 2007 av en livförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för samt vars premie är fastställd utifrån en av arbetsgivaren utfäst pensionsförmån vilken är bestämd till ett visst belopp eller till en viss andel av lön eller annan faktor och där utfallet av resultatet i försäkringen bärs av arbetsgivaren (förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring), tillämpas bestämmelserna i 5 kap. 15 a och 15 b §§ på sådana försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

5. För en försäkringstagare eller försäkrad som har rätt till överföring enligt 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen (2005:104) av hela värdet i en individuell personförsäkring som inte är en livförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för (tjänstepensionsförsäkring) och till överföring av värdet i en tjänstepensionsförsäkring vars premie eller avgift är bestämd till en viss procentsats av lönen eller till ett visst belopp eller annan faktor, som begränsar arbetsgivarens åtagande till en skyldighet att betala premier och där utfallet av resultatet i försäkringen bärs av den försäkrade (premiebestämd tjänstepensionsförsäkring), där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit, tillämpas bestämmelserna i 5 kap. 15 a och 15 b §§ även på sådana försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

6. För en försäkringstagare eller försäkrad som har rätt till överföring enligt 20 kap. 1 a § försäkringsavtalslagen (2005:104) av en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring enligt 5, där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit, tillämpas bestämmelserna i 5 kap. 15 a och 15 b §§ även på sådana försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

Härigenom föreskrivs i fråga om försäkringsavtalslagen (2005:104),
dels att 1 kap. 7 §, 11 kap. 5 § och 15 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två ny paragrafer, 11 kap. 4 a § och 20 kap. 1 a §, samt närmast före 11 kap. 4 a § och 20 kap. 1 a § nya rubriker, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 7 §

Det som sägs i 6 § första stycket om tvingande bestämmelser gäller inte

1. sådan sjöförsäkring, annan transportförsäkring eller försäkring av luftfartyg som inte är konsumentförsäkring,

2. kreditförsäkring,

3. gruppskadeförsäkring som meddelas för en grupp näringsidkare,

4. kollektivavtalsgrundad försäkring om försäkringen följer en överenskommelse mellan en arbetsgivarorganisation och en central arbetstagarorganisation, och

4. kollektivavtalsgrundad försäkring om försäkringen följer en överenskommelse mellan en arbetsgivarorganisation och en central arbetstagarorganisation, *utom i fall som anges i 20 kap. 1 a § om försäkringstagarens och den försäkrades rätt att säga upp och ändra försäkringen i förtid,* och

5. sådan gruppskadeförsäkring för fysiska personer som har meddelats huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet och grupppersonförsäkring för näringsidkare, studerande eller andra som i fråga om utformning och funktion kan jämföras med kollektivavtalsgrundad försäkring, om villkoren har godkänts av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

11 kap.

Tjänstepensionsförsäkring

4 a §

I 5 § betyder

– *förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring*: en livförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för samt vars premie är fastställd utifrån en av arbetsgivaren utfäst pensionsförmån vilken är bestämd till ett visst belopp eller till en viss andel av lön eller annan faktor och där utfallet av resultatet i försäkringen bärs av arbetsgivaren.

– *premiebestämd tjänstepensionsförsäkring*: en livförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för samt vars premie eller avgift är bestämd till en viss procentsats av lönen eller till ett visst belopp eller annan faktor, som begränsar arbetsgivarens åtagande till en skyldighet att betala premier och där utfallet av resultatet i försäkringen bärs av den försäkrade.

Försäkringstagarens rätt att säga upp eller ändra försäkringen i förtid

Försäkringstagarens och den försäkrades rätt att säga upp eller ändra försäkringen i förtid

5 §¹

Försäkringstagaren får när som helst säga upp försäkringen att upphöra omedelbart eller vid viss framtida tidpunkt. Om inte annat anges, får uppsägningen verkan dagen efter den dag då den kom fram till försäkringsbolaget.

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget eller försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, i den mån inte rätt till återköp eller överföring saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229). *För en försäkring som omfattas av 2 § lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel gäller dock att återköp eller överföring tidigast får ske efter ett år.*

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att i samband med uppsägningen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) eller på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få den återköpt av försäkringsbolaget eller försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, i den mån inte rätt till återköp eller överföring saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229). *Rätten till överföring gäller inte en förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring. En överföring ska inte anses ha skett om byte av förvaltningsform vidtas inom ramen för försäkringsavtalet, förutsatt att detta sker innan försäkringsfall har inträffat.*

Om premiebetalningen har upphört till följd av anställningen har avslutats har den försäkrade rätt till överföring enligt andra stycket av hela värdet av en premiebestämd tjänstepensions-

¹ Senaste lydelse 2007:123.

försäkring. Den försäkrade har också rätt till överföring enligt andra stycket av värdet av en sådan försäkring när försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

I 13 kap. 3 § finns bestämmelser om återupplivning av en försäkring som blivit premiefri.

I 13 kap. 3 § finns bestämmelser om återupplivning av en försäkring som blivit premiefri.

15 kap.

4 §

Om värdet av en försäkring, som enligt 3 § inte får utmätas, förs över till en annan försäkring på sätt som anges i 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen (1999:1229), anses den nya försäkringen som samma försäkring vid tillämpningen av 3 §.

Om värdet av en eller flera försäkringar, som enligt 3 § inte får utmätas, förs över till en annan försäkring på sätt som anges i 58 kap. 18 § tredje stycket inkomstskattelagen (1999:1229), anses den nya försäkringen som samma försäkring vid tillämpningen av 3 §.

20 kap.

Försäkringstagarens och den försäkrades rätt att säga upp och ändra försäkringen i förtid

1 a §

Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren rätt att säga upp en livförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för samt vars premie eller avgift är bestämd till en viss procentsats av lönen eller till ett visst belopp eller annan faktor, som begränsar arbetsgivarens åtagande till en skyldighet att betala premier och där

utfallet av resultatet i försäkringen bärs av den försäkrade (premiebestämd tjänstepensionsförsäkring) och på sätt som närmare anges i försäkringsvillkoren få försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, i den mån inte rätt till överföring saknas enligt inkomstskattelagen (1999:1229). En överföring ska inte anses ha skett om byte av förvaltningsform vidtas inom ramen för försäkringsavtalet, förutsatt att detta sker innan försäkringsfall har inträffat.

Om premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats har den försäkrade rätt till överföring enligt första stycket av hela värdet av en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring. Den försäkrade har också rätt till överföring enligt första stycket av värdet av en sådan försäkring när försäkringsstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

En rätt enligt första stycket som avser en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring under pågående premiebetalning, gäller inte om ett kollektivavtal föreskriver annat.

-
1. Denna lag träder ikraft den 1 januari 2015.
  2. För försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet och inte förnyats därefter gäller äldre bestämmelser, om inte annat följer av 3.
  3. Vid överföring av hela värdet i en individuell personförsäkring som inte är en livförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier

för (tjänstepensionsförsäkring) och vid överföring av värdet i en tjänstepensionsförsäkring vars premie eller avgift är bestämd till en viss procentsats av lönen eller till ett visst belopp eller annan faktor som begränsar arbetsgivarens åtagande till en skyldighet att betala premier och där utfallet av resultatet i försäkringen bärs av den försäkrade (premiebestämd tjänstepensionsförsäkring), där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit, tillämpas bestämmelserna i 11 kap. 5 § och 20 kap. 1 a § även på försäkringsavtal som har ingåtts före ikraftträdandet.

1.3 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 4 b §, 42 kap. 19, 20 och 21 a §§, 44 kap. 5 och 7 §§ samt 58 kap. 18 § och rubriken närmast före 58 kap. 18 § inkomstskattelagen (1999:1229) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Europakooperativ och europeiska grupperingar för territoriellt samarbete (EGTS) räknas som ekonomiska föreningar.

2 kap.

4 b §²

Europakooperativ och europeiska grupperingar för territoriellt samarbete (EGTS), *försäkringsföreningar och ömsesidiga försäkringsföretag* räknas som ekonomiska föreningar

42 kap.

19 §

Vad som, utöver inbetald insats, skiftas ut till en medlem i en svensk ekonomisk förening i samband med att föreningen upplöses behandlas som utdelning, om det inte framgår något annat av 20 eller 21 §.

Vad som, utöver inbetald insats, skiftas ut till en medlem i en svensk ekonomisk förening *eller andelsägare i ett ömsesidigt försäkringsföretag* i samband med att föreningen *eller det ömsesidiga försäkringsföretaget* upplöses behandlas som utdelning, om det inte framgår något annat av 20 eller 21 §.

20 §³

Vid ombildning av en svensk ekonomisk förening till ett svenskt aktiebolag ska aktier i bolaget som skiftas ut till medlemmen inte behandlas som

Vid ombildning av en svensk ekonomisk förening *eller ett ömsesidigt försäkringsföretag* till ett svenskt aktiebolag ska aktier i bolaget som skiftas ut till

² Senaste lydelse 2011:68.

³ Senaste lydelse 2007:1419.

utdelning, om

1. den utskiftande föreningen inte är ett sådant fåmansföretag som avses i 56 kap. 2 § eller 57 kap. 3 §,

2. föreningen äger samtliga aktier i bolaget,

3. samtliga aktier i bolaget skiftas ut, och

4. värdet av vad medlemmarna får utöver aktierna inte överstiger fem procent av aktiernas kvotvärde.

Vad som utöver aktierna skiftas ut till medlemmen ska i sin helhet behandlas som utdelning.

I 48 kap. 9 § finns bestämmelser om anskaffningsutgift för de utskiftade aktierna.

medlemmen *eller delägaren* inte behandlas som utdelning, om

1. den utskiftande föreningen eller *det ömsesidiga försäkringsföretaget* inte är ett sådant fåmansföretag som avses i 56 kap. 2 § eller 57 kap. 3 §,

2. föreningen *eller det ömsesidiga försäkringsföretaget* äger samtliga aktier i bolaget,

3. samtliga aktier i bolaget skiftas ut, och

4. värdet av vad medlemmarna *eller delägarna* får utöver aktierna inte överstiger fem procent av aktiernas kvotvärde.

Vad som utöver aktierna skiftas ut till medlemmen *eller delägaren* ska i sin helhet behandlas som utdelning.

21 a §⁴

Belopp som överförs till medlemsinsatserna vid insatsmission enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar eller lagen (1995:1570) om medlemsbanker ska inte behandlas som utdelning. Detsamma gäller belopp som överförs till medlemsinsatserna vid fondemission enligt rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska kooperativa föreningar (SCE-föreningar).

Belopp som överförs till medlemsinsatserna vid insatsmission enligt lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar eller lagen (1995:1570) om medlemsbanker ska inte behandlas som utdelning. Detsamma gäller belopp som överförs till *delägarinsatser vid insatsmission enligt försäkringsrörelselagen (2010:1543)* eller medlemsinsatserna vid fondemission enligt rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska

⁴ Senaste lydelse 2007:1419.

kooperativa föreningar (SCE-föreningar).

44 kap.

5 §

En medlem som avgår ur en ekonomisk förening anses ha avyttrat andelen.

En medlem som avgår ur en ekonomisk förening *eller en delägare som utträder ur ett ömsesidigt försäkringsföretag* anses ha avyttrat andelen.

7 §

Ett värdepapper anses avyttrat om det företag som gett ut det träder i likvidation.

Vid sådan ombildning av en ekonomisk förening till aktiebolag som avses i 42 kap. 20 § anses andelen i föreningen inte ha avyttrats på grund av föreningens upplösning.

Vid sådan ombildning av en ekonomisk förening *eller ett ömsesidigt försäkringsföretag* till aktiebolag som avses i 42 kap. 20 § anses andelen i föreningen inte ha avyttrats på grund av föreningens upplösning.

58 kap.

Återköp

Återköp och överföring

18 §⁵

En pensionsförsäkring får återköpas trots bestämmelserna i detta kapitel, om det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av prisbasbeloppet. Återköp får också ske om

1. det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst ett prisbasbelopp,
2. försäkringen inte är förenad med ett oåterkalleligt förmåns- tagarförordnande, och
3. premier för försäkringen inte har betalats under de senaste tio åren.

I andra fall får återköp medges av Skatteverket, om försäkrings- tagaren är på obestånd och genom ett återköp kan få en varaktig lösning på sina ekonomiska problem eller om det i övrigt finns syn-

⁵ Senaste lydelse 2010:1277.

nerliga skäl. Detta gäller dock endast om återköp får ske enligt försäkringsavtalet och försäkringstekniska riktlinjer.

Bestämmelserna i detta kapitel hindrar inte återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken eller 15 kap. 8 § försäkringsavtalslagen (2005:104) av försäkringstagarens tillgodohavande. De hindrar inte heller *en* överföring av hela *pensionsförsäkringens värde* direkt till en annan pensionsförsäkring än som avses i 5 § om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. Överföringen ska i så fall inte anses som pension enligt 10 kap. 5 § första stycket 4 och inte heller som en betalning av premier för pensionsförsäkring.

Bestämmelserna i detta kapitel hindrar inte återbetalning enligt 13 kap. 4 § äktenskapsbalken eller 15 kap. 8 § försäkringsavtalslagen (2005:104) av försäkringstagarens tillgodohavande. De hindrar inte heller *överföring av hela värdet från en eller flera pensionsförsäkringar* direkt till en annan pensionsförsäkring än som avses i 5 § om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. *En sådan överföring får ske oavsett om utbetalning har påbörjats från någon av försäkringarna, under förutsättning att den försäkring som tecknas i samband med överföringen uppfyller villkoren i 11 § första stycket.* Överföringen ska i så fall inte anses som pension enligt 10 kap. 5 § första stycket 4 och inte heller som en betalning av premier för pensionsförsäkring. *Vid överföring ska med försäkringstagare avses den som tecknat försäkringen eller den som vid överlåtelse av försäkringen trätt i dennes ställe. Vid överföring av kapital från en tjänstepensionsförsäkring ska det överförda kapitalet placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring med en arbetsgivare som åtagit sig premiebetalningen eller med den försäkrade som försäkringstagare.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015 och tillämpas första gången för beskattningsår som påbörjas efter ikraftträdandet.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag,

dels att 4 kap. 1 §, 5 kap. 4 §, 6 kap. 3 § samt 7 kap. 4 och 5 §§, ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 6 kap. 2 a och 3 a §§, av följande lydelse,

dels att post AA.I bilaga 1 till lagen ska betecknas AA.Ia och lyda "Aktiekapital, delägarinsatser eller medlemsinsatser",

dels att det i samma bilaga ska införas en ny post omedelbart därefter som betecknas A.Ib och lyda "Garantikapital eller förlagsinsatser".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §⁶

Med beaktande av vad som föreskrivs i 2§ ska följande bestämmelser om värderingen i 4 kap. årsredovisningslagen (1995:1554) tillämpas:

2 § om immateriella anläggningstillgångar,

3 § om anskaffningsvärde för anläggningstillgångar,

4 § om avskrivning av anläggningstillgångar,

5 § om nedskrivning av anläggningstillgångar,

6–8 §§ om uppskrivning av anläggningstillgångar,

9 § första–fjärde styckena om värdering av omsättningstillgångar,

10 § om värdering av pågående arbeten,

11 § om varulagrets anskaffningsvärde,

12 § om redovisning till bestämd mängd och fast värde,

13 § om omräkning av fordringar och skulder i utländsk valuta,

13 a § om redovisning enligt kapitalandelsmetoden,

14 § om egna aktier,

14 a–14 d §§ om värdering av finansiella instrument,

⁶ Senaste lydelse 2006:877.

14 e § om värdering av säkrade poster, *samt*

15 § om periodisering av vissa belopp vid upptagande av lån.

14 e § om värdering av säkrade poster,

15 § om periodisering av vissa belopp vid upptagande av lån, *samt*

16 § om omräkning av förlagsinsatser.

5 kap.

4 §⁷

Utöver det som följer av 1 § ska följande uppgifter lämnas om eget kapital och avsättningar:

1. I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska som bundet eget kapital tas upp Aktiekapital, Garantikapital, *Verksamhetskapital*, Överkursfond, *Förlagsinsatser*, Konsolideringsfond, Kapitalandelsfond, Fond för verkligt värde och vinst eller förlust för räkenskapsåret. Förlust för räkenskapsåret tas därvid upp som avdragspost.

2. I livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska eget kapital delas upp i bundet eget kapital och fritt eget kapital eller ansamlad förlust. Under bundet eget kapital ska tas upp Aktiekapital, *Garantikapital*, *Verksamhetskapital*, *Förlagsinsatser*, Uppskrivningsfond, Reservfond, Kapitalandelsfond och Fond för verkligt värde. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust ska tas upp fria fonder, var för sig, balanserad vinst eller förlust samt vinst eller förlust för räken-

1. I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska som bundet eget kapital tas upp Aktiekapital, Garantikapital, Överkursfond, Konsolideringsfond, Kapitalandelsfond, Fond för verkligt värde och vinst eller förlust för räkenskapsåret. Förlust för räkenskapsåret tas därvid upp som avdragspost.

2. I livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska eget kapital delas upp i bundet eget kapital och fritt eget kapital eller ansamlad förlust. Under bundet eget kapital ska tas upp Aktiekapital, *delägarinsatser*, *medlemsinsatser*, *Förlagsinsatser*, Uppskrivningsfond, Reservfond, Kapitalandelsfond och Fond för verkligt värde. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust ska tas upp fria fonder, var för sig, balanserad vinst eller förlust samt vinst eller förlust för räken-

⁷ Senaste lydelse 2010:2058.

skapsåret. Balanserad förlust och förlust för räkenskapsåret tas därvid upp som avdragsposter.

3. I skadeförsäkringsföretag ska eget kapital delas upp i bundet eget kapital och fritt eget kapital eller ansamlad förlust. Under bundet eget kapital ska tas upp Aktiekapital, Garantikapital, *Verksamhetskapital*, Förlagsinsatser, Uppskrivningsfond, Reservfond och Kapitalandelsfond. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust ska tas upp fria fonder, var för sig, balanserad vinst eller förlust samt vinst eller förlust för räkenskapsåret. Balanserad förlust och förlust för räkenskapsåret tas därvid upp som avdragsposter.

4. Om avsättningen för kvardröjande risker i posten Ej intjänade premier och kvardröjande risker (DD.1) uppgår till väsentligt belopp, ska beloppet anges.

5. Om garanterad återbäring i posten Livförsäkringsavsättning (DD.2) uppgår till väsentligt belopp, ska beloppet anges.

6. Om avvecklingsresultat uppgår till väsentligt belopp ska det anges i en not med fördelning på kategori av skada och belopp. Med avvecklingsresultat avses skillnaden mellan å ena sidan avsättningen för oreglerade skador från föregående år vid räkenskapsårets ingång, efter avdrag för under räkenskapsåret gjorda utbetalningar av ersättningar för skador från föregående år, och å andra sidan avsättningen för oreglerade skador från föregående år vid räkenskapsårets slut.

7. Villkorad återbäring (EE.1) ska delas upp på avsättningar för vilka försäkringstagaren direkt respektive indirekt bär risk.

8. Skadeförsäkringsföretag och livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska lämna närmare upplysningar om det belopp av fritt eget kapital som inte kan anses utdelningsbart med hänsyn

skapsåret. Balanserad förlust och förlust för räkenskapsåret tas därvid upp som avdragsposter.

3. I skadeförsäkringsföretag ska eget kapital delas upp i bundet eget kapital och fritt eget kapital eller ansamlad förlust. Under bundet eget kapital ska tas upp Aktiekapital, Garantikapital, Förlagsinsatser, Uppskrivningsfond, Reservfond och Kapitalandelsfond. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust ska tas upp fria fonder, var för sig, balanserad vinst eller förlust samt vinst eller förlust för räkenskapsåret. Balanserad förlust och förlust för räkenskapsåret tas därvid upp som avdragsposter.

8. Skadeförsäkringsföretag och livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska lämna närmare upplysningar om det belopp av fritt eget kapital som inte kan anses utdelningsbart med hänsyn

till bestämmelserna i 4 kap. 1 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) och 17 kap. 3 § tredje stycket aktiebolagslagen (2005:551) och om de förhållanden som motiverar bedömningen.

9. Livförsäkringsföretag ska lämna upplysning om belopp som inte får användas för *vinstutdelning* eller förlusttäckning enligt bolagsordning eller stadgar.

10. Garantikapital, *verksamhetskapital* och förlagsinsatser i annan valuta än redovisningsvalutan, ska räknas om enligt växelkursen på balansdagen. Skillnaden mellan det omräknade beloppet och motsvarande belopp vid räkenskapsårets ingång ska

– i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst samt försäkringsföreningar som får dela ut vinst, föras mot Balanserad vinst eller förlust, och

till bestämmelserna i 4 kap. 1 § försäkringsrörelselagen (2010:2043) och 17 kap. 3 § tredje stycket aktiebolagslagen (2005:551) *eller 10 kap. 3 § andra stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar* och om de förhållanden som motiverar bedömningen.

9. Livförsäkringsföretag *som inte får dela ut vinst* ska lämna upplysning om belopp som inte får användas för förlusttäckning enligt bolagsordning eller stadgar.

10. Garantikapital och förlagsinsatser i annan valuta än redovisningsvalutan, ska räknas om enligt växelkursen på balansdagen. Skillnaden mellan det omräknade beloppet och motsvarande belopp vid räkenskapsårets ingång ska

– i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst föras mot Andra fonder.

6 kap.

2 a §

Sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska lämna upplysningar om hur hanteringen av vinster och fonder i årsredovisningen förhåller sig till hanteringen av överskott enligt FRL och reglerna i bolags-

ordningen eller stadgarna.

3 §⁸

Med beaktande av det som föreskrivs i andra stycket ska följande bestämmelser i 6 kap. årsredovisningslagen (1995:1554) tillämpas:

1 § första–fjärde styckena om förvaltningsberättelsens innehåll,	2 § om förslag till dispositioner
2 § om förslag till dispositioner	av vinst eller förlust m.m.,
av vinst eller förlust m.m. <i>och</i>	

2 a § om vissa upplysningar i förvaltningsberättelsen i aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.	2 a § om vissa upplysningar i förvaltningsberättelsen i aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, <i>samt</i>
--	--

3 § första stycket om upplysningar om medlemsantal m.m. för ekonomiska föreningar.

Det som sägs i 6 kap. 1 § andra stycket 6–8 årsredovisningslagen om upplysningar om kvotvärde ska dock i stället avse nominellt belopp.

Försäkringsaktiebolag, vars aktier är upptagna till handel på en reglerad marknad i Sverige, ska även tillämpa 6 kap. 1 a § årsredovisningslagen om förvaltningsberättelsens innehåll. Vid tillämpningen av nämnda paragraf ska det som sägs om riktlinjer av det slag som avses i 8 kap. 51 § aktiebolagslagen (2005:551) i stället avse riktlinjer av det slag som avses i 8 kap. 9 § försäkringsrörelselagen (1982:713).

Försäkringsaktiebolag, vars aktier, teckningsoptioner eller skuldebrev är upptagna till handel på en reglerad marknad, ska även tillämpa 6 kap. 6–9 §§ årsredovisningslagen om bolagsstyrningsrapport.

---

⁸ Senaste lydelse 2000:75.

3 a §

Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska i resultatanalysen lämna information om företagets principer för

1. beräkningen och fördelningen av företagets och olika försäkringars överskott enligt FRL,

2. förvaltningen av tillgångar som motsvarar företagets och, i förekommande fall olika försäkringars överskott enligt 1,

3. hur principerna förhåller sig till hanteringen av vinster och fonder i årsredovisningen, samt

4. under räkenskapsåret och efter dess slut beslutade ändringar av principerna enligt 1–3,

Företaget ska även lämna en samlad redogörelse för den faktiska hanteringen av olika försäkringars överskott under räkenskapsåret.

7 kap.**4 §⁹**

För koncernredovisningen gäller i tillämpliga delar

1. de allmänna bestämmelserna om årsredovisningen i 2 kap. 2 §, med undantag för hänvisningarna till 2 kap. 1–3 §§ årsredovisningslagen (1995:1554),

2. bestämmelserna om balansräkning och resultaträkning i 3 kap., med det tillägget att vad som avsatts till kapitalandelsfonden ska tas upp i koncernbalansräkningen som bundet eget kapital under Andra fonder (AA.V),

3. bestämmelserna om värderingsregler i 4 kap.,

4. bestämmelserna om tilläggsupplysningar i 5 kap., med undantag för 2 § 5 och hänvisningarna till 5 kap. 8, 9 och 26 §§ årsredovisningslagen, samt

---

⁹ Senaste lydelse 2010:1526.

5. bestämmelserna om upplysningarna i förvaltningsberättelsen i 6 kap. 1 § första stycket och 2 §, med undantag för hänvisningen till 6 kap. 2 § årsredovisningslagen.

5. bestämmelserna om upplysningarna i förvaltningsberättelsen i – 6 kap. 1 § första stycket och 2, med undantag för hänvisningen till 6 kap. 2 § årsredovisningslagen, och
– 3 §, när det gäller hänvisningarna till 6 kap. 3 § första stycket årsredovisningslagen.

Trots vad som följer av första stycket 4 får uppgifter enligt 5 kap. 20 § tredje stycket tredje meningen och 5 kap. 22 § andra stycket tredje meningen årsredovisningslagen utelämnas i fråga om dotterföretag. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser ska dock de lämnade uppgifterna innefatta även löner och andra förmåner från koncernföretag.

5 §¹⁰

Företag som avses i 1 § och som omfattas av artikel 4 i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002 av den 19 juli 2002 om tillämpning av internationella redovisningsstandarder ska tillämpa enbart följande bestämmelser i detta kapitel:

1. 1 § om skyldighet att upprätta koncernredovisning,
2. 2 § vad gäller hänvisningarna till
  - a) 7 kap. 2 § och 3 a §§ årsredovisningslagen (1995:1554) om när koncernredovisning inte behöver upprättas,
  - b) 7 kap. 4 § första stycket 4 samma lag om förvaltningsberättelse,
  - c) 7 kap. 12 § första stycket samma lag om enhetliga värderingsprinciper,
  - d) 7 kap. 31 § andra och tredje styckena samma lag om koncernens system för intern kontroll och riskhantering,
3. 3 § 1, 2 och 4 såvitt avser hänvisningen till 7 kap.12 § första stycket årsredovisningslagen, med särskilda regler om när koncernredovisning inte behöver upprättas,
4. 4 § vad gäller hänvisningarna till
  - a) 2 kap. 2 § denna lag, i den del paragrafen hänvisar till årsredovisningslagens bestämmelser i 2 kap. 5 § om språk och form samt 2 kap. 7 § om undertecknande,

¹⁰ Senaste lydelse 2010:2058.

- b) 5 kap. 1 § denna lag, i den del paragrafen hänvisar till följande bestämmelser i 5 kap. årsredovisningslagen:
- 12 § om lån till ledande befattningshavare,
  - 18 § om medelantalet anställda under räkenskapsåret,
  - 18 b § om könsfördelningen bland ledande befattningshavare,
  - 20 § första stycket 1 och andra och tredje styckena samt 21 § om löner, ersättningar och sociala kostnader,
  - 22 § om pensioner och liknande förmåner,
  - 23 § om tidigare styrelse och verkställande direktör,
  - 24 § om suppleanter och vice verkställande direktör, samt
  - 25 § om avtal om avgångsvederlag,
- c) 5 kap. 2 § 3 denna lag med särskilda regler om tilläggsupplysningar,
- d) 5 kap. 3 § 4 denna lag om villkorad återbäring,
- e) 5 kap. 4 § 1–4 och 6–8 denna lag om eget kapital och avsättningar,
- f) 6 kap. 1 § denna lag, i den del paragrafen hänvisar till 6 kap. 1 § första–tredje styckena årsredovisningslagen om förvaltningsberättelsens innehåll, *samt*
- f) 6 kap. 1 § denna lag, i den del paragrafen hänvisar till 6 kap. 1 § första–tredje styckena årsredovisningslagen om förvaltningsberättelsens innehåll,
- g) 6 kap. 2 § denna lag om särskilda upplysningar i förvaltningsberättelsen.
- g) 6 kap. 2 § denna lag om särskilda upplysningar i förvaltningsberättelsen, *samt*
- h) 6 kap. 3 § denna lag, när det gäller hänvisningarna till 6 kap. 3 § första stycket årsredovisningslagen.*

Denna lag träder ikraft den 1 januari 2015 och ska tillämpas för räkenskapsår som påbörjas efter den 31 december 2014.

2 Bakgrund

2.1 Livförsäkringsparandets särdrag

Försäkringsföretagens grundläggande uppgifter är att tillhandahålla försäkringsskydd genom att samla och utjämna privatpersoners och företags försäkringsrisker (särskilt inom skadeförsäkring) samt att stärka privatpersoner och företagares framtida ekonomiska välfärd (särskilt inom livförsäkring). Förenklat avser skadeförsäkring försäkringsskydd för ekonomiska skador hänförliga till egendom eller vållande, medan livförsäkring avser ekonomiskt skydd hänförligt till den försäkrades liv. Därigenom bidrar utbetalningar från livförsäkringar till försäkringstagarens eller annan förmånstagares försörjning vid pensionering, sjukdom eller dödsfall. Det är därför vanligt att inbetalda premier från livförsäkringar förvaltas av försäkringsföretaget under många år, ibland över ett halvt sekel. Förvaltningen behöver ske på ett sätt som tillgodoser såväl intresset av en hög avkastning som att utlovade garantier och ingångna avtal kan fullgöras.

Det är alltid försäkringsföretag som äger tillgångarna i vilka inbetalda livförsäkringspremier placeras. Det har historiskt sett också varit försäkringsgivaren som valt i vilka tillgångar som premierna ska placeras och hur dessa tillgångar ska förvaltas. Från 1990-talet har dock försäkringstagaren fått tillgång till försäkringsprodukter med större möjligheter att välja placeringar i försäkringen. Det skedde först inom ramen för fondförsäkringar, där försäkringstagaren får välja placeringar bland av försäkringsbolaget erbjudna investeringsfonder. På senare år har också utvecklats s.k. depåförsäkringar, där försäkringstagaren kan välja att premierna placeras även i andra slag av tillgångar.

Ett sparande i en livförsäkring har vissa likheter med andra former av långsiktigt sparande där medel överlämnas till annans förvaltning, t.ex. en bank eller annan extern kapitalförvaltare. Även

då görs investeringarna i syfte att förbättra framtida välfärd. Vid direktspårande i andelar i en investeringsfond är också förvaltningen av tillgångarna i fonden kollektiv på ett sätt som påminner om kapitalförvaltningen i ett livförsäkringsbolag, även om kundernas tillgångar i ett fondbolag, till skillnad från i försäkringsbolagen, genom ett förvaringsinstitut hålls helt åtskilda från fondbolaget. I båda fallen begränsar lag eller avtal och interna regler vilka investeringar som är tillåtna att göra.

Utfallet från en livförsäkring är många gånger beroende av om driftskostnaderna under förvaltningen blir större eller lägre än beräknat. Detta gäller i regel, men inte alltid, inom ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag där det inte finns någon aktieägare som bär risken för vinster och förluster hänförliga till förändringar i driftskostnader. Även i vinstutdelande livförsäkringsföretag, och även i andra typer av långsiktig kapitalförvaltning som erbjuds av andra typer av förvaltare, kan dock förvaltaren genom avtal ha förbehållit sig rätten att justera avgiftsuttaget om vissa slag av specificerade kostnadsökningar inträffar. Således sker t.ex. inlösen och utdelning av andelar i en investeringsfond efter avdrag för specificerade kostnader.

Kännetecknande för livförsäkringssparande jämfört med annat långsiktigt sparande är att storleken på förmånerna ofta är beroende av försäkringsrisker i ett kollektiv av försäkrade. Beroendet avser framför allt risken för att de övriga försäkrade i kollektivet avlider senare eller tidigare än beräknat. Ibland är förmånerna också beroende av andra förhållanden i ett mer eller mindre föränderligt kollektiv. Det kan gälla en kollektiv utjämning av avkastning från en gemensamt förvaltd förmögenhetsmassa eller motsvarande utjämning av driftskostnader. Livförsäkringssparandets beroende av förändringar i aktuariella och andra kollektiva förhållanden avseende övriga försäkringstagare är det som typiskt sett skiljer det från andra slag av långsiktigt sparande hos en extern kapitalförvaltare. Den största skillnaden är emellertid möjligheten att genom försäkringar köpa ett försäkringsskydd för risken att leva länge.

Beroendet av andras förhållanden kan vara mer eller mindre långtgående beroende på villkoren för livförsäkringen. Således kan livförsäkringsföretag avtala med försäkringstagarna om att de ska bära vissa aktuariella risker. Det finns exempelvis grupp-försäkringar där utfallande förmåner är beroende av t.ex. dödlighet

eller andra aktuariella förhållanden i en på förhand bestämd grupp, t.ex. en viss yrkesgrupp.

En annan skillnad mellan vissa former av livförsäkring och annat långsiktigt sparande gäller de bristande möjligheterna att under sparandetiden och vid behov utnyttja värdet av en livförsäkring för annat ändamål genom överlåtelse eller inlösen. Det är mycket sällsynt att det finns en andrahandsmarknad för försäkringar och återköpsmöjligheterna kan vara begränsade genom lag eller avtal. Så gäller för pensionsförsäkring där pensionen inte får börja utbetalas före 55 års ålder, även om man kan få tillstånd till förtida uttag om det finns särskilda skäl. Även andra skatterättsliga begränsningar finns för återköp och överföring av pensionsförsäkringar. Annat långsiktigt sparande, i t.ex. andelar i investeringsfonder eller s.k. strukturerade sparandeprodukter, kan däremot normalt överlätas eller lösas in under sparandetiden, även om det kan finnas begränsningar för hur snabbt det kan ske. Å andra sidan finns det sedan länge kapitalförsäkringar där ett återköp kan ske minst lika snabbt som vid annat sparande. Den frivilliga och senare lagstadgade flytträtten som infördes i början respektive mitten av 2000-talet har minskat skillnaderna ytterligare.

Sedan i slutet av 1990-talet finns också möjligheter till individuellt pensionssparande (IPS) med motsvarande restriktioner för överlåtelse och inlösen som vid en pensionsförsäkring. Pensions-spararen i IPS kan flytta pensionssparavtalet till ett annat pensions-sparinstitut.

2.2 Det svenska pensionssystemet

2.2.1 Den allmänna pensionen

Den 1 januari 1999 infördes ett nytt ålderspensionssystem i Sverige. Det nya pensionssystemet – den allmänna pensionen – består av inkomstpension, garantipension och premiepension. För många kompletteras den allmänna pensionen med tjänstepension och privat pensionssparande (se avsnitt 2.6.3–2.6.5).

2.2.2 Inkomstpension

Inkomstpensionen är avgiftsbaserad på så sätt att alla pensionsavgifter ger pensionsrätt. Hela livsinkomsten ligger till grund för den framtida pensionen. Systemet är till största delen ett fördelningssystem, dvs. ett försäkringssystem där de inbetalda avgifterna betalar samma års utbetalningar.

2.2.3 Garantipension

Syftet med garantipensionen är att ge en grundtrygghet till den som aldrig haft några inkomster eller som har haft mycket låga sådana. Genom garantipensionen ersätts även de som före 2003 hade ett särskilt grundavdrag för pensionärer vid den dåvarande skatteberäkningen. Garantipensionens storlek räknas av till viss del mot annan pension från ålderspensionssystemet. den räknas också av mot vissa andra pensionsinkomster, t.ex. änkepension. Däremot sker inte någon avräkning mot tjänstepensioner eller privata pensioner.

2.2.4 Premiepension

Premiepensionen är en del av pensionen som var och en själv får placera i fonder. Den inbetalda avgiften – som utgör 2,5 procent av löner och andra skattepliktiga ersättningar – fonderas. Den enskilde kan själv välja kapitalförvaltare bland en stor mängd fonder. Drygt hälften av spararna har gjort aktiva val inom systemet.

För den som har avstått från att välja fonder placeras medlen i premiesparfonden som förvaltas av Sjunde AP-fonden. Ett flertal förändringar av reglerna genomfördes 2010. Sjunde AP-fonden administrerar nu flera olika sparalternativ. Utöver generationsfonder finns även placeringsalternativ med olika riskprofil.

När premiepensionen tas ut väljer man mellan traditionell livförsäkring och fondförsäkring.

2.3 Företagsformer på försäkringsmarknaden

2.3.1 Försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar

Såväl livförsäkringsverksamhet som skadeförsäkringsverksamhet kan bedrivas i ett försäkringsaktiebolag respektive i ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en försäkringsförening. Den associationsrättsliga regleringen för dessa företag har moderniserats genom den nya försäkringsrörelselagen (2010:2043, FRL) som trädde i kraft den 1 april 2011. Regleringen har för försäkringsaktiebolag i högre grad än tidigare anpassats till reglerna för aktiebolag i allmänhet. För ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar har den anpassats till regleringen för ekonomiska föreningar i allmänhet.¹ Ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar regleras trots detta som två skilda associationsformer i FRL. Den nya försäkringsrörelselagen innebär även en anpassning av den näringsrättsliga regleringen för understödsföreningar till vad som gäller för försäkringsbolag. En understödsförening blir en försäkringsförening när den beviljats koncession enligt FRL.² En försäkringsförening kan även nybildas enligt den nya lagen.

2.3.2 Livförsäkrings- och skadeförsäkringsföretag

Försäkringsföretag indelas i livförsäkringsföretag och skadeförsäkringsföretag beroende på vilken slag av verksamhet som företaget bedriver. Med livförsäkringsföretag avses företag som uteslutande eller så gott som uteslutande bedriver en verksamhet som hänförs till livförsäkring enligt FRL. Dessa regler har sin bakgrund i EG:s försäkringsdirektiv.

För livförsäkringsföretag och skadeförsäkringsföretag gäller i många delar olika rörelseregler, t.ex. om beräkning av försäkrings tekniska avsättningar och kapitalkrav, eftersom verksamheterna i regel skiljer sig åt med hänsyn till åtagandenas karaktär. Liv- och skadeverksamhet får som princip inte heller bedrivas i en och samma

---

¹ För en närmare beskrivning av huvuddragen i lagstiftningen för aktiebolag och ekonomiska föreningar i allmänhet samt den nya försäkringsföretagsregleringen, se prop. 2009/10:246 En ny försäkringsrörelselag.

² En understödsförening får fortsätta enligt tidigare regler till utgången av år 2014. Om inte föreningen då får koncession enligt FRL och därmed blir en försäkringsförening måste föreningen avvecklas.

juridiska person, men sådana bolag kan ingå i samma företagsgrupp som ibland leds av ett gemensamt holdingföretag.

Såväl försäkringsaktiebolag som ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar kan mot angiven bakgrund uppdelas ytterligare i livförsäkringsaktiebolag respektive skadeförsäkringsaktiebolag, ömsesidiga livförsäkringsbolag respektive ömsesidiga skadeförsäkringsbolag samt livförsäkringsföreningar respektive skadeförsäkringsföreningar.

2.3.3 Traditionella livförsäkringsbolag och fondförsäkringsbolag

Så sent som genom 1982 års försäkringsrörelselag (1982:713) infördes ett generellt förbud mot vinstutdelning till ägarna av livförsäkringsaktiebolag. Dessförinnan var vinstutdelning tillåten. I praktiken förekom vid den tiden endast ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, som åren före lagändringen dessutom hade avstått från att dela ut vinst till aktieägarna.

I början av 1990-talet infördes en speciallagstiftning som innebar att vissa livförsäkringsaktiebolag var vinstutdelande och kunde dela ut vinst till ägarna. Det var bolag med koncession enbart för fondförsäkring och viss tilläggsförsäkring (fondförsäkringsbolag). Till fondförsäkring hänfördes livförsäkringar, som i regel hade litet riskinnehåll, där premierna placerades i värdepappersfonder som försäkringstagaren valt och där försäkringstagaren står den finansiella risken. Övriga livförsäkringsbolag brukade allmänt betecknas som traditionella livförsäkringsföretag.

Genom 1999 års försäkringsrörelsereform (prop. 1998/99:87) återinfördes möjligheten till vinstutdelning i all livförsäkringsverksamhet. Ett livförsäkringsbolag skulle få dela ut vinst men endast om detta framgick av bolagsordningen (se 12 kap. 2 § i 1982 års FRL). Samtidigt upphävdes speciallagstiftningen för fondförsäkringsbolag och det blev möjligt att meddela fondförsäkringar även i livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. Sådana företag förekommer i praktiken samtidigt som utvecklingen medfört nya varianter av försäkringsprodukter. Dessa produkter kan likna såväl fondförsäkring, genom att försäkringstagare bär en finansiell risk och kan välja placeringar, som traditionell försäkring, genom att försäkringen innehåller en nominell eller real garanti. Indelningen i fondförsäkringsföretag

och traditionella livförsäkringsföretag är därför inte lika relevant i dag, även om det fortfarande förekommer att försäkringsföretag begränsar sin verksamhet till enbart fondförsäkring eller mer traditionell försäkring.

2.3.4 Icke-vinstutdelande och vinstutdelande livförsäkringsföretag

Som en följd av lagändringarna i 1999 års reform uppkom mer renodlat två skilda kategorier av livförsäkringsbolag; dels livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst, dels livförsäkringsbolag som får dela ut vinst. Avgörande för indelningen var om företaget kunde dela ut vinst enligt bolagsordningen. Såväl försäkringsaktiebolag som ömsesidiga försäkringsbolag kunde vara av det ena eller andra slaget. En viktig skillnad var dock att i försäkringsaktiebolag sker vinstutdelningen mer diskretionärt till (aktie)ägarna på grund av lag. I ömsesidiga försäkringsbolag gällde dock vinstutdelningsreglerna endast för den form av värdeöverföringar till externa intressenter som var tillåtna i dessa bolag, dvs. avkastning i form av ränta på tillskjutet riskkapital i form av så kallat garantikapital. Storleken på räntan och garantikapitalet bestämdes i avtal mellan bolaget och den externa finansiären (garanten).

I FRL omfattas försäkringsföreningar i huvudsak av samma ordning som ömsesidiga försäkringsbolag. Föreningarna får i likhet med dessa dela ut vinst till externa finansiärer av riskkapital, om det följer av stadgarna. Till skillnad från tidigare tillåts dock externa kapitalinsatser även om det inte finns något behov av driftskapital i rörelsen. Vidare kan vinstutdelning ske i annan form än genom villkor om ränta i avtal med en extern finansiär. Försäkringsföreningar kan alltså vara antingen föreningar som inte får dela ut vinst eller föreningar som får dela ut vinst.

2.3.5 Hybridbolag och andra ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag

Icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag brukar i dagligt tal benämnas för hybridbolag. Detta förklaras av att företagsformen har inslag som kännetecknar såväl ett vanligt aktiebolag, såsom förekomst av aktiekapital och liknande beslutsordning, som ett ömse-

sidigt försäkringsbolag. Det senare gäller framförallt att överskott som inte behövs för förlusttäckning hänförs till försäkringstagarna på grund av vinstutdelningsförbudet. Hybridbolagen brukar därför hänföras till ömsesidigt verkande försäkringsföretag. Inget av begreppen används dock i dag i FRL, utan där ingår hybridbolagen i begreppet livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst.

Till ömsesidigt verkande försäkringsföretag kan man även hänföra ömsesidiga livförsäkringsbolag och försäkringsföreningar. Dessa är nämligen i grunden, i likhet med ekonomiska föreningar i allmänhet, en personassociation där användarna av företagets tjänster (försäkringstagarna) i princip är delägare. Detta kan anses gälla oavsett om företaget kan dela ut vinst eller inte (jfr ekonomiska föreningar i allmänhet). Vi använder fortsättningsvis begreppet ”ömsesidigt verkande försäkringsföretag” i denna vidare betydelse, om inte annat framgår.

2.4 Hänvisningar till associationsrättslig lagstiftning

I 1982 års FRL reglerades associationsrätten för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag genom fullständiga bestämmelser i den lagen. I FRL regleras däremot associationsrätten genom hänvisningar till regelverket för företag i allmänhet, nämligen aktiebolagslagen (2005:551, ABL) och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (FL).

Hänvisningarna har utformats på delvis olika sätt för försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Hänvisningstekniken kan förenklat beskrivas på följande sätt.

- För försäkringsaktiebolag gäller ABL, om inte annat följer av 11 kap. FRL.
- För ömsesidiga försäkringsbolag gäller FL bara om det framgår av 12 kap. FRL.
- För försäkringsföreningar gäller FL om inte annat framgår av 13 kap. FRL.

Den valda tekniken innebär att i sak samma regler kan gälla för de tre försäkringsföretagsformerna även om regleringen i FRL är olika. Vidare kan skillnader gälla för olika företagsformer enbart därför att reglerna i ABL och FL är olika. Det gäller alltså att uppmärksamma och analysera om och när så är fallet. Om man vill

uppnå enhetliga associationsrättsliga särregler om överskottshantering för livförsäkringsföretag kan det således vara nödvändigt att ändra på tre olika ställen i FRL och på delvis olika sätt.

2.5 Försäkringsföretagens associationsrättsliga särdrag

2.5.1 Aktiebolag visavi försäkringsaktiebolag

Aktiebolag

Aktiebolag enligt ABL är s.k. kapitalassociationer. En aktie utgör en ägarandel i ett aktiebolag. Aktieägaren har rätt att delta och rösta på bolagsstämmor samt ta del av bolagets vinst i form av aktieutdelning eller andra lovliga värdeöverföringar. Aktieägarna har även rätt till bolagets överskott vid likvidation.

Aktiekapitalet och antalet aktier i bolaget kan förändras genom nyemission och fondemission respektive sammanläggning och uppdelning av aktier. Aktier kan även vara av olika slag i fråga om rösträtt och företrädesrätt till utdelning. Att aktierna normalt är fritt överlåtbara brukar anses utgöra en del av minoritetsskyddet. Det finns även andra minoritetsskyddsregler, såsom en rätt för mindre aktieägare att få sina aktier inlösta av majoritetsaktieägare.

Aktiebolagets egna kapital består av bundet och fritt eget kapital. Som bundet eget kapital redovisas aktiekapital, uppskrivningsfond och, i förekommande fall, en reservfond. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust redovisas fria fonder var för sig, balanserad vinst eller förlust samt nettovinst eller -förlust för räkenskapsåret.

Det bundna kapitalet är underkastat särskilda begränsningar av betydelse för möjligheterna att dela ut vinst och göra andra värdeöverföringar. Ianspråktagandet av aktiekapitalet för återbetalning till aktieägarna är också underkastat särskilda restriktioner. Vidare finns bestämmelser om tvångslikvidation när aktiekapitalet har förbrukats genom att skulderna överstiger tillgångarna i viss omfattning (s.k. kontrollbalansräkningsregler).

Ett aktiebolag är hierarkiskt uppbyggt, vilket innebär att ett bolagsorgan kan ge riktlinjer och anvisningar till ett underordnat organ. Bolagsstämman är det överordnade organet där aktieägarna utövar sin bestämmanderätt över bolagets verksamhet. På stämman utses i normalfallet en styrelse som svarar för bolagets organisation

och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Bolagsstämman utser i normala fall även revisor. Styrelsen väljer i sin tur en verkställande direktör som ska sköta den löpande förvaltningen.

Försäkringsaktiebolag

Regleringen av försäkringsaktiebolag vilar i stora delar på principer som gäller också för allmänna aktiebolag. Som angetts tidigare gäller numera ABL också direkt med de avvikelser som följer av FRL. De avvikelser som förekommer har motiverats främst av den särskilda verksamhet som drivs i ett försäkringsaktiebolag men även av hänsyn till EU-rätten.

En viktig avvikelse från allmän aktiebolagsrätt är att aktier i ett försäkringsaktiebolag inte får förvärfvas fritt utan Finansinspektionens tillstånd krävs för större förvärv.

Även möjligheterna att låna upp medel är mer begränsade för ett försäkringsaktiebolag än för ett allmänt aktiebolag. Upplåning i ett försäkringsaktiebolag får ske endast för vissa ändamål och inom ramen för vissa begränsningar.

Försäkringsrörelse kan drivas i såväl publika som privata försäkringsaktiebolag. FRL gör emellertid inte någon annan skillnad mellan de två kategorierna än vad som gäller för aktiebolag generellt än när det gäller möjligheten att sprida aktier och andra värdepapper och att på en organiserad marknadsplats handla med sådana värdepapper. Det sagda innebär t.ex. att de strängare kraven på ett publikt aktiebolags ledning gäller även för privata försäkringsaktiebolag.

För försäkringsaktiebolagen gäller vidare från allmän aktiebolagsrätt avvikande bestämmelser bl.a. om nedsättning av aktiekapitalet, fission, fusion och likvidation, vilka syftar till att genom Finansinspektionens prövning tillgodose försäkringstagarnas intressen.

De mera betydande särregler som uppställts i FRL gäller livförsäkringsaktiebolagen. Om bolagsordningen i ett sådant bolag inte innehåller bestämmelser om vinstutdelning till aktieägarna, får vinst inte delas ut.

Icke vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag

I ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst har aktieägarna endast begränsade ekonomiska rättigheter. De har visserligen rätt att vid nedsättning av aktiekapitalet återfå aktiernas nominella belopp och vid likvidation få tillbaka ett belopp som svarar mot andelen, men de har inte rätt till det överskott som uppstår av bolagets verksamhet. Överskott från år när verksamheten utvecklas gynnsamt ansamlas i stället i bolagets konsolideringsfond, om inte bolagsstämman beslutar att det ska tillgodoräknas försäkringstagarna som garanterad eller villkorad återbäring. Under år när verksamheten går med förlust kan å andra sidan det ansamlade överskottet användas för förlusttäckning.

Liksom i andra aktiebolag ligger bestämmanderätten i ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst hos aktieägarna. Genom den reform som genomfördes 2004 för att motverka risker för intressekonflikter (prop. 2003/04:109) har dock aktieägarnas inflytande begränsats i dessa livförsäkringsaktiebolag. Bland annat ska en majoritet av styrelseledamöterna vara oberoende från aktieägarna. Vidare har bolagsstämman och styrelsen i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst en skyldighet att se till att försäkringstagarna inte tillfogas otillbörliga nackdelar till andra intressegruppers fördel.

Försäkringstagarna i ett bolag som inte får dela ut vinst har ett begränsat inflytande över hur verksamheten drivs. Detta inflytande vilar på en bestämmelse i FRL om att minst en av styrelseledamöterna ska utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem.

Icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag kan som en följd av vinstutdelningsförbudet endast ha bundet eget kapital. Såsom bundet eget kapital redovisas alltså både aktiekapitalet och konsolideringsfonden.

2.5.2 Ekonomiska föreningar visavi ömsesidiga försäkringsbolag respektive försäkringsföreningar

Ekonomiska föreningar

En ekonomisk förening enligt FL är en sammanslutning av fysiska och/eller juridiska personer (medlemmar). Utmärkande är att föreningen genom ekonomisk verksamhet främjar medlemmarnas

ekonomiska intressen och att medlemmarna deltar som konsument, leverantörer eller på annat sätt. Medlemmarna är både ägare av föreningen och deltagare i föreningens verksamhet som fordringsägare och, ibland, låntagare. En ekonomisk förening har inget eget vinstsyfte, på det sätt aktiebolaget har. Detta hindrar dock inte att föreningens verksamhet drivs så att vinst uppstår och inte heller att vinstutdelning är ett led i medlemsnyttan. Även vissa avsteg från de ovan angivna kraven på en ekonomisk förenings syfte och verksamhet är möjliga (se prop. 2009/10:246 s. 207 f.).

En ekonomisk förening är en öppen association, vilket innebär att antalet medlemmar inte är fastställt på förhand och att det kan variera med tiden. En effekt av att medlemsantalet ändras är att också storleken av föreningens kapital förändras. Skyddet för tredje man är därför inte lika starkt som i ett aktiebolag. Medlemskapet är fritt, personligt och kan inte överlåtas. Däremot kan de ekonomiska rättigheter som är knutna till själva andelen i föreningen, den s.k. andelsrätten, överlåtas.

Medlemmarna bidrar till föreningens finansiering genom betalning av insatser. Lagen kräver att medlemmarna betalar en insats, men reglerar inte insatsens storlek eller när och hur den ska betalas.

Medlemskapet ger inflytande över föreningen genom rösträtt på föreningsstämman. Varje medlem har som huvudregel en röst, men undantag kan medges i stadgarna. Vidare kan medlemmarnas beslutanderätt på föreningsstämman, genom bestämmelser i stadgarna, helt eller delvis överlämnas åt särskilt valda representanter, s.k. fullmäktige.

Liksom i aktiebolag är den ekonomiska föreningens interna organisation hierarkisk. Föreningsstämman utser normalt styrelse och revisor. I större föreningar ska styrelsen välja en verkställande direktör. I mindre föreningar kan styrelsen fullgöra även en verkställande direktörs uppgifter.

Av kravet på att medlemmarnas ekonomiska intressen ska främjas följer att en ekonomisk förening i princip ska dela ut överskottet i verksamheten till medlemmarna. Utdelning ska i huvudsak ske i proportion till varje medlems deltagande i denna. Vid bedömningen av hur stort överskott som kan delas ut till medlemmarna måste hänsyn tas till föreningens behov av konsolidering.

Medlemmarna har inte något personligt ansvar för en ekonomisk förenings förpliktelser. Verksamheten bygger på självfinansiering där föreningens kapital byggs upp med medlemsinsatser och uppkomna överskott. Det finns emellertid en möjlighet att genom förlags-

insatser ta in riskkapital från andra än medlemmar. För att inte en för stor andel av det egna kapitalet ska utgöras av kapital från utomstående är möjligheten till förlagsinsatser från andra än medlemmar på visst sätt begränsad.

Reglerna om överskottsutdelning och annan användning av föreningens egendom finns i 10 kap. FL. Föreningens medel får betalas ut till medlemmarna endast i form av överskottsutdelning, återbetalning av medlemsinsatser, utbetalning vid nedsättning av medlemsinsatsernas belopp och utskiftning vid föreningens likvidation. Med överskottsutdelning avses gottgörelse och vinstutdelning.

I årsredovisningen ska ekonomiska föreningar, i likhet med aktiebolag, dela upp eget kapital i bundet och fritt eget kapital. Under bundet eget kapital redovisas insatser, uppskrivningsfond, reservfond och kapitalandelsfond. Medlemsinsatser och förlagsinsatser redovisas var för sig. Under fritt eget kapital eller ansamlad förlust redovisas fria fonder var för sig, balanserad vinst eller förlust samt nettovinst eller -förlust för räkenskapsåret.

I ett betänkande har föreslagits en ny lag om ekonomiska föreningar som ersätter FL (se SOU 2010:90; En ny lag om ekonomiska föreningar).

Ömsesidiga försäkringsbolag

Ett ömsesidigt försäkringsbolag ägs av de försäkringstagare som har köpt en direktförsäkring i bolaget. Försäkringstagarna är alltså både ägare och fordringsägare till bolaget. Grunden för den ömsesidiga företagsformen är ett gemensamt intresse av att verksamheten drivs på ett sätt som är fördelaktigt för dem som försäkringstagare. Att försäkringstagarna är delägare innebär att antalet delägare ökar när nya försäkringstagare tillkommer och minskar när försäkringar upphör. Genom bestämmelser i bolagsordningen kan i vissa fall även försäkrade bli delägare. I de s.k. kollektivavtalsbolagen som är uppbyggda med en lika fördelning av makten mellan arbetsgivare och arbetstagare, är t.ex. både försäkringstagare och försäkrade delägare.

Utmärkande för ett ömsesidigt försäkringsbolag har tidigare varit att det drivs med delägarnas personliga ansvar som grund. Efter lagändringar som trädde i kraft år 2000 är utgångspunkten att delägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser. I

bolagsordningen för ett skadeförsäkringsbolag kan dock andra delägare än konsumenter och dödsbon fortfarande göras ansvariga för försäkringsbolagets förbindelser. Tidigare fanns inom livförsäkring även en möjlighet att, i stället för att uttaxera, sätta ned försäkringsbelopp och tilldelad återbäring. Även denna bestämmelse togs bort år 2000.

Ett ömsesidigt försäkringsbolag får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl. Garantikapitalet fungerar som start- och rörelsekapital och ska betalas tillbaka när det inte längre behövs för att driva rörelsen och kapitalkraven inte hindrar det. Garantikapitalet är därför närmast att betrakta som ett lån, även om det i årsredovisningen redovisas som eget kapital. I övrigt bygger den ömsesidiga verksamheten på självfinansiering. Bolagets kapital byggs upp framför allt med inbetalade försäkringspremier och uppkomna överskott.

Möjligheterna till ytterligare finansiering av verksamheten är i praktiken begränsade. Garantikapitalet kan ökas under rörelsens gång, men även det kapitalet måste betalas tillbaka när det inte längre behövs. Det finns numera också möjligheter att ta upp förlagsinsatser. Annan begränsad upplåning får ske endast under samma förutsättningar som de som angetts ovan för försäkringsaktiebolag.

Den ekonomiska nytta en delägare kan få av verksamheten kommer inte honom eller henne till del som vinstutdelning. I stället kan överskott som inte är nödvändigt för förlusttäckning eller framtida konsolidering återgå till delägarna i form av återbäring eller sänkta premier. Även garanter, dvs. de personer som skjutit till garantikapital, kan få del av överskott, men i så fall ska det anges i bolagsordningen att vinst kan delas ut till dessa och i vilken ordning det ska ske. Detsamma gäller för förlagsandelsinnehavare, dvs. personer som skjutit till kapital i form av förlagsinsatser. Vinstutdelning till garanter och förlagsandelsinnehavare kan dock ske bara i den mån utdelningsbara medel finns i bolaget, vilka beräknas på liknande sätt som i försäkringsaktiebolag och allmänna aktiebolag. Det har ansetts att ränta kan utgå på garantikapital, men att vinstutdelningsbegränsningen gäller även för räntebetalningar (se prop. 1998/99:87 s. 299).

Att försäkringstagarna också är delägare medför att de har möjlighet till inflytande över bolaget genom att de som ägare kan utöva rösträtt på stämman. I många fall kan dock denna delägarrätt utövas endast indirekt, eftersom det är vanligt förekommande att rösträtten på bolagsstämman tillkommer representanter för del-

ägarna, s.k. fullmäktige. Detta ska i så fall anges i bolagsordningen, där det även får regleras hur de delegerade ska utses. Delegerade kan utses t.ex. genom omröstningar bland delägarna eller av i bolagsordningen särskilt angivna intresseorganisationer. I FRL fastslås att minst hälften av fullmäktige ska utses av delägarna eller av organisationer som kan anses företräda delägarna (se 12 kap. 38 § FRL). I sammanhanget ska också nämnas att garantier kan ha rösträtt enligt bestämmelser i bolagsordningen (se 12 kap. 11 § första stycket 8). Skyldigheten att betala tillbaka garantikapital när det inte längre behövs har motiverats av en önskan att begränsa garanternas inflytande.

Den interna organisationen i ett ömsesidigt försäkringsbolag är hierarkisk och bolagsstämman utser i regel styrelsen, men det kan finnas andra regler i bolagsordningen. Stämman har dock inte full förfoganderätt över vilka som ska utses till styrelseledamöter i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag, eftersom det har införts samma krav på att majoriteten av styrelsen ska vara oberoende som gäller för livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

Försäkringsföreningar

Enligt FRL betecknas försäkringsföreningar som en särskild associationsform, skild från ömsesidiga försäkringsbolag. I likhet med sådana bolag ger dock ingåendet av försäkringsavtalet upphov till medlemskap i föreningen och syftet med dess verksamhet är också att främja försäkringstagarnas ekonomiska intressen (se 13 kap. 1 § FRL). Försäkringstagarna är även – i likhet med huvudprincipen för ömsesidiga försäkringsbolag och ekonomiska föreningar – både delägare och fordringsägare i företaget.

Även för försäkringsföreningar gäller normalt att överskott som genererats och ackumulerats i företagen, och som inte behövs för att täcka framtida förluster, någon gång ska tillfalla försäkringstagarna i form av återbäring. I likhet med ömsesidiga försäkringsbolag finns regelmässigt inga andra intressenter än försäkringstagarna med anspråk på överskottet (jfr SOU 2005:55 s. 65). Regleringen av överskottsutdelning och annan användning av försäkringsföreningens egendom finns numera i 10 kap. FL och 13 kap. FRL. Reglerna motsvarar dem som gäller för ömsesidiga försäkringsbolag.

Bestämmelserna om medlemsinsatser i FL ska enligt FRL inte gälla försäkringsföreningar utan i stället ska behovet av startkapital tillgodoses genom att medlemmarna eller annan kan tillskjuta verksamhetskapital som ska återbetalas när det inte längre behövs (se 13 kap. 5 § FRL). Vinstutdelningsreglerna i 10 kap. FL ska gälla för vinstutdelning till dem som tillskjutit verksamhetskapital. Försäkringsföreningar ska, i likhet med ömsesidiga försäkringsbolag, inte behöva göra avsättningar till reservfond enligt 10 kap. 6 § första stycket FL. I övrigt ska reglerna i FL om reservfond i huvudsak gälla även för försäkringsföreningar på motsvarande sätt som för ömsesidiga försäkringsbolag.

På liknande sätt som för ömsesidiga försäkringsföretag medges inom vissa ramar förlagsinsatser av motsvarande slag som i ekonomiska föreningar i allmänhet. I likhet med ömsesidiga försäkringsbolag kan behov av startkapital tillgodoses genom s.k. verksamhetskapital som ska betalas tillbaka när det inte längre behövs. Det uppställs inte heller något förbud mot vinstandels- eller kapitalandelslån i försäkringsföreningar (jfr prop. 2009/10:246 s. 359).

Även när det gäller årsredovisningen ska försäkringsföreningar, i likhet med ömsesidiga försäkringsbolag – utöver vissa fonder med främst redovisningsmässig bakgrund – redovisa den nya konsolideringsfonden som eget kapital. Även de nya kapitalformerna verksamhetskapital och förlagsinsatser ska redovisas som eget kapital i årsredovisningen enligt 5 kap. 4 § lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag (ÅRFL).

Reglerna för understödsföreningarna

Som tidigare framgått ersätter företagsformen försäkringsföreningar den företagsform som omfattades av den numera upphävda lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL). För understödsföreningar föreskrevs att vid bokslutet skulle årsvinsten för varje verksamhetsgren (det av intäkterna som inte har gått åt till att täcka kostnaderna) avsättas till en så kallad försäkringsfond (se 23 § UFL). När försäkringsfonden enligt en försäkringsteknisk utredning överstiger premiereserven med tillägg av en tjugondel får enligt paragrafen hela eller en del av det överskjutande beloppet undantas från fonden om stadgarna medger det. Medel kunde även undantas från försäkringsfonden med Finansinspektionens med-

givande, om det inte kunde äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Understödsföreningens stadgar skulle ange grunderna för fondbildning och hur medel som inte ingår i försäkringsfonden ska användas. De ska även innehålla bestämmelser om återbäring om sådan ska förekomma. En understödsförening reglerade på så sätt frågor om överskottsutdelning i form av återbäring och annan användning av föreningens egendom i stadgarna.

I understödsföreningar har som eget kapital i årsredovisningen tagits upp Fond för verkligt värde, Övriga fonder och vinst eller förlust för räkenskapsåret (5 kap. 4 § 4 ÅRFL). Enligt 33 § bilaga 3 till Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2008:26) om årsredovisning i försäkringsföretag redovisar understödsföreningar som Övriga fonder ”sådana överskottsfonder som ska förekomma enligt stadgarna”.

2.6 Olika klassificeringar av livförsäkringar

2.6.1 Döds- och livsfallsförsäkring

Som vi tidigare behandlat är livförsäkringar förenklat uttryckt sådana försäkringar som avser olika ekonomiska risker kopplade till en enskild individs levnad. Det kan avse de ekonomiska konsekvenserna för efterlevande av att den försäkrade dör tidigt (dödsfallsförsäkring). Det kan också avse de ekonomiska konsekvenserna för en försäkrad av att leva länge och därmed inte kunna försörja sig med arbete eller annat sparande (livsfallsförsäkring).

Risken att bli sjuk eller att råka ut för en olycka kan hänföras till levnadsrisker och omfattas av livförsäkringar. Men levnadsrisker kan även hänföras till skaderisker och klassificeras som skadeförsäkring.³ Vissa försäkringar för sjukdom och olycksfall ska dock betraktas som livförsäkring enligt FRL. Det är sådana sjuk- och olycksfallsförsäkringar som gäller för längre tid än fem år, under obestämd tid eller till dess den försäkrade uppnått viss ålder och som normalt får sägas upp av försäkringsgivaren endast om det framgår av avtalet.

---

³ Det finns ett antal levnadsrisker som inte hänförs till livförsäkring, t.ex. arbetslöshet och sjukdomsfall. En lång sjukförsäkring klassificeras exempelvis inte som en livförsäkring då det utfallande beloppet är oberoende av om den försäkrade lever eller inte vid en viss tidpunkt.

Olika rörelserregler gäller enligt FRL beroende på om en försäkring ska klassificeras som en livförsäkring eller skadeförsäkring. Detta gäller bl.a. placeringsregler och värdering av åtagandena. Endast undantagsvis har det betydelse om en försäkring klassas som en dödsfalls- eller livsfallsförsäkring. En särbestämmelse gäller om beräkning av solvensmarginal enligt avvikande procenttal för sådana försäkringar som gäller enbart för dödsfall (se 7 kap. 12 § FRL). Det finns också en dispensgrund kopplad till om företaget endast meddelar vissa försäkringar av mindre värde som infaller vid dödsfall (se 1 kap. 20 § FRL).

2.6.2 Personförsäkring enligt försäkringsavtalslagen

Med personförsäkring avses enligt försäkringsavtalslagen (2005:104, FAL) individuell livförsäkring, sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring (se 1 kap. 2 § FAL). Med kollektiv personförsäkring avses enligt den lagen såväl grupppersonförsäkring (se 19 kap. FAL) som kollektivavtalsgrundad personförsäkring (se 20 kap. FAL).

2.6.3 Tjänstepensionsförsäkring och annan pensionsförsäkring

Begreppet pensionsförsäkring finns inte definierat i FRL utan definieras i inkomstskattelagen (1999:1229, förkortad IL). Begreppet används ofta i dagligt tal för försäkringar som ska trygga försörjningen vid ålderdomen, ålderspension. I den bemärkelsen är det fråga om en livsfallsförsäkring. Begreppet pensionsförsäkring är även ett samlingsbegrepp för försäkringsavtal som omfattar ålderspension och efterlevandepension. I dessa fall innefattar begreppet pensionsförsäkring, trots namnet, såväl livsfalls- som dödsfallsmoment.

Begreppet tjänstepensionsförsäkring finns definierat såväl i FRL som i IL. Med detta begrepp avses i FRL en livförsäkring som har samband med yrkesutövning och där utbetalning av försäkringsbelopp (engångsbelopp eller periodiska utbetalningar) är beroende av att en eller flera personer uppnår eller förväntas uppnå en viss ålder samt en livförsäkring som meddelas som tillägg till sådana livförsäkringar (se 1 kap. 8 § FRL och prop. 2004/05:165 s. 124 och 219 f.). I skattelagstiftningen definieras tjänstepensionsförsäkring i

stället som en pensionsförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för. Med tjänstepensionsförsäkring avses enligt skatterätten också en pensionsförsäkring som – sedan en anställd avlidit – tecknats av en arbetsgivare till förmån för den anställdes efterlevande och som arbetsgivaren har åtagit sig att betala samtliga premier för (se 58 kap. 7 § IL). Begreppen i de båda lagarna överensstämmer i huvudsak. FRL:s definition är dock vidare, främst eftersom även försäkringar som skatterättsligt är kapitalförsäkringar ingår. En annan skillnad är att det enligt FRL:s definition inte krävs att arbetsgivaren ska ha åtagit sig att betala samtliga premier (se prop. 2005/06:165 s. 123).

Begreppet pensionsförsäkring i FRL ingår alltså endast som ett delmoment av begreppet tjänstepensionsförsäkring. Begreppet används då i den vidare betydelsen eftersom även tilläggsförsäkringar ingår. Mot bakgrund av EU:s tjänstepensionsdirektiv gäller i stället olika rörelseregler enligt FRL beroende på om en försäkring klassas som en tjänstepensionsförsäkring eller annan livförsäkring. Detta gäller bl.a. placeringsregler och värdering av åtagandena. Det är alltså snarare denna skiljelinje som är av intresse enligt FRL. Av den anledningen finns det därför inte heller några speciella rörelseregler för annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring.

Skatterättsligt är en försäkring att anse som en pensionsförsäkring endast om den uppfyller vissa villkor (se 58 kap. 4, 6 och 8–16 b §§ IL). Konsekvensen är att avdrag medges vid premieinbetalningen inom vissa begränsningar, att avkastningsskatt tas ut med en lägre procentsats än annars och att inkomstbeskattning sker i samband med utbetalningen. Övriga livförsäkringar klassificeras skatterättsligt som kapitalförsäkringar.

2.6.4 Kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring och annan tjänstepensionsförsäkring

En tjänstepension omfattar förenklat pensionsförmåner som följer av ett anställningsförhållande. Till grund för dessa förmåner finns i allmänhet en pensionsutfästelse från arbetsgivaren till den anställda. Pensionsutfästelsens förmåner kan framgå indirekt av ett kollektivavtal (kollektivavtalsgrundad tjänstepension) eller genom ett försäkringsavtal mellan arbetsgivaren och den anställda (individuell

tjänstepension). En individuell tjänstepension kan tecknas då kollektivavtal saknas eller för att försäkra förmåner som ligger utanför kollektivavtalets ramar.

Det vanligaste sättet för en arbetsgivare att säkerställa att denne har en ekonomisk möjlighet att fullgöra sin pensionsutfästelse är att köpa en tjänstepensionsförsäkring till förmån för den anställde i ett försäkringsföretag. Arbetsgivaren kan även säkerställa åtagandet på annat sätt, exempelvis genom en avsättning till en pensionsstiftelse eller i balansräkningen enligt lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m.

En privat livförsäkring köps av den enskilde som därför är både försäkringstagare och försäkrad. I skattelagstiftningen ställs krav på att den försäkrade ska vara försäkringstagare i fråga om annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring (se 58 kap. 9 § IL). Om försäkringen omfattar en dödsfallsförsäkring förekommer även förmånstagare i form av anhöriga.⁴

När det gäller tjänstepensionsförsäkringar, såväl individuella som kollektivavtalsgrundade, är arbetsgivaren i normalfallet försäkringstagare, medan den anställde är försäkrad.⁵ Ett avtal om tjänstepensionsförsäkring inkluderar följaktligen tre parter, nämligen försäkringsföretaget, arbetsgivaren och den anställde. Därutöver involverar kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar även kollektivavtalsparterna, i egenskap av de parter som förhandlar om pensionsförmånens utformning och storlek och, inom flertalet avtalsområden, även en eller flera valcentraler. Dessa ansvarar bl.a. för att teckna pensionsavtal med arbetsgivare och försäkringsavtal för arbetsgivarnas räkning. Valcentralerna samlar även in och fördelar premier till valbara försäkringsgivare samt ansvarar för informationsgivning till arbetsgivare och anställda. Utöver dessa parter förekommer även, i de fall efterlevandepension utbetalas, förmånstagare.

Vem som äger en livförsäkring har ingen betydelse varken i skatte- eller trygghandhållande. Däremot påverkar ägandet förfoganderätten över försäkringen, dvs. vem som har rätt att exempelvis återköpa, överlåta och göra ändringar i försäkringsavtalet. Om den försäkrade även är försäkringstagare äger denne i princip helt rätten

---

⁴ Enligt IL begränsas förmånstagarkretsen till:

- make, maka eller sambo, och

- barn till den försäkrade eller till dennes make, maka eller sambo.

För vissa äldre försäkringar kan även barnbarn ingå i förmånstagarkretsen.

⁵ Även då det skulle kunna finnas fall där arbetstagaren i stället är försäkringstagare är utgångspunkten i diskussionsunderlaget att så inte är fallet.

att förfoga över försäkringen själv, dock inom ramen för de inskränkningar som föreskrivs i IL. En tjänstepensionsförsäkring som ägs av arbetsgivaren disponeras i stället av denne. Genom ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande inskränks dock arbetsgivarens förfoganderätt genom krav på att den försäkrade lämnar sitt samtycke. Även för den här typen av försäkringar gäller förfoganderätten inom ramen för de inskränkningar som föreskrivs i IL.

I lagstiftningssammanhang har bedömts att det inte bör införas några särskilda rörelse- eller tillsynsregler för kollektivavtalsgrundade försäkringar och att de särförhållanden som finns när det gäller sådana försäkringar i stället ska beaktas inom ramen för de allmänna rörelsereglerna (se prop. 1998/99:87 s. 317–324 samt prop. 2009/10:246 s. 225).

2.6.5 Förmånsbestämd och premiebestämd tjänstepension

En arbetsgivares utfästelse om tjänstepension kan vara antingen förmånsbestämd eller premiebestämd. Den premiebestämda tjänstepensionen karaktäriseras av att kollektivavtalsparterna eller arbetsgivare och arbetstagare utanför kollektivavtal kommit överens om att en viss procent av den anställdes lön årligen ska avsättas till arbetstagarens pension. Den framtida ersättningen bestäms av storleken på inbetalningarna och avkastningen på dessa. En förmånsbestämd tjänstepension kännetecknas däremot normalt av att det antingen i kollektivavtalet, om försäkringen erbjuds inom ramen för ett kollektivavtal, eller, vid individuell tjänstepension, i någon form av pensionsutfästelse utlovas att pensionen ska utgöra en viss procent av den pensionsgrundade lönen som den anställda har vid pensioneringstillfället. Det förekommer också lösningar som kan ses som en mellanform, t.ex. alternativ ITP (s.k. tiotaggarlösning) där en förmånsbestämd lösning omvandlas till en premiebestämd försäkring. Det innebär att det i grunden finns ett avtal om förmånsbestämd pension, men att det i kollektivavtalet finns inskrivet möjligheten att för vissa lönedelar omvandla den kostnad som arbetsgivaren har för den förmånsbestämda pensionen till en premiebestämd lösning (s.k. frilagd premie) eller göra annan liknande överenskommelse.

Det finns inte några rörelseregler i FRL som direkt knyter an till om pensionsutfästelsen är förmåns- eller premiebestämd och inte heller definieras begreppen där. Skillnaderna kan dock beaktas

inom ramen för mera allmänna bestämmelser om bl.a. värdering av åtaganden och placeringar.

2.6.6 Traditionell försäkring och fondförsäkring

Fondförsäkring definieras enligt FRL som livförsäkringar som är anknutna till fonder vilka förvaltas av fondförvaltare som har rätt att driva fondverksamhet enligt lagen (2004:46) om investeringsfonder (se 2 kap. 12 § FRL). För fondförsäkring gäller att premierna ska placeras i de fonder som försäkringstagaren, eller i tjänstepensionssammanhang den försäkrade, bestämmer även om försäkringsföretaget får begränsa antalet fonder. Vidare får utdelning och ersättning vid inlösen av andelarna bara användas för förvärv av nya andelar i anknutna fonder och för utbetalning eller betalning av kostnader enligt försäkringsavtalet (se 6 kap. 33 § FRL).

Fondförsäkringens värde är kopplat till värdet på andelarna i de valda fonderna och försäkringsföretaget lämnar i normalfallet inte någon garanti för hur stora utbetalningarna kommer att bli. Fondförsäkringsavtalet innehåller ett visst försäkringsmoment, vanligtvis är dödsfallskyddet 99 procent eller 101 procent av värdet på de underliggande fondandelarna. Fondförsäkringen kan även kombineras med ett belopp utöver, eller i stället för det aktuella fondandelsvärdet. Det är försäkringsföretaget som äger tillgångarna men försäkringstagaren, eller i tjänstepensionssammanhang den försäkrade, står placeringsrisken. För fondförsäkring finns särskilda rörelse regler om placeringar och beräkning av avsättningar. Dessa bygger på att åtagandet i väsentlig grad är kopplat till värdet på produkterna och att andelarna i fonderna motsvarar åtagandet.

Begreppet traditionell livförsäkring definieras inte i FRL. Tidigare användes begreppet traditionella livförsäkringsbolag får sådana bolag som inte var vinstutdelande fondförsäkringsbolag (jfr prop. 2009/10:246 s. 417). Sedan vinstutdelningsförbudet upphävts och fondförsäkring och annan livförsäkring får meddelas i samma företag används inte längre denna beteckning.

Begreppet traditionell försäkring används i stället för att definiera livförsäkringar med en garanterad ränta, men där överskott som inte är garanterade kan utgå som tillägg till utfallande belopp. Till den traditionella livförsäkringen hör också att det är försäkringsföretaget som, inom ramen för FRL:s begränsningar, bestämmer hur de inbetalda premierna ska placeras.

För livförsäkringar som varken är fondförsäkringar eller traditionella livförsäkringar finns det inget enhetligt begrepp. Ibland används begreppet depåförsäkringar för försäkringar som liknar fondförsäkringar, men med den skillnaden att placeringarna kan göras även i andra tillgångar än investeringsfonder. I likhet med vad som gäller för fondförsäkringar är det försäkringsföretaget som är den formella ägaren av tillgångarna i en sådan försäkring, ofta kallad depåförsäkring. Även vid denna försäkringsform står försäkringstagaren placeringsrisken. För placeringar och beräkning av avsättningar gäller motsvarande som för fondförsäkring. För olika slag av garantiprodukter förekommer olika benämningar och för sådana gäller i större utsträckning samma rörelseregler som för traditionell livförsäkring.

Trots att depåförsäkring i delar liknar fondförsäkring inkluderas denna försäkringsform i samma försäkringsklass som traditionella försäkringar. I den mån denna och liknande försäkringsformer behandlas i diskussionsunderlaget benämns dessa för traditionella försäkringar utan garanti.

Traditionell livförsäkring, och således även depåförsäkring, får meddelas av såväl vinstutdelande som icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Även fondförsäkring kan numera meddelas av samtliga företagsformer som förekommer på försäkringsmarknaden, även försäkringsföreningar (se 2 kap. 12 § FRL och prop. 2009/10:246 s. 393).

Även om depåförsäkringar i lagstiftningen betecknas som traditionella försäkringar ingår denna försäkringsform inte i de resone-mang som förs om traditionella försäkringar i betänkandet, utan i de sammanhangen avses med begreppet endast traditionella livförsäkringar med garanti.

2.6.7 Riskförsäkringar och sparförsäkringar

Livförsäkringar kan delas upp i riskförsäkringar och försäkringar med sparmoment (sparförsäkringar). Hur en specifik försäkring ska benämnas styrs av försäkringsavtalets innehåll. Beroende på hur avtalsvillkoren utformas och på hur riskerna kombineras i produkter hos försäkringsföretaget kan försäkringsprodukten även vara en kombination av sparförsäkring och riskförsäkring.

Vad som är relevant vid en uppdelning i riskförsäkringar och sparförsäkring är vilket syfte försäkringen har. I en försäkring med

sparmoment är syftet att en del av premierna som betalas in förr eller senare ska betalas ut till försäkringstagaren eller annan ersättningsberättigad, med tillägg för eventuell avkastning. En ren riskförsäkring däremot syftar enbart till att åstadkomma ett skydd mot risken för att en viss händelse inträffar under avtalstiden.

Avsikten med pensionssparande är, som tidigare framgått, att jämna ut konsumtionen över livstiden genom att föra över resurser från yrkesverksamma år till pensionsåren. Det är därför naturligt att pensionssparandet sker i försäkringar med sparmoment. Sparmoment kan också finnas i andra former av dödsfalls- och livsfallsförsäkring,

För en livsfallsförsäkring syftar sparandet i princip till att utbetalning ska ske till den person som har tecknat försäkring. Om försäkringen saknar tidsbegränsad utbetalning, dvs. är livsvarig, ger den ett ekonomiskt skydd även vid ett långt liv.

Eftersom utbetalningarna beror på storleken på de premier som har betalats in är det fråga om en försäkring med sparmoment. Enligt försäkringsavtalet ska utbetalningen påbörjas vid en viss ålder, om den försäkrade då lever. Avtalet kan antingen ge rätt till en engångsutbetalning eller till periodiska utbetalningar för en viss tid eller under den återstående livstiden. Om försäkringen saknar efterlevandeskydd kan den försäkrades död dock medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan värdet av försäkringen har förbrukats. Här finns en osäkerhetsfaktor som aldrig i förväg kan anges till en viss storlek. Om den försäkrade skulle avlida dessförinnan överförs försäkringsvärdet till övriga försäkringstagare i kollektivet i form av s.k. arvsvinster. Detsamma gäller om den försäkrade avlider under påbörjad utbetalningsperiod. Detta gäller däremot inte om försäkringen omfattas av efterlevandeskydd och det finns förmånstagare som har rätt till det utfallande beloppet. Systemet med arvsvinster innebär att livsfallsförsäkringen finansieras gemensamt av försäkringstagarna. En uppskattning av deras storlek baseras på företagets – vid varje tidpunkt – gällande antaganden om dödlighet. En förmögenhetsomfördelning sker således mellan sådana försäkringstagare som avlider tidigare än förväntat och sådana som lever längre än förväntat. Som påpekats ovan gäller detta inte om den försäkrade tecknat ett efterlevandeskydd och förmånstagare finns.

Arvsvinster beaktas redan i premieberäkningen och därefter i beräkningen av försäkringstekniska avsättningar och garanterat

värde. Tillägg kan sedan göras under försäkringstiden för ytterligare, erfarenhetsbaserad arvsvinst.

Sammantaget beror den slutgiltiga storleken på det utfallande beloppet såväl på villkoren i försäkringsavtalet och avkastningen som på vad som händer i beståndet som den försäkrade delar risker med. Först i efterhand kan man således avgöra hur stort sparandet blev. Under försäkringstiden kan dock storleken av sparandet beräknas mer eller mindre säkert. Det sker t.ex. i årliga värdebesked till de försäkrade i vilket såväl storleken av den garanterade återbäringen som det preliminärt fördelade överskottet redovisas.

Även utbetalning från en dödsfallsförsäkring kan ske till en insatt förmånstagare eller till dödsboet. För det fall att utbetalningen endast ska ske om den försäkrade avlider före en viss ålder är det fråga om en ren riskförsäkring, eftersom avtalet förlorar allt värde om försäkringsfall aldrig inträffar. Är avtalets innehåll däremot sådant att utbetalning ska ske oavsett när dödsfallet inträffar ingår däremot ett sparmoment i försäkringen.

Kombinerade dödsfalls- och livsfallsförsäkringar

I försäkringsavtal kombineras ofta dödsfallsrisker och risker för lång levnad, exempelvis i en s.k. sammansatt försäkring, där försäkringsbeloppet betalas ut både om den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dessförinnan. Exempelvis kan villkor om en livsvarig utbetalning till den försäkrade kombineras med villkor om en periodisk ersättning till de efterlevande i det fall att den försäkrade avlider före en viss ålder. Efterlevandeskyddet betalas då ut oberoende av om den försäkrade hunnit spara ihop något pensionskapital eller inte. Om den försäkrade uppnår en ålder som överstiger den i avtalet angivna åldern upphör dödsfallsförsäkringen att gälla. Skulle han eller hon avlida innan denna ålder upphör i stället livsfallsförsäkringen att gälla. I båda fallen syftar försäkringen till att utbetalning alltid ska ske, oavsett om mottagaren i slutändan blir den försäkrade och/eller dennes efterlevande. Försäkringen innehåller således både ett risk- och ett sparmoment. Den försäkrade kan i stort sett uppnå samma försäkringsskydd genom att teckna två separata försäkringar – en riskförsäkring för dödsfall respektive en sparförsäkring utan skydd för efterlevande vid dödsfall.

En modernare form av sammansatta försäkringar är försäkringar där sparmomentet kan motsvaras av ett återbetalningsskydd. Det

innebär att efterlevandeskyddet utgår från det pensionskapital som finns vid ett dödsfall, och det är detta värde som betalas ut till efterlevande under den avtalade utbetalningstiden.

En annan variant är försäkringsavtal som kan bestå av både risk och sparmoment och där utbetalningsålder, vald utbetalningsperiod och förmånstagarförordnande är gemensam för de sparmoment som ingår i avtalet. Det är numera den vanligaste formen av tjänstepensionsavtal, men förekommer även inom privat försäkring.

2.7 Övergripande om intressekonflikter i livförsäkringsföretag

Ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar

Ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar är båda ett utflöde av själva idén att många ska sluta sig samman för att utjämna sina risker och bolagsformen har också en mycket lång historia såväl i Sverige som utomlands. Ett ömsesidigt försäkringsbolag och en försäkringsförening är just en sammanslutning av försäkringstagare i en association som saknar i huvudsak andra intressenter i form av aktieägare eller fordringsägare. De kan emellertid ha finansiärer av externt riskkapital vilket kan innebära intressekonflikter i förhållande till försäkringstagarna. I normalfallet renodlas dock intressekonflikterna till sådana inom kollektivet av försäkringstagare och andra ersättningsberättigade samt till sådana mellan försäkringstagarna och en anställd företagsledning.

Intressekonflikterna i ömsesidiga livförsäkringsbolag skiljer sig inte principiellt från de intressekonflikter som finns i kooperativa företag i allmänhet. I praktiken är de dock ofta svårare att hantera och får större konsekvenser än i flertalet andra kooperativa företag. Det beror främst på kombinationen av dels en svåröverskådlig verksamhet som har stor ekonomisk betydelse för försäkringstagaren, dels att livförsäkringsavtal ofta är långsiktiga och innebär en bundenhet under en avsevärd tid till företagets finansiella situation där förmånerna utfaller först efter flera decennier, kanske 30–50 år.

Mot bakgrund av dessa förhållanden har få enskilda försäkringstagare tillräcklig kunskap eller intresse nog för att sätta sig in i och följa verksamheten. Det framstår därför för många försäkringstagare som rationellt att överlämna beslutsmakten till andra som fullgör deras uppgifter som ägare på stämman, dvs. till fullmäktige-

ledamöter. Detta kan dock ge upphov till intressekonflikter genom att de senare tillgodoser intressen som inte nödvändigtvis är bäst för försäkringstagarna. Samtidigt kan fullmäktige också vara till fördel för att lösa intressekonflikter mellan olika försäkringstagare genom att en sådan ordning förhindrar mer aktiva försäkringstagare att sluta sig samman och fatta beslut på stämman som ensidigt gynnar deras intressen på övriga försäkringstagares bekostnad.

I ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar kan det finna stora intressekonflikter mellan olika försäkringstagare – det kan vara olika generationers intressen som måste hanteras. Risker är större om företaget meddelar olika slag av försäkringar. Samtliga försäkringstagare har intresse av så låga omkostnader som möjligt och det finns bl.a. en risk för att mer konkurrensutsatta produkter subventioneras av andra försäkringar. Intressekonflikter finns även i överskottshanteringen, särskilt om olika kollektiv har olika stora överskott. Detta eftersom det finns en risk för att överskott kan användas för att subventionera olönsamma försäkringar.

Det kan också finnas intressekonflikter mellan ägarna (försäkringstagarna) eller fullmäktige och företagsledningen. Företagsledningens manöverutrymme begränsas dock genom riktlinjer av olika slag, vars strikthet beror på vilket diskretionärt utrymme försäkringstagarna eller fullmäktige önskar att företagsledningen ska ha.

En risk för intressekonflikt som brukar framhållas är att främst företagsledningen på olika sätt berikar sig själv på försäkringstagarkollektivets bekostnad. Detta kan ske på i stort sett oändligt många sätt, bl.a. att förmånen som ledningen får inte står i proportion till värdet av deras arbetsinsatser. Ett annat sätt att missgynna försäkringstagarna, som visserligen inte gynnar företagsledningen rent ekonomiskt, men som kan vara minst lika kostsamt för försäkringstagarna, är att ha en alltför omfattande eller kostsam administrationen i form av dyra kontorslokaler och mycket personal. Vidare kan företagsledningen gentemot försäkringstagarna ha motstridiga intressen vad gäller rörelsens omfattning och inriktning. Företagsledningen kan t.ex. vilja att bolaget ger sig in på nya marknader såväl geografiskt som produktmässigt av prestige- eller karriärsskäl, som för de befintliga försäkringstagarna innebär en omotiverad risk utan motsvarande nytta.

Det kan således sägas att det i det rena ömsesidiga bolaget och livförsäkringsföreningen kan finnas intressekonflikter mellan

olika försäkringstagarkollektiv, mellan försäkringstagarkollektivet och fullmäktige samt mellan olika försäkringstagarkollektiv eller fullmäktige och företagsledningen.

Livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst

De intressekonflikter som redogjorts för ovan mellan olika försäkringstagare finns även i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag). Även här kan en från försäkringstagarna fristående aktör (aktieägaren) vare ett sätt att, i likhet med ett fullmäktige, balansera olika intressemotsättningar mellan försäkringstagargrupper. De svenska hybridbolagen har inte uppkommit genom att ett försäkringstagarkollektiv överlåtits beslutsmakten till annan, utan genom att tidigare vinstutdelande bolag mer eller mindre frivilligt övergått till en verksamhet som inte omfattar vinstutdelning. Vinstutdelningsförbudet lagfästes därefter. Att det faktiskt gick till på det sättet hindrar dock inte att det kan finnas goda skäl för konstruktionen.

Det är fullt möjligt att en ägare (till livförsäkringsaktiebolaget) som driver annan försäkringsverksamhet anser att det mycket blygsamma aktiekapitalet ger tillräcklig avkastning i form av olika samordningsvinster med den övriga rörelsen, t.ex. i form av den goodwill som ett brett produktutbud under gemensamt varumärke ger kombinerat med bättre kostnadstäckning för integrerade affärssystem. Ett hybridbolag fungerar nämligen i stort sett som ett ömsesidigt försäkringsbolag, med den skillnaden att det finns ett litet aktiekapital och att det är ägaren av bolaget som, via företagsledningen, bestämmer över bolagets drift. Det finns därför risk för att aktieägaren gynnar sina intressen framför försäkringstagarnas intressen.

Risken med konstruktionen är att ägaren trots liten kapitalinsats frestas att kringgå vinstutdelningsförbudet och tillgodogöra sig medel som tillkommer försäkringstagarna. Denna risk är normalt lägre om ägaren inte är vinstdrivande. Även i sådana fall finns dock risker för att ägaren gynnar andra intressen än försäkringstagarnas och som missgynnar de senare eller någon grupp ekonomiskt.

En annan typ av drivkraft har den som av någon anledning känner särskilt ansvar för vissa gruppers ekonomiska framtid eller kanske till och med har någon slags skyldighet att sörja för en viss grupp. Uppenbara exempel är arbetsgivare och arbetstagar-

organisationer, men man kan också tänka sig andra organisationer. Att medverka till att det meddelas livförsäkring på förmånliga villkor kan anses som ett naturligt led i att fullgöra ett sådant ansvar. Organisatoriskt ligger det nära till hands att bilda ett livförsäkringsbolag med vinstutdelningsförbud, eftersom det möjliggör styrning (genom aktieägandet) från huvudmannen eller huvudmännen samtidigt som det signalerar oberoende (vinstutdelningsförbudet). Här kan man säga att det för ägaren föreligger en dubbel ställning som både huvudman och uppdragstagare (både principal och agent) genom ansvaret att trygga de försäkrade och det direkta förtroendet att sköta bolagets rörelse och indirekt de försäkrades pengar. Det finns då ingen omedelbar intresse motsättning mellan bolagets ägare och de försäkrade; såvida det inte finns andra mellanhavanden. Ägaren har ju bildat bolaget i syfte att tillgodose de försäkrades intressen. Det skulle kunna vara så att det är ägaren/huvudmannen som själv betalar premierna till bolaget och då signalerar bolagskonstruktionen oberoende från huvudmannen. Bolagskonstruktionen är ett alternativ till att driva försäkringsrörelsen inom t.ex. en arbetsgivares företag.

Generellt kan man säga att ju starkare drivkraft som ägaren har att tillgodose försäkringstagarnas intressen desto mindre är risken för att de intresse motsättningar som alltid finns mellan ägare och försäkringstagare ska leda till att försäkringstagarnas intressen inte tillvaratas av ägaren eller av företagsledningen. Detta är dock inte entydigt en fördel för försäkringstagarna. I de flesta fall finns den mest grundläggande intresse motsättningen mellan företaget och kunderna; företaget vill tjäna så mycket pengar som möjligt på kunderna och kunderna vill betala så lite som möjligt för de varor eller tjänster som de tillgodogör sig. Denna intresse motsättning antar man oftast att den främst tas om hand genom konkurrens mellan olika företag (och eventuellt genom myndighetsingripanden). Om företaget drivs i kundernas intresse, t.ex. konsument- eller producentkooperativ eller ett enligt ömsesidiga principer drivet livbolag, förändras denna mekanism, vilket i och för sig mycket väl kan vara till försäkringstagarnas fördel men också innebära ett minskat konkurrenstryck. Särskilt om de försäkrade är mer eller mindre tvingade, t.ex. på grund av sin relation till en arbetsgivare, att anlita bolaget kan detta innebära begränsningar i produktutbudet.

En ägare till ett hybridbolag som inte har något uttalat intresse av att ta tillvara försäkringstagarnas intresse, förutom den nytta

som nöjda kunder utgör, innebär en större fara för dessa, eftersom det finns en drivkraft att utnyttja det diskretionära utrymmet till egen fördel. Den risken påverkas av om försäkringstagaren är inlåst utan att kunna flytta sitt sparande. Även risken för transaktioner som strider mot försäkringsavtalet och lag ökar med en ägare som har gentemot försäkringskollektivet motstående intressen. En sådan situation kan uppstå genom att ägaren gör bedömningen att det är mer lönsamt att dränera livbolaget än att odla dess livskraftiga oberoende eller genom att ägaren överlåter aktierna i bolaget till någon annan.

Det blir därmed en uppgift för tillsynen att försöka se till så att försäkringstagarna inte blir lidande av de motstående intressena. Vinstutdelningsförbudet har den fördelen från ett tillsynsperspektiv att det entydigt förbjuder felaktigt prissatta transaktioner med livbolaget, svårigheten i tillsynen är i stället att dra gränsen för när otillbörliga transaktioner föreligger. Även om tillsynen skulle vara fullständigt effektiv i att stoppa otillbörliga transaktioner bör det noteras att det är en betydande skillnad från försäkringstagarnas perspektiv mellan en ägare som gör sitt bästa för att gynna dem så mycket som möjligt och en ägare som gör sitt bästa för att missgynna dem.

Man kan således hävda att drivkraften hos ägaren/ägarna är avgörande för bolagets utveckling och försäkringstagarnas villkor. På detta sätt skiljer sig livbolag visserligen inte principiellt från företag i allmänhet. Konsekvenserna för dessa kan dock i praktiken vara mycket allvarigare och intressekonflikterna svårare att hantera. I likhet med vad vi konstaterat för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar beror det på kombinationen av dels en svåröverskådlig verksamhet som ofta har stor ekonomisk betydelse för försäkringstagaren, dels att livförsäkringsavtal ofta är långsiktiga och innebär ett beroende under lång tid av företagets finansiella förvaltning. På grund av vinstutdelningsförbudet utesluts vissa ägarkonstellationer, det är t.ex. omöjligt att tänka sig att ett hybridbolag skulle kunna vara börsnoterat. Något hårdraget skulle man kunna säga att det endast är ägare av två slag som är intresserade, nämligen sådana som har en genuin drivkraft att driva bolaget i försäkringstagarnas/försäkrades intresse (t.ex. intresseorganisationer och försäkringskoncerner som vill ha ett bredare produktutbud) och sådana som har rakt motsatt intresse. En fråga är om risken för den senare typen av ägare ska föranleda att hela konstruktionen med hybridbolag förkastas. I viss mån

beror svaret på denna fråga av vilken bedömning man gör av möjligheten att genom sträng ägarprövning utesluta ägare med fel drivkrafter. Svaret på frågan beror också på en bedömning av tillsynens möjligheter att upptäcka otillåtna transaktioner.

Det finns en viktig skillnad mellan ömsesidiga försäkringsbolag och hybridbolag vad gäller utövandet av beslutanderätt över rörelsen. Som sagt kan man se överlämnandet av beslutsmakt till ett hybridbolag som ett alternativt sätt, till att tillsätta en företagsledning, för försäkringstagarna att bemästra intressekonflikterna inom kollektivet och även att klara av problemen med kollektivt beslutsfattande. Överlåtnad av beslutsmakt till en annan association kontrollerad av en annan ägare är dock oåterkalleligt till skillnad från delegation av makt till en företagsledning. Skulle ägandet av hybridbolaget komma i olämpliga händer är det formella manöverutrymmet begränsat för försäkringstagarna. I ett ömsesidigt försäkringsbolag finns det däremot möjligheter för försäkringstagarna att ena sig och avsätta en företagsledning som bedöms klart olämplig.

Skillnaden behöver dock i praktiken inte vara så djupgående. Det är viktigt att påpeka att möjligheten för en ägare av ett hybridbolag att driva rörelsen framgångsrikt om de försäkrade är djupt missnöjda är begränsad. Det kan vara så att missnöjda försäkrade har lika stor möjlighet att driva fram ett kontrollägarskifte i ett hybridbolag som att byta företagsledning i ett ömsesidigt företag. Den stora faran är däremot att dessa företag drivs med ett annat intresse än försäkringstagarnas bästa för ögonen utan att dessa är medvetna om det.

Vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag

Affärsidén för ett vinstutdelande livbolag är att meddela livförsäkring till försäkringstagare och att erhålla vinst på verksamheten som sedan kan utdelas till ägaren eller ägarna av bolaget. Liksom för ömsesidigt verkande företag bygger verksamheten i grunden på att medel samlas in från försäkringstagarna som förvaltas under lång tid för att sedan betalas ut vid försäkringsfall. Verksamheten kan sägas bestå av två principiellt olika delar, nämligen att förvalta insamlade medel och att sköta den komplicerade men i grunden försäkringsadministrativa uppgiften att beräkna risker och premier samt sköta skaderegleringen. Ramarna för verksamheten bestäms av försäkringsavtalen i vid bemärkelse och lagstiftning. Graden av

diskretionärt utrymme för bolagen i verksamheten bestäms alltså i grunden genom dessa källor, varav den förstnämnda är föremål för marknadens inflytande.

Vinstutdelande bolag startas av någon i syfte att tjäna pengar på att meddela livförsäkring. Den i vanliga företag grundläggande intresse motsättningen mellan, i vid bemärkelse, säljare och köpare föreligger då med oförminskad styrka. Här skiljer sig alltså det vinstutdelande aktiebolaget från det icke vinstutdelande i så måtto att i det senare kan det vara så att ägaren har ett med de försäkrade mer eller mindre (beroende på ägaren) samordnat intresse. Denna motsättning hanteras i vanliga företag av konkurrens. Förutsättningarna för konkurrens och i viss mån statlig reglering och tillsyn är alltså avgörande för hur väl denna intresse motsättning tas om hand. Det är svårt att bedöma hur väl dessa faktorer kan bemästra intresse motsättningen mellan säljare och köpare vad gäller traditionella livprodukter. Det bör dock noteras att eventuella bristande förutsättningar skulle kunna vara ett skäl till att ömsesidiga konstruktioner är så vanliga.

Hur man än ser på saken har bolaget genom sina organ och sin personal ett betydande inflytande över försäkringstagarnas ekonomiska utfall från försäkringen, såväl genom förvaltningen av tillgångar som genom den försäkringsmässiga sidan av rörelsen. Risken för att bolaget inte handlar i försäkringstagarnas intresse är i mångt och mycket beroende på försäkringsavtalens utformning och måste anses högre på svårövervakade områden. Om bolaget exempelvis utfäst viss (relativt låg) försäkringsersättning i framtiden, dvs. lovat viss avkastning på inbetalade premier, så finns en betydande drivkraft att placera på ett sätt som med stor säkerhet uppfyller löftena även om en högre risknivå i kapitalförvaltningen skulle vara fördelaktig för försäkringstagarna. Försäkringstagarna och tillsynen har svårt att upptäcka förfaranden av sådan art.

I ett vinstutdelande aktiebolag finns inga hinder, varken formella eller reella, mot ett spritt ägande och t.ex. en börsnotering. Ur försäkringstagarnas perspektiv är intresse motsättning mellan ägare och företagsledning mindre intressant. En stark ägare som kraftfullt styr företagsledningen kan vara lika bra eller dåligt för försäkringstagarna som en företagsledning som av någon anledning har den reella makten över bolagets skötsel. En aspekt är dock att i de fall det finns en stark företagsledning och svaga ägare är det svårare att få till stånd en förändring av skötseln genom missnöjesyttringar från försäkringstagarna.

3 Allmänna utgångspunkter

3.1 Utredningens uppdrag

Enligt utredningsdirektiven ska utredningen analysera flytträtt av försäkringssparande och vissa andra livförsäkringsfrågor med huvudsakligt syfte att stärka försäkringstagarnas intressen.

Utredningen ska kartlägga i vilken utsträckning det för närvarande är möjligt att flytta försäkringssparande och de villkor som gäller för en sådan flytt. Mot bakgrund av kartläggningen av flytträttsmarknaden ska utredaren lämna förslag till lagstiftning om *flytträtt för försäkringssparande* avseende avtal som har tecknats före den 1 juli 2007 och redovisa de för och nackdelar som förslaget innebär. Om förslaget innebär att nu gällande bestämmelser om flytträtt bör revideras, ska utredaren även presentera ett sådant förslag.

Ett införande av retroaktiv flytträtt skulle innebära att dagens mer begränsade flytträttsmarknad utvidgas. En flytt innebär att ett nytt försäkringsavtal tecknas, normalt till nya villkor. Det är av vikt att försäkringstagarna ges goda möjligheter att förstå skillnaderna och att utvärdera olika försäkringsalternativ. Utredaren ska därför analysera om nya regler angående flytträtt motiverar ändrade krav på information.

Utredaren ska analysera gällande regler om konsolideringsfond och föreslå hur *överskottshanteringen i livförsäkringsföretag som drivs enligt ömsesidiga principer* bör regleras i framtiden. Det är motiverat med en tydligare reglering av fördelningen av överskott mellan olika kollektiv av försäkringstagare som bidrar med riskkapital i ömsesidigt drivna försäkringsföretag. Återbäringen i ömsesidigt drivna försäkringsbolag – som normalt inte är garanterad enligt försäkringsavtalen och för vilka försäkringstekniska avsättningar därför inte görs – har periodvis varit omfattande i förhållande till den i avtalet garanterade ersättningen. Detta förhållande måste

också ställas mot de bärande tankarna bakom EU:s reglering av försäkringsverksamhet. Utredaren ska mot denna bakgrund analysera konsumentskyddsaspekterna i det nuvarande systemet med ofördelade medel i konsolideringsfonden. De förslag som utredaren lägger fram ska ge försäkringstagarna i ömsesidigt verkande försäkringsföretag ett fullgott konsumentskydd.

I ett hybridbolag ska allt överskott som inte behövs för bolagets konsolidering tillfalla försäkringstagarna. Till följd av vinstutdelningsförbudet utgör aktiekapitalet i hybridbolag en mycket liten del av riskkapitalet. Ändå är det aktieägarna i ett sådant bolag som har det dominerande inflytandet över verksamheten. Grundproblemet med hybridbolagen är att försäkringstagarna – trots att de bidrar med i stort sett hela riskkapitalet – endast har begränsade möjligheter att utöva inflytande över styrningen av bolaget. Utredaren ska därför föreslå hur *försäkringstagarna* kan ges ett ökat inflytande över styrningen i hybridbolaget och i så fall i vilka former ett sådant inflytande bör utövas samt överväga om de åtgärder som föreslås kan bedömas tillräckliga – beaktat de förslag som lämnas beträffande konsolideringsfonden – för att det inte ska anses motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

En ombildning av ett hybridbolag till vinstutdelande verksamhet får inte antas försämra försäkringstagarnas rätt till ansamlade och framtida överskott. Samtidigt har regeringen uttalat att ombildningsreglerna inte i onödan skulle utformas så restriktivt att ekonomiskt befogade förändringar av verksamheten i praktiken omöjliggörs. Antalet ombildningar till vinstutdelande försäkringsaktiebolag har varit få. Detta är en av orsakerna till att det i dag saknas en etablerad praxis för hur en ombildning ska bedömas. Det finns en osäkerhet om vad som utgör övervärden i bolaget och även beträffande vilka kostnader som ska bäras av försäkringstagar-kollektivet respektive aktieägarintresset vid en ombildning. Andra viktiga frågor i samband med ombildning rör informationsgivningen till försäkringstagarna och minsta valdeltagande för att en omröstning ska vara giltig. Även i detta sammanhang är frågor om flytträtt aktuella. Utredaren ska således överväga vilka förändringar som bör göras för att skapa tydlighet i reglerna om ombildning till vinstutdelande verksamhet och som ökar försäkringstagarnas möjligheter att utöva inflytande över ombildningen.

3.2 Sambanden mellan de frågor som utredningen behandlar

Redan av utredningsdirektiven framgår att det finns olika samband mellan de frågor som utredningsuppdraget ska omfatta, dvs. överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag, insyn och inflytande i hybridbolag, flytträtt av livförsäkringssparande och ombildning av hybridbolag till vinstutdelande.

Såsom nyss framgått är enligt utredningens mening de associationsrättsliga reglerna för överskottshanteringen av grundläggande betydelse för övriga frågor. Om försäkringstagarna svarar för riskkapitalet i företaget uppkommer ett större behov av insyn och inflytande än annars. Utredningen anser således att insyns- och inflytandefrågorna bör avgöras utifrån de motiv som bär upp försäkringsrörelselagstiftningen i denna del, dvs. skyddsaspekter relaterat till försäkringstagarnas finansiering av riskkapital, snarare än att tillgodose ett försäkringstagarintresse i vid mening av att en viss företagsform bedriver verksamheten företagsekonomiskt effektivt.¹

De anspråk på riskkapital som de facto finns hos försäkringstagarna måste beaktas i samband med flytt av värdet av pensionsförsäkringar från ett ömsesidigt verkande företag.² Även ”inflytt” av pensionskapital från nya försäkringstagare till sådana bolag berör befintliga försäkringstagares anspråk på riskkapital i en eller annan form. I likhet med vad som gäller vid nyteckning kommer befintliga försäkringstagares anspråk på riskkapital att bära risker som inte nya försäkringstagare bär direkt genom försäkringsavtalet. Om ett ömsesidigt verkande försäkringsföretag exempelvis betalar flyttkostnader för inflyttande försäkringstagare finansieras det antingen av de avgifter som andra försäkringstagare betalar eller genom att det befintliga riskkapitalet, som andra försäkringstagare har anspråk på, används för att täcka kostnader och förluster som hänför sig till anskaffningen av nya försäkringstagare. De grunder som används för den löpande fördelningen av överskott under avtalstiden måste rimligen ha betydelse vid bestämmandet av vilket värde som kan flyttas från det ömsesidigt verkande försäkringsföretaget. Det bör

¹ Ibland framhålls exempelvis att den vinstutdelande aktiebolagsformen skulle vara att föredra eftersom den underlättar anskaffningen av riskvilligt kapital.

² Även i företag i allmänhet kan anspråk på riskkapital omvandlas till en fordringsrätt i vissa situationer utan att kapitalet dessförinnan underkänns som riskkapital enligt associationsrättslig lagstiftning, som bästa kapital enligt solvensreglerna eller som eget kapital enligt internationella redovisningsstandarder. Detta gäller exempelvis aktiekapital som kan sättas ned efter beslut på bolagsstämma och därefter utbetalas till aktieägaren (jfr även återbetalning av medlemsinsatser i ekonomiska föreningar i samband med medlems avgång.).

dock beaktas om och, i så fall, vilken betydelse det bör ha, att flytt av överskott som kan användas som riskkapital sker innan utbetalning på grund av försäkringsfallet.

Detsamma gäller vid en ombildning eller annan övergång till en vinstutdelande livförsäkringsverksamhet. Även i dessa sammanhang måste beaktas, dels att försäkringstagarna tidigare svarat för denna form av riskkapital, dels de grunder som gäller för den löpande fördelningen av överskott. Det måste även här beaktas i vad mån man ska värdera, tilldela och fördela överskott på ett annat sätt än vid en flytt av värdet av livförsäkringen. Redan här bör dock anmärkas att situationen i ombildningsfallet är annorlunda åtminstone för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, eftersom det efter ombildningen är aktieägaren som ska svara för riskkapitalet och därmed har rätt till uppkomna överskott. Andra verksamhetsförändringar i form av överlåtelse av försäkringsbestånd, fusion och delning kan mer likna flytt av värdet av livförsäkringar genom att ett kollektiv av försäkringstagare övergår till ett nytt försäkringsföretag. Dessa verksamhetsförändringar skiljer sig dock från flyttfallet genom att det är försäkringsföretaget som initierar ”flytten” samtidigt som de enskilda försäkringstagarna har små möjligheter att förhindra denna. De har i bästa fall en möjlighet att flytta värdet av försäkringen till ett annat företag.

Utredningen har också identifierat ett behov av att förtydliga gränsdragningen mellan ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst respektive inte får dela ut vinst. Det är även här motiverat med en tydligare reglering av hanteringen vid fördelningen av överskott mellan olika kollektiv av försäkringstagare som bidrar med riskkapital i ömsesidigt verkande försäkringsföretag (se utredningsdirektiven och avsnitt 2.7). Detta har inte bara betydelse för vad som bör gälla för den löpande överskottshanteringen i sådana företag, utan också för vad som bör gälla vid verksamhetsändringar i form av överlåtelse, fusion, och likvidation. Vidare bör regler om försäkringsföretagens finansieringsmöjligheter och dess former vara väl anpassade till om företaget får dela ut vinst och övriga förutsättningar som respektive företagsform tillämpar i sin överskottshantering.

Om det saknas en tydlig reglering av fördelningen av överskott mellan olika kollektiv av försäkringstagare som bidrar med riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, blir den insyn och det inflytande som försäkringstagare som huvudregel har i sådana företag föga värd, eftersom hanteringen och för-

delningen av riskkapitalet inte går att förutse eller överblicka för försäkringstagarna. På så sätt stärker tydligare överskottsregler värdet av försäkringstagarnas insyn och inflytande i sådana företag.

3.3 Försäkringstagarskydd som motiv för särregleringen

Försäkringsföretagens verksamhet har sedan länge reglerats av speciallagstiftning och varit föremål för statlig tillsyn. Syftet med särregleringen och tillsynen är, i första hand, att skydda försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. Skyddsbehovet anses befogat till följd av de allvarliga konsekvenser som kan uppkomma för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade om ett försäkringsbolag inte kan fullfölja sina åtaganden, utan även av att försäkringsteknik är komplicerad vilket medför dels att det är svårt för andra än fackmän att bedöma och värdera försäkringar och om ett visst bolag hanterar risker effektivt, dels att försäkringsbolagen har ett kunskaps- och informationsövertag i förhållande till försäkringstagarna. Även det förhållandet att försäkringstagaren vid livförsäkring normalt är beroende under lång tid av livförsäkringsbolagets förmåga att förvalta ett sparande och betala ut försäkringsbeloppen, motiverar det särskilda skyddsbehovet.

Skyddsbehovet manifesteras genom näringsrättsliga regler som ska säkerställa att ett försäkringsbolag har möjlighet att fullgöra ingångna försäkringsavtal, såsom krav på tillräckliga försäkringstekniska avsättningar, skuldtäckningstillgångar och kapitalbas. Till detta kommer den särskilda förmånsrätten som gäller för fordran som grundas på försäkringsavtal. Försäkringstagarskyddet kan således delvis kopplas till stabiliteten i enskilda institut, men särregleringen är motiverad av ett skydd för försäkringstagarnas fordringar på försäkringsföretaget inte av ett skydd för försäkringsföretaget i sig (se prop. 2009/10:246 s. 217 och 218). I sammanhanget bör även nämnas att det – till skillnad från andra delar av det finansiella tjänsteområdet – inte har införts någon statlig garanti som skyddar försäkringstagarnas rätt. Avsaknaden av en sådan försäkringsgaranti gör beskriven särreglering än mer betydelsefull.

Syftet med försäkringsrörelselagstiftningen är emellertid inte bara att skydda sådana åtaganden som kräver försäkringstekniska avsättningar och placeringar. Såsom framgår i olika sammanhang,

inte minst av utredningsdirektiven, finns i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ett skyddsbehov relaterat till överskottsmedel som inte är garanterade enligt avtal och för vilka försäkringstekniska avsättningar inte görs. Dessa tillgångar, som samlas upp i konsolideringsfonden, omfattas inte av den särskilda förmånsrätten och inte heller av solvens- respektive skuldtäckningsregler. Skyddsbehovet för sådana anspråk på ömsesidigt verkande försäkringsföretag manifesteras i stället genom en blandning av associationsrättsliga och näringsrättsliga regler i FRL. Dessa innebär bl.a. att ett livförsäkringsföretag som huvudregel inte får dela ut överskottet till andra än försäkringstagarna (vinstutdelningsförbudet), att stämma och styrelse i sina beslut inte får behandla försäkringstagare otillbörligt, att företaget följer god försäkringsstandard i överskottshanteringen och att särskilda oberoende ledamöter och representanter finns i styrelsen. Särregleringen i denna del är motiverad av ett skydd för försäkringstagarnas anspråk på försäkringsföretagets överskott och inte av ett skydd för försäkringsföretaget i sig. Regleringen har dock som utgångspunkt att överskotten får användas som företagets riskkapital

Begränsningen av försäkringsföretagens möjligheter att genom avtal låsa in försäkringstagare i pensionsförsäkringar under lång tid (den lagstadgade flytträtten) är också en del av försäkringstagarskyddet. Särregleringen i denna del är en blandning av avtals-, skatte- och näringsrättsliga regler. Den har tillkommit mot bakgrund av de mycket långa avtalstider som kännetecknar vissa former av livförsäkringar. Det gäller främst pensionsförsäkringar som enligt skatteregler normalt kan utbetalas först efter 55 års ålder.

Genom flytträtten tillgodoses ett försäkringstagarskydd som kompletterar övriga skyddsregler för försäkringstagare. Den förhindrar en inlåsning av konsumenternas kapital och motiveras mer konkret av den disciplinerande verkan som fri rörlighet har på en marknad. Flytträtten stärker också kundens förhandlingsposition i förhållande till försäkringsföretagen. Genom den lagstadgade flytträtten kan denne värna sitt pensionskapital genom att flytta detta till ett annat försäkringsföretag som bedöms fördelaktigare när det gäller högre avkastning, lägre kostnader eller, rent av, lägre risk.

En minskad inlåsning genom utökad flytträtt kan komma att påverka affärsmodeller som bygger på provisioner och andra ersättningar som är ovanliga utanför försäkringsmarknaden. En utökad information om flyttvärde- och kostnader skulle också innebära förbättrade möjligheter för konsumenterna att göra lämpliga val

utifrån sina ekonomiska förutsättningar och värdera olika rådgivares förslag.

3.4 Konkurrensaspekter som motiv för särregleringen

Den svenska försäkringsmarknaden har, trots sin litenhet relativt många försäkringsföretag och ett brett produktförbud. Samtidigt är många företag i sig inte alltid en fördel på detta område, eftersom försäkringsverksamhet avser hantering av risker där ett stort kollektiv kan ha fördelar i riskspridnings- och kostnadshänseende. Den lagstiftningen som blir aktuell i utredningens fyra frågor är ytterst en särlagstiftning i förhållande till annan lagstiftning, tillkommen för att skydda försäkringstagares intressen. På så sätt är den per definition snarast begränsande för konkurrensen, eftersom den minskar möjligheterna för företag att agera fritt. Nya krav i bestämmelserna medför vidare ökade administrativa kostnader som i ömsesidigt verkande företag finansieras av försäkringstagarna. I vinstutdelande företag kan kostnader överföras till försäkringsstagarna t.ex. genom att avgifter höjs.

Ändringar i särlagstiftningen för försäkringsföretag kan dock undantagsvis förbättra konkurrensen. Det gäller om särlagstiftningen innebär hinder för andra företag att etablera sig på en marknad eller meddela samma slag av produkter. Så var exempelvis fallet med den tidigare behovsprincipen som begränsade etableringen av nya försäkringsföretag. Sådana tilläts endast om myndigheterna konstaterade ett behov av ett nytt företag. Vad som särlagstiftningen annars kan tillgodose ur konkurrenssynpunkt är snarast konkurrensneutralitet, dvs. att den utformas så att olika försäkringsföretag varken missgynnas – eller gynnas – i förhållande till andra företag som meddelar samma slag av livförsäkringar på samma marknad. En sådan syn på särregleringen – där fördelarna av konkurrensneutralitet ytterst kommer försäkringstagarna tillgodo – är grundläggande för EU-regleringen på livförsäkringsområdet som är utformad för skapandet av en gemensam marknad.

Utredningens arbete måste, i likhet med vad som vanligtvis gäller för särregleringen för försäkringsföretag, utgå från skyddsbehovet för försäkringstagarna. Våra föreslagna regler bör således vara konkurrensneutrala i fråga om tillämpningsområde och innehåll samt utformas så att de inte leder till högre (administrativa) kostnader än vad skyddsbehovet motiverar.

4 Överskott i livförsäkringsverksamhet – en bakgrund

4.1 Vad är överskott enligt dagens synsätt?

I detta bakgrundsavsnitt behandlas vad man betraktar som överskott inom livförsäkringsföretag i dag. Enligt nuvarande synsätt består överskottet i försäkringsföretag liksom i andra typer av företag bl.a. av ackumulerade vinster som verksamheten genererat. I försäkringsverksamhet utgörs överskottet närmare bestämt av de tillgångar som finns i företaget utöver belopp som avsatts för att uppfylla dels företagets i avtal preciserade åtaganden gentemot försäkringstagarna, dels företagets förpliktelser mot andra fordringsägare, dels företagets förbindelser mot ägare eller andra externa intressenter för tillfört aktiekapital, garantikapital eller motsvarande verksamhetskapital. Med tillgångar avses resurser i form av bankmedel, tillgodohavanden, kassa, varor, byggnader, rättigheter, goodwill, m.m.

I det följande beskrivs hur internt genererat överskott uppstår och ackumuleras samt hur det samlade överskottet fördelas i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, som i dagligt tal även brukar benämnas hybridbolag, ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar (med en gemensam term ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag).

Situationen är lite speciell när det gäller försäkringsföreningar. Det beror på att dessa är en ny reglerad företagsform från och med den 1 april 2011 som ersätter understödsföreningarna. Föreningarna omfattas av väsentligen samma överskottsregler som ömsesidiga försäkringsbolag. En livförsäkringsförening kan dock utgöras av en ombildad understödsförening som haft andra överskottsfonder och mer detaljerade regler i sina stadgar om bl.a. grunder för premiesättningen och hur överskott ska fördelas på överskottsfonder jämfört med ömsesidiga livförsäkringsbolag som haft en

konsolideringsfond. Det är för tidigt att avgöra om alla understödsföreningar kommer att hantera överskott på samma sätt som ömsesidiga försäkringsbolag. I dag finns en övergångsfrist för understödsföreningar som innebär att de kan tillämpa äldre regler i ytterligare några år. Ingen understödsförening har ännu övergått till att bli en försäkringsförening. För enkelhetens skull förutsätter vi i den följande bakgrundsbeskrivningen att vad som varit relevant för de ömsesidiga livförsäkringsbolagens överskottshantering även är relevant för alla livförsäkringsföreningar.

4.2 Olika rättigheter till överskott

I vinstutdelande liv- och skadeförsäkringsaktiebolag har försäkringstagarna ingen rättighet att få del av ackumulerade överskott som genererats i verksamheten.¹ Ett vinstutdelande försäkringsbolags åtaganden gentemot försäkringstagaren framgår helt av villkoren i försäkringsavtalet. Bestämmelserna om hur överskottet disponeras i sådana försäkringsbolag, t.ex. reglerna om vinstutdelning till aktieägarna, överensstämmer nära med bestämmelserna för aktiebolag i allmänhet.

Försäkringstagarna i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar har däremot anspråk² på företagets överskott. För sådana ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag gäller normalt att överskott som genererats och ackumulerats i företagen, och som inte behövs för att täcka framtida förluster, någon gång ska tillfalla försäkringstagarna i form av återbäring eller på annat sätt.

I ömsesidigt bedrivna livförsäkringsverksamhet kan nämnda anspråk ofta utgöra en betydande del av den totala förväntade ersättningen till försäkringstagaren. Överskottshanteringen är inte av samma vikt för försäkringstagaren i ett ömsesidigt bedrivet skadeförsäkringsföretag. Ersättningsnivån är nämligen inte direkt kopplad till överskottets storlek. Skadeförsäkringstagaren har i normalfallet inte heller – till skillnad mot livförsäkringstagaren –

¹ Detta gäller under förutsättning att försäkringstagaren inte är aktieägare. I sådana fall har dock försäkringstagaren rättigheter till överskottet som aktieägare på grund av aktierätten.

² Man bör tala om "anspråk på överskott" snarare än "rätt till överskott" eftersom rättigheterna till överskotten i praktiken är begränsade av att medlen inte behövs eller används för bolagets förlusttäckning. Det förändras inte av att en försäkringstagare som tecknat en försäkring i ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag – i likhet med en aktieägare som tecknat aktier i ett vinstutdelande livförsäkringsföretag – har en rättighet i ackumulerade och framtida överskott.

någon förväntan om att få ersättning utöver den som följer av bestämmelser i försäkringsavtalet, även om de regelmässigt får premierabatter när skadeutvecklingen är gynnsam och har rättigheter i överskottet som ägare, t.ex. vid en likvidation.

4.3 Uppkomsten av överskott

4.3.1 Försäkringsavtalets innehåll har en avgörande betydelse

En person som tecknar en försäkring ingår ett civilrättsligt avtal med ett försäkringsföretag. Avtalet innehåller bestämmelser om försäkringsföretagets och försäkringstagarens skyldigheter och rättigheter. Försäkringstagarens rättigheter består framförallt av ersättningar vid den händelse som försäkringen gäller för. Premien är det pris som försäkringstagaren är skyldig att betala för rättigheterna. Överskott i försäkringsverksamhet uppstår helt enkelt om det verkliga utfallet blir gynnsammare för försäkringsföretaget än vad som ursprungligen antogs och reglerades i avtalet.

Trots att ett avtal civilrättsligt och till sin form är ett försäkringsavtal kan det helt eller delvis avse sådana rättigheter och skyldigheter som gör att avtalet eller dess delar ska behandlas som ett finansiellt instrument i redovisningssammanhang. I sådana fall kan ”premierna” komma att redovisas som t.ex. insättningar och ersättningen vid försäkringsfall som en återbetalning av investering (se IFRS 4 Försäkringsavtal). Även i sådana fall uppkommer överskott om det verkliga utfallet blir gynnsammare än beräknat. Vi återkommer till redovisningsfrågor i avsnitt 4.7–4.9.

4.3.2 Antaganden för premieberäkningen har en grundläggande betydelse

Livförsäkringsavtal är i regel långvariga. Tiden mellan den första premieinbetalningen och den första ersättningsutbetalningen kan vara flera decennier. Det har sedan lång tid funnits ett krav i lagstiftningen på användning av betryggande antaganden vid bestämmandet av premier för livförsäkringar, dvs. att premien i avtalet medvetet sätts högre än vad tidigare erfarenheter och framtidsbedömningar om exempelvis dödlighet, avkastning och driftskost-

nader egentligen motiverar. Detta för att företaget med rimlig säkerhet ska kunna fullgöra sitt åtagande.

Om betryggande antaganden används i premiesättningen innebär det att överskott från försäkringarna i rörelsen normalt kan förväntas uppkomma och hanteras sett över en längre tidshorizont. Sedan år 2000 gäller dock friare ramar för premiesättningen i sig genom att avvikelser från betryggande antaganden får göras där, om det är försvarligt med hänsyn till försäkringsföretagets ekonomiska situation (se 5 kap. 12 § FRL). Premierna får dock enligt prop. 1998/99:87 s. 406 inte bestämmas på sådant sätt att det systematiskt och varaktigt måste tillföras bidrag från andra medel än premierna och dess avkastning (jfr artikel 19 i tredje livförsäkringsdirektivet och artikel 21 i det konsoliderade livförsäkringsdirektivet).

Inom tjänstepensionsverksamhet, dvs. verksamhet avseende sådana livförsäkringar som klassas som tjänstepensionsförsäkringar, gäller sedan år 2005 att antagandena för premieberäkningen ska vara aktsamma. Detta har i varje fall i Sverige tolkats så att premiesättningen redan som huvudregel kan grundas på mer realistiska antaganden, dvs. att premien mera exakt bestäms efter en bedömning och beräkning av exempelvis dödlighet, avkastning och driftskostnader. Detta kan oftast – allt annat lika – innebära att ett lägre överskott kan förväntas uppkomma inom tjänstepensionsverksamhet jämfört med övrig livförsäkring där betryggande antaganden används.

4.3.3 Beräkningen av försäkringsskulden påverkar när överskotten framkommer och överskottens storlek

Försäkringstagarens rättigheter till ersättning innebär motsvarande skyldigheter eller åtaganden för försäkringsföretaget. För att beakta de försäkringsåtaganden som måste infrias enligt försäkringsavtalet ska försäkringsföretaget regelbundet beräkna åtagandena och göra försäkringstekniska avsättningar. Avtalade premier minskat med de beräknade avsättningarna utvisar förenklat försäkringens överskott vid beräkningstillfället.

Beräkningen av avsättningarna ligger till grund för vissa rörelse-regler enligt FRL som ska trygga att åtagandena mot försäkringstagarna kan fullgöras, t.ex. krav på placeringar i vissa tillgångar. Sådana regler har nyligen setts över av Solvens II-utredningen mot

bakgrund av solvens II-direktivet. Som framgått av avsnitt 4.3.2 finns ett samband mellan reglerna genom att beräkningen av avsättningar enligt FRL som huvudregel ska ligga till grund för beräkningen av premierna (jfr prop. 2004/05:165 s. 225 f.).

Beräknade åtaganden ska även redovisas som en skuld i företagets balansräkning (benämns försäkringstekniska avsättningar enligt ÅRFL respektive försäkringsskulder enligt IFRS 4 Försäkringsavtal). Försäkringsföretag kan redovisa försäkringsskulder i den offentliga redovisningen upprättad enligt ÅRFL eller IFRS 4 enligt andra beräkningsantaganden än vad som gällt för beaktande av avsättningar vid tillämpning av försäkringsrörelsereglerna i FRL. Detta kan bl.a. innebära att överskott redovisas som vinster i balansräkningen i den offentliga redovisningen vid en annan tidpunkt och med andra belopp än när överskottet framkommer enligt FRL.

Dessa avsättningar är – enligt FRL, ÅRFL och IFRS 4 – en värdering av vad det kommer att kosta företaget att infria sina försäkringsåtaganden. Även värdering enligt ÅRFL ska som huvudregel grundas på betryggande antaganden för övrig livförsäkringsverksamhet respektive aktsamma antaganden för tjänstepensionsverksamhet.

På samma sätt som vid premieberäkningen kan olika antaganden användas i den löpande beräkningen av försäkringsskulden. Sådana olikheter kan påverka när överskott uppkommer. De premier som inte behövs för att täcka avsättningen/skulden blir ett överskott vid beräkningstidpunkten. På samma sätt som i varje annan verksamhet minskar de slutliga utbetalningarna från försäkringsavtalet över skottet om de inte redan tidigare beaktats som en avsättning/skuld.

För att bestämma överskottet behövs alltså ett ”mätverktyg”. Med olika mätverktyg kan överskotten bli olika stora, framkomma vid olika tidpunkter och visa olika saker.

4.3.4 Valet av skuldtäckningstillgångar påverkar kapitalavkastningens storlek

Livförsäkringsföretaget är skyldigt att som en säkerhet för försäkringstagarna placera premierna och i förekommande fall andra tillgångar till ett värde som minst motsvarar de försäkringstekniska avsättningarnas värde. Dessa tillgångar, som kallas för skuldtäckningstillgångar, ska antecknas i ett särskilt register hos företaget,

De omfattas också av särskilda placeringsregler. Placeringsreglerna syftar till att säkerställa att tillgångar som motsvarar företagets försäkringsskulder håller en tillräckligt god kvalitet och är anpassade till beräknade utbetalningar från försäkringarna.

Begränsningarna för och valet av skuldtäckningstillgångar påverkar i sin tur möjligheterna till framtida överskott, t.ex. i form av ränta på statsobligationer eller utdelning och värdeförändringar på aktier. Här finns också vissa skillnader mellan tjänstepension och övrig livförsäkring, bl.a. genom att de senare i dag ställer upp mer detaljerade krav för vilka skuldtäckningstillgångar som försäkringsföretaget måste inneha. Kapitalförvaltningen har traditionellt vanligtvis bidragit till den största delen av överskotten inom livförsäkring.

4.3.5 Valet av fria tillgångar påverkar också avkastningens storlek

För att trygga utbetalningarna ska försäkringsföretaget, utöver skuldtäckningstillgångarna, ha ytterligare tillgångar i beredskap som en kapitalbuffert (så kallad solvensmarginal). Avkastningen på sådana tillgångar påverkar om inte försäkringens överskott, i varje fall försäkringsföretagets överskott i en balansräkning enligt ÅFRL eller IFRS 4. Förändringen av kapitalkrav kan även påverka möjligheterna att föra över överskott till försäkringstagarna som återbäring eller till ägare som utdelning.

Tillgångar som inte används som skuldtäckningstillgångar brukar betecknas som fria tillgångar, även om inte begreppet förekommer i FRL:s lagtext. I ett vinstutdelande livförsäkringsbolag betraktas sådana tillgångar som företagets tillgångar som bidrar till bolagets överskott snarare än till försäkringarnas överskott.

I sammanhanget kan nämnas att försäkringstagarna har en särskild förmånsrätt för sina försäkringsfordringar gentemot ett försäkringsföretag. Det innebär att de har företräde till tillgångarna framför andra fordringsägare vid en obeståndssituation, dvs. utmätning eller konkurs. Förmånsrätten gäller i de registerförda skuldtäckningstillgångarna och inte i de fria tillgångarna.

4.4 Uppkomsten av överskott i olika slag av försäkringar

4.4.1 Traditionell livförsäkring

Företagets i avtal preciserade åtaganden gentemot försäkringsstagarna är således avgörande för om överskott uppkommer i en försäkring. Den del i en traditionell livförsäkring som garanterats genom försäkringsavtalet brukar kallas för garanterat försäkringsbelopp. När försäkringsföretaget beräknar hur stor premien ska vara för att ett visst garanterat belopp ska erhållas vid utbetalningen, måste en mängd antaganden göras om bl.a. framtida avkastning och driftskostnader. Dessutom måste aktuariella antaganden om dödlighet, sjuklighet och andra riskmått som baseras på försäkringskollektivets karaktär göras.

Det viktigaste antagandet är det om framtida avkastning. Avkastningsantagandet brukar kallas avtalets garanterade ränta. Kravet om betryggande antaganden innebär att den garanterade räntan sätts lägre än den avkastning som företaget förväntas uppnå. Kapitalförvaltningen är i normala fall den viktigaste resultatkällan i livförsäkringsföretagen och är därför också den mest avgörande faktorn för uppkomsten av överskott. Ett traditionellt livförsäkringsavtal genererar följaktligen i normalfallet betydande överskott över tid.

Det nyss anförda gäller för premiebestämd livförsäkring. Om försäkringen är förmånsbestämd är försäkringsförmånerna bestämda i avtalet och vanligtvis oberoende av vilka överskott som uppkommer i olika delar av rörelsen. Även i dessa fall måste dock relevanta antaganden för premieberäkning och avsättningar göras samtidigt som uppkomna vinster behövs som buffert för att infria gjorda åtaganden. Sett från ett produktperspektiv kan det också finnas varianter av förmånsbestämda och premiebestämda försäkringar.

4.4.2 Livförsäkring med villkorad återbäring

Värdet av de åtaganden i ett livförsäkringsavtal som är villkorade på vissa tillgångars värdeförändringar eller annat försäkringstekniskt resultat och som försäkringstagaren har rätt till enligt bestämmelserna i försäkringsavtalet kallas villkorad återbäring. Värdeutveck-

lingen av den villkorade återbäringen är genom avtalsvillkoren kopplad till olika mätbara utfall i försäkringsrörelsen. Återbäringen får emellertid inte villkoras på årets resultat. Sådana beräknade belopp beaktas både enligt FRL och ÅRFL som en särskild avsättning/skuld.

Företaget ska löpande göra avsättningar för/skuldföra dessa åtaganden, vilket gör att förändringar i utfall som påverkar den villkorade återbäringens värdeutveckling påverkar vilka förändringar i avsättningarna som måste göras. I ett livförsäkringsavtal som enbart innehåller bestämmelser om villkorad återbäring utöver garanterade belopp och där skälighets- och kontributionsprincipen inte gäller har försäkringstagaren inga rättigheter till uppkomna överskott som används som riskkapital. Villkorad återbäring kan också uppkomma genom en ensidig utfästelse från företagets sida och är då snarast att se som ett tillägg till det ursprungliga avtalet.

4.4.3 Fondförsäkring

I en fondförsäkring är försäkringstagarnas rätt till överskott kopplat till värdet på de andelar i investeringsfonder som försäkringstagaren valt att placera premierna i. När premierna för en fondförsäkring ska beräknas görs inget antagande om avkastningen på försäkringsföretagets tillgångar, eftersom värdet på försäkringen är detsamma som andelsvärdet av de fonder försäkringstagaren valt. Överskott kan därför endast uppkomma om andra faktorer utfall blir mer gynnsamma, t.ex. om driftskostnader blir lägre eller dödligheten i kollektivet högre (om det är fråga om en livsfallsförsäkring för vilken efterlevandeskydd alternativt efterlevande saknas) än vad som tidigare antagits. Överskott som gottskrivs försäkringstagarna investeras i så fall vanligtvis för försäkringstagarnas räkning direkt i nya fondandelar. Dessa förhållanden gör att överskott har en underordnad roll i fondförsäkringsavtal och fondförsäkringstagarna har inte heller någon förväntan om att få någon annan ersättning än värdet av fonderna.

4.4.4 Sjuk- och olycksfallsförsäkring

I normalfallet saknar även sjuk- och olycksfallsförsäkring avkastningsantaganden vid premieberäkningen. Avtalet stadgar vanligtvis vilken ersättning som ska utgå vid försäkringsfall och ersättningsnivån är inte direkt kopplad till hur mycket premier som ackumulerats och vilken avkastning dessa gett. Överskott kan då endast uppstå om aktuariella riskantaganden, t.ex. om sannolikheten för att sjukdom eller olycka ska inträffa, visar sig vara väl försiktiga eller utvecklingen av sjuk- och olycksfallen i beståndet av något skäl blir lägre än vad som premierna beräknas efter. Ett sjuk- eller olycksfallsförsäkringsavtal ingås därför i normalfallet utan att försäkringstagaren förväntar sig att få ersättningar utöver de som följer av försäkringsavtalet.

Det är således i första hand inom premiebestämd traditionell livförsäkring utan rätt till villkorad återbäring som överskottet har stor betydelse för försäkringens ersättningsnivå. I ett försäkringsföretag som inte får dela ut vinst får försäkringstagarna ett anspråk på uppkomna överskott – i den mån premierna för försäkringen bidragit till att något överskott uppkommit. Det anförda gäller om inte annat framgår av försäkringsavtalet eller bolagsordningen eller stadgarna.

4.4.5 När uppstår överskott?

Om samma antaganden används för att beräkna premien för ett nytt avtal som för att beräkna avsättningen uppstår varken vinst eller förlust i försäkringarna i det ögonblick premien betalas in. Avsättnings- och skuldantagandena justeras dock fortlöpande allteftersom förväntningarna uppdateras och förändras. Även förväntningar om ränta, driftskostnader, skatt eller dödlighet varierar under den tid som ett livförsäkringsavtal löper. Om tillgångarnas värde inte förändras på motsvarande sätt uppstår vinst eller förlust i rörelsen. I de fall tiden för försäkringsfall är känd minskar osäkerheten om vad det kommer att kosta livförsäkringsföretaget att infria sina åtaganden när tiden för utbetalning närmar sig, vilket medför att den inbyggda bufferten i premieberäkningen och den ursprungliga avsättningsberäkningen realiserar successivt i form av vinst i rörelsen.

Om premieantagandena och avsättningsantagandena skiljer sig åt redan från början leder premieinbetalningen genast till en vinst eller förlust i rörelsen. Om mer betryggande antaganden används vid premieberäkningen än vid avsättningsberäkningen leder premieinbetalningen till en omedelbar vinst i rörelsen och vice versa.

Om både premie- och avsättningsantaganden beräknas enligt mer realistiska antaganden utan säkerhetsmarginaler uppstår lägre överskott jämfört med om betryggande antaganden används. Vi förutsätter då att premierna bestäms med hänsyn till premieantagandena.

Som tidigare framgått kan ett försäkringsföretag ha förbindelser mot andra borgenärer än försäkringstagarna. Principerna för att beakta kostnaderna för sådana förbindelser, t.ex. ränta på förlagslån, påverkar när kostnader uppkommer i försäkringsföretaget som sådant och därmed när överskott uppkommer.

4.4.6 Överskott ackumuleras i konsolideringsfonden

Ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska inrätta en konsolideringsfond. Fonden ska inrättas enligt FRL och redovisas i en årsredovisning enligt lagbegränsad IFRS som en del av eget kapital (se närmare om detta i avsnitt 4.7). Årsvinsten ska, till den del den inte genast används för återbäring till försäkringstagarna, avsättas till denna konsolideringsfond. Fondens primära syfte är att ligga till grund för förlusttäckning i företaget. Konsolideringsfonden får också, om det följer av bestämmelserna i bolagsordningen eller stadgarna, användas för återbäring till försäkringstagarna eller andra ändamål.

De ackumulerade medlen i konsolideringsfonden tjänar således både som riskkapital i företaget och som återbäringskapital till försäkringstagarna. Den ovan beskrivna ordningen medför inte nödvändigtvis att medlen i konsolideringsfonden kommer att tillfalla försäkringstagarna i form av försäkringsersättning. En definitiv tilldelning av överskottet, s.k. gottskrivning, sker vanligtvis först i samband med utbetalning vid försäkringsfall och medlen i konsolideringsfonden kan ha använts för förlusttäckning innan dess.

Det kan i sammanhanget nämnas att en viss del av resultatet ska avsättas till andra fonder inom eget kapital, t.ex. fonden för verkligt värde som avser värdeförändringar på vissa tillgångar eller skulder. Såsom tidigare framgått avser vi med överskott även tillgångar mot-

svarande sådana fonder. Sådana redovisningsmässigt betingande fonder är av annan karaktär än konsolideringsfonden. Detta beror på att de motsvarar vissa redovisningsmässiga övervärden eller liknande som återförs mot konsolideringsfonden när de tillgångar eller skulder som gett upphov till värdet avyttras eller nedvärderas.

I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som meddelar traditionell livförsäkring är det överskott som försäkringstagarna har anspråk på och som kan användas för att täcka förluster ofta en betydande del av försäkringens samlade förväntade ersättningar. Hur detta överskott hanteras och fördelas är därför av central betydelse för försäkringstagarna.

Någon vinstutdelning till ägare av livförsäkringsaktiebolagen är inte aktuell eftersom bolagen verkar under ett vinstutdelningsförbud. I ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar finns oftast inga andra anspråk på överskottet än de som försäkringstagarna har enligt försäkringsavtalet. Allt överskott i ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag ska alltså återgå till försäkringstagarna. Vi återkommer i ett kommande avsnitt till bl.a. vinstutdelningsförbudets närmare innebörd. Vi övergår nu till att beskriva hur företagen hanterar fördelningen av överskott mellan försäkringstagare och vilka krav som lagen ställer i detta avseende.

4.5 Fördelning av överskott

4.5.1 Skälighetsprincipen för försäkringsbolag

Sedan länge har hanteringen av överskott i försäkringsbolag styrts av en lagfäst skälighetsprincip som kom till uttryck i 7 kap. 4 § första stycket och 19 kap. 5 och 6 §§ 1982 års FRL. Sedan den 1 januari 2000 är dock denna princip inte längre obligatorisk för livförsäkringsaktiebolagen och de ömsesidiga försäkringsbolagen. Den gäller dock fortfarande för försäkringar som har tecknats före detta datum eller förnyats efter detta datum, om inte principen har avtalats bort (se 1 kap. 24 § FRL).

Skälighetsprincipen för försäkringsbolagen enligt FRL inrymmer skälighetsaspekter i tre olika delar: ett krav på skälighet i premier och kostnader (premie- och kostnadsskälighet), ett krav på skäliga villkor utöver premier (villkorsskälighet) och ett krav på skälighet i skaderegleringen (skaderegleringsskälighet).

Premie- och kostnadsskälighet

När skälighetsprincipen infördes innebar den ett krav på premie- och kostnadsskälighet, dvs. att kostnaden för försäkringen skall vara skälig i förhållande till de tjänster som försäkringen innebär för försäkringstagaren.

Den kan således beskrivas som en form av prisreglering. Premie- och kostnadsskäligheten har ansetts innebära att premien ska vara rimlig i förhållande till den risk som försäkringsbolaget tar emot och att kostnaderna skall fördelas på ett rimligt sätt mellan försäkringstagarna. Vidare skall verksamheten bedrivas ekonomiskt effektivt och administrationskostnaderna hållas nere. Dessutom ska en rimlig fördelning av överskott ske, dels mellan olika generationer av försäkringstagare, dels mellan ägare och försäkringstagare i sådana försäkringsbolag där vinstutdelning är möjlig.

Premie- och kostnadsskäligheten kom till uttryck såväl för livförsäkring som för skadeförsäkring. Beträffande livförsäkring var kravet, före grundernas avskaffande, formulerat på så sätt att grunderna för verksamheten ska ta sikte på att försäkringar meddelas till en kostnad som är skälig med hänsyn till försäkringens art (7 kap. 4 § 1982 års FRL). Med kostnad avses premien med avdrag för eventuell återbäring. Kravet lagfästes år 1948. Det ansågs angeläget att premierna varken var oskäligt höga eller för låga. Här betonades allmänhetens svårigheter att bedöma dessa frågor och försäkringens stora sociala betydelse. Reglerna ansågs som ett nödvändigt komplement till de säkerhetssynpunkter som föranleder försiktiga antaganden vid premieberäkningen (se prop. 1998/99:87 s. 156 f., SOU 1946:34 s. 33 ff. och prop. 1948:50 s. 147 och 248).

För skadeförsäkring formulerades skälighetskravet så att premiesättningen skall vara skäligt avvägd med hänsyn till den risk som försäkringen är avsedd att täcka, nödvändiga driftskostnader för försäkringen samt omständigheterna i övrigt (19 kap. 5 § 1982 års FRL). Kravet lagfästes år 1950. Enbart konkurrensen ansågs inte garantera att kostnaden för försäkringen blev skälig (prop. 1950:220 s. 49). Ifrågavarande bestämmelse ansågs tillämplig också på livförsäkringar som meddelas utan grunder, även om direkt lagstöd saknades. För den obligatoriska trafikförsäkringen föreskrivs i stället att premien inte får bestämmas till högre belopp än som med erforderlig säkerhet kan anses svara mot den risk som försäkringen är avsedd att täcka med tillägg för nödvändiga omkostnader och att premien inte får belastas med anskaffnings-

kostnader som föranleds av konkurrensskäl (2 § trafikförsäkringsförordningen). Detta krav slogs fast redan 1929. Det ansågs viktigt att försäkringstagarna inte belastades med onödiga utgifter när det var fråga om en obligatorisk försäkring (NJA II 1929 s. 308 ff.).

Premie- och kostnadsskäligheten har flera sidor. En sida rör bolagets kostnadseffektivitet. En annan sida rör förhållandet mellan försäkringstagarna och bolaget (och dess aktieägare). En ytterligare aspekt rör förhållandet mellan olika försäkringstagargrupper. Lagen innehåller visserligen inte några särskilda bestämmelser om skälighetsbedömningen. I äldre lagförarbeten har dock vissa uttalanden gjorts. Detta innebär att kostnaden för en försäkring ska vara skälig i förhållande till de tjänster som erbjuds försäkringstagaren.

Eftersom kravet på betryggande antaganden vid premiesättningen innebär en prissättning som egentligen är för hög, kräver skäligheten i förhållandet mellan försäkringsföretaget och dess försäkringstagare att försäkringstagarna kompenseras för överprissättningen genom att de som återbäring får del av det överskott som uppstår i verksamheten. En konsekvens av denna aspekt på skälighetsprincipen är vinstutdelningsförbudet för livförsäkringsbolag som fortfarande gäller som huvudregel.

Avskaffandet av en obligatorisk skälighetsprincip i FRL motive- rades av att principen hade försvårat försäkringsbolagens möjlig- heter att konkurrera med varandra genom differentierad produkt- utformning och prissättning. Fördelaktiga villkor för försäkrings- tagarna skulle i stället åstadkommas genom regler som ger utrymme för en sund konkurrens mellan försäkringsbolagen och som säkerställer en bättre genomlysning av försäkringens kostna- der och förmåner. Principen ansågs också ha varit svår att tillämpa för tillsynsmyndigheten. Principen ersattes av andra allmänna skyddsregler för försäkringstagarna, bl.a. genomlysningsprincipen och principen om god försäkringsstandard. Vidare hänvisades till att det fanns andra bestämmelser på avtalsrättens område för att tillgodose krav på skäliga villkor (se prop. 1998/99:87 s. 166 ff.)

Villkorsskälighet

Kravet på villkorsskälighet innebär att även andra villkor än pre- mievillkoren ska vara skäliga. Kravet kom både för liv- och skade- försäkring till uttryck i FRL genom regeln att villkoren skall vara skäliga med hänsyn till det skydd försäkringen är avsedd att ge och

omständigheterna i övrigt (19 kap. 6 § 1982 års FRL). Kravet lagfästes först år 1981 i samband med att konsumentförsäkringslagen trädde i kraft men ansågs dessförinnan följa redan av bestämmelserna om kostnadsskälighet, eftersom en bedömning av om kostnaden för en försäkring är skälig knappast kan göras utan att villkoren i övrigt uppmärksammas (se prop. 1961:171 s. 306 och 309). Med hänsyn till den betydelse som villkorsgranskningen skulle få som komplement till den civilrättsliga lagstiftningen ansågs det mindre tillfredsställande om villkorsgranskningen endast indirekt kunde utläsas av lag.

Villkorsskäligheten tar i första hand sikte på villkor i ämnen som behandlas i konsumentförsäkringslagen. Även villkor som inte berörs i den lagen omfattas dock, t.ex. villkor om försäkringens objekt, om de händelser vid vilka försäkringsersättning skall utgå och om självrisk. Också villkor för andra försäkringar än de som regleras i konsumentförsäkringslagen omfattas av kravet. I fråga om livförsäkring har en granskning av villkoren som inte gäller premierna ansetts mindre angelägen (prop. 1979/80:9 s. 90 ff.).

Försäkringsvillkoren får inte strida mot tvingande regler i konsumentförsäkringslagen. De får inte heller utgöra ett otillåtet kringgående av dessa regler. Vidare förbjuds bolagen att på ett sätt som inte är godtagbart utnyttja den avtalsfrihet och det utrymme för skälighetsprövning som de tvingande bestämmelserna ger. Skälighetskravet går dock längre än att villkoren inte får vara oskäliga i avtalslagstiftningens mening. Det riktar sig även mot villkor som inte kan betraktas som oskäliga men som i sitt sammanhang ändå framstår som olämpliga. Det anses att själva produktutformningen bör lämnas utanför skälighetsgranskningen, men att ett myndighetsingripande kan påkallas av den tekniska soliditets- och skälighetsgranskning som skall ske enligt FRL.

Det anses att inspektionens granskning av villkor bör ske i nära samarbete med Konsumentverket och med utnyttjande av de erfarenheter som verket har ifråga om villkorskontroll på konsumentområdet i övrigt (se prop. 1998/99:87 s. 159 samt prop. 1979/80:9 s. 91 f. och 176 ff.).

Skaderegleringsskälighet

Kravet på skaderegleringsskälighet anses innefatta krav på skäliga villkor och skälig hantering vid skaderegleringen. Kravet framgick inte direkt av FRL men tillämpas med stöd av ett uttalande av Lagrådet. Den avfattning som skälighetsbestämmelserna hade fått ansågs innebära även en befogenhet för inspektionen att ingripa mot försäkringsbolag beträffande skaderegleringen. En verklig kontroll om kostnaden för försäkringen var skälig ansågs inte kunna ske utan en kontroll över hur behandlingen av försäkringsfall var anordnad (se prop. 1998/99:85 s. 60 och prop. 1961:171 s. 306 och 309).

Undantag från skälighetsprincipens tillämpningsområde

Skälighetsprincipen omfattar inte all försäkringsverksamhet. För skadeförsäkring har undantag gjorts från premie- och villkorskäligheten för verksamhet som bedrivs i utlandet. Undantaget har motiverats med att premiesättningen är starkt påverkad av de utländska marknadernas skiftande förhållanden och att ett genomförande av skälighetsprincipen kan försvåra svenska bolags konkurrensmöjligheter där (prop. 1950:220 s. 51).

För transport- och sjökaskoförsäkringar gäller premie- och villkorsskäligheten endast reseförsäkringar och båtförsäkringar tecknade av konsumenter huvudsakligen för enskilt bruk (se 19 kap. 6 § i 1982 års FRL). Det har motiverats med att försäkringarna i andra fall riktar sig till affärslivet och att erfarenheterna visat att försäkringstagarna här själva bevakar sina intressen.

Kollektivavtalsgrundade försäkringar har i praktiken lämnats utanför skälighetskontrollen. För sådana försäkringar tillämpas i betydande utsträckning en solidarisk premiesättning i form av enhetspremier. Man har här godtagit den bedömning som kollektivavtalsparterna gjort i skälighetshänseende.

Den utjämning av premierna som ofta sker inom gruppförsäkring har också ansetts förenlig med skälighetsprincipen. Motivet för detta torde vara att denna teknik väsentligt minskar administrationskostnaderna (SOU 1985:34 s. 92 och 113 f).

Skälighetsprincipen är inte heller lagfäst för utländska försäkringsgivare som bedriver verksamhet i Sverige. Detta följer av att skäligheten av de i Sverige tillämpade premierna inte enbart kan

bedömas med ledning av skaderesultat och omkostnader här i landet (prop. 1950:94 s. 40 ff.). Finansinspektionen ansåg sig ändå kunna kontrollera premier och andra villkor samt skadereglering med stöd av allmänna tillsynsregler (se SOU 1986:8 s. 254). De särskilda bestämmelserna om skälighet i trafikförsäkringsrörelse gäller dock även utländska försäkringsgivare (se prop. 1998/99:87 s. 163 f).

Kontrollen av skälighetsprincipens tillämpning

Kontrollen av att skälighetsprincipen upprätthålls ligger i första hand på försäkringsbolagets ledning. Om dåvarande grunderna inte längre fyllde det avsedda ändamålet skulle styrelsen och verkställande direktören se till att de ändras (7 kap. 4 § 1982 års FRL). Styrelsen och verkställande direktören skulle också övervaka att premier och andra villkor är skäliga (19 kap. 5 och 6 §§). Övervakningen av premiesättning ska ske med hjälp av fortlöpande statistik. Styrelsen och verkställande direktören ska dessutom till Finansinspektionen sända in en redogörelse för den metod som har använts för övervakningen och för erfarenheterna av den. De ska vidare lämna Finansinspektionen alla upplysningar som behövs för att granska att tillämpade villkor är skäliga.

Finansinspektionen ska kontrollera att skälighetsprincipen efterlevs. Vid granskningen av andra försäkringsvillkor än premien bör särskild uppmärksamhet ägnas åt försäkringar som konsumenter tecknat huvudsakligen för enskilt bruk (19 kap. 6 § 1982 års FRL). Finns anledning till anmärkning får inspektionen meddela erinringar eller förelägga bolaget att vidta rättelse (19 kap. 11 § 1982 års FRL). Inspektionen avgör däremot inte tvister mellan enskilda försäkringstagare och försäkringsbolag, utan granskningen syftar till en bedömning av villkoren i stort. Tillsynen brukade beskrivas som mer kontrollerande än aktivt ledande. En närmare redogörelse för Finansinspektionens kontroll med hänsyn till skälighetsprincipen fram till i slutet av 1990-talen finns i prop. 1998/99:87 s. 161 ff.

Motiven för utmönstrande av skälighetsprincipen

Avskaffandet av en obligatorisk skälighetsprincip i FRL motiverades av att principen hade försvårat försäkringsbolagens möjligheter att konkurrera med varandra genom differentierad produktutformning och prissättning. Fördelaktiga villkor för försäkringstagarna borde i stället åstadkommas genom regler som ger utrymme för en sund konkurrens mellan försäkringsbolagen och som säkerställer en bättre genomlysning av försäkringens kostnader och förmåner. Det kunde visserligen inte uteslutas att principen lett till lägre premier och bättre villkor i vissa fall, men det kunde också antas att principen lett till högre kostnader i andra fall. Skälighetsprincipen ansågs också ha varit svår att tillämpa för tillsynsmyndigheten.

Mot bakgrund av utgångspunkterna för EG:s försäkringsrörelseregler, det mer marknadsmässiga synsätt som dessa bygger på och en större internationell marknad ansågs det också som en nackdel att hålla fast vid en vag och svårtillämpad skälighetsprincip, i stället för att utnyttja mera marknadsmässiga mekanismer. De undantag från skälighetsprincipen som ansetts motiverade för verksamhet med internationell anknytning ansågs genom en mer internationell försäkringsmarknad även gälla för verksamhet inom Sverige.

Skälighetsprincipen ersattes också av andra allmänna skyddsregler för försäkringstagarna, bl.a. genomlysningsprincipen och principen om god försäkringsstandard. Vidare konstaterades att det fanns en avtalsrättslig lagstiftning som bl.a. ger möjligheter att ogiltigförklara eller jämka oskäligen villkor som ställs upp mot konsumenterna, liksom en marknadsrättslig lagstiftning som möjliggör ingripanden mot oskäligen avtalsvillkor och oriktig information i konsumentförhållanden (se prop. 1998/99:87 s. 164 ff.).

4.5.2 Skälighetsprincipen för försäkringsföreningar

Skälighetsprincipen för understödsföreningar kommer till uttryck i 11 § första stycket lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL). Den är inte obligatorisk för försäkringsföreningar enligt FRL. Skälighetsprincipen enligt UFL gäller dock fortfarande för försäkringar som meddelats före den 1 april 2011 eller förnyats efter det att FRL har börjat tillämpas, om inte annat avtalats (se 1 kap. 25 §).

Skälighetsprincipen enligt UFL har ansetts ha en delvis annan innebörd än skälighetsprincipen för livförsäkringsbolagen. Skälighetsprincipen för understödsföreningar är utformad så att föreningen stadgar, utöver att vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser, samtidigt tillgodose medlemmarnas intresse av skäliga kostnader och försäkringsvillkor. Detta kan ses mot bakgrunden av att stadgarna där närmast kan sägas vara en blandning av vanligen förekommande föreningsrättsliga bestämmelser samt försäkringsvillkor och försäkringstekniska grunder.³

Kravet på registrering av stadgarna hos Finansinspektionen innebär att det varit fråga om en statlig kontroll av villkor och priser (se prop. 2009/10:246 s. 387 f.). Skälighetsprincipen enligt UFL avskaffades för försäkringsföreningar av samma skäl som avskaffandet av motsvarande princip för försäkringsbolagen (se a. prop. s. 395 f.).

4.5.3 Kontributionsprincipen

Fördelningen av överskott mellan olika försäkringstagare ska vara rättvis, vilket den s.k. kontributionsprincipen syftar till att säkerställa. Kontributionsprincipen, som ursprungligen var en del av skälighetsprincipen enligt FRL, innebär att fördelningen ska grundas på de enskilda försäkringarnas bidrag till företagets samlade överskott. Principen, som ersatte skälighetsprincipen i samband med borttagandet av denna, gäller fortfarande som huvudregel, om inget annat har avtalats. Principen gäller genom 2011 års FRL även för försäkringsföreningar.

Kontributionsprincipen innebär att varje verksamhetsgren ska bedömas för sig och fördelningen mellan olika grupper och generationer ska vara rättvis. Kontributionsprincipen omfattar inte alla de aspekter som ansetts ingå i skälighetsprincipen utan gäller bara för fördelning av återbäring mellan försäkringstagarna. För att försäkringstagare ska få återbäring i den utsträckning som de har bidragit till försäkringsföretagets överskott krävs dock att hänsyn tas till kontributionsprincipen även i andra sammanhang. Detta gäller t.ex. när kostnader fördelas mellan försäkringstagare, när flyttvillkor formuleras eller när försäkringsvillkor och premier bestäms i samband med nyteckning.

---

³ För en närmare beskrivning av skälighetsprincipen för understödsföreningar, se SOU 1998:82 s. 135 ff.

Skälighetsprincipen kan sägas reglera företagets resultat – till den del resultatet kan påverkas av företaget – medan kontributionsprincipen ger normen för hur utfallet ska fördelas försäkringstagarna sinsemellan. För t.ex. företagets avgifter stadgar skälighetsprincipen att dessa ska vara skäliga i förhållande till försäkringsavtalens art, medan kontributionsprincipen stadgar att de faktiska driftskostnaderna, skäliga eller ej, ska fördelas mellan försäkringstagarna i proportion till hur de bidragit till kostnadernas uppkomst.

Kontributionsprincipen kan dock inte drivas för långt. Försäkring innebär utjämning av risker försäkringstagare sinsemellan. Inom traditionell livförsäkring har vanligtvis inte bara liv- eller hälsorisker utjämnats, utan även kapitalavkastning och driftskostnader. Var gränsen mellan fördelning enligt kontributionsprincipen och skälig utjämning går är i första hand en bedömningsfråga för det enskilda företaget, men även en fråga för Finansinspektionen i den löpande tillsynen.

Någon närmare precisering av hur fördelningen ska ske enligt kontributionsprincipen finns således inte utan olika tillämpningar kan rymmas inom principen. Som nämnts tar det i praktiken lång tid innan det är möjligt att avgöra om en livförsäkring faktiskt har gett upphov till överskott. I många fall går det slutgiltiga beskedet inte att få förrän efter det att försäkringsavtalet har upphört. För att hantera denna problematik har livförsäkringsföretagen olika metoder för att fördela överskott på försäkringstagarna (se avsnitt 4.6).

4.5.4 Annan princip för överskottshantering

Det är först genom att skälighetsprincipen avskaffats som obligatorisk princip inom svensk livförsäkring och får ersättas av andra regler som det blivit möjligt för försäkringsföretagen att mer fritt komma överens med sina kunder om dessa alls ska ha rätt till återbäring och hur återbäringen i så fall ska utformas (jfr prop. 2009/10:246 s. 387). I den mån kontributionsprincipen eller, i förekommande fall, skälighetsprincipen inte längre ska gälla för överskottshantering måste principen, som tidigare framgått, avtalas bort. Reglerna för tilldelningen och fördelningen av återbäring måste då i stället framgå av försäkringsavtalet, om försäkringstagaren alls ska ha rätt till återbäring.

I ömsesidiga försäkringsföretag och livförsäkringsföreningar är det möjligt att frångå respektive precisera kontributionsprincipen för överskottshantering genom regler i företagets bolagsordning eller stadgar. Även bolagsordningen och stadgarna är av avtalsrättslig natur. De kan ses som ett associationsrättsligt avtal mellan ägarna om hur överskott – som inte redan ska gottskrivas och fördelas enligt avtalet om försäkring – ska gottskrivas och fördelas mellan försäkringstagarna som delägare respektive medlemmar. I detta fall är det alltså bestämmelserna i företagets bolagsordning eller stadgar som bestämmer om försäkringstagarna ska ha rätt till överskott och hur överskottet i sådana fall ska fördelas.

4.6 Metoder att fördela överskott

Samtliga försäkringsavtal träffade i ett livförsäkringsföretag ger som framgått rättigheter till överskott enligt kontributionsprincipen i FRL, om inte denna har avtalats bort. Det gäller inte bara långvariga livförsäkringsavtal, där överskotten ofta är betydande, utan även annan livförsäkring. För vissa äldre försäkringar gäller principen på samma sätt som en del av skälighetsprincipen.

För grupplivförsäkring och sjuk- och olycksfallsförsäkring har emellertid försäkringstagarna oftast, som beskrivits ovan, inte en förväntan om återbäring. Det gör att metoderna för fördelningen av sådant överskott är mindre detaljerade än för överskott från långvariga livförsäkringsavtal. Likväl gäller som huvudregel kontributionsprincipen.

Det som är gemensamt för de fördelningsmetoder som beskrivs nedan är att det inte finns ett i förväg konstruerat system som automatiskt preliminärt fördelar och slutligen gottskriver överskott till enskilda försäkringstagare. Överskottet fördelas och gottskrivas i stället vid varje tillfälle efter ett beslut av företagets stämma eller styrelse. Beslutet är diskretionärt även om det kan begränsas av kontributionsprincipen eller associationsrättsliga principer som syftar till lika behandling.

Det bör framhållas att det finns andra metoder för fördelning av överskott än de som behandlas nedan.

4.6.1 Kollektiv premierabatt

När överskottet är större än vad som är motiverat som buffert (och med hänsyn tagen till företagets totala ekonomiska situation) i verksamhetsgrenar där den ekonomiska betydelsen av återbäring är begränsad, gör företagets styrelse normalt en ensidig utfästelse om gottskrivning av återbäring i form av kollektiv premierabatt.

Genom beslutet gottskrivs en viss del av överskottet och fördelas bland de befintliga försäkringstagarna genom en premierabatt som ofta är lika stor för samtliga. En relativt nybliven försäkringstagare kan alltså komma i åtnjutande av överskott trots att denne i mindre utsträckning än andra bidragit till överskottets uppkomst. Omvänt kan en försäkringstagare gå miste om det överskott som denne bidragit till om försäkringsavtalet upphört att gälla på grund av försäkringsfall, annullation eller att avtalstiden löpt ut.

4.6.2 Pensionstilläggsmetoden

För förmånsbestämda tjänstepensioner som tryggas i livförsäkringsföretag fördelas överskott vanligtvis med den s.k. pensionstilläggsmetoden. I ett förmånsbestämt tjänstepensionsavtal har arbetsgivaren (försäkringstagaren) åtagit sig att utge pension av en bestämd storlek – uttryckt som ett visst garanterat belopp eller som en viss procent av slutlönen – till den anställde (den försäkrade). Arbetsgivaren köper en försäkring som beräknas täcka åtagandet och premien som arbetsgivaren betalar kan ändras under premiebetalningstiden. Det kan bero på löneutvecklingen för den anställde eller på förändring av tiden för utbetalning. Principen är att premien kan förändras för att säkerställa att den överenskomna förmånen kan fullgöras.

Utöver att premien bestäms av förmånstagarens förmåner görs också som nämnts tidigare en rad antaganden vid beräkning av denna. Det viktigaste antagandet är vilken avkastning som de inbetalda premierna förväntas ge. Fram till införandet av tjänstepensionsdirektivet 2005 har dessa antaganden mera generellt gjorts på ett betryggande sätt, vilket i normalfallet har gett upphov till ett överskott. Enligt de nya bestämmelserna för tjänstepensionsförsäkring ska beräkningarna av avsättningarna göras på ett aktsamt sätt, vilket kan ge återverkningar på hur premien beräknas och därmed om överskott uppstår (se prop. 2004/05:165 s. 15).

De överskott som i normalfallet uppstod med det gamla sättet att beräkna premier har i första hand använts i företagen till att kompensera pågående utbetalningar av ålders- och efterlevandepensioner för prisutvecklingen, s.k. värdesäkring. Vidare har också s.k. fribrev som är intjänade pensionsrätter under en aktiv anställning värdesäkrats.

Pensionstilläggen är således en värdesäkring eller indexering av de förmånsbestämda tjänstepensionsförmånerna. I de stora kollektivavtalade förmånsbestämda planerna är emellertid värdesäkringen inte självklart en del av försäkringsavtalet, utan kan också vara en kollektivavtalad förmån som har kunnat ges på grund av de överskott som har uppstått i försäkringsföretagen.

Arbetsgivarna kan också få del av överskott i de förmånsbestämda bestånden via kollektiva premierabatter. Det har snarare varit regel än undantag i många bolag eller föreningar. Det har också hänt att överskott har betalats tillbaka till arbetsgivarna i form av engångsåterbäring.

4.6.3 Retrospektivreservmetoden

För traditionella livförsäkringar tecknade av privatpersoner och för premiebestämda tjänstepensionsutfästelser som tryggas genom försäkringar i ett försäkringsföretag fördelas överskottet i huvudsak med den s.k. retrospektivreservmetoden. Syftet med metoden är att fördela överskott mellan försäkringstagare utifrån deras respektive bidrag, utan att för den skull låta kortsiktiga variationer i överskottet fullt ut påverka försäkringsutbetalningar till försäkringstagare.

För varje enskild försäkring bildas en retrospektivreserv som något förenklat kan beskrivas som ett fiktivt konto där premieinbetalningar och avkastning (efter skatt) samt avgiftsuttag, riskkostnader, riskkompensation och utbetalningar bokförs. Efter hand som försäkringstagaren betalar in premier ökar värdet på retrospektivreserven för att sedan minska i utbetalningsfasen.

Retrospektivreserven är det värde på försäkringen som vanligtvis kommuniceras löpande till försäkringstagaren genom de årliga värdebeskeden. För försäkringsavtal med garantier beräknas först ett garanterat värde. Om retrospektivreserven är större än det garanterade värdet har det uppstått ett överskott i den enskilda försäkringen. Överskottet motsvarar mellanskillnaden mellan retro-

spektivreserven och det garanterade värdet. Denna icke-garanterade del kallades tidigare allokerad återbäring. I propositionen som låg till grund för 1999 års försäkringsrörelsereform framhölls att benämningen inte borde användas, eftersom begreppet återbäring ansågs ge den felaktiga bilden att det preliminärt fördelade överskottet är värden som försäkringstagaren under alla förhållanden kommer att få ta del av (se prop. 1998/99:87 s. 196 och 242).

Det garanterade värdet är närmare bestämt det väntevärde som försäkringstagarna har rätt till enligt närmare bestämmelser i avtalet. Sådana garantier kan exempelvis vara nominellt eller reellt bestämda. De kan också avse garantier om årlig uppräknings eller ränta. Det finns i dag även försäkringar med garantier som inte har ett garanterat värde innan påbörjad utbetalning.

Det preliminärt fördelade överskottet är den del av retrospektivreserven som överstiger detta garanterade väntevärde. Det preliminärt fördelade överskottet kan i sin tur vara av två slag. Det kan, å ena sidan, helt eller delvis vara en del av uppkomna överskott som försäkringstagaren under vissa förutsättningar har rätt till enligt närmare bestämmelser i försäkringsavtalet om fördelning av överskott (så kallad villkorad återbäring). I sådana fall består överskottet av ett aktuellt värde på det som försäkringstagaren har rätt till enligt villkoren för sådan återbäring. Sådan återbäring kan öka eller minska under kommande år beroende på utvecklingen av de faktorer som bestämmer återbäringen.

Det preliminärt fördelade överskottet kan, å andra sidan, också avse vad försäkringstagare har en rättighet till enligt lag och bolagsordning såsom försäkringstagare med anspråk på del av överskottet i ett ömsesidigt bedrivet bolag. Sådana överskott kan försäkringsföretaget mer diskretionärt använda som riskkapital. Det är den senare varianten som regelmässigt förekommer när retrospektivreservmetoden tillämpas. I dag finns det försäkringar för vilka det preliminärt fördelade riskkapitalet enligt denna variant utgör 70–80 procent av försäkringskapitalet som kommuniceras till försäkringstagaren.

4.6.4 Kollektiv konsolidering m.m.

Storleken på retrospektivreserverna behöver inte vara densamma som värdet på de tillgångar som försäkringsföretaget håller för försäkringstagarnas räkning. De skuldtäckningstillgångar som krävs

för att täcka företagets garanterade åtaganden enligt avtal ska minst motsvara den uppskattning av vad det kommer att kosta företaget att fullgöra sina garanterade förpliktelser, dvs. försäkringstekniska avsättningar. Denna värdering kan variera över tid allt eftersom förväntningar om avkastning, driftskostnader, skatt eller dödlighet förändras. Detta gör att värdet på skuldtäckningstillgångarna inte behöver motsvara ens det garanterade värde som kommuniceras till försäkringstagarna.

Värdet på de fria tillgångarna som försäkringsföretaget håller för försäkringstagarnas räkning, dvs. fördelningsbara tillgångar minus skuldtäckningstillgångar, behöver inte heller vara lika stort som det preliminärt fördelade överskottet.

Skillnaden mellan värdet på samtliga tillgångar som försäkringsföretaget har för försäkringstagarnas räkning (nettotillgångarna) och försäkringarnas samlade kommunicerade värde (summan av garanterat värde och preliminärt fördelat överskott) utgör den s.k. kollektiva konsolideringen. Begreppet kollektiv konsolidering berör enbart ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag och gäller bara för försäkringsavtal som innebär att försäkringstagaren har en rättighet till en del av ett (eventuellt) framtida överskott, dvs. ett anspråk på sådana överskott som kan användas som företagets riskkapital.

4.6.5 Återbäringsränta och kollektiv konsolideringsgrad

Det garanterade värdet är bestämt i försäkringsavtalet och påverkas i förekommande fall av den ränta som stadgas där. Värdet på retrospektivreserven kan i stället påverkas av en s.k. återbäringsränta. Denna återbäringsränta bygger på prognoser om bl.a. avkastningen på tillgångarna och har historiskt satts så att försäkringsföretaget över tid uppnår ett visst uttalat mål för den kollektiva konsolideringsgraden, vilken är marknadsvärdet på företagets nettotillgångar som procentuell andel av det värde som har kommunicerats till försäkringstagarna.

När nettotillgångarna är värda mer än vad som kommunicerats till försäkringstagarna (positiv kollektiv konsolidering) är den kollektiva konsolideringsgraden över 100 procent, annars (dvs. vid negativ kollektiv konsolidering) är den lägre än 100 procent. Målet för den kollektiva konsolideringsgraden ligger i dag mellan 105 och 110 för de flesta ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretagen. I de flesta fall tillåter företagen att den kollektiva konsolideringsgraden

rör sig kring målvärdet och på senare tid har detta formulerats som att den kollektiva konsolideringen ska ligga inom ett visst intervall. Bolagen har i de flesta fall i praktiken strävat efter att ligga runt denna konsolideringsnivå på två till tre års sikt.

Genom att förändra återbäringsräntan i förhållande till avkastningen på nettotillgångarna kan livförsäkringsföretaget höja och sänka den kollektiva konsolideringsgraden. En lägre återbäringsränta givet totalavkastningen leder till högre kollektiv konsolideringsgrad, och omvänt. Försäkringsföretagen har i praktiken valt att endast gradvis anpassa återbäringsräntan till förändringar i tillgångsvärdena för att på så sätt försöka överbrygga tillfälliga värdesänkningar av tillgångarna.

Genom återbäringsräntan fördelas löpande en utjämnad kapitalavkastning till försäkringstagarnas individuella retrospektivreserver. Återbäringsräntan påverkar således hur det totala försäkringsvärdet som kommuniceras till försäkringstagaren förändras. Om återbäringsräntan är så hög att retrospektivreserven ökar snabbare än det garanterade värdet, innebär det att medel preliminärt fördelas till försäkringstagarna. Om återbäringsräntan är så låg att retrospektivreserven ökar långsammare än det garanterade värdet minskar i stället andelen preliminärt fördelat överskott i förhållande till det garanterade värdet i den individuella retrospektivreserven (s.k. successiv reallokering). Även under utbetalningstiden brukar retrospektivreserven förräntas med återbäringsräntan och då minskar retrospektivreserven p.g.a. utbetalningarna. I sådana fall blir minskningen långsammare om återbäringsräntan är så hög att retrospektivreserven i övrigt ökar snabbare än det garanterade värdet.

Överskott och underskott kan också fördelas genom en ögonblicklig åtgärd, genom att livförsäkringsföretaget gör en s.k. momentan reallokering eller allokering. Vid en momentan reallokering återtar företaget preliminärt fördelad återbäring (och retrospektivreserven skrivs därmed ned), vilket genast ökar den kollektiva konsolideringsgraden. Vid en momentan allokering gäller det omvända.

4.6.6 Utbetalning av överskott

Det är viktigt att skilja på den löpande, och preliminära, beräkning av överskott som försäkringstagare har anspråk på som riskkapital och den faktiska återbäring som denne får del av. Det återbärings-

system som till övervägande del tillämpas av svenska icke-vinst-utdelande livförsäkringsföretag innebär att försäkringstagarna får del av överskottet som återbäring först i samband med att varje enskild utbetalning av försäkringsersättningar aktualiseras. En definitiv tilldelning av de preliminärt fördelade överskottsmedlen sker alltså vanligtvis först vid dessa tidpunkter.

Ersättningar från ett försäkringsavtal kan vara antingen engångsutbetalningar eller periodiska utbetalningar under en viss angiven tid. Vid periodiska utbetalningar läggs en överskottsandel till pensionsutbetalningarna som ett tilläggsbelopp till den utbetalning som har garanterats vid varje utbetalningstidpunkt. För den första utbetalningen utnyttjas det preliminärt fördelade överskottet för att fastställa tilläggsbeloppet. Det innebär att om den kollektiva konsolideringen är negativ (konsolideringsgraden mindre än 100 procent) när utbetalningar sker, beräknas den första utbetalningen utifrån ett högre värde än vad företaget har tillgångar till. Det motsatta gäller om den kollektiva konsolideringen är positiv. Detta kan vara ett sätt att utjämna tillfälliga svängningar i tillgångsvärdena. Om en börsnedgång som medför att den kollektiva konsolideringen blir negativ förväntas vara tillfällig, kan företaget betala ut ett högre tilläggsbelopp än som motsvarar försäkringens andel av det faktiska värdet på företagets tillgångar. En konsolideringsgrad som är högre än 100 procent i genomsnitt innebär att företaget bygger upp eller bibehåller en kapitalbuffert över tid.

Förutom att det första tilläggsbeloppet bestäms utifrån det preliminärt fördelade överskottet sker även fortsättningsvis en fördelning. Försäkringar under utbetalning som står kvar i riskgemenskapen ska nämligen också tillföras eventuella överskott som uppstår i rörelsen under utbetalningsperioden.

Även under utbetalningstiden förräntas retrospektivreserven med en ränta (prognosränta) medan avgifter och utbetalningar minskar dess värde. Eftersom räntan inte med säkerhet kan förutsägas under hela utbetalningstiden omräknas tilläggsbelopp efter den kvarvarande retrospektivreserven en gång per år. Då kan tilläggsbeloppet bli högre eller lägre än tidigare. Enligt tidigare branschpraxis (den s.k. Allan-regeln) sänktes inte tilläggsbeloppen under pågående utbetalning. Denna praxis har numera övergivits bl.a. som en följd av successivt lägre marknadsräntor.

4.6.7 Fördelning av överskott enligt kontributionsprincipen är en avvägningsfråga

Förhållandet att det är först när verksamhetsgrenen är avvecklad och alla avtal är avslutade som det med säkerhet går att konstatera om det blev ett överskott eller inte, gör att kontributionsprincipen kan vara svår att tillämpa fullt ut. Ofrånkomligen kommer fördelningar av överskott med retrospektivreservmetoden, pensionstillläggsmetoden eller annan metod därför att innebära avvägningar. Det innebär i princip att enskilda försäkringstagare kan komma att få för mycket eller för lite ersättning beroende på när deras försäkringsperiod eller sparandefas har inträffat.

Det kan synas otillfredsställande att fördelningen mellan försäkringstagarna kan innebära orättvisor för den enskilda försäkringstagaren. Utjämnings av risker, och med det över- och underskott mellan försäkringstagarna, är emellertid det utmärkande draget för den traditionella livförsäkringen, vilket innebär att försäkringstagare inom ett kollektiv delar risker med varandra. Alla försäkringstagare får del i samma portfölj – eller i förekommande fall olika gemensamma portföljer – trots att olika försäkringstagare kan ha olika riskbenägenhet beroende på var i livscykeln de befinner sig. De som är i eller nära utbetalningsfasen kan vilja placera pensionskapitalet säkert, medan de som är i början av sitt pensionssparande kan vilja ta mera risk för att få en högre förväntad avkastning.

Försäkringsföretaget, som vanligtvis bara håller en portfölj, väger de olika intressena mot varandra och finner en kompromiss som fördelar riskerna försäkringstagarna emellan. Genom att fördelningsmetoderna tillåter utjämnings av försäkringsvärdena kan den totala portföljen innehålla aktier, med en högre förväntad avkastning på lång sikt som följd, till gagn för försäkringstagare med längre tid till försäkringsfall samtidigt som försäkringstagare närmare försäkringsfall skyddas mot kortsiktiga variationer i tillgångarnas värde genom att portföljen innehåller en viss andel räntebärande tillgångar.

Den kollektiva konsolideringen tillsammans med de preliminärt fördelade överskotten är företagets interna beräkningsunderlag som möjliggör att en riskutjämnings sker genom att företagen kan fördela medel mellan olika generationer försäkringstagare i samband med utbetalningar.

De olika fördelningsmetoderna är emellertid inte problemfria utan kan i vissa situationer komma i konflikt med kontributionsprincipen. Om den kollektiva konsolideringsgraden under en period av nedgång på tillgångsmarknaderna tillåts ligga långt under 100 procent under en längre tid, kan försäkringstagare i utbetalningsfasen komma att få en större återbäring – på bekostnad av försäkringstagare som är i inbetalningsfasen – än vad som kan tyckas förenligt med kontributionsprincipen. Om försäkringsföretaget i tider med stigande tillgångsvärden är försiktigt med att preliminärt fördela överskott kan i stället försäkringstagare i utbetalningsfasen få en för liten del av överskottet i förhållande till deras bidrag. Även antaganden i fråga om livslängd kan påverka fördelningen av överskott över tiden. Försäkringstagaren måste här förlita sig på att försäkringsföretaget lyckas hantera fördelningen mellan generationer och försäkringstagargrupper på ett rättvist och ekonomiskt försvarbart sätt.

Företagen har riktlinjer för den kollektiva konsolideringen i de försäkringstekniska riktlinjerna som försäkringstagarna ska kunna få del av. Dessa är i en del fall utformade som handlingsregler för företaget, vilket innebär att den nu beskrivna konflikten torde kunna lindras. Vidare hade Finansinspektionen utfärdat allmänna råd om den kollektiva konsolideringen (FFFS 2011:1). Det finns också en vägledning från Finansinspektionen (Kollektiv konsolidering – vägledning för livförsäkringsbolag och tjänstepensionskassor, 2009-04-03).

Ett sätt att undvika osäkra prognoser och komplicerade fördelningsöverväganden är att knyta återbäringsräntan till företagets faktiska resultat så att den kollektiva konsolideringsgraden alltid är 100 procent. Det finns flera exempel på ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag som har infört en sådan modell för vissa försäkringsbestånd. Den innebär att man fördelar eventuella över- eller underskott kvartalsvis till kunderna. Därigenom ligger värdet på livförsäkringsföretagets tillgångar vid själva utbetalningstillfället till grund för tilldelningen av överskott. Det innebär att det förmedlade försäkringsvärdet kommer att variera mer för den enskilde försäkringstagaren. En sådan ordning medför att ingen utjämning sker mellan försäkringstagare över tid, eftersom tilldelningen beror på portföljens aktuella värde och inte på vad den kan förväntas vara värd framöver. Tillfälliga stora nedgångar i tillgångsvärdena kan därför slå hårt mot den enskilde försäkringstagaren samtidigt som denne i princip omedelbart får del av tillfälliga uppgångar. Detta

kan tyckas gå emot själva försäkringsidén eftersom riskdelningen bygger på att en stor mängd försäkringstagare med olika risker sluter sig samman, men har fördelen att tydligheten för den enskilde försäkringstagaren ökar.

Fördelning av överskott i en ömsesidigt bedriven livförsäkringsverksamhet förstås bäst genom att betrakta tekniken som ett sätt att utjämna både försäkringsrisk och finansiell risk mellan försäkringstagarna. Den traditionella livförsäkringsprodukten kan därmed sägas innehålla ett stort moment av försäkring. Genom de instrument och produkter som numera finns att tillgå på de utvecklade finansiella marknaderna kan liknande resultat åstadkommas vad gäller den finansiella riskutjämnningen. T.ex. kan generationsfonder användas för att utjämna den finansiella risken över tiden. Det är emellertid inte möjligt att genom sådana sparprodukter köpa den kombination av långlevnadsskydd och finansiellt skydd som kännetecknar en livförsäkring.

Som tidigare framhållits innehåller lagstiftningen inte någon närmare precisering av hur kontributionsprincipen ska tolkas utan olika tillämpningar kan rymmas inom principen. Ett försäkringsföretag måste dock i sina försäkringstekniska riktlinjer ange vilka principer som gäller för fördelning av överskott.

Finansinspektionen ska ingripa om policyn inte kan bedömas vara förenlig med kontributionsprincipen eller om företaget inte följer sin policy. Även om principerna för fördelning av överskott ska finnas i de försäkringstekniska riktlinjerna, lämnar dessa ofta ett visst utrymme till styrelserna i de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen och de ömsesidiga livförsäkringsbolagen att fördela överskott mellan livförsäkringstagare. Det förhållandet gäller genom FRL också för försäkringsföreningar. I avvägningar rörande överskottsfördelning finns det alltid ett utrymme för företagets egna bedömningar där olika försäkringstagare på kort sikt kan bli förfördelade. Eftersom de medel som ska fördelas dessutom tjänar som riskkapital i rörelsen finns det också ett intresse av stabilitet i företagen, vilket kan konkurrera med försäkringstagarnas intresse av god avkastning på sina inbetalda premier.

I alla händelser är det klart att överskottets fördelning handlar om avvägningar som görs av dem som har inflytande i företagen. Denna problematik kommer att behandlas närmare i följande avsnitt.

4.7 Sambandet mellan överskotts-, redovisnings- och solvensregler

4.7.1 Sambandet mellan överskotts- och redovisningsregler

Vi ska i enlighet med våra utredningsdirektiv ta hänsyn till den internationella redovisningsutvecklingen och Solvens II-utredningens förslag. Det finns därför anledning att behandla vilka samband som finns mellan överskottsregler och redovisningsreglerna.

I dag finns ett starkt samband mellan redovisningsreglerna i ÅRFL och överskottsreglerna för ömsesidigt bedrivna livförsäkringsaktiebolag i FRL. Ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretag ska, som tidigare framgått inrätta en konsolideringsfond. Kravet att en sådan fond ska finnas är i grunden ett associationsrättsligt särkrav i förhållande till ABL och FL. Konsolideringsfonden har delvis samma funktion som balanserade vinster inom eget kapital i företaget i allmänhet. Fonden byggs nämligen upp genom redovisade vinster som ackumuleras i bolaget. I likhet med balanserade vinster kan fonden vid behov även tas i anspråk för förlusttäckning. Till skillnad från balanserade vinster i företag i allmänhet är dock användningen av konsolideringsfonden underkastad särskilda begränsningar som syftar till att skydda försäkringstagare, vilket påverkar hur överskott i fonden får användas. Konsolideringsfonden får redovisas som eget kapital i årsredovisningen för juridisk person (se 5 kap. 4 § ÅRFL).

Det framgår visserligen av försäkringsavtalet att försäkringstagare kan tilldelas överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag och att livförsäkringsföretag kan göra en preliminär fördelning av sådana överskott. Denna preliminära fördelning framgår även av information i årliga värdebesked till försäkringstagarna. Försäkringstagarna som grupp har också på grund av vinstutdelningsförbudet en rättighet till sådana överskott som inte behövs för förlusttäckning i den meningen att värdeöverföringar i strid mot reglerna är olovliga.

Försäkringsföretag har inte behövt göra en försäkringsteknisk avsättning för preliminärt fördelade överskott redovisade i konsolideringsfonden. Något sådana krav föreligger varken enligt rörelsereglerna i 7 kap. 1 § 1982 års FRL som utan förändringar intagits i 5 kap. 1 och 4–8 §§, eller enligt redovisningsreglerna i 4 kap. 9 § ÅRFL.

Sambandet mellan överskottshanteringen och den externa redovisningen manifesteras i gällande FRL genom att årsvinsten och från bundet kapital till fritt eget kapital omförda belopp ska användas för återbäring till försäkringstagarna, om inte annat följer av bolagsordningen eller stadgarna. Bestämmelserna om detta finns i FRL, men årsvinsten och de omförda beloppen bestäms enligt redovisningsreglerna (se 11 kap. 17 §, 12 kap. 68 § och 13 kap. 21 §).

4.7.2 Sambandet mellan överskotts- och solvensregler

I FRL finns endast ett fåtal bestämmelser där överskottsregler är kopplad direkt till solvensreglerna. Ett exempel avser återbetalning av garantikapital som måste vara förenligt med bestämmelserna om kapitalbasens storlek och sammansättning (se 12 kap. 10 § FRL). Det finns annars ett indirekt samband främst genom att en försämrad solvens i praktiken begränsar försäkringsföretagets möjligheter att använda överskott för gottskrivning av återbäring. Som tidigare framgått är retrospektivmetoden ett sätt att hantera förändringar i solvensen, utan att dessa får ett omedelbart och direkt genomslag på preliminärt fördelade överskott via bl.a. återbäringsräntan. Som ett exempel på samband mellan överskottsregler och solvensbehov kan också nämnas att vissa bestämmelser om flyttvärde som innehåller undantag med hänsyn till företagets ekonomiska situation (se bl.a. 11 kap. 18 § andra stycket och avsnitt 9.8.2).

4.7.3 Sambandet mellan redovisnings- och solvensregler

Längre tillbaka fanns ett starkt formellt samband mellan redovisningsreglerna och solvensreglerna ifråga om klassificering och värdering av försäkringstekniska avsättningar. Före införlivandet av EG:s redovisningsdirektiv år 1995 var reglerna om försäkringstekniska avsättningar närmast identiska. I 1982 års FRL angavs nämligen dessförinnan att försäkringsbolag skulle ”i balansräkningen ta upp avsättningar” på i FRL angivet sätt. Detta starka samband bestod i allt väsentligt vid införlivande av EG:s redovisningsdirektiv år 1995 då redovisningsreglerna överfördes från FRL till ÅRFL. Sambandet innebar då mer konkret att klassificeringen och beräkningen enligt rörelsereglerna i FRL även låg till grund för

klassificeringen och värderingen av försäkringstekniska avsättningar i årsredovisningen och koncernredovisningen enligt FRL.

I samband med införandet av internationella redovisningsstandarder och tjänstepensionsdirektivet i början av 2000-talet började sambandet mellan redovisningen och solvens att försvagas. Förändringen innebar bl.a. att betryggande avsättningar alltså skulle göras vid tillämpningen av rörelsereglerna, dvs. för beräkning av krav på kapital och skuldtäckningstillgångar, för andra livförsäkringsavtal än tjänstepensionsförsäkring. Detta gällde även om en mindre försiktig avsättning gjordes i externredovisningen vid användning av realistiska antaganden enligt IFRS 4. För avsättningar i verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring infördes däremot, mot bakgrund av tjänstepensionsdirektivet, ett krav på användning av aktsamma antaganden redan i solvensreglerna. Detta möjliggjorde att avsättningarna för tjänstepensionsförsäkring kunde beräknas enligt realistiska antaganden såväl i rörelse- som redovisningssammanhang på sätt som följer av IFRS 4.

En annan skillnad mellan solvensberäkningen och redovisningen uppkom genom att åtaganden från vissa försäkringsavtal som inte överförde försäkringsrisk fortfarande skulle behandlas som försäkringsavtal enligt FRL trots att avtalen redovisades som finansiella instrument i externredovisningen.

För att hantera förändringar som uppkommit genom nya internationella redovisningsregler infördes samtidigt ett system med s.k. försiktighetsfilter. Den effekt som en mindre försiktig värdering av försäkringstekniska avsättningar kunde ha på kapitalbasen genom ett större eget kapital elimineras genom sådana filter i solvenssammanhang. Även vissa andra effekter av nya internationella redovisningsregler neutraliseras genom tillägg eller avdrag vid bestämmande av kapitalbasen.

Konsolideringsfonden redovisas som eget kapital enligt lagbegränsad IFRS och får i dag ingå i kapitalbasen vid bestämmandet av det buffertkapital som ett livförsäkringsföretag ska ha. Nuvarande regler för beräkningen av kapitalbasen bygger nämligen i grunden på principen att vad som är eget kapital enligt redovisningsreglerna för juridisk person får ingå i kapitalbasen.

Vi ska överväga nya överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag med hänsyn till utvecklingen på redovisningsområdet och införlivande av Solvens II-direktivet. Det finns därför anledning att ytterligare beskriva nuvarande regelverk på redovisnings- och solvensområdet när det gäller klassificering som

skuld eller eget kapital samt därefter de förändringar som dels har föreslagits av IASB dels föranleds av Solvens II-direktivet. En närmare analys av våra förslag i förhållande till Solvens II-utredningens förslag behandlas i ett kommande avsnitt (se avsnitt 13).

4.8 Behandling av överskott som avsättning/skuld eller eget kapital

4.8.1 Skuld eller eget kapital enligt IAS 32

Noterade försäkringsföretag och andra noterade företag ska på grund av en EG-förordning (1606/2002) tillämpa de av EG-kommissionen godkända internationella redovisningsstandarderna, International Financial Reporting Standards (IFRS) samt tillhörande tolkningsmeddelanden (IFRIC). Detta gäller numera fr.o.m. räkenskapsåret 2010 även för svenska onoterade finansiella företags koncernredovisningar på grund av Finansinspektionens redovisningsföreskrifter, FFFS 2008:26. Alla svenska försäkringsföretag ska numera alltså tillämpa IFRS i koncernredovisningen och lagbegränsad IFRS i årsredovisningen (Se FFFS 2008:36).

I den av EG-kommissionen godkända redovisningsstandarderna IFRS 4 Försäkringsavtal finns vissa särbestämmelser om redovisning som skuld eller eget kapital för mer diskretionärt fördelade överskott. IFRS 4 preciserar tillämpningen mot bakgrund av grunddefinitionerna av förpliktelse (skulder) och aktie- eller annat riskkapital som inte är en skuld (eget kapitalinstrument) i den godkända internationella redovisningsstandarderna IAS 32, Finansiella instrument. Reglerna i den senare standarden blir aktuell att tillämpa om inte IFRS 4 ska tillämpas.

Enligt grunddefinitionen i IAS 32, punkt 11 definieras en finansiell skuld som

- a) avtalsenlig förpliktelse att
  - i) erlagga kontanter eller annan finansiell tillgång till ett annat företag, eller
  - ii) byta en finansiell tillgång eller finansiell skuld med annat företag under villkor som kan vara oförmånliga för företaget, eller
- b) avtal som kommer att eller kan komma att regleras i företagets egna egetkapitalinstrument och är

- i) ett instrument som inte är ett derivat och som medför att företaget är eller kan bli förpliktigt att erlægga ett variabelt antal av företagets egna egetkapitalinstrument, eller
- ii) ett derivat som kommer att eller kan komma att regleras på annat sätt än genom att byta ett fastställt kontantbelopp eller annan finansiell tillgång mot ett fastställt antal av företagets egna egetkapitalinstrument.

I detta syfte ingår inte i ”företagets egna egetkapitalinstrument” inlösbara finansiella instrument som är klassificerade som egetkapitalinstrument enligt punkterna 16 A–16 D eller instrument som i sig själva är avtal om framtida erhållande eller erläggande av företagets egna egetkapitalinstrument.

Om vissa förutsättningar som anges i punkterna 16 A–D är uppfyllda ska instrumentet klassificeras som egetkapitalinstrument trots att detta uppfyller grunddefinitionen av finansiell skuld i IAS 32 punkt 11. Vidare framgår av IAS 32 punkt 19 att ”om ett företag inte har en ovillkorad rättighet att undgå att erlægga kontanter eller annan finansiell tillgång för att reglera en avtalsenlig förpliktelse, uppfyller förpliktelsen definitionen av en finansiell skuld med undantag av de instrument som klassificeras som egetkapitalinstrument enligt punkterna 16 A och 16 B eller punkterna 16 C och 16 D.”

Punkt 16 A innebär att inlösbara instrument som annars är skuld klassas som eget kapitalinstrument, om

- a) det ger ägaren en proportionell andel vid likvidationen.
- b) tillhör en instrumentklass som är underordnad alla andra instrumentklasser och har därför ingen prioritet framför andra anspråk i likvidationen.
- c) alla instrument inom klassen har identiska egenskaper,
- d) inte innehåller någon annan avtalsenlig förpliktelse som är skuld utöver återköps- eller inlösenförpliktelsen.
- e) det totala förväntade kassaflöde som kan hänföras till instrumentet under dess livslängd baserar sig huvudsakligen på resultatet, förändringen av redovisade nettotillgångar eller förändringen av det verkliga värdet av företagets redovisade och oredovisade nettotillgångar under instrumentets livslängd (exklusive instrumentets eventuella effekter).

Enligt 16 B krävs därutöver att emittenten inte har några andra finansiella instrument eller avtal som huvudsakligen baseras på resultatet, förändringar av redovisade nettotillgångar eller dess verkliga värde och till effekt att i betydande omfattning begränsa eller fastställa residualavkastningen till innehavarna av inlösenbara instrument. Vid tillämpningen beaktas inte vissa i punkten nämnda icke-finansiella avtal mellan emittenten och annan som inte innehar instrumenten.

Punkterna 16 A och B får betydelse för vissa andelar i kooperativa företag.

I punkt 16 C behandlar finansiella instrument som medför en avtalsenlig förpliktelse för emittenten att vid likvidation överlämna en proportionell andel av sina nettotillgångar till ett annat företag. Denna förpliktelse uppstår eftersom det antingen är säkert att likvidationen kommer att inträffa eller att detta ligger utanför företagets kontroll (till exempel ett företag med begränsad livslängd) eller det är osäkert om likvidation kommer att inträffa men detta beror på ägaren av instrumentet. Med avvikelse från definitionen av finansiell skuld klassificeras ett instrument som medför en sådan förpliktelse som ett egetkapitalinstrument under vissa förutsättningar.

Enligt 16 D krävs på samma sätt som enligt 16 B att emittenten inte har några andra finansiella instrument eller avtal som huvudsakligen baseras på resultatet, förändringar av redovisade nettotillgångar eller dess verkliga värde och till effekt att i betydande omfattning begränsa eller fastställa residualavkastningen till innehavarna av inlösenbara instrument. Vid tillämpningen beaktas inte heller här vissa i punkten nämnda icke-finansiella avtal mellan emittenten och annan som inte innehar instrumenten.

Punkterna 16 C och D har ansetts få betydelse t.ex. för aktieföretag som bildats med syfte att ha en begränsad livslängd. Sådana företagsformer är inte ovanliga utomlands för kapitalförvaltning åt andelsägarna enligt motsvarande ordning som för svenska investeringsfonder.

Alla villkor i respektive punkter måste uppfyllas. Om inte så är fallet ska instrumentet klassificeras till skuld.

Till en avtalsenlig skyldighet bör även räknas skyldigheter som följer av företags bolagsordning eller motsvarande stadgar. Beroende på de närmare villkoren i det enskilda fallet torde garanti-

kapital eller verksamhetskapital samt förlagsinsatser i princip kunna utgöra såväl eget kapital som skuld enligt IAS 32.⁴

4.8.2 Medlemsandelar i ekonomiska föreningar och liknande instrument enligt IFRIC 2

I bakgrunden till uttalandet framhålls att ekonomiska föreningar och andra liknande företag bildas av personer i syfte att tillgodose gemensamma ekonomisk intressen och sociala behov. Enligt nationella regler definieras en ekonomisk förening vanligen som en organisation som verkar för att främja medlemmarnas intressen genom samverkan (principen om självhjälp). Medlemmarnas andelar i en ekonomisk förening beskrivs, enligt uttalandet, ofta som medlemsandelar. Mot bakgrund av principerna i IAS 32 om klassificering av finansiella instrument som finansiella skulder instrument eller eget kapital behandlar IFRIC 2 tillämpningen på inlösenbara instrument. Tillämpningsområdet för tolkningen är finansiella instrument som omfattas av IAS 32, inklusive finansiella instrument som utgivits till medlemmar i ekonomiska föreningar som bevis på medlemmarnas ägarintressen i företaget.

I frågeställningen framhålls att många finansiella instrument, inklusive medlemsandelar, liknar eget kapital, exempelvis genom att innefatta rösträtt och rätt att erhålla utdelning. Vissa finansiella instrument ger innehavaren rätt att begära inlösen mot kontanter eller annan finansiell tillgång, men kan innefattas eller omfattas av begränsningar för inlösen. I uttalandet behandlas hur sådana inlösenvillkor ska bedömas vid fastställande av om de finansiella instrumenten ska klassificeras som skulder eller eget kapital.

I bedömningen konstateras att den avtalsenliga rätten för innehavaren av det finansiella instrumentet (inklusive medlemsandelar i ekonomiska föreningar) att begära inlösen inte i sig innebär att instrumentet ska behandlas som en skuld. Företaget ska istället beakta instrumentets alla villkor och bestämmelser när det prövar om instrumentet är en finansiell skuld eller eget kapital. Dessa villkor och bestämmelser innefattar gällande lagstiftning och andra föreskrifter samt företagets stadgar.

---

⁴ Se vidare KPMG:s Utredning av några konsekvenser vid övergång från redovisning enligt lagbegränsad IFRS till redovisning enligt IAS-förordningen, april 2010. Utredningen finns tillgänglig på Finansinspektionens hemsida.

Medlemsandelar som skulle klassificeras som eget kapital om medlemmarna inte har en rätt till inlösen är, enligt punkten 6, eget kapital om någon av de förutsättningar som anges i punkterna 7 eller 8. Avistainlåning, inlåningskonton och liknande avtal som uppkommer när medlemmarna agerar som kunder är finansiella skulder i företaget.

Medlemsandelar är eget kapital om företaget har en ovillkorlig rätt att vägra inlösen av medlemsandelar (punkten 7).

Om inlösen förbjuds ovillkorat enligt nationell lag eller andra föreskrifter eller i företagets stadgar är medlemsandelarna eget kapital. Bestämmelser i nämnda regler som förbjuder inlösen endast om vissa villkor – såsom likviditetskrav – uppfylls (eller inte uppfylls) leder emellertid inte till att medlemsandelarna utgör eget kapital (se punkt 8).

Ett ovillkorat förbud kan vara absolut genom att all inlösen är förbjuden. Ett ovillkorat förbud kan också vara partiellt genom att det förbjuder inlösen om denna skulle medföra att antalet andelar eller beloppet avseende inbetalt kapital för medlemsandelar sjunker under en angiven nivå. Medlemsandelar utöver förbudet mot inlösen är skulder, såvida inte företaget har en ovillkorad rätt att vägra inlösen enligt reglerna i punkt 7 (se punkt 9).

I vissa fall kan antalet andelar eller beloppet avseende inbetalt kapital som omfattas av inlösenförbudet ändras över tiden. En sådan förändring leder, enligt punkt 9, till en överföring mellan finansiella skulder och eget kapital.

I punkt 10 behandlas värderingen av sådant som ska klassificeras som skulder vid första redovisningstillfället.

Enligt punkt 10 klargörs att utdelning till innehavare av eget kapitalinstrument redovisas direkt i eget kapital efter avdrag för skatteförmåner. Ränta, utdelning och annan avkastning som är hänförligt till finansiella instrument som är klassificerade som finansiella skulder är kostnader, oavsett om de erlagda beloppen juridiskt beskrivs som utdelning, ränta eller annat.

I uttalandet, som kompletteras av en bilaga med exempel, behandlas även vilka upplysningar som ska lämnas när en ändring av inlösenförbudet leder till en överföring mellan finansiella skulder och eget kapital.

4.8.3 Skuld eller eget kapital enligt lagbegränsad IFRS

För ett försäkringsföretags årsredovisning, dvs. den offentliga redovisningen för en juridisk person enligt ÅRFL, gäller vissa avvikelser från godkända internationella redovisningsstandarder enligt rekommendationer från rådet för finansiell rapportering och Finansinspektionens föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2008:26) om redovisning i försäkringsföretag (förkortade redovisningsföreskrifterna). Bortsett från vissa undantag med hänsyn till sambandet mellan redovisning och beskattning är undantagen regelmässigt motiverade av tvingande bestämmelser i lag.

Enligt Finansinspektionens allmänna råd finns ett sådant undantag för redovisningen av kapital (se 2 kap. 3 b redovisningsföreskrifterna). Undantaget innebär att redovisningen av ett instrument eller dess delar som en skuld eller eget kapital i enlighet med den ekonomiska innebörden av villkoren, inte tillämpas hos utgivaren till den del instrumentet avser vad som ska klassificeras som ett eget kapital enligt lag eller annan författning, se 5 kap. 1 och 4 §§ ÅRFL och 5 kap. 14 och 15 §§ årsredovisningslagen (1995:1554). Utgivaren bör i en not lämna upplysningar om klassificeringen i enlighet med den ekonomiska innebörden.

I det lagrum som det hänvisas till anges att eget kapital enligt 5 kap. 4 § 4 ÅRFL i ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag ska delas upp på viss sätt samt att konsolideringsfonden och garantikapital tas upp som eget kapital. Enligt lagbegränsad IFRS utgör således medel i konsolideringsfonden eget kapital.

Enligt ändringar i ÅFRL pga. FRL ska även föreningarnas verksamhetskapital och de ömsesidiga försäkringsbolagens och försäkringsföreningarnas förlagsinsatser redovisas som eget kapital. Detta gäller alltså enligt lagbegränsad IFRS i juridisk person. I koncernredovisningen klassificeras däremot sådana åtaganden, som tidigare framgått, såsom skuld eller eget kapital i enlighet med reglerna i IAS 32.

4.8.4 Skuld eller eget kapital enligt IFRS 4

Den av EU antagna internationella redovisningsstandard IFRS 4 Försäkringsavtal ska företag tillämpa på försäkringsavtal och återförsäkringsavtal som det utfärdar och finansiella instrument som det emitterar med en diskretionär del. Enligt IFRS 4 kan försäk-

ringsföretag fortsätta att redovisa försäkrings- och investeringskontrakt med en diskretionär del enligt sina tidigare redovisningsprinciper. Med diskretionär del avses en avtalsenlig rätt att, som ett komplement till garanterad ersättning, erhålla tillkommande ersättningar

- a) Som sannolikt är en betydande del av de sammanlagda avtalsenliga avsättningarna,
- b) Vars belopp eller tidpunkt enligt avtalet bestäms enbart av utfärdaren, och
- c) som enligt avtal grundar sig på
  - i) Resultatet från en viss grupp avtal eller viss typ av avtal,
  - ii) Realiserad/och eller orealiserad avkastning på placeringar i en viss grupp tillgångar som utfärdaren innehar, eller
  - iii) Resultat från det företag, den fond eller annan organisation som ställer ut avtalet.

Den fasta garanterade komponenten ska dock skuldföras. Restande diskretionära del av åtagandet enligt DPF-kontraktet kan dock företaget välja att klassificera som en skuld eller som eget kapital eller, alternativt dela upp mellan eget kapital och skulder. IFRS 4 förbjuder dock införandet av en redovisningsprincip där den icke garanterade delen redovisas som en post mellan skulder och eget kapital.

Det har enligt uppgifter till utredningen i praktiken blivit så att skillnaden mellan värdet på tillgångar och skulder vid tillämpningen av full IFRS är detsamma som vid tillämpningen av lagbegränsad IFRS. Detta har lett till att konsolideringsfonden redovisas som eget kapital även vid tillämpningen av IFRS 4.

IASB har under år 2010 lämnat ett förslag till en ny mera genomgripande redovisningsstandard för försäkringskontrakt som beräknas kunna träda ikraft först om några år. Det är ännu ovisst hur en ny standard kan komma att påverka den nuvarande redovisningen av konsolideringsfonden.

4.8.5 Skuld eller kapital enligt solvensreglerna

Solvens brukar användas som beteckning på ett försäkringsbolags ekonomiska ställning och kapitalstyrka. De nu gällande reglerna innebär att ett försäkringsbolag alltid ska ha en tillräcklig kapital-

bas. Den ska uppgå till en nivå som beräknas utifrån verksamhetens art och omfattning (solvensmarginalen). Dessutom finns ett krav på att kapitalbasen aldrig får vara lägre än det så kallade garanti-beloppet (7 kap. 1 § FRL).

Grundläggande bestämmelser om godkända poster i kapitalbasen finns för livförsäkringsrörelse i 7 kap. 2 § FRL. I kapitalbasen får enligt lagrummet ingå inbetalat aktiekapital, garantikapital eller verksamhetskaptal, övrigt eget kapital med avdrag för utdelning samt obeskattade reserver.

Därutöver kan Finansinspektionen genom att utfärda föreskrifter eller fatta beslut i enskilda fall, medge att andra poster, exempelvis förlagslån, får räknas in i denna. Finansinspektionen kan även reglera eller besluta om att vissa poster ska räknas av från kapitalbasen helt eller delvis. Sådana försiktighetsavdrag ska enligt reglerna göras i fråga om vissa poster inom eget kapital som uppkommit genom en övergång från tidigare svenska redovisningsregler till internationella redovisningsstandarder.

Det kan också nämnas att försäkringsföretag som ingår i en grupp ska ha en kapitalbas som är tillfredsställande med hänsyn till andra företag i gruppen. I den gruppbaseade kapitalbasen får motsvarande poster som för företaget ingå, men underlaget beräknas enligt en konsolideringsmetod med utgångspunkt i koncernredovisningen eller en sammanläggnings- och avdragsmetod med utgångspunkt i gruppföretagens årsredovisningar för de juridiska personerna.

Som tidigare framgått ska Solvens II-direktivet, vara genomfört inom en snar framtid. Detta kommer att förändra solvensreglerna väsentligt.

4.9 Ändrade överskotts-, redovisnings- och solvensregler

4.9.1 Nyligen ändrade överskottsregler i FRL

Tidigare bestämmelser för överskottshantering för ömsesidiga försäkringsbolag och hybridbolag har i stora delar överförts oförändrade till FRL. I regeringens proposition, prop. 2009/10:246, En ny försäkringsrörelselag, s. 214, sägs dock att det inte har tagits någon slutlig ställning till frågan om hybridbolagen bör tvångsombildas och att det därför är viktigt att fortsätta arbetet med pro-

blemställningarna som rör dessa bolag. Efter en hänvisning till Livförsäkringsutredningens direktiv konstateras att det i propositionen inte föreslås någon mer genomgripande förändring av de materiella regler som nu styr hybridbolagen. För ömsesidiga livförsäkringsbolag måste enligt propositionen en bestämmelse om konsolideringsfonden och dess användning finnas, motsvarande den som nu gäller, i avvaktan på den översyn som ska ske enligt nyss nämnda utredningsdirektiv. Översynen kommer enligt propositionen att ske gemensamt för alla företagsformer som får driva försäkringsrörelse enligt ömsesidiga principer, dvs. försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Arbetet behöver också, som tidigare framgått, samordnas med införlivandet av det s.k. Solvens II-direktivet i svensk rätt (s. 328 och 369 f.).

Vissa förändringar av betydelse för användning av överskott har dock genomförts för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar genom att nya former av externt riskkapital blivit möjliga i sådana bolag. Dessa bestämmelser behandlas närmare i avsnitt 4.10.

4.9.2 Nya redovisningsregler om försäkringsavtal från IASB

I ett under år 2010 publicerat utkast (ED2010/8) har IASB efter samarbete med det Financial Accounting Standards Board (FASB), det amerikanska normgivningsorganet inom redovisning, föreslagit en ny standard om redovisning av försäkringsavtal som ska ersätta IFRS 4.⁵ I det följande behandlas det huvudsakliga innehållet i utkastet. Vissa förslag har dock omprövats efter remisserna och det har fattats vissa preliminära beslut om att frångå remissförslaget. I det följande behandlas även vissa av dessa beslut.

Förslaget innehåller en heltäckande värderingsmodell för alla typer av försäkringsavtal som ställts ut, med ett förenklat tillvägagångssätt för avtal med kort löptid. Värderingsmodellen baseras på en ”fullgörande-ansats” som återspeglar det faktum att ett företag i allmänhet förväntas att fullgöra sina skulder genom att betala försäkringsersättningar till försäkringstagare i takt med att de förfaller, snarare än att överföra skulderna till en tredje part.

---

⁵ Beskrivningen i detta kapitel är i allt väsentligt hämtat från Financial Reporting News, KPMG, augusti 2010.

Tillämpningsområde

Förslagets definition av ett försäkringsavtal överensstämmer med definitionen i IFRS 4. Enligt förslaget är ett försäkringsavtal ett avtal enligt vilket en part (försäkringsgivaren) accepterar en betydande försäkringsrisk från en annan part (försäkringstagaren) genom att gå med på att ersätta försäkringstagaren om en angiven oviss framtida händelse (den försäkrade händelsen) har en negativ inverkan på försäkringstagaren.

Förslagen i utkastet är tillämpliga på samtliga försäkringsavtal (inklusive återförsäkringsavtal) som ett företag säljer och återförsäkringsavtal som ett företag köper, förutom vissa undantag av mindre betydelse för försäkringsföretag. Finansiella instrument som innehåller en diskretionär del (discretionary participation feature) och finansiella garantiavtal som uppfyller definitionen av ett försäkringsavtal ingår också i det föreslagna tillämpningsområdet.

Redovisningen i rapporten över finansiell ställning

Enligt förslaget ska ett företag redovisa en försäkringsskuld eller försäkringstillgång när företaget blir part i ett försäkringsavtal. Detta är den tidigaste av de tidpunkter när företaget är bundet av försäkringsavtalets villkor eller exponerad för risk enligt avtalet. Exponeringen för risk uppkommer när företaget inte längre kan ta tillbaka sitt åtagande att tillhandahålla försäkringsskydd till försäkringstagaren för försäkrade händelser och inte längre har rätten att omvärdera risken hos den specifika försäkringstagaren och, som ett resultat av detta, inte längre kan ändra priset för att fullt ut reflektera denna risk. En försäkringsskuld ska tas bort från rapporten över finansiell ställning när den är utsläckt, dvs. när åtagandet som specificeras i försäkringsavtalet fullgörs, annulleras eller upphör.

Värderingsmodellen

Vid den initiala redovisningen ska ett företag värdera ett avtal som summan av dels diskonterade kassaflöden när avtalet fullgörs, dels en restmarginal som eliminerar vinst som uppstår vid den initiala redovisningen av avtalet. Värdet av diskonterade kassaflöden består i sin tur av

- ett explicit, objektivt och sannolikhetsvägt estimat (dvs. väntevärde) av framtida kassautflöden minskat med de framtida kassainflöden som kommer att uppstå när företaget fullgör försäkringsavtalet;
- en diskonteringsränta som justerar dessa kassaflöden för pengars tidsvärde; och
- en riskjustering som utgörs av ett explicit estimat av effekterna av osäkerheten kring kassaflödenas belopp och tidpunkt.

Dessa komponenter beskrivs närmare i utkastet som ”byggstenarna”.

Löpande värderas ett försäkringsavtal som summan av dels värdet av de diskonterade in- och utkassaflöden som uppstår när försäkringsavtalet fullgörs beräknat på respektive balansdag för att reflektera förändrade aktuella estimat, dels det återstående beloppet av restmarginalen.

Byggstenarna

Framtida kassaflöden

De s.k. estimaten av kassaflödena för en portfölj av avtal inkluderar direkta kassainflöden (premier) och kassautflöden såsom utbetalningar av försäkringsersättningar, skaderegleringskostnader, fribrev, återköp, resultatdelning, anskaffningskostnader som är särskostnader samt andra kostnader för att förvalta avtalen, som uppstår i portföljen. Kassaflödena inkluderar också uppskattade kassaflöden från optioner och garantier i avtalet som inte redovisas separat.

I förslaget ingår kassaflöden i avtalet om företaget måste tillhandahålla försäkringsskydd eller inte har rätt att göra en ny bedömning av risken gentemot den enskilde försäkringstagaren, och som ett resultat inte kan sätta ett pris som fullt ut reflekterar denna risk. Till exempel ingår framtida förnyelsepremier (och bedömda kostnader) om företaget måste tillhandahålla framtida försäkringsskydd till en förutbestämd premie.

Denna del av förslaget har efter remisskritik beslutats att ändras preliminärt så att det räcker med att en ny bedömning kan göras för en grupp av försäkringstagare som omfattas av försäkringen för att förnyelsepremier ska exkluderas.

Estimaten ska också vara explicita, reflektera företagets perspektiv men i fråga om marknadsvariabler (som t.ex. räntor) vara konsistenta med marknadens priser, på ett objektivt sätt inkludera all tillgänglig information, vara aktuella och bara inkludera kassaflöden som ingår i avtalet.

Effekten av förändringar i estimat av dessa kassaflöden ska redovisas i resultatet i den period då estimaten ändras.

Pengars tidsvärde

Enligt förslaget ska ett företag justera framtida kassaflöden för pengars tidsvärde genom att använda en diskonteringsränta som är konsistent med kassaflöden som har egenskaper som återspeglar försäkringsavtalets (t ex tidpunkt för betalningar, valuta och likviditet). Om kassaflödena från ett avtal inte beror på avkastningen från specifika tillgångar, ska diskonteringsräntan återspegla avkastningskurvan för instrument som inte har, eller endast har en försumbar, kreditrisk, justerad för skillnaden i likviditet mellan dessa instrument och försäkringsavtalet.

Riskjusteringen

Justering för risk återspeglar det belopp som företaget rationellt skulle betala för att bli befriad från risken att de slutliga kassaflödena för fullgörandet av försäkringsavtalet är högre än de förväntade. Utkastet innehåller vägledning för tillämpningen som diskuterar tekniker för att skatta riskjusteringen. Dessa tekniker är begränsade till tre ansatser (konfidensnivå, villkorat VaR-mått "conditional tail expectation" och kapitalkostnad).

Restmarginalen

En restmarginal uppstår när nuvärdet av kassaflödena för fullgörande av avtalet är mindre än noll. Om nuvärdet av dessa kassaflöden vid den initiala redovisningen däremot är positivt (dvs. det förväntade nuvärdet av kassautflöden plus riskjustering är större än nuvärdet av framtida kassainflöden), ska detta belopp omedelbart redovisas som en förlust i resultatet.

Restmarginalen bestäms vid den initiala redovisningen på en portföljnivå för avtal som ingås vid ungefär samma tidpunkt och har samma försäkringsperiod. Restmarginalen bestäms och fixeras vid den initiala redovisningen. Marginalen redovisas sedan i resultatet över försäkringens löptid på ett systematiskt sätt som bäst

återspeglar exponeringen för försäkringsrisk, antingen på basis av tidens gång eller på de förväntade tidpunkterna för utbetalningar av försäkringsersättningar om detta mönster avviker väsentligt från tidens gång. Ett företag ska redovisa ränta på det redovisade beloppet av restmarginalen och använda en diskonteringsränta som bestäms vid den initiala redovisningen för att återspegla pengars tidsvärde.

Anskaffningskostnader

Enligt förslaget ska anskaffningskostnader som är särkostnader (försäljningskostnader, kostnader för riskbedömning, samt andra särkostnader för att initiera ett försäkringsavtal som inte skulle ha uppstått om inte ett visst försäkringsavtal hade tecknats) inkluderas i nuvärdet av kassaflöden för fullgörande av avtalet. Alla andra anskaffningskostnader ska redovisas som en kostnad när de uppstår. Till skillnad från andra kassaflöden, görs bedömningen av huruvida anskaffningskostnaderna är särkostnader och därför ska ingå i kassaflödena för fullgörandet av avtalet på individuell avtalsnivå snarare än på portföljnivå. IASB har dock preliminärt beslutat att även direkta anskaffningskostnader för förvärv av en portfölj av försäkringsavtal ska ingå. Enligt förslaget ska iförutbetalda anskaffningskostnader, till skillnad från nuvarande redovisningsregler, redovisas som ett avdrag från försäkringsskulden, dvs. netto, och inte som en tillgång.

Försäkringsskuld före inträffad skada

Förslaget innehåller en justerad värderingsansats för försäkringsskulder före inträffad skada ("pre-claim liability") för avtal med kort löptid. Modellen avser att utgöra en approximation för byggstensansatsen under perioden då försäkringsskydd tillhandahålls. Enligt modellen är avtal "med kort löptid" avtal där försäkringsskydd tillhandahålls under en period av ungefär 12 månader eller kortare och som inte innehåller några inbäddade optioner eller derivat som väsentligen påverkar variabiliteten i kassaflöden. Försäkringsskulden före inträffad skada består av (a) försäkringsåtagandet före inträffad skada ("pre-claims obligation") minskat med (b) nuvärdet av framtida premier som ingår i avtalet.

Enligt denna värderingsansats ska ett företag värdera sitt försäkringsåtagande före inträffad skada vid den initiala redovisningen som (i) erhållen premie plus (ii) nuvärdet av framtida premier som

ingår i avtalet minskat med (iii) anskaffningskostnader som är särkostnader.

Försäkringsåtagandet före inträffad skada periodiseras under försäkringsperioden på ett systematiskt sätt som återspeglar exponeringen av att tillhandahålla försäkringsskydd, antingen på basis av tidens gång eller av de förväntade tidpunkterna för försäkringsfall och försäkringsersättningar om detta mönster är väsentligt annorlunda.

Företaget ska också periodisera ränta baserad på det redovisade värdet av försäkringsskulden före inträffad skada.

Om avtalet är ett förlustavtal, ska det överskjutande beloppet mellan nuvärdet av kassaflöden för att fullgöra avtalet och det redovisade beloppet av försäkringsåtagandet före inträffad skada redovisas som en tillkommande skuld och kostnad.

Uppdelning av depositionsandelar ("unbundling")

Vissa försäkringsavtal innehåller en eller flera komponenter som, om företaget redovisade dessa komponenter separat, skulle ingå inom ramen för tillämpningsområdet för en annan IFRS-standard, t.ex. en investeringskomponent (finansiell) eller servicekomponent.

Om komponenten inte är nära relaterad till försäkringsskyddet som det specificeras i försäkringsavtalet, föreslås i utkastet att företaget redovisar och värderar denna komponent separat.

Utkastet innehåller exempel på de vanligast förekommande komponenterna som inte är nära relaterade till försäkringsskyddet och som skulle kräva separat redovisning och värdering. Det är bl.a. en investeringskomponent som återspeglar ett kontosaldo som krediteras en explicit avkastning baserad på avkastningen på en portfölj av underliggande tillgångar. Räntan ska överföra all avkastning på tillgångarna men kan innehålla en garanti om minimiavkastning. Även ett inbäddat derivat som ska separeras från värdekontraktet enligt IAS 39 och avtalsvillkor som avser varor och tjänster som inte är nära relaterade till försäkringsskyddet men som har kombinerats i ett avtal med detta skydd av skäl som saknar affärsmässig substans är exempel på sådana komponenter.

Presentation i rapporten över finansiell ställning och i totalresultatet

I utkastet föreslås att ett företag presenterar varje portfölj av försäkringsavtal som en separat post inom försäkringstillgångar eller

skulder från försäkringsavtal. Det föreslås också att ett företag presenterar en grupp av tillgångar som är kopplade till fondförsäkringsavtal som en separat post skild från företagets övriga tillgångar och att den del av skulderna som är kopplade till denna grupp också ska presenteras som en separat post skild från företagets övriga skulder. Återförsäkringstillgångar får inte redovisas netto mot skulder från försäkringsavtal.

Det föreslås också en ny presentation i totalresultatet som följer den föreslagna värderingsmodellen. Enligt utkastet, ska alla intäkter och kostnader från försäkringsavtal redovisas i resultatet. Den totala marginalens två delar ska presenteras uppdelad (i noter eller direkt i de finansiella rapporterna) för att visa förändringen i riskmarginalen och resultatföringen av restmarginalen.

Andra poster som ska presenteras i totalresultatet inkluderar vinster vid den första redovisningen av återförsäkring köpt av en cedent, förluster av försäkringsavtal som förvärvats i en beståndsöverlåtelse och förluster av direktförsäkringsavtal. Dessa poster ska presenteras uppdelade antingen i noter eller direkt i totalresultatet. Vidare ska separata poster finnas i totalresultatet för anskaffningskostnader som inte är särkostnader på en individuell avtalsnivå; justeringar av utfall och estimat, uppdelade i not eller direkt i totalresultatet, av skillnader mellan faktiska kassaflöden och tidigare estimat, justeringar av framtida kassaflöden och förändringar av diskonteringsränta samt nedskrivningsförluster på återförsäkringstillgångar. Separat presentation på egen rad krävs även för ränta på skulder från försäkringsavtal. Intäkter och kostnader från fondförsäkringsavtal presenteras på en egen rad.

Premier och försäkringsersättningar redovisas generellt inte i totalresultatet eftersom de representerar regleringar av tillgångar och skulder från försäkringsavtal i stället för intäkter och kostnader. Men för avtal med kort löptid där den alternativa värderingsansatsen för försäkringsskulder före skada kan användas, ska den totala marginalen delas upp i delposter som återspeglar premieintäkt, försäkringsersättningar och andra kostnader, periodisering av anskaffningskostnader som är särkostnader och förändringar i tillkommande skulder för förlustavtal.

Även denna del av förslaget har kritiserats och kan komma att förändras i förhållande till remissförslaget. En ändring som diskuterats är att förändringarna av värdet på försäkringsskulden som beror på ändringar av diskonteringsräntan ska redovisas i övrigt totalresultat istället för i resultatet.

Andra förslag

Andra områden som omfattas av utkastet inkluderar;

- Vägledning för redovisning av inbäddade derivat som är konsistent med den nuvarande vägledningen för tillämpning i IAS 39;
- Vägledning för redovisning av återförsäkringsavtal som följer byggstensansatsen och inkluderar en modell som bygger på förväntade förluster för återförsäkringstillgångar;
- Vägledning för redovisning av investeringsavtal som innehåller diskretionär del, inklusive en mer begränsad definition av diskretionär del jämfört med IFRS 4;
- Regler om att försäkringsavtal som resulterar i kassaflöden i utländsk valuta ska hanteras som monetära poster i enlighet med IAS 21 Effekterna av ändrade valutakurser;
- Ändrad vägledning för redovisning av rörelseförvärv som inkluderar initial värdering av förvärvade försäkringsavtal till det högsta av verkligt värde och värdet av de diskonterade kassaflöden som uppstår när försäkringsavtalet fullgörs;
- Ändrad vägledning för redovisning av beståndsöverlåtelse; och
- Utökade upplysningskrav i jämförelse med IFRS 4 som omfattar kvalitativa och kvantitativa upplysningar om belopp som uppstår från försäkringsavtal, vilket i sin tur innefattar en avstämning av förändringen mellan ingående och utgående balans, metoder och indata som används för värderingen; samt omfattningen och egenskaperna på de risker som uppstår på grund av försäkringsavtal.

Datum för ikraftträdande och övergångsregler

I utkastet anges inte något datum för ikraftträdande eller om förslaget kan tillämpas i förtid. Det är nu känt att en ny standard inte kan träda ikraft för räkenskapsår som påbörjas 1 januari 2013. År 2015 har nämnts, men eftersom arbetet dragit ut på tiden är en senare tidpunkt möjligt.

När det gäller övergångsregler föreslås i utkastet att ett företag med en motsvarande justering av balanserat resultat vid början av den tidigaste perioden som presenteras i de finansiella rapporterna ska;

- ta upp existerande portföljer med försäkringsavtal till värdet av de diskonterade kassaflöden som uppstår när försäkringsavtalet fullgörs. Värderingen vid övergången och löpande inkluderar inte någon restmarginal för dessa avtal eftersom IASB anser att det dels skulle bli kostsamt, dels subjektivt eftersom värderingen görs i efterhand,
- boka bort tidigare redovisade förutbetalda anskaffningskostnader, och
- boka bort immateriella tillgångar relaterade till försäkringsavtal som uppstått i samband med rörelseförvärv (gäller dock inte immateriella tillgångar såsom kundrelationer och kundregister som hänför sig till möjliga framtida avtal).

Det föreslås vara tillåtet, men inte obligatoriskt, att klassificera om finansiella tillgångar redovisade till verkligt värde via resultatet vid ingången av den tidigaste period som presenteras i de finansiella rapporterna i samband med att förslaget börjar tillämpas, om detta minskar inkonsekvenser i värdering eller redovisning. Omklassificeringen är en förändring av värderingsprincip i enlighet med IAS 8 Redovisningsprinciper, ändringar i uppskattningar och bedömningar samt fel. Ett företag ska redovisa den ackumulerade effekten av denna omklassificering som en justering av öppningsbalansen till balanserat resultat för den tidigaste perioden som presenteras och ta bort eventuella balanser från verkligtvärdereserven.

Vidare befrias ett företag från att lämna upplysningar om tidigare opublicerad information om skadeutveckling som inträffat tidigare än fem år innan det första räkenskapsår då förslaget tillämpas. Ett företag måste lämna upplysningar om det inte är praktiskt möjligt att ta fram information om skadeutvecklingen som inträffat före början på den tidigaste period som presenteras.

Dessa övergångsregler ska tillämpas både av företag som tillämpar IFRS för första gången och av företag som för närvarande redovisar enligt IFRS.

Tillämpningen av den nya redovisningsstandarden på svenska företag

Ikraftträdandet av den nya redovisningsstandarden om försäkringsavtal kommer att framgå av den nya standarden när den väl antas. Det är som tidigare nämnts i dag osäkert när en ny standard kan

träda ikraft. En av IASB antagen standard gäller för övrigt inte direkt inom EU, utan måste antas av EU-kommissionen enligt IAS-förordningen för att bli gällande för koncernredovisningar som tvingande regler. För svenska årsredovisningarna i juridisk person, som ska följa lagbegränsad IFRS, kommer tillämpningen av en godkänd standard att vara beroende av vilka bedömningar och beslut som görs av i första hand Finansinspektionen och dess bedömning av om det finns lagregler som begränsar tillämpningen av den nya standarden.

Tillämpning på konsolideringsfonden?

I IASB:s utkast till ny redovisningsstandard om försäkringsavtal behandlas inte specifikt hur diskretionära delar (överskott) i svenska försäkringsavtal ska redovisas. Ett sätt att tolka utkastet skulle vara att åtminstone preliminärt fördelade överskott ska beaktas som andra förväntade utbetalningar enligt försäkringsavtal. Företaget skulle alltså beakta hela eller delar av fonden som en försäkringsskuld så snart som utbetalningar från överskott i fonden kan uppskattas. Vidare skulle i så fall förändringar i beräkningarna av förväntade utbetalningar resultatföras löpande. En annan tolkning skulle vara att anspråk på överskottet inte alls behöver beaktas som en rätt eller garanti enligt försäkringsavtalet. Detta skulle innebära att konsolideringsfonden även fortsättningsvis kan redovisas som en del av eget kapital i svenska försäkringsföretag. Det ankommer dock inte på utredningen att ta ställning i denna redovisningsfråga. Den fortsatta beredningen av en ny redovisningsstandard om försäkringsavtal inom IASB bör dock följas upp i den fortsatta beredningen av våra förslag inom Regeringskansliet. Vilka följer våra förslag till nya överskottsregler i kommande avsnitt kan få för redovisningen med hänsyn till gällande redovisningsregler från IFRS berörs kortfattat i avsnitt 5.3.3.

4.9.3 Nya solvens II-regler för försäkringsföretag

Målet med regleringen

Målet med ett solvensregelverk är att försäkringsföretag kan stå för sina förpliktelser och därmed ge försäkringstagarna ett gott skydd. Stabila försäkringsföretag kan också bidra till stabilitet i hela det

finansiella systemet. Motivet för en reglering på EU-nivå är att ge försäkringsföretag möjlighet att verka under samma regelverk, och med en enda auktorisation, inom hela den inre marknaden. En målsättning med Solvens II-direktivet är att undanröja de största kvarvarande skillnaderna mellan lagregler i olika länder. Det nya regelverket är direkt tillämpligt på i stort sett alla försäkrings- och återförsäkringsföretag i hela Europa.

Principerna bakom Solvens II

Till skillnad från dagens solvensregelverk, som i vart fall till stor del tar sin utgångspunkt i företagens årsredovisning, tar Solvens II sin utgångspunkt i en solvensbalansräkning som bygger på marknadsvärderade skulder och tillgångar. Nya regler för värdering av såväl tillgångar som skulder införs. Värderingen av de försäkringstekniska skulderna ska, till skillnad mot i dag inte göras betryggande, dvs. den bufferten i beräkningen försvinner. Behovet av kapitalbuffert samlas i det som kallas solvenskapitalkrav. Kravet på betryggande skattning finns i dag inte för skadebolagen eller för livbolagens tjänstepensionsdelar. För dessa verksamheter innebär direktivet mindre förändringar.

Till skillnad från dagens regelverk, bestäms kapitalkravet i Solvens II inte bara utifrån riskerna på skuldsidan utan hänsyn tas även till riskerna på tillgångssidan, och inte minst till hur tillgångs och skuldsidan samverkar. Utöver de försäkringsrisker som utgör grunden för dagens solvenskapitalkrav kommer solvenskapitalkraven i Solvens II alltså att täcka även marknadsrisker, kreditrisker och operativa risker. Kapitalkraven i Solvens II är alltså mer sofistikerade och bättre anpassade till det enskilda företagens faktiska risknivå. I Solvens II-regelverket ges företagen bättre incitament att hantera sina risker eftersom risknivån blir mer direkt kopplad till kapitalkraven och därmed till kapitalkostnaden för företagen.

En viktig nyhet i förhållande till de nuvarande reglerna är att företagen inom ramen för Solvens II-regelverket ges utrymme att under vissa förutsättningar tillämpa egna modeller för att helt eller delvis bestämma kapitalkraven.

Dagens placeringsregler innefattar strikta regler för tillgångar som ska täcka de försäkringstekniska avsättningarna. Tillgångar som överstiger avsättningarna är inte föremål för samma strikta

regler. Solvens II direktivet ersätter dessa kvantitativa regler med mer generella kvalitativa regler som gäller alla tillgångar.

Eftersom regler om tillräckligt buffertkapital inte är det enda – eller ens det bästa – sättet att skydda försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal innehåller Solvens II-reglerna också mer kvalitativa krav på företagen. I Solvens II-direktivet ställs högre krav på företagen när det gäller deras system och processer för att identifiera, mäta och hantera alla sina risker. Företagen åläggs bl.a. att regelbundet göra en egen bedömning av företagets risker och behov av buffertkapital.

Brister i styrning och riskhantering kan, som en sista utväg när andra tillsynsåtgärder visat sig verkningslösa, medföra att Finansinspektionen beslutar om höjningar av kapitalkraven och därmed ökar kapitalkostnaden för företagen. Genom Solvens II-direktivet introduceras en delvis ny och mer harmoniserad tillsynsprocess för försäkringsföretagen inom EU. Syftet är att tillsynsmyndigheterna på ett bättre sätt, och framförallt på ett tidigare stadium, ska kunna identifiera problemföretag. Tillsynen kan förväntas bli mer proaktiv och inriktad på bedömningar av företagets interna system och regler för kapitalberäkning, styrning och riskhantering.

Genom Solvens II-direktivet förbättras även möjligheten att utöva en mer effektiv tillsyn över försäkringsgrupper som har verksamhet i flera olika medlemsländer.

I Solvens II-direktivet åläggs företagen en betydligt mer omfattande skyldighet att lämna rapporter av olika slag, såväl offentliga som icke-offentliga. Genom rapporterna ges tillsynen, långivare, investerare, försäkringstagare och andra intressenter bättre möjligheter att kunna bedöma företagets verkliga situation. Tanken är också att ökad öppenhet ska bidra till en ”marknadsdisciplin” där företagen får ytterligare incitament att hantera sina risker på bästa sätt.

Vid framtagandet av Solvens II-direktivet har det funnits en ambition att överge detaljstyrningen i regleringen till förmån för ett mer principbaserat regelverk. Det har även funnits en uttalad ambition att i möjligaste mån undvika onödig komplexitet. Vid utformningen av reglerna ska hänsyn tas till arten av, komplexiteten och omfattningen av riskerna i verksamheten. Små och medelstora företag samt företag med enkla produkter ska kunna följa regelverket utan att det ska vara alltför betungande. Mot bl.a. denna bakgrund innehåller Solvens II-direktivet en proportionalitetsprincip, som förenklat kan sägas innebära att såväl krav som tillsyns-

åtgärder ska vara proportionerliga i förhållande till arten, omfattningen och komplexiteten av riskerna i det enskilda försäkringsföretaget.

Närmare om innehållet i de tre pelarna

Reglerna om värdering av tillgångar och skulder inklusive de försäkringstekniska avsättningarna, om hur kapitalkravet ska beräknas samt om hur kapitalet får placeras brukar hänföras till pelare I. I pelare II finns kraven på företagets styrning och riskhantering samt en reglering av tillsynsprocessen. I pelare III finns reglerna om rapportering och offentliggörande. Nedan beskrivs översiktligt innehållet i regelverket.

Pelare I. Beräkningarna av kapitalkraven bygger på en solvensbalansräkning där skulder och tillgångar som huvudregel ska marknadsvärderas. Det bör understrykas att solvensbalansräkningen på flera sätt skiljer sig från den balansräkning som ska upprättas enligt redovisningsreglerna. Bland skillnaderna kan nämnas att solvensbalansräkningen – till skillnad från balansräkningen enligt redovisningsreglerna – ska innehålla samtliga ekonomiska tillgångar och skulder. Vidare ska som huvudregel samtliga poster i solvensbalansräkningen värderas till verkligt värde, vilket inte gäller i den balansräkning som upprättas enligt redovisningsreglerna där vissa tillgångar får tas upp till anskaffningsvärdet. Värderingen av skulderna (åtagandena till följd av försäkringsavtalen) i solvensbalansräkningen ska motsvara det belopp som försäkringsföretaget skulle få betala om det skulle föra över sina åtaganden till ett annat försäkringsföretag. Det betyder att de försäkringstekniska avsättningarna ska motsvara summan av en bästa skattning med ett tillägg som motsvarar kapitalkostnaden för att ta över åtagandena.

I pelare I återfinns också reglerna om beräkning av de olika Kapitalkraven samt reglerna om kvaliteten på det kapital och de finansiella resurser som företaget måste ha för att täcka kapitalkraven.

Det finns två nivåer av kapitalkrav dels ett solvenskapitalkrav som normalt ska vara uppfyllt, dels ett minimikapitalkrav som i princip alltid måste vara uppfyllt. Därutöver måste kapitalnivån alltid uppgå till ett visst minimibelopp, de s.k. garantibeloppen. Syftet med solvenskapitalkravet är att företaget ska ha tillräckligt med kapital för att kunna absorbera riskerna i hela verksamheten.

Solvenskapitalkravet är kalibrerat så att sannolikheten för att företaget inte ska kunna uppfylla sina åtaganden under det närmaste året ska vara 1 på 200, dvs. att företaget ska kunna klara de fall som inträffar med 99,5 procent inom en 12-månadersperiod. Solvenskapitalkravet kan beräknas enligt en standardmodell som finns beskriven i Solvens II-direktivet, men företagen har också möjlighet att helt eller delvis istället använda en egen intern modell, som dock måste godkännas av tillsynsmyndigheten. Försäkringsföretag och försäkringsgrupper ges möjlighet att tillgodoräkna sig diversifieringseffekter mellan olika delar inom företaget eller gruppen.

Minimikapitalkravet, som ska motsvara 25–45 procent av solvenskapitalkravet, är en solvensnivå under vilken det anses oacceptabelt att driva rörelsen vidare. Minimikapitalkravet är tänkt motsvara en nivå där bolaget i 85 procent av alla tänkbara utfall under ett år kan svara för sina åtaganden. En tydlig ambition har varit att det ska vara enklare att beräkna minimikapitalkravet än att beräkna solvenskapitalkravet.

Solvenskapitalkraven ska finansieras/täckas med en s.k. kapitalbas, dvs. med kapital och finansiella resurser som är av viss kvalitet vad avser framförallt förmågan att täcka företagets förluster. Medel i kapitalbasen delas in i olika kvalitetsnivåer och det är endast medel av bästa kvalitet som får användas fullt ut för att täcka kapitalkraven. En mindre del får vara av lägre kvalitet.

När Solvens II-direktivet träder ikraft kommer de kvantitativa begränsningar som i dag gäller för s.k. skuldtäckningstillgångar att försvinna. I det nya regelverket får försäkringsföretagen i princip investera i de tillgångar de önskar, men företaget måste kunna visa att de förstår de aktuella riskerna och att de har adekvata system och kontroller för att ta hand om dessa risker. I Solvens II-direktivet uttrycks detta genom ett krav på att investeringarna ska ske i enlighet med den s.k. aktsamhetsprincipen.

Pelare 2. Bland de kvalitativa reglerna som hänförs till Pelare II bör särskilt uppmärksammas kravet på att varje försäkringsföretag regelbundet ska göra en bedömning av den egna risken och solvensen. Bedömningen ska dokumenteras. Genom kravet på en egen bedömning skapas en koppling mellan å ena sidan de regelmässiga kraven på buffertkapital och riskhantering och å den andra sidan företagensegna bedömning i dessa frågor. Genom bedömningen av den egna risken och solvensen ges företaget också vissa möjligheter att bedöma för- och nackdelar med att ta fram en intern modell för beräkningen av kapitalkraven. Bedömningen kan slutligen sägas

utgöra en sammanfattning av riskhanteringssystemet och startpunkten för den nya tillsynsprocessen.

Till Pelare II hänförs även reglerna om styrning och riskhantering. I Solvens II-direktivet ställs det bl.a. krav på att företaget ska ha olika system och funktioner. Kravet på ledning och styrelse tydliggörs.

Företagen ska ha adekvata företagsstyrningssystem som garanterar en sund och ansvarsfull företagsledning, men det ställs även krav på effektiva, välintegrerade riskhanteringssystem som förlöpande ska kunna identifiera, mäta, övervaka, hantera och rapportera de risker som företaget är, eller kan komma att bli, exponerade för och det inbördes förhållandet mellan dessa risker. I varje företag ska det finnas funktioner för riskhantering, regelefterlevnad och internrevision samt en aktuariefunktion. Direktivet innehåller krav på att företagen ska ha interna regelverk för bl.a. riskhantering, intern kontroll, reserveringar, placeringar (inklusive derivat), likviditetshantering samt återförsäkrings- och riskhanteringsteknik. Någon exakt föreskrift för vilken modell som ska användas i företagsstyrningsarbetet eller hur företaget ska vara organiserat finns inte. Regelverket är härvidlag flexibelt och möjliggör olika lösningar.

Slutligen bör nämnas att direktivet även innehåller regler om särskild lämplighetsprövning av nyckelpersonal och regler om vilka krav som ställs vid utläggning av verksamhet (outsourcing). Bland de kvalitativa reglerna i Pelare II ingår också de nya tillsynsreglerna.

Den nya tillsynen ska utgå från en proaktiv och riskbaserad metod. Tillsynsmyndighetens huvuduppgift kan sägas vara att bedöma om företagets förmåga att identifiera, bedöma och hantera sina risker är tillräcklig med hänsyn till de krav som ställs i regleringen. Ett naturligt inslag i tillsynen är en granskning av företagets interna regelverk och hur detta regelverk efterlevs. Tillsynsmyndigheten kommer att kunna tvinga företaget att ändra sina system och processer för styrning och riskhantering, om dessa inte lever upp till de krav som följer av Solvens II-regelverket. Inom ramen för Pelare II finns möjligheten för tillsynsmyndigheten att kvalitativt hantera risker som inte fångats upp av reglerna i Pelare I, och på basis av detta bl.a. besluta om högre och bättre individuellt anpassade kapitalkrav.

I det fall företaget inte uppfyller solvenskapitalkravet ska tillsynsåtgärder vidtas, i syfte att återställa den föreskrivna solvensnivån.

Tillsynsåtgärderna är tänkta att bli alltmer ingripande ju sämre solvenssituationen är – den s.k. tillsynstrappan – och i det fall företaget inte uppfyller minimikapitalkravet ska tillståndet att bedriva försäkringsrörelse återkallas, efter det att företaget getts möjlighet att omedelbart åtgärda bristerna.

I Solvens II-regelverket finns ambitionen att förbättra den s.k. grupp-tillsynen. Det gäller såväl försäkringsgrupper som verkar nationellt som grupper vilka bedriver gränsöverskridande verksamhet. När det gäller tillsynen över försäkringsgrupper kommer det att finnas en utpekad huvudansvarig tillsynsmyndighet som ska leda tillsynsarbetet i samverkan med berörda tillsynsmyndigheter i de övriga länder där gruppen bedriver sin verksamhet. Detta innebär att grupp-tillsynsarbetet för flera stora försäkringsgrupper i Sverige kommer att ledas av utländska tillsynsmyndigheter.

Pelare 3. Inom pelare III finns regler om företagens rapportering till såväl tillsynsmyndigheten som till marknaden. Tanken är att en mer omfattande rapportering av olika uppgifter ska bidra till ökad disciplin hos försäkringsföretagen. Genom att tillsynsmyndigheter och externa aktörer såsom försäkringstagare och finansärer ges möjlighet att få en mer samlad bild av företagets ekonomiska ställning och hanteringen av de risker som är förenade med verksamheten kommer det att finnas starka incitament för företaget att bedriva rörelsen på ett finansiellt sunt sätt.

4.9.4 Ny FL för ekonomiska föreningar

I ett betänkande har föreslagits en ny lag som ersätter FL (se SOU 2010:90; En ny lag om ekonomiska föreningar). Lagförslaget har i huvudsak samma systematik som 2005 års aktiebolagslag som även tjänat som förebild i vissa materiella hänseenden. Nedan återges kort de huvudsakliga förslagen i betänkandet.

Utgångspunkter för lagförslaget

Utredningen anser att det liksom hittills bör finnas ett ändamålsenligt regelverk för näringsverksamhet som bedrivs gemensamt och utan personligt ansvar, dvs. sådan verksamhet som i dag ofta bedrivs i form av en ekonomisk förening. Regelverket bör även framöver vara utformat så att det ger goda förutsättningar för att

verksamheten drivs enligt vedertagna kooperativa principer, men det bör samtidigt ge verksamhetens utövare, dvs. medlemmarna, stort utrymme att själva besluta i vilken utsträckning dessa principer ska få genomslag i verksamheten. Regelverket bör vidare vara enkelt att tillämpa och tillhandahålla lösningar på de olika slag av problem som kan uppkomma i gemensamt bedriven näringsverksamhet. Eftersom det är medlemmarna som känner verksamheten bäst, bör regelverket vidare vara utformat så att det inte onödigtvis hindrar medlemmarna att gemensamt besluta om hur verksamheten ska organiseras och drivas. Begränsningar i medlemmarnas möjligheter att genom stadgebestämmelser eller på annat sätt överenskomma om verksamhetens organisation och förvaltning bör därför uppställas endast om sådana begränsningar kan motiveras med minoritets- eller borgenärsskyddsintressen, vissa allmänna intressen (såsom brottsbekämpningsintresset och fiskala intressen) eller intresset av att upprätthålla associationsformens status och goda anseende. Utredningen föreslår i sak bl.a. följande.

Ett flexibla regelverk

Det blir i större utsträckning än i dag möjligt för enskilda ekonomiska föreningar att avvika från lagens bestämmelser genom särskilda stadgebestämmelser. I lagförslaget framhålls också den allmänna principen att de bestämmelser i lagen som är uppställda till medlemmarnas skydd kan åsidosättas om samtliga medlemmar är överens om det.

Grunddragen hos en ekonomisk förening

I dag gäller ett antal förutsättningar för att en förening ska godtas som en ekonomisk förening. Den första förutsättningen, att föreningen ska ha till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen, behålls. Om föreningen även ska ha ideella syften ska det förstnämnda syftet vara det huvudsakliga. Principen om att verksamheten ska bedrivas i den ekonomiska föreningen eller i dotterbolag mjukas upp genom ökade möjligheter att bedriva verksamheten i företag som inte är dotterföretag, under förutsättning att föreningen har ett betydande inflytande över företaget. Den tredje principen, som innebär att medlemmarna ska delta på visst sätt i

den ekonomiska verksamheten, ska alljämt vara huvudregeln. Även medlemmar som inte har för avsikt att delta på annat sätt än genom att betala en medlemsinsats (investerande medlemmar) föreslås dock bli tillåtna, om det medges enligt stadgarna. Dessa ska i princip ha samma rösträtt som vanliga medlemmar, men särskilda bestämmelser om röstviktning avser att begränsa de investerande medlemmarnas inflytande i föreningen.

Utredningen föreslår att antalet medlemmar i en förening, i likhet med dagens regler, ska uppgå till minst tre stycken.

Föreningens medlemmar och medlemsförteckning

Den s.k. öppenhetsprincipen, dvs. att en ekonomisk förening är skyldig att anta nya medlemmar om det inte finns särskilda skäl jämkas så att föreningen får något större möjligheter att vägra utomstående inträde, om antagandet av nya medlemmar skulle innebära företagsekonomiska risker för föreningen eller om sökanden inte uppfyller de krav som med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet bör ställas på medlemmarna i föreningen.

Det föreslås skärpta krav på medlemsförteckningarnas innehåll, bevarande och granskning.

Ledning och revision

Bestämmelserna om den ekonomiska föreningens styrelse anpassas genom utredningens förslag i allt väsentligt till motsvarande reglering för privata aktiebolag i aktiebolagslagen.

Utredningen föreslår samtidigt att revisionsplikten begränsas till större föreningar och att en medlemsminoritet ges möjlighet att påverka att det utses en revisor. Utredningen föreslår vidare att det i den nya lagen tas in bestämmelser om att ekonomiska föreningar ska kunna bli föremål för allmän granskning som ska genomföras av en eller flera lekmannarevisorer.

Medlemsinsatser och förlagsinsatser

Enligt utredningens förslag ska medlemmarna liksom i dag erlægga en i stadgarna bestämd medlemsinsats (i utredningens förslag benämnd obligatorisk insats). En avgående medlem ska, liksom hittills, som huvudregel ha rätt att få tillbaka de medlemsinsatser som han eller hon har betalat. En förening kan i dag också besluta om s.k. insatsemission, vilket innebär att en del av föreningens fria egna kapital tillgodoförs medlemmarna som "emissionsinsatser". En avgående medlem har som huvudregel också rätt att få utbetalat de emissionsinsatser som har tillgodoförts honom eller henne.

Utredningens slutsats är att medlemsinsatser som huvudregel ska återbetalas på samma sätt som i dag, dvs. högst till nominellt värde. För arbetskooperativ föreslås dock en möjlighet att, om samtliga röstberättigade medlemmar är ense om det, införa stadg bestämmelser om att avgående medlemmar ska ha rätt att få ut ett högre belopp, dock högst det belopp som motsvarar medlemmens andel i föreningens egna kapital vid tiden för avgången.

Utredningen föreslår att regleringen av förlagsinsatser överförs till den nya lagen utan några ändringar i sak. Begränsningen att summan av förlagsinsatser från andra än medlemmar inte får överstiga summan av andra då inbetalda medlemsinsatser och emissionsinsatser tas dock bort så att det överlämnas till den enskilda föreningen att avgöra om det ska finnas begränsningar av detta slag.

Kapitalskydd i ekonomiska föreningar

Som en anpassning till kapitalskyddsbestämmelserna i 2005 års aktiebolagslag föreslås att begreppet värdeöverföring införs i de kapitalskyddsbestämmelser som gäller för ekonomiska föreningar.

Med "värdeöverföring" avses affärshändelser som medför att föreningens förmögenhet minskar och som inte har rent affärs- mässig karaktär för föreningen eller är ett naturligt led i föreningens ekonomiska relation med medlemmarna. Värdeöverföringar från en ekonomisk förening ska i princip endast kunna ske enligt bestämmelserna om vinstutdelning, gottgörelse, minskning av reservfonden för återbetalning till medlemmarna och gåva till allmännyttigt ändamål. Med samtliga medlemmars samtycke ska dock värdeöverföringar kunna ske även på annat sätt.

Vidare ska lagens borgenärsskyddsregler gälla för alla slag av värdeöverföringar till medlemmar eller andra. Förslaget innehåller en beloppsspärr som anger den yttersta gränsen för hur stora värdeöverföringar som får ske; för att värdeöverföringar ska få ske ska krävas att det finns full täckning för föreningens bundna egna kapital omedelbart efter värdeöverföringen.

Beloppsspärren kompletteras i förslaget av en allmän försiktighetsregel. Enligt denna får en värdeöverföring ske endast om den framstår som försvarlig med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställer på storleken av föreningens egna kapital samt föreningens konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt.

Upplösning av ekonomiska föreningar

Bland dessa förslag märks förslaget att det ska kunna utgå s.k. fusionsvederlag till medlemmar vilkas rättigheter minskar i värde.

Liksom hittills ska fusionsplanen normalt inte behöva godkännas annat än av föreningsstämman i överlåtande föreningar. En minoritet om minst fem procent av de röstberättigade i den övertagande föreningen ges rätt att begära att fusionsplanen även ska godkännas på föreningsstämman i den föreningen.

Det föreslås vidare att borgenärerna i samtliga föreningar som deltar i fusionen – inte bara som i dag överlåtande föreningars borgenärer – ska underrättas om en förestående fusion och ha rätt att motsätta sig att fusionsplanen verkställs. Borgenärerna i den övertagande föreningen ska dock inte involveras om det av ett revisorsyttrande framgår att fusionen inte innebär någon fara för dessa borgenärer.

Om alla medlemmar i samtliga föreningar som deltar i fusionen har undertecknat fusionsplanen ska ett något förenklat förfarande kunna tillämpas utan vare sig registrering av fusionsplanen eller beslut på föreningsstämma.

Det lämnas inte något förslag om delning av ekonomiska föreningar i allmänhet, eftersom det bedömts att inget behov av förfarandet finns.

Utredningen föreslår en viss utvidgning av styrelsens skyldighet att hänskjuta frågan om huruvida föreningen ska gå i likvidation till föreningsstämman. Enligt förslaget ska styrelsen göra detta om det p.g.a. inträffade förluster eller av annan orsak finns skäl att anta att

föreningens ställning fortgående kommer att försämras så att föreningens skulder och avsättningar inte täcks av tillgångarna, om det annars råder betydande osäkerhet om föreningens ekonomiska möjligheter att fortsätta sin verksamhet eller om antalet medlemmar i föreningen under mer än en månad har varit mindre än tre.

Bestämmelserna om när Bolagsverket ska besluta att en ekonomisk förening ska gå i likvidation (s.k. tvångslikvidation) kompletteras med regler om att sådant beslut ska fattas om en förening är skyldig att självant eller på verkets anmaning ge in vissa redovisningshandlingar men inte har gjort detta. Liksom hittills ska, enligt förslaget, en ekonomisk förening kunna tvingas i likvidation om antalet medlemmar i föreningen har gått ner under tre. Dock förlängs den tid som en förening har på sig att återställa medlemsantalet från tre till sex månader.

Medlemsbanker

Bestämmelser om medlemsbanker finns främst i lagen (1995:1570) om medlemsbanker. Förslaget innebär att medlemsbanker ska anses som ett särskilt slag av ekonomiska föreningar. Bestämmelserna i den nya föreningslagen ska därför tillämpas på medlemsbankerna i den mån det inte finns särbestämmelser i lagen om bank- och finansieringsrörelse. Vägledande för utredningens bedömning av i vilken utsträckning det behövs sådana särbestämmelser har främst varit den motsvarande regleringen för bankaktiebolag i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Annan lagstiftning om kooperativa företagsformer

Utredningens förslag till ny lag om ekonomiska föreningar får betydelse för lagstiftningen om andra slag av ekonomiska föreningar; bostadsrättsföreningar, kooperativa hyresrättsföreningar, sambruksföreningar och kreditmarknadsföreningar. Gemensamt för dessa föreningsformer är att de regleras i särskilda lagar som dock i varierande utsträckning hänvisar till FL.

Utredningen har inte lämnat något förslag om hur en ny lag om ekonomiska föreningar ska tillämpas på ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som omfattas av FRL. Som tidi-

gare framgått har bestämmelserna för dessa nyligen anpassats till FL.

Ikraftträdande

Utredningen föreslår att den nya lagen om ekonomiska föreningar, liksom de övriga förslag som utredningen lämnar, ska träda i kraft den 1 januari 2013. Som huvudregel ska den nya lagens bestämmelser gälla även befintliga ekonomiska föreningar. I en särskild införandelag tas dock in ett flertal bestämmelser som medför att befintliga föreningar får tillämpa äldre bestämmelser.

4.9.5 Solvens- och redovisningsreglerna förändras

Solvens II-direktivet innebär en genomgripande förändring av solvensregleringen. Med utgångspunkt i den s.k. ekonomiska ansatsen ska alla delar av solvensbalansräkningen värderas till verkligt värde, dvs. till det belopp för vilket tillgångar och skulder skulle kunna utväxlas mellan oberoende kunniga parter som har ett intresse av att transaktionen genomförs. Detta innebär bl.a. att det inte längre ska finnas några inbyggda buffertar i de försäkringstekniska avsättningarna på grund av en medveten övervärdering av åtagandena. I den nya regleringen försvinner (i princip) också de kvantitativa placeringsrestriktioner som gällt för de tillgångar som svarar mot avsättningarna. Utgångspunkten i det nya systemet är i stället att alla nödvändiga buffertar – för den osäkerhet som finns på såväl tillgångs- som skuldsidan – ska bestämmas utifrån ett solvenskapitalkrav som beräknas utifrån alla relevanta risker som finns i verksamheten. Detta innebär, enligt vår bedömning, i sin tur att riskerna i större utsträckning än tidigare kommer att påverka element som ingår i kapitalbasen, dvs. att företagets risker som inte tydligt bärs av försäkringstagarna enligt försäkringsavtalet mer direkt än tidigare kommer att påverka tillskjutet ägarkapital och/eller ackumulerade överskott som får räknas in i kapitalbasen.

I den mån som den nya solvensregleringen får genomslag på ömsesidigt verkande försäkringsföretags verksamhet kommer befintliga överskott i konsolideringsfonden att svara för företagets risker i större utsträckning än hittills. De risker och underskott som tidigare beaktats genom betryggande premieredovisning

och/eller avsättningar kommer i solvenssammanhang istället att bäras av försäkringstagarnas befintliga riskkapital i konsolideringsfonden. Detta blir i princip fallet oavsett om anspråket på överskotten (i nuvarande konsolideringsfonden) behandlas som

1. en form av villkorad återbäring där försäkringstagarna anses bära all risk och som därför inte räknas med vid bestämmandet av solvenskravet,
2. en efterställd skuld som får räknas in i kapitalbasen, eller
3. sådana överskottsmedel som får räknas in i kapitalbasen enligt den svenska specialregeln.⁶

På en konkurrensutsatt marknad kan effekterna av den nya solvensregleringen i samtliga tre fall medföra en värdeöverföring från gamla till nya försäkringstagare, om inte företaget även fortsättningsvis säkerställer att nya försäkringstagare bidrar med riskkapital på ömsesidiga grunder via inbetalda premier eller på annat sätt.

Såväl befintliga internationella redovisningsregler som förslaget till nya redovisningsregler verkar i samma riktning. Det kan rent av ifrågasättas om inte hittillsvarande redovisningsutvecklingen i sig medfört ett behov av ändrad solvensreglering i den riktning som Solvens II-reglerna innebär. Klart är i varje fall att en uppskjuten vinstavräkning av premier av tryggandeskäl och inbyggda säkerhetsmarginaler i avsättningarna är oförenliga med den nya redovisningsregleringen. Även detta medför att risker och underskott i större utsträckning än annars kommer att få bäras av poster redovisade som eget kapital i externredovisningen, om inte riskerna tydlig bärs av försäkringstagarna enligt tillämpade villkor i avtal. Om överskott motsvarande nuvarande konsolideringsfond redovisas som skulder eller eget kapital behöver därför i sig inte nödvändigtvis få någon avgörande betydelse. Men om redovisningsreglerna för juridisk person utgår från eller påverkas av nya internationella redovisningsstandarder kan dock överskottshantering påverkas på ett annat sätt. Livförsäkringsföretagens överskottshantering påverkas i sådana fall av ändrade redovisningsregler endast om nya redovisningsregler förändrar innehållet eller storleken på sådana poster i årsredovisningen som ligger till grund för företagets överskottshantering. Detta förutsätter att i företaget

---

⁶ En annan sak är att konsolideringsfonden har ha störst värde i kapitalbasen om fonden inordnas under den svenska specialregeln, men det beror på om det finns andra begränsningar i fall kapitalet inordnas under a) eller b).

tillämpliga regler för överskottshanteringen – vare sig dessa finns i lag eller i företagets interna riktlinjer – som baseras på poster i externredovisningen och som får nytt innehåll genom nya redovisningsregler, t.ex. om utdelning av vinst eller gottskrivning av återbäring baseras på årets resultat.

Till detta kommer att internationella redovisningsstandarder inte godtar poster som varken är skuld eller eget kapital. Den före år 1999 i Sverige gällande ordningen att i livförsäkringsbolag redovisa en återbäringsfond och andra återbäringsmedel som en post som varken är försäkringstekniska avsättningar eller eget kapital är därför oförenligt redan med nuvarande version av IFRS 4.

4.10 Externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning

4.10.1 Vad avses med externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning?

Lån som riskkapital

Försäkringsföretag kan som huvudregel använda samma finansieringsformer som svenska företag i allmänhet. Hit hör ”lån” i form av vinstandelslån, kapitalandelslån och förlagslån. Sådana finansieringsformer kännetecknas av särskilda villkor i förhållande till andra lån genom att rätten till avkastning och/eller kapitalbeloppet på något sätt är beroende av företagets resultat eller ställning. Förlagslån är enligt Finansinspektionen definition i solvenssammanhang lån med villkor att icke förfallen lånefordran vid likvidation eller konkurs till såväl upplupen ränta som kapital ska betalas först sedan övriga oprioriterade fordringsägare blivit tillgodosedda – se allmänna råd (FFFS 1998:15) om möjligheten för försäkringsbolag att räkna in förlagslån i kapitalbasen. Av lånevtalet ska det enligt de allmänna råden framgå att upplupna räntor och kapitalbelopp kan tas i anspråk för täckande av förluster. Den ursprungliga löptiden för förlagslånet måste vara minst fem år. Som vi återkommer till senare finns dock särskilda bestämmelser som begränsar försäkringsbolagens upplåningsmöjligheter.

Externa kapitalinsatser som riskkapital

I andra fall har finansieringsformen i stället formen av ”kapitalinsatser”. Insatserna är emellertid förenad med särskilda villkor om att avkastning erhålls först efter beslut av stämman. Vidare är en eventuell återbetalning av kapitalet efter uppsägning villkorad av att bolaget har ett överskott. Hit kan man räkna förlagsinsatser i ekonomiska föreningar. Sådana typer av kapitalinsatser kan betecknas och redovisas på helt olika sätt beroende på redovisningsregim.

I detta sammanhang finns det även anledning att beakta garantikapital som är en form för anskaffning av externt riskkapital som sedan länge varit tillåten under vissa förutsättningar i ömsesidiga försäkringsbolag. Garantikapitalet fungerar som ett startkapital men får i övrigt endast tas upp om det behövs, och ska betalas tillbaka om det inte behövs. Vidare omfattas avtalad ränta på garantikapitalet i dag av reglerna om vinstutdelning.

Garantikapitalet har i sin tur utgjort förebild för motsvarande slag av externa riskkapital i försäkringsföreningar, men benämns där för verksamhetskapital. Sådant kapital får i dag endast tas upp i samband med rörelsens start med hänvisning till att förlagsinsatser kan användas i andra fall.

Både lån och kapitalinsatser kan vara externt villkorat riskkapital

I det följande beskriver vi närmare tillåtna former och förutsättningar för anskaffning av olika slag av externt villkorat riskkapital i livförsäkringsföretag.

Med ”riskkapital” avser vi även här att det saknas en bindande rätt till betalning från företagets tillgångar genom amortering eller avkastning i form av ränta eller återbäring. Det finns inte heller någon ställd säkerhet för kapitalet varför finansiären – i detta fall den som skjutit till kapital – bär den fulla risken för det ackumulerade kapitalet. Detta innebär alltså att kapitalbeloppet och/eller avkastningen kan användas för att täcka underskott i försäkringsfordringar och andra bindande åtaganden.

Med ”externt riskkapital” avser vi kapitalet som företaget motar som lån eller insats betalas in av andra än försäkringstagare inom ramen för avtalet om försäkring eller av andra än företagets ägare inom ramen för teckning av ägarkapital.

Med ”villkorat riskkapital” avser vi att utbetalningen av avkastningen och/eller återbetalningen kapitalbeloppet är villkorat av att det uppkommer vinst eller andra överskott i företaget. Investeringen är alltså beroende av företagets resultat eller finansiella ställning, oavsett om det är fråga om ett lån eller en kapitalinsats.

I sammanhanget behandlar vi även vilken ekonomisk innebörd och roll som ”hybridinstrument” brukar ha i praktiken. Med angivet begrepp avser vi finansiella instrument som utgör en blandning mellan lånat kapital och riskkapital.

Utgivande av finansiella instrument som ett led i anskaffning av ägarkapital

Ett företag kan ta upp lån eller ge ut andra finansiella instrument som förberedelse för en planerad emission av aktier. Hit hör konvertibla skuldebrev vilka innehåller en rätt att omvandla skulden till aktier. Ett företag kan även ge ut instrument med rättigheter att teckna aktier utan samband med ett lån; s.k. teckningsoptioner. Sådana former för att anskaffa riskkapital hänför vi inte till externt villkorat riskkapital eftersom de utgör ett led i framtida teckning av riskkapital från den som är eller blir företagets ägare. Vi behandlar ändå sådana frågor i detta avsnitt.

Som en gemensam term för olika former av anskaffning av extern villkorat riskkapital och ägarkapital använder vi begreppet ”kapitalanskaffning”.

4.10.2 Garantikapital och verksamhetskapital

Garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag

Ett ömsesidigt försäkringsbolag får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl för det. Om det behövs får tillskott av garantikapital göras även under rörelsens gång. Sådana tillskott ska anmälas för registrering och garantikapitalet är ökat när registrering har skett. Tillskott av garantikapital ska alltid göras med pengar. Garantikapitalet ska återbetalas när det inte längre behövs för att rörelsen ska kunna drivas ändamålsenligt och en återbetalning är förenlig med bestämmelserna om kapitalbasens sammansättning och storlek i (se 12 kap. 8–10 §§ FRL). Garantikapital får i dag ingå i kapitalbasen enligt 7 kap. 2 § FRL. Ett garantikapital

kan tillskjutas av delägare eller andra och de som svarar för tillskottet kallas för garantier.

Den ekonomiska nytta en delägare kan få av verksamheten i ett ömsesidigt försäkringsbolag kan i dag inte komma honom eller henne till del som vinstutdelning. I stället kan överskott som inte är nödvändigt att behålla för konsolidering överföras till delägarna i form av återbäring eller sänkta premier. Även garantier, dvs. de personer som skjutit till garantikapital, kan få del av överskott, men i så fall ska det anges i bolagsordningen att vinst kan delas ut till dessa och i vilken ordning det ska ske (se 12 kap. 11 § FRL). Vinstutdelning till garantier kan dock ske bara i den mån utdelningsbara medel finns i bolaget, vilka beräknas på liknande sätt som i försäkringsaktiebolag och allmänna aktiebolag. Det har ansetts att ränta kan utgå på garantikapital men att vinstutdelningsbegränsningen gäller även för räntebetalningar (se prop. 1998/99:87 s. 299 och prop. 1999/10:246 s. 211).

Bolagsordningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag ska alltså ange garantikapitalet, i vilken ordning vinst ska delas ut till garantierna och i vilken ordning garantikapitalet ska återbetalas. Av värdeöverföringsreglerna framgår att värdeöverföringar får ske till garantier i form av vinstutdelning och återbetalning av garantikapital om det följer av bolagsordningen. Vinstutdelningen till garantier förutsätter även ett redovisat överskott i företaget och avsättningar av vinsten för återbäring och till bundna fonder ska räknas av. Vidare gäller en s.k. koncernspärr och kravet att utdelningen inte får stå i strid med god affärssed (12 kap. 64 och 65 §§ FRL).

Utgivande av avkastning till garantierna betecknas således som vinstutdelning och omfattas av vanliga vinstutdelningsregler. Det kan redan här anmärkas att motsvarande ordning och samma bestämmelser gäller för utdelning till de som är innehavare av förlagsandelar representerade förlagsinsatser i ömsesidiga försäkringsbolag. Däremot gäller inte bestämmelserna de som har fordringar på vinstandelslån och kapitalandelslån.

Återbetalning av garantikapital ska registreras. Återbetalning kräver att återbetalningen är förenligt med solvenskraven. Dessutom krävs Finansinspektionens godkännande. Kravet på återbetalning av garantikapital som inte behövs är motiverat av önskemålet att begränsa garantiernas inflytande i ömsesidiga försäkringsbolag. Detta utomstående inflytande är alltså tänkt att vara mera kortvarigt (se prop. 1998/99:87 s. 296 ff.). Bestämmelserna om garantikapital ansluter enligt förarbetena till nya FRL till principen

om självfinansiering vilken lägger grunden för det ömsesidiga försäkringsbolagets oberoende (se prop. 2009/10:246 s. 313).

Verksamhetskapital i försäkringsföreningar

Ett krav på garantikapital eller motsvarande har även ansetts förenligt med försäkringsföreningarnas särart. Begreppet garantikapital är ett väletablerat begrepp för ömsesidiga försäkringsbolag. För att i FRL markera den skillnad som finns mellan ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar benämns kapitalet i en försäkringsförening verksamhetskapital.

Sådant verksamhetskapital får tillskjutas även av andra än medlemmar. I likhet med vad som gäller för garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag ska verksamhetskapitalet återbetalas när det inte längre behövs för rörelsens drivande. Hela verksamhetskapitalet ska vara inbetalt innan försäkringsföreningen kan registreras och verksamhetskapitalet ska betalas med pengar.

Till skillnad mot vad som gäller för garantikapitalet i de ömsesidiga försäkringsbolagen får verksamhetskapitalet i en försäkringsförening endast tillskjutas i samband med försäkringsföreningens bildande och alltså inte under rörelsens gång. Om försäkringsföreningen under rörelsens gång skulle vara i behov av ytterligare kapitaltillskott bör enligt förarbetena till FRL i stället FL:s bestämmelser om förlagsinsatser användas (se prop. 2009/10:246 s. 351).

4.10.3 Vinstandelslån och kapitalandelslån

Vilka försäkringsföretag får använda vinstandelslån?

För livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst är vinstandelslån sedan tidigare tillåtna. FRL innebär att även kapitalandelslån ska tillåtas för dessa aktiebolag.

För livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst innebär FRL ett fortsatt förbud mot båda typerna av upplåning (se 11 kap. 14 och 15 § FRL).

I 5 kap. 17 och 18 §§ 1982 års FRL fanns ett förbud för ömsesidiga försäkringsbolag mot upptagande av vinstandelslån och s.k. kapitalandelslån. Vinstandelslån och kapitalandelslån är numera tillåtna för ömsesidiga bolag enligt FRL under förutsättning att

dessa inte innebär att långgivarna ges något inflytande i bolagets angelägenheter (se x).

Det finns inte något förbud för försäkringsföreningar att ta upp vinstandelslån eller kapitalandelslån (jfr prop. 2009/10:246 s. 359).

Vad är vinstandelslån och kapitalandelslån?

Ett vinstandelslån är ett lån där räntan helt eller delvis styrs av hur stor utdelning till aktieägarna som bolagsstämman beslutar, kursutvecklingen på bolagets aktier, bolagets resultat eller bolagets finansiella ställning. Ett kapitalandelslån är ett lån där det belopp som ska återbetalas till långgivaren är knutet till någon av samma faktorer.

Möjligheten till vinstandelslån i aktiebolag i allmänhet fanns redan enligt 1975 års ABL, medan möjligheten till kapitalandelslån infördes i samband med 2005 års ABL. Beslut om att bolaget skall uppta ett vinst- eller kapitalandelslån fattas av bolagsstämman eller av styrelsen efter bolagsstämmans bemyndigande.

Tidigare behandling av vinstandelslån och kapitalandelslån för aktiebolag i allmänhet

Finansiella instrument med en avkastning relaterad till ett företags vinstutveckling förekom i Sverige på 1920-talet. Aktiebolaget Kreuger & Toll emitterade sådana s.k. participating debentures i slutet på 1920-talet. När dessa i och med Kreuger & Tolls konkurs blev värdelösa kom vinstandelsbevis att ifrågasättas. Detta tillsammans med en osäkerhet kring hur räntan på sådana lån skulle beskattas torde ha bidragit till att vinstandelsbevis slutade emitteras i Sverige.

Det tidigare förbudet mot kapitalandelslån i ABL (eller delägardebentures som man tidigare talade om) omfattade alla slags lån, även sådana med en fast räntesats; det har emellertid ansetts svårt att föreställa sig ett kapitalandelslån vars avkastning inte varierar med bolagets resultat och det var också sådana som avsågs förbjudas. Lån vars avkastning helt eller delvis är beroende av utdelningen till aktieägare, eller till bolagets vinst, så kallade vinstandelslån, var däremot tillåtna redan enligt 1975 års ABL. Villkoren för ett kapitalandelslån kan utformas så att avkastningen blir identiskt med

utdelningen på bolagets aktier. På detta sätt kommer ett kapitalandelslån att i stor utsträckning likna en rösträttslös aktie.

Vinstandelsbevis med villkor där varken inlösetidpunkt eller återbetalningsbelopp är på förhand fixerade ansågs emellertid medföra en mycket osäker ställning för innehavarna, som å ena sidan saknar rösträtt på bolagsstämma och å den andra sidan inte har en företrädesrätt, motsvarande den som vid nyemission tillkommer aktieägare. Av denna anledning drogs slutsatsen att innehavare av sådana vinstandelsbevis tvingas finna sig i att värdet på hans andelsrätt minskar i takt med att nya vinstandelsbevis utges och att innehavarens ställning var att jämföras med en aktieägars, utan rätt att delta i bolagets förvaltning och utan åtnjutande av de skyddsregler som gäller för aktieägare. Eftersom denna ställning ansågs ägnad att väcka ”starka betänkligheter” och då något påtagligt behov inte befanns föreligga, förbjöds kapitalandelslån.

Aktiebolagskommittén fann i sitt delbetänkande Aktiebolagets kapital inte dessa argument övertygande. Kommittén ansåg att de eventuella risker som är förknippade med kapitalandelslån uppvägs av ett krav på högre kapitalkostnader. I propositionen till ny aktiebolagslag fastslås dessutom att utgångspunkten bör vara att lämpliga finansieringsformer bör få användas så länge de inte medför några oacceptabla risker för bolagets intressenter och att kapitalandelslån inte medför några sådana risker. Vidare anfördes att marknadsmekanismerna kommer att leda till en rimlig värdering av instrumentets för- och nackdelar samt att detta slags instrument tillåts i de länder som Sverige brukar jämföras med.

I 2005 års ABL tillåts alltså kapitalandelslån. Beslutet ska fattas av bolagsstämman eller, efter stämmans bemyndigande, av styrelsen. Dessutom ska beslutet fattas med kvalificerad majoritet, på samma sätt som för aktier med mera, om det rör sig om en riktad emission till styrelseledamöter med flera (de s.k. Leo-reglerna). Lagen uppställer emellertid inte något krav på företrädesrätt för aktieägarna, eller någon reglering av företrädesrätt för innehavare av kapitalandels- eller vinstandelsbevis. Villkoren för kapitalandelslån måste därför noga ange den rätt som tillkommer innehavaren för det fall bolaget emitterar nya aktier, konvertibler, teckningsoptioner eller upptar nya kapitalandels- eller vinstandelslån eller genomför andra liknande transaktioner. Lagen innehåller inte heller någon föreskrift om vad ett förslag till beslut om att uppta kapitalandelslån ska innehålla, liknande de som gäller för nyemission och emission av teckningsoptioner och konvertibler.

Det kan anmärkas att vinstandelslån och kapitalandelslån inte får förekomma i aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. Det motiveras av att upparbetade överskottet till övervägande del ska stanna kvar inom bolaget (jfr SOU 2006:55 s. 198 f.).

Tidigare behandling av vinstandelslån och kapitalandelslån i försäkringsföretag

Skälen till vinstandelslån tidigare inte tillåtits i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst är kortfattade. I förarbetsuttalandena till 1998 års försäkringsrörelserreform uttalades endast att lånen var tillåtna i skadeförsäkringsaktiebolag och borde i framtiden tillåtas även för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst (prop. 1998/99:87 s. 267). Lagrådet konstaterade med anledning av förslaget i den lagrådsremiss som föregick propositionen att det synes ha varit avsett att endast livförsäkringsaktiebolag skulle få ta upp vinstandelslån ”självfallet under förutsättning att bolaget får dela ut vinst till aktieägarna”, men att begränsningen till aktiebolag endast framgick indirekt av bestämmelsen och borde förtydligas. Detta skedde också i propositionen.

Försäkringsföretagsutredningen konstaterade för sin del att fondemission, teckningsoptioner, konvertibler och vinstandelslån endast var tillåtna i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Eftersom de föreslagit avskaffandet av hybridbolagen och upphävandet av skiljelinjen mellan icke-vinstutdelande och vinstutdelande saknade de anledning att föreslå särregler i förhållande till ABL:s finansieringsformer (se SOU 2006:55 s. 276).

När det gäller motsvarande finansieringsformer i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar konstaterade försäkringsföretagsutredningen att det tidigare hade lämnats förslag om att ömsesidiga försäkringsbolag skulle ha möjlighet att kunna ta upp vinstandelslån (se SOU 1995:87 s. 194). Regeringen lämnade dock inte några förslag om detta utan ansåg att det fanns skäl att återkomma till frågan om formerna för anskaffning av externt riskkapital i ömsesidiga bolag i samband med den associationsrättsliga översynen (se prop. 1998/99:87 s. 269).

Vinstandelslån och kapitalandelslån medförde, enligt försäkringsföretagsutredningen, inte något inflytande och påverkar därför inte ett ömsesidigt försäkringsbolags oberoende. När upplåningsformerna tillåts för försäkringsaktiebolag kan ett förbud inte heller

motiveras av att den bedrivna verksamheten är försäkring. Ett förbud borde enligt utredningen därför inte behållas (SOU 2005:55 s. 336 f).

Fördelar med kapitalandelslånen i praktiken

Kapitalandelslån har ansetts praktiskt intressanta ur ett flertal aspekter. Möjligheten att emittera dem utgör ett alternativ till nyemission i företag där ägarna vill behålla kontrollen av bolaget. På samma sätt ökar möjligheterna att finansiera företag så att ägarmakten blir koncentrerad, vilket exempelvis kan användas i företagsrekonstruktioner eller -förvärv. Kapitalandelslån har ansetts utgöra ett intressant alternativ till dagens incitamentsprogram baserade på aktier eller optioner i bolaget.

Kapitalandelslån är ett slags blandform av eget och främmande kapital. Av förarbetena till ABL förutsätts emellertid finansieringsformen utgöra lån. Detta får konsekvenser exempelvis för frågan om ansvarsgenombrott, som ju endast kan drabba aktieägare och för vilket brukar uppställas som villkor att bolaget är ”underfinansierat”. Dessutom gäller samma skatteregler för kapitalandelslån som för vinstandelslån, vilket innebär att man under vissa förutsättningar, kan emittera ett instrument med samma avkastning som en aktie, där utdelningen (eller räntan) blir avdragsgill för bolaget.

Distinktionen mellan kapitalandels- och vinstandelslån synes inte ha föregåtts av någon djupare analys och är i i praktiken inte tydlig; ett vinstandelslån med mycket lång löptid är i stort sett identiskt med ett kapitalandelslån i det att investeraren ”betalar” för framtida förväntade vinster, snarare än lånar ut pengar. Det framgår emellertid av förarbetena till 1975 års aktiebolagslag att näringslivet då visat intresse för kapitalandelslån och Aktiebolagskommittén fann 1997 att förbudet allmänt uppfattas som hinder för näringslivet.

Förbudet mot kapitalandelslån har inte varit utsatt för någon häftig kritik och förbudets avskaffande har inte heller debatterats. Trots att en större del av vinsten i ett aktiebolag kommer att kunna utdelas till andra än aktieägarna uppställer ABL inte samma krav för kapitalandelslån som för teckningsoptioner och konvertibler.

Andra praktiska fördelar som angetts med kapitalandelslån är att låntagaren kan skaffa sig en kapitalkostnadsbörda som anpassar sig efter företagets betalningsförmåga. Möjligheten att skraddarsy

avkastningslösningar är vidare en komponent som ger ökade möjligheter att attrahera kapital.

En annan uppgiven fördel med kapitalandelslånet är möjligheten att tillskapa aktieliknande instrument som i princip är identiskt med en röstlös aktie. Sådana instrument kan vara attraktiva och användbara i olika situationer och av olika anledningar. Som exempel har nämnts att vissa utländska investerare är föremål för svensk kupongskatt på utdelning på svenska aktieinnehav.

En annan fördel med kapitalandelslån i jämförelse med exempelvis aktier är avtalsfriheten vid utformningen av villkoren. Aktieägare måste, enligt aktiebolagslagen som en grundläggande huvudregel alltid behandlas lika, medan investerare av andra låneinstrument har större möjlighet att utarbeta skraddarsydda villkor. Vid emissioner av aktier och andra aktierelaterade instrument har aktieägarna vidare som utgångspunkt företrädesrätt till de instrument som ska utges. Vid utställande av vinstandelslån eller kapitalandelslån finns ingen företrädesrätt för aktieägarna vilket innebär att sådana lån kan "riktas" mot till exempelvis externa finansiärer med stöd av enbart enkel majoritet. Detta innebär givetvis större flexibilitet (Redogörelsen baseras på artiklar av Larsson, Daniel, Nyhetsbladet Mitt i juridiken, Aktiebolagsrätt, 2011-07-13 och Pilotti, Martin, advokat, Artikel i CFO-world, IDG.se, 2011-09-09).

Kan vinstandelslån och kapitalandelslån förekomma i ekonomiska föreningar i allmänhet?

Det saknas bestämmelser om vinstandelslån och kapitalandelslån i ekonomiska föreningar i allmänhet. Några motsvarande bestämmelser föreslås inte heller av utredningen om ny föreningslag. I skattesammanhang har man dock utgått från att vinstandelslån inte är förbjudna i ekonomiska föreningar i allmänhet och åtminstone infört vissa skattebestämmelser om detta.

4.10.4 Förlagsinsatser

En förlagsinsats är ett kapitaltillskott till en ekonomisk förening som bevisas av ett förlagsandelsbevis eller en börsnoterad förlagsandel med företrädesrätt till vinstutdelning i den ekonomiska föreningen framför medlemsinsatserna.

En ekonomisk förening får i stadgarna enligt FL föreskriva att medel får tillskjutas genom förlagsinsatser av medlemmar och andra personer än medlemmar. Förlagsinsatser från andra än medlemmar får dock högst uppgå till summan av andra än förlagsinsatser inbetalda samt genom insatsemission tillgodoförda insatser.

Beslut om förlagsinsatser fattas normalt av styrelsen i en ekonomisk förening och föreningen måste utfärda ett förlagsandelsbevis för varje förlagsinsats. Ett förlagsandelsbevis måste ställas till viss man, till innehavaren eller till order och innehålla uppgift om föreningens firma, nummer eller annan beteckning för beviset, insatsens storlek, den rätt till utdelning som insatsen medför, det sätt på vilket utdelning ska utbetalas och det sätt på vilket inlösen ske.

Ett förlagsandelsbevis ska undertecknas av föreningen och styrelseledamöternas eller firmatecknarens namnteckning får återges genom tryckning eller på annat liknande sätt. En ekonomisk förening får börsnotera förlagsandelar i stället för att utfärda förlagsandelsbevis.

Styrelsen måste enligt FL föra en förteckning över samtliga förlagsinsatser. Förteckningen skall hållas tillgänglig för var och en som vill ta del av den och skall innehålla uppgift om storleken på varje förlagsinsats, om tidpunkten för varje insats och om den rätt till utdelning som insatsen medför.

Den som innehar en förlagsandel har enligt FL rätt att få förlagsinsatsen inlöst tidigast efter fem år från tillskottet eller efter uppsägning om han skriftligen säger upp beloppet minst två år i förväg. Föreningen får lösa in en förlagsinsats tidigast efter fem år från tillskottet eller efter uppsägning om föreningen skriftligen säger upp beloppet minst sex månader i förväg.

En förlagsandel inlöses till det belopp som utgör insatsens storlek enligt förlagsandelsbevis eller enligt registrering för börsnoterade förlagsandelar. Beloppet får dock inte överstiga andelen av föreningens egna kapital enligt den senast fastställda balansräkningen, utan hänsyn tagen till reservfonden eller uppskrivnings-

fonden, som belöper på förlagsandelen i förhållande till övriga förlagsinsatser.

Som angetts ovan utgör förlagsinsatserna bundet eget kapital. Det får därför inte utgå någon ränta på andelarna. En investerare kan däremot få avkastning på insatt kapital i form av utdelning (10 kap. 4 § andra stycket FL). I förarbetena har sagts att föreningen inte har någon möjlighet att avtala om att avkastning årligen skall utbetalas med ett fast procentuellt belopp. Eftersom ett avtal om framtida utdelning inte är rättsligt bindande saknar föreningen vidare möjlighet att träffa avtal om såväl att utdelning årligen ska ske oavsett vinst som att utdelning ska ske från tillgänglig vinst med ett fastställt procentuellt belopp (LU 1983/84:3y s. 2). Däremot har lagutskottet angett att stadgarna kan föreskriva att förlagsinsatserna ska ha företrädesrätt till den årliga utdelningsbara vinsten upp till visst högsta tak framför utdelning på medlemskapitalet och före avsättning till gottgörelse i form av återbäring eller efterlikvid. Eftersom avkastning på förlagsandelar endast kan ges i form av utdelning är det föreningsstämman som beslutar om detta.

Förlagsandelsinnehavare har inget reglerat inflytande i en förening. En förening kan dock enligt 6 kap. 1 § andra stycket FL i stadgarna föreskriva att en eller flera styrelseledamöter ska utses på annat sätt än genom val av föreningsstämman samt enligt 6 kap. 4 § andra stycket FL i stadgarna tillåta att även andra än medlemmar är styrelseledamöter. Genom sådana stadgebestämmelser synes förlagsandelsinnehavare kunna ges inflytande i styrelsen (SOU 2006:55 s. 334).

4.10.5 Konvertibla skuldebrev och teckningsoptioner

Ett konvertibelt skuldebrev är ett lån upptaget av bolaget som är förbundet med en rätt att teckna aktier till i förväg bestämda villkor. Ett sådant instrument kan delas upp i två delar; dels ett lån med viss ränta och risk, dels en option att inom en viss tid teckna aktier till visst pris. Sistnämnda option kan även ges ut separat och utgör då en teckningsoption.

Från bolagets horisont har konvertibla skuldebrev bland annat den fördelen att räntan oftast är låg (givet risken) och avdragsgill liksom övriga räntekostnader. En nackdel för bolaget är att konvertibla skuldebrev är lån som eventuellt måste återbetalas eftersom

det inte är säkert att konvertiblerna byts till aktier. För att de ska göra det krävs ju att aktiekursen är högre än konverteringskursen, annars är det inte lönsamt att byta.

För den som tecknar en konvertibel brukar det framhållas att den ger en högre ränta än aktiens direktavkastning (utdelning) och att den är säkrare än aktien, eftersom lånet återbetalas för den händelse att aktien inte når konverteringskursen. Medan aktieägarna kan se värdet på sina aktier falla, kan konvertibelinnehavarna få ut skuldebrevets värde.

4.10.6 Upplåningsförbudet

Ett försäkringsföretag får ta upp eller ta över lån (upplåning) bara om det görs för att effektivisera kapitalförvaltningen eller om det i övrigt är motiverat av försäkringsrörelsen. I verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring får dock upplåning bara ske om det görs för att tillgodose tillfälliga likviditetsbehov eller för att uppfylla kraven på en tillräcklig kapitalbas i 7 kap. Utöver dessa begränsningar krävs att den samlade upplåningen är av ringa betydelse med hänsyn till rörelsens omfattning och kapitalbasens storlek. Om det finns särskilda skäl, får Finansinspektionen i ett enskilt fall besluta om undantag från kravet på att upplåningen ska vara av ringa betydelse (se 4 kap. 5 § FRL). Även om Finansinspektionen, när det finns särskilda skäl, kan medge upplåning som går utöver vad som kan anses som ringa, anses någon mer omfattande upplåning inte kunna komma i fråga (se prop. 1998/99:87 s. 266).

De närmare gränsdragningarna för försäkringsbolagens upplåning behandlades i 1999 års försäkringsrörelsereform (se prop. 1998/99:87 s. 260 ff.). I förarbetena anges att försäkringsrörelse inte får ha sådan karaktär och omfattning att försäkringstagarnas skyddsintressen riskeras. Å andra sidan ska inte ordinär upplåning som är affärsmässigt befogad och förenlig med försäkringstagarnas intressen förhindras. Beträffande möjligheterna till ökning av aktiekapitalet och upplåning går en skiljelinje mellan bolag som får dela ut vinst och bolag som inte tillåts att göra det. Det är som framgått av det föregående endast i den förstnämnda bolagskategorin som det är tillåtet med fondemission, teckningsoptioner, konvertibla skuldebrev, kapitalandelslån och vinstandelslån (se 11 kap. 14 och 15 §§ FRL).

Nuvarande bestämmelser i FRL om upplåning överensstämmer således i stort med 1982 års FRL. Regeringen fann inte anledning att ompröva dessa ställningstaganden. Bestämmelsen i 1982 års FRL om försäkringsbolagens möjligheter att ta upp eller överta lån överfördes därför till den nya lagen. Regeringen konstaterade dock att upplåningsformerna i framtiden borde väsentligen utformas i överensstämmelse med de som gäller för allmänna aktiebolag. Vidare behölls skiljelinjen med avseende på icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och särreglerna som omger dessa med hänvisning till att de grundläggande frågorna kring företagsformen icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag inte behandlas i sammanhanget, utan skulle utredas av förevarande utredning (dir. 2010:43).

4.11 Några internationella överskottsregleringar

I Försäkringsföretagsutredningens betänkande; Ny associationsrätt för försäkringsföretag (SOU 2006:55) beskrivs ett flertal utländska ordningar för överskottshantering på livförsäkringsområdet (se s. 115 ff.). I Danmark har ändringar nyligen genomförts och i de brittiska reglerna har ändringar nyligen föreslagits. I båda fallen är syftet att förstärka skyddet för livförsäkringstagarnas anspråk på överskott, även om sätten delvis skiljer sig åt. I det följande sammanfattas kortfattat de nya danska reglerna och det brittiska förslaget.

4.11.1 Danska regler

Allmänt om behandlingen av överskott i livförsäkringsverksamhet

Premien för livförsäkringsavtal ska i Danmark fastställas betryggande, så att det är stor säkerhet för att livförsäkringsbolaget har tillräckliga medel att uppfylla avtalet när det förfaller. Mot den bakgrunden anses det rimligt att försäkringstagaren får andel i det överskott som kan förväntas under avtalens löptid.

Beräkning och fördelning av realiserat resultat till försäkringstagarna skall regleras i tekniska grunder. De skall vara betryggande och rimliga gentemot de enskilda försäkringstagarna och andra berättigade. De skall dessutom vara precisa och klara samt leda till en rimlig fördelning.

Kravet på rimlig fördelning anses innebära att utgångspunkten för fördelningen av det realiserade resultatet är den s.k. kallade kontributionsprincipen. Den innebär att det realiserade resultatet fördelas bland de berättigade parterna efter det förhållande med vilket de har bidragit till överskottet. Principen gäller om inte parterna avtalat om något annat. Den avser även fördelning av resultat mellan det s.k. egenkapitalet och försäkringstagarna. Den del av bolagets resultat som tillfaller försäkringstagarna (bonus) skall fördelas på ett rimligt sätt under försäkringsavtalens löptid.

Fördelningen av realiserat resultat mellan eget kapital och försäkringstagarna behöver inte regleras i avtalen. Det egna kapitalets andel av realiserat resultat skall delas upp i en andel relaterad till förräntning av egenkapitalet (dvs. en andel av realiserat resultat enligt kontributionsprincipen) och en andel, ett risktillägg, som avspeglar den risk som åvilar det egna kapitalet. I de flesta bolag är risktillägget beräknat som en andel av en post i balansräkningen, t.ex. försäkringstekniska avsättningar. Fördelningen till det egna kapitalet kan ses över en längre period. Vid resultatets fördelning mellan eget kapital och försäkringstagarna anses egenkapitalet kunna tillföras ett tillägg, som motsvarar den risk som det egenkapitalet bär.

Kontributionsprincipen gäller även vid ett negativt resultat, vilket innebär att de försäkringstekniska avsättningarna minskar, men i så fall i första hand den kollektiva reserven. Den del av det realiserade resultatet som fördelas kollektivt till bestånden (kollektiv bonuspotential) är avsedd för en framtida fördelning till enskilda försäkringstagare. Om en försäkringstagare återköper sin försäkring kan denne dock inte ställa krav på de medel som är innehållna i sådana kollektiva reserver.

På grund av nedgången på de finansiella marknaderna i slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet fick vissa bolag ett behov av att stärka kapitalbasen. Det infördes därför nyligen en möjlighet att avsätta en del av det realiserade resultatet som skall fördelas till enskilda försäkringstagare till en särskild del av de försäkringstekniska avsättningarna, saerlige bonushensattelser, som kan räknas in i kapitalbasen, trots att det inte redovisas som egenkapital. En förutsättning för att ett försäkringsbolag skall kunna göra sådana avsättningar är att det i försäkringsvillkoren anges att så kan ske. Om en försäkringstagare återköper sin försäkring eller om utbetalning av försäkringsförmånerna påbörjas skall även försäkringens andel i dessa avsättningar betalas ut. Avsättningarna skall

tilldelas samma avkastning som egenkapitalet, oavsett om det är positivt eller negativt, vilket innebär att avsättningarna bär samma risk som aktiekapitalet. Alla bolag har inte använt möjligheten att göra avsättningar till saerlige bonushensattelser. De förekommer inte i t.ex. de bankägda livförsäkringsaktiebolagen.

Förändringar genom nya tydligare regler

Finanstilsynet i Danmark har den 1 januari 2011 infört tydligare och mer detaljerade regler för hur kontributionsprincipen ska hanteras i livförsäkringsverksamhet. Regelverket gäller för livförsäkringsbolag (båda aktiebolag och ömsesidiga bolag) och tvaergående pensionskasser (pensionskassa vars medlemmar är sysselsatt innanför en bestämd industri eller yrke). Företagen ska till Finanstilsynet anmäla de principer bolagen tillämpar när de fördelar överskott och andra värden. Med den nya regleringen vill man säkerställa att en (otillåten) omfördelning inte sker mellan olikartade försäkringar genom tydligare ramar för en rimlig fördelning av det realiserade resultatet.

Fördelningen av överskott mellan eget kapital och försäkringsbestånden

Fördelningen av överskotten utgår från vissa poster på skuldsidan av företagets balansräkning. Det finns alltså en stark koppling till redovisningsreglerna.

Först sker en övergripande fördelning av överskott till "egen kapital"-delen respektive försäkringsbestånden (den så kallade beräkningsmässiga kontributionsprincipen). Fördelningen sker varje år och baseras, även enligt de nya reglerna, på det realiserade resultatet. En fördelning görs även i ömsesidiga livförsäkringsbolag och tvaergående pensionskasser.

Vanligtvis tilldelas egen kapital-delen, dels investeringsavkastningen på egen kapital-delen, dels ett risktillägg, t.ex. 2–4 procent av egen kapital, dels omkostnads- och riskresultatet. Övrigt realiserat resultat fördelas på försäkringsbestånden. Om det realiserade resultatet inte räcker till för förräntning av medlen som tillhör försäkringsbeståndet, är det egen kapital-delen som har ansvaret för

att finansiera förräntningen. Detta är anledningen till att eget kapital-delen kompenseras med ett risktillägg.

Det realiserade resultat som skall fördelas mellan eget kapital och försäkringsbestånden utgörs av försäkringstekniskt resultat och överförd kapitalavkastning med avdrag för pensionsavkastningsskatt” och gottskrivning av bonus och andra ändringar i kollektiv bonuspotential. Vidare ingår förändringar i saerlige bonus-hensaettelser. Däremot ingår inte intäkter och kostnader för sjuk- och olycksfallsförsäkring, fondförsäkring och livräntor som saknar rätt till bonus/återbäring och inte omfattas av kontributionsprincipen. Dessa fördelas istället till egenkapitalet som ”räkenskapsmässig omkostnad för intjäning från verksamheten”.

Fördelningen mellan försäkringstagarna

Det andra steget i innebär en fördelning av överskott till försäkringsbestånden och försäkringarna (den så kallade fördelningsmässiga kontributionsprincipen). Denna uppdelning bygger på att en försäkring består av tre olika element i resultathänseende; ränte-, försäkringsrisk- och driftskostnadselementen. Inom var och en av dessa tre delar av en försäkring kan över- eller underskott uppstå. Försäkringar kan ju innehålla flera moment som är tecknade på olika tekniska grunder, vilket medför att beräkningsunderlag som avser ränta, försäkringsrisk och driftskostnader inte är samstämmig för de olika momenten i en försäkring. Den enskilda gruppens andel av det realiserade resultatet ingår i gruppens kollektiva bonuspotential. Bestämmelsen syftar till att säkra att kollektiv bonuspotential fördelas rimligt mellan grupper.

För räntegrupperna krävs att homogenitetskravet är objektivt mätbart. För risk- och driftskostnadsmomenten gäller att dokumentationen ska förklara företagets praxis. Till varje grupp hör även uppkomna ofördelade medel. Om homogenitetskravet inte uppfylls och det leder till omfördelning av medel ska en anpassning av gruppindelningen göras. Det finns också närmare regler för detta.

Om det efter fördelning av ofördelade medel uppstår underskott, ska försäkringsföretaget överväga hur detta ska hanteras. Om de negativa ofördelade medlen hör till en räntegrupp kan en lösning vara att man skriver ned bonuspotentialen för de fribrev som tillhör räntegruppen. Vid andra tillfällen ska underskottet finansieras av egenkapitalet och då ska man bedöma om det helt

eller delvis ska tillskrivas ett s.k. kallat ”skyggekonto” för gruppen. Negativa ofördelade medel hörande till försäkringsrisk- respektive driftskostnadsmomenten ska finansieras av egenkapitalet. Även i detta fall ska man fastlägga i vilken utsträckning man ska tillskriva det på ett s.k. skyggekonto.

Den andel av gruppens realiserade resultat som går till egenkapitalet får inte medföra att gruppens realiserade resultat blir negativt. Om gruppens realiserade resultat innan överföring av egenkapitalets andel blir negativ, kan egenkapitalets andel maximalt vara noll. Det är alltså möjligt att egenkapitalet får en lägre andel från en grupp än vad som egentligen är berättigat. En ”negativ” andel kan förtecknas och tas upp på ett skyggekonto som visar tillgodohavanden för en viss grupp, som senare kan återbetalas när det ryms inom det positiva realiserade resultatet.

Det kan ske omfördelningar av betydande ekonomiska värden över skyggekonton tillhörande en grupp, när den enskilda försäkringen påförs betalning för andra försäkringars bidrag till skyggekonton. Oavsett att skyggekonton får användas för varande kollektiv inom en grupp, ska företaget säkerställa att den typen av omfördelningar inte förekommer.

En särskild rapporteringsskyldighet träder i kraft i samband med den nya regleringen. Försäkringsföretagens aktuarie ska omgående rapportera in till Finanstilsynet om det realiserade resultatet efter bonus är negativt och varken kan täckas av gruppen, egenkapitalet eller saerlige bonushensättelser.

4.11.2 Brittiska regler

Behandling av överskott från livförsäkringsverksamhet enligt nuvarande ordning

I Storbritannien ger s.k. with profit-avtal försäkringstagarna rätt till del av överskottet i livförsäkringsrörelse. Avtalen liknar den svenska traditionella livförsäkringsprodukten med en garanti i grunden, riskutjämning och fördelning av eventuellt överskott. Det finns en rad olika varianter för att fördela överskottet mellan försäkringstagarna och mellan olika fonder inom bolagen. Metoderna kan vara desamma oavsett om det är ett ömsesidigt försäkringsbolag eller aktiebolag. Överskottet kan komma från en viss avgränsad tillgångsmassa eller från avkastningen på vissa tillgångar, men

även från andra källor till vinster eller förluster i ett försäkringsbolag. I det senare fallet kan försäkringstagaren dela hela affärsrisken tillsammans med bolaget, utöver den finansiella risken. Det finns således ingen princip i Storbritannien att försäkringstagarna inte kan stå allmän rörelserisk i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag.

Överskottstilldelningen kallas bonus och utgår i huvudsak i två olika former: regular bonus, som bestäms och löpande garanteras försäkringstagarna på samma sätt som den underliggande garantin, och terminal bonus, som bestäms först vid försäkringsfall eller då avtalet löpt ut.

Regular bonus bestäms årligen utifrån en värdering av den framtida kostnaden för bolagets åtaganden. Denna s.k. deklarerade bonus garanteras försäkringstagarna som ett tillägg till det garanterade försäkringsbeloppet och försäkringsbolaget måste därför göra avsättningar för den. Vid beräkning av bonusens andel av överskottet beaktas endast realiserade överskott.

Överskottsöverföringar ska framgå av resultaträkningen, vilket innebär att det inte, benämningen *with profits* till trots, är en del av bolagets vinst som blir bonus till försäkringstagarna. Hela årets avkastning brukar inte tilldelas som bonus utan man gör en lämplig tilldelning beroende på vad bolaget anser om framtida avkastning och förutsättningar att klara garantierna. Det uppstår då ett kollektivt buffertkapital. Detta ligger som ett kapital som är tillgängligt för vinstdelning, men som inte har blivit deklarerat som bonus. Bolagen har på samma sätt som i Sverige ett stort diskretionärt utrymme att bestämma fördelningen av bonus och annat kapital.

Terminal bonus garanteras försäkringstagarna först i samband med utbetalning. Metoden är ett sätt att låta försäkringstagarna få ta del av även icke realiserade överskott vilka som nämnts inte är tillgängliga för löpande tilldelning. Detta möjliggörs genom att utnyttja kassaflödet från nya premieinbetalningar så att terminal bonus kan utgå utan att placeringstillgångar avyttras. Terminal bonus är således ett sätt för bolaget att behålla en del av överskottet i bolaget utan att avsättningar måste göras. Det kan då också fungera som ett buffertkapital för de ställda garantierna. Medel tillgängliga för terminal bonus motsvaras således i balansräkningen av en reservpost under eget kapital utvisande skillnaden mellan tillgångarnas verkliga värde och anskaffningsvärde. Dessa medel är endast i begränsad utsträckning tillgängliga för vinstutdelning till aktieägarna

I aktiebolagen delas överskottet med aktieägarna. Fördelningen sker efter att ett överskott har uppkommit och kan grunda sig på en mängd olika kriterier. I huvudsak används två olika modeller för fördelningen mellan försäkringstagarna och aktieägarna. Det ena är en 90/10 fördelning av överskottet där försäkringstagarna får minst 90 procent av överskottet och aktieägarna upp till 10 procent.

Under senare år har några bolag börjat med en 100/0 fördelning. En fördelning där försäkringstagarna får allt sker oftast i avtal där överskottet tilldelas i form av andelar i en fond. I sådana arrangemang står aktieägaren för affärsrisken när det gäller bolagets administrativa kostnader. För det tar aktieägaren en avgift som antingen är fastställd i förhållande till tillgångarnas värde eller som premieavgift. Fördelningen 90/10 brukar motiveras med att försäkringsgivaren står för det garanterade beloppet. Den garantin behöver dock sällan infrias eftersom det oftast finns tillräckligt med internt genererat buffertkapital.

I Storbritannien har tillsynsmyndigheten under senare år analyserat den produkt som innehåller avtal med vinstdelning. Produkten – som har många likheter med den svenska traditionella livförsäkringsprodukten – har framför allt ifrågasatts ur ett konsumentperspektiv. Det har framhållits att produkten är mycket svår att genomlysas. Det går t.ex. inte att under avtalets löptid avgöra om försäkringsavtalet har gett en bra avkastning eller inte eller vad som bidragit till avkastningen. Det kan lika gärna bero på bra resultat i kapitalförvaltningen som dålig avkastning, men med uppräkningsvärdet via bonus som tas från reserver. Det är först när alla utbetalningar är gjorda som man kan avgöra om man fått en bra avkastning på sin premie eller inte. Vidare har oklarheter om kostnadsuttagen kritiserats. Det har inte rapporterats om storleken på dem eller gått att avgöra om de är dyrare eller billigare än andra produkter.

Man har också i Storbritannien uppmärksammat intressekonflikterna mellan försäkringstagarna och aktieägarna i de vinstutdelande bolagen. Som exempel nämns att försäkringstagarnas medel kan användas till strategiska investeringar för bolaget som inte nödvändigtvis gagnar försäkringstagarna. Även kostnadsfördelningen kan vara till försäkringstagarnas nackdel. Konstruktionen med vinstdelning mellan försäkringstagarna och aktieägarna enligt principen 90/10 har också kritiserats för att vara alltför primitiv. Om vinstdelningen motiveras av att aktieägaren står för risken att inte det garanterade beloppet infrias, så borde värdet av

den garantin prissättas därefter. Med andra ord skulle en större andel av avkastningen på tillgångarna tillfalla försäkringstagarna i tider när upparbetat kollektivt buffertkapital är större eftersom risken då minskat för aktieägaren.

Sammanfattning av förslaget till nya regler

I förslaget⁷ erinras inledningsvis med hänvisning till tidigare antagna regler att s.k. with profit-försäkringstagare har ett intresse i hela with profit-fonden och varje del av den enligt nu gällande regler. Detta eftersom den utgör en ofördelad fond av tillgångar, från vilken alla tillgångar kan användas för att infria de kontraktuella skyldigheter som följer av den with profit-policy som gäller för fonden. With profit-försäkringstagarna har ett villkorat anspråk (contingent interest) till överskotten. De har visserligen ingen garanterad rätt att få en viss utdelning från en with profit-fond under försäkringstiden, men om utdelning sker enligt villkoren så har de rätt att få del av denna utdelning.

Förslaget innebär ett klagörande dessa principer och att principerna även gäller för ömsesidigt ägda företag. Syftet är att reglerna och vägledningen ska klargöra försäkringsföretagens ansvar för att säkerställa en rättvis behandling av with profit-försäkringstagare såvitt gäller hela fonden.

Förslaget innebär sammanfattningsvis följande:

- Skärpta krav för styrelse och styrorgan att begära oberoende råd om hantering av fonder genom att framhålla betydelsen av with profit-kommittéers och aktuariens roll.
- Krav på planer för hur överskott ska delas ut rättvist till försäkringstagarna.
- Skärpa kravet på att nya affärer som backas upp av with profit-fonder skapar värden för with profit-försäkringstagare, så att nyteckning inte har negativa effekter för dem.
- Krav på förbättringar av de sätt på vilka företaget identifierar och hanterar intressekonflikter som berör with profit-försäkringstagare.

---

⁷ Financial Services Authority (FSA), Consulting Paper CP11/5; Protecting with-profits policyholders. February 2011.

- Klargörande av hur with profit-försäkringstagare bör bli behandlade, särskilt när det gäller utdelningen av onödigt stora överskott.
- Begränsningar av förutsättningarna under vilka företag kan göra s.k. marknadsvärdesreduktioner (MRV). Sådana justeringar motverkar att förändringar i tillgångsvärden fullt ut får genomslag på utbetalningarna.
- Förbättringar av den s.k. reatributions-processen. En s.k. reatribuering innebär förenklat att aktieägaren köper försäkringstagarens rätt till framtida överskott från with profit-fonden genom en kontant utbetalning till försäkringstagaren.

Remisstiden gick ut den 24 maj 2011 och avsikten från FSA var att publicera en s.k. policy statement under tredje kvartalet 2011. Någon sådan har emellertid ännu inte publicerats.

5 Överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag - överväganden och förslag

5.1 Utgångspunkter för framtida överskottsregler

5.1.1 Utgångspunkten är företagets överskott i vid mening

Bedömning: Framtida överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag i FRL bör utgå från företagets överskott i vid mening. Därmed avses tillgångar som inte belastas av

- fordringar från försäkringstagarna och andra borgenärer,
- anspråk på aktiekapital från aktieägare som bidragit med riskkapital i form av aktiekapital i ett hybridbolag, och
- anspråk på garantikapital, förlagsinsatser och liknande tillskjutet riskkapital från garantier, förlagsandelsinnehavare eller annan som bidragit med kapital vars återbetalning är villkorad av att företaget kan tillgodose sina fordringar (externt villkorat riskkapital).

Av avsnitt 5.4. och 5.4.2 framgår att företag i sina överskottsregler för den löpande överskottshantering kan beakta överskott bestämda och beräknade på olika sätt.

Skälen för bedömningen:

Begreppet överskott kan användas i olika betydelser

Med överskott avses ibland redovisade vinstmedel. Man syftar då på de vinster som framkommer i årsredovisningen som årets

resultat och de vinster som ackumulerats från tidigare år. Ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ska i dag redovisa sådana överskott i en konsolideringsfond som redovisas som eget kapital i en årsredovisning för företaget som juridisk person. Det anförda följer av företagets redovisningsregler. Med ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag avses här och i fortsättningen livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag), ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Begreppet överskott kan användas i en vidare mening så att det också inkluderar värden som inte kommer till uttryck i årsredovisningens balansräkning. Det kan exempelvis vara fråga om tillägg till balansräkningen för övervärden på fastighetsaktiebolag som värderas till anskaffningsvärde i årsredovisningen. Det kan också gälla immateriella värden som tillhör företaget men som inte får tas upp som tillgång enligt tillämpliga redovisningsregler. Ett överskott beräknat på detta sätt brukar exempelvis ligga till grund för den löpande fördelningen av överskott mellan försäkringstagarna i livförsäkringsföretag som tillämpar retrospektivreservmetoden.

Andra gånger används begreppet överskott för att beskriva beräknade positiva nettoresultat hänförliga till en individuell försäkring eller en grupp av försäkringar, oavsett om detta ”överskott” framkommer i en delpost i årsredovisningens resultaträkning eller har beräknats på något annat sätt än enligt redovisningsreglerna. Det anges exempelvis ibland att försäkringstagare, försäkrade eller andra ersättningsberättigade¹ har rätt till överskott på grund av att försäkringsavtal innehåller villkor om rätt till villkorad återbäring, t.ex. återbäringens storlek är beroende av värdet på vissa tillgångar. Sådana värden belastas emellertid av en förpliktelse för bolaget och en fordran hos försäkringstagaren så snart de uppkommer och är inget överskott som företaget kan använda för att betala andra skulder.

Begreppet överskott förekommer även i solvens II-reglerna.

---

¹ Av praktiska skäl används i den fortsatta texten begreppet försäkringstagare, och med det avses även försäkrade och andra ersättningsberättigade som kan ha rätt till anspråk i överskott.

Lagens överskottsregler bör utgå från företagets överskott i vid mening

Utredningen översyn av överskottshantering avser i grunden en associationsrättslig översyn. Vi behandlar ett område där utgångspunkten är de associationsrättsliga reglerna om vinstutdelning och annan kapitalanvändning som gäller för aktiebolag och ekonomiska föreningar i allmänhet. Vår huvudsakliga uppgift är emellertid att överväga vilka avvikelser från dessa regler som behövs med hänsyn till försäkringstagarnas intressen eller försäkringsverksamhetens särdrag jämfört med andra affärsverksamheter. På så sätt avser översynen skyddsregler för personer som är försäkringstagare, oavsett om dessa är konsumenter eller inte.

Ett överskottsbegrepp i vid mening är relevant i hybridbolag med hänsyn till det vinstutdelningsförbud som gäller där. I ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar är ett vittgående överskottsbegrepp av betydelse, eftersom försäkringstagarna i varje fall har rättigheter till överskottet såsom ägare, t.ex. vid en likvidation, även om inte medlemsinsatser eller annat ägar kapital förekommer.

Mot denna bakgrund bör överskottsreglerna för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag i FRL utgå från företagets överskott i vid mening samt exkludera avtalade förpliktelser mot försäkringstagarna och andra borgenärer. Tillskjutet riskkapital från ägare eller andra bör också exkluderas. "Överskottet" utgörs då närmare bestämt av alla tillgångar som finns i företaget utöver tillgångar som behövs för att tillgodose:

- dels företagets förpliktelser gentemot försäkringstagarna, oavsett om dessa uppkommit genom försäkringsavtalet eller en ensidig utfästelse (försäkringsfordringar),
- dels företagets förpliktelser mot andra fordringsägare (fordringar från andra borgenärer),
- dels företagets förbindelser mot ägare till hybridbolag som har anspråk på tillskjutit aktiekapital i vissa fall, t.ex. efter beslut om nedsättning av aktiekapital eller vid företagets likvidation (anspråk på aktiekapital), och
- dels företagets förbindelser mot andra som gjort tillskott av garantikapital enligt FRL eller liknande kapital som kan användas för att täcka förluster eller andra underskott, dvs. där återbetalningen av kapitalet är beroende av att företaget kan tillgodose

fodringar från försäkringstagare och andra borgenärer (externt villkorat riskkapital). Sådant kapital kan inte bara komma från externa finansiärer utan kan även ha tillskjutits av personer som är företagets försäkringstagare eller aktieägare.

Med "tillgångar" avser vi då alla företagets resurser i form av bankmedel, tillgodohavanden, kassa, varor, byggnader, rättigheter, goodwill, m.m. Huruvida en tillgång får tas upp som en tillgång eller inte i en balansräkning är inte av avgörande betydelse i detta sammanhang, utan även övervärden på redovisade tillgångar eller helt oredovisade värden bör beaktas när överskottet bestäms.

Med "förpliktelser" avser vi bindande åtaganden som företaget måste hålla oavsett *företagets* ekonomiska ställning och resultat. Det kan vara en fordran från försäkringstagare enligt försäkringsavtalet eller efter en ensidig utfästelse från företaget (försäkringsfordran), eller annan fordran som finns hos någon annan borgenären. Det är alltså sådant som typiskt sätt kan genomdrivas i domstol.

Vad som beaktas som företagets överskott i ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag skiljer sig inte nämnvärt från vad som kan anses som företagets överskott i ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst eller ett vanligt tillverkande eller tjänsteproducerande aktiebolag. Där har dock regelmässigt aktieägarna rättigheterna till företagets överskott.

Företagets överskottsregler för den löpande hanteringen bör utgå från det relevanta överskottet i företaget

Vi har nyss slagit fast att lagens överskottsregler bör utgå från ett överskott i vid mening mot bakgrund av bl.a. vinstutdelningsförbudet. Ett överskott bestämt på detta sätt behöver beaktas inte minst vid en övergång till vinstutdelning i hybridbolag. En delvis annan fråga är vilket överskott som ska ligga till grund för företagets löpande överskottshantering, dvs. den årliga, kvartalsvisa, månadsvisa eller, i vissa företag, dagliga hanteringen av överskott från förvaltningen av placeringstillgångar, resultatet för försäkringsrisker och administrativa resultatet. Redan här bör påpekas att överskottet i sådana sammanhang bestäms och beräknas efter vilket överskott som är relevant i det enskilda företaget med hänsyn till företagets fastslagna principer för överskottshantering (se vidare avsnitt 5.4.1 och 5.4.2).

Disposition av avsnittet om överskottshantering

I det följande behandlar vi först de problemställningar som enligt utredningsdirektiven anses vara förenade med nuvarande överskottsreglering, uppdelat på hybridbolag och andra ömsesidigt verkande försäkringsföretag, samtidigt som det diskuteras vilken betydelse som skillnaden i företagsform kan ha i praktiken. I anslutning till detta beaktas också om motsvarande problem kan förekomma i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Utöver vår grundsyn att överskottsreglerna måste beakta försäkringstagarens olika roller i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bör vissa andra utgångspunkter ligga till grund för framtida överskottsregler (se avsnitt 5.1.2–5.1.6). Utgångspunkterna är avgörande för de framtida överskottsreglernas allmänna omfattning och inriktning (se avsnitt 5.2 och 5.3). Mot bakgrund av dessa övervägande lämnar vi förslag till nya överskottsregler för sådana livförsäkringsföretag som i likhet med tidigare ordning ska ha en konsolideringsfond och inte får dela ut vinst till sina ägare eller andra (se avsnitt 5.4 om livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst). Förslaget utgör vårt *huvudförslag* och omfattar alla nuvarande ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

I efterföljande avsnitt föreslås förändringar enbart för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Förslaget möjliggör en hantering av försäkringstagarnas riskkapital och uppkomna överskott enligt samma principer som för ekonomiska föreningar enligt FL (*optionen*). En sådan överskottshantering ska i grunden vara frivillig. Den är dock obligatorisk om företaget vill dela ut vinst till delägare eller medlemmar eller till andra som skjutit till villkorat riskkapital (se avsnitt 5.5 om en överskottshantering enligt FL för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst). Förslaget omfattar nämnda företag som tar in villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna.

Förhållandet mellan huvudförslaget och optionen utvecklas närmare i avsnitt 5.3.4.

Vissa förslag för ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag är av sådant slag att de även bör omfatta livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Sådana förslag behandlas i avsnitt 5.6.

Som vi återkommer till kan externa intressenter göra tillskott av förlagsinsatser, garantikapital eller annat villkorat riskkapital som medför rättigheter i livförsäkringsföretagets vinst. De externa intressenterna får därmed ett anspråk på överskott som konkurrerar med

försäkringstagarnas anspråk, Det är enligt vår mening inte möjligt att bortse från sådana anspråk i detta sammanhang. Dessa frågor behandlas i avsnitt 5.7.

Vissa centrala definitioner

Med "ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag" avses som tidigare framgått såväl livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag), som ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.,

Vi använder, såsom tidigare framgått, begreppet "överskottsregler" för att beteckna dels regler i lag och andra författningar som avser användningen och fördelningen av företagets överskott i försäkringsföretag, dels företagets överskottsregler. Med "lagens överskottsregler" avser vi de bestämmelser i ABL, FL eller FRL på området som reglerar användning och fördelning av överskott. Med "företagets överskottsregler" avser vi de mer detaljerade regler om användningen och fördelningen av överskott som antagits av företaget. Som framgått gäller det alltså regler avseende överskott som kan användas som företagets riskkapital och som försäkringstagare i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag har anspråk på (se vidare bl.a. avsnitt 5.4.1 och 5.4.2).

Med "livförsäkringsföretag som får dela ut vinst" avses sådana livförsäkringsbolag som har bestämmelser om vinstutdelning till ägare eller andra i bolagsordningen eller stadgarna. Med "livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst" avses andra livförsäkringsföretag som alltså saknar motsvarande regler.

5.1.2 Försäkringstagarnas olika roller och rättigheter

<p>Bedömning: Lagens överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bör beakta att försäkringstagare i ekonomiskt hänseende har två olika roller, dels som kunder, dels som finansiärer av företagets riskkapital. I den förstnämnda rollen har försäkringstagarna en försäkringsfordran. I den senare rollen har de ett anspråk på överskott.</p>

Skälen för bedömningen:

Rollen som kund ger upphov till en försäkringsfordran

Försäkringstagare i alla typer av försäkringsföretag är på ett sätt "finansierare" av verksamheten genom att de i förskott betalar en premie för framtida försäkringsskydd. Försäkringstagare kan också anses "finansiera" verksamheten i kundrollen genom att enligt avtalsvillkoren bära vissa risker för att placeringarna, sjuklighet och dödlighet samt specificerade kostnader för försäkringarna utvecklas ogynnsammare än beräknat. Det görs i så fall på grund av villkor i försäkringsavtalet om villkorad återbäring. Sådana avtalsvillkor är vanliga i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag men kan även förekomma i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Villkoren kan t.ex. innebära att återbäringens värde beror av om tillgångar i en internt avgränsad förvaltningsportfölj ökar respektive sjunker i värde. Som anförts i annat sammanhang ställs då stora krav på klara, tydliga och precisa avtalsvillkor för att säkerställa försäkringstagarnas rätt. (Vi återkommer till denna fråga i avsnitt 5.4.1).

Rollen som finansierare av företagets riskkapital ger upphov till ett anspråk på överskott

Försäkringstagarna finansierar i grunden verksamheten som kunder på nyss angivet sätt även i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Försäkringstagarna bidrar genom premierna och andra avgifter enligt villkoren i avtal mellan företaget och försäkringstagaren till företagets överskott. Dessa avgifter kan användas för att täcka olika underskott som kan uppkomma i företaget och har därmed en generell förlusttäckande förmåga. Om inte detta görs eller överskott behålls av företaget för framtida förlusttäckning ska överskottet återgå till försäkringstagarna som återbäring. Visserligen har aktieägaren i hybridbolag skjutit till aktiekapital som formellt är riskkapitalet. Detta kapital är dock regelmässigt försumbart samtidigt som kapitalet belastas först sedan bolagets överskott förbrukats. Utmärkande för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag i ekonomiskt hänseende är alltså att försäkringstagarnas i praktiken är ensamma finansierare av företagets riskkapital och att finansieringen sker inom ramen för försäkringen.

Med "riskkapital" avser vi att det saknas en bindande rätt till betalning från företagets tillgångar genom amortering eller avkast-

ning i form av ränta eller återbäring. Det finns inte heller någon ställd säkerhet för anspråket, varför finansiären (i detta fall försäkringstagaren) bär den fulla risken för det ackumulerade kapitalet (i detta fall överskottet).

Med "företagsrisk" avser vi risken för att finansiella, aktuariella och operationella risker varierar och påverkar företaget såväl negativt som positivt och som inte bärs av försäkringstagarna som kunder enligt försäkringsavtalet. Bärande av företagsrisk innebär alltså också del i de överskott som uppkommer om dessa faktorer utvecklas gynnsamt. Detta förutsätter dock att företagets regler för överskottshantering inte konstrueras så att enbart försäkringstagare får bära företagsrisken för underskott om förhållandena utvecklas ogynnsamt medan andra intressenter får del av överskott om förhållandena utvecklas gynnsamt.

Det är i överskottshänseende logiskt att försäkringstagarna bidrar med riskkapital och står för företagsrisken i hybridbolag. På grund av vinstutdelningsförbudet har aktieägarna inget rättsligt erkänt anspråk på uppkomna och framtida överskott i företaget. Vid en övergång till vinstutdelning är aktieägarens rätt till överskott begränsad till att återfå inbetalt aktiekapital.

Med "försäkringstagare" jämföras i detta betänkande även försäkrade och andra ersättningsberättigade på grund av avtal om försäkring som har anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag, om inte annat framgår av sammanhanget. Vi använder begreppet försäkrade enbart i vissa fall när det finns särskild anledning att klargöra att våra förslag särskilt berör dem (se exempelvis avsnitt 5.4.12).

Man kan således konstatera att försäkringstagarna i ett hybridbolag inte har valt att bli delägare i bolaget. Trots detta får försäkringstagaren i ett hybridbolag ett sådant anspråk på företagets överskott som bolagets aktieägare annars brukar ha.

Särskilt om försäkringstagarnas roller i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar

I ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar är försäkringstagarna, till skillnad från i hybridbolagen, delägare respektive medlemmar. Försäkringstagarna i sådana företag har därför, åtminstone som huvudregel, rätt till direkt insyn och inflytande för att ta tillvarata sina anspråk på överskott. De grundläggande för-

hållandena är på så sätt olika i hybridbolagen och andra ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. I likhet med hybridbolagen sker emellertid finansieringen av företagets riskkapital inom ramen för försäkringen. Det finns i dag inga tydliga bestämmelser som möjliggör särskilda ägarinsatser och vinstutdelning på sådana insatser. Detta avviker inte bara från vad som gäller för ekonomiska föreningar i allmänhet. Det avviker också från vad som gäller för bl.a. medlemsbanker och kreditmarknadsföreningar. I överskottshänseende är alltså förhållandena i dag detsamma som i hybridbolagen, bortsett från att hybridbolagen inte brukar ägas av sina försäkringstagare.²

Överskottsregler för skadeförsäkringsföretag

Det skulle vara befogat att överväga överskottsreglerna för ömsesidiga skadeförsäkringsföretag och skadeförsäkringsföreningar med utgångspunkt i de förslag som lämnas för livförsäkringsföretag. Vårt utredningsuppdrag är emellertid begränsat till livförsäkringsföretag. Där är också frågan mest betydelsefull bl.a. eftersom överskotten regelmässigt är större och hanteras under längre tid. Vi föreslår endast ändringar för skadeförsäkringsföretag om de omfattas av samma regler som livförsäkringsföretag och det vore omotiverat att begränsa förslagen till livförsäkringsföretag.

5.1.3 Regleringen av försäkringsmarknaden och försäkringsföretagen har förändrats

Bedömning: Vid utformningen av lagens överskottsregler måste beaktas att regleringen av försäkringsmarknaden och försäkringsföretagen har förändrats till en mer allmän och principbaserad reglering under de senaste decennierna.

Skälen för bedömningen: Förutsättningarna för att driva försäkringsverksamhet har förändrats under de senaste två decennierna, främst genom harmoniseringen av rörelsereglerna till EU-rätten och 1999 års försäkringsrörelsereform (se prop. 1998/99:87). Det

² I teorin och praktiken finns det ingenting som hindrar att ett hybridbolag ägs av sina försäkringstagare som då blir aktieägare.

har skett en successiv övergång från en produkt- och detaljstyrd kvantitativ reglering med förhandskontroll av tillsynsmyndighet och inslag av normerande branschöverenskommelser – ett system som hade bidragit till ett fåtal likartade försäkringsprodukter med enhetliga villkor – till en mer allmän och principbaserad rörelse-reglering. Denna reglering bygger på produktfrihet, utökad avtals-reglering, bättre dokumentation och information samt löpande tillsyn i efterhand.

Förändringarna har fått störst betydelse för hybridbolagen och ömsesidiga livförsäkringsbolag. Där har skyddsreglerna för försäkringstagarnas anspråk på överskott anpassats till utvecklingen redan genom ändringar i 1982 års FRL. Hit hör bl.a. följande regler.

- Särregler i förhållande till allmänna associationsrättsliga i form av ett vinstutdelningsförbud och en kontributionsprincip som huvudregel.
- Kravet på god försäkringsstandard.
- En utvidgad associationsrättslig generalklausul.
- Förbudet mot att förespegla återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet,
- Krav på reglering av överskottsvillkor i bolagsordningen och stadgar vilka måste godkännas av Finansinspektionen.
- Krav på reglering av återbäringsfördelning i försäkringstekniska riktlinjer som ska ges in till Finansinspektionen och offentliggöras.

Sådana regler gäller enligt FRL numera även för livförsäkringsföreningar.

En mer allmän och principbaserad reglering ställer större och delvis andra krav än tidigare. Detta gäller i första hand för försäkringsföretagen som förvaltare av överskott, inte minst på ledamöterna i stämma och styrelse som har att bestämma om och ansvarar för frågor om överskott. Men större och annorlunda krav än tidigare ställs också på Finansinspektionen som tillsynsmyndighet, när det gäller att tillvarata försäkringstagarnas intressen i dessa sammanhang. Redan de krav som EU-reglerna ställer gör det omöjligt att basera en framtida överskottsreglering på en sådan kvantitativ och detaljstyrd reglering med krav på förhandskontroll av myndigheter som kännetecknade äldre reglering och som inte

gjorde någon tydlig skillnad mellan försäkringsfordringar och överskott. De förändringar som regleringen av försäkringsmarknaden och försäkringsföretagen genomgått är därför en given utgångspunkt för våra förslag.

5.1.4 EU:s försäkringsrörelse regler skyddar försäkringstagarna som kunder

Bedömning: Vid utformningen av lagens överskottsregler måste beaktas att EU:s försäkringsrörelse regler skyddar försäkringstagarnas försäkringsfordringar och deras rättigheter i rollen som kunde. EU:s försäkringsrörelse regler skyddar inte deras anspråk i överskott i rollen som finansiär av företagets riskkapital.

Skälen för bedömningen: EU:s försäkringsrörelse regler innebär bl.a. att ett försäkringsföretag ska ha en extra kapitalbuffert för att säkerställa att detta kan uppfylla sina beräknade åtaganden. I samma syfte ska företaget ha tillgångar som motsvarar värdet av sådana åtaganden (skuldtäckningstillgångar). Sådana tillgångar omfattas enligt gällande solvensregler (solvens I-regler) av särskilda placeringsbegränsningar (placeringsregler). Genom att skuldtäckningstillgångar måste registerföras får försäkringstagarna en förmanrätt i tillgångarna vid en eventuell obeståndssituation. En nationell behörig myndighet ska genom tillsyn se till att reglerna och dess syften följs. Solvens II-reglerna har på samma sätt sin utgångspunkt i rättigheterna och skyldigheterna enligt avtal mellan försäkringsföretaget och försäkringstagarna som kunder, även om reglerna i större utsträckning tar hänsyn till alla tillgångar och risker i ett försäkringsföretag.

Dessa gemenskapsrättsliga försäkringsrörelse regler har alltså utformats för att skydda försäkringstagarnas fordringar enligt försäkringsavtalet. De är alltså inte tillkomna för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott i företagets riskkapital av det slag som är fallet i svenska livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, dvs. när företaget inte får dela ut vinst och det överskott som inte används eller behålls för förlusttäckning ska återgå till försäkringstagarna som återbäring. EU-rätten har tidigare till och med ansetts förbjuda motsvarande placeringsbegränsningar eller andra restriktioner när det gäller försäkringsföretagens riskkapital i form av fria tillgångar, även om försäkringstagarna finansierar verk-

samheten och har anspråk på företagets överskott (jfr femprocentsmålet från EG-domstolen). Detta innebär att Sverige av EG-rättsliga skäl inte får skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag genom solvens- och skuldtäckningsregler och anknuten tillsyn. Enligt vår mening är det inte heller möjligt att genom försäkringsrörelseregler enligt Solvens II-direktivet effektivt skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Detta beror helt enkelt på att överskottet ska kunna användas som riskkapital i oförutsedda situationer, dvs. användas för att täcka förluster och de risker som inte bärs av försäkringstagarna som kunder enligt villkor i försäkringsavtalet.

5.1.5 Överskott kan användas mer eller mindre diskretionärt

Bedömning: Vid utformningen av lagens överskottsregler måste beaktas att användningen av överskott kan ske genom mer eller mindre diskretionära beslut av bolagsorganen.

Skälen för bedömningen: I avsnitt 4 har beskrivits närmare hur överskottet uppstår i hybridbolag och andra ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Överskott samlas i dag upp i konsolideringsfonden, som regelmässigt utgör huvuddelen av företagets redovisade egna kapital. Fonden ska användas för förlusttäckning, men kan även utnyttjas för återbäring till försäkringstagarna, eller vissa andra ändamål, om det följer av bolagsordningen eller stadgarna.

Användningen av konsolideringsfonden begränsas visserligen av regler om vinstutdelning i ABL och FRL, samt allmänna principer för överskottshantering som följer av FRL och eventuella begränsningar därutöver som kan finnas i företagets bolagsordning, stadgar eller andra företagsinterna regler. Men genom att överskott motsvarande konsolideringsfonden är företagets riskkapital kan tillgångarna motsvarande fonden användas för förlusttäckning eller återbäring genom mer eller mindre diskretionära beslut av stämman eller styrelsen i företaget. Det medför en risk för att tillgångar kan användas för affärer som inte främst ligger i försäkringstagarnas intressen, men där deras överskott motsvarande konsolideringsfonden ändå får bära förlusterna. Det medför också en risk för att överskott fördelas mer eller mindre godtyckligt vid gottskrivning av återbäring.

Diskretionen i användningen av försäkringstagarnas överskott vid gottskrivning av återbäring beror på detaljeringsgraden i reglerna som styr dess användning. Detta beror i sin tur inte bara på hur generöst eller snävt lagens principer för överskotts-användningen tolkas och tillämpas av företagen och tillämpande myndigheter i praxis. De myndigheter som har att tolka reglerna är i första hand Finansinspektionen, men även avgörande från domstolar och andra myndigheter, som Konsumentverket, kan få betydelse. Graden av diskretion beror också på hur preciserade och heltäckande regler om överskottens användning som finns i företagets bolagsordning eller stadgar och övriga företagsinterna regler.

Eftersom konsolideringsfonden används för förlusttäckning belastas den av framtida underskott som uppkommer på grund av mer eller mindre diskretionära beslut av företagsledningen eller andra befattningshavare i den löpande affärsverksamheten eller vid strukturförändringar. Sådana beslut får betydelse för överskottshantering om det uppkommer förluster som måste täckas av konsolideringsfonden i framtiden respektive om olika försäkringar går miste om upparbetade överskott, t.ex. efter en delning av företaget. Även graden av diskretion i sådana beslut beror på hur generöst eller snävt principerna i lag för användning av överskott tolkas av företagen och tillämpande myndigheter i praxis samt vilka interna regler som företagen ställer upp för förvaltningen och annan hantering av överskott i olika sammanhang.

Som tidigare framgått ger överskottshantering i alla ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag upphov till intressekonflikter, såväl mellan olika försäkringstagare som mellan försäkringstagarna som kollektiv och andra intressen till företaget. Förutsättningarna och incitamenten för att hantera sådana intressekonflikter i de mer eller mindre diskretionära besluten i överskottshantering kan variera beroende på förhållandena i det enskilda livförsäkringsföretaget och den företagsgrupp som företaget ingår i. Detta talar emot att utforma en framtida överskottsreglering som beror på valet av viss företagsform som sådan (se vidare avsnitt 5.2.2).

5.1.6 Överskottsreglerna måste beakta nya redovisnings- och solvensregler

Bedömning: Såväl lagens som företagens överskottsregler måste beakta kommande redovisningsregler från IASB om försäkringsavtal och de nya solvens II-regler som kommer att träda i kraft inom en nära framtid.

Skälen för bedömningen: Redovisningsreglerna för försäkringsavtal och rörelsereglerna för försäkringsföretag är föremål för förändringar genom nya internationella redovisningsregler respektive införlivande av solvens II-direktivet. Detta kan bl.a. förändra vad som ska betraktas som skuld eller kapital i redovisningen och vid tillämpningen av solvensregler.

Förändringarna av redovisningsreglerna träffar i första hand de noterade försäkringsföretagens koncernredovisningar där internationella redovisningsstandarder måste tillämpas direkt, om inte Europeiska kommissionen kräver eller medger undantag. I andra hand berör förändringarna de onoterade försäkringsföretagens koncernredovisningar och samtliga försäkringsföretags årsredovisningar för juridisk person, om inte avvikelser krävs enligt ÅRFL eller föreskrivs i redovisningsregler från Finansinspektionen eller Rådet för finansiell rapportering.

Förändringar i solvensregler berör direkt försäkringsföretaget som juridisk person (på solonivå) men också ett försäkringsföretag som är moderföretag i en försäkringsgrupp. Om försäkringsföretaget ingår i ett finansiellt konglomerat kan även konglomerat beröras t.ex. genom att kapitalbasen där ska beräknas på ett avvikande sätt för försäkringsgruppen.

Som tidigare framgått finns det ett i dag olika samband mellan associationsrättsliga överskottsregler, redovisningsregler och solvensregler. De överskottsregler som vi föreslår måste beakta kommande förändringar i solvens- och redovisningsreglerna. Vi återkommer till hur detta bör ske i avsnitt 5.3.3 och 5.3.4.

5.1.7 Borgenärsskydd eller riskkapitalskydd

Bedömning: Skyddet för försäkringstagarnas nuvarande rättigheter till överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag kan förstärkas på två principiellt olika sätt. Antingen kan rättigheterna förtydligas och preciseras i försäkringsavtal samt klassificeras som en försäkringsfordran och omfattas av vanliga försäkringsrörelse regler (borgenärsskydd). Alternativt kan försäkringstagarnas skydd tillgodoses genom att rättigheterna förtydligas och preciseras såsom anspråk på överskott som är företagets riskkapital samtidigt som skyddet för anspråket förstärks genom olika lagregler av det slag som gäller på andra områden för investerare av företagets riskkapital (riskkapitalskydd).

Skälen för bedömningen:

Ett förstärkt borgenärsskydd

En konsekvens av det tidigare anförda är, enligt vår mening, att det finns två vägar för att mer effektivt skydda försäkringstagarnas nuvarande rättigheter i överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Den första vägen innebär att försäkringstagarnas nuvarande rättigheter och skyldigheter avseende överskott helt eller delvist måste klassificeras om och behandlas som en försäkringsfordran. Detta innebär förenklat att skyldigheter att täcka förluster (risker) istället ersätts av villkor om villkorad återbäring i avtal. För att detta skulle skydda försäkringstagarna på ett effektivt sätt måste emellertid att villkoren för anspråk på överskott som tas in i avtalet vara tillräckligt preciserade och tydliga för att uppfylla sedvanliga avtalsrättsliga krav. Även det allmänna kravet på klassificering som fordran, dvs. kunna kvalificera som en rättighet för motparten att erhålla fullgörelse, behöver tillgodoses. I annat fall skulle försäkringsföretagen fortsatt ha kvar samma frihet som tidigare att använda överskott på ett oförutserbart och godtyckligt sätt. Först om åtagandet är tillräckligt tydligt och preciserat kan det effektivt tillgodoses genom reglerna om avsättningar, solvensregler, förmånsrätt och andra rörelse regler som baseras på EU:s försäkringsrörelse regler. i form av en försäkringsfordran. Detta alternativ skulle sammanfattningsvis innebära att försäkringstagaren får en

försäkringsfordran på företaget, i stället för ett anspråk på överskott, och skyddas som borgenär. Denna väg kan beskrivas som ett förstärkt borgenärsskydd för försäkringstagarnas nuvarande anspråk på överskott i ömsesidigt verkande försäkringsföretag.

Ett förstärkt riskkapitalskydd

Den andra vägen bygger på att anspråket på överskott tydligare än i dag definieras och behandlas som just ett anspråk på överskott. Skyddet för anspråket förstärks genom regeländringar som syftar till att ge detta anspråk ett starkare skydd efter mönster från vad som gäller för investeringar av riskkapital i andra fall dvs. en liknande typ av skyddsregler som gäller på andra områden för finansärer av ett företags riskkapital, såsom skyddsregler för mindre aktieägare i noterade företag, medlemmar i ekonomiska föreningar eller andelsägare i investeringsfonder med diskretionär förvaltning och liknande fall. Detta skulle alltså ske genom en kombination av förbättrade möjligheter till insyn och inflytande över användningen av överskott samt krav på företagen att ta särskild hänsyn till befintliga försäkringstagares överskott vid olika beslut om väsentliga förändringar av verksamheten. För att framställningsmässigt skilja alternativen åt kan man kalla denna väg för ett förstärkt riskkapitalskydd för försäkringstagarnas nuvarande anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Detta är inte minst viktigt för att tydligt klargöra att det är fråga om rättigheter och regler som inte omfattas av tvingande föreskrifter i EU:s försäkringsdirektiv.

De två vägarna är alternativa

De rättigheter i överskott som försäkringstagarna har i ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag kan inte skyddas enligt FRL på båda sätten samtidigt. De två vägarna är därför alternativa till varandra. Rättigheterna bör också behandlas och beskrivas på ett konsekvent sätt i informationen till försäkringstagarna och marknaden. Det är inte ändamålsenligt att beskriva rätten till anspråk på överskott i termer av återbäring i information till försäkringstagare samtidigt som överskottet kan användas som företagets riskkapital för att täcka alla slag av risker som uppkommer i företaget. En

sådan ordning är enligt vår mening oförenlig redan med nu gällande bestämmelser i FRL.

Utredningens bedömning och slutsatser innebär inte nödvändigtvis att FRL måste föreskriva vilken väg som ett enskilt företag och dess ägare ska välja för att hantera försäkringstagarnas nuvarande rättigheter i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Ett gott konsument- och försäkringstagarskydd kan tillgodoses antingen genom ett förstärkt borgenärs- eller riskkapitalskydd. Det är inte heller uteslutet att vissa livförsäkringar hanteras enligt den första vägen medan andra försäkringar hanteras enligt den andra vägen, så länge klassificeringen som fordran eller överskott kan anses förenligt med företagets gällande försäkringsavtal och lagens allmänna principer om överskottshantering. Det förstnämnda innebär mer konkret att en klassificering som överskott inte får strida mot försäkringsavtalet. Det senare innebär först och främst att en gällande kontributionsprincip som annars skulle tillgodoses genom överskottshantering i stället måste säkerställas genom avtalsvillkoren som återbäringshantering. Det centrala är att nuvarande anspråk på överskott enligt olika försäkringar definieras och hanteras på det ena eller andra sättet i det enskilda företaget samt att konsekvenserna av klassificeringen klart framgår för försäkringstagarna och andra intressenter. Det är därmed också centralt att en rättighet i företagets överskott klassificeras som ett anspråk på överskott, om den avser överskott som kan användas som företagets riskkapital och bär en företagsrisk.

Det bör framhållas att det i första hand är – och måste vara – försäkringsföretagens ansvar att analysera och tydliggöra vilka åtaganden och andra anspråk som belastar företaget, dvs. om det är fråga om en försäkringsfordran eller anspråk på överskott. Det är i andra hand en fråga för de myndigheter som utövar tillsyn på området. Detta innebär att Finansinspektionen och Konsumentverket måste övervaka livförsäkringsföretagens hantering i detta avseende och ingripa om företaget inte fullgör sitt ansvar för att tydliggöra vilka åtaganden som avser fordringar för försäkringstagarna respektive anspråk på överskott.

Givetvis är ett försäkringsföretag bundet av gjorda åtaganden i försäkringsavtalet. En fordran på garanterad eller villkorad återbäring i avtalet kan alltså inte under avtalstiden klassificeras om till ett anspråk på överskott som kan användas för att täcka företagsrisker. Försäkringsföretaget kan inte heller förbehålla sig en rätt i avtalet att senare klassificera om en fordran till ett anspråk på över-

skott. Detta strider mot grunderna för bestämmelserna om överskottshantering och är enligt vår mening oförenligt med god försäkringsstandard.

Bör försäkringstagare förbjudas ha anspråk på överskott?

Det bör poängteras att lagstiftaren kan införa regler som syftar till ett förstärkt skydd av försäkringstagares anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Detta skydd kan dock aldrig bli "lika starkt" som skyddet för garanterade och villkorade försäkringsfordringar. Det beror på att kapitalet ska kunna användas såsom riskkapital i företaget för att täcka allmänna förluster och företagsrisker i oförutsedda situationer. Det är dock i grunden en fråga för den enskilda försäkringstagaren att avgöra om denne vill teckna försäkringar som enbart medför rättigheter på försäkringsföretaget i form av en försäkringsfordran eller, alternativt, också medför ett anspråk på överskott som innebär att del av premierna och uppkomna överskott som de bidragit till får användas som företagens riskkapital för att täcka företagets och därmed andra försäkringars underskott. I det senare fallet kan försäkringstagaren också få del av företagets överskott såsom återbäring i framtiden, om företaget går bra. Men försäkringstagaren riskerar, å andra sidan, att inte få del av överskottet som är riskkapitalet såsom återbäring i framtiden, om företaget går dåligt. Vårt ställningstagande förutsätter emellertid att försäkringstagarna på ett tydligt sätt informeras om vad som är en försäkringsfordran respektive anspråk på överskott och att det införs ett förstärkt skydd för anspråket på överskott i enlighet med våra förslag.³

---

³ Försäkringsföretagsutredningen föreslog i SOU 2006:55 i princip en blandning av första och andra vägen för att lösa de problem som identifierats med hybridbolagen. Utredningen föreslog nämligen en tvångsvis ombildning av hybridbolag till vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag eller, alternativt, till ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening. Det förstnämnda innebär i praktiken att försäkringstagarna enbart får en försäkringsfordran och ett skydd enligt sedvanliga försäkringsrörelseregler. Om de ska ha ett anspråk på överskott där måste de bli aktieägare. Genom ombildning till ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en försäkringsförening blir försäkringstagaren alltid delägare eller medlem och får därigenom ett förbättrat riskkapitalskydd bl.a. genom insyn och inflytande i företaget som delägare eller medlem. Vi ska dock analysera om inte de problem som identifierats med hybridbolag kan lösas på ett mindre ingripande sätt än genom krav på en tvångsombildning.

Framförda invändningar mot utgångspunkterna för överskottsregleringen

Det har från olika håll framförts att uppdelningen av försäkringstagares roller som kunder respektive "finansiärer" (avsnitt 5.1.2 – 5.1.4) är förvirrande. Kunderna köper en produkt, de går inte in och investerar i företaget. Att de har ett anspråk på överskott är en konsekvens av produktens utformning i kombination med att de som enda ägare i ömsesidiga försäkringsbolag har rätt till avkastningen i bolaget. Detta synsätt är heller inte oförenligt med EU-rätten (Solvens II). EU-rätten skyddar inte enbart försäkringsfordringar (exempelvis gäller aktsamhetsprincipen för alla investeringar). Det är ologiskt att säga att EU-rätten enbart skyddar försäkringstagare i rollen som kunder, när det är utredningen som valt att göra en uppdelning i kund respektive finansiär. Synsättet riskerar dessutom att sätta konsolideringsfondens vara eller inte vara i fråga gentemot EU-rätten. Samma sak gäller resonemangen om borgenärsskydd eller riskkapitalskydd (avsnitt 5.1.7). Det förra skulle stjälpas konsolideringsfonden och det senare är inte relevant. Frågan är om diskussion måste föras?

De utgångspunkter som vi har anlagt i berörda avsnitt är av avgörande betydelse för förslagets närmare utformning i såväl avsnitt 5.4 som 5.5. Överskottsreglerna i FRL bör enligt vår mening inte utformas med utgångspunkt från hur företag väljer att sätta samman sina produkter, utan i stället beakta den ekonomiska innebörden av försäkringstagarnas rättigheter i produkten. Våra utgångspunkter och kommande förslag förhindrar inte svenska livförsäkringsföretag från att konsekvent behandla försäkringstagare som kunder, reglera alla rättigheter och skyldigheter som försäkringstagare i försäkringsavtalet och därmed säkerställa att solvens II-regleringen skyddar rättigheterna på ett konsekvent och heltäckande sätt.⁴ Våra utgångspunkter och förslag förhindrar inte heller ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag från att, på samma sätt som i dag, använda överskott som försäkringstagarna har anspråk på som riskkapital. Det senare bör dock vara tydligt för

---

⁴ I så fall måste företaget ta in riskkapital från försäkringstagare eller andra externa intressenter genom särskilda kapitalinsatser. Om dessa ska ha rätt till överskottet i företaget som kompensation för gjorda insatser måste företaget övergå till att bli ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Ett sådant företag ska enligt våra förslag – vare sig det är ett livförsäkringsaktiebolag, ömsesidigt livförsäkringsbolag eller livförsäkringsförening – tillämpa helt andra överskottsregler än de som inte får dela ut vinst.

försäkringstagarna. Vidare måste försäkringstagarnas anspråk på överskott skyddas av ett konsekvent och heltäckande regelverk, på liknade sätt som anspråk på överskott skyddas i andra sammanhang, såsom överskott i ekonomiska föreningar i allmänhet som medlemmarna har anspråk på. Regelverket måste också ta hänsyn till att försäkringstagare regelmässigt inte är ägare av företaget när det gäller hybridbolag.

Våra förslag förhindrar inte heller ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag från att även fortsättningsvis meddela livförsäkringar som saknar en bindande rätt till ränta eller återbäring. Företag kan fortfarande ha stora överskott, men dessa ska genomlysas och regleras på företagsnivå. Vidare bör överskottet omfattas av skyddsregler som utformas efter mönster från vad som gäller för den som har rätt till överskott på grund av tillskjutet riskkapital i ekonomiska föreningar i allmänhet.

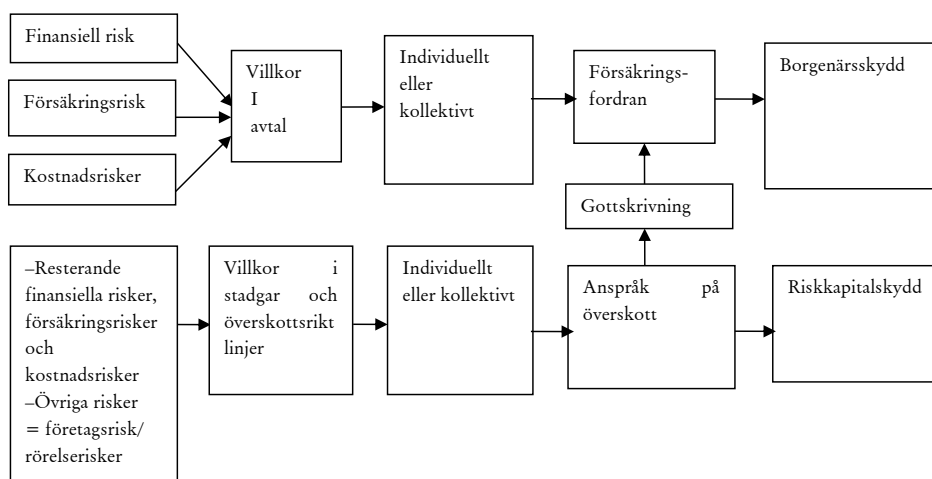
Vi anser inte att våra utgångspunkter stjälper konsolideringsfondens ställning enligt solvens II-reglerna. Vi anser i stället att våra utgångspunkter och förslag kan stärka konsolideringsfondens ställning som en mer renodlad och tydlig överskottsfond.

En schematisk beskrivning av vägarna att skydda försäkringstagarnas rättigheter i ömsesidigt verkande försäkringsföretag

De ovan beskrivna alternativa vägarna för att skydda försäkringstagares rättigheter i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag kan schematiskt beskrivas på följande sätt (se fig.). Vi har där beaktat våra förslag i betänkandet bl.a. om var företaget överskottsregler ska finnas. Det kan anmärkas att i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst tillkommer anspråk på överskott till företagets ägare på grund av individuella aktieandelar eller medlemsinsatser.

Figur 5.1

5.2 Överskottsreglernas omfattning

5.2.1 Vilka rättigheter och överskott ska överskottsreglerna omfatta?

Förslag: Överskottsreglerna i FRL ska omfatta försäkringstagarnas anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Som företagets överskott beaktas alla tillgångar och värden som inte belastas av försäkringsfordringar eller andra förpliktelser och som inte heller belastas av tillskjutet aktiekapital eller externt villkorat riskkapital (en s.k. balansräkningsansats). Företagets överskottsregler ska innehålla mer detaljerade regler om hanteringen av överskott för olika försäkringar, dvs. hur och när överskott som är relevant för företagets överskottshantering bestäms, hur olika försäkringar grupperas i överskottshänseende och hur olika källor till överskottet beaktas. Tillgångar, delresultat och andra värden som försäkringstagarna har rätt till enligt villkor i avtal är inte företagets eller olika försäkringars överskott som omfattas av överskottsregler. Sådana värden utgör, beroende på innehållet i avtalsvillkoren, garanterade försäkringsbelopp eller villkorad åter-

bäring samt därmed en försäkringsfordran, som ska betecknas så i FRL och i andra sammanhang.

Skälen för förslaget:

Överskottsregler ska skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott

Såsom tidigare framgått använder vi begreppet ”överskottsregler” för att beteckna dels de regler i lag som styr hur överskott hanteras i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag, dels de regler som företaget tillämpar i sin överskottshantering och som givetvis måste vara förenliga med lagen. I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag har försäkringstagare, utöver rätten till försäkringsfordran enligt försäkringsavtalet, ett anspråk på överskott som är företagets riskkapital. Anspråket uppkommer i ett hybridbolag på grund av tecknandet av livförsäkringen i förening med vinstutdelningsförbudet och kontributionsprincipen. Rättigheterna till överskottet uppkommer på motsvarande sätt i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Dessa företag saknar nämligen idag sådana formella kapitalinsatser som annars brukar grunda anspråk på företagets överskott (jfr ekonomiska föreningar i allmänhet). Att anspråket på företagets överskott uppkommer på grund av försäkringen innebär också att försäkringstagarna får del av överskottet i framtiden såsom återbäring från försäkringen, om inte överskotten dessförinnan använts för att täcka företagets förluster eller behålls som beredskap för att täcka framtida underskott. Försäkringstagarna har alltså en särskild typ av rättighet som med hänsyn till sin ekonomiska och juridiska substans kan betecknas som ett ”anspråk på överskott”. Denna terminologi bör därför ligga till grund för framtida överskottsregler.

Överskottet är en rest efter beaktande av bl.a. försäkringstagarnas fordringar på återbäring enligt försäkringsavtal

Försäkringstagarnas anspråk på överskott i ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag måste bestämmas som en restpost sedan företaget beaktat bl.a. försäkringstagarnas garanterade och villkorade rätt till återbäring genom försäkringsavtalet eller en av företaget gjord ensidig utfästelse. Här är det dock inte fråga om en rätt till

överskott i ovan angiven mening. Det är i stället en rätt till nominella eller reala belopp, avkastningen på vissa tillgångar, särskilt beräknade nettobelopp eller andra värden kopplade till i avtalet angivna faktorer. Sådana värden motsvarar ett bindande åtagande för företaget mot försäkringstagaren (försäkringsfordran) och företaget kan inte disponera över sådana värden som företagets riskkapital (före 1999 års försäkringsrörelserreform var dock situationen annorlunda genom att förluster i livförsäkringsbolag kunde beaktas genom kollektiva nedskrivningar av försäkringsfordringar).

Mot denna bakgrund bör begreppet överskott inte längre användas i FRL eller hos försäkringsföretagen som begrepp för sådana tillgångar, belopp eller andra värden som försäkringstagare eller andra har rätt till enligt försäkringsavtal eller andra avtal. Här bör man i stället konsekvent använda begreppen ”fordringsrätt”, ”rätt till återbäring”, ”villkorad återbäring” och ”återbäringshantering” för att klargöra vad det är fråga om i rättsligt hänseende. Om det som försäkringstagaren har rätt till enligt avtalet inte är villkorad av värdeförändringar på tillgångar, delresultat eller motsvarande rörliga faktorer, utan enligt villkoren är mer nominellt eller reellt bestämt, är det istället fråga om ”garanterade försäkringsbelopp”. I båda fallen ger dock avtalet upphov till en ”försäkringsfordran”, men det är mellan ”rätten till återbäring” och ”anspråk på överskott” som gränsdragningsproblemen uppkommer och där rättigheterna måste tydliggöras noga av företaget på förhand. Det anförda innebär att begreppet återbäring i olika varianter inte längre får användas för att beskriva anspråk på överskott. Det anförda innebär också att begreppet överskott i olika varianter inte längre får användas för att beskriva rättigheter till återbäring.

Däremot kan den som skjutit till företaget riskkapital i form av exempelvis förlagsinsatser ha ett anspråk på överskott som tillgodoses genom vinstutdelning, om företaget får dela ut vinst. Den som tillfört ett ömsesidigt försäkringsbolag garantikapital, vilket kan användas som företagets riskkapital, har också ett anspråk på återbetalning av garantikapitalet som sådant, vilket aktualiseras i vissa situationer (se vidare avsnitt 5.7).

Överskottet kan härröra från olika källor och fördelas på olika försäkringar

I ett livförsäkringsföretag som bestämmer sina premier för en försäkring med medvetna säkerhetsmarginaler om framtida kapitalavkastning, försäkringsrisker och driftskostnader uppkommer normalt överskott från samtliga dessa tre källor. Därmed uppkommer ett överskott från försäkringen enligt överskottsreglerna i FRL som kan användas som företagets riskkapital.

Fördelningen av överskott på olika försäkringar kan redan enligt gällande rätt ske enligt olika metoder, såsom kollektiv premie-rabatt, pensionstilläggsmetoden eller retrospektivreservmetoden. Även andra metoder kan förekomma (se avsnitt 4.3). I den mån försäkringstagarna *inte* har en rätt till rabatten, pensionstillägget eller kommunicerade värden enligt villkoren i försäkringsavtalet, så föreligger enbart ett anspråk på överskott enligt den terminologi som vi nyss har valt. Sådana anspråk på överskott omfattas av de överskottsregler som vi föreslår nedan för att förstärka försäkringstagarnas skydd (se avsnitt 5.4).

Hur olika resultatkällor mer konkret ska beaktas och olika försäkringar avgränsas i företagets överskottshantering bör enligt vår mening på samma sätt som i dag ytterst bestämmas hos det enskilda företaget. Utrymmet kan visserligen begränsas av allmänna principer i form av skälighetsprincipen eller kontributionsprincipen. Det begränsas också av den allmänna likabehandlingsprincipen (se vidare avsnitt 5.4.7). Inom denna ram finns dock redan i dag ett relativt stort utrymme för olika metoder och tillämpning hos olika företag. Företag kan alltså i praktiken använda olika principer i fråga om när överskott som inte behålls för förlusttäckning gottskrivs försäkringar, t.ex. löpande eller först vid utbetalning av garanterade försäkringsbelopp. Företag kan också ha olika principer för hur överskott gottskrivs försäkringstagarna, t.ex. genom engångsutbetalning eller genom förstärkning av försäkringsförmåner. Vi anser att det varken är möjligt eller lämpligt att genom lag eller annan offentlig reglering bestämma en viss metod och tillämpning som alla ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag måste tillämpa. Företagets överskottsregler ska i stället innehålla mer detaljerade regler om hanteringen av olika försäkringars överskott, dvs. hur olika försäkringar ska grupperas i överskottshänseende och hur olika källor till överskottet ska beaktas.

Överskottsreglerna måste även behandla hanteringen av underskott

Även där medvetna säkerhetsmarginaler eftersträvas vid premieberäkningen dessa företag kan det uppstå underskott i en eller flera av de tre källor som vanligtvis bidrar till överskottet för olika livförsäkringar. Företagets indelningar av olika försäkringar och principerna för beräkning och fördelning av resultat-källor kan ha avgörande betydelse för om underskott på olika försäkringar uppkommer.

För att ge ett exempel på ovanstående kan nämnas fallet att ett företag lägger årets resultat enligt årsredovisningen som grund för överskottshantering. Företaget kan i början av företagets livslängd räkna med underskott för många eller rent av alla olika försäkringar, eftersom premierna i början behövs för att finansiera rörelsens uppbyggnad och belastar årets resultat. Det är först senare när företaget genererar vinster i årsredovisningen som underskottet försvinner för att ersättas av ett överskott. Om företaget enbart belastar den ena försäkringen med större delen av sådana kostnader kommer den andra försäkringen att ha mindre underskott.

Överskottsreglerna måste enligt vår mening även beakta situationer vid företagets och olika försäkringars underskott. I konsekvens med bedömningen av vad som är företagets överskott, är företagets underskott en situation när tillgångarna och andra företagsvärden inte räcker till för att svara mot försäkringsfordringar och andra förpliktelser och anspråk på riskkapital från aktieägare eller andra som bidragit med riskkapital. Ett underskott enligt våra överskottsregler kan, precis som överskott, vara hänförliga till olika källor eller olika försäkringar. Även en minskning av överskott, vare sig anspråket är kollektivt eller individuellt bestämt, bör förstås också beaktas i företagets överskottsregler.⁵

Som vi återkommer till ska livförsäkringsföretag som omfattas av vårt huvudförslag dokumentera sina överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna och riktlinjer för överskottshantering (se avsnitt 5.4.1 och 5.4.2).

---

⁵ Att företaget har ett underskott i överskotts-sammanhang innebär inte automatiskt att företaget är konkursmässigt eller ens insolvent enligt solvensreglerna. Det kan nämligen finnas tillräcklig likviditet för att betala förfallna förpliktelser samt andra tillgångar som motsvarar externt riskkapital. Som vi återkommer till avsnitt 5.3.3 kan också överskott i detta sammanhang beräknas enligt principer som avviker från beräkningen i solvens-sammanhang.

5.2.2 Vilka försäkringsföretag bör överskottsreglerna omfatta?

Bedömning: Överskottsreglerna i FRL bör omfatta såväl hybridbolag som ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Skälen för bedömningen:

Hybridbolag

En försäkringstagare kan bidra till det överskott som är hybridbolagets riskkapital på ett eller flera sätt. Det kan initialt ha skett genom att premierna för detta slag av försäkringar har beräknats med medvetna säkerhetsmarginaler. Det kan också ske under försäkringstiden genom att överskott från vissa försäkringar används för att täcka underskott i andra försäkringar. Det kan dessutom ske i senare skeden genom att inte allt överskott ligger till grund för utbetalningar från försäkringen vid återköp, flytt eller försäkringsfall, eftersom ett överskott behålls för företagets konsolidering. Det bör dock anmärkas att försäkringstagaren kan ha ”kompenserats” genom att överskott från andra försäkringar har använts för att täcka underskott i hans försäkringar under försäkringstiden, t.ex. i början av avtalstiden.

Som tidigare framgått behandlas och redovisas konsolideringsfonden i dag som eget kapital även i hybridbolag. Detta gäller i varje fall enligt lagbegränsad IFRS. Försäkringstagarna har därför under avtalstiden ett anspråk på eget kapital i hybridbolaget, trots att de i associationsrättslig mening inte är delägare i bolaget. Det är i stället aktieägarna som på stämman och genom utseende av styrelsen har det reella inflytandet över bolaget, dock givetvis med de begränsningar som associationsrättsliga och rörelserättsliga regler ställer upp i form av bl.a. ett vinstutdelningsförbud.

Försäkringstagarna har därför en utsatt position i hybridbolaget. Det beror på den särskilda rollen som finansiär av företagets riskkapital samtidigt som försäkringstagarna saknar motsvarande insyn och inflytande som en aktieägare normalt har. Den utsatta positionen förstärks av att användningen och fördelningen av riskkapital kan vara utjämnad över en längre tid och är mer eller mindre diskretionär och komplicerad att förstå för andra än dem som är särskilt insatta i företagets specifika förhållanden. Det finns därmed

en risk för att försäkringstagarnas överskott används på ett sätt som inte utgår från försäkringstagarnas ekonomiska bästa, utan i stället utgår från aktieägarens eller ledande befattningshavares bästa.

Det finns vidare en risk för att överskottet fördelas på ett orättvist sätt mellan försäkringstagare i den mening att de enskilda försäkringstagare som svarat för riskkapitalet och bidragit till överskottet inte får del av det trots att försäkringsföretaget genom information och ibland till och med allmänna avtalsvillkor gett förväntningar om överskott. Det senare gäller inte minst om en minoritet av försäkringstagare i hybridbolaget missgynnas till fördel för flertalet försäkringstagare. I så mening kan överskottsfordelningen vara ett minoritetsskyddsproblem. Men det kan även finnas risk för att en majoritet missgynnas till fördel för en minoritet. Därmed kan överskottsfordelningen inte bara anses vara ett minoritetsskyddsproblem.

De risker som vi här pekar på kan inte bara drabba försäkringstagare hos företaget som är konsumenter utan även försäkringstagare som är större företag. I så mån är överskottsfordelningen inte enbart ett konsumentskyddsproblem.

Ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar

Även i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar kan företagens överskott i praktiken användas på ett sätt som inte är förenligt med försäkringstagarkollektivets bästa. I dessa fall finns visserligen ingen aktieägare som kan gynnas. Då försäkringstagarna är ägare i sådana företag anses ofta att risken för en orättvis överskottshantering är mindre än i hybridbolag. Försäkringstagarnas direkta insyn och inflytande kan dock ofta ha begränsats genom utseende av fullmäktige som ska företräda försäkringstagarnas intressen. Det kan dessutom ifrågasättas om ett direkt inflytande på stämman alltid bidrar till en rättvisare överskottsfordelning, eftersom livförsäkringsverksamhet är komplicerad och olika grupper av försäkringstagare kan ha olika intressen. Detta gäller inte minst överskottshanteringen som ofta bygger på komplicerade fördelningstekniker.

Företagsrisken i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar bärs också, i likhet med hybridbolagen, av försäkringstagarna i försäkringstagarrollen genom anspråk på överskott i en

ofördelad konsolideringsfond, än som en delägare eller medlem med anspråk på mera individualiserade delägarinsatser, vilket är det vanliga i ekonomiska föreningar i allmänhet. Det kan därför ifrågasättas om försäkringstagarnas ställning i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar i praktiken alltid är bättre än i hybridbolagen.

Risken för en orättvis fördelning av överskott *mellan* olika försäkringstagare, i den mening att de enskilda försäkringstagare som bidragit till överskottet inte får del av det om företaget tillämpar kontributionsmetoden, är, enligt vår mening, typiskt sett, inte mindre i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar jämfört med hybridbolag. Det beror på att överskottshantering även här är föremål för mer eller mindre diskretionära beslut beroende på försäkringsavtalens och bolagsordningens respektive stadgarnas närmare innehåll samt kan vara mycket svår att förstå för andra än den som är särskilt insatta i företaget överskottshantering. Det är också svårt för försäkringstagare i allmänhet att förstå vilka effekter innehållet i bolagsordningen eller stadgarna och de försäkrings tekniska riktlinjerna kan få för deras anspråk på överskott.

Ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som får dela ut vinst

Reglerna i FRL och ÅRFL för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag gäller i många avseenden även för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Där har dock överskottsfrågorna inte tidigare ställts på sin spets eftersom vinstutdelning enligt 1982 års FRL enbart varit möjlig genom värdeöverföringar i form av ränta på garantikapital. Enligt FRL utökas dock möjligheterna att dela ut vinst enligt FL:s regler bl.a. till externa förlagsandelsinnehavare. För sådana företag innehåller FRL överskottsregler som består av en blandning av överskottsregler i 1982 års FRL och överskottsregler av liknande slag som för ekonomiska föreningar enligt FL (se 12 kap. 64 och 70 §§ FRL och 13 kap. 19 och 22 §§ FRL). Det är enligt vår mening inte helt klart hur sådana regler i FRL ska tillämpas parallellt och de överensstämmer mindre väl med vilka överskottsfonder som sådana företag kan ha enligt ÅRFL. Det gör att det är än viktigare att överväga hur överskottsreglerna ska se ut för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Regleringen för alla ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar måste utformas med hänsyn till att försäkringstagarna genom ingående av försäkringsavtalet i regel också har blivit delägare respektive medlemmar i företaget. De får därmed i grunden både ett större ansvar och intresse jämfört med hybridbolaget av att kunna bidra med företagets reella riskkapital i en eller annan form. Om de bidrar med företagets riskkapital bör de ha ett skydd som är minst lika starkt som en medlem i en ekonomisk förening i allmänhet. Behovet av ett sådant skydd för försäkringstagarna ökar enligt vår mening när ett ömsesidigt livförsäkringsbolag och en livförsäkringsförening får dela ut vinst enligt FL:s regler till externa finansärer.

Avslutningsvis kan konstateras att ömsesidiga livförsäkringsföretag och försäkringsföreningar omfattas av utredningsuppdraget. Redan av detta skäl bör man mera förutsättningslöst överväga överskottsreglerna för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar med utgångspunkten att förstärka försäkringstagarnas skydd även i sådana företag.

5.2.3 Vilka regler bör översynen omfatta?

Bedömning: Översynen i detta sammanhang bör beakta alla bestämmelser i olika lagar som styr hur överskott och underskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag hanteras.

Skälen för bedömningen: Överskottshantering avser i vid mening inte bara hantering av årets vinst och ackumulerade vinster i årsredovisningen och på företagsstämma, utan även hantering av delresultat och oredovisade övervärden som inte är bortlovade som en försäkringsfordran. Överskottshantering angår även inrättande av och dispositioner av associationsrättsliga fonder som direkt eller indirekt påverkar försäkringstagarnas anspråk på överskott. Överskott kan enligt gällande FRL fördelas till försäkringstagare på grund av rättigheter som följer av avtal om försäkring, t.ex. avtal om rätt till årets vinst, eller av bolagsordning eller av stadgar och lag, t.ex. kontributionsprincipen enligt FRL. Ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag kan använda överskottet för att täcka underskott i företaget som sådant eller för en viss grupp eller visst kollektiv av försäkringstagare.

För att säkerställa att försäkringstagarna i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag får ett starkt och heltäckande riskkapital-skydd för sitt anspråk på överskott, behöver vi beakta alla bestämmelser i olika lagar som reglerar hur överskott och underskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ska eller får disponeras. Bestämmelser bör beaktas oavsett om de finns i ABL, FL, FRL eller ÅRFL. Således måste man t.ex. beakta regler som möjliggör vinstutdelning till externa intressenter, eftersom sådana dispositioner på ett avgörande sätt påverkar försäkringstagarnas anspråk på överskott. Vi kan alltså inte enbart begränsa översynen till bestämmelserna om konsolideringsfonden och särreglerna för överskottshantering i FRL.

Det följer redan av utredningsdirektiven att hänsyn ska tas till en kommande ny redovisningsstandard om försäkringsavtal och nya rörelseregler genom solvens II-direktivet. Enligt vår mening bör man även beakta förslaget till ny lagstiftning för ekonomiska föreningar som nyligen lagts fram och remissbehandlats (se SOU 2010:190 En ny lag om ekonomiska föreningar). Det är betydelsefullt även om en associationsrättslig anpassning för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar till en ny FL inte är aktuell i detta sammanhang. Våra förslag bör dock inte motverka en framtida anpassning till en ny lag om ekonomiska föreningar.

5.3 Överskottsreglernas inriktning

5.3.1 Principer för utformning av nya överskottsregler I

Förslag: Regleringen av överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ska tillgodose följande ändamål:

1. Tillåta att olika återbäringsmetoder används, men endast om det är förenligt med försäkringstagarnas intressen i det enskilda företaget.
2. Främja en tydlig uppdelning av, å ena sidan, rätt till återbärning reglerat av försäkringsavtal respektive, å andra sidan, anspråk på överskott som är företagets riskkapital reglerat av bolagsordning eller stadgar.
3. Vara neutrala mellan olika företagsformer, om det inte finns sakliga skäl för skillnader med hänsyn till företagsformen.

4. Ge företagets ägare – vare sig dessa är aktieägare, delägare eller medlemmar – goda möjligheter att styra och kontrollera företagets verksamhet samt att anskaffa riskkapital, om det inte finns skäl för undantag med hänsyn till försäkringsstagarnas skydd för anspråk på överskott.

Skälen för förslaget: I detta avsnitt behandlas vilka principer som bör vara vägledande för utformningen av överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

Tillåta olika metoder för återbärings- och överskottshantering

I dag kan överskott fördelas som återbäring till försäkringstagarna genom olika metoder, såsom kollektiv premierabatt, pensions-tilläggsmetoden eller retrospektivreservsmetoden. Bestämmelserna i FRL bör inte heller i framtiden peka ut en viss metod för fördelning av överskott som måste användas av alla livförsäkringsföretag eller vissa kategorier av livförsäkringsföretag. En sådan grundsyn är i överensstämmelse med de ändringar som gjorts i FRL under de senaste decennierna, och ger även ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag goda möjligheter att utveckla olika livförsäkringsprodukter. Vår utgångspunkt är alltså att olika metoder i sig ska få tillämpas av livförsäkringsföretag och att de överskottsregler som finns ska gälla oavsett tillämpad metod. Det bör dock finnas goda garantier för att tillämpade metoder är förenliga med befintliga försäkringstagares intressen i det enskilda företaget. Ett försäkringsföretag bör alltså inte fritt kunna använda och blanda olika metoder samtidigt eller kunna införa nya metoder hur som helst (vi återkommer till denna fråga i bl.a. avsnitt 5.4.18). Främja en tydlig uppdelning mellan rätt till återbäring och anspråk på överskott

I dag kan försäkringsavtal innehålla föreskrifter om att försäkringstagare har rätt till uppkomna överskott eller liknande uttryckssätt trots att överskottet får användas som företagets riskkapital för att täcka uppkomna underskott och allmänna rörelserisker. Lagreglerna om överskottshantering bör, enligt vår mening, främja en tydligare uppdelning av, å ena sidan, rätt till garanterad eller villkorad återbäring enligt försäkringsavtal och, å andra sidan, anspråk på överskott enligt bolagsordning eller stadgar. I det senare fallet är nämligen försäkringstagarens möjligheter att få del av överskottet

beroende av företagets mer eller mindre diskretionära beslut samtidigt som överskottet kan användas som företagets riskkapital.

Det bör vara tydligt för försäkringstagare och andra externa intressenter vad som är det ena eller andra. Det är centralt att försäkringstagarna vet vad de har att fordra och under vilka förutsättningar, liksom hur de kan påverka, t.ex. om de kan gå till domstol och åberopa en fordran eller behöva närvara och göra sin röst hörd på stämma. Det anförda gäller oavsett om försäkringstagarna har individuella eller kollektiva rättigheter till återbäring enligt försäkringsfordran, eller om de har individuella eller kollektiva anspråk på överskott som är företagets riskkapital.

Neutralitet mellan olika företagsformer

Försäkringstagarnas skydd för försäkringsfordringar och anspråk på riskkapital bör inte vara beroende av i vilken företagsform som verksamheten bedrivs. Det kan dock finnas skäl för avvikelser från denna princip om det finns grundläggande skillnader mellan olika företagsformer som har saklig betydelse. Som redan tidigare framgått innebär redan nuvarande FRL att försäkringstagare inte får ha några anspråk på överskott, enligt vår terminologi, i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, eftersom sådana företag inte får ha någon konsolideringsfond. Där ska aktieägarna svara för företagets riskkapital, eftersom de som ägare har anspråk på företagets överskott. En annan grundläggande skillnad är att försäkringstagare är delägare eller medlemmar i ömsesidiga försäkringsbolag respektive försäkringsföreningar, men inte i hybridbolagen. Vi återkommer till vilken betydelse det senare bör ha för utformningen av överskottsregleringen.

Överskottsreglerna bör helst inte förhindra en effektiv ägarstyrning

Överskottsreglerna bör som princip utformas så att företagets ägare, vare sig det är aktieägare i ett aktiebolag, delägare i ömsesidiga livförsäkringsföretag eller medlemmar i en livförsäkringsförening, inte förhindras att styra och kontrollera sitt företag på ett effektivt sätt. Detta kan ske direkt genom att ägarna har personlig insyn och inflytande på stämman. Men det kan i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar också vara fråga om insyn

och inflytande genom försäkringstagarrepresentanter i form av fullmäktige som utses i särskild ordning. Fullmäktige fullgör då föreningsstämmans uppgifter.

När försäkringstagarna har anspråk på överskott i hybridbolag, dvs. livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, kan nyss nämnda princip om en effektiv ägarstyrning inte tillgodoses fullt ut. Det är i sådana fall sakligt befogat att göra undantag från principen just för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott. Ägaren kan inte få styra företaget som denne vill, utan försäkringstagarnas anspråk på överskott måste skyddas.

Motsvarande inskränkningar behövs för att skydda försäkringstagares anspråk på överskott som kan användas som företagets riskkapital i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Där är det mer fråga om ett skydd för anspråket i förhållande till andra delägare eller medlemmar. En försäkringstagare eller försäkrad kan dessutom ha anspråk på överskott utan att vara delägare eller medlem. I sådana fall blir det fråga om ett skydd mot missbruk av företagets ägare eller dess representanter.

5.3.2 Överskottsreglernas syften

Förslag: Överskottsreglernas syfte är att främja att företagets och olika försäkringars överskott används på ett förutsägbart och rättvist sätt. De utformas efter mönster från regler om minoritetsskydd i ekonomiska föreningar i allmänhet och om konsumentskydd för ett diskretionärt förvaltad kapital i andra sammanhang.

Skälen för förslaget: Föremålet för utredningens arbete i förevarande del är att utforma en lämplig avtals- och associationsrättslig företagsreglering av försäkringstagarnas anspråk på överskott som är företagets riskkapital i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

Kärnan i problemet är att skapa en reglering – genom krav på avtal, bolagsordning och stadgar eller andra mekanismer – som tydliggör vilka rättigheter försäkringstagare har beträffande försäkringsfordran och vilka rättigheter de har till överskott som är företagets riskkapital. I det senare fallet ska reglerna tillgodose försäkringstagares intressen av att bli behandlad på ett förutsebart och rättvist

sätt som investerare av riskkapitalet i förhållande till andra investerare i företaget.

Bestämmelserna för att skydda försäkringstagarna anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bör mot denna bakgrund lämpligen utformas efter mönster från skyddet för minoritetsägare i ekonomiska föreningar i allmänhet. Man bör också beakta andra sammanhang där konsumentskyddsskäl motiverar ett skydd för ett mer eller mindre diskretionärt förvaltad kapital, såsom värdepappersområdet. Bestämmelserna bör i linje med sådana regleringar först och främst säkerställa att försäkringstagarna får tydlig och relevant information på förhand om företagets regler för användningen av överskottet. Bestämmelserna bör också säkerställa att försäkringstagarnas anspråk på överskott ska beaktas på ett tillbörligt sätt i samband med olika beslut av bolagsorganen samt tillvaratas i samband med olika företagsförändringar. Bestämmelserna bör dessutom säkerställa att försäkringstagarna har rätt till insyn och inflytande över användningen av överskottet, om de inte redan har tillräcklig insyn och inflytande som delägare eller medlem av företaget.

5.3.3 Principer för beaktande av nya redovisnings- och solvensregler

Förslag och bedömning: Överskottsreglerna för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag i FRL utformas som en självständig associationsrättslig reglering utan direkta samband med redovisnings- och solvensregleringen. Lagreglerna ska dock inte förhindra att ett företags överskottsregler har sådana samband. Konsekvenserna för överskottshantering av en kommande ny internationell redovisningsstandard om försäkringsavtal blir därmed beroende av i vilken utsträckning företagets överskottsregler är kopplade till poster i årsredovisningens balansräkning och resultaträkning och om den nya standarden kommer att tillämpas där. Konsekvenserna för överskottshantering av Solvens II-regler blir också beroende av i vilken utsträckning företagets överskottsregler är kopplade till förhållanden som bestäms av solvensreglerna. (En utförligare genomgång av Solvens II-utredningens förslag med hänsyn till våra förslag finns i avsnitt 13).

Skälen för förslaget och bedömningen:

Samordningen med årsredovisningsreglerna

Externredovisningens primära syfte är att till företagets alla intressenter ge en rättvisande bild av de samlade anspråken på företaget liksom dess ställning i övrigt. Överskottsreglerna i FRL syftar däremot till att överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ska disponeras på ett förutsägbart och rättvist sätt mellan de försäkringstagare som har anspråk på överskottet (se avsnitt 5.3.2). De båda regelsystemen har därför olika syften.

Lagreglerna om överskottshantering i FRL bör enligt vår mening ändå vara förenliga med redovisningsreglerna för juridisk person, så att inte konflikter och svårigheter uppkommer när reglerna tillämpas samtidigt i ett företag. Det anförda innebär inte att lagreglerna för överskottshantering måste sammanfalla med eller ens bygga på redovisningsreglerna. Det är snarare så att lagreglerna om överskottshantering måste beakta konsekvenserna av redovisningsregleringen. Det är i första hand angeläget att försäkringstagarnas rättigheter i överskott hänseende inte kan kringgås genom ändringar i redovisningsreglerna, t.ex. genom nya slag av bokföringsmässiga dispositioner. – Sådana konsekvenser kan i sista hand kunna beaktas genom den nuvarande allmänna rörelseregeln om god försäkringsstandard. – Men det är också viktigt att beakta vilka konsekvenser våra förslag till ändringar i FRL:s överskottsregler kan få för tillämpningen av redovisningsreglerna i företagets årsredovisning.

Förenligheten med redovisningsreglerna för företaget som juridisk person motiveras av att den juridiska personen är avtalspart med försäkringstagarna. Den juridiska personen erhåller avkastning och reavinst från dotterföretag och andra innehav. Det är också den juridiska personens överskott som fördelas mellan försäkringstagarna och ägarna i företaget, om inte förr så i varje fall efter företagets likvidation.⁶

Vi återkommer i det följande till hur överskottsregleringen närmare bör utformas för att vara förenlig med den pågående redo-

---

⁶ För att säkerställa detta bör man föreslå förändringar i likvidationsreglerna som beaktar försäkringstagarnas eller, i förekommande fall, försäkrades anspråk på överskott även om dessa inte är delägare eller medlem i företaget. Av samma skäl bör försäkrade få vara delägare också i andra ömsesidiga försäkringsbolag än enbart de som meddelar försäkringar som avser förmåner för anställda grundas på kollektivavtal (se 12 kap. 1 § FRL).

visningsutveckling som kommer till uttryck i IASB:s förslag till nya redovisningsregler för försäkringsföretag. Enligt vår mening underlättas samordningen om överskottsreglerna bygger på en tydlig uppdelning i försäkringsfordringar och anspråk på överskott i enlighet med åtagandets ekonomiska innebörd såsom vi föreslår.

Samordningen med solvensreglerna

Solvensreglerna har ett annat syfte än både överskottsreglerna i FRL och redovisningsreglerna. Målet med solvensreglerna är att försäkringsföretagen kan stå för sina förpliktelser och därmed ge försäkringstagarna ett gott skydd för försäkringsfordringar. Finansiellt starka försäkringsföretag kan också bidra till stabilitet i hela det finansiella systemet (se SOU 2011:68 s. 39). Våra förslag till överskottsreglering bör vara förenliga med nya solvensregler enligt solvens II-direktivet. Detta innebär inte att solvensreglerna måste ligga till grund för beräkning och fördelning av överskott till försäkringstagarna. Även här måste dock lagreglerna på de båda områdena gå att tillämpa samtidigt i praktiken, så att inte konflikter och motstridigheter uppkommer när reglerna tillämpas i företaget.

Vi återkommer till hur överskottsreglerna närmare bör utformas för att vara förenlig med nya solvensregler enligt Solvens II-direktivet. Det kan dock redan här konstateras att EU:s nya solvensregler lägger mindre vikt än tidigare solvensreglering vid om ett överskott klassas som skuld eller eget kapital enligt nationella associationsrättsliga eller redovisningsrättsliga regler. Det är i stället villkoren för åtaganden och anspråket enligt nya solvensreglerna som mer självständigt avgör om ett överskott enligt överskottsreglerna ska beaktas som något som föranleder kapitalkrav eller något som får ingå som en del av kapitalbasen och hur det då ska beräknas.

Enligt vår mening underlättas samordningen med solvensreglerna om överskottsreglerna bygger på en tydlig uppdelning i försäkringsfordringar och anspråk på överskott i enlighet med åtagandets ekonomiska innebörd och vårt förslag. En närmare genomgång av Solvens II-utredningens förslag med hänsyn till våra förslag finns i avsnitt 13.

Närmare om samordningen mellan överskottsregler respektive redovisningsregler och solvens II-regler

Överskottsregler enligt FRL som är direkt kopplade till årsredovisningen kan motverka en IFRS-anpassning av årsredovisningen. Det gäller exempelvis om företaget måste redovisa vissa poster som inte är förenliga med IFRS bara för att uppfylla krav i överskottsreglerna. Detta innebär i sin tur att enhetliga redovisningsregler för samma slag av överskott inte kan tillämpas i ett livförsäkringsföretags årsredovisning och koncernredovisning. Sådana enhetliga redovisningsregler har åtminstone hittills ansetts vara en stor fördel inte minst för externa intressenter till försäkringsföretag. I sammanhanget bör även beaktas att solvens II-reglerna bygger på att redovisningsregler enligt IFRS i största möjliga utsträckning ska användas i solvensbalansräkningen, även om man där gör vissa avsteg vid bestämmande av vad som föranleder kapitalkrav och vad som får ingå i kapitalbasen. Svenska redovisningsregler som är förenliga med IFRS bör alltså som regel vara bättre förenliga med solvens II-regler än nationella varianter av redovisningsregler. Detta talar också för att man inte bör utforma överskottsreglerna så att dessa tvingar fram en viss redovisning i företagets balansräkning eller resultaträkning i årsredovisningen. En annan sak är att det kan finnas anledning att kräva information om överskottshantering i årsredovisningen.

En väg för att främja förenlighet mellan ett livförsäkringsföretags överskottsregler och framtida redovisningsregler är att utforma överskottsregleringen så att tillämpningen av en kommande internationell redovisningsstandard om redovisning av försäkringsavtal inte förhindras. Detta talar också för att överskottsregleringen i FRL inte bör utformas så att de direkt bygger på vad som är redovisad årsvinst eller andra redovisningsmässiga poster i företagets balansräkning.

Förenlighet mellan överskottsregler och framtida redovisningsregler underlättas om överskottsreglerna utformas så att det redovisade resultatet enligt den nya standarden – eventuellt med vissa justeringar – får ligga till grund för stämmans dispositioner av redovisat överskott och/eller en närmare fördelning av företagets överskott på olika försäkringar. Det nu anförda talar för att enskilda försäkringsföretag inte bör hindras från att bygga sin överskottshantering i associationsrättsligt sammanhang på redovisad årsvinst eller andra redovisningsposter. Överskottsreglerna i FRL bör där-

för utformas så att företag inte förhindras att lägga redovisad årsvinst eller andra redovisningsmässiga poster i den nya standarden till grund för sin överskottshantering.

En principiell fråga om samordningen mellan överskottsregler i FRL och solvens II-reglerna är i vad mån de förstnämnda ska beakta externa och interna krav på kapital. Enligt solvens II-reglerna ska försäkringsföretag – utöver en beräkning av solvenskapitalkravet och minimikapitalkravet – göra en bedömning av den egna risken och solvensen, en s.k. ORSA. Det är en framåtblickande bedömning av hur mycket buffertkapital som företaget under de närmaste åren behöver med avseende på företagets specifika riskprofil, risktolerans och affärsstrategi. Solvenskravet, minimikapitalet och den egna bedömningen av solvenskravet kan påverka vilka överskott som ett försäkringsföretag har utrymme för att gottskriva försäkringstagarna som garanterad eller villkorad återbäring. Detta är inte ett tillräckligt skäl för att överskottsreglerna i FRL måste vara kopplade till solvensreglerna. Företag kan ha andra möjligheter att förstärka buffertkapitalet på som kompenserar gottskrivningen. Vidare avser överskottsreglerna en fördelning av överskott på olika försäkringar, och detta är inget annat än en preliminär fördelning av företagets riskkapital. Det är alltså principiellt felaktigt att utforma överskottsreglerna i FRL så att dessa ska förhindra eller förbjuda vissa gottskrivningar.

Det har tidigare ansetts att överskottsmedel i konsolideringsfonden inom eget kapital är sämre skyddade jämfört med om motsvarande överskott skulle redovisas som en försäkringsteknisk avsättning i form av garanterad eller villkorad återbäring. Tanken bakom detta är att en försäkringsteknisk avsättning föranleder kapitalkrav och krav på placeringstillgångar samt förmånsrätt. Som framgår i annat sammanhang beaktas enligt solvens II-regler en större del av företagets tillgångar och skulder än nuvarande solvensregler. Genom nya sätt att beräkna kapitalkrav för alla slag av företagets risker får uppdelningen i skuldtäckningstillgångar och fria tillgångar mindre betydelse i solvenshänseende. Genom att alla tillgångar i företaget omfattas av allmänna placeringsregler i form av en aktsamhetsprincip och vissa kompletterande placeringsprinciper får det mindre betydelse i ett kapitalförvaltningsperspektiv om tillgångarna motsvarar försäkringstekniska avsättningar eller överskott för placeringsreglernas tillämpning.

Som vi tidigare slagit fast har överskottsreglerna i FRL och solvensreglerna olika syften. Syftet med överskottsreglerna att

främja en förutsägbar och rättvis överskottshantering kan inte tillgodoses enbart genom att överskott omklassificeras till en försäkringsteknisk avsättning och behandlas som ett oförbindande åtagande mot försäkringstagarna i solvenssammanhang. Det löser inte problemet med att överskotten kan behandlas mer eller mindre diskretionärt.

När det gäller förmånsrätten kan man också konstatera följande. Försäkringstagarna har enligt dagens regler inte förmånsrätt i överskott i konsolideringsfonden. Solvens II-utredningens förslag innebär ingen ändring av detta förhållande. Överskottsreglerna avser emellertid hantering och användning av överskott som är företagets riskkapital. Dess egenskap som riskkapital förutsätter att inte någon har förmånsrätt i motsvarande tillgångar. Förmånsrätten enligt FRL bör dessutom som i alla andra förmånsrättsregleringar kopplas till vad som är fordringar, dvs. i detta fall försäkringstagarnas försäkringsfordringar. Det finns sammanfattningsvis inte anledning att där beakta de förmånsrättsliga aspekterna i överskottsreglerna enligt FRL.

Samordningen mellan överskottsregler och solvensregler för tjänstepensionsinstitut

Vissa företag som enbart bedriver tjänstepensionsverksamhet kan komma att omfattas av särskilda solvensregler som primärt har sin grund i tjänstepensionsdirektivet (se SOU 2011:68 s. 85 ff).

Konsekvenserna av en ny redovisningsstandard om försäkringsavtal

De närmare konsekvenserna av en tillämpning av en kommande redovisningsstandard om försäkringsavtal för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag måste visserligen analyseras vidare i annat sammanhang, bl.a. eftersom standarden ännu inte har antagits av IASB. En eventuell skuldföring av konsolideringsfonden, eller delar av konsolideringsfonden, i externredovisningen på grund av en kommande standard behöver dock varken vara till fördel eller nackdel för försäkringstagarna eller försäkringsföretagens i solvenssammanhang. Vi utgår då från att solvens II-reglerna innebär att överskottsmedel definierat enligt solvens II-reglerna kan beaktas som

primärkapital oavsett hur posten har behandlats enligt redovisningsreglerna.

En klassificering av konsolideringsfonden som skuld eller eget kapital i externredovisningen enligt en ny redovisningsstandard behöver inte heller få någon självständig betydelse för företagets överskottshantering med hänsyn till de överskottsregler som vi nu föreslår. Detta förutsätter dock att företagets överskottsregler är utformades så att dessa inte har en direkt koppling till hur ett åtagande eller anspråk har behandlats i externredovisningen. De förslag vi lämnar bygger på att en sådan frikoppling från externredovisningen är möjlig.

Vi föreslår i det följande vissa bestämmelser om att företaget ska lämna upplysningar om sin associationsrättsliga överskottshantering i förvaltningsberättelsen (se avsnitt 5.4.12). Genom att informationen ska lämnas där torde vårt förslag inte komma i konflikt med den kommande standarden eller andra internationella redovisningsstandarder.⁷

Slutsats

Mot bakgrund av det anförda blir fokus för utredningens arbete att mera självständigt från behandlingen i redovisningen och solvens-sammanhang utforma en associationsrättslig reglering för alla ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag vilken främjar en förutsebar och rättvis användning och fördelning av sådana överskott som försäkringstagarna har anspråk på men som kan användas som företagets riskkapital.

5.3.4 Förhållandet mellan huvudförslaget och övriga förslag om överskottshanteringen

Huvudförslaget för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst

I det följande behandlas först vårt huvudförslag för att förstärka skyddet för försäkringstagarnas anspråk på överskott som är riskkapital i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

---

⁷ Ändringar av ÅRFL kan krävas för att den nya redovisningsstandardens ska kunna tillämpas fullt ut i årsredovisningen för juridisk person.

Huvudförslaget bygger på att livförsäkringsföretag alltså ska samla överskott i en konsolideringsfond och även i övrigt i allt väsentligt får tillämpa nuvarande överskottsregler i FRL. En förutsättning för detta är dock att allt överskott i företaget ska återgå till försäkringstagarna som återbäring, om de inte ska användas för förlusttäckning (självfinansiering). Vinstutdelning får alltså inte ske till ägare eller externa intressenter. Huvudförslaget gäller alltså för alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst och kan förkortat beskrivas som en överskottshantering enligt FRL.

Huvudförslaget innebär inga krav på ombildning av företaget eller övergång till någon helt ny form av överskottshantering. Därmed lämnas olika förslag som ska tydliggöra vilka anspråk försäkringstagare har på företaget och förbättra deras insyn och inflytande över överskottshanteringen (se avsnitt 5.4).

Optionerna för livförsäkringsföretag som vill dela ut vinst

Såsom vi återkommer till bör vissa delar av vårt huvudförslag gälla även för livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Det finns redan i dag en option för livförsäkringsföretag att ta in villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna. Livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska enligt våra förslag alltid tillämpa en överskottshantering enligt FL eller ABL. En överskottshantering enligt FL blir enligt våra förslag obligatorisk för ömsesidiga livförsäkringsföretag eller livförsäkringsföreningar som vill dela ut vinst, exempelvis till förlagsandelsinnehavare⁸ (se avsnitt 5.5). Förslaget här kan därför rätteligen betecknas som en ”option med vissa förbehåll”. En liknande överskottshantering enligt ABL är redan i dag obligatorisk för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst, men vissa delar av vårt huvudförslag bör gälla även för sådana aktiebolag (se avsnitt 5.6).

Våra förslag om överskottshanteringen bygger alltså på en uppdelning mellan, å ena sidan, livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst och, å andra sidan, livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Gränsdragningen styrs av om företaget saknar eller har villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna. Terminologin överensstämmer inte bara sakligt sett med företagets skilda karaktärer,

---

⁸ Å andra sidan föreslås förbättringar i fråga om andra former av externt riskkapital.

utan också med begreppsbildning i 1982 års FRL och gällande redovisningslagstiftning (se 5 kap. 4 § ÅRFL).

Anpassningar av reglerna för externt riskkapital och överskotts-fonder

För att överskottsreglerna ska möjliggöra en rättvis och förutsägbar överskottshantering måste bestämmelserna för hanteringen av riskkapital från andra än försäkringstagarna vara väl anpassade till vad som gäller för hanteringen av försäkringstagarnas överskott. Vi föreslår i det följande vissa ändringar i reglerna om externt villkorat riskkapital för att dessa bättre ska överensstämma med vårt huvudförslag och den föreslagna optionen för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar (se avsnitt 5.5). Vissa av förslagen där berör även vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag.

Redan i dag ska livförsäkringsföretag ha olika överskotts-fonder beroende på om de får dela ut vinst eller inte (se 5 kap. 4 § ÅRFL). I dag är inte regleringen om överskotts-fonder i FRL helt konsekvent med den i ÅRFL. Våra grundläggande förslag ger också anledning att behandla vilka överskotts-fonder som bör finnas i olika ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

5.4 Överskottshantering enligt FRL för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst – Huvudförslaget

5.4.1 Precisering av rättigheter i försäkringsavtal respektive bolagsordning eller stadgar

Förslag: Det införs en bestämmelse i FRL som anger att det av försäkringsavtalet ska framgå om försäkringen medför rätt till återbäring eller inte. Om försäkringen medför rätt till återbäring ska avtalsvillkoren om denna vara tillräckligt tydliga och preciserade. Villkoren får inte utformas så att försäkringstagaren därigenom bär allmän företagsrisk. Det förtydligas att samma krav gäller även för avgifter och kostnader som ska betalas som premier.

Om försäkringen, i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, medför ett anspråk på överskott ska avtalet enbart innehålla en upplysning om att försäkringen medför ett anspråk

på överskott, att sådana överskott är företagets riskkapital och att närmare regler om hanteringen av överskott finns i företagets bolagsordning eller stadgar och de särskilda riktlinjer för överskottshantering som vi föreslår i avsnitt 5.4.2 (företagets överskottsregler).

I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska bolagsordningen eller stadgarna innehålla vissa grundläggande regler om överskottshantering. Det är om överskotten ska tillfalla försäkringstagare och/eller försäkrade, om anspråken på överskott är kollektiva och/eller individuella samt om överskottshantering ska avvika från kontributionsprincipen och, i så fall, vilken princip som istället ska gälla.

Skälen för förslaget:

Rätt till återbäring

En försäkringstagares olika rättigheter gentemot försäkringsföretag bör behandlas i enlighet med sin ekonomiska innebörd. Enligt vår mening är det av grundläggande betydelse att en avgränsning sker redan genom försäkringsavtalet. Avtalet ska därför ange om en rätt till återbäring finns och vilka förutsättningar som gäller för denna. Vidare bör avtalet även ange om det inte finns någon sådan rätt.

Som framgår av förarbeten till FRL är det väsentligt att villkor om återbäring är tillräckligt tydliga och heltäckande samt att villkoren inte utformas så att försäkringstagarna genom avtalet bär en allmän rörelserisk (se prop. 1998/99:87 s. 201). För att ytterligare inskräpa dessa krav bör de nu framgå direkt av lag. Bestämmelsen bör lämpligen tas in i FRL. Vad som utgör allmän rörelserisk behandlas i författningskommentaren till bestämmelsen.

Enligt vår mening är rättigheter till återbäring alltid individuella i den meningen att de kan individualiseras under hela avtalstiden. Rättigheterna kan vara kopplade till vissa tillgångar, andelar i en särskild förvaltningsportfölj eller andra delresultat eller värden i företagen som en försäkring har del i enligt avtalet. På så sätt kan återbäringen vara kollektivt baserad. Vi ser dock inget behov av att i FRL precisera detta förhållande eller hur villkor om återbäring i detaljer får se ut. Ytterligare krav på villkorens utformning kan givetvis följa av FAL och annan lagstiftning som reglerar avtalsvillkor.

Vi anser att betydligt större krav på avtalsvilkorens tydlighet och precision bör ställas i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Där ska nämligen företagets ägare svara för riskkapitalet genom särskilt tillskjutet riskkapital, varför det är än viktigare att företaget inte kan övervältra allmän rörelserisk på försäkringstagarna genom tillämpningen av allmänna villkor i livförsäkringsavtalet. Det anförda gäller jämfört med livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, där försäkringstagarna överskott ändå svarar för den allmänna rörelserisken via konsolideringsfonden.

I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst finns det dock anledning att ställa större krav på nya slag av försäkringar som introduceras och nybildade försäkringsföretag jämfört med äldre försäkringar och företag. Större krav bör ställas inte minst om företag inför nya produkter med rätt till villkorad återbäring utan anspråk på överskott, särskilt när det finns befintliga försäkringar som har ett anspråk på överskott.

Skälet för en differentierad bedömning är att äldre försäkringar och företag tillkommit under helt andra regleringsmässiga förutsättningar där det mot bakgrund av en obligatorisk skälighetsprincip varit nödvändigt att försäkringsavtal haft ett allmänt innehåll. Detta berodde inte minst på att väsentliga delar av rättigheter och skyldigheter mellan försäkringsföretag och försäkringstagare bestämdes genom s.k. försäkringstekniska grunder som stadfästes av Finansinspektionen. Det är för sådana försäkringar betydligt svårare att i efterhand precisera och tydliggöra villkoren i avtalen utan att göra om försäkringarna från grunden. De aspekter som nu behandlats bör komma till uttryck i bestämmelsen genom att avtalsvilkoren om återbäring ska vara "tillräckligt" tydliga och preciserade.

Motsvarande krav på tydlighet och precision bör givetvis gälla för villkor om avgifter för garantier av olika slag och om kostnader för försäkringen. För att inte bestämmelsen ska tolkas motsatsvis bör den även omfatta sådana villkor. Kravet på att försäkringsavtalsvilkoren inte får utformas så att försäkringen på grund av dessa villkor medför allmän rörelserisk bör också gälla för premievilkoren.

Anspraak på överskott

Anspraak på överskott som kan användas som företagets riskkapital får inte regleras i försäkringsavtalet. Anspråket förvandlas då till en rätt till återbäring som ska behandlas som en försäkringsfordran. Reglerna om användning och fördelning av överskott bör i stället finnas i företagets bolagsordning eller stadgar, även om försäkringsstagarna inte är aktieägare, delägare eller medlem i företaget. Grunden för rättigheterna i företagets överskott är nämligen vinstutdelningsförbudet och, i förekommande fall, kontributionsprincipen eller annan princip om användning av företagets överskott. Anspråket på överskott bör därför tydligare än idag grundas på företagets bolagsordning eller stadgar. Anspråket uppkommer emellertid genom ingående av ett försäkringsavtal. Man kan därför uttrycka det som så att "försäkringen medför ett anspraak på överskott" i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, men att bolagsordningen eller stadgarna avgör hur överskottet ska användas och fördelas.

När det gäller anspråken på överskott bör försäkringsavtalet alltså enbart innehålla en upplysning om försäkringen medför ett anspraak på överskott eller inte. Detta är av grundläggande betydelse för försäkringstagare att veta när försäkringsavtalet ingås. Vi föreslår därför en bestämmelse i FRL om att försäkringsavtalet ska innehålla en sådan upplysning. Upplysningen får inte någon självständig avtalsrättslig betydelse. Avtalsvillkoren i övrigt får emellertid en indirekt betydelse i denna del så till vida att överskott i detta sammanhang bestäms efter beaktande av vad försäkringstagarna har rätt till enligt försäkringsavtalet.

Anspråket på överskott i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst kan vara kollektivt under avtalstiden. Det behöver alltså inte individualiseras genom formella insatser eller andra andelar som fördelas på olika försäkringar. Detta förhindrar emellertid inte att anspråket på överskott ska beaktas vid företagsändringar eller när försäkringsförhållandet upphör, såsom vid övergång till vinstutdelning, beståndsöverlåtelse, återköp, flytt eller försäkringsfall. Det som skiljer anspråket på överskott från rätten till återbäring är emellertid att företaget inte har någon avtalsenlig skyldighet att betala ut överskottet och att överskottet kan användas som riskkapital om det behövs för att infria eller trygga försäkringsfordringar. Det kan således ha använts för förlusttäckning när försäkringsförhållandet upphör. Och om det finns kvar kan det

behållas för framtida förlusttäckning när företaget finner det befogat. Utöver en erinran om att försäkringen medför ett anspråk på överskott bör försäkringsavtalet även upplysa om att sådana överskott är företagets riskkapital. Vi föreslår en bestämmelse även om detta.

Vilket slag av anspråk på överskott som finns i ett livförsäkringsföretag bör i de väsentligaste frågorna framgå redan av företagets bolagsordning eller stadgar. I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst bör nämnda associationsrättsliga instrument åtminstone ange om överskotten ska tillfalla försäkringstagare och/eller försäkrade, om anspråk på överskott är kollektiva och/eller individualiserade, om överskottshanteringen ska ske enligt någon princip som avviker från kontributionsprincip och, i förekommande fall, i stället ska ske. Vi föreslår en bestämmelse om att sådana grundläggande överskottsregler ska tas in i bolagsordningen. Att enbart avvikelser från kontributionsprincipen behöver regleras motiveras av vårt förslag att behålla kontributionsprincipen som en huvudregel för överskottshanteringen i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.13). Reglerna i bolagsordningen om överskottshanteringen måste under alla förhållanden vara förenliga med den förstärkta likabehandlingsprincipen som inte är möjlig att avtala bort (se vidare avsnitt 5.4.7).

I övrigt bör reglerna om överskottshanteringen, inom ramen för föreskrifterna i bolagsordningen eller stadgarna, framgå av de riktlinjer för överskottshantering som vi föreslår ska införas för alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (se vidare avsnitt 5.4.2).

Mot denna bakgrund bör försäkringsavtalet för berörda försäkringar upplysa om att regler om hanteringen av överskott finns i företagets bolagsordning eller stadgar jämte kompletterande riktlinjer för överskottshanteringen (företagets överskottsregler). Detta krav bör också framgå av FRL.

5.4.2 Riktlinjer för överskottshanteringen och överskottsbalansräkning

Förslag: Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska, som ett komplement till bolagsordningen eller stadgarna, upprätta särskilda riktlinjer för överskottshanteringen (överskottsriktlinjer). Riktlinjerna ska sammanfatta olika förhållanden av

betydelse för överskottshanteringen och precisera företagets principer för överskottshanteringen i olika avseenden. I sådana riktlinjer ska följande anges.

1. Vilka försäkringar som medför rätt till återbäring enligt försäkringsavtal.
2. Vilka försäkringar som medför anspråk på överskott enligt företagets bolagsordning eller stadgar samt om anspråken är kollektiva eller individuella.
3. Vilka försäkringar som omfattas av skälighetsprincipen, kontributionsprincipen eller därifrån helt eller delvis avvikande principer genom villkor i försäkringsavtalet respektive regler i bolagsordningen eller stadgarna.
4. Vilka närmare principer som tillämpas för att bestämma olika försäkringars överskott mot bakgrund av – och med hänvisning till – en analys i samband med bestämmande av premierna och övriga väsentliga villkor för en livförsäkringsprodukt första gången samt vid efterföljande väsentliga ändringar av premierna eller övriga villkor för försäkringen.
5. Om försäkringen omfattas av skälighets- eller kontributionsprincipen anges i principerna vilken hänsyn som tas till skillnader mellan försäkringar
  - a) tecknade vid samma tidpunkt
  - b) ingående i olika delbestånd, och
  - c) deras kapitalavkastning, försäkringsriskresultat och driftskostnader, såväl vid tecknandet som under försäkringstiden vid utbetalning och i samband med bl.a. återköp och flytt.
6. Om försäkringen inte omfattas av skälighets- och kontributionsprincipen anges om och på vilket sätt hänsyn tas till de skillnader som anges i 5a–5c. Det ska då även särskilt anges hur företaget hanterar sådana över- eller underskott som finns vid det tillfälle som principen avtalas bort.
7. Hur överskott från olika försäkringar får användas för att täcka underskott från andra försäkringar och vilken kompen-sation som utgår för detta.

8. Hur principerna förhåller sig till hanteringen av överskott i företagets årsredovisning, solvensbalansräkning och kapitalbas.
9. Principerna för överskottshantering ska vara tillräckligt fullständiga och preciserade.
10. Överskottsriktlinjerna ska ange rutinerna för tillämpningen av företagets överskottsregler.
11. Företaget ska regelbundet och vid behov utvärdera antagna principer för överskottshantering samt rutinerna kring användning och fördelning av överskott enligt regler som tas in i riktlinjerna samt ändra överskottsriktlinjerna, om det finns särskilda skäl.

Det införs inga bestämmelser om upprättande av en överskottsbalansräkning och dess innehåll.

Vi återkommer till frågor om information om överskottsriktlinjerna och överskottshantering i avsnitt 5.4.15 och 5.4.16.

Skälen för förslaget:

Förslagets bakgrund

Överskottshantering kan ske på olika sätt i olika ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. I praktiken följer enskilda företag principer som är mer preciserade än som framgår av kontributionsprincipen eller, i förekommande fall, skälighetsprincipen. Nämnda principer ger mer uttryck för vad enskilda företag ska sträva efter i sin överskottshantering men inrymmer i sig olika tillämpningar i åtskilliga frågor, t.ex. vilken metod för gottskrivning av överskott som tillämpas, om samma metod ska gälla för alla företagets försäkringar, hur överskottet för olika försäkringar beräknas, om överskott från vissa försäkringar ska kunna användas för att täcka underskott på andra försäkringar eller om försäkringen löpande ska behandlas som en egen och avgränsad resultatenheter där avgifter anpassas så att inga underskott uppkommer, etc. Detta och de syften som vi anser att överskottsreglerna ska uppfylla innebär att ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag måste lägga mer fokus på att främja finansiell rättvisa genom förutsägbarhet på förhand. Enligt vår mening är detta

inte oförenligt med kontributionsprincipen och skälighetshetsprincipen enligt gällande FRL, även om den senare ställer något större krav på att löpande bestämma skäligena premier och avgifter för försäkringsfordran. Vi har nyss fastslagit att livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska fastställa vissa grundläggande principer för överskottshanteringen i bolagsordningen eller stadgarna (se avsnitt 5.4.3). Dessa bör kompletteras sådana mer preciserade regler som tas in i särskilda överskottsriktlinjer.

Utgångspunkten för vårt förslag om överskottsriktlinjer har varit de principer som Finansinspektionen tidigare lyft fram för sin tillsyn (se Finansinspektionens rapport, Fördelning av överskott i traditionell livförsäkring, Fi 2008:15). Vårt förslag till överskottsriktlinjer är emellertid bredare genom att dessa ska upprättas av alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst och ska behandla alla försäkringar som företaget meddelar, även om vissa delar av riktlinjerna bara blir aktuella för vissa av företagets försäkringar. Enligt vår mening är detta nödvändigt för att försäkringstagare och andra intressenter ska få en heltäckande bild av företagets överskottshantering. Som tidigare nämnts omfattar begreppet överskottshantering även hantering av olika försäkringars underskott.

Överskottshanteringen ska preciseras i nya överskottsriktlinjer som antas av styrelsen

Vårt förslag innebär att de mer detaljerade principerna för överskottshantering ska fastställas och dokumenteras av företaget. Detta motiveras av att företagets principer för överskottshanteringen ska vara möjliga att bedöma på förhand och att kontrollera i efterhand. En sådan kontroll ska i princip vara möjlig att göra av utomstående, exempelvis en tillsynsmyndighet, utan företagets medverkan. Vi föreslår att ömsesidigt verkande försäkringsföretag ska dokumentera sina principer i särskilda riktlinjer för överskottshanteringen betecknade för överskottsriktlinjer. I likhet med nuvarande försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter bör överskottsriktlinjerna antas av styrelsen. Sådana riktlinjer ska ha samma syfte som övriga riktlinjer, nämligen att ligga till grund för företagets styrning och kontroll och kunna användas i Finansinspektionens tillsyn. De ska också främja att överskott fördelas på ett rättvist sätt samt framförallt förbättra försäkrings-

tagarnas och andra intressenters insyn i överskottshanteringen. Riktlinjerna måste därför offentliggöras tillsammans med en konsekvensanalys av vad riktlinjerna innebär för försäkrings-tagarna. Vi återkommer till denna fråga i avsnitt 5.4.15.

Riktlinjerna ska sammanfatta om det finns rätt till återbäring enligt försäkringsavtal och/eller anspråk på riskkapital

För att överskottsriktlinjerna ska ge en god överblick av överskottshanteringen genom överskottsriktlinjerna bör de beskriva vilka försäkringar som har rätt till återbäring enligt försäkringsavtalet. De bör också beskriva vilka försäkringar som har anspråk på företagets överskott och ansvar för olika underskott enligt reglerna i bolagsordningen. I denna del kommer alltså riktlinjerna att sammanfatta vad som gäller för olika försäkringar enligt villkoren i försäkringsavtalet respektive bolagsordningen eller stadgarna (se avsnitt 5.4.1).

Sammanfatta tillämpliga överordnade överskottsprinciper

Överskott behandlas olika beroende på om försäkringar omfattas av skälighets- och kontributionsprincipen eller inte. Det får därför anses som grundläggande att företaget klargör och dokumenterar vilka försäkringar som omfattas av olika överskottsprinciper. I denna del kommer riktlinjerna att sammanfatta vad som gäller för olika försäkringar enligt bolagsordningen eller stadgarna (se avsnitt 5.4.1).

Klargöra och precisera hur överskott fördelas på olika försäkringar

Analysen av betalningar för försäkringar är av grundläggande betydelse för överskottshanteringen. Detta gäller inte bara analysen av om betalningarna för försäkringen i sig medför ett anspråk på överskott, utan analysen har också betydelse för om försäkringen bidrar till andra försäkringars underskott. Olika försäkringars bidrag till överskott eller underskott måste därför beaktas redan i samband med bestämmande av premierna för en livförsäkringsprodukt första gången. Försäkringar kan antas bidra på olika sätt till överskottet beroende på om premierna bestäms med stora

säkerhetsmarginaler eller inte. I samband med ändrade premier eller villkor som påverkar bidraget till överskottet måste företaget göra en ny analys och bedömning av hur försäkringens överskott påverkas. Företaget bör i sina överskottsriktlinjer klargöra principer som tillämpas för att bestämma olika försäkringars överskott.

Klargöra och precisera överskottshanteringen när skälighets- eller kontributionsprincipen gäller

Om skälighets- eller kontributionsprincipen gäller måste företaget fastställa mer detaljerade principer än lagbestämmelserna om hur över- och underskott på sådana försäkringar ska hanteras. Dessa detaljprinciper bör, mot bakgrund av skälighets- och kontributionsprincipens innebörd, ange hur rimlig hänsyn tas till skillnader mellan försäkringar, grupper av försäkringar tecknade vid samma tidpunkt och delbestånd. Principerna bör, av samma skäl, ange hur rimlig hänsyn tas till skillnader i fråga om försäkringarnas bidrag till kapitalavkastning, försäkringsriskresultat och driftskostnader, såväl vid tecknandet som under försäkringstiden, vid utbetalning, återköp, flytt och ändring till fribrev. Även hanteringen när försäkringsfall inträffar och försäkringen ska betalas ut bör beaktas. Det bör av principerna också framgå om uppkomna underskott får täckas av andra försäkringstagares överskott, hur detta får ske och hur de försäkringar som bidrar med överskottet ska kompenseras för detta.

Klargöra och precisera överskottshanteringen om skälighets- och kontributionsprincipen har avtalas bort

Om kontributionsprincipen eller, i förekommande fall, skälighetsprincipen har avtalas bort för en försäkring kommer de avtalsrättsliga delarna av principen att bestämmas enligt villkoren i försäkringsavtalet såsom en försäkringsfordran. Om försäkringen även därutöver medför ett anspråk på överskott behöver företaget klargöra i bolagsordningen enligt vilken alternativ princip som överskotten från försäkringen ska bestämmas och fördelas.

En sådan förändring som nyss behandlats skulle innebära att försäkringarnas överskott eller, i förekommande fall, underskott kommer att tillgodogöras respektive bäras av andra försäkringar

enligt kontributionsprincipen, om inte också avvikelser därifrån tas in i bolagsordningen eller stadgarna (jfr avsnitt 5.4.13). Hur övriga försäkringar ska svara för underskott och få del av överskott måste i sådana fall vara förenligt med skälighets- och kontributionsprincipen, om inte tillämplig princip "avtalas bort" genom avtal respektive ändrade regler i bolagsordningen eller stadgarna också för sådana försäkringar.

Mot denna bakgrund bör livförsäkringsföretagets principer för överskottshanteringen särskilt ange hur överskott och underskott ska hanteras om skälighets- och kontributionsprincipen ersatts av andra regler i försäkringsavtalet eller bolagsordningen, t.ex. om underskott i ett visst bestånd inte längre ska kunna täckas av överskott hänförligt till andra försäkringar. Ett sätt skulle kunna vara att företaget tar in villkor i försäkringsavtalet om avgifter och villkorad återbäring som är specifikt relaterade till ifrågavarande försäkringar, men utan ansvar för allmän rörelserisk, så att det inte ska uppkomma några underskott som belastar försäkringar med anspråk på överskott.

Företagets principer för överskottshanteringen kan därför även fortsättningsvis behöva särskilt beakta de försäkringsavtal för vilka skälighets- och kontributionsprincipen en gång har avtalats bort. Detta kan som nyss framgått bero på att förändringar som avser denna grupp inte alls ska kunna påverka försäkringar med anspråk på överskott? Det kan också bero på att deras underskott framdeles bara ska kunna täckas av vissa andra försäkringars överskott.

Anta tillräckligt tydliga och fullständiga principer

Företagets överskottshantering ska vara möjlig att förutse i förväg och att kontrollera i efterhand. I annat fall är det inte möjligt att bedöma om fördelningen av överskott är rimlig. Kontrollen ska vara möjlig att göra inte bara av företagets kontrollorgan, utan även av en utomstående tillsynsmyndighet eller annan sakkunnig (se vidare avsnitt 5.4.14). Kontrollen ska i princip kunna ske utan hjälp eller ytterligare information från företaget. Av dessa skäl måste företagets principer beakta olika försäkringar på ett tillräckligt detaljerat och heltäckande sätt. Företagets principer för överskottshanteringen måste alltså vara tillräckligt tydliga och fullständiga.

Ange sambandet med försäkringsavtalen, företagets bolagsordning eller stadgar, solvensbalansräkningen och årsredovisningen

För att användningen och fördelningen av överskott till försäkringstagare ska kunna gå att förutse och kontrollera i efterhand på ett tillfredsställande sätt, bör det av överskottsriktlinjerna framgå hur principerna för överskottshantering i riktlinjerna förhåller sig till gällande försäkringsavtal och bolagsordning eller stadgar.

Om företagets användning och fördelning av överskott som riskkapital mellan olika försäkringarna påverkas av kapitalkrav eller kapitalbehov enligt en egen risk- och solvensbedömning, beräknade enligt solvensreglerna, bör även detta klargöras i företagets principer för överskottshantering. Ett samband kan exempelvis finnas genom att överskott vid återköp eller överföringen av försäkringens minskas om solvensen underskrider viss nivå. I riktlinjerna bör alltså även beskrivas om, och i så fall på vilket sätt, företagets överskottshantering har samband med beräkningen av försäkringstekniska avsättningar och en sådan solvensbalansräkning som ska upprättas enligt solvens II-reglerna. Även sambandet med behandlingen av överskottsmedel i kapitalbasen bör framgå. Det bör anmärkas att rätt till återbäring enligt försäkringsavtalet inte får kopplas till sådana nivåer, eftersom rätten till sådan återbäring inte får stå allmän rörelserisk (se förslaget i avsnitt 5.4.1).

Överskottshantering enligt FRL måste även gå att härleda till redovisningen och dispositioner av vinster eller andra överskott i redovisningen för juridisk person. Detta innebär att en extern granskare måste kunna överblicka och förstå sambandet och eventuella skillnader mellan, å ena sidan, de överskott som används och fördelas på olika försäkringar i den löpande överskottshantering respektive, å andra sidan, de överskott som redovisas i årsredovisningen för juridisk person. Detta bör alltså beskrivas i riktlinjerna för överskottshantering.

Fastställa och följa upp principer och rutiner för fördelning av överskott

Som inledningsvis nämnts bör berörda företag dokumentera alla relevanta principer som tillämpas i överskottshanteringen. Även företagets rutiner för att tillämpa sina överskottsregler bör därför framgå av överskottsriktlinjerna.

Företaget bör även löpande se över sina principer och rutiner kring fördelning av överskott och systematiskt utvärdera fastställda principer respektive rutinerna. Denna interna kontroll bör avse om företagets överskottsregler följs och om överskott fördelas på ett rättvist sätt. Detta innebär att den interna kontrollen i detta avseende har en delvis annan inriktning än den interna kontrollen enligt solvensreglerna. Hur företagets överskottsregler ska granskas och utvärderas internt bör anges i överskottsriktlinjerna. Sådana utvärderingar bör ske minst en gång per år eller när särskild anledning av annat skäl uppkommer.

Ändringar om det finns särskilda skäl

Om det vid sådana utvärderingar visar sig att antagna principer leder till en felaktig fördelning av överskott måste företaget ändra sina principer för överskottshanteringen. Detsamma gäller om det på grund av lagändringar eller liknande tillkommer en omständighet som inte fanns eller inte var känd när riktlinjerna upprättades, t.ex. en ny skatt som fordrar justeringar av riktlinjerna för att skatten ska täckas endast av det bestånd som skatten avser. För att ge uttryck för att principerna bara ska ändras när det finns ett sakligt skäl till det bör ändringar av riktlinjerna för överskottshanteringen villkoras av att det finns särskilda skäl. En särskild bestämmelse om detta bör tas in i FRL. Bestämmelsen bör inte bara avse överskottsriktlinjerna utan även bolagsordningen eller stadgarna, även om sådana regler inte torde komma att ändras annat än undantagsvis. En vägledning för när överskottsriktlinjerna kan ändras på grund av särskilda skäl har tagits in i författningskommentaren.

Överskottsbalansräkning

När vare sig stämma eller styrelse ska fördela överskott behövs i praktiken någon typ av beräkningsmässigt underlag. Detta gäller inte minst av interna kontrollskäl, men även för att tillsynsmyndigheten och andra ska kunna granska överskottshanteringen. Om inte ett företags överskottshantering helt grundas på företagets årsredovisning behöver de facto företaget ta fram och upprätta ett särskilt beräkningsunderlag (s.k. överskottsbalansräkning). Vi har övervägt att införa ett formellt krav på en sådan balansräkning men har avstått, eftersom förhållandena kan skifta betydligt mellan olika företag och att det finns en risk för att fokus förskjuts till vilka formella krav som ska gälla för en sådan överskottsbalansräkning. Hur ofta sådana balansräkningar behöver upprättas, vad den ska innehålla och hur värderingen måste ske måste i själva verket avgöras av vad som är relevant med hänsyn till företagets etablerade principer för överskottshanteringen och överskottsriktlinjernas innehåll i övrigt.

Information om överskottshanteringen

Enligt vår mening bör företagets överskottsregler ges in till Finansinspektionen för att offentliggöras så att företagets intressenter lätt kan få tillgång till företagets tillämpade överskottsregler. Vi återkommer till denna fråga och andra informationsfrågor om överskottshanteringen i avsnitt 5.4.7 och 5.4.15 och 5.4.16.

5.4.3 Kompetensfördelningen mellan stämman och styrelsen

Förslag och bedömning: Som en följd av våra förslag om bolagsordningens eller stadgarnas innehåll kommer bolagsstämman eller föreningsstämman (stämman) att bestämma om överskott ska gottskrivas försäkringstagare eller försäkrade, om anspråk på överskott är kollektivt eller individuellt och om överskottshanteringen ska ske enligt skälighetsprincipen, contributionsprincipen eller någon annan grundläggande princip för olika försäkringar.

Styrelsen ska anta överskottsriktlinjerna och den kommer därmed i praktiken att bestämma hur överskott som är före-

tagets riskkapital ska fördelas mellan olika försäkringar, hur ett eventuellt underskott för olika försäkringar ska täckas av andra gruppers överskott och vilken kompensation som då ska utgå mellan försäkringarna. Styrelsen kommer även att bestämma hur överskott ska beaktas vid återköp, flytt och upphörandet av försäkringsförhållandet i andra fall samt vid övergång till vinstutdelning och andra företagsförändringar som berör överskottet.

Stämman ska, på samma sätt som i dag, på årsstämman besluta om redovisningsmässiga dispositioner i form av omföring av årsvinst till konsolideringsfonden och användning av konsolideringsfonden för förlusttäckning. Stämman ska även besluta om hur stora överskott som får användas som återbäring även i andra fall än när företagets överskottsregler bygger på årsredovisningen.

Bakgrund: I 11 kap. 19 § FRL finns bestämmelser om att livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska inrätta en konsolideringsfond för förlusttäckning. Av bestämmelserna framgår motsatsvis att en sådan fond inte får användas för överföring till aktiekapitalet. Genom regler i bolagsordningen kan det bestämmas att fonden, i den utsträckning den inte behövs för förlusttäckning, får användas även för andra ändamål. Det kan i första hand vara frågan om villkor om att fonden, i den mån den inte behövs för bolagets konsolidering, ska tillföras försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade som återbäring. Enligt bestämmelsen ska nedsättningen av fonden beslutas av bolagsstämman. Bestämmelsen stämmer överens i sak med 12 kap. 9 § fjärde stycket 1982 års FRL (prop. 2009/10:246 s. 474). I 1982 års lag fanns dock ingen uttrycklig bestämmelse om att nedsättningen skulle beslutas av stämman.

Motsvarande bestämmelse finns för ömsesidiga livförsäkringsbolag i 12 kap. 70 §. Enligt förarbetena överensstämmer nämnda bestämmelser i sak med 12 kap. 9 § sista stycket 1982 års FRL (a. prop. s. 494). Motsvarande bestämmelse finns även för livförsäkringsföreningar i 13 kap. 22 § FRL.

Skälen för förslaget och bedömningen:

Principerna för kompetensfördelningen mellan stämman och styrelsen

I livförsäkringsföretag som inte får dela ut ska företagets grundläggande överskottsregler preciseras i bolagsordningen eller stadgarna (se avsnitt 5.4.1). Därmed kommer stämman att bestämma om överskott ska gottskrivas försäkringstagare eller försäkrade, om anspråk på överskott är kollektivt eller individuellt och om överskottshantering ska ske enligt skälighetsprincipen, kontributionsprincipen eller någon annan grundläggande princip för olika försäkringar. Detta är konsekvent med vilka frågor som delägare och medlemmar bestämmer över i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar idag.

Styrelsen ska enligt vårt förslag anta överskottsriktlinjerna. Därmed kommer styrelsen, och inte stämman, att besluta om den löpande fördelningen av överskott som är företagets riskkapital. Styrelsen kommer därmed i praktiken att bestämma hur detta överskott ska fördelas mellan olika försäkringar, hur ett eventuellt underskott för olika försäkringar ska täckas av andra gruppers överskott och vilken kompensation som då ska utgå mellan försäkringarna. Styrelsen kommer därigenom även att bestämma hur överskott ska gottskrivas som återbäring vid återköp eller flytt. När det gäller beståndsöverlåtelse och upphörandet av företaget genom fusion eller likvidation aktualisera stämmans ansvar och befogenhet på ett särskilt sätt. Detsamma gäller vid övergång till vinstutdelning och vissa andra företagsändringar som berör överskottet. Sådana fall som ibland grundas på regler som finns i stadgarna utöver de överskottsregler som vi föreslår. Enligt vår mening bör inte överskottsriktlinjerna inte reglera specifikt vad som bör gälla för överskott vid likvidation, fusion, delning och motsvarande företagsändringar. Istället bör man i bestämmelserna om dessa förfaranden föreskriva att fördelningen mellan försäkringstagare och försäkrade i dessa fall ska vara förenligt med företagets överskottsregler bolagsordning och riktlinjerna (se förslaget till 5.3.1. och 5.3.2).

En ordning i enlighet med det ovan anförda är enligt vår bedömning principiellt förenligt med hur många livförsäkringsföretag i princip gör i dag. Vi anser att den föreslagna ordningen är ändamålsenligt i alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, eftersom överskottshantering där avser försäkringstagarnas anspråk på överskott. Detsamma gäller alltså även för ömsesidiga

livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar eftersom det där i dag är försäkringen i sig, och inte delägarskapet eller särskilt tillskjutet ägarkapital, som grundar anspråk på överskotten. Överskottet bör alltså inte vara fritt för ägarnas disposition, såsom för livförsäkringsföretag som får dela ut vinst där överskottet tillhör ägarna. Det är med andra ord detta grundläggande förhållande som motiverar avsteg från de principer om stämmans och styrelsens befogenheter som gäller för vanliga aktiebolag och föreningar. Enligt vår mening bidrar denna avvikande ordning till en mer rättvis överskottsfordelning, eftersom en majoritetsägare får svårare att genomdriva en fördelning som gynnar denne, oavsett om det är som ägare eller försäkringstagare i företaget. Det senare förhindrar inte att överskottet har samma värde och roll som företagens riskkapital, dvs. kan användas för att täcka underskott från andra försäkringar och allmänna rörelserisker i företaget.

Det bör framhållas att vi i andra sammanhang föreslår nya regler i FRL om återköps- och flyttvärde respektive övergång till vinstutdelning och andra verksamhetsändringar som måste ta hänsyn till våra föreslagna överskottstregler.

Vilket bolagsorgan bör bestämma tillgängligt överskott?

Gällande överskottsregler i FRL förutsätter underförstått att företagets överskottsregler är kopplade till konsolideringsfonden i årsredovisning. Enligt våra förslag och i praktiken behöver detta emellertid inte alltid vara fallet, utan överskott som ska beaktas i den löpande hanteringen kan bestämmas på annat sätt, t.ex. med utgångspunkt i en särskild upprättad balansräkning enligt retrospektivreservmetoden. Detta ger anledning att mer generellt överväga frågan om kompetensfordelningen mellan stämman och styrelsen i överskottshantering när det gäller vem som ska bestämma ramarna för hur stort överskott som får fördelas, eller snarare hur stort överskott som inte får fördelas, relaterat till företagets behov av riskkapital. Det bör uppmärksammas att vi nu, liksom i andra delar av avsnitt 5.4, enbart behandlar livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, om inte annat särskilt framgår.

Om företagets överskottshantering är direkt kopplad till överskott i konsolideringsfonden bestäms tillgängliga överskott genom beslutet om nedsättning av konsolideringsfonden. Det är alltså här fråga om att bestämma sådana överskott i fonden som inte måste

användas för förlusttäckning och som inte heller ska behållas som överskott för bolagets konsolidering för att täcka framtida förluster. Vi anser att den nuvarande principen är lämplig och att stämman ska bestämma vilka överskott som är tillgängliga för överskottsfordelning. Beslut av stämman att vissa överskott ska gottskrivas som återbäring, även om överskottet ännu inte har fördelats mellan försäkringstagarna, kan jämföras med beslutad vinstutdelning i sådana företag som får dela ut vinst. Såsom framgår av avsnitt 5.4.1 är det dock alltså fråga om överskott i överskottsreglernas mening, så länge inte överskottet genom ett beslut i företaget gottskrivas försäkringstagarna så att det blir en förpliktelse i avtalet (försäkringsfordran).

Bestämmande av tillgängliga överskott genom delegation

Det ovan angivna stämmer enligt vår uppfattning i princip med hur företagen gör i dag. Det förekommer emellertid också att stämman bekräftar styrelsen beslut om gottskrivning och fördelning av överskott som återbäring först i efterhand. Vi ser inte tillräckliga skäl för att underkänna en sådan delegationsordning. Denna bör emellertid ha stöd i företagets bolagsordning och innehålla närmare ramar för delegationen. Vi föreslår därför nya bestämmelser i FRL i enlighet med denna inriktning. Sådana delegationsbestämmelser bör även kunna innehålla begränsningar för storleken på vad som får gottskrivas vid olika tillfällen kopplade till företagets solvenssituation.

Förhållandet till redovisningsmässiga dispositioner

Stämman bör i likhet med tidigare besluta om redovisningsmässiga dispositioner i form av avsättning av årsvinsten till konsolideringsfonden och användning av konsolideringsfonden för förlusttäckning. Detta gäller oavsett om överskottshantering enligt FRL grundas på årsredovisningen eller inte. Stämman bör även besluta om hur stora överskott som får användas som återbäring även i andra fall än när företagets överskottsregler bygger på årsredovisningen, om inte delegering till styrelsen sker enligt närmare regler i bolagsordningen. Ett särskilt stämmobeslut om vad som är tillgängliga överskott vid sidan av redovisningsmässiga disposi-

tioner blir alltså aktuellt om företagets överskottshantering enligt FRL baseras på från årsredovisningen avvikande principer, dvs. i praktiken på en särskild så kallad överskottsbalansräkning. Själva fördelningen av underskott mellan olika försäkringar i överskottssammanhang bör emellertid bestämmas av styrelsen utifrån överskottsriktlinjerna. Detsamma bör gälla om företagets principer för överskottshantering är direkt kopplade till årsredovisningens vinstdispositioner. Även frågor om kompensation för att vissa försäkringar måste svara för andra försäkringars underskott ska, som tidigare utvecklats, omfattas av styrelsens mandat och regleras i överskottsriktlinjerna (se avsnitt 5.4.2).

Själva beslutet om gottskrivningen till enskilda försäkringstagare kan fattas på lägre nivå i samband med exempelvis återköp, flytt och utbetalningar vid försäkringsfall. Det gäller eftersom överskottsreglerna är bindande för företaget gäller reglerna i riktlinjerna för fördelningen av tillgängliga överskott så länge de inte ändras.

5.4.4 Förespeglingsförbudet förtydligas

Förslag: Det förtydligas att försäkringsföretag inte får förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalets villkor.

Skälen för förslaget: Enligt det s.k. förespeglingsförbudet i FRL får livförsäkringsföretag inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet (se 4 kap. 12 § FRL). Det är lämpligt att ändra bestämmelsen så att det tydligare än idag framgår att förbudet avser att förespegla återbäring som saknar grund i ”villkoren” i försäkringsavtalet. Ändringen är också naturlig som en mer redaktionell följd Anpassning av våra förslag att i FRL tydligare skilja på, å ena sidan, rätt till återbäring enligt villkor i avtalet respektive, å andra sidan, anspråk på överskott enligt bolagsordning eller stadgar och, i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, överskottsriktlinjerna. Tillämpningen av bestämmelsen när det gäller begrepp i överskottsriktlinjer och i information till försäkringstagarna behandlas närmare i författningskommentaren.

Av bestämmelsen följer att överskott som försäkringstagarna har anspråk på enligt bolagsordningen eller stadgarna inte får, varken i överskottsriktlinjerna eller i information till försäkrings-

tagarna eller försäkringsmarknaden, beskrivas i termer av allokerad återbäring eller preliminär fördelad återbäring, eller liknande. Överskottet måste beskrivas som företagets riskkapital eftersom det kan användas som sådant. Detta utesluter inte i sig att exempel kan ges i information till försäkringstagare om hur stora överskotten kan bli i vissa situationer. Detta förutsätter emellertid att gemene man inte förväxlar beloppet med sådan återbäring som denna har rätt till enligt försäkringsavtal. Även prognoser om framtida villkorad återbäring måste givetvis utformas så att försäkringstagare i gemen förstår att det råder osäkerhet och vilken osäkerhet som finns i de prognosticerade beloppen.

5.4.5 Värdeöverföringsreglerna i livförsäkringsaktiebolag

Förslag och bedömning: Det inför ett förtydligande i FRL om att alla värdeöverföringar enligt ABL ska jämföras med vinstutdelning. Vidare förtydligas att värdeöverföringar får ske i de sällfall som regleras i 11 kap. FRL, trots att detta inte framgår av bolagsordningen. Det bör inte införas några särbestämmelser i FRL om vad som är att anse som värdeöverföring eller affärsmissigt, eller om bevisbördans fördelning i tvister om olovlig vinstutdelning. En lämplig nyanserad tillämpning med hänsyn till särförhållandena i hybridbolag kan ske redan enligt gällande bestämmelser. Skyddet för försäkringstagarnas anspråk på överskott i samband med likvidation, fusion och delning måste tillgodoses genom särregler i FRL.

Bakgrund: Bestämmelser om vinstutdelning i 1982 års FRL byggde på motsvarande bestämmelser i 1975 års ABL. I förarbetena till 1982 års FRL och i litteraturen hänvisas i allmänna ordalag till ABL:s regelverk (se prop. 1975:103 s. 476 och prop. 1981/82:180 del 1 s. 261).

Bestämmelserna om värdeöverföringar i gällande ABL bygger på samma principer som de som låg bakom bestämmelserna i 1975 års lag, men reglerna har preciserats och utvecklats i en rad avseenden, bl.a. genom införandet av värdeöverföringsbegreppet. De ändringar som gjordes i ABL i förhållande till den tidigare lagen var, när det gäller värdeöverföringar, till stor del avsedda att utgöra en kodifiering av den praxis som vuxit fram kring tillämpningen av de

tidigare bestämmelserna (se framför allt NJA 1995 s. 742, NJA 1997 s. 418 och NJA 1999 s. 426).

Enligt nuvarande FRL gäller 2005 års ABL genom en allmän hänvisning. Den stadgar att föreskrifterna för aktiebolag i allmänhet gäller, om inte något annat följer av denna lag eller är särskilt föreskrivet. För ABL-bestämmelser som gäller genom hänvisningarna används begreppet värdeöverföring, om inte enbart vinstutdelning som sådan avses. I rubriker till vissa bestämmelser i FRL används också begreppet värdeöverföring (se t.ex. rubriken till 11 kap. 16 § och 12 kap. 67 §). I FRL:s huvudregel om värdeöverföringar för olika företagsformer används dock, i överensstämmelse med 1982 års FRL, fortfarande enbart begreppet vinstutdelning (se 11 kap. 16 §, 12 kap. 64 § och 13 kap. 20 § FRL).

Med värdeöverföring avses enligt 17 kap. 1 § ABL, utöver formenliga överföringar av bolagets medel till aktieägare, annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och som inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget. Med affärshändelse avses alla förändringar i storleken och sammansättningen av bolagets förmögenhet som beror på företagets ekonomiska relationer med omvärlden, såsom in- och utbetalningar, uppkomsten av fordringar eller skulder samt egna tillskott till och uttag ur verksamheten av pengar, varor eller annat (se 1 kap. 2 § första stycket 7 BFL). Det saknar i princip betydelse för tillämpningen av bestämmelserna om mottagaren är aktieägare eller inte.

För att en affärshändelse ska anses vara en värdeöverföring av aktuellt slag förutsätts enligt bestämmelsen att den får till följd att bolagets förmögenhet direkt eller indirekt minskar. Ett typexempel på förtäckt vinstutdelning utgörs av försäljning av egendom till ett pris som understiger egendomens marknadsvärde. Även en skuldökning till förmån för annan utgör en värdeöverföring.

Med förtäckt vinstutdelning brukar avses att värdeöverföringen inte följt formenliga regler om vinstutdelning. Eftersom formell vinstutdelning överhuvudtaget inte får ske i hybridbolag är fokus för värdeöverföringsreglerna i dessa bolag huruvida förtäckt vinstutdelning har skett. För att förtäckt vinstutdelning ska föreligga krävs att affärshändelsen som innebär en värdeöverföring inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget (jfr 17 kap. 1 § första stycket 4). Bedömningen av om så är fallet ska främst göras med hänsyn till utåt iakttagbara omständigheter, varvid särskild betydelse får tillmätas skillnaden mellan parternas prestationer (värdediskre-

pansen). Vid bedömningen kan också finnas skäl att väga in bl.a. transaktionens rättsliga form och mottagarens relation till bolaget.

Frågan om en transaktion ska anses utgöra en värdeöverföring prövas med hänsyn till förhållandena när bolaget förband sig till transaktionen. Senare inträffade förändringar i prestationernas värde bör inte medföra att en vid besluts- eller avtalstillfället klanderfri transaktion anses omfattad av bestämmelserna om värdeöverföringar.

Även en fråntagen affärsmöjlighet kan strida mot vinstutdelningsförbudet, om fråntagandet kan bedömas som en affärshändelse som medför en förmögenhetsminskning i bolaget.

För att en mistad affärsmöjlighet ska strida mot vinstutdelningsreglerna måste dock behållandet av affärsmöjligheten ha ett värde för livbolaget. För att en talan om återbäring i motsvarande fall ska kunna få framgång måste på motsvarande sätt återgången av affärsmöjligheten tillföra livbolaget värden eller en (egen) affärsmöjlighet. Det krävs dock ingen visad vinning för motparten för att en mistad affärsmöjlighet ska strida mot vinstutdelningsförbudet.

Om en värdeöverföring till aktieägare eller annan sker i strid mot FRL ska värdet betalas tillbaka, dvs. mottagaren ska betala tillbaka vad han erhållit med ränta (Jfr NJA 1997 s. 418). Vid brister i återbetalningen kan vissa bolagsanknutna personer bli ersättningsansvariga (se 17 kap. 7 § ABL). Ett avtal om en otillåten värdeöverföring som ingåtts men som ännu inte har verkställts är att anses som ogiltigt. Återbetalning och bristtäckningsansvar vid överträdelse av vinstutdelningsreglerna förutsätter att en värdeöverföring faktisk skett från livförsäkringsbolaget. En utbetalning mellan bolaget och tredje man som strider mot bolagsverksamheten, t.ex. en gåva eller en benefik rättshandling i något annat fall än som anges i 17 kap. 6 och 7 §§ ABL, är ogiltig. Utskiftning av ett bolags tillgångar vid likvidation inte faller in under begreppet värdeöverföring. Detta motiveras av att skyddet för aktieägare och borgenärer tillgodoses genom andra slag av bestämmelser än de som knutits till begreppet värdeöverföring (se prop. 2004/05:85 s. 371).

En motsvarande begränsning av begreppet värdeöverföring gäller andra transaktioner som reglerats i aktiebolagslagen i 23 och 24 kap. (fusion och delning av aktiebolag) trots att sådana transaktioner innefattar överföring av tillgångar m.m. Det skydd som ges ett aktiebolags intressenter i 23 kap. och 24 kap. anses vara tillräckligt, varför det inte har ansetts vara nödvändigt att låta dessa transaktioner omfattas av kapitalskyddsbestämmelserna i 17 kap.

Skälen för förslaget och bedömningen:

Bör värdeöverföringsförbudet för hybridbolag förtydligas i FRL?

Sedan införande av vinstutdelningsförbudet för livförsäkringsaktiebolag år 1982 och återinförandet av vinstutdelningsmöjligheten även i andra bolag än fondförsäkringsbolag år 1999, har den associationsrättsliga lagstiftningen i ABL ändrats för att förtydliga att vinstutdelningsreglerna omfattar alla värdeöverföringar från ett aktiebolag. Detta får också anses gälla vid tillämpningen av vinstutdelningsreglerna i gällande FRL som överförts i sak oförändrade från 1982 års FRL. Således har exempelvis i livförsäkringsaktiebolag en återbetalning av ett villkorat aktieägartillskott ansetts stå i strid med vinstutdelningsförbudet (se dnr Fi95/4770). Att FRL:s vinstutdelningsförbud i sak innebär ett värdeöverföringsförbud framgår även indirekt av vissa rubriker till paragrafer i FRL.

Även om vinstutdelningsförbudet i FRL för livförsäkringsbolag redan i dag måste anses omfatta även andra värdeöverföringar enligt 17 kap. 3 § ABL än bara vinstutdelning, finns det enligt vår mening ett värde av att markera detta tydligt i FRL. Förbudet ska ju redan i dag förhindra även andra värdeöverföringar än formell vinstutdelning vilka medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget. För att undvika risken för miss-tolkningar – som ökar när FRL mer generellt hänvisar till ABL men behåller vinstutdelningsbegreppet i bestämmelserna – bör bestämmelserna i FRL anpassas till ABL:s värdeöverföringsbegrepp. Därmed klargörs också tydligare än i dag att livförsäkringsbolag inte omfattas av den för vanliga aktiebolag erkända praxisen att värdeöverföringar får ske utan hinder av formella vinstutdelningsregler, så länge samtliga aktieägare är överens om detta. Vårt förslag tydliggör att även sådana värdeöverföringar ska förutsätta stöd i ett livförsäkringsaktiebolags bolagsordning för att vara lovlig.

Måste alla värdeöverföringar framgå av bolagsordningen?

Vissa värdeöverföringar får ske från hybridbolag enligt särskilda bestämmelser i FRL trots att dessa inte har stöd i bolagsordningen. Det gäller i första hand minskning av aktiekapitalet eller reservfond för återbetalning till aktieägarna. Det gäller också gåva till allmännyttiga ändamål som får ske enligt 17 kap. 5 § ABL – en regel som gäller enligt 11 kap. 1 § FRL. För att beakta sådana fall bör det av

huvudregeln om värdeöverföringsförbudet framgå att värdeöverföringar också får ske om det är förenligt med 11 kap. FRL.

Alternativet till ett sådant undantag är att kräva att samtliga värdeöverföringar som ska tillåtas måste preciseras i bolagsordningen för att reglerna i 11 kap. FRL ska få tillämpas. En sådan regel är administrativt betungande. I princip måste då bolaget ändra bolagsordningen innan en minskning av aktiekapitalet eller en gåva till allmännyttiga ändamål får ske, om man inte tidigare infört regler som tillåter detta eller en generell regel som tillåter värdeöverföringar enligt 11 kap. FRL. Vi har därför stannat för att värdeöverföringar i livförsäkringsbolag ska förutsätta bestämmelser i bolagsordningen och även i övrigt vara förenligt med 11 kap. FRL, varmed även innefattas dess hänvisningar till 17 kap. FRL.⁹

Värdeöverföringar i samband med fusion och andra företagsändringar

Nämnda bestämmelser är inte utformade för att beakta försäkringstagares anspråk på överskott i hybridbolag. Mot denna bakgrund måste försäkringstagares anspråk på överskott i nyss nämnda situationer säkerställas genom särregler i FRL. Vi återkommer till sådana frågor i det följande.

En strängare tillämpning av vinstutdelningsreglerna i hybridbolag?

Mot anförda bakgrund förutsätter vi att bedömningen av huruvida en förtäckt vinstutdelning ska anses ha ägt rum enligt FRL i grunden ska bedömas enligt samma principer som används för att avgöra om en värdeöverföring har ägt rum enligt ABL. Dock är det naturligt att vid tolkningen och tillämpningen av värdeöverföringsbestämmelserna beakta de delvis olika syften som bär upp vinstutdelningsreglerna i ABL respektive FRL. I ABL motiveras de av att värdeöverföringar kan innebära risker för bolagets borgenärer att inte få betalt för sina fordringar och att majoritetsaktieägare kan genomföra förmögenhetsöverföringar som gynnar dem på minoritetsaktieägares bekostnad (se prop. 2004/05:85 s. 370). Vinstutdelningsförbudet i FRL för hybridbolaget kan knappast motiveras av sådana intressen. Det motiveras i stället av skyddet för försäkringstagarnas rättigheter i överskott som

---

⁹ Om ett villkor i bolagsordningen inte är förenligt med lagen har naturligtvis lagen företräde.

är företagets riskkapital. Enligt vår mening bör detta påverka tillämpningen av värdeöverföringsreglerna.

Det är exempelvis rimligt att vid tillämpningen av värdeöverföringsreglerna se annorlunda på situationen när ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag ingår transaktioner med sitt vinstutdelande moderbolag, än när ett vinstutdelande aktiebolag rättshandlar med tredje man (jfr skiljedomen i målet mellan Skandia och Skandia Liv, s.132). I relationen mellan ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och dess moderbolag finns en inbyggd intressekonflikt mellan livbolagets försäkringstagare (som i reell mening är ägare till bolagets förmögenhet men som inte förvaltar denna förmögenhet) och dess aktieägare (som inte har någon rätt i bolagets tillgångar utöver aktiekapitalet men som förvaltar förmögenheten) som rimligen måste tillmätas betydelse vid tillämpningen av värdeöverföringsbestämmelserna (jfr a.a. s. 113). Där anförs bl.a. att förhållandet mellan ett icke vinstutdelande livförsäkringsbolag och dess aktieägare har sysslomannaliknande drag, vilket kan motivera att bestämmelserna om olovlig vinstutdelning i nuvarande FRL tillämpas något strängare mot aktieägaren än ABL:s bestämmelser.

Vi ansluter oss till denna bedömning. Enligt vår mening är det också rimligt att se annorlunda på situationen när avtal avser inköp av dotterföretag och andra strukturaffärer jämfört med avtal inom ramen för mera ordinär kapitalförvaltning. Det gäller särskilt om strukturaffären inte initierats i hybridbolagets intresse. I sådana fall bör vinstutdelningsreglerna tillämpas strängare än de skulle ha tillämpats vid motsvarande strukturaffärer med ett vinstutdelande aktiebolag.

Ett alternativ till en sådan mer nyanserad bedömning inom ramen för de allmänna bestämmelserna om värdeöverföring är att införa en uttrycklig bestämmelse om ett strängare krav på affärsmässighet för att internt transaktioner mellan hybridbolaget och aktieägaren eller dennes närstående företag samt vid strukturaffärer som inte initierats i hybridbolagets intresse, ska anses lovliga. En sådan bestämmelse skulle kunna utformas så att värdeöverföringar som inte är ofrånkomliga till följd av lag eller annan offentligrättslig eller avtalsrättslig förpliktelse – t.ex. skattebetalningar enligt lag eller skadestånd efter en oberoende prövning – bör den endast anses affärsmässig om den är marknadsmässig och syftar till att skapa ett mervärde för försäkringstagarna i form av framtida överskott som överstiger värdeöverföringen (försäkringstagarmervärde). En sådan

bestämmelse skulle motiveras just av hybridbolagens sysslomannalikhande drag och syftet med vinstutdelningsförbudet i sådana bolag.

Genom den föreslagna ändringen skulle alltså redan i värdeöverföringsreglerna klargöras att bolagsstämman och styrelse i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag har att förvalta försäkringstagarnas kapital på ett sätt som syftar till att primärt skapa framtida intäkter eller kostnadsbesparingar för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade, och inte främst intressen som finns hos aktieägare eller tredje man. Vi har emellertid stannat för att inte föreslå någon sådan särbestämmelse, utan vi anser att försäkringstagarnas anspråk i överskott som är bolagets riskkapital kan tillgodoses tillräckligt väl inom ramen för en nyanserad tillämpning av gällande värdeöverföringsregler.

En sådan bedömning utesluter inte att en tillämpning av andra allmänna regler eller principer kan gå minst lika långt, såsom ett sparsamhetskrav enligt skälighetsprincipen eller ett ansvar som s.k. shadow director enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Sådana principer kan innebära ett högre krav på att ägaren förvaltar överskottet i hybridbolag för försäkringstagarnas bästa än vad som följer av förbudet mot olovlig vinstutdelning, dvs. att se till att förmögenhetsförvaltningen hela tiden sker på det ekonomiskt förmånligaste sättet för försäkringstagarna. Frågorna om ett sådant ansvar för aktieägaren till ett hybridbolag har dock inte prövats i praxis och vi är inte beredda att föreslå införandet av några särskilda bestämmelser om detta i det här sammanhanget.

Försäkringstagarnas skydd för anspråk på överskott i likvidation m.m.

Såsom tidigare framgått gäller inte begreppet värdeöverföring och kapitalskyddsbestämmelserna i 17 kap. ABL i samband med likvidation, fusion och delning av aktiebolag, trots att sådana transaktioner innefattar överföring av tillgångar m.m. Det skydd som ges ett aktiebolags intressenter i 23 kap. och 24 kap. anses i ett vanligt aktiebolag vara tillräckligt, varför det inte är nödvändigt att låta dessa transaktioner omfattas av kapitalskyddsbestämmelserna i 17 kap. På motsvarande sätt bör försäkringstagarnas anspråk på överskott som är riskkapital i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag vid behov skyddas genom särskilda regler i sådana sammanhang. Redan i dag finns särskilda bestämmelser om fusioner mellan

försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst och vinstutdelande bolag.

Bör bevisbördan regleras särskilt i FRL?

Den särskilda situation som gäller för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag genom förekomsten av en extern ägare som bestämmer över förvaltningen kan även behöva beaktas i praxis genom fördelningen av bevisbördan eller lättnader i beviskravet på det sätt som skedde i tidigare nämnda skiljedomsavgörande. I modern bevisrätt spelar det en viss roll för bevisbördans fördelning vem av parterna som har lättast att lägga fram en bevisning. I likhet med vad som vanligtvis gäller inom associationsrätten bör man emellertid inte heller här i lag införa några särskilda bestämmelser om bevisbördans placering eller styrka.

5.4.6 Värdeöverföringsreglerna i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar

Bedömning: Det behövs inge ändringar i värdeöverföringsreglerna för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst.

Bakgrund: I *ömsesidiga livförsäkringsbolag* och livförsäkringsföreningar saknas, till skillnad från försäkringsaktiebolag och ekonomiska föreningar i allmänhet, bestämmelser om vinstutdelning till försäkringstagarna i egenskap av ägare (delägare respektive medlem). Vinster och andra överskott kan alltså inte överföras till delägaren genom beslut om vinstutdelning på bolagsstämman enligt associationsrättsliga bestämmelser i FL. Fördelningen av vinster och andra överskott kan därmed bara överföras till delägarna i egenskap av försäkringstagare som återbäring inom ramen för försäkringsavtalet och FRL:s återbäringsregler. Vinstutdelning enligt associationsrättsliga bestämmelser i FL kan emellertid ske till garanter och innehavare av förlagsandelar. Detta förutsätter regler i bolagsordningen (se 12 kap. 11 § 11, 14 och 17 FRL).

För *livförsäkringsföreningar* föreskrivs uttryckligen att bestämmelserna om utbetalning av föreningens medel genom vinstutdelning, insatsemission och överskottsutdelning enligt FL inte

gäller för medlemmarna i en försäkringsförening och att föreningens medel endast får delas ut till dem i egenskap av försäkringstagare och då som återbäring eller, i samband med föreningens likvidation, som skifteslikvid (13 kap. 19 § första stycket FRL). Vinstutdelning enligt FL får emellertid ske till personer som skjutit till verksamhetskapital i skadeförsäkringsföreningar och, om det följer av stadgarna (13 kap. 20 § FRL). Motsvarande ordning gäller för personer som skjutit till förlagsinsatser, eftersom detta förutsätter bestämmelser i föreningens stadgar (se 2 kap. 2 § FL samt 13 kap. 6 § FRL).

Skälen för bedömningen: För ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar gäller, i likhet med livförsäkringsaktiebolag, att vinstutdelning endast får ske om det följer av bolagsordningen eller stadgarna. Som huvudregel gäller alltså ett vinstutdelningsförbud.

Vinstutdelningsreglerna för ekonomiska föreningar i FL och för ömsesidiga försäkringsbolag respektive försäkringsföreningar i FRL är inte anpassade till värdeöverföringsbegreppet och värdeöverföringsreglerna i ABL. Ett vinstutdelningsförbud enligt FRL bör dock ändå tolkas som ett värdeöverföringsförbud på samma sätt som tidigare gällde vinstutdelningsreglerna för aktiebolag. Även rubrikerna till olika bestämmelser i FRL stödjer denna tolkning. Man kan därför behålla nuvarande vinstutdelningsterminologi för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar, utan att det inkräktar på försäkringstagarnas rätt till överskott i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Enligt vår mening är detta lämpligt för att inte i onödan avvika från FL som utgör den associationsrättsliga basen för ömsesidiga livförsäkringsbolag och försäkringsföreningar.

Vinstutdelningsreglerna i FL skyddar inte värdeöverföringar från ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar i samband med likvidation och fusion. På motsvarande sätt som för hybridbolag behövs särbestämmelser i FRL för att skydda försäkringstagares anspråk på överskott i sådana situationer.

Vi återkommer i det följande till vad som bör gälla i fråga om vinstutdelning till delägare och medlemmar, avkastning på garantikapital och förlagsinsatser samt övriga frågor om vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar (se avsnitt 5.5 och 5.7).

5.4.7 En förstärkt likabehandlingsprincip

Förslag och bedömning: I FRL införs en förstärkt likabehandlingsprincip i överskottshänseende. Den utformas som en begränsning för stämman, styrelsen och annan ledande befattningshavare att fatta beslut som inte tillbörligt beaktar befintliga försäkringstagares överskott.

Skälen för förslaget och bedömningen: Verksamhetsförändringar som kan sammanfattas under rubriken övergång till eller från vinstutdelande livförsäkringsrörelse, fusion, delning och liknande företagsändringar behandlas i det följande Gemensamt för en övergång till vinstutdelning och jämförbara fall är att i första hand stämman beslutar om en företagsändring som kan påverka försäkringstagarnas anspråk på överskott. Ett skydd för sådana anspråk gäller delvis i dag genom att en övergång till vinstutdelning eller motsvarande fusion inte får försämra befintliga försäkringstagares rätt.

Enligt vår mening bör motsvarande hänsyn tas i alla beslut som fattas av stämman och styrelsen eller annan ställföreträdare vilka innefattar användning av överskott. Redan i dag gäller för övrigt motsvarande princip genom förarbetsuttalanden till bestämmelsen om god standardprincipen. Där framgår nämligen att företag inte bör handla så att särskilda skyddsbestämmelser kringgås, t.ex. överskottsreglerna, samt att företag bör ha interna föreskrifter och rutiner för att främja en tillbörlig behandling av den skyddsvärda kretsen (se prop. 1998/99:87 s. 80). Det är tveksamt om god standardprincipen fått den betydelse i alla företag som avsetts. För att tydliggöra kravet i överskottshänseende bör man enligt vår mening förstärka de associationsrättsliga reglerna i detta avseende och klargöra att stämman, styrelsen och annan ställföreträdare endast får fatta beslut som på ett tillbörligt sätt beaktar företagets och olika försäkringars överskott. Kravet bör tas in i nuvarande bestämmelse om att stämman och styrelsen eller annan ställföreträdare inte får behandla försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade otillbörligt jämfört med exempelvis andra försäkringstagare. Den regeln bör också tydligt begränsas till livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Vårt förslag gäller både stämmans och styrelsens eller annan ställföreträdarens beslut. Detta innebär att styrelsen även vid verkställigheten av stämmans beslut måste pröva att detta på ett tillbör-

ligt sätt beaktar företagets och olika försäkringars överskott på det sätt som krävs enligt paragrafen. En sådan avvikelse jämfört med företag i allmänhet är enligt vår mening motiverad, eftersom försäkringstagarnas överskott svarar för företagets riskkapital i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

5.4.8 Riktlinjer för investeringar av försäkringstagarnas överskott

Förslag och bedömning: Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ange sina principer för förvaltningen av tillgångar som motsvarar överskott. Sådana principer ska tas in i företagets överskottsriktlinjer och omfattas av samma regler som överskottsriktlinjerna i övrigt.

Skälen för förslaget och bedömningen: Om företagets strategier för att förvalta överskott ändrats väsentligt sedan försäkringsavtalen ingicks kan en försäkringstagare vilja ändra sitt sparande genom att flytta sin försäkring om det är möjligt eller ändra sammansättningen av annat sparande. Detta talar för att livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ha interna riktlinjer om förvaltningen av tillgångar som motsvarar företagets överskott och regelbundet informera försäkringstagarna om tillgångarnas sammansättning och sina principer för förvaltningen av dessa. Dokumenterade riktlinjer om förvaltning av överskott möjliggör också en kontroll av att tillgångar som motsvarar överskott placeras i enlighet med informationen till försäkringstagarna.

Solvens II-utredningens förslag om att ersätta nuvarande placeringsriktlinjer med styrdokument enligt solvens II-direktivet talar för att företagets principer för förvaltning av tillgångar som motsvarar överskott tas in i de av oss föreslagna överskottsriktlinjerna (se avsnitt 5.4.3). En ordning där företagets principer för investeringar av tillgångar motsvarande försäkringstagares överskott tas in i företagets överskottsriktlinjer markerar samhörigheten med överskottsreglerna i övrigt. Det innebär att företagets intressenter i ett sammanhang får en mer heltäckande beskrivning av överskottshantering i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Som tidigare angivits kan en så kallad överskottsbalansräkning, som kan komma att behövas i praktiken, komma att avvika väsentligt från en solvensbalansräkning, bl.a. när det gäller värderingen av tillgångar och försäkringsfordringar. Varken nuvarande placeringsregler eller kommande investeringsregler enligt Solvens II-direktivet kan därför ersätta de regler som vi föreslår. Vårt förslag i denna del har dessutom ett mer begränsat och specifikt syfte än solvensreglernas investeringsregler. Det bör dessutom betonas att om investeringsreglerna enligt solvens II-direktivet har betydelse för hur företaget förvaltar tillgångar motsvarande företags eller olika försäkringars överskott, är det viktigt att försäkringstagarna får reda på detta genom att ta del av överskottsriktlinjerna.

De överskottsregler som vi föreslår bygger på en balansräkningsansats där bl.a. tillgångar och försäkringsfordringar beaktas brutto. Överskottsanspråk framgår därmed till belopp och inte som ett netto. Det är därför inte bara möjligt, utan också lämpligt och ändamålsenligt att företagets överskottsriktlinjer ska behandla företagets principer för förvaltningen av tillgångar som motsvarar överskott.

Vi föreslår därför att företagets principer om investeringar av tillgångar som motsvarar överskott enligt överskottsreglerna i FRL tas in i överskottsriktlinjerna. Sådana principer kommer därför även att omfattas av de dokumentations-, uppföljnings- och ändringskrav samt offentliggörande, om inga särbestämmelser införs. Vidare gäller samma krav att på efterlevnad av företaget, om det inte finns särskilda skäl. I detta avseende är emellertid innehållet i överskottsriktlinjerna ett utflöde av vilka strategier företaget har för att investera tillgångar som motsvarar överskott. Ett strategibyte är därför redan i sig ett särskilt skäl för att ändra riktlinjerna. Någon särskild bestämmelse som klargör detta kan inte anses nödvändig, utan tillgodoses av den tidigare föreslagna bestämmelsen om att förevarande riktlinjer ”ska” ändras, om det finns särskilda skäl.

Informationen om tillgångar motsvarande överskott tillgodoses genom att överskottsriktlinjerna offentliggörs. Informationen om själva anspråken på överskott bör tillgodoses genom förbättrad information i värdebesked och årsredovisningen (se vidare avsnitt 5.4.15 och 5.4.16).

5.4.9 Riktlinjer för hantering av intressekonflikter i överskottshanteringen

Förslag: Det förtydligas att riktlinjer för hantering av intressekonflikter i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska särskilt behandla intressekonflikter i överskottshanteringen. Företaget ska där ange intressekonflikter som finns vid hantering av företagets och olika försäkringars överskott samt vad företaget gör för att hantera sådana intressekonflikter.

Om riktlinjer för intressekonflikter avskaffas på grund av Solvens II-utredningens förslag ska riktlinjerna i denna del tas in i företagets överskottsriktlinjer.

Skälen för förslaget: Ett försäkringsföretag som driver direkt försäkringsrörelse ska redan idag upprätta och följa riktlinjer för hantering av intressekonflikter mellan företagets intressenter. Styrelsen ansvarar för att sådana riktlinjer, i likhet med försäkrings tekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer, följs och ska fort löpande pröva om de behöver ändras (se 8 kap. 7 och 8 §§ FRL).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om omfattningen av skyldigheten att lämna information om placeringsriktlinjer och vilka försäkringar som inte ska omfattas av den skyldigheten och vilka uppgifter som placeringsriktlinjer ska innehålla (se 8 kap. 9 § FRL). Bemyndigandet omfattar alltså inte riktlinjerna för intressekonflikter.

Ett sätt att förstärka försäkringstagares skydd för anspråk på överskott som är företagets riskkapital är att förtydliga nuvarande bestämmelser om riktlinjer för hantering av intressekonflikter. Det kan i lagtext slås fast att sådana riktlinjer i livförsäkringsaktiebolag, ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst även ska omfatta intressekonflikter i företagets överskottshantering och på vilka sätt som företaget hanterar sådana intressekonflikter i syfte att skydda livförsäkringstagarnas anspråk på överskott.

I denna del bör riktlinjerna beakta alla slag av relevanta intressekonflikter i överskottshanteringen. Vilka intressekonflikter som kan finnas och på vilka sätt de lämpligen bör hanteras är beroende av förhållandena i det enskilda företaget. Att livförsäkringsföretag ska ha lämpliga arrangemang för att hantera intressekonflikter i överskottshanteringen följer enligt utredningens bedömning redan

av bestämmelsen i 8 kap. 7 § FRL eller i varje fall av det allmänna kravet på att verksamheten ska bedrivas i enlighet med god försäkringsstandard. Företaget måste alltså identifiera, analysera, utveckla och beskriva lämpliga sätt för att hantera de intressekonflikter som är förenade med användningen av överskott från olika försäkringar som kan användas som riskkapital i företaget. Det gäller alltså även intressekonflikter vid fördelning av överskott för att täcka eventuella underskott i olika försäkringar och vad företaget gör för att ta om hand intressekonflikter vid denna fördelning.

Som vi behandlar i annat sammanhang kan riktlinjerna för intressekonflikter komma att utmönstras med anledning av Solvens II-utredningens förslag (se avsnitt 12). I sådana fall bör de av oss föreslagna riktlinjerna för intressekonflikter i överskottshantering tas in i de överskottsriktlinjer som föreslagits i avsnitt 5.4.2.

5.4.10 En föreskriftsrätt om innehåll i och utformning av överskottsriktlinjer m.m.

Förslag: Det införs en rätt för regeringen eller annan myndighet att meddela föreskrifter om innehållet i och utformningen av riktlinjerna för överskottshantering och riktlinjerna för intressekonflikter. Bemyndigandet kan även omfatta försäkringstekniska riktlinjer och ersätta nuvarande bemyndigande om uppgifter i placeringsriktlinjerna.

Skälen för förslaget: Vi har tidigare föreslagit att ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ska upprätta särskilda riktlinjer för överskottshantering. Vi har också föreslagit ett förtydligande av att riktlinjerna för intressekonflikter särskilt ska behandla intressekonflikter i överskottshantering. För att sådana riktlinjer ska få ett heltäckande och lämpligt innehåll är det lämpligt att regeringen eller Finansinspektionen kan meddela till lagen kompletterande och förtydligande föreskrifter om vilka uppgifter som ska ingå i riktlinjerna i detta avseende och hur uppgifterna ska struktureras. Det bör därför införas ett nytt bemyndigande för regeringen eller, efter vidaredelegation, annan myndighet att meddela angivna regler i myndighetsföreskrifter. Bemyndigande bör inte begränsas till sådana riktlinjer vi har föreslagit, utan även omfatta försäkringstekniska riktlinjer där motsvarande behov kan finnas i fråga om

återbäringsvillkor. Ett heltäckande bemyndigande för alla riktlinjer medför också att myndigheterna kan reglera hur olika riktlinjer ska samordnas med varandra, t.ex. hur uppgifterna om fördelningen av återbäring i de försäkringstekniska riktlinjerna ska avgränsas och samordnas med uppgifterna om fördelning av överskott i överskottsriktlinjerna. Detsamma gäller för innehållet i placeringsriktlinjerna i fråga om placeringen av alla tillgångar respektive skuld-täckningstillgångar respektive innehållet i överskottsriktlinjerna om investeringar av försäkringstagarnas överskott. Det finns redan en föreskriftsrätt om uppgifter i placeringsriktlinjer (se 8 kap. 9 § 3 FRL). Det nya bemyndigandet bör lämpligen vara heltäckande och omfatta även sådana riktlinjer.

Vårt förslag i denna del bör övervägas vidare med hänsyn till Solvens II-utredningens förslag om att ersätta nuvarande riktlinjer med styrdokument enligt solvens II-direktivet. Enligt vår mening förändrar inte sistnämnda förslag behovet av ett bemyndigande för överskottsriktlinjer och riktlinjerna för intressekonflikter i överskottsfrågor. Avsikten med bemyndigandet är att myndigheterna ska reglera vilka frågor som ska behandlas i riktlinjerna och hur riktlinjerna ska struktureras, men inte reglera vad som gäller mellan bolaget och försäkringstagarna inbördes i civilrättsligt avseende. Det finns därför inga konstitutionella skäl med hänsyn till RF som talar emot ett bemyndigande av angivet slag,

5.4.11 Förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade i hybridbolag

Förslag: Det klargörs att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska ha rätt till behållna tillgångar i en likvidation i ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst. Även då görs avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden.

De angivna ska även ha rätt att föra talan mot bolagsstämmbeslut som berör dem och strider mot lag, bolagsordningen och överskottsriktlinjerna. Samtidigt slopas rätten att föra talan mot beslut som strider mot de försäkringstekniska riktlinjerna och placeringsriktlinjerna slopas.

Vidare införs ett förbud för styrelsen att följa anvisningar som strider mot överskottsriktlinjerna.

Bakgrund: Det bör uppmärksammas att det endast i ett fall uppställs särregler i FRL för klandertalen i försäkringsaktiebolag. Trots att 11 kap. 6 § FRL innebär en avvikelse från den associationsrättsliga principen att beslut av styrelsen, som antar de försäkringstekniska riktlinjerna och placeringsriktlinjerna, inte bör binda stämman som överordnat organ, gjordes bedömningen i den senaste revideringen av FRL att bestämmelsen borde behållas i hybridbolag där försäkringstagarna bidrar med riskkapital och står företagsrisken. Där framhölls att det var mindre lämpligt att i det sammanhanget ändra fördelning av inflytande mellan styrelsen och aktieägare i sådana bolag. Det hänvisades i stället till denna utredning för en närmare analys av frågan och trots en konstaterad skillnad i klanderhänseende mellan nu nämnda riktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter lämnades regeln oförändrad (se prop. 2009/10:246 s. 239–240). I sammanhanget bör även nämnas att det av 7 kap. 50 § ABL följer att klandertalan mot ett bolagsstämmobeslut får föras – förutom av aktieägare – av styrelsen, en styrelseledamot eller den verkställande direktören.

Skälen för förslaget:

Anspråk på överskott i likvidation

Det finns inte i dag några uttryckliga bestämmelser om att försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott har rätt till det överskott som uppkommer i ett hybridbolags likvidation sedan företagets förpliktelser har infriats och tillskjutet riskkapital har återbetalats. Detta framstår närmast som ett förbiseende och motsvarande torde ändå följa av en ändamålsenligt tolkning av vinstutdelningsförbudet och principerna för gottskrivning av överskott i samband med övergång till vinstutdelning. Enligt vår mening bör det ändå klargöras att sådana överskott bör tillkomma de som har anspråk på företagets överskott som är företagets riskkapital, dvs. försäkringstagare och försäkrade beroende på vad bolagsordningen innehåller (se våra förslag i avsnitt 5.4.1). Bolagsordningen ska kompletteras av mer preciserade överskottsregler i hybridbolagets överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.2). Det bör därför framgå av bestämmelsen om skifte av överskott i ett hybridbolags likvidation att fördelningen där ska vara förenlig med företagets överskottsregler. I likhet med vad som gäller för övergång till vinstutdelning

bör deras rätt avse de behållna tillgångarna efter avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden. Detta bör också klargöras i bestämmelsen.

Talan om skadestånd vid överträdelse av lag och överskottsregler

I egenskap av ”annan” kan en försäkringstagare eller försäkrad redan i dag föra talan om skadestånd med anledning av överträdelser av bl.a. bolagsordningen och FRL (se 29 kap. 1-3 §§ ABL och 12 kap. 51 § FRL). Den rättsliga ställning och stora betydelse som våra föreslagna överskottsriktlinjer kommer att ha motiverar att nämnda bestämmelser även kan tillämpas vid överträdelser av dessa. Bestämmelsen i 12 kap. 51 § bör därför kompletteras så att den även omfattar överskottsriktlinjer.

Klander av stämmobeslut

Eftersom försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska ha rätt till behållna tillgångar vid slutskifte i likvidation och kunna föra talan om skadestånd, bör de även ges en möjlighet att kunna föra en talan om upphävande av ett beslut som strider mot lagens eller företagets överskottsregler. En sådana talerätt finns i dag enligt 11 kap. 6 § FRL när det gäller försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer. Bestämmelsen omfattar visserligen inte uttryckligen en rätt för försäkringstagare och försäkrade att föra sådan talan, men det är i deras intresse som riktlinjerna upprättas.

Genom våra förslag kommer företagets överskottsregler att utgöra de interna riktlinjer där det är motiverat av ett avsteg från vanliga associationsrättsliga bestämmelser om talerätt. Till följd av våra och Solvens II-utredningens förslag får de försäkringstekniska riktlinjerna och placeringsriktlinjerna – eller motsvarande styrdokument som enligt solvens II-utredningens förslag ska ersätta dessa – en tydligare roll som en del av företagsstyrningen som sådan. Det finns därför inte längre någon anledning att ha kvar någon särskild talerätt i FRL avseende överträdelser av försäkringstekniska riktlinjer eller placeringsriktlinjer.

Vidare bör bestämmelsen i 11 kap. 6 § vidgas så att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott kan föra klander-

talans mot överträdelser av vinstutdelningsförbudet i FRL och överskottsreglerna i bolagsordningen. Det finns inte heller något skäl att föra klandertalan mot andra bolagsstämmbeslut som berör dem. Den bestämmelse som det hänvisas till i ABL ger nämligen grund för talan mot överträdelser av ABL och bolagsordningen.

Som tidigare anförts bör talerätten tillkomma försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott. De som enbart är försäkringskunder i företaget bör inte ha någon särskild talerätt i detta sammanhang.

Utredningen anser alltså att det finns goda skäl med hänsyn till företagsformens särart och försäkringstagarnas riskkapitalskydd att frånga den allmänna associationsrättsliga principen om att beslut av styrelsen inte bör binda stämman som överordnat organ. Det bör således också framgå av bestämmelser i 11 kap. 6 § att styrelsen inte heller är skyldigt att följa anvisningar från stämman eller annat företagsorgan som strider mot överskottsriktlinjerna.

5.4.12 Förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar

Förslag och bedömning: Bestämmelserna om vem som kan vara delägare i ömsesidiga livförsäkringsbolag vidgas så att alla försäkrade med anspråk på överskott kan vara delägare. Likvidationsreglerna ändras så att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska ha rätt till behållna tillgångar efter en likvidation i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, oavsett om dessa är delägare eller medlemmar.

De angivna ska även ha rätt att föra talan mot stämmbeslut som strider mot lag, bolagsordning eller stadgar och företagets överskottsriktlinjer. Även skadeståndsansvaret utvidgas till att avse överträdelser av överskottsriktlinjer. Styrelsen får inte heller följa anvisning från stämman eller annat organ som står i strid med bl.a. FRL eller överskottsriktlinjerna.

Våra förslag i dessa delar förändrar inte underlaget för försäkringstagarnas förmånsrätt för fordran på grund av försäkringsavtal enligt särskilda bestämmelser.

Bakgrund: Enligt FRL är försäkringstagare delägare i ömsesidiga försäkringsbolag. Försäkrade kan bara vara delägare i vissa fall. Det är om försäkringen tecknats av en arbetsgivare och grundas på kollektivavtal (se 12 kap. 1 §). För livförsäkringsföreningar finns ingen motsvarande begränsningar. Där finns större möjligheter att bestämma om försäkringstagare och/eller kan försäkrade ska vara medlemmar i företaget (se 13 kap. 1 § och prop. 2009/10:246 s. 356 f.).

I FRL finns bestämmelser för ömsesidiga försäkringsbolag om vem som har rätt till överskottet efter en likvidation, dvs. behållna tillgångar sedan företagens förpliktelser har betalats. Enligt FRL har delägarna rätten till de behållna tillgångarna (se 12 kap. 77 §). I försäkringsföreningar ska stadgarna ange hur man ska förfara med föreningens behållna tillgångar när föreningen upplöses (se 2 kap. 2 § FL och 13 kap. 2 § FRL).

För ömsesidiga försäkringsbolag finns inte i dag någon bestämmelse motsvarande 7 kap. 17 § FL om talerätt för delägare mot stämmobeslut som strider mot lag eller bolagsordningen. Däremot gäller 13 kap. FL om skadeståndsansvar vid överträdelser av FL och FRL (se 12 kap. 87 FRL).

För livförsäkringsföreningar gäller en talerätt mot stämmobeslut för delägare på grund av den allmänna hänvisningen till FL. I fråga om skadeståndsansvar gäller samma som för ömsesidiga försäkringsbolag (se 13 kap. 38 § FRL).

Skälen för förslaget och bedömningen: Vi har i det föregående föreslagit att bolagsordningen i alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ange i fall försäkringstagare och/eller försäkrade har anspråk på överskott i det aktuella företaget (se avsnitt 5.4.1). I annat sammanhang föreslås att försäkrade ska höras vid en övergång till vinstutdelning i sådana företag. Det framstår därmed inte som motiverat att i ömsesidiga livförsäkringsbolag begränsa delägarkretsen till försäkrade i försäkringar som tecknas av en arbetsgivare och grundas på kollektivavtal. En möjlighet att låta försäkrade med anspråk på överskott bli delägare innebär att sådana rättighetshavare får en insyn och inflytande över företagens överskottshantering redan i egenskap av delägare. Försäkrade kan för övrigt vara medlemmar i livförsäkringsföreningar utan begränsning. Alla försäkrade med anspråk på överskott bör därför kunna göras till delägare även i ömsesidiga livförsäkringsföretag, och 12 kap. 1 § FRL bör ändras så att detta möjliggörs.

Rätten till behållet överskott efter en likvidation i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst bör tillkomma dem som svarar för företagets riskkapital, dvs. de försäkringstagare och försäkrade som har anspråk på företagets överskott på grund av försäkring. Detta bör gälla även om dessa av något skäl inte är företagets delägare eller medlemmar. Likvidationsreglerna för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar bör därför ändras i enlighet med det anförda.

Såsom nyss framgått saknar delägare i ömsesidiga försäkringsbolag en talerätt mot stämmobeslut som strider mot lag eller bolagsordningen. Detta framstår närmast som ett förbiseende och en talerätt blir än viktigare när de grundläggande överskottsreglerna regleras där. Den rättsliga ställning och stora betydelse som våra föreslagna överskottsriktlinjer motiverar att talerätten även gäller överträdelser av dessa. Av samma skäl bör skadeståndsansvaret utvidgas till att avse överträdelser av överskottsriktlinjer. Vi föreslår därför kompletteringar av FRL i detta avseende

På samma sätt som för försäkringsaktiebolagen bör det finnas ett förbud för styrelsen att följa anvisningar från stämman eller annat organ (jfr avsnitt 5.4.11).

I FRL finns särskilda regler om förmånsrätt som anknyter till fordran som grundas på försäkringsavtal (se 6 kap. 31 §). Våra förslag i det föregående innebär att försäkrade ska kunna göras till delägare i ömsesidiga försäkringsbolag. Vidare ska försäkringstagare och försäkrade på grund av anspråket på överskott ha del av behållna tillgångar i en likvidation i samma mån som en delägare, vilket förutsätter att fordringarna har infriats. Våra förslag innebär därför i sig ingen utvidgning av underlaget för försäkringstagarnas förmånsrätt enligt förstnämnda bestämmelser.

5.4.13 Ändringar av överskottsregler med koppling till årsredovisningen och kontributionsprincipen

Förslag: Bestämmelserna i FRL om att årsvinsten ska användas för återbäring om inte annat följer av bolagsordningen eller stadgarna och FRL eller ÅRFL slopas. Vissa bestämmelserna om bolagsordningen ändras också så att överskottshantering inte behöver kopplas till vinster och förluster i årsredovisningen.

Bestämmelserna om att överskott återbäring ska gottskrivas enligt kontributionsmetoden om inte annat följer av försäkringsavtal och bolagsordning eller stadgar behålls, men anpassas till våra förslag i övrigt bl.a. genom att begränsas till livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Bakgrund: I 11 kap. 17 § FRL stadgas att årsvinsten ska användas för återbäring om inte annat följer av bolagsordningen eller stadgarna, FRL och ÅRFL.

Enligt 11 kap. 3 § ska det i bolagsordningen anges hur bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller på annat sätt täcka bolagets förlust.

I 18 § anges att ett livförsäkringsaktiebolag ska gottskriva återbäring med en fördelning som utgår från försäkringars bidrag till överskottet, om inte annat följer av försäkringsavtalet eller stadgarna.

Skälen för förslaget: Reglerna i 11 kap. 17 §, liksom motsvarande bestämmelser för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, syftar till att främja en mer löpande fördelning av återbäring i den mån inte överskotten behövs som riskkapital (se prop. 1998/99:87 s. 196). Vi har tidigare slagit fast att överskottsreglerna i FRL inte bör bygga på en obligatorisk koppling till årsredovisningen (se avsnitt 5.3.3). Detta innebär att överskottsreglerna i FRL inte längre bör kopplas till årsvinsten eller fonder i årsredovisningen.

Vidare ska återbäringshantering framdeles ske på grund av villkor i försäkringsavtal medan överskottshantering i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ske på grund av regler i företagens bolagsordning eller stadgar som kompletteras av överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.1). Våra förslag i detta sammanhang syftar dessutom till ett förstärkt skydd för försäkringstagarnas anspråk på överskott. Det finns därför inte längre något egentligt skäl att genom överskottsregler i FRL försöka främja en årlig gottskrivning av överskott. Denna typ av bestämmelser utgör också det slag av överskottsregler som vi övervägt men ansett mindre lämpliga (se avsnitt 5.10).

På grund av anförda skäl bör bestämmelsen i 11 kap. 17 § FRL och motsvarande bestämmelser för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar slopas.

Vad vi anført om att överskottsreglerna i FRL inte bör innehålla en obligatorisk koppling till årsredovisningen innebär också att här

ovan angivna bestämmelser om bolagsordningens innehåll bör ändras. De nuvarande bestämmelserna bör begränsas till dispositioner av vinster och förluster i årsredovisningen, eftersom sådana krävs av redovisningsmässiga skäl. Vidare bör en ny bestämmelse införas om hur tillgängliga överskott enligt företagets överskottsregler ska bestämmas i fall detta inte grundas på årsredovisningen. Det finns vissa skäl för att 11 kap. 18 § – som anvisar kontributionsprincip som huvudregel för överskottshanteringen för livförsäkringsaktiebolag – samt motsvarande bestämmelserna för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar borde slopas. Alla livförsäkringsföretag behöver ju till följd av våra förslag ta in bestämmelser i bolagsordningen eller stadgarna bl.a. om vilka som har rätt till överskott (se avsnitt 5.4.1). Företag skulle då även behöva precisera i bolagsordningen att kontributionsprincipen ska tillämpas, om inte annan princip ska tillämpas. Därmed fyller lagregeln ingen egentlig funktion.

Vi har emellertid stannat för att bestämmelsen bör behållas såsom en huvudregel för överskottshanteringen, men att den bör anpassas till våra övriga förslag. För det första bör den begränsas till fördelning av "överskott", eftersom den i sak avser det. För det andra bör den från kontributionsprincipen avvikande regleringen finnas i "bolagsordningen eller stadgarna", eftersom villkor om återbäring i avtal inte får kopplas till överskotten och inte bör vara beroende av rättigheter enligt lag, utan alltid framgå av avtalet (se avsnitt 5.4.1). För det tredje bör bestämmelsen begränsas till livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, eftersom försäkringsstagare enbart kan ha anspråk på överskott på grund av försäkringar i sådana företag. Vissa andra författningstekniska anpassningar bör också göra vilka framgår av författningskommentaren.

5.4.14 En oberoende kontroll av företagets överskottshantering

Förslag och bedömning: Det införs ett särskilt krav i FRL på en oberoende kontroll av överskottshanteringen i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Kontrollen ska göras av företagets revisor eller av annan sakkunnig som är lämplig för uppdraget. Kontrollen ska avse om företaget följer överskottsreglerna i FRL och företagets överskottsregler. Den som kontrollerar ska utfärda ett skriftligt yttrande avseende kontrollen som överlämnas till styrelsen och bolagsstämman. Det bör inte införas några

bestämmelser om yttrandets innehåll. Det bör inte heller införas några bestämmelser om obligatoriska kommittéer eller annat rådgivande organ som ska biträda styrelsen vid hantering av överskott.

Bakgrund: Ansvaret för ett försäkringsföretags verksamhet i sin helhet åvilar dess ledning (styrelse och verkställande direktör). I detta ligger ett ansvar för att företaget har samlat den kunskap som fordras för att driva rörelsen. Aktuarien, som kan vara anställd i företaget eller uppdragstagare, har en betydelsefull roll (se prop. 1998/99:87 s. 350 ff.). Enligt 5 kap. 14 § första stycket FRL ska de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna utföras under överinseende av en eller flera aktuarier. Aktuarien ska ha den insikt och erfarenhet i dessa frågor som fordras med hänsyn till arten och omfattningen av företagets verksamhet. Det åvilar således försäkringsföretagets ledning att rätt kompetens tillförs verksamheten. Solvens II-utredningens förslag mot bakgrund av solvens II-direktivet behandlar krav på system för internkontroll, regel efterlevnad och internrevision (se SOU 2011:68 s. 315 ff.). Enligt andra bestämmelser ska företagets revisor granska företagets räkenskaper (se bl.a. 11 kap. 11 §, 12 kap. 42 och 43 §§ samt 13 kap. 18 §). Revisorer kan även ha särskilda granskningsuppgifter vid sidan av räkenskapsrevisionen, såsom granskning och yttrande över värde på appotegendom (se 13 kap. 8 § ABL).

Skälen för förslaget och bedömningen: En lämplig väg för att förbättra försäkringstagarnas skydd för överskott som får användas som företagets riskkapital i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst är att säkerställa en oberoende kontroll av företagets överskottshantering. Den bör vara inriktad på en särskild granskning av om företagets överskottshantering sker enligt lag och om företaget antagna riktlinjer följs. Kontrollen kan även visa på behov av ändrade överskottsriktlinjer för att tillgodose företagets överskottsprinciper i bolagsordningen eller stadgarna.

Enligt vår mening bör en sådan kontroll göras utöver den som kan behöva göras av överskottshanteringen inom ramen för företags internkontroll, regel efterlevnad och internrevision till följd av solvens II-utredningens förslag och solvens II-direktivet. Detta motiveras inte minst av att överskottsregleringen inte är en del av EU:s solvensreglering. Granskningen som ska göras i detta sammanhang är alltså en kontroll av att företagets överskottshantering sker enligt tillämpliga lagbestämmelser, bestämmelser i bolags-

ordning eller stadgar samt företagets riktlinjer för överskottshantering.

Vi har övervägt obligatoriska bestämmelser om att företag måste inrätta ett speciellt oberoende och rådgivande organ för överskottshantering, t.ex. en överskottskommitté av liknande slag som en revisionskommitté. Kommittén skulle kunna bestå av personer från företaget och/eller externa specialister eller företrädare med olika slag av kompetenser. Tillskapandet av obligatoriska kommittéer eller nya bolagsrättsligt organ bör emellertid enligt vår mening tillämpas med försiktighet. Detta kan leda till tvekan om att det är stämman och styrelsen som ytterst har ansvaret för företagets överskottshantering. Ett krav på obligatoriska kommittéer torde även kräva ytterligare bestämmelser om hur ett sådant organ ska vara sammansatt, vilka uppgifter som detta organ ska ha och till vem eller vilka det ska rapportera. Det ger också upphov till följdfrågor om inte ett organ kan undvaras om överskottshantering är enkel eller om företaget är mindre. Vårt förslag utesluter dock inte att ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som en del av den utvärdering av företagets överskottsregler som företaget ska göra enligt vårt förslag (se avsnitt 5.4.2) utser en styrelsekommitté med särskilt uppdrag att bistå styrelsen som rådgivande organ i frågor om överskottshantering.

Vi föreslår att den externa kontrollen får göras av företags revisor, eftersom denna redan har god kunskap om företagets förhållanden och årligen ska revidera företagets räkenskaper. Det blir med vårt förslag alltså fråga om en kontroll på särskilt uppdrag av företaget utöver annan revision, såsom revisionen av företagets räkenskaper samt företagets interna kontroll och styrning som revisorn ska göra. Att företaget revisor får svara för den oberoende kontrollen är också naturligt med hänsyn till att revisorn kommer att granska den information om överskottshantering i förvaltningsberättelsen som vi föreslår. Som ett led i sin ordinarie granskning granskar revisorn även företagets interna kontroll vilket även berör överskottshantering. Det ligger därför nära till hands att revisorerna får granska även ifrågavarande aspekter. Det kan både finnas skäl för att en revisor vill avstå ett sådant uppdrag eller för styrelsen att anlita någon annan sakkunnig. Lagen bör därför ge utrymme för annan att göra kontrollen. Vi anser inte att det finns skäl att föreskriva att det ska vara fråga om en advokat, aktuarie eller viss yrkeskategori. Kontrollen bör även kunna utföras av annan som är oberoende och lämplig för uppdraget.

För att i bestämmelsen ge viss struktur för hur granskningen ska ske föreslår vi att den ska ske enligt bestämmelserna om lekmanna-revisor. De bestämmelser för yrket som kan gälla för granskaren bör emellertid ha försteg framför sådana bestämmelser i fall dessa inte är förenliga. Vi föreslår därför att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska kunna meddela föreskifter om att kontrollen får utföras enligt andra regler. Därmed ges möjligheter till lämpliga anpassningar till yrkesetiska regler för bl.a. advokater eller aktuarier.

Den som granskar överskottshanteringens bör utfärda ett skriftligt yttrande från kontrollen. Yttrandet bör överlämnas till stämman och styrelsen. Även detta bör framgå av ifrågavarande bestämmelse i FRL.

Vi har övervägt att föreslå regler om innehållet i yttrandet från granskningen men avstått. Denna fråga kan i stället regleras av Finansinspektionen genom allmänna råd. Vad som skulle kunna vara relevant att ange är bl.a. information om hur kontrollen gjorts, viktigare iakttagelser vid granskningen, ett mera allmänt uttalande om företagets överskottsregler kan bedömas förenliga med FRL och om företaget följt sina antagna överskottsregler samt förslag eller rekommendationer om ändringar eller förtydliganden av företagets överskottsregler.

5.4.15 Förbättrad information om överskottshantering till försäkringstagarna

Förslag och bedömning: Företagets antagna och ändrade överskottsriktlinjer ska ges in till Finansinspektionen för att offentliggöras tillsammans med en analys av konsekvenserna för försäkringstagare och andra. Även försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska underrättas om dessa.

Det införs en utökad informationsskyldighet om beslut som kan påverka företagets eller olika försäkringars överskott på ett väsentligt sätt. Informationen ska lämnas i rimlig tid före beslutet, om det inte finns särskilda hinder. Informationen ska lämnas på motsvarande sätt som vi föreslår för underrättelser till försäkringstagarna vid övergång till vinstutdelning (se avsnitt 11.3.3). Informationen behöver inte lämnas särskilt om motsvarande information ska lämnas på grund av andra bestämmelser eller om det finns särskild anledning för att avstå.

Informationsbehovet kan i övrigt tillgodoses genom regler från regeringen eller Finansinspektionen inom ramen för bemyndigandet till den allmänna informationsbestämmelsen i FRL.

Skälen för förslaget och bedömningen:

Information om företagets överskottsregler

Enligt vår mening har försäkringstagarna ett berättigat intresse av att få regelbunden information om hur livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst använder deras överskott samt om och hur överskottet förändras över tiden.

Den angivna informationen kan till stor del tillgodoses redan genom att företagets riktlinjer för överskottshantering och ändringarna i dessa offentliggörs. Det bör alltså införas bestämmelse som tillgodoser detta. I likhet med försäkringstekniska riktlinjer bör det föreskrivas att riktlinjerna ska ges in till Finansinspektionen innan de börjar tillämpas och offentliggöras där. Därmed får allmänheten tillgång till heltäckande och detaljerad information om företagets principer för hantering av överskott och underskott hänförliga till olika försäkringar. Riktlinjerna bör också åtföljas av en konsekvensanalys av motsvarande slag som krävs i dag för försäkringstekniska riktlinjer.

Överskottsriktlinjerna har en särskilt viktig roll och betydelse i vårt förslag till nya överskottsregler i FRL. Därför bör försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott även underrättas mer direkt om överskottsreglerna och konsekvensanalysen. Även de som erbjuds att teckna en försäkring som medför anspråk på överskott bör underrättas om riktlinjerna. Vi föreslår därför bestämmelser i FRL om detta.

En utökad informationskyldighet om väsentliga beslut i överskottshantering

Enligt vår mening bör livförsäkringsföretag löpande informera försäkringstagarna om alla viktiga beslut som kan beröra deras överskott på ett väsentligt sätt. Vi anser därför att det i FRL bör införas en generell bestämmelse om sådan information som inte

redan ska lämnas enligt andra bestämmelser, exempelvis som en del av konsekvensanalysen vid beslut om antagande och ändringar i nyss angivna överskottsriktlinjer eller i underrättelserna i samband med övergång till vinstutdelning.

En sådan utökad informationsskyldighet bör självfallet omfatta förändringar som innebär att företaget direkt eller indirekt meddelar nya livförsäkringsprodukter som i överskottshänseende på ett väsentligt sätt skiljer sig från de produkter som företaget meddelar. Det kan t.ex. vara fråga om att ett företag som enbart tecknat livförsäkringar med garantier som medför anspråk på överskott övergår till att teckna fondförsäkringar eller garantiförsäkringar, utan anspråk på överskott eller ansvar för underskott för de nya försäkringstagarna. Det kan även gälla nya affärer som innebär ett väsentligt annorlunda avgiftsuttag än befintliga försäkringar, t.ex. att de nya försäkringarna ska tecknas med mindre betryggande antaganden för beräkning av premier och förpliktelser. Det kan också vara fråga om förvärv av en ett annat företag, som en bank eller ett försäkringsföretag, eller försäljning av ett dotterföretag eller del av annan verksam såsom fastigheter. Det kan också innefatta en utlandssatsning eller någon annan betydelsefull verksamhets- eller företagsändring som kan innebära betydande åtaganden. Informationsbestämmelsen bör inte gälla för alla typer av beslut, utan bara för större och viktigare beslut som berör företagets överskott som helhet eller vissa försäkringars överskott på ett mer väsentligt sätt. Vad som är väsentligt eller inte i detta sammanhang bör ytterst bedömas i tillsynspraxis. En ledning för praxis bör vara att det är fråga om beslut av en större beloppsmässig eller principiell betydelse för överskottshanteringen som en extern investerare av riskkapital typiskt sett skulle ha intresse av att få information om.

Informationen om beslut som kan beröra företagets eller olika försäkringars överskott på ett väsentligt sätt bör lämnas i rimlig tid innan beslutet fattas. Om det av speciella skäl inte är möjligt att underrätta försäkringstagarna inom denna tid eller ens innan beslutet måste fattas, t.ex. därför att sekretessregler eller andra godtagbara affärsmässiga bedömningar gör att en pågående affär eller beslut inte kan avslöjas i förväg, bör underrättelsen lämnas så snart det kan ske efter det att beslutet fattats. I sådana fall är Finansinspektionen vanligtvis informerad och involverad i förväg, det kan t.ex. gälla ägar- och ledningsprövningsärenden. Vad som

nu anförts bör komma till uttryck i den här föreslagna informationsbestämmelsen.

Vi är medvetna om att den föreslagna bestämmelsen kan komma att medföra vissa tillämpningsproblem innan en enhetlig praxis kan etableras. Ändamålet med bestämmelsen, nämligen att de vars överskott kan användas som riskkapital får relevant och särskilt information om beslut som påverkar risken i kapitalet, väger emellertid tyngre.

Hur informationen ska lämnas

Informationen om överskottsriktlinjerna och om väsentliga beslut i överskottshanteringens bör lämnas på samma sätt som en underrättelse i samband med en övergång till vinstutdelning. Vi föreslår i nämnda sammanhang vissa förändringar för att underlätta sådana underrättelser jämfört med i dag. I båda fallen bör företag i undantagsfall få möjlighet att avstå att lämna information om det finns särskild anledning. Vad som kan räknas som särskild anledning har exemplifierats i författningskommentaren till bestämmelsen om undantag från underrättelser om överskottsregler.

När det gäller förevarande information om beslut som kan påverka överskott väsentligt bör det räcka med att företaget minst en gång per år erinrar berörda försäkringstagare och försäkrade om att informationen finns på hemsidan. Detta bör anses tillräckligt eftersom det här är fråga om mer regelbunden återkommande information.

Den som vill ha informationen skriftligt bör ha rätt att få den i sådan form.

Övrig information om överskottshanteringens

I övrigt bör informationsbehovet om överskott och dess hantering tillgodoses inom ramen för den allmänna bestämmelsen om informationsskyldighet i FRL. Den innebär att försäkringsföretag ska lämna försäkringstagarna den information som de behöver. Till bestämmelsen finns en föreskriftsrätt för regeringen som delegerats till Finansinspektionen [se 4 kap. 2 § och 18 § 2 FRL samt 7 kap. 2 § 8 försäkringsrörelseförordningen (2011:257)].

Genom sådana myndighetsföreskrifter bör regleras vilken sammanfattande information som bör lämnas om företagets över-

skottsregler samt olika försäkringars överskott och dess förändringar i värdebesked till försäkringstagare och andra ersättningsberättigade. Utgångspunkten bör vara att sådan information är rättvisande och lämnas i samband med att försäkringsföretaget i andra sammanhang informerar om försäkringens värdeutveckling. Hur informationen ska utformas bör givetvis regleras mot bakgrund av de principer som ligger till grund för våra förslag om överskottsregleringen i FRL.

Det bör understrykas att det av informationen och terminologin som används klart måste framgå vilka belopp och värden som försäkringstagaren har rätt till som försäkringsbelopp och återbäring enligt avtal respektive vilka belopp och andra värden som är överskott vilka försäkringstagaren, tillsammans med andra försäkringstagare, enbart har ett anspråk på enligt bolagsordningen och som får användas såsom företagets riskkapital (jfr avsnitt 5.4.1).

5.4.16 Förbättrad information om överskottshanteringen i årsredovisningen

Förslag: Livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska lämna utförligare information om företagets överskottshantering i årsredovisnings resultatanalys. De allmänna bestämmelserna om vilken information som ska lämnas tas in i lag medan mer detaljerade bestämmelser tas in i Finansinspektionens redovisningsföreskrifter.

Skälen för förslaget: Försäkringsföretag ska i dag i förvaltningsberättelsen lämna viss information om försäkringsrörelsens avsättningar och resultat uppdelat på försäkringsgrenar. Allmänna föreskrifter om detta finns i lag och mer detaljerade regler i Finansinspektionens redovisningsföreskrifter. Informationen lämnas i den så kallade resultatanalysen som ingår i förvaltningsberättelsen (se 6 kap. 3 § ÅRFL samt 6 kap. 3 § och bilaga 6 FFFS 2008:25 om årsredovisning i försäkringsföretag).

Det finns enligt vår mening anledning att kräva förbättrad information om överskottshanteringen i årsredovisningen. Det är i så fall naturligt att informationen lämnas i förvaltningsberättelsens resultatanalys. Sådan information bör bl.a. avse en sammanfattning av de principer som företaget tillämpar i sin överskottshantering,

beräkningen av företagets och olika försäkringars överskott i företagets löpande överskottshantering, principerna för förvaltningen av tillgångar motsvarande försäkringstagarnas överskott och ändringar i sådana principer. Detaljerad information bör även lämnas om hanteringen av överskott och underskott för olika försäkringar under året.

Förslaget bör genomföras genom att mera allmänna krav på vilken information som ska lämnas tas in i ÅRFL, medan regler om mer detaljerad information tas in i redovisningsföreskrifter från Finansinspektionen. Sådana regler kan införas av Finansinspektionen med stöd av det nuvarande bemyndigandet på redovisningsområdet i 1 kap. 4 § ÅRFL och den vidaredelegation som skett från regeringen.

5.4.17 Förbättrad försäkringstagarinsyn och -inflytande över företagsstyrningen

Förslag: Försäkringstagarnas skydd på anspråk på överskott i hybridbolag förstärks genom en utökad rätt till insyn och inflytande över företagsstyrningen. Sådana förslag behandlas i avsnitt 7.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst ska försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott ha närvarorätt, frågerätt och förslagsrätt på stämman även när fullmäktige utsetts.

Skälen för förslaget: En aktieägare har insyn och inflytande över överskottet som är företagets riskkapital i ett aktiebolag på grund av sina rättigheter som aktieägare. På liknande sätt föreslår vi att skyddet för försäkringstagarnas anspråk på överskott i hybridbolag förstärks genom att öka deras insyn och inflytande över företagets styrning. Vi gör detta bl.a. genom förslaget om att ge dem rätt att närvara, ställa frågor och lämna förslag på stämman samt få del av vissa handlingar (se vidare avsnitt 7).

Motsvarande rättigheter är värdefulla för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst oavsett, om dessa är delägare eller inte. Vi anser därför att dessa bör ges en lagstadgad rätt att närvara, ställa frågor och lämna förslag på stämman samt få del av vissa räkenskapshandlingar och

protokoll, även om fullmäktige utsetts. Vi föreslår därför bestämmelser i FRL om detta.

Vi har tidigare lämnat förslag om rätt för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott att bl.a. klandra beslut av stämman som strider mot företagets överskottsregler (se avsnitt 5.4.11 och 5.4.12). Utökad insyn och inflytande på stämman är av vikt för att sådana rättigheter ska kunna utnyttjas väl.

5.4.18 Förbättrad tillsyn av överskottshanteringen och informationen om den samt avtalsvillkor

Bedömning: Försäkringstagarnas skydd för anspråk på överskott i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst bör och kan förstärkas genom förbättrad tillsyn av Finansinspektionen och Konsumentverket, med grund i gällande bestämmelser och i de som vi nu föreslår. Detta fråntar dock inte livförsäkringsföretagens stämma, styrelse och andra ställföreträdarens ansvar för att se till att överskottshanteringen sköts på ett sätt som är förenligt med lagens och företagets överskottsregler samt tillvaratar befintliga försäkringstagares och andra ersättningsberättigades intressen. De föreslagna bestämmelserna inskräper ytterligare deras ansvar för detta.

Skälen för bedömningen: Vi har tidigare föreslagit att försäkringstagarnas rättigheter till återbäring ska preciseras redan i avtalet om försäkring.

De av oss föreslagna riktlinjerna för överskottshantering ska i likhet med dagens ordning för försäkringstekniska riktlinjer antas av styrelsen och vara bindande för företaget samt ges in till Finansinspektionen senast i samband med att de börjar tillämpas. Riktlinjerna ska offentliggöras och i lämpliga delar ingå i annan information till försäkringstagarna.

I likhet med tidigare ska intagande av villkor i bolagsordningen eller stadgar godkännas av Finansinspektionen för att få verkställas. Detta gäller bl.a. regler där om vilka försäkringstagare och försäkrade som har anspråk på överskott och om från kontributionsprincipen avvikande villkor ska gälla för överskottshanteringen.

Vi har även föreslagit en rad ytterligare bestämmelser som ger grund för att Finansinspektionen ska kunna få information om och

ingripa mot överskottshantering som sker i strid mot försäkringstagarnas intressen i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Vissa verksamhetsförändringar som omfattas av vårt förslag om utökad information om överskottshanteringen i avsnitt 5.4.15 kan kräva tillstånd av Finansinspektionen, t.ex. beslut om meddelande av nya försäkringar som kräver ändringar i tillståndets omfattning. Normalt krävs dock inte tillstånd från Finansinspektionen för nyss behandlade beslut av stämman eller styrelsen, även om dessa berör överskott på ett väsentligt sätt. Besluten måste då prövas av Finansinspektionen inom ramen för den löpande tillsynen. Den föreslagna utvidgade likhetsprincipen ger Finansinspektionen klarare lagstöd för ingripanden genom föreläggande om rättelse enligt ingripandebestämmelserna i FRL. Genom att i sina myndighetsföreskrifter begära in från företagen den av oss föreslagna informationen om beslut som påverkar överskott väsentligt kan Finansinspektionen på ett tidigt skede få information om väsentliga beslut i företagets överskottshantering (se vidare avsnitt 5.4.18).

I sista hand finns bestämmelsen om god försäkringsstandard som grund för ingripanden även i överskottshänseende. Att olika metoder i ett företag inte strider mot varandra (se avsnitt 5.3.1) bör exempelvis kunna omhändertas genom den allmänna principen om god försäkringsstandard. Detta blir förstås också en fråga för Finansinspektionens prövning i samband med intagande av regler om överskottshantering i bolagsordningen eller stadgar respektive i den löpande tillsynen av överskottshanteringen med hänsyn till sådana regler och antagna överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.1 och 5.4.2). Vi vill påpeka att det som Finansinspektionen ska ingripa mot inte är rena affärsmässiga bedömningar i den löpande verksamheten hos olika företag, utan beslut som inte grundas på rena affärsmässiga bedömningar eller som fattas i strid mot underlag om vad som är affärsmässigt bäst för de försäkringstagare och försäkrade som har anspråk på företagets överskott och därmed svarar för dess riskkapital.

Det finns således goda förutsättningar för Finansinspektionen att bedriva en effektiv och kvalitativt god tillsyn som säkerställer ett gott konsument- och försäkringstagarskydd för försäkringstagares och försäkrades anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Även Europeiska kommissionen – som i ett ärende haft anledning att granska den nuvarande regleringen på detta område i FRL och funnit att den svenska regleringen inför-

livar försäkringsdirektiven på ett riktigt sätt – har pekat på behovet av en förbättrad genomlysning och en förbättrad tillsyn av svenska konsumentvårdande myndigheter.

Finansinspektionen har erhållit stora resursförstärkningar under senare tid. I sammanhanget bör anmärkas att Finansinspektionen redan tidigare har aviserat sin avsikt att skärpa tillsynen av överskottshantering i traditionella livförsäkringsföretag.¹⁰

Tillsynen på försäkringsområdet berör även Konsumentverkets ansvarsområde. Det gäller inte minst kravet att försäkringstagares rätt till återbäring enligt försäkringsavtal är tillräckligt tydliga och precisa samt inte är oskäligen mot konsumenter och jämställda. Även missledande information till försäkringstagare om anspråk i överskott som kan användas som företagets riskkapital kan omfattas av Konsumentverkets tillsyn. Finansinspektionen och Konsumentverket bör dock kunna komma överens sinsemellan om hur tillsynen av sådan information bäst ska bedrivas.

Vi ser sammanfattningsvis inget behov av nya lagregler utöver de som finns och föreslagits för att Konsumentverket tillsammans med Finansinspektionen ska kunna bedriva en effektiv och kvalitativ god tillsyn av de svenska livförsäkringsföretagens återbärings- och överskottshantering.

De föreslagna bestämmelserna är givetvis också värdefulla för att ytterligare inskräpa ansvaret för stämman, styrelsen och andra ställföreträdare i de ömsesidigt verkande försäkringsbolagens att agera på ett sätt som överensstämmer med överskottsreglerna och som tillvaratar de befintliga försäkringstagarnas intressen i överskottshänseende. Myndigheternas tillsyn fråntar inte företagen deras ansvar för detta.

---

¹⁰ I rapporten Konsumentskyddet på finansmarknaderna framhålls att Finansinspektionen genom sin tillsyn kan få en uppfattning om de problem konsumenten möter, och även verka för att försäkringsföretagen själva följer och analyserar dessa frågor. Inspektionen har i rapporten vissa förväntningar på hur företagen bör organisera en sådan intern analys och hur de bör kunna redovisa den. Företagens åtgärder kommer sedan att följas upp i tillsynen (se Finansinspektionens rapport 2009:10 s. 62).

5.5 Överskottshantering enligt FL för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst – Optionen

5.5.1 Optionens huvudsakliga innehåll

Förslag: Ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar får tillämpa en överskottshantering med vinstutdelning enligt lagen om ekonomiska föreningar (optionen) i stället för en överskottshantering enligt 1982 års FRL. I så fall ska företaget ha ett särskilt avgränsat ägarkapital efter förebild från reglerna om medlemsinsatser i ekonomiska föreningar i allmänhet (delägarkapital respektive medlemskapital). Vidare ska överskott hanteras enligt FL samt kunna delas ut till delägarna respektive medlemmarna och, i förekommande fall, externa finansiärer, genom vinstutdelning enligt samma lag.

En överskottshantering enligt FL ska vara obligatorisk för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som har regler om vinstutdelning till medlemmar eller externa finansiärer i bolagsordningen eller stadgarna och får dela ut vinst.

Skälen för förslaget:

En överskottshantering enligt FL ska vara ett alternativ till en överskottshantering enligt FRL

En viktig utgångspunkt för våra förslag om överskottshanteringen i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag är att företagen ska göra en tydlig åtskillnad mellan vad försäkringstagare har rätt till enligt avtal och vad som utgör anspråk i överskott som får användas som företagets riskkapital. Detta ligger till grund för vårt förslag till nya överskottsregler i FRL för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst i avsnitt 5.4. En sådan överskottshantering bygger i princip på vad som gällde redan enligt 1982 års FRL.

I de överskottsreglerna som gäller för ekonomiska föreningar i allmänhet görs en tydlig åtskillnad mellan fordringar som kund enligt avtal respektive anspråk på överskott på grund av medlemsinsatser. De olika slagen av rättigheter bestäms genom olika slag av finansiella instrument. Detta gäller inte bara om insatserna betalas

genom engångsinbetalningar, utan även om insatser betalas in löpande samtidigt med vederlaget för köp av tjänster från föreningen.

Införandet av en överskottshantering enligt FL även för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar innebär att alla eller vissa försäkringstagare kan svara för företagets riskkapital i rollen som ägare till det berörda företaget (delägare i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag respektive medlem i en livförsäkringsförening). Det skulle ske på ett för dem och övriga företagsintressenter öppet och tydligt sätt genom att deras anspråk på överskott som får användas som företagets riskkapital grundas på tillskjutet ägar- respektive medlemskapital och bli föremål för en överskottshantering enligt associationsrättsliga regler för ekonomiska föreningar i allmänhet i FL.

Det bör uppmärksammas att en sådan överskottshantering, som bygger på en indelning i bundna och fria fonder, delvis införts den 1 april 2011 genom FRL för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som får dela ut vinst till externa intressenter som bidrar med riskkapital (se 12 kap. 64 § och 13 kap. 19 § FRL). Men en överskottshantering enligt FL är nu inte ett alternativ till en överskottshantering enligt 1982 års FRL. Den utgör snarare ett komplement till en överskottshantering med konsolideringsfond som kommer till uttryck i 12 kap. 70 § och 13 kap. 22 § FRL. I praktiken skulle båda sätten för överskottshantering kunna förekomma samtidigt i ett och samma bolag, om inte Finansinspektionen vid godkännande av vinstutdelningsvillkor i bolagsordningen eller stadgarna ställer upp begränsningar som går längre än vad FRL medger.

Vi anser att det bör finnas en möjlighet för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar att tillämpa en överskottshantering anpassad efter FL:s överskottsregler. För att motverka nya hybrider bland de svenska livförsäkringsföretagen bör enskilda företag inte få blanda en överskottshantering enligt FRL med en överskottshantering enligt FL. I så fall blir det än svårare för försäkringstagare och delägare att förstå företagets överskottshantering. Det strider mot kravet på en tydligare överskottshantering, särskilt om företaget skulle ta upp externt villkorat riskkapital med anspråk på vinstutdelning (se avsnitt 5.8.8).

Enligt vår mening uppkommer betydande svårigheter för Finansinspektionen att vid prövningen av bolagsordningen eller stadgarna säkerställa en enhetlig praxis bland berörda bolag som tillgodoser en rättvis och förutsägbar behandling av olika försäkrings-

tagares och försäkrades anspråk på överskott. Finansinspektionen skulle bl.a. behöva förvägra företaget att inrätta fonder som företaget får inrätta enligt lag för att överskottshanteringen ska bli överblickbar.

En överskottshantering enligt FL som bygger på att företag delar ut vinst till ägarna (medlemmarna) bör enligt vår mening vara ett alternativ till en överskottshantering med konsolideringsfond och därtill anknutna bestämmelser om överskottshanteringen med utgångspunkt i 1982 års FRL (se 12 kap. 70 § och 13 kap. 22 § FRL). Ett enskilt företag bör inte få blanda dessa två så helt skilda ordningar för överskottshantering.

Vi anser alltså att företagsformerna på livförsäkringsområdet bör tydliggöras genom en tydlig rågång mellan, å ena sidan, livförsäkringsföretag som har en självfinansierande överskottshantering utan vinstutdelning med utgångspunkt i 1982 års FRL och, å andra sidan, livförsäkringsföretag som har en överskottshantering som bygger på vinstutdelning även till externa finansärer, med utgångspunkt i anknuten associationsrättslig lagstiftning, dvs. ABL för livförsäkringsaktiebolag respektive FL för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar.

Det första alternativet kan man kalla för en överskottshantering enligt FRL. Det andra alternativet kan man kalla för optionen eller en överskottshantering enligt FL.

En överskottshantering enligt FL ska vara obligatorisk om företaget får dela ut vinst

Om värdeöverföringar till externa intressenter ska få göras mer diskretionärt i annan form än genom utbetalning av avtalad ränta på förlagslån, garantikapital eller verksamhetskapital är det även i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar väsentligt att försäkringstagarnas riskkapital identifieras och separeras från deras försäkringsfordringar. Deras riskkapital, vare sig de tillskjuts som insatser i samband med premieinbetalningar eller består av vinster eller andra ackumulerade överskott, bör avgränsas konsekvent från försäkringsfordringarna. Därmed läggs grunden för en överskottshantering som är anpassad för vinstutdelning till försäkringstagare och externa intressenter som svarar för riskkapital i form av ägarinsatser och förlagsinsatser. Det framgår därmed också öppet för försäkringstagarna att t.ex. innehavare av förlagsandelar

har rätt till vinstutdelning på sitt riskkapital framför delägarinsatser eller medlemsinsatser. Vidare uppnås att försäkringstagarnas anspråk på riskkapital skyddas i minst samma utsträckning som gäller för medlemmars insatskapital i ekonomiska föreningar i allmänhet. Det anförda tillgodoses genom att bestämmelser i FL om medlemmar (3 kap.) och återbetalning av medlemsinsatser (4 kap.) ska gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Redan gällande FRL ger uttryck för en överskottshantering i denna riktning genom att vinstutdelning till garantier och innehavare av förlagsinsatser grundas på balanserade vinster och en indelning i fria och bundna fonder (se 12 kap. 64 § och 13 kap. 19 § FRL). Detta är en annan överskottshantering än den som kommer till uttryck i användningen av konsolideringsfonden för återbäring eller förlusttäckning (se 12 kap. 70 § och 13 kap. 22 §). De senare bestämmelserna är i och för sig inte formellt begränsade till det fallet att allt överskott ska återgå till försäkringstagarna i form av återbäring. Det är dock svårt att se hur företag ska kunna tillämpa båda bestämmelserna samtidigt på ett överskådligt och förutsebart sätt för försäkringstagarna och investerare.

En överskottsreglering enligt ABL gäller för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Överskottsreglerna i ABL och FL har flera likheter genom att de bygger på inrättande av fria och bundna fonder samt en redovisning av balanserade vinster och förluster. Därmed är det konsekvent att den här diskuterade överskottshantering enligt FL ska vara obligatorisk för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som får dela ut vinst genom vinstutdelning på stämma. Det kan åter erinras om att det i praktiken blir fråga om en sådan överskottshantering som redan idag kommer till uttryck i 12 kap. 64 § och 13 kap. 19 och 20 §§ FRL. Skillnaden med vårt förslag blir att överskottsreglerna i FL måste tillämpas mer konsekvent genom att försäkringstagarnas riskkapital i bolaget måste renodlas som ägarkapital, att anspråket på överskott grundas på gjorda delägar- och medlemsinsatser samt att reglerna i FL även i övrigt ska tillämpas i överskottshantering. Det gäller såväl ifråga om vilka regler företaget ska ha i bolagsordningen och hur överskott hanteras i den praktiska tillämpningen. Såsom vi återkommer till bör endast några avvikelser föreskrivas.

Mot angivna bakgrund bör ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar få dela ut vinst enbart om företaget i sin

helhet tillämpar FL i sin överskottshantering. I så mening har optionen ett obligatoriskt inslag.

5.5.2 Optionens närmare innehåll

Förslag och bedömning: Delägarkapital och medlemskapital ska skjutas till av företagets delägare respektive medlemmar. För dessa ska gälla bestämmelserna i 3 och 4 kap. FL. Utöver vad som följer av FL tillåts även insatser som är kvotandelar.

Bestämmelserna i 10 kap. FL om överskottsutdelning och annan användning av företagets egendom ska tillämpas. Överskottsutdelning och återbetalning av insatser kan dock kopplas till överskott bestämt på annat sätt än enligt FL.

Redan av FL följer ett kopplingsförbud mellan försäkringsfordringar och de överskott som delägarna eller medlemmarna får anspråk på till följd av inbetalda delägar- eller medlemsinsatser.

Endast vissa av våra förslag i avsnitt 5.4 ska gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Det är bestämmelsen om tydliga och precisa avtalsvillkor om premier och rätt till återbäring (se avsnitt 5.4.1) samt det preciserade förespeglingsförbudet (se avsnitt 5.4.4).

Det ska av firmanamnet framgå om ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening får dela ut vinst.

Skälen för förslaget och bedömningen:

Ett individualiserat riskkapital från delägarna respektive medlemmarna genom ägarinsatser

I ett livförsäkringsföretag som tillämpar överskottsreglerna i FL bör delägarna respektive medlemmarna svara för tillskottet av företagets riskkapital genom särskilda insatser som är individualiserade. Dessa bör kallas för delägarinsatser i ömsesidiga försäkringsbolag och medlemsinsatser i livförsäkringsföreningar. För sådana insatser bör gälla vad som föreskrivs för medlemsinsatser i 3 och 4 kap. FL. Vi föreslår att det hänvisas dit och klargörs att bestämmelserna gäller för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Vi föreslår också en anpassnings-

bestämmelse i FRL om att vad som gäller för medlemsinsatser även bör gälla för delägarinsatser.

Delägarinsatser respektive medlemsinsatser bör endast få skjutas till av företagets delägare eller medlemmar. Det anförda följer enligt vår mening redan av hänvisningen till nämnda bestämmelser i FL.

En överskottshantering genom vinstutdelning till delägarna respektive medlemmarna

När optionen tillämpas ska överskottshanteringen att ske genom vinstutdelning till delägarna eller medlemmarna och i övrigt enligt samma ordning som i ekonomiska föreningar i allmänhet. Detta bör tillgodoses genom hänvisningar till 10 kap. FL. Vilka finansieringsformer och överskottsfonder som får förekomma i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som tillämpar en överskottshantering enligt FL behandlas senare (se avsnitt 5.7 och 5.8).

Vilka särregler bör gälla för i förhållande till FL?

Överskottshanteringen i livförsäkringsföretag har traditionellt berört fonder där försäkringstagarna har kollektiva anspråk på överskott. Delägarinsatserna respektive medlemsinsatserna bör därför kunna individualiseras som individuella kvotandelar av motsvarande slag som i aktiebolag. Detta kan också vara en fördel när företagets överskottsregler enligt bolagsordningen eller stadgarna inte ska bygga på företagets årsredovisning. Om insatserna ska bestämmas som nominella insatser eller en kvotandel bör bestämmas av delägarna eller medlemmarna och regleras i dess bolagsordning eller stadgar. Vi föreslår därför särbestämmelser om detta i FRL jämfört med FL.

Enligt FL samlas överskott som inte har delats ut, respektive underskott som ännu inte har minskat ägarkapitalet, upp i olika fonder eller motsvarande negativa poster. Överskottet samlas upp i en reservfond, om en sådan ska inrättas enligt stadgarna. Annars samlas överskott eller underskott upp i form av balanserade vinster eller förluster. Reservfonden och/eller balanserade vinster har medlemmarna ett slags kollektivt anspråk på såsom ägare. Överskott i

reservfonden får användas för förlusttäckning om inte balanserade vinster kan användas. Balanserade förluster kan täckas genom minskning av medlemsinsatserna. Vi ser ingen anledning att ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska ha andra överskottsfonder eller hantera överskott på något principiellt avvikande sätt. Vi föreslår därför inga särregler i förhållande till 10 kap. FL, utom i ett avseende.

Vi har tidigare tagit ställning för att ett livförsäkringsföretags överskottsregler inte ska behöva kopplas till årsredovisningen (se avsnitt 5.3.3.). Detta bör även gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Vad en delägare eller medlem kan få ut vid en avgång som delägare eller medlem behöver därför inte kopplas till vad som utgör eget kapital enligt balansräkningen, såsom föreskrivs i FL för ekonomiska föreningar i allmänhet (se 4 kap. 1 §). Av motsvarande skäl bör inte överskottsutdelning behöva fördelas till ägarna på grund val av årets resultat såsom föreskrivs för ekonomiska föreningar i allmänhet (se 10 kap. 1 § första stycket 2). Vi föreslår därför att vad man kan få i dessa sammanhang får kopplas till överskott bestämt på annat sätt och att detta i så fall ska bestämmas i bolagsordningen eller stadgarna. Vi föreslår en särbestämmelse i FRL jämfört med FL som klargör detta. Bestämmelserna bör framgå av nuvarande särregler om bolagsordningens respektive stadgarnas tillstånd för de olika företagsformerna i 11, 12 och 13 kap.

Vi har övervägt om FRL bör kräva eller medge att företaget i bolagsordningen eller stadgarna får föreskriva att försäkringsfordran och anspråket på ägarkapitalet är odelbara, så att ägarandelen inte kan överlåtas eller på annat sätt förfogas över skilt från försäkringsfordran. Detta skulle kunna anses vara naturligt med hänsyn till att delägarskapet i ett ömsesidigt försäkringsbolag i regel uppkommer och upphör som en direkt följd av att ett försäkringsavtal ingås respektive upphör. En odelbarhet skulle kunna anses vara lämpligt med hänsyn till att medlemskapet i en försäkringsförening kan villkoras av att ett försäkringsavtal ingås (se prop. 2009/10:246 s. 286 och 356).

Vi har dock inte funnit några sakliga skäl för att kräva eller ens medge en sådan mellanform av överskottshantering. Tvärtom förutsätter en klar åtskillnad mellan försäkringsfordringar och anspråk på överskott ett kopplingsförbud. Ett kopplingsförbud följer enligt vår mening redan av att överskottsreglerna i FL. Det behövs alltså

ingen ytterligare bestämmelse i FRL för att klargöra ett kopplingsförbud.

Vilka särregler bör gälla jämfört med företag som inte får dela ut vinst?

Vi har tidigare föreslagit flera ändringar i FRL som ska gälla för ömsesidiga livförsäkringsföretag eller livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Enbart vissa av dessa blir relevanta för företag som ska tillämpa optionen och därmed överskottsreglerna i FL.

Vårt tidigare förslag om en precisering av avtalsvillkor avseende återbäring (se avsnitt 5.4.1) – dvs. att avtalsvillkoren ska innehålla tillräckligt tydliga och precisa villkor om premier och återbäring – får särskild betydelse när företaget får dela ut vinst. På samma sätt som i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst kan företagets ägare i egenskap av försäkringstagare bära finansiella, aktuariella och kostnadsrisker för försäkringarna inom ramen för villkorad återbäring. Men det bör även här ske genom tydliga och preciserade villkor, och dessa får inte utformas så att försäkringstagarna bär allmän rörelserisk. I detta avseende bör alltså göras motsvarande bedömning som i fråga om vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Sådana allmänna rörelserisker bör bäras ägarnas överskott och drabbar i sista hand deras delägarkapital respektive medlemskapital. Den föreslagna bestämmelsen om precisering av avtalsvillkor bör alltså definitivt gälla för sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Vårt förslag om att det ska erinras i avtalet om försäkringstagarna har anspråk på överskott som är företagets riskkapital (se avsnitt 5.4.1) bör inte gälla för ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Det motiveras av att försäkringstagare inte får ha sådana anspråk på grund av försäkringar där.

I företag som får dela ut vinst bör överskottsreglerna vara enkla och tydliga att tillämpa. De bör i sin helhet framgå av bolagsordningen. I likhet med vad som gäller för ekonomiska föreningar får det anses tillräckligt med bestämmelser om att grunderna för fördelning av överskott ska framgå. Vårt förslag till bestämmelser om överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.2) bör således inte gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Den särskilda kompetensfördelning som behandlas i avsnitt 5.4.3 blir inte heller aktuell i berörda företag. Överskott bör i stället hanteras av delägarna eller medlemmarna på stämman i den utsträckning som gäller för ekonomiska föreningar i allmänhet. Stämman får dock uppdra åt styrelsen att lämna gottgörelse enligt 10 kap. 5 §. Motsvarande möjlighet bör finnas för optionsföretagen. Detta följer av förslaget om hänvisningar till 10 kap. FL.

Det preciserade förespeglingsförbudet (se avsnitt 5.4.4) är relevant för alla livförsäkringsföretag och bör definitivt gälla för optionsföretagen.

Vad vi tidigare anfört om att i värdeöverföringsreglerna för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar behålla vinstutdelningsbegreppet, på samma sätt som i FL, är relevant också när sådana företag får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.6).

Det finns inte skäl för att ha särregler om förvaltning av tillgångar motsvarande överskott (se avsnitt 5.4.8) eller en regel som särskilt erinrar om att överskottshantering ska beaktas i riktlinjer för intressekonflikter (se avsnitt 5.4.9).

De intressekonflikter som en överskottshantering enligt FL innebär bör beaktas, men det kan ske inom ramen för de allmänna bestämmelserna om riktlinjer för intressekonflikter som gäller för alla försäkringsföretag idag.

Vi finner inte heller tillräckliga skäl för att ha en särskild oberoende kontroll av överskottshantering (se avsnitt 5.4.14).

Våra förslag utesluter givetvis inte att företag som får dela ut vinst har villkor i avtalet om avgifter för garantier och för sina driftskostnader. Överskott från sådana avgifter om rörelsen går bättre än förväntat kommer företagets delägare eller medlemmar tillgodo i form av överskottsutdelning enligt FL eller vinstutdelning på stämma baserat på storleken av inbetalda eller genom insatsemission tillgodoförda insatser. Detta måste ske på ett sätt som är förenligt med den associationsrättsliga generalklausulen (likabehandlingsprincipen) i FRL. I likhet med ekonomiska föreningar i allmänhet bör en sådan princip anses tillräcklig även i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. En förstärkt likabehandlingsprincip av det slag som vi tidigare föreslagit för de som inte får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.7) bör således inte gälla för dem.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst får inte försäkringstagare eller försäkrade ha anspråk på överskott på grund av försäkringar. Sådana anspråk på

överskott tillkommer enbart delägarna respektive medlemmarna på grund av inbetalda ägarinsatser (delägar- eller medlemsinsatser). Vårt förslag i avsnitt 5.4.12 om förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott genom en talerätt mot stämmobeslut och rätt till tillgångar vid företagets likvidation blir därmed inte relevant för nämnda företag.

Däremot bör försäkrade med anspråk på överskott på grund av inbetalda delägar- eller medlemsinsatser få göras till delägare respektive medlem i alla ömsesidiga livförsäkringsföretaget. En sådan förändring är naturlig om företaget övergår till vinstutdelning. Genom att göras till delägare kan den försäkrade skjuta till delägar-kapital och svara för riskkapitalet även efter övergången. Vårt förslag till ändringar om att försäkrade med anspråk på överskott kan göras till delägare möjliggör detta (avsnitt 5.4.12). Bestäm-melsen bör alltså anpassas så att den kan tillämpas även i sådana fall.

För att särskilt beakta sådana fall och då det är osäkert vad nya redovisningsregler för försäkringsföretag kommer att innebära bör det medges att överskott som ska fördelas på ägarna inte alltid måste bygga på årsredovisningen (se avsnitt 5.4.13)

Vårt förslag om förbättrad information om överskotts-hanteringen är kopplade till om försäkringen som sådan medför anspråk på överskott och bör därför inte gälla för optionsföretagen (se avsnitt 5.4.15). Optionsföretagen bör klargöra grunderna för vinstutdelning av överskott i bolagsordningen eller stadgarna vilket bör framgå av reglerna.

I övrigt framgår information om användning av överskott genom information till ägarna om beslut om vinstutdelning på stämma i samma utsträckning som i ekonomiska föreningar i allmänhet, dvs. genom information i årsredovisningen och stämmoprotokoll. Om företaget tillämpar en överskottshantering som inte bygger på redovisade vinster är det relevant att lämna upplysningar om det i årsredovisningen. Det beror på att ägarna regelmässigt är försäkringstagare och att överskottsutdelning kan förekomma vid sidan av vanlig vinstutdelning (se vidare avsnitt 12.1).

Våra förslag om förbättrad tillsyn av Finansinspektionen och Konsumentverket/KO får främst betydelse för tillsynen avseende livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, men i de delar där samma bestämmelser ska gälla alla livförsäkringsföretag förbättras i och för sig också möjligheterna till tillsyn av vinstutdelande livförsäkringsföretag (se avsnitt 5.4.18). I sådana företag kommer dock skyddet för anspråk på överskott att huvudsakligen tillgodo-

ses genom de minoritetsskyddsregler som FL innehåller. Detta är konsekvent med vad som gäller för ekonomiska föreningar i allmänhet samt medlemsbanker och kreditmarknadsföreningar. Ett skydd för konsumenter och försäkringstagare som delägare eller medlemmar i vinstutdelande livförsäkringsföretag kommer därmed huvudsakligen att ske med stöd av regler utanför FRL.

Fortfarande måste dock Finansinspektionen i sin tillsyn ingripa om företag bryter mot bestämmelser som kan föranleda sanktioner enligt FRL. En viktig del av Finansinspektionens tillsyn enligt FRL blir också att i samband med godkännande av bolagsordnings- eller stadgeändringar beakta att reglerna om delägar- eller medlemskapital blir rättvisa och förutsägbara för bolagets försäkringstagare och försäkrade som ska bidra med sådant kapital (se vidare avsnitt 11 om övergång till vinstutdelning).

Den löpande tillsynen av överskottshanteringen kan dock förväntas bli mindre aktiv jämfört med livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst och där vi identifierat större behov av särregler i FRL jämfört med ABL och FL för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott. Givetvis måste den tillsyn enligt solvensreglerna som ska skydda optionsföretagens försäkringsfordringar vara lika stark som i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Detta skyddsbehov blir inte mindre bara för att försäkringstagaren är en av delägarna eller medlemmarna med anspråk på överskott på grund av delägarinsatser respektive medlemsinsatser.

Våra förslag innebär en tydligare rågång mellan ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst jämfört med de som inte får dela ut vinst. De förslag som lämnas innebär att överskottsreglerna skiljer sig åt i väsentliga avseenden. Vi föreslår att det av firmanamnet ska framgå om företaget får dela ut vinst enligt bolagsordningen eller stadgar. Detta bör framgå genom tillägget, vinstutdelande, som får förkortas (vinstud.). De företag som inte har ett sådant tillägg är per definition ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

5.6 Nya överskottsregler i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst

Förslag: Endast vissa av våra förslag i avsnitt 5.4 för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska gälla för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Det är förslaget om tydliga och precisa avtalsvillkor om premier och rätt till återbäring (se avsnitt 5.4.1) samt det preciserade förespeglingsförbudet (se avsnitt 5.4.4). Detsamma gäller förslaget att tydliggöra att vinstutdelningsförbudet är ett värdeöverföringsförbud (se avsnitt 5.4.6) och det preciserade förespeglingsförbudet.

Det behövs ingen ny bestämmelse i FRL för att klargöra att företag inte får vidta associationsrättsliga dispositioner eller missgynnande transaktioner i kapitalförvaltningen som inkräktar på underlaget för försäkringstagarnas rätt till återbäring eller återbäringsreglerna i försäkringsavtalet.

Det ska av firmanamnet framgå om ett livförsäkringsaktiebolag får dela ut vinst.

Skälen för förslaget:

Utgångspunkter

I ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska överskottsreglerna syfta till att åstadkomma en förutsägbar och rättvis överskottshantering av företagets riskkapital som försäkringstagarna har anspråk på (se avsnitt 5.4.1 och 5.4.2).

I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag får ingen konsolideringsfond finnas och det är aktieägarna som har anspråk på företagets överskott. I ett sådant företag får försäkringstagaren inte ha något anspråk på bolagets överskott. En försäkringstagare kan dock samtidigt vara aktieägare eller en extern finansiär med rättigheter enligt exempelvis ett kapitalandelslån, där kapitalet kan användas som villkorat riskkapital. I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag separeras således redan i dag rättigheterna som försäkringstagare och investerare genom att bolaget emitterar aktier och andra riskkapitalinstrument som separata finansiella instrument skilt från försäkringsavtalet.

Försäkringstagarnas rättigheter och skyldigheter i ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag ska regleras på ett fullständigt,

tydligt och precist sätt i försäkringsavtalet. Att så sker ska bl.a. säkerställas i samband med prövningen vid ombildning till ett vinstutdelande livförsäkringsbolag och inom ramen för den löpande tillsynen av försäkringsbolagen. Därigenom kommer försäkringstagarnas rättigheter gentemot företaget redan i dag att i sin helhet regleras av vanliga avtalsrättsliga regler. Det finns bestämmelser i avtalsrätten som ska säkerställa att avtalsvillkor är tydliga och inte oskäligen gentemot enskilda försäkringstagare. Dessa innebär bl.a. möjligheter att bortse från eller jämka oskäligen avtalsvillkor. Vidare är möjligheterna till detta större för konsumentavtal än för andra avtal.

Om försäkringstagaren samtidigt skulle vara aktieägare i bolaget har denne ett anspråk på överskott på grund av rättigheterna som aktieägare. Därmed finns ett sådant riskkapitalskydd som aktieägare enligt ABL och ett mer utvidgat investerarskydd om aktien skulle noteras.

Det finns redan vissa bestämmelser i FRL som avser att förhindra att överskottsreglerna i avtalet kringgås genom associationsrättsliga dispositioner eller missgynnande transaktioner i kapitalförvaltningen som inkräktar på underlaget för försäkringstagarnas rätt till överskott. Sådana aspekter omfattas enligt vår mening av försäkringsföretagens ansvar och Finansinspektionens tillsyn enligt den allmänna bestämmelsen om god försäkringsstandard i FRL (se 4 kap. 3 § FRL). Den bestämmelsen har – när det gäller försäkringsbolagen – överförts från 1 kap. 1 a § i 1982 års FRL. Ett krav på god försäkringsstandard bör, enligt förarbetsuttalandena till bestämmelsen, även avse vissa andra frågor än de som direkt rör anskaffningen av försäkringar, förvaltningen och skaderegleringen. Bolaget bör t.ex. handla så att inte särskilda skyddsbestämmelser kringgås, t.ex. överskottsreglerna i livförsäkringsbolaget (se prop. 1998/99:87 s. 182).

Enligt vår mening bör detsamma självfallet gälla när villkoren om rätt till återbäring av tillgångar eller andra värden som uppkommer i företaget finns i avtalet om försäkring. Företaget bör alltså handla så att inte återbäringsreglerna i avtalet kringgås genom associationsrättsliga dispositioner eller missgynnande transaktioner i kapitalförvaltningen som inkräktar på underlaget för försäkringstagarnas rätt till återbäring. Ett förbud mot detta följer enligt vår mening redan av god standardprincipen. Det behövs alltså ingen ny bestämmelse som fastslår detta.

I motsats till tidigare gällande standardregel bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer enligt den nya försäkringsrörelselagen att meddela föreskrifter om vilka åtgärder som ett försäkringsföretag ska vidta för att uppfylla kraven på sådan standard (se 4 kap. 18 § 3 FRL). Denna föreskriftsrätt kan även användas för att förtydliga vad som är missgynnande handlande i förevarande sammanhang.

Vilka särregler bör gälla jämfört med livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst?

Mot den anförda bakgrunden saknas enligt vår mening i och för sig behov av ytterligare regler för att främja en förutsägbar och överskådlig återbäringshantering i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Regleringen för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag omfattas inte heller direkt av utredningens uppdrag. Vi har dock tidigare föreslagit en bestämmelse om avtalsvillkor i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst. Bestämmelsen innebär att villkor om avgifter och kostnader som premier och återbärning i försäkringsavtal ska vara tillräckligt tydliga och precisa. Som nyss framhållits gäller sådana krav särskilt i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Den föreslagna bestämmelsen bör i denna del definitivt gälla för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag (se avsnitt 5.4.1).

Vårt förslag i nämnda avsnitt om att det ska erinras i avtalet om försäkringstagarna har anspråk på överskott som är företagets riskkapital bör inte gälla för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, eftersom försäkringstagare inte får ha sådana anspråk där. Det preciserade förespeglingsförbudet (se avsnitt 5.4.4) är relevant för alla livförsäkringsföretag och bör definitivt gälla för sådana livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.

Våra föreslagna ändringar om förtydligande av värdeöverföringsreglerna får betydelse för alla livförsäkringsaktiebolag, om inget undantag införs för de som får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.5). I livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst är dock de vanliga motiven för värdeöverföringsreglerna i ABL relevanta, nämligen att värdeöverföringar kan innebära risker för bolagets borgenärer att inte få betalt för sina fordringar och att majoritetsaktieägare kan genomföra förmögenhetsöverföringar som gynnar dem på minoritetsaktieägares bekostnad (se prop. 2004/05:85 s. 370).

Med företagets borgenärer och fordringar bör givetvis jämföras försäkringstagare och deras rätt till återbäring eller andra försäkringsfordringar enligt försäkringsavtal. Men det finns enligt vår mening också ett särskilt försäkringstagarintresse av att inga värdeöverföringar kan ske från bolaget vid sidan av de regler som följer av bolagsordningen eller av 11 kap. FRL. Det gäller sådana värdeöverföringar som i och för sig är förenliga med praxis för företag i allmänhet men som skulle minska försäkringstagarnas underlag för avtalad villkorad återbäring. Aktiebolagsrättslig praxis om att värdeöverföringar får ske utan formenliga beslut om vinstutdelning om samtliga aktieägare är överens kan därför exempelvis inte utan vidare tillämpas på livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Enligt vår mening kan sådana aspekter beaktas redan inom ramen för tillämpningen av de allmänna värdeöverföringsreglerna i ABL. Några särregler behövs därmed inte.

Det kan anmärkas att för bolag som redan har regler om vinstutdelning i bolagsordningen får den föreslagna ändringen ingen annan konsekvens än att det tydligare klargörs att värdeöverföringar på andra sätt än vinstutdelning eller enligt 11 kap. är olovliga, vilket redan får anses följa av att vinstutdelningsförbudet ansetts som ett värdeöverföringsförbud i aktiebolagsrättslig praxis.

I nu behandlade företag bör överskottsreglerna vara enkla och tydliga att tillämpa och i sin helhet framgå av bolagsordningen. Dessutom har försäkringstagarna inga anspråk på överskott i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Vårt förslag till bestämmelser om överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.2) bör redan av detta skäl inte gälla för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Den särskilda kompetensfördelningen som behandlas i avsnitt 5.4.3 blir inte heller aktuell i berörda företag, utan överskott hanteras av aktieägarna på stämman i den utsträckning som gäller för aktiebolag i allmänhet. Detsamma gäller en förstärkt likabehandlingsprincip (se avsnitt 5.4.7).

Det finns inte heller någon anledning att ha särregler om investeringar av överskott (se avsnitt 5.4.8) eller särskilt erinra om riktlinjer för intressekonflikter (se avsnitt 5.4.9). I den del som sådana riktlinjer beaktar försäkringstagare i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är det också ifråga om intressekonflikter i återbäringshanteringen och inte överskottshantering.

I livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst får inte försäkringstagare ha anspråk på överskott. Vårt förslag i avsnitt 5.4.11 om förstärkta rättigheter för försäkringstagare och försäkrade med

anspråk på överskott genom en talerätt mot stämmobeslut och rätt till tillgångar vid ett företags likvidation blir därmed inte relevant för nämnda företag.

Vi finner inte heller några skäl för att här föreskriva krav på en särskild oberoende kontroll av överskottshanteringen (se avsnitt 5.4.14).

För att särskilt beakta att försäkringstagare skulle kunna bli aktieägare efter ett hybridbolags övergång till vinstutdelning och då det är osäkert vad nya redovisningsregler för försäkringsföretag kommer att innebära bör det medges att överskott som ska fördelas på ägarna inte alltid måste bygga på årsredovisningen (se avsnitt 5.4.13).

Vårt förslag om förbättrad information om överskottshanteringen är kopplade till att försäkringen som sådan medför ett anspråk på överskott och bör därför inte gälla livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.15). Företag bör klargöra grunderna för vinstutdelning av överskott mellan aktieägarna i bolagsordningen vilket redan framgår av ABL. I övrigt framgår information om användning av överskott även här genom information till ägarna om beslut om vinstutdelning på stämma i samma utsträckning som i ekonomiska föreningar i allmänhet, dvs. genom information i årsredovisningen och stämmoprotokoll.

Våra förslag om förbättrad tillsyn av Finansinspektionen och Konsumentverket får främst betydelse för tillsynen avseende livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst, men i de delar där samma bestämmelser ska gälla alla livförsäkringsföretag förbättras i och för sig också möjligheterna till tillsyn av vinstutdelande livförsäkringsföretag för att skydda försäkringstagarna (se avsnitt 5.4.18). I sådana företag kommer dock skyddet för anspråk på överskott att tillgodoses genom de minoritetsskyddsregler som ABL innehåller ifråga om aktiebolag i allmänhet. Ett skydd för konsumenter och försäkringstagare som eventuella aktieägare i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag kommer därmed huvudsakligen att ske med stöd av regler utanför FRL, exempelvis om delägarrättigheterna noteras på en marknad. Fortfarande måste dock tillsynen även av dessa företag beakta och beivra att företaget följer sådana bestämmelser som kan föranleda sanktioner enligt FRL.

En viktig del av Finansinspektionens tillsyn enligt FRL blir också att i samband med godkännande av bolagsordnings- eller stadgeändringar beakta att reglerna om överskott blir rättvisa och förutsägbara för bolagets försäkringstagare och försäkrade, om

dessa ska bidra med sådant kapital som aktieägare efter övergången till vinstutdelning. Den löpande tillsynen av överskottshantering om en bred krets försäkringstagare skulle bli aktieägare kan dock förväntas bli mindre aktiv jämfört med livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst och där vi identifierat ett större behov av särregler i FRL jämfört med ABL för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott.

En tydlig rågång gäller mellan livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst jämfört med de som inte får dela ut vinst. Vi föreslår därför att det av firmanamnet ska framgå om ett livförsäkringsaktiebolag får dela ut vinst enligt bolagsordningen eller stadgarna genom tillägget, vinstutdelande, som får förkortas (vinstutd.). De företag som inte har ett sådant tillägg är per definition ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Sammanfattningsvis överensstämmer vår bedömning av vilka föreslagna överskottsregler i FRL som bör gälla för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst nära med de som vi anser bör gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

5.7 Upptagande av externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning – Överväganden och förslag

5.7.1 Utgångspunkter

Bedömning: Förutsättningarna för upptagande och användning av externt villkorat riskkapital i form av konvertibla skuldebrev och annan kapitalanskaffning i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bör behandlas i detta sammanhang.

Förutsättningarna för dem att ta upp externt villkorat riskkapital bör förbättras i sak och tydligare än i dag regleras i lag.

Tillåtna finansieringsformer bör även vara förenliga med våra övriga förslag till nya överskottsregler i FRL genom att deras ekonomiska innebörd blir avgörande för om de ska få användas i livförsäkringsföretag som inte får respektive får dela ut vinst.

Hänsyn bör också tas till i vilken utsträckning motsvarande finansieringsformer får användas i vanliga aktiebolag eller ekonomiska föreningar.

Skälen för bedömningen: Frågor om anskaffning, hantering och återbetalning av externt villkorat riskkapital och ägarkapital är en viktig del av överskottshantering i ömsesidigt verkande försäkringsföretag. Reglerna om detta ingår bland de överskottsregler som vi har att analysera.

I enlighet med regeringens strävan vid utformningen av 1982 års FRL och nuvarande FRL bör reglerna förbättra de ömsesidiga försäkringsbolagens och försäkringsföreningarnas förmåga att klara finansiella problem och förbättra deras finansieringsmöjligheter. Överskottsreglerna på detta område bör förbättra förutsättningarna för att anskaffa externt villkorat riskkapital och annat kapital än som varit möjligt enligt 1982 års FRL. Detta bör ske genom att förutsättningarna förbättras i sak så att riskkapitalet i större utsträckning än tidigare kan ingå i kapitalbasen enligt Solvens II-direktivet. Vidare bör försäkringsföretag få använda samma former för kapitalanskaffning som i andra svenska företag, om detta är förenliga med upplåningsförbudet för försäkringsföretag och företagets överskottsregler i övrigt.

I framtida överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag på detta område finns det enligt vår mening inte anledning att tillmäta själva formen för tillskotten eller klassificeringen i redovisningen eller solvensen någon avgörande betydelse. Av detta skäl bör inte heller reglerna bygga på den terminologi som finns där. Avgörande bör i stället vara åtagandets ekonomiska substans. Det väsentliga är med andra ord om det externt tillförda kapitalet och eventuell avtalad avkastning kan användas effektivt som riskkapital för att täcka underskott som uppkommer från försäkringsfordringar och andra bindande åtaganden. Detta överensstämmer i sak med utgångspunkterna för nuvarande FRL att i större utsträckning tillåta upplåningsformer med efterställd rätt i ett försäkringsbolags tillgångar eller vinst (se prop. 2009/10:246 s. 321). Det är med andra ord fråga om något annat än att investeraren genom förhandlingar eller ackord kan tvingas gå med på att efterge en fordran eller att investeraren blir lottlös i en konkurs såsom oprioriterad borgenär. Endast under angivna förutsättningar kan tillgångar motsvarande kapitalbeloppet betraktas som ett externt villkorat riskkapital och inte ett bindande åtagande som bara reducerar det ömsesidigt verkande företagets överskott. Såsom tidigare framgått uppkommer sådana anspråk på grund av försäkringar i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst respektive på grund av delägar- eller medlemsinsatser enligt våra

förslag för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

På motsvarande sätt bör hänsyn tas till om upptagandet av kapitalet medför en rätt till ränta eller ett anspråk på utdelning för investeraren. I båda fallen reduceras dock avkastningen till investeraren det överskott som försäkringstagarna har rättigheter i på grund av försäkringen eller inbetalda insatser, även om räntan och kapitalet i sig skulle kunna användas som ett villkorat riskkapital för att täcka försäkringsfordringar.

Vår översyn av FRL:s regler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag om externt villkorat riskkapital och annan anskaffning av riskkapital (som ett sammanfattande begrepp används i fortsättningen kapitalanskaffning) är alltså i första hand motiverat för att tillvarata försäkringstagarnas skydd för deras anspråk på överskott som kan användas som företagets riskkapital. Förhållandena i ömsesidigt verkande försäkringsföretag skiljer sig således i grunden från företag i allmänhet där det regelmässigt alltid är företagets ägare som står för riskkapitalet genom ett tydligt definierat ägar kapital. Enligt vår mening bör det redan av detta skäl framgå tydligt av lag vilka former för externt riskkapital som kan förekomma i olika företagsformer och vilka förutsättningar som gäller för användningen av externt villkorat riskkapital, inte minst i relation till försäkringstagarnas överskott. Detta är enligt vår mening särskilt viktigt för att bibehålla förtroendet bland försäkringstagarna för de ömsesidiga bolagen och försäkringsföreningarna som kooperativ associationsform.

Tydliga lagregler om formerna och förutsättningarna för användning av externt riskkapital och annan kapitalanskaffning är också viktigt för att undanröja osäkerhet hos externa investerare om vad som egentligen gäller för deras insatser av riskkapital i förhållande till annat riskkapital i försäkringsföretag. Annars kan i praktiken försäkringsföretagens möjligheter till kapitalförsörjning försämrats och försvåras av att nya finansieringsformer tillåts.

Enligt vår bedömning är det viktigt att förutsättningar för kapitaltillskott samt rätten till avkastning och eventuell återbetalning inte skiljer sig nämnvärt från vad som gäller för motsvarande kapitalformer i företag i allmänhet. Detta gäller speciellt om företaget använder hybridinstrument som utvecklats i praxis för aktiebolag och ekonomiska föreningar i allmänhet. Sådana instrument kan ju noteras på en marknad och bli föremål för förvärv av andra än den som ursprungligen gjorde tillskottet till försäkringsföretaget.

Överskottsreglerna i förevarande del är alltså även viktiga för att säkerställa ett tredjemansskydd för den som förvärvar instrumentet. Om tredjemansskyddet är svagt försvåras försäkringsföretagens möjligheter att skaffa externt villkorat riskkapital och annan finansiering eller ägarkapital samtidigt som kapitalkostnaderna för detta kan öka.

Mot denna bakgrund bör FRL:s regler om upptagande av extern villkorat riskkapital och andra finansieringsformer bygga på följande principer. Sådana finansieringsformer som till sin konstruktion och ekonomiska innebörd bygger på att företaget delar ut vinst bör inte tillåtas i försäkringsföretag som annars inte får dela ut vinst. Sådana finansieringsformer som inte förekommer i aktiebolag i allmänhet bör inte heller förekomma i försäkringsaktiebolag. Sådana finansieringsformer som inte förekommer i ekonomiska föreningar bör inte heller förekomma i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. De finansieringsformer som ska få användas bör dessutom vara förenliga med de övriga överskottsregler enligt FRL som livförsäkringsföretaget tillämpar.

Vi behandlar i det följande vilka former för kapitalanskaffning som i enlighet med våra utgångspunkter bör få användas i ett livförsäkringsföretag beroende på om företaget får dela ut vinst eller inte samt beroende på om formen förekommer i motsvarande företagsform för företag i allmänhet (se avsnitt 5.9.2–5.9.7). Efter denna behandling återkommer vi till frågan hur en avgränsning av finansieringsformer bör göras beroende på vilka överskottsregler som företaget tillämpar i övrigt och om det även finns skäl för att anpassa gällande låneförbudsregler i FRL. Som vi tidigare föreslagit ska ett livförsäkringsföretag antingen tillämpa en överskottshantering med utgångspunkt i 1982 års FRL eller också optionerna innebärande en överskottshantering enligt ABL för livförsäkringsaktiebolag respektive FL för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

5.7.2 Vinstandelslån och kapitalandelslån

Förslag: Vinstandelslån och kapitalandelslån får även framgent användas av livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Dessa lån får inte användas av hybridbolag eller ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar.

Bakgrund: I 5 kap. 17 och 18 §§ 1982 FRL fanns ett förbud för ömsesidiga försäkringsbolag mot upptagande av vinstandelslån och s.k. kapitalandelslån. Ett vinstandelslån är ett lån där rätt till ränta är beroende av bolagets utdelning eller vinst (vinstandelsbevis). Ett kapitalandelslån är ett finansiellt instrument där återbetalning bestäms på annat sätt än genom ett nominellt eller indexerat penningbelopp. Belopp som bolaget ska betala tillbaka är helt eller delvis beroende av utdelningen till aktieägarna, kursutvecklingen på bolagets aktier, dess resultat eller finansiella ställning.

För vinstutdelande försäkringsaktiebolag är vinstandelslån sedan tidigare tillåtna och FRL innebär ingen förändring av detta. För hybridbolagen innebär FRL dock ett fortsatt förbud mot båda typerna av upplåning (se 11 kap. 14 och 15 §§ FRL).

När kapitalandelslån blev tillåtna för försäkringsaktiebolag i FRL kunde enligt regeringen ett förbud för vinstandelslån och kapitalandelslån för ömsesidiga försäkringsbolag inte motiveras av att den drivna verksamheten är försäkring. Upplåningsformerna vinstandelslån och kapitalandelslån ansågs därför tillåtna enligt FRL under förutsättning att dessa inte innebär att långivarna ges något inflytande i bolagets angelägenheter. Det övervägdes om bolagsstämman i samband med beslut om upptagande av sådana lån ska föreläggas ett särskilt beslutsunderlag, eftersom lånet inkräktar på principen att allt överskott ska gå tillbaka till försäkringstagarna, att det i vissa situationer kan innebära en belastning för bolagets ägare (försäkringstagarna) och att för försäkringsaktiebolag kommer samma krav på bolagsstämmobeslut för upptagande av kapitalandelslån att gälla som för andra aktiebolag. Eftersom möjligheten till upplåning för försäkringsföretag även i framtiden skulle vara begränsad i storleken, ansåg regeringen att det inte fanns något behov av sådana regler vid sidan av upplåningsbegränsningsregeln i 5 kap. 1 § 1982 års FRL som överfördes till 4 kap. 5 § FRL (se prop. 2009/10:246 s. 321). Det anförda innebär att upptagandet av denna typ av lån liksom annan upplåning även i framtiden kommer att begränsas med hänsyn till vad som kan anses vara av ringa betydelse utifrån rörelsens omfattning och kapitalbasens storlek eller vad som annars följer av föreskrifter eller beslut av Finansinspektionen.

I sammanhanget uppmärksammades att FL innehåller en beloppsbegränsningsregel vid inlösen av förlagsinsatser. Begränsningsregeln är kopplad till föreningens egna kapital enligt den senast fastställda balansräkningen. Några skäl för att särskilt omnämna enskilda poster i ett ömsesidigt försäkringsbolags egna kapital fanns enligt

regeringen inte anledning att göra. Någon konflikt mellan 5 kap. 8 § FL och de nya möjligheterna att ta upp vinstandelslån ansågs alltså inte finnas (se prop. 2009/10:246 s. 321).

Det finns inte något förbud för försäkringsföreningar att ta upp vinstandelslån eller kapitalandelslån (jfr a. prop. s. 359).

Skälen för förslaget:

Begränsningar för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst

Som framgår kan villkoren för vinstandelslån och kapitalandelslån utformas så att de blir identiska med utdelning på en aktie. De kan med andra ord utformas så att större delen av företagets vinst kan delas ut till andra än försäkringstagare. Om ett hybridbolag tar upp sådana lån, t.ex. från aktieägaren, måste det anses som ett direkt kringgående av ett värdeöverföringsförbud.

Det skulle eventuellt kunna hävdas att övriga regler i FRL – såsom ett värdeöverföringsförbud som huvudregel, upplåningsbegränsningarna, god försäkringsstandard och krav som Finansinspektionen kan uppställa i sin prövning av de villkor i bolagsordningen som finansieringsformerna kräver – medför att vinstandelslån och kapitalandelslån i praktiken måste användas på ett sätt som innebär att vinstutdelning trots allt inte sker, utan bara utgivande av mer ränteliknande avkastning och att lånen bara får emitteras och vara utestående så länge det behövs av solvensskäl och är förenligt med vinstutdelningsförbudet. Förutom att det är en inkonsekvens lagstiftning att tillåta en ny finansieringsform i fall den inte kan användas på det sätt som den är definierad och vanligtvis används i företag i allmänhet, så försvårar det för försäkringstagares och andra externa intressenters möjligheter att förstå överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

Som tidigare angetts kan vinstandelsbevis och kapitalandelsbevis dessutom överlätas av borgenären och komma att noteras på en marknadsplats. Från ett investerarperspektiv får det anses vara direkt vilseledande om det finns finansiella instrument betecknade för vinstandelsbevis i företag som överhuvudtaget inte får dela ut vinst.

Sammanfattningsvis bör det klart framgå av FRL att vinstandelslån och kapitalandelslån är förbjudna åtminstone i hybridbolag samt andra ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag som inte

får dela ut vinst enligt bolagsordningen eller stadgarna. Det bör anmärkas att vårt förslag inte utgör hinder för sådana företag att ta upp vanliga förlagslån som under vissa förutsättningar kan användas i kapitalbasen enligt solvens II-reglerna.

Begränsningar med hänsyn till användningen av kapitalformerna i företag i allmänhet?

Med hänsyn till hur vinstandelslån och kapitalandelslån brukar användas i företag i allmänhet kan det ifrågasättas om inte sådana finansieringsformer enbart borde begränsas till kapitalassociationer (aktiebolag) och inte alls få användas i personassociationer (ömsesidiga försäkringsbolag eller försäkringsföreningar). På angivna lån kan räntan helt eller delvis styras av hur stor utdelning till aktieägarna som bolagsstämman beslutar, kursutvecklingen på bolagets aktier, bolagets resultat eller bolagets finansiella ställning. I ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar finns inga aktier. På grund av särförhållandena i sådana företag jämfört med aktiebolag kan räntan knappast styras av andra faktorer än företagets resultat och ställning för att det fortfarande ska vara fråga om ett vinstandelslån eller kapitalandelslån. Det skulle i så fall kunna hävdas att lånen inte medför bättre finansieringsmöjligheter än förlagslån och garantikapital. Där kan ju räntan också kopplas till resultatet och ställningen.

Som tidigare framgått brukar vissa praktiska motiv anföras för kapitalandelslån. Dessa motiv är förenklat att utgöra ett alternativ till nyemission och ändå behålla ägarkontrollen, att vara ett intressant alternativ till dagens incitamentsprogram baserade på aktier eller optioner i bolaget, att möjliggöra finansiering utan risk för ansvarsgenombrott såsom aktieägare för investeraren samt att skapa skattefördelar genom att avkastningen är avdragsgill för företaget. Andra fördelar som nämnts är att kapitalkostnadsbördan anpassas efter företagets betalningsförmåga och att finansieringslösningar kan skraddarsys. Vidare brukar nämnas att det kan tillskapas aktieliknande instrument som i princip är identiska med aktier, men med större flexibilitet än vid en nyemission där befintliga aktieägare har företrädesrätt.

Det kan enligt vår mening ifrågasättas om de motiv som ansett som fördelar med vinstandelslån och kapitalandelslån i aktiebolag överhuvudtaget kan vara till fördel för försäkringstagare i ömse-

sidigt verkande försäkringsföretag, vilka svarar för riskkapitalet där. Det skulle kunna hävdas att de fördelar som är relevanta med hänsyn till en sådan personassociation som ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar är, lika väl kan tillgodoses genom förlagslån och garantikapital eller förlagsinsatser.

Problemet är inte först och främst att vinstandelslån och kapitalandelslån som används på sedvanligt sätt innebär att uppkomna överskott som försäkringstagarna annars har anspråk på som riskkapital minskar genom en mer skönmässigt bestämd och stadigvarande utdelning erhålls om bolaget går bra, även om upplåningsbegränsningarna i sig begränsar problemets storlek.

När det gäller vinstandelslånen finns ett särskilt problem genom att företaget får ett bindande åtagande att återbetala kapitalet. Endast i fråga om möjligheten att slippa betala ränta om företaget gör förluster kan lånet vara till fördel för försäkringstagarna. Nackdelen är att räntan kan bli högre än vanligt låneränta. Om företaget underlåter att ta upp lånet så slipper de emellertid räntekostnader helt och hållet. Vinstandelslånen har därför inget större värde som externt villkorat riskkapital i företaget. Sådana finansieringsformer skulle således enbart ha ett värde för att tillgodose behovet av likviditet eller s.k. hävstångseffekter. Möjligheter att låna till det förra ändamålet är begränsade och till det senare ändamålet i princip förbjudet.

Kapitalandelslånen kan däremot ha ett värde som externt villkorat riskkapital, eftersom sådana lån är förenade med betalningsbefrielse om försäkringsföretaget inte kan infria sina bindande åtaganden. Ett problem ur överskottssynpunkt är att både vinstandelslån och kapitalandelslån i ekonomisk mening är en slags blandform av riskkapital och bindande åtaganden, trots att de betecknas för lån. Tillåtande av sådana finansieringsformer är i mindre överensstämmelse med utredningens utgångspunkter att främja en tydligare gränsdragning mellan förpliktelser och överskott som får användas som företagets riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Denna nackdel ökar om sådana företag samtidigt kan använda andra former av extern riskkapital, där kapitalet är en blandform mellan skulder och riskkapital, såsom garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag och verksamhetskapital i livförsäkringsföreningar, förlagslån och förlagsinsatser. Detta kan försvåra genomlysningen av överskottshantering.

Det är alltså först och främst skyddet för försäkringstagarnas anspråk på överskott – oavsett om detta anspråk grundas på för-

säkringen eller, enligt vårt förslag, delägar- eller medlemsinsatser – som talar för ett förbud mot vinstandelslån och kapitalandelslån i ömsesidigt verkande försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, dvs. en intresseavvägning mellan avsaknad av fördelar för försäkringstagarna jämfört med vanliga förlagslån och garantikapital i kombination med de särskilda risker och nackdelar som kan uppkomma jämfört med garantikapital och verksamhetskapital.

Man behöver alltså inte i sig ta ställning till om skyddet för ”långivaren” försämras på grund av att vinstandelslån- och kapitalandelslån ges ut av ett ömsesidigt verkande försäkringsbolag eller försäkringsförening jämfört med ett vanligt aktiebolag, dvs. på grund av att förhållandena i ett livförsäkringsbolag skiljer sig så väsentligt från förhållandena i ett vanligt aktiebolag. Men om t.ex. låneförbudet i FRL skulle tolkas så att förtidsinlösen måste ske om likviditetsbehovet bortfaller trots att låneavtalet innehåller andra villkor så kan det vara ett problem också ur långgivarens synvinkel.

Det framstår som omotiverat att begränsa ett förbud mot vinstandelslån och kapitalandelslån till livförsäkringsföretag. Som tidigare angetts innehåller inte FL några bestämmelser om den här typen av lån. I ett skadeförsäkringsföretag kan alla väsentliga fördelar för försäkringstagarna med denna typ av lån uppnås genom vanliga förlagslån.

Sammanfattningsvis bör inte vinstandelslån och kapitalandelslån få användas av ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

5.7.3 Konvertibla skuldebrev

Bedömning: Konvertibla skuldebrev ska som i dag endast få användas i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst och som därmed tillämpar överskottsreglerna i ABL.

Skälen för bedömningen: Mot bakgrund av att aktierna i ett hybridbolag inte noteras och svårligen kan marknadsvärdera samt att sådana aktier inte heller medför någon rätt till utdelning saknas grundläggande förutsättningar för användningen av konvertibla skuldebrev där. Konvertibla skuldebrev är helt enkelt oförenliga med förhållandena i ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

Konvertibla skuldebrev förekommer så vitt vi vet endast i aktiebolag och inte i ekonomiska föreningar. Det bör därför inte införas någon motsvarande kapitalanskaffningsform i ömsesidiga försäkringsbolag eller försäkringsföreningar. En begränsning för sådana företag att använda sådana skuldebrev kan lämpligen framgå av FRL. Begränsningen bör även gälla motsvarande skadeförsäkringsföretag av samma skäl som tidigare anförts beträffande enhetliga regler om vinstandelslån och kapitalandelslån.

För att inte riskera en felaktig tolkning bör undantaget avse alla de lån och instrument som omnämns i 11 kap. 14 och 15 §§ FRL.

5.7.4 Förlagsinsatser

Förslag: Förlagsinsatser får endast användas i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. I avsnitt 5.9.8 behandlar vi om kravet att kapitalet ska vara begränsat till storleken på övrigt eget kapital bör tas bort. I likhet med garantikapitalet ska en återbetalning av förlagsinsatser vara förenlig med kapitalbasreglerna.

Bakgrund: Ömsesidiga försäkringsbolag får enligt 12 kap. 23 § FRL ta upp förlagsinsatser i enlighet med vad som gäller enligt 5 kap. FL. En särregel i förhållande till FL finns om den tillåtna storleken. Särregeln gäller för sådana insatser som inte betalas in av delägare. Den sammanlagda summan av sådana externa förlagsinsatser får efter tillskjutandet högst motsvara bolagets övriga egna kapital. Vad som utgör övrigt eget kapital bedöms enligt FRL med utgångspunkt i årsredovisningens balansräkning. Enligt FL är motsvarande begränsning kopplad till medlemsinsatsernas storlek.

Om det finns synnerliga skäl får enligt paragrafen Finansinspektionen i ett enskilt fall kunna ge tillstånd till högre förlagsinsats. Ett sådant tillstånd kan enligt förarbetena bli aktuellt framför allt i en situation när försäkringsbolagets eget kapital på grund av finansiella problem är så litet att begränsningen hindrar ett nödvändigt kapitaltillskott (se prop. 2009/10:246).

Motsvarande bestämmelser gäller för försäkringsföreningar (se 13 kap. 9 § FRL och prop. 2009/10:246 s. 502).

Skälen för förslaget: Eftersom avkastning på förlagsinsatser både till form och i sak utgår genom vinstutdelning enligt FL bör

förlagsinsatser endast tillåtas i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Förlagsinsatser förekommer inte i aktieföretag i allmänhet. De bör därför inte heller få förekomma i försäkringsaktieföretag. Det har såvitt vi vet inte ifrågasatts om förlagsinsatser ska kunna användas i aktieföretag. Vi ser därför inte behov av någon bestämmelse i FRL som föreskriver en sådan begränsning.

I dag finns en begränsning av för återbetalning av garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag som är villkorad av att kapitalbasreglerna i FRL följs (se 12 kap. 10 § FRL). För att stärka förlagsinsatsernas ställning som riskkapital bör bestämmelsen ändras så att motsvarande begränsningar gälla även för förlagsinsatser för dessa. Sådana bestämmelser bör tas in i 12 och 13 kap. FRL. .

5.7.5 Garantikapital och verksamhetskapital

Förslag: Garantikapital och verksamhetskapital får endast användas i ömsesidiga livförsäkringsbolag respektive livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Livförsäkringsföreningar ska, på motsvarande sätt som för garantikapital i ömsesidiga livförsäkringsbolag, även kunna ta upp externt riskkapital i form av verksamhetskapital under rörelsens gång. Samma förutsättningar ska även i övrigt gälla för upptagandet av sådant externt villkorat riskkapital i båda företagsformerna. I båda företagsformerna ska sådant riskkapital benämnas för garantikapital.

Skälen för förslaget: I ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar kan behovet av extern villkorat riskkapital tillgodoseas väl genom dagens garantikapital respektive i livförsäkringsföreningar. Detta förutsätter dock att det införs en möjlighet för livförsäkringsföreningar att ta upp sådant riskkapital under rörelsens gång. En sådan möjlighet finns i ömsesidiga försäkringsbolag när det gäller garantikapitalet.

Det finns i dag inget förbud mot garantikapital eller verksamhetskapital i vinstutdelande ömsesidiga livförsäkringsbolag och försäkringsföreningar. Sådana kapitalinsatser bygger emellertid på principen om självfinansiering av försäkringsrörelsen, eftersom kapitalet ska återbetalas när det inte längre behövs. Till detta

kommer att en samtidig förekomst av förlagsinsatser och garantikapital eller verksamhetskaptal komplicerar överskottshanteringen, eftersom företagen måste reglera ordningen mellan insatserna på företagsbasis och olika lagregler gäller för hur kapitalet ska hanteras, inte minst eftersom garantikapitalet alltid måste återbetalas när det inte längre behövs. För att undvika sådana problem, främja försäkringstagarnas förståelse av överskottshanteringen och förenkla reglerna bör enligt vår mening kapitalformerna garantikapital och dess motsvarighet verksamhetskaptal enbart få förekomma i icke-vinstutdelande ömsesidiga livförsäkringsbolag respektive livförsäkringsföreningar.

Eftersom vi anser att samma förutsättningar bör gälla för garantikapital och verksamhetskaptal och båda berörda företag är kooperativa företag saknas skäl för att ha olika beteckningar för kapitalinsatserna. Enligt vår mening är en gemensam beteckning att föredra eftersom det klargör för försäkringstagare och andra intressenter att det i båda fallen är fråga om extern villkorat riskkapital med samma ekonomiska innebörd. Mot denna bakgrund bör verksamhetskaptal i FRL benämnas garantikapital som bättre återspeglar kapitalets karaktär som förstärkning till annat verksamhetskaptal.

5.7.6 Fondemission i livförsäkringsaktiebolag

Förslag: Fondemission får, liksom hittills, enbart göras i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.

Skälen för förslaget: Ett förbud mot fondemission, emission av konvertibler och teckningsoptioner samt upptagande av kapital- och vinstandelslån i försäkringsaktiebolag gäller alltså för hybridbolagen (11 kap. 14 § FRL). Detta motiverades av att inte i det sammanhanget införa några nya materiella regler för hybridbolagen (se prop. 2009/10:246).

En fondemission innebär att företagets överskott överförs till aktiekapitalet som efter en nedsättning kan återbetalas till aktieägarna om vissa förutsättningar är uppfyllda. Med hänsyn till vinstutdelningsförbudet finns alltså fog för ett förbud mot fondemission i hybridbolag. Vi föreslår därför inga ändringar i FRL på denna punkt.

5.7.7 Ägarinsatser och insatsemmissioner i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar

Förslag: Det klargörs i FRL att delägarinsatser och medlemsinsatser enbart får tas upp i sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och liv försäkringsföreningar som får dela ut vinst. Sådana företag får även göra insatsemmissioner enligt FL av överskott som är tillgängliga för vinstutdelning.

Vidare ska särskilda bestämmelser gälla för inbetalningar och återbetalningarna med anledning av att insatserna ska utgör företagets riskkapital, bl.a. ska en återbetalning vara förenlig med kapitalbasreglerna.

Skälen för förslaget: Såsom tidigare framgått anser vi att regler om renodlade ägarinsatser bör tillåtas i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Sådana företag bör ha möjligheter att ta in riskkapital direkt från sina ägare, exempelvis om företaget hamnar i finansiella svårigheter. En sådan ordning bör dock förutsätta att företaget får dela ut vinst till de ägare som har bidragit med riskkapital. Denna form för kapitalanskaffning bör därför begränsas till ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Vissa bestämmelser om kvittningsförbud mot andra fordringar m.m. som i dag gäller insatser av garantikapital bör även gälla för dessa insatser.

Insatsemmissioner innebär, på samma sätt som en fondemission i aktiebolag, att övervärden på tillgångar eller andra överskott överförs till ägarkapitalet. Sådana insatsemmissioner bör därför tillåtas i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Sådana insatsemmissioner får göras i ekonomiska föreningar i allmänhet enligt FL och förbättrar företagens möjligheter att samla upp överskott som långsiktigt riskkapital. Det bör framgå av bestämmelserna i FRL att sådana får göras av belopp som företaget får använda som överskott enligt FRL. Detta ska enligt våra förslag framgå av företagets bolagsordning eller stadgar (se avsnitt 5.5.1). Insatsemmissionen bör på samma sätt som i ekonomiska föreningar i allmänhet av borgenärsskyddsskal förutsätta att överskottet får användas för utdelning.

I dag finns en begränsning av för återbetalning av garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag som är villkorad av att kapitalbasreglerna följs (se 12 kap. 10 § FRL). För att stärka delägar-

insatserna och medlemsinsatsernas ställning som riskkapital bör bestämmelsen ändras så att motsvarande begränsningar gälla för dessa. Vidare bör man justera reglerna så att motsvarande begränsning gäller för garantikapital i försäkringsföreningar. För försäkringsföreningarnas del krävs alltså en helt ny bestämmelse.

Vidare bör vissa bestämmelser gälla för inbetalningarna av delägar- och medlemsinsatser som en följd av att dessa är riskkapital. Det innefattar bl.a. ett kvittningsförbud mot andra fordringar (se 12 kap. 16–20 §§). Bestämmelserna bör omfatta även inbetalningar av delägarinsatser.

5.7.8 Uttaxering i livförsäkringsföreningar

Förslag: Uttaxering ska inte få ske i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Skälen för förslaget: En uttaxeringsmöjlighet innebär att medlemmarna personligen kan krävas på kapital för att täcka förluster i företaget eller andra brister. Man kan uttrycka det så att medlemmarna, när uttaxeringsvillkor finns, får ett personligt ansvar för företagets försäkringsfordringar inom de ramar som stadgarna anger (se vidare prop 2009/10:246 s. 210).

I dag finns uttaxeringsmöjligheter för livförsäkringsföreningar som går längre än de som finns för ömsesidiga livförsäkringsbolag (se 13 kap. 3 § FRL). Detta har motiverats med att en rätt till uttaxering är av betydelse vid bedömningen av en försäkringsförenings soliditet och att behålla bristtäckningsansvaret i försäkringsföreningarna av EU-rättsliga skäl är en nödvändighet för att kunna undanta mindre försäkringsföreningar, helt eller delvis, från FRL. Ett annat skäl mot att ändra var att slopande av uttaxeringsrätten i vissa understödsföreningar skulle kunna medföra ett minskat försäkringsskydd (a. prop. s. 347).

En uttaxering är enligt vår mening oförenlig med förutsättningarna för överskottshantering i en livförsäkringsförening som får dela ut vinst. Där ska ju medlemmarna svara för företagets riskkapital genom särskilda delägarinsatser. En sådan ordning blir mindre ändamålsenlig om delägarna ändå kan krävas på ytterligare kapital när det redan tillskjutna riskkapitalet (medlemsinsatserna)

har förlorats. Om uttaxering ska ske innan medlemsinsatserna tas i anspråk bär, å andra sidan, medlemsinsatserna ingen företagsrisk.

Om medlemsinsatser är möjliga faller argumenten om soliditets-skäl och minskat försäkringstagarskydd som åberopats förarbetena till gällande regler i FRL. Sådana aspekter ska för övrigt gotas vi en sådana övergång till vinstutdelning som är en förutsättning för att ta upp medlemsinsatser enligt våra förslag (se avsnitt 11).

En uttaxering utgör för övrigt ett undantag från FL om att medlemmar inte svarar personligen för företagets förpliktelser. Uttaxering förekommer alltså inte i ekonomiska föreningar i allmänhet. Sådant är därför inte beaktat i bestämmelser i 10 kap. FL om utdelning och annan användning av föreningens egendom, vilka ska tillämpas av livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. En uttaxeringshantering parallellt med en överskottshantering enligt 10 kap. FL torde därför förutsätta någon typ av särregler i FRL. Vi kan dock inte se några sakliga motiv för sådana särregler för livförsäkringsföreningen som får dela ut vinst.

Visserligen kan en uttaxering vara en av flera nödvändiga förutsättningar för att en livförsäkringsförening ska kunna få dispens från vissa bestämmelser i försäkringsrörelselagen. solvensregler. Detta är dock inte ensamt ett tillräckligt skäl för att öppna upp för en oklar överskottshantering i nämnda företag.

Överskottshanteringen i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst bygger på en självfinansiering från försäkringstagarna. I sådana fall är en uttaxering från dem med stöd av villkor i stadgarna när företaget inte kan infria försäkringsfordringar inte lika främmande ur överskottssynpunkt (jfr 2009/10:246 s. 288). Om sådana villkor skulle förekomma i livförsäkringsföreningar bör de givetvis beaktas i de överskottsriktlinjer som ska upprättas enligt våra förslag (se 5.4.2).

Mot denna bakgrund föreslår vi att uttaxering inte ska få ske i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst.

5.7.9 Ytterligare anpassningar av förutsättningarna för olika former av riskkapital

Bedömning och förslag: Den avgränsning av olika kapitalanskaffningsformer som vi tidigare föreslagit säkerställer en god samordning med våra tidigare förslag om överskottshantering.

För att inte försämra företagens möjligheter att använda kapital som riskkapital enligt solvens II-reglerna bör dock vissa förändringar göras i förutsättningarna för olika finansieringsformer.

Möjligheterna för ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar att använda garantikapital som riskkapital förbättras. Detta sker genom slopandet av dels återbetalningskravet så snart kapitalet inte längre behövs, dels vinstutdelningsbegränsningar för utbetalning av räntan på kapitalet.

Möjligheten för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som får dela ut vinst att använda förlagsinsatser som riskkapital förbättras genom att nuvarande begränsning i FRL till storleken på övrigt eget kapital utgår.

Nuvarande begränsning till ringa upplåning slopas i upplåningsreglerna för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst i fråga om upplåningens omfattning. Där ska endast gälla de upplåningsbegränsningar som följer av förbudet mot försäkringsfrämmande verksamhet.

Skälen för bedömningen och förslaget:

Förenligheten av olika finansieringsformer med överskottshantering i övrigt

Tillåtna former för upptagande av externt villkorat riskkapital bör inte bara bero på om företaget får dela ut vinst eller inte respektive om de förekommer i motsvarande svenska företag i allmänhet. De former som får användas och vilka förutsättningar som ska gälla för olika finansieringsformer bör även vara förenliga med företagets överskottshantering i övrigt. Såsom tidigare framgått får livförsäkringsföretag enligt vårt förslag tillämpa antingen en överskottshantering enligt huvudförslaget med utgångspunkt i 1982 års FRL eller också en överskottshantering enligt optionerna med utgångs-

punkt i ABL för hybridbolag respektive FL för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Även möjligheten att ta upp ägarkapital i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar bör endast få ske om det är förenligt med den överskottshantering livförsäkringsföretaget väljer.

Förutsättningarna för upptagande av och användning av externt riskkapital i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag måste alltså avgöras med hänsyn till de regler som vi föreslår för upptagande av och användningen av försäkringstagarnas överskott som är företagets riskkapital, vara sig försäkringstagarna svarar för riskkapitalet i rollen som försäkringstagare eller ägare. Det är varken möjligt eller lämpligt att avgöra dessa frågor isolerat från varandra. Redan de förslag vi lämnat ovan om ändringarna i överskottshantering för försäkringstagarnas riskkapital ger anledning att se över reglerna om användning av externt riskkapital.

Det finns först anledning att behandla om inte externt villkorat riskkapital i form av vinstandelslån och kapitalandelslån samt förlagsinsatser enligt FL bör få användas trots att företaget i övrigt tillämpar en överskottshantering som bygger på 1982 års FRL. Det skulle enkelt kunna uppnås genom att det enskilda företaget tar in regler i bolagsordningen eller stadgarna om att vinstutdelning enbart få ske till de externa finansiärer som skjutit till kapitalet. Ingen utdelning av vinst enligt FL skulle dock ske till försäkringstagarna, utan dessa skulle alljämt få del av överskott genom en återbäringshantering enligt 1982 års FRL. Vidare skulle företaget i avtal med externa finansiärer i alla ömsesidiga livförsäkringsbolag och försäkringsföreningar mer fritt kunna bestämma hur överskott och underskott ska fördelas genom "vinstdelning" mellan försäkringsföretaget och externa finansiärer. Eftersom detta kräver nya och ändrade villkor i bolagsordningen eller stadgarna krävs i praktiken Finansinspektionens godkännande. Genom denna ordning skulle försäkringstagarnas anspråk på överskott tillvaratas.

En sådan ordning som nu skisserats innebär i praktiken att enskilda företag mer fritt skulle kunna välja olika former för extern finansiering och överskottshantering i det enskilda fallet. Ett ömsesidigt livförsäkringsföretag skulle exempelvis samtidigt kunna ha garantikapital, vinstandelslån, kapitalandelslån och förlagsinsatser i form av nominella insatser från externa investerare med rätt till ränta och/eller vinstutdelning. Samtidigt skulle försäkringstagarnas riskkapital i likhet med tidigare samlas upp i en mer ofördelad överskottsfond som i första hand ska användas för förlusttäckning,

men också kunna användas för återbäring genom särskilda beslut om det framgår av stadgarna.

Visserligen förhindras inte en sådan ordning av gällande FRL. I förarbetena antyds rent av att en sådan ordning skulle vara möjlig (se prop. 2009/10:246 s. 317–319). Frågorna om tillåtna finansieringsformer och framför allt hanteringen av överskott i ömsesidigt verksamma livförsäkringsföretag har emellertid överlämnats till utredningen.

Såsom tidigare framgått saknas också regler om vinstandelslån och kapitalandelslån i ekonomiska föreningar i allmänhet. Såvitt vi känner till förekommer inte sådana finansieringsformer där. Detta talar starkt emot att vinstandelslån och kapitalandelslån ska tillåtas i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. I ekonomiska föreningar i allmänhet finns inte heller någon motsvarighet till garantikapital eller verksamhetskapital, vilket kan bero på att förlagsinsatser bedömts räcka för att tillgodose behovet av extern riskkapital. En anpassning till en överskottshantering enligt FL är alltså ett annat skäl för att vinstandelslån och kapitalandelslån bör begränsas till livförsäkringsaktiebolag och garantikapital de senare formerna för externt riskkapital till ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. De begränsningar som vi tidigare föreslagit för nu nämnda finansieringsformer är helt enkelt bäst förenliga med de överskottsregler som företaget i övrigt ska tillämpa.

Vad som ovan angetts för vinstandelslån och kapitalandelslån är relevant även för förlagsinsatser. Enligt våra utgångspunkter (se avsnitt 5.8.1) bör även överskottsreglerna för externa finansiärs riskkapital i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag vara så enkla och tydliga som möjligt och ansluta till förutsättningarna för användningen av motsvarande former av externt riskkapital i företag i allmänhet. De bör också i hög grad framgå redan av lag. I grunden bör de utgå från principen att de som bidrar med mest riskkapital och står störst risk ska ha kompensation för detta.

Om ett företag har riskkapital från flera källor är det särskilt viktigt att överskottshanteringen sker öppet och att värdeöverföringar som innebär kompensation för bidraget till riskkapitalet sker på samma sätt och i samma former, särskilt om en av de som bidragit har rätt till vinstutdelning. Av bl.a. detta skäl är det enligt vår mening olämpligt att i ett och samma företag ha en överskottshantering som bygger på 1982 års FRL – där försäkringstagarna får kompensation för sitt bidrag till riskkapitalet genom en mer eller

mindre diskretionär återbäringshantering – jämte en parallell överskottshantering enligt FL med bundna och fria fonder – där finansierarna får kompensation för sitt villkorade riskkapital genom en mer eller mindre diskretionär vinstutdelning.

Sådana mer permanenta former av riskkapital som bygger på vinstutdelning bör förutsätta att företaget tillämpar en överskottshantering enligt ABL för livförsäkringsbolag och FL för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Det senare är alltså främst motiverat för att försäkringstagarnas riskkapital ska tydlig avgränsats som ägarkapital med ett riskkapitalskydd enligt FL och öppet visa huruvida vinstutdelning sker i samma mån till båda kategorierna av finansierare av riskkapital i förhållande till riskkapitalets storlek.

Problemet består i att det externa riskkapitalet medför rättigheter i överskott som ska tillgodoses genom vinstutdelning i förhållande till tillskjutet förlagskapital. Varken vinstandelslånet, kapitalandelslånet eller förlagskapitalet löper emellertid någon risk för att tas i anspråk för förlusttäckning i den löpande verksamheten förrän hela konsolideringsfonden har tagits i anspråk för förlusttäckning (jfr aktiekapital i hybridbolag). I nuvarande förarbetsuttalanden till FRL behandlas inte sådana aspekter, utan endast fallet vad som händer om bolaget går i konkurs eller likvidation. De problem som identifieras i förarbetena godtas med hänvisning till att det är stämman, där försäkringstagarna är representerade direkt eller indirekt, som slutligt tar ställning.

De problem i den löpande överskottshantering som vi pekat på beror i grunden på att i ett och samma bolag måste vissa överskott hanteras enligt FL för att ligga till grund för vinstutdelning till externa intressenter, medan andra överskott måste hanteras enligt 1982 års FRL i en konsolideringsfond för att ligga till grund för förlusttäckning och, i vissa fall, återbärning till försäkringstagarna. Företagen kommer således att samtidigt tillämpa dubbla regleringar med helt olika utgångspunkter för hantering och fördelning av överskott och underskott mellan försäkringstagare och externa investerare. Detta skulle ge upphov till nya problem utöver de som redan idag är förenade med en hantering av överskott eller underskott mellan olika försäkringstagargrupper i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Sammantaget skulle detta inte bara försvåra utan rent av omöjliggöra en rimlig genomlysning och försägarhet i företagets överskottshantering.

Anpassningar bl.a. för att inte försämra försäkringsföretagens finansieringsmöjligheter i sak

Slopande av möjligheterna att ta upp förlagsinsatser i ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst innebär en viss försämring jämfört med dagens regler, eftersom reglerna för den form som tillåts, kräver återbetalning så snart kapitalet inte behövs. Det bör beaktas genom att nämnda återbetalningskrav slopas. Vi föreslår därför en sådan ändring såväl för livförsäkringsaktiebolag som ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Företagen får därmed större möjligheter att bestämma när återbetalning ska ske och kan mer långsiktigt trygga ett kapitalbehov med externt riskkapital (på motsvarande sätt som om de fått använda förlagsinsatser enligt FL). Vi bedömer samtidigt att samtliga försäkringsföretag och dess delägare eller dess fullmäktige kommer att ha ett egenintresse av att begränsa tiden så att den inte blir längre än vad som är befogat ur riskkapital-synpunkt.

I dag gäller vinstutdelningsbegränsningar enligt lag för utbetalning av ränta på garantikapital. Vårt förslag i övrigt innebär emellertid att företag inte ska blanda överskottsregler enligt FRL och FL. Enligt vår mening bör företaget ha lättare att attrahera riskkapital om begränsningen tas bort. Det kan också ifrågasättas vilken nytta det gör att tillämpa vinstutdelningsregler för viss transaktion på ett företag som i övrigt inte får dela ut vinst. Av dessa skäl bör den angivna vinstutdelningsbegränsningen för utbetalning av ränta på garantikapital tas bort. Däremot bör spärren för återbetalning av själva garantikapitalet kopplad till kapitalbasreglerna behållas. Detta förstärker garantikapitalets ställning som riskkapital.

Enligt våra utgångspunkter ska ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst tillämpa överskottsreglerna i FL utan särregler. Trots detta anser vi att den i FL angivna begränsningen för storleken på förlagsinsatser (kopplad till medlemsinsatsernas storlek) inte bör gälla för dem. Detta underlättar för sådana företag att anskaffa externt riskkapital (på motsvarande sätt som om de hade fått använda garantikapital där ingen beloppsgräns finns). Gällande begränsning i FRL relaterat till företagets eget kapital är även mindre lämplig med hänsyn till att villkoren för riskkapitalet bör kunna utformas så att dessa anknyter till överskott enligt överskottsreglerna i FRL eller, framför allt, kapital-

behovet enligt solvens II-reglerna. Vi beaktar också att nuvarande begränsning för förlagsinsatser i FL föreslagits borttagen i förslaget till ny föreningslag.

I livförsäkringsföretag som får dela ut vinst bör, som en konsekvens av det nyss anförda, endast finnas de begränsningar som kan följa av det på EU-rätten grundade förbudet mot försäkringsfrämmande rörelse. Risker och kostnaderna för en ökad upplåning kommer därmed att tynga ägarnas riskkapital utan att äventyra försäkringsfordringarna.

Vi bedömer att bestämmelserna om vilka ändamål som upplåning är tillåten för inte avviker på något avgörande sätt från EU-rätten. Bestämmelserna för tjänstepensionsverksamhet överensstämmer närmast helt med tjänstepensionsdirektivet. Enbart när det gäller begränsningen att upplåningen ska vara ringa om inte annat medges av Finansinspektionen avviker FRL från EG-rätten. Vi föreslår därför att denna gräns inte ska gälla för livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Detta torde underlätta deras möjligheter att anskaffa lån som riskkapital. Det öppnar dock samtidigt möjligheter att finansiera försäkringsverksamheten genom att använda en checkkredit eller s.k. kreditlinor för att finansiera driften om företag som får finansiella problem. Som exempel kan nämnas att ett fondförsäkringsföretag med en stark solvens kan, om kapitaltillgångarna inte är snabbt realiserbara, hamna i likviditetsbrist när prognostiserade intäkter uteblir eller att man måste göra stora externa utbetalningar i form av skatteinbetalningar eller skadestånd. Om ett sådant företag använder sig av krediter för att driva verksamheten vidare, och om företaget ägs av ett ömsesidigt verkande företag, överförs risken för denna upplåning till försäkringstagarna i moderbolaget. Detta förslag förutsätter emellertid att företaget ska tillämpa solvens II-regleringen i solvenshänseende som på ett bättre sätt än gällande reglering beakta alla åtaganden och risker i ett försäkringsföretag.

Konsekvenser av våra förslag om upptagande av externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning

En genomlysning av ett ömsesidigt försäkringsföretags överskottshantering försvåras om det i ett och samma företag kan förekomma flera former av externa kapitalinsatser vilka inte har någon tydlig i lag angiven företrädesordning sinsemellan i en likvidation eller

konkurs. Gällande FRL förhindrar inte att ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en försäkringsförening, utöver garantikapital respektive verksamhetskaptal, samtidigt emitterar vinstandelslån, kapitalandelslån och förlagsinsatser. Reglerna bygger på att företrädesrätten sinsemellan skulle bestämmas genom avtal med de enskilda investerarna. Av sakrättsliga skäl är det enligt vår mening viktigt att finansieringsformerna begränsas och att företrädesordningen mellan kvarvarande finansieringsformer sinsemellan framgår på förhand genom olika lagbestämmelser.

Vi anser också att det kan uppkomma betydande svårigheter för Finansinspektionen att styra praxis för överskottshantering i en lämplig riktning enbart genom kontrollen av villkoren för olika slag av externa riskkapitalinsatser i bolagsordningen eller stadgarna. Det finns därmed en påtaglig risk för att olika ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar företag på sikt utvecklar egna varianter av hybridinstrument och överskottsregler som är lika många som antalet berörda företag. En sådan utveckling är inte till fördel för försäkringstagare, investerare eller försäkringsbranschen i stort.

Vårt förslag innebär i stället att man i lag begränsar formerna för upptagande av externt riskkapital till de som former som är lämpliga med hänsyn till associationsformen och den överskottshantering som företaget väljer. Vidare föreslås slopande av lagbegränsningar som vi bedömer försämrar möjligheterna att använda externt kapital som långsiktigt riskkapital i kapitalbasen enligt nya solvens II-regler.

Om försäkringstagarna har ett tydligt anspråk på riskkapital i rollen som ägare ska riskkapitalskyddet i stället tillgodoses genom vanliga överskottsregler i ABL, när det är ett aktiebolag, respektive FL, när det är ett ömsesidigt försäkringsbolag eller försäkringsförening. Även i de två senare företagsformerna ska skyddet för försäkringsfordringarna alltså vara minst lika starkt som i ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och riskkapitalskyddet tillgodoses genom vanliga associationsrättsliga regler i FL.

För ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som inte får dela ut vinst stärks garantikapitalets och verksamhetskapalets ställning som riskkapital genom borttagande av lagkravet på återbetalning när kapitalet inte behövs i rörelsen. Ett sådant latent krav på återbetalning försvagar ställningen som riskkapital och vi bedömer att delägarna och dess representanter i form av fullmäktige på stämman knappast har intresse av att behålla det

externa riskkapitalet längre än nödvändigt. Däremot bör behovet för försäkringsrörelsen alltså behållas som en nödvändig förutsättning för upptagande av garantikapital respektive verksamhetskapital under löpande verksamhet.

Även kravet på Finansinspektionens prövning för återbetalning av garantikapital och verksamhetskapital bör behållas. Vi bedömer att den senare prövningen inte bara är till fördel för försäkringstagarna utan också till fördel för klassificeringen av kapitalet i solvens II-sammanhang.

Borttagandet av vinstutdelningsbegränsningarna för ränta på garantikapital bedöms förbättra möjligheterna för berörda företag att betala avkastning till externa investerare på tillhandahållet riskkapital. Därigenom torde det bli lättare att anskaffa nödvändigt riskkapital under rörelsens gång.

Borttagandet av möjligheten för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar att ta upp vinstandelslån och kapitalandelslån bedömer vi inte får några praktiska konsekvenser. Som tidigare framgått kan berörda företag i varje fall ta upp garantikapital om behov finns och slopandet av begränsningar där får här fattas något? I samtliga livförsäkringsföretag ska det också, liksom i dag, finnas möjligheter att anskaffa externt villkorat riskkapital genom emittering av förlagslån. Enligt vår mening bör villkoren för ränta i sådana lån, inom vissa ramar, kunna kopplas till storleken på överskott enligt FRL, redovisad vinst eller behovet av kapital enligt solvens II-reglerna, utan att det är fråga om vinstutdelning i lagens mening.

Vårt förslag att slopa begränsningen för ringa upplåning för livförsäkringsbolag som får dela ut vinst innebär förbättrade förutsättningar för dessa att använda förlagslån.

Sammantaget bedömer vi att våra förslag om kapitalanskaffning förbättrar de svenska livförsäkringsföretagens möjligheter att anskaffa externt riskkapital som kan räknas in i kapitalbasen enligt nya solvens II-regler trots att finansieringsformerna begränsas för olika företagsformer. För hybridbolag förändras inte reglerna och förbättrade möjligheter för sådana företag att anskaffa kapital förutsätter att företaget ombildas till ett vinstutdelande företag.

5.8 Anpassningar av regler om överskottsfonder

Förslag: Det klargörs i FRL att en konsolideringsfond enbart får förekomma i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som inte får dela ut vinst samt att endast livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst får ha en reservfond. Det klargörs vidare att endast ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som tillämpar optionen och därmed får dela ut vinst ska ha sådana överskottsfonder som framgår av FL.

Bakgrund: Ett *ömsesidigt livförsäkringsbolag* ska enligt FRL ha en konsolideringsfond (se 12 kap. 70 § FRL). Bestämmelsen är inte i sig begränsad till icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag. Bestämmelsen torde därmed avvika från 1982 års FRL där inrättandet av fonden var begränsad till bolag som inte får dela ut vinst (se 12 kap. 9 § i 1982 års FRL). Genom att 5 kap. 4 § 1 ÅRFL anger att en konsolideringsfond enbart kan finnas i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst torde dock, på grund av redovisningsreglerna, samma ordning som tidigare ändå gälla, nämligen att en konsolideringsfond enbart får finnas i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst.

En *livförsäkringsförening* ska enligt FRL ha en konsolideringsfond. Fonden får sättas ned bara för att täcka förluster eller för ett annat ändamål som anges i stadgarna, och en sådan nedsättning får bara beslutas av föreningsstämman (13 kap. 22 § FRL). Bestämmelsen är inte i sig begränsad till icke-vinstutdelande livförsäkringsföreningar. Genom att 5 kap. 4 § 1 ÅRFL anger att en konsolideringsfond enbart kan finnas i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst torde dock, på grund av redovisningsreglerna, samma ordning som för ömsesidiga försäkringsbolag gälla, nämligen att en konsolideringsfond enbart får finnas i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst.

Skälen för förslaget: I förarbetena till FRL framhålls att åtgärder även utanför det associationsrättsliga området kan vara erforderliga för att främja möjligheterna till försäkringstagarnas inflytande. Krav på en åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och försäkringsföretagets riskkapital är ett sätt att uppnå ett bättre skydd för försäkringstagarna. I det sammanhanget betonades dock att en reformering av detta slag snarast hör samman med hanteringen av överskott i alla former av försäkringsföretag som drivs enligt

ömsesidiga principer, vilket inbegriper icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag och försäkringsföreningar (prop. 2009/10:246 s. 305). Dessa frågeställningar hänfördes därför till förevarande utredning.

Enligt vår mening bör det klart framgå av FRL att en konsolideringsfond endast får förekomma i sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Förslaget är sakligt befogat med hänsyn till utgångspunkterna för överskottsreglerna, nämligen att sådana livförsäkringsföretag antingen bör tillämpa en överskottshantering med utgångspunkt i 1982 års FRL eller också med utgångspunkt i FL.

Enbart livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst kan ha en reservfond enligt ÅRFL. En reservfond vid sidan av konsolideringsfonden går inte att förena med övriga överskottsregler för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Som en följd av detta bör förtydligas att en nedsättning av en reservfond för utbetalning till aktieägaren enligt 11 kap. 29 § FRL enbart blir aktuell för livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

I sådana ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som får dela ut vinst bör alltså försäkringstagarnas riskkapital hanteras enligt FL:s ordning som bygger på ägarinsatser (delägar- eller medlemsinsatser).¹¹ En konsolideringsfond bör alltså inte få förekomma i sådana företag. Detta motiveras sammanfattningsvis av att avgränsningen mellan försäkringstagarnas (ägarnas) och externa finansiärers riskkapital blir tydligare, att det behövs för att bestämmelserna i FL om förlagsinsatser och användning av fonder för förlusttäckning ska fungera i tillämpningen och, inte minst, för att såväl försäkringstagarnas som externa finansiärers intressen samtidigt ska kunna tillgodoses på ett förutsebart och öppet sätt.

Den sistnämnda genomlysningen baseras helt enkelt på att reglerna bör säkerställa att företagen klart och tydligt visar hur överskott fördelas i proportion till hur delägarna eller medlemmarna och externa intressenter har bidragit med riskkapital. Detta förutsätter i sin tur en tydligare avgränsning mellan försäkringstagarnas riskkapital och försäkringsfordringar.

---

¹¹ Alternativet skulle vara att försäkringstagarnas riskkapital samlas som ett mera renodlat förlusttäckningskapital i en reservfond enligt FL. Detta torde enbart vara lämpligt i fall överskottet kan förväntas vara litet samt överskott och underskott utjämnas löpande genom premiesättningen snarare än användning och fördelning av överskott. Även om detta kan anses godtagbart i skadeförsäkringsföretag bör man kräva att riskkapitalet redovisas som ett tydligt ägarkapital i alla ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Vårt förslag innebär i praktiken att ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska inrätta överskottsfonder och beakta ägarkapital och eventuellt externt villkorat riskkapital i överensstämmelse med principerna i FL. Överskott som inte används för vinstutdelning eller insatsemissioner baserat på kapitalinsatserna kan antingen sättas av till reservfonden eller också hanteras som balanserade vinster. Sådana överskott kan senare tillföras försäkringstagarna som ägare genom vinstutdelning eller ökning av ägarkapitalet genom insatsemission.

Det nyss anförda förhindrar inte att överskottsutdelning enligt FL baseras på olika försäkringstagargrupperns bidrag till överskottet beräknat på annat sätt än enligt redovisningsreglerna. Vi har tidigare föreslaget en särregel i FRL som möjliggör detta.

5.9 Vissa överskottsregler som övervägts men förkastats

5.9.1 Begränsningar av överskott som får användas som företagets riskkapital?

Bedömning: Det bör inte införas några bestämmelser som kräver att livförsäkringsföretag löpande måste gottskriva företagets överskott såsom garanterad eller villkorad återbäring.

Skälen för bedömningen:

Förslagets innebörd

Vi har övervägt om det finns anledning att i lag kräva att överskott ska löpande gottskrivas försäkringstagarna som garanterad eller villkorad återbäring. En sådan reglering skulle gå ut på att konsolideringsfonden måste begränsas till vad som behövs för företagets långsiktiga konsolidering.

Det skulle således vara fråga om att i lag via krav på företaget bestämma en lämplig nivå på företagets kollektiva buffertkapital i associationsrättsligt avseende med hänsyn till den faktiska bedrivna verksamheten. Nivåerna skulle därför behöva omprövas regelbundet, t.ex. årsvis och vid andra större förändringar som är relevanta för behovet av riskkapital. Resterande del av överskottet

skulle alltså företaget löpande behöva gottskriva individuella försäkringstagare och/eller grupper av försäkringstagare som garanterad eller villkorad återbäring. En sådan obligatorisk fördelning av överskott som återbäring skulle också kunna bestämmas genom detaljerade principer i riktlinjer för överskottshantering som är en del av vårt huvudförslag (se förslaget i avsnitt 5.4.2).

Ett sådant förslag skulle likna den hantering som görs i fråga om bestämmande av återbäringsräntan inom ramen för den kollektiva konsolideringen.¹² Men syftet skulle vara att samtidigt bestämma, dels konsolideringsfondens maximala storlek som riskkapital enligt överskottsreglerna, dels löpande gottskriva och fördela uppkomna överskott som inte längre behövs som företagets riskkapital såsom återbäring. Förslaget skulle motiveras av att det är viktigt att motverka uppbyggnaden av stora ackumulerade ofördelade överskott som företaget mer diskretionärt kan använda för förlusttäckning. Förslaget skulle också bygga på att försäkringstagarnas rättigheter i företagets överskott i så stor utsträckning som möjligt bör skyddas av sedvanliga borgenärsskyddsregler. För att inte urholka skyddet måste det också finnas ett förbud för företaget att ta tillbaka sådana överskott som en gång har fördelats som återbäring.

Däremot kan inte allt överskott gottskrivas försäkringstagarna, eftersom försäkringstagarna överskott måste svara för det företagets riskkapital, i varje fall om företaget inte får dela ut vinst. I gengäld skulle försäkringstagarna ha anspråk på alla framtida överskott som uppkommer genom vinstutdelningsförbudet.

Vår bedömning av förslaget

Det diskuterade förslaget skulle innebära en löpande fördelning av överskott som blir återbäring och därmed omfattas av ett skydd som försäkringsfordringar. Förslaget förutsätter inte bara att företaget kan hitta principer för hur begränsningen av konsolideringsfonden bör ske samt väl fungerande metoder för hur nivån för det kollektiva riskkapitalet regelbundet ska omprövas.

---

¹² Den kollektiva konsolideringen är ett mått på värdet av försäkringsföretagets samlade tillgångar i förhållande till en uppskattning av samtliga åtaganden, såväl det garanterade som preliminärt gottskrivna överskott. Begreppet kollektiv konsolidering berör enbart ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag. Finansinspektionen rekommenderar livförsäkringsbolagen att fastställa en konsolideringspolicy som anger inom vilket spann bolagets konsolidering kan befinna sig.

Det förutsätter också att företag kan hitta bra och rättvisande tekniker för att löpande fördela delar av dagens överskott i konsolideringsfonden som garanterad eller villkorad återbäring och för att avgränsa konsolideringsfonden, så att den enbart utgör ett mer kollektivt riskkapital/buffertkapital som ska bära allmänna företagsrisker. Vidare förutsätter alternativet att Finansinspektionen tillsyn inriktas på att underkänna ett företags bedömning av ett "alltför stort överskott". Detta innebär uppenbara intressekonflikter för en tillsynsmyndighet som enligt FRL har som sin primära uppgift att främja att försäkringsföretag kan fullgöra sina bindande åtaganden. På så sätt är det diskuterade förslaget även mindre förenligt med stabilitetsprincipen.

Förslaget är också mindre förenligt med principen om att lagstiftningen inte bör föreskriva en viss metod för fördelning av överskott. Alternativet strider också mot principen om produktfrihet, eftersom försäkringsföretaget oavsett villkoren i avtalet om försäkring skulle vara skyldigt enligt lag att regelbundet gottskriva livförsäkringstagarna sådana överskott som inte bedöms behövas för företagets långsiktiga konsolidering.

För det överskott som ändå måste finnas i fonden kvarstår de problem som ligger bakom behovet av ändringar i nuvarande reglering, även om kapitalet skulle vara mindre om reglerna blir effektiva. Dessutom kvarstår behovet av att säkerställa en förutsägbar och rättvis hantering av de överskott som inte har gottskrivits och bland försäkringstagarna som återbäring. Man kan lite tillspetsat säga att det diskuterade förslaget i bästa fall reducerar problemets storlek men inte problemet i sig.

5.9.2 Överskottsregler motsvarande den danska eller brittiska regleringen?

Bedömning: Det bör inte införas några detaljerade regler om hur kontributionsprincipen ska tillgodoses motsvarande överskottsregleringen i Danmark eller gottskrivning av "excess surplus" motsvarande överskottsregleringen i Storbritannien.

Skälen för bedömningen: De nyligen införda danska överskottsreglerna innebär en detaljerad reglering av hur uppkomna överskott ska fördelas mellan bolaget och försäkringstagarna och mellan olika

försäkringstagare enligt kontributionsprincipen (se avsnitt 4.8.1). En sådan reglering har fördelar genom att tillhandahålla närmare anvisningar för tillämpningen och tvingar fram beaktande av att försäkringar kan bidra till överskott på olika sätt beroende på antagen ränta, risk och driftskostnader vid bestämmandet av premierna.

Den danska regleringen måste dock ses mot bakgrund av att man där fortfarande har kvar ordningen med betryggande grunder som är bindande för premiesättningen samt att försäkringstagarnas överskott kan ingå inom eget kapital och användas som riskkapital även i vinstutdelande livförsäkringsbolag. Därmed uppkommer ett större behov av detaljerade regler för att löpande öronmärka och fördela överskott mellan försäkringstagarna och ägarna till bolaget samt mellan olika försäkringar.

De nuvarande svenska överskottsreglerna, som vi bygger vidare på, har emellertid inte längre något tvingande krav på betryggande grunder som alltid måste tillämpas vid premiesättningen. Den innebär dessutom att försäkringstagarnas överskott inte får ha anspråk på företagets överskott, om företaget får dela ut vinst. Deras rättigheter som försäkringstagare ska avtalsregleras som försäkringsfodringar medan de som ägare har tillskjutit riskkapital som medför anspråk på överskott. Av detta skäl får inte någon konsolideringsfond finnas i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. I sådana företag ska försäkringstagarnas rätt till tillgångar och värden framgå av tydliga och precisa villkor i avtalet om försäkring, och vi föreslår motsvarande bestämmelser för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Vidare innebär vårt förslag till överskottshantering för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst – där försäkringstagarna står för företagets riskkapital – att företaget ska upprätta riktlinjer för överskottshantering. Företaget ska i dessa beakta att försäkringar kan ha bidragit till överskottet på olika sätt i fall där kontributionsprincipen gäller för försäkringarna. Företaget ska ha och följa egna regler om överskottshantering, och därmed behövs inte detaljregler från myndighetshåll som binder företagen vid en viss administrativ metod för livförsäkringsprodukter inom regleringens område.

I den danska regleringen är överskottshantering direkt kopplad till posterna i balansräkningen enligt redovisningsreglerna och innehållet i redovisningen blir direkt styrande för hur stora

överskott som löpande gottskrivs försäkringstagare och ägare. Detta torde vara ett problem på sikt om redovisningen av försäkringsavtal behöver förändras med anledning av nya redovisningsregler från IASB. Vi har tidigare bedömt att de svenska överskottsreglerna inte ska ha en sådan obligatorisk koppling till redovisningen.

Vi har även övervägt vissa inslag i den brittiska regleringen, som kräver att "bonus" tilldelas vid "excess surplus" är lämpliga för svenska förhållanden. Där är det dock fråga om "with profit-fonder" som både försäkringstagarna och företagets ägare har anspråk på. Som tidigare framgått ska sådana blandade överskottsfonder inte få förekomma i svenska livförsäkringsföretag som får dela ut vinst till ägarna.

De inslag i den danska och brittiska regleringen som nyss diskuterats innebär även produktbegränsningar. De förbjuder i praktiken livförsäkringar där överskott gottskrivs som återbäring först vid utbetalningstidpunkten även i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

Däremot innehåller vårt huvudförslag för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag vissa inslag som även kännetecknar den brittiska regleringen. Det är först och främst förslaget till riktlinjer för överskottshantering. Detta kan jämföras med en sådan plan för fördelning av överskott vars roll föreslås förstärkas i det brittiska förslaget. Detsamma gäller vårt förslag till förbud mot beslut av stämma och styrelse som kan antas försämra befintliga försäkringstagarnas rätt till överskott. Detta kan jämföras med det brittiska förslaget om att nya affärer inte får försämra för "with-profit-försäkringstagare".

5.9.3 Ombildning av hybridbolag till ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning?

Bedömning: Det bör inte införas något krav eller någon möjlighet för ett hybridbolag att ombildas till ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Skälen för bedömningen:

Förslaget innebär

Vi har övervägt – men förkastat – ett alternativ som innebär att nuvarande överskottsregler om konsolideringsfonden och dess användning utmönstras för hybridbolag, utan att det är fråga om en obligatorisk ombildning till ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.. Detta alternativ skulle innebära krav på att företaget ska reglera all fördelning av överskott till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar direkt i försäkringsavtalet, så att försäkringstagarna inte får ha något anspråk på överskott som får användas som företagens riskkapital. I likhet med vad vi föreslagit i avsnitt 5.4.1 skulle försäkringstagarna kunna bära finansiella, aktuariella och kostnadsrisker hänförliga till försäkringarna inom ramen för villkorad återbäring, men inte allmän rörelserisk eller företagsrisk. Ägarna till företaget måste därför till följd av förändringen stå sådan risk och svara för företagens riskkapital i större utsträckning än idag.

I samband med övergången till sådan verksamhet skulle konsolideringsfonden och andra överskottsmedel behöva omföras till garanterad eller villkorad återbäring. Däremot inte alla övervärden eftersom försäkringstagarna även fortsättningsvis skulle få del av dessa genom villkorad återbäring eller på annat sätt. I samband med övergången skulle företagens aktieägare också behöva skjuta till nytt riskkapital i form av aktiekapital och eventuell överkursfond för att täcka allmän rörelserisk eller företagsrisk. Det är osäkert hur stor ett sådant tillskott skulle behöva vara men det är inte fråga om samma nivåer som vid ombildning till ett vinstutdelande livförsäkringsföretag, eftersom aktieägarna enligt detta alternativ inte skulle behöva stå någon aktuariell eller finansiell risk.

För att kompensera aktieägarna för övertagandet av sådana risker som försäkringstagarna tidigare svarade för, så skulle aktie-

ägaren ha rätt till begränsad vinstutdelning baserat på storleken på sitt riskkapital. Lagtekniskt skulle detta åstadkommas genom att aktiebolaget får rätt till begränsad vinstutdelning genom att ombildas till ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning enligt ABL. I likhet med sådana aktiebolag skulle aktieägarna till livförsäkringsbolaget kunna ges en rätt till en årlig avkastning på tillskjutet riskkapital som uppgår till statslåneräntan + 1 procent.

Bedömningen av alternativet

Alternativet innebär att försäkringstagare i hybridbolag inte längre har något anspråk på överskott som är företagets riskkapital. De skulle dock få bära finansiella, aktuariella eller kostnadsrisker hänförliga till ingångna försäkringsavtal genom bestämmelser om villkorad återbäring i försäkringsavtalet.

Även om försäkringstagare inte skulle ha något anspråk på överskott som är företagets riskkapital så kvarstår en betydande del av de intressekonflikter som idag finns i hybridbolag. Aktieägarna får exempelvis knappast något större intresse av att främja försäkringstagarnas ekonomiska intresse än tidigare, eftersom avkastningen till ägarna är oberoende av om företaget bedrivs på ett effektivt sätt. Det finns en uppenbar risk för att verksamheten enbart bedrivs med hänsyn ägarens intresse av att skydda sitt riskkapital och årligen uppbära den lagenliga avkastningen.

Alternativet innebär visserligen inget rättsligt krav på ombildning av hybridbolag. Aktieägare kan dock anse att den begränsade utdelningen är för låg även med hänsyn till kvarvarande risker för exempelvis administrativa fel och därför anse sig tvingade att ombilda bolaget till ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.

Det kan definitivt ifrågasättas om nyttan av förslaget är tillräckligt stort jämfört med dagens reglering för att motivera de ombildningskostnader i form av nya avtal, riktlinjer och andra anpassningar som förslaget i sig medför.

6 Företagsstyrning i hybridbolag – en bakgrund

6.1 Behovet av reform och utgångspunkter för en sådan

Även om försäkringstagarna i ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag) har anspråk i företagens överskott och starka ekonomiska drivkrafter att övervaka bolagets skötsel saknar de i stort sett associationsrättsliga eller andra rättigheter för att göra det. Detta gäller även försäkrade med anspråk på överskott i hybridbolaget. Aktieägarna är däremot utrustade med samma instrument som i aktiebolag i allmänhet genom vilka de bl.a. kan utse och avsätta styrelsen samt övervaka ledningens arbete.

Enligt direktiven till utredningen ska utredaren överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i hybridbolag och i så fall i vilka former ett sådant inflytande bör utövas. Vidare ska utredaren bedöma om dessa åtgärder kan anses tillräckliga – beaktat de förslag som lämnas beträffande konsolideringsfonden – för att det inte ska anses motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag (se dir. 2010:43 s. 20 ö). Ett sådant förslag har lämnats av Försäkringsföretagsutredningen (se SOU 2006:55 s. 195 ff.).

Huvudförslaget om nya överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag omfattar sådana livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Bestämmelserna enligt huvudförslaget ska tillämpas på alla hybridbolag om de inte enbart avser ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Grunden för förslagen är att överskott enligt FRL är tillgångar som inte belastas av vad försäkringstagare och andra har rätt till enligt avtal eller av aktiekapitalet eller annat utifrån tillskjutet riskkapital. Vidare klargörs att överskottsreglerna i FRL har ett annat syfte än

redovisnings- och solvensreglerna, nämligen att främja en förutsägbar och rättvis överskottshantering, varför de inte måste kopplas till de senare regelsystemen (närmare om förslagen, se avsnitt 5.4).

Vad som nu nämnts bildar en allmän utgångspunkt för en reformering av regler för företagsstyrning i hybridbolag. Det finns nämligen anledning att även i detta sammanhang analyseras huvudförslaget till en reformerad överskottshantering. En utökad rätt till insyn och inflytande för försäkringstagare i hybridbolag blir nämligen föga värd, om inte hanteringen och fördelningen av riskkapitalet går att överblicka för dessa. På så sätt stärker utredningens förslag om överskottsregler värdet av försäkringstagarnas insyn och inflytande i sådana företag. De överväganden och förslag om förbättrade möjligheter till en effektiv företagsstyrning i hybridbolag som lämnas nedan (se avsnitt 7.2) knyter således an till förslag och bedömningar om överskottshantering som läggs fram under avsnitt 5.4 (se även avsnitt 14.3 som innehåller utredningens ställningstagande i frågan om tillräckligheten av föreslagna åtgärder för att inte kräva en tvångsombildning av hybridbolag).

6.2 Tidigare behandling av frågan om företagsstyrning i ömsesidiga livförsäkringsbolag

Redan vid 1999 års försäkringsrörelsereform identifierade regeringen vissa brister i regleringen av livförsäkringsverksamhet och förordade en tydligare uppdelning mellan försäkringstagarnas fordringsrätt och deras anspråk i eget kapital. De reformer som då genomfördes fick dock inte avsedd effekt eftersom det saknades verkliga drivkrafter hos företagen att göra en sådan uppdelning. Få bolag har ombildats till vinstutdelande livförsäkringsbolag, och på så sätt genomfört en uppdelning, eftersom det med dagens regler krävs stora kapitalinsatser för att övergå till vinstutdelande verksamhet. De bolag som har fortsatt att bedriva ömsesidig verksamhet har inte heller löpande gottskrivit försäkringstagarna en större andel av överskottet. Även Placeringsutredningen menade att det bör göras en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas fordringsrätt och riskkapitalet (se SOU 2003:14 s. 36 ff. och SOU 2003:84 s. 161).

Finansinspektionen föreslog i sin rapport Intressekonflikter i livbolagen (Fi 2003:2) att regeringen i samband med en översyn av reglerna om försäkringsbolag skulle undersöka möjligheterna till förändringar som på olika sätt stärker försäkringstagarnas ställning

i livförsäkringsbolagen. De förslag som Finansinspektionen där framförde kom senare att i stora delar genomföras genom lagstiftning som syftade till att återupprätta förtroendet för livförsäkringsbolagen i väntan på Försäkringsföretagsutredningens förslag (se prop. 2003/04:109). I direktiven till sistnämnd utredning uttalades att denna skulle analysera frågor om fördelning av överskott mellan olika grupper som bidrar med riskkapital i de olika associationsformerna och överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i företag då de bidrar med riskkapital. I uppdraget ingick att överväga reglerna om konsolideringsfonden och att se över ombildningsreglerna (se dir. 2003:125). I sammanhanget kan även nämnas att Förtroendekommissionen uttalade att det associationsrättsliga upplägget i ett hybridbolag är en anomali och att detta upplägg oundvikligen leder till intressekonflikter (se SOU 2004:47 s. 301).

Regler om förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag

I propositionen förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag föreslogs en rad åtgärder kring bolagsstyrning med detta syfte (se prop. 2003/04:109). Förslagen kan delas in på följande sätt:

- *ökat oberoende för styrelseledamöter i hybridbolag och i ömsesidiga bolag*

Ett förslag lämnades om att flertalet av styrelseledamöterna i hybridbolag och ömsesidiga bolag varken ska vara anställda eller styrelseledamöter i något bolag inom samma företagsgrupp. Syftet med förslaget var att stärka styrelsens oberoende i förhållande till ledande befattningshavare i försäkringsbolag där det antingen finns ett svagt ägarintresse eller risk för intressekonflikter.

- *försäkringstagarrepresentant i hybridbolag*

Det föreslogs att en försäkringstagarrepresentant i hybridbolagets styrelse ska utses – enligt bestämmelse i bolagsordningen – av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. Tidigare gällde kravet på försäkringstagarrepresentant alla försäkringsaktiebolag som inte uteslutande bedrev återförsäkring.

Som syfte angavs att det var rimligt att ålägga hybridbolagen – som använder försäkringstagarnas medel som riskkapital – att

skapa förutsättningar för ett direkt försäkringstagarinflytande. Detta genom att en intresseorganisation som har direkt koppling till försäkringstagarna utser styrelseledamöter eller genom att en process anordnas genom vilken försäkringstagarna direkt utser sin styrelseledamot.

Samtidigt togs kravet i tidigare lagstiftning om att försäkringstagarrepresentanten ska ha ett särskilt uppdrag i styrelsearbetet bort. Detta för att styrelsen ska kunna fungera som ett effektivt kollektiv. Det konstateras i propositionen att försäkringstagarrepresentantens uppgift blir – på samma sätt som för övriga styrelseledamöter – att tillgodose ett riskkapitalintresse, genom att representera försäkringstagarna som bidragsgivare av riskkapital i dessa företag. Oberoendekravet för försäkringstagarrepresentanten utökas dessutom i jämförelse med tidigare lagstiftning så att representanten inte får vara aktieägare, anställd eller styrelseledamot i företag som ingår i samma företagsgrupp som försäkringsbolaget.

- *utvidgade jävsregler*

Det konstaterades i propositionen att det i hybridbolag som ingår i en företagsgrupp alltid finns en risk för att kostnader och intäkter fördelas på ett otillbörligt sätt mellan företagen i gruppen. En bestämmelse om ställföreträdarjäv föreslås därför införas för försäkringsbolag. Den innebär att en styrelseledamot eller verkställande direktör inte får handlägga frågor om avtal mellan försäkringsbolaget och en juridisk person som personen i fråga ensam eller tillsammans med annan får företräda. För hybridbolag och ömsesidiga försäkringsbolag gäller dock inte bestämmelsen om motparten är ett helägt dotterbolag av annat slag än ett hybridbolag.

- *associationsrättsliga generalklausuler*

I hybridbolag har försäkringstagarna dubbla roller genom att de bidrar till bolagets riskkapital. I propositionen föreslås därför att försäkringstagarna i dessa bolag ska ingå i den personkrets som inte otillbörligt får gynnas eller förfördelas av styrelse eller bolagsstämma.

- *riktlinjer för intressekonflikter*

Försäkringsbolag som meddelar direkt försäkring ska upprätta och följa riktlinjer för hantering av intressekonflikter mellan bolagets intressenter. Styrelsen ska fastställa riktlinjerna. Den

ska ansvara för att riktlinjerna följs och ska fortlöpande pröva om de behöver ändras.

Det konstateras i propositionen att det är av vikt för ett försäkringsbolag att självt identifiera och hantera situationer där intressekonflikter kan föreligga samt att detta behövs för att säkerställa att de beslut som fattas är förenliga med bolagets syfte.

- *utvidgade placeringsriktlinjer*

Som ett led i strävan att informationen till försäkringstagarna ska förbättras föreslås att försäkringsbolag åläggs att upprätta och lämna information om placeringsriktlinjer för bolagets samtliga tillgångar.

Samtliga dessa regler trädde i kraft den 1 juli 2004.

Försäkringsföretagsutredningens slutbetänkande

I försäkringsföretagsutredningens slutbetänkande (SOU 2006:55) – som överlämnades i maj 2006 – konstaterades att ett förstärkt inflytande för försäkringstagarna i ett aktiebolag skulle innebära ett avsteg från allmängiltiga principer för sådana bolag och att åtgärder med en sådan inriktning knappast skulle lösa förekommande problem. Detta eftersom en lösning där fordringsägare ges rätt till inflytande över ett aktiebolags verksamhet inte bidrar till en effektiv ägarstyrning. Där konstateras att lösningen i stället innebär en tydlig uppdelning mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital. Som en konsekvens av detta resonemang föreslog utredningen därför att hybridbolag tvångsvis antingen skulle övergå till att tillämpa reglerna för vinstutdelande verksamhet eller ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag. Den nuvarande ordningen med konsolideringsfond skulle bestå. Några sådana regler infördes dock inte.

En ny försäkringsrörelselag

I propositionen om en ny försäkringsrörelselag (prop. 2009/10:246) sägs i avsnittet allmänna utgångspunkter (avsnitt 5) att det inte har tagits någon slutlig ställning till frågan om hybridbolagen bör tvångsombildas och att det därför är viktigt att fortsätta arbetet med de problemställningar som rör dessa bolag. Efter en hänvis-

ning till denna utrednings direktiv, konstateras att det i propositionen inte föreslås någon mer genomgripande förändring av de materiella reglerna som nu styr hybridbolagen.

I avsnitt 6 om associationsrättsliga regler för försäkringsaktiebolag finns däremot vissa ställningstaganden beträffande hybridbolag. I avsnittet om bolagsstämma (avsnitt 6.3.4) läggs för dessa bolag fast att nu gällande möjligheter till klander av stämmobeslut som strider mot de av styrelsen beslutade försäkringstekniska riktlinjerna eller placeringsriktlinjerna bibehålls. I motiven framhålls att dessa regler inte står i överensstämmelse med den kompetensfördelning som normalt råder mellan stämma och styrelse, men att det framstår som mindre lämpligt att i det sammanhanget ändra fördelningen av inflytande mellan styrelsen och aktieägare i hybridbolag. Detta särskilt som det är försäkringstagare som svarar för huvuddelen av riskkapitalet i dessa bolag. Det hänvisas till utredningen när det sägs att reglerna för hybridbolagen bör behållas oförändrade. Även i fråga om huruvida försäkringstagare i hybridbolagen ska ges närvaro- och yttranderätt vid bolagsstämman – en fråga som förs fram av en remissinstans – görs motsvarande hänvisning.

I avsnittet om bolagets ledning (avsnitt 6.3.5) föreslås att de avvikelser från aktiebolagslagens regler på området som nu gäller ska bestå. Detta gäller i huvudsak de regler som infördes genom propositionen om förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag (prop. 2003/04:109), se ovan.

I detta sammanhang föreslår en remissinstans att antalet styrelseledamöter som utses av försäkringstagarna utökas och menar att antalet ledamöter som utses av försäkringstagarna respektive av aktieägarna bättre ska spegla fördelningen av riskkapital. Även när det gällde denna fråga hänvisades till förevarande utredning.

6.3 Företagsstyrning i allmänna aktiebolag och hybridbolag

Aktiebolag i allmänhet – huvudsaklig reglering

Det forum där aktieägarnas inflytande utövas är bolagsstämman, som är aktiebolagets högsta beslutande organ (se 7 kap. 1 § ABL). Stämman kan avgöra varje fråga i bolaget, som inte uttryckligen faller under ett annat bolagsorgans exklusiva kompetens. Bolags-

stämman har således en överordnad ställning i förhållande till bolagets styrelse och verkställande direktör.

Styrelsen ska svara för bolagets organisation och förvaltning av bolagets angelägenheter (se 8 kap. 4 § ABL). Den vida beslutskompetens som lagen tillerkänner styrelsen begränsas i förhållande till stämman i första hand av de bestämmelser i ABL som ger stämman en exklusiv beslutanderätt i vissa frågor, exempelvis i fråga om ändring av bolagsordningen (3 kap. 4 §), val av styrelse (med undantag för arbetstagarrepresentanter i denna, 8 kap. 8 §) och revisorer (9 kap. 8 §) samt fastställelse av balans- och resultaträkningen (7 kap. 11 §).

Styrelsen är i sin förvaltning skyldig att rätta sig efter särskilda föreskrifter som har meddelats av bolagsstämman, förutsatt att föreskrifterna inte strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen (se 8 kap. 41 § andra stycket ABL). Den kan delegera uppgifter till personer inom eller utom styrelsen. Trots delegationen kvarstår dock det yttersta ansvaret på styrelsen för bolagets organisation och förvaltning samt skyldigheten att sörja för en betryggande kontroll av bolagets ekonomiska förhållanden. Vid en sådan delegation är styrelsen skyldig att handla med omsorg och fortlöpande kontrollera om delegationen kan upprätthållas (se 8 kap. 4 § ABL).

Styrelsen ska fastställa en skriftlig arbetsordning för sitt eget arbete. Finns det en arbetsfördelning mellan ledamöterna, ska också den framgå av arbetsordningen (se 8 kap. 6 § ABL). Inom styrelsen utses ofta utskott med uppgift att bereda frågor inom ett visst område, t.ex. ett revisionsutskott. Styrelsen kan även delegera beslutanderätt till ett sådant utskott – det slutliga ansvaret för beslut som fattas med stöd av delegationen kvarstår dock hos styrelsen. Styrelsens ordförande har ett särskilt ansvar för att leda arbetet och se till att styrelsen fullgör sina uppgifter enligt lag eller annan författning, myndigheters beslut och god sed på det aktuella företagsområdet. Om inte annat föreskrivs i bolagsordningen eller har beslutats av bolagsstämman väljer styrelsen ordförande (se 8 kap. 17 § ABL).

Styrelsen i ett aktiebolag har således en lojalitetsplikt mot bolaget vilket följer direkt av ABL, men även av allmänna associationsrättsliga principer. Styrelsen ska således förvalta bolagets angelägenheter i bolagets och samtliga aktieägares intressen.

Ett allmänt aktiebolag är, i den mån annat inte följer av bolagsordningen, vinstutdelande och aktieägarnas intresse är i första hand

att bolaget ska generera vinst som ska komma aktieägarna tillgodo (se 3 kap. 3 § ABL). Bolagsintresset motsvarar intressena för samtliga aktier. I det fall bolaget är helägt är bolagsintresset enkelt att fastställa och i de fall aktieägandet är fördelat motsvarar bolagsintresset samtliga aktieägars kollektiva intressen. För att upprätthålla skydd för aktieägarminoriteter och andra intressentgrupper, innehåller ABL regler om minoritetsskydd och om borgenärs-skydd.

Styrelsens uppgift enligt svensk kod för bolagsstyrning

Svensk kod för bolagsstyrning summerar styrelsens uppgift i noterade bolag genom att ange att denna ska förvalta bolagets angelägenheter i bolagets och samtliga aktieägars intresse.

I styrelsens uppgifter enligt koden ingår bl.a. att:

- fastställa verksamhetsmål och strategi,
- tillsätta, utvärdera och vid behov entlediga verkställande direktör,
- se till att det finns effektiva system för uppföljning och kontroll av bolagets verksamhet,
- se till att det finns en tillfredsställande kontroll av bolagets efterlevnad av lagar och andra regler som gäller för bolagets verksamhet,
- se till att erforderliga etiska riktlinjer fastställs för bolagets uppträdande, samt
- säkerställa att bolagets informationsgivning präglas av öppenhet samt är korrekt, relevant och tillförlitlig.

Vissa associationsrättsliga särregler för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag (hybridbolag)

Enligt 11 kap. 1 § FRL gäller ABL:s regler om aktiebolag även för försäkringsaktiebolag, om inte annat följer av FRL eller är särskilt föreskrivet.

Aktiebolagets karaktär och verksamhetsföremål definieras i ABL och i bolagets bolagsordning (se 3 kap. 1 § 3 ABL). Med verksamhetsföremål i ett aktiebolag menas den verksamhet bolaget bedriver i enlighet med sin bolagsordning. Verksamhetens syfte är det ända-

mål för vilken verksamheten bedrivs, som huvudregel är detta i ett allmänt aktiebolag att bereda aktieägarna vinst (se 3 kap. 3 § ABL). Ett allmänt aktiebolag kan dock ha ett annat syfte med verksamheten än att maximera vinsten för aktieägarna. Om syftet med verksamheten inte är att bereda vinst för aktieägarna, ska det framgå av bolagsordningen (se 32 kap. 2 § ABL).

Detta gäller dock inte för livförsäkringsaktiebolag som i stället endast får dela ut vinst om det följer direkt av bolagsordningen (se 11 kap. 16 § FRL). Verksamhetens syfte är som huvudregel således inte att bereda aktieägarna vinst. Det implicita syftet med ett livförsäkringsaktiebolags verksamhet är i stället, som huvudregel, att maximera värdet för försäkringstagarna och främja deras intressen. Ett livförsäkringsaktiebolag vars bolagsordning inte tillåter vinstutdelning och som i stället drivs enligt ömsesidiga principer utgör i detta hänseende en blandning mellan ett allmänt aktiebolag och ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Enligt 11 kap. 18 § FRL ska överskottet i ett livförsäkringsaktiebolag gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade som återbäring med en fördelning som utgår från försäkringstagarnas bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller i bolagsordningen. Av 11 kap. 19 § FRL framgår att livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst ska ha en konsolideringsfond och att den fonden får sättas ned bara för att täcka förluster eller för annat ändamål som anges i bolagsordningen. Bakgrunden till dessa regler är, som konstaterats ovan, att det i ett hybridbolag är försäkringstagarna som i allt väsentligt bidrar med riskkapitalet och står för företagsrisken i bolaget.

Som nämnts styr bolagsordningen bolagets verksamhetsföremål. Bolagsordningen i ett hybridbolag beslutas av bolagsstämman, dvs. aktieägarna, enligt allmänna associationsrättsliga principer. Ett godkännande av bolagsordningen från Finansinspektionen krävs dock såväl i samband med bildandet av bolaget som vid senare ändringar av denna (se 2 kap. 8 och 9 §§ FRL).

Bolagsordningen är bindande för samtliga bolagsorgan som således ska vara lojala mot bolaget och agera i enlighet med vad som föreskrivs i denna, inkluderat verksamhetsföremålet och verksamhetens syfte. Bolagsorganen får därför t.ex. inte fatta beslut eller vidta åtgärder som är till nackdel för bolaget och till otillbörlig fördel för aktieägare eller annan (se 7 kap. 47 § ABL). Utöver denna regel gäller enligt 11 kap. 5 § FRL att bolagsstämman i ett försäkringsaktiebolag inte får fatta beslut som är ägnade att ge otill-

börlig fördel till aktieägare eller annan till nackdel för försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen. Motsvarande regler gäller för styrelsen (se 8 kap. 41 § ABL och 11 kap. 11 § FRL).

Bolagsstämman ska även utse styrelsen i bolaget, om inte annat anges i bolagsordningen (se 8 kap. 8 § ABL). Styrelseledamöter i försäkringsaktiebolag ska dock ledningsprövas och godkännas av Finansinspektionen innan ledamöterna tillträder sin befattning (se 2 kap. 4 § första stycket 4 FRL).

Styrelsens sammansättning i ett försäkringsaktiebolag regleras i 11 kap. 7 § FRL. För hybridbolag gäller enligt denna bestämmelse att mer än hälften av ledamöterna måste vara personer som varken är anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller en företagsgrupp av motsvarande slag. Dessutom gäller att minst en av styrelseledamöterna i ett sådant bolag ska utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem.

Den av bolagsstämman valda styrelsen är kollektivt ansvarig för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter, även om delegering av uppgifter skett till den verkställande direktören eller annan i bolaget. Detta gäller även försäkringstagarrepresentanten som inte har något särskilt uppdrag i styrelsen. Styrelsen har således alltid det yttersta ansvaret för bolagets organisation och förvaltning.

Som tidigare har berörts ska styrelsen i alla lägen vara lojal mot bolaget och dess verksamhetsföremål och syfte. Detta gäller såväl för allmänna aktiebolag som för hybridbolag. I allmänna aktiebolag kommer denna lojalitetsplikt bl.a. till uttryck genom ABL:s kapitalskyddsregler. Enligt den lagstiftningen ska styrelsen föreslå hur vinsten i ett bolag ska disponeras och hur stor del av denna som ska vara föremål för vinstutdelning (se 18 kap. 2 § ABL). Till styrelsens förslag ska ett motiverat yttrande fogas om huruvida den föreslagna vinstutdelningen är försvarlig med hänsyn till kapitalskyddsreglerna i 17 kap. 3 § ABL. Enligt 18 kap. 1 § ABL kan bolagsstämman inte annat än i undantagsfall besluta om högre vinstutdelning än vad styrelsen föreslagit.

Styrelsens lojalitetsplikt mot bolaget och dess verksamhetsföremål i ett hybridbolag skiljer sig från lojalitetsplikten enligt ABL vilket utvecklas närmare nedan (se avsnitt 7.1).

Vinstutdelnings- och värdeöverföringsbegreppet

Nu gällande värdeöverföringsregler i ABL och FRL har beskrivits utförligt ovan (se avsnitt 5.4.5). Utredningen har ansett det rimligt att tolkningen och tillämpningen av värdeöverföringsbestämmelserna i hybridbolag ska beakta de delvis olika syften som bär upp vinstutdelningsreglerna i ABL respektive FRL. I ABL motiveras de av att värdeöverföringar kan innebära risker för bolagets borgenärer att inte få betalt för sina fordringar och att majoritetsaktieägare kan genomföra förmögenhetsöverföringar som gynnar dem på minoritetsaktieägares bekostnad. Vinstutdelningsförbudet i FRL för hybridbolag kan knappast motiveras av sådana intressen. Det motiveras i stället av skyddet för försäkringstagarnas anspråk i rättigheter i överskott som bolaget förvaltar och kan använda som riskkapital. Såsom tidigare utvecklats bör detta påverka tillämpningen av värdeöverföringsreglerna (se avsnitt 5.4.5).

6.4 Företagsstyrning i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar

De ömsesidiga försäkringsbolagen och försäkringsföreningarna ägs av försäkringstagarna och ändamålet med den ömsesidiga verksamheten där är följaktligen att tillgodose dessa personers ekonomiska intressen. En viktig beståndsdel i ömsesidiga försäkringsbolag är således att delägarna har inflytande över hur egendomen disponeras och hur verksamheten drivs. Detta inflytande utövas genom tillträde, direkt eller indirekt, till stämman. Således existerar ingen motsvarande intressekonflikt som i hybridbolag i förhållande till en ägare.

Olika delägare eller medlemmar kan dock ha väsentligt skilda ekonomiska intressen sinsemellan, t.ex. när det gäller vilken risk företaget ska ta eller hur verksamheten ska utvecklas i framtiden samt inte minst i fråga om hur överskottet ska fördelas mellan dem.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag och försäkringsföreningar finns det inte någon skyldighet att göra särskilda delägarinsatser. Även i dessa företag finansierar delägarna respektive medlemmarna företagets riskkapital genom betalning av premier som fastställs betryggande eller för tjänstepensionsverksamhet aktsamt och som därför, särskilt i det första fallet, normalt leder till överskott. Det finns inte ens någon möjlighet att göra renodlade delägarinsatser i de

former som är tillåtna för ekonomiska föreningar i allmänhet, dvs. medlemsinsatser. I begränsad utsträckning får dock riskkapital i form av garantikapital eller förlagsinsatser tillskjutas av försäkringstagare eller utomstående personer. Önskemålet om oberoende från utomstående intressenter och en princip om självfinansiering innebär dock att behovet av riskkapital i rörelsen i huvudsak ska tillgodoses genom inbetalning av premier och ackumulering av vinster som överskottsmedel.

Som nämnts ovan riskerar ett system där försäkringstagarna bidrar med i stort sett hela riskkapitalet som försäkringstagare, men har begränsade möjligheter till insyn och inflytande över styrningen av verksamheten som ägare, att leda till företagsstyrningsproblem även i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Det finns säkert många försäkringstagare som inte uppfattar att de bidrar med ett reellt riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag eller försäkringsföreningar. Bristerna återspeglas i att det i vissa fall kan saknas incitament till en effektiv ekonomisk styrning av företaget. Vidare finns även här en risk att styrningen inte sker i första hand med hänsyn till försäkringstagarnas intressen, utan med hänsyn till andra intressen som prioriteras av företagsledningen. Problemen – som förvärras i livförsäkringsföretag av att livförsäkringsavtal ofta är komplicerade och sträcker sig över lång tid – innebär en risk för att verksamheten inte enbart bedrivs med hänsyn till försäkringstagarnas bästa.

Företagsstyrningsproblem kan alltså finnas i sådana ömsesidiga försäkringsföretag där försäkringstagarna även är delägare. För att motverka dessa problem har i FRL införts regler som förstärker delägarnas inflytande över styrningen i ömsesidiga försäkringsbolag. Detta ska uppnås genom att de tillförsäkras möjligheter till ett ökat inflytande på bolagsstämman. Det reformerade representativa systemet innebär bl.a. att det i bolagsordningen ska anges om och hur fullmäktige (tidigare delegerade) ska utses och att minst hälften av fullmäktige ska utses av delägarna eller av organisationer som kan anses företräda delägarna.

Fullmäktigesystemet för ekonomiska föreningar i allmänhet innebär att den som önskar använda ett sådant system måste ha bestämmelser om detta i sina stadgar. Av stadgarna ska framgå bl.a. vilken beslutanderätt fullmäktige har och hur fullmäktige ska utses. Stadgarna utformas, i sin ursprungliga form, vid föreningens bildande och beslut att ändra dessa fattas av föreningsstämman. När en ekonomisk förening beslutar att tillämpa fullmäktigesystemet, innebär

detta att medlemmarna förlorar de flesta rättigheter som är förknippade med beslutsfattande på stämman. De har dock rätt att få ett ärende behandlat på stämman, att före stämman ta del av redovisningshandlingar och revisionsberättelse samt att ta del av protokoll från fullmäktigesammanträden.

Även när det gäller försäkringsföreningar avser lagstiftningen att motverka de företagsstyrningsproblem som kan uppkomma med ett fullmäktigesystem. I FRL har därför införts bestämmelser om att fullmäktigesystemet för ekonomiska föreningar ska tillämpas. Som en särregel i förhållande till FL, ska minst hälften av fullmäktige utses av föreningens medlemmar eller av organisationer som kan anses företräda dem. Detta är dock ingen förändring utan överensstämmer med vad som redan gällt för understödsföreningar enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar.

Det är viktigt att påpeka att bolagsstyrningsproblem kan förekomma även i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och att en liten aktieägare som bidragit med riskkapital till ett aktiebolag kan ha svårt att få insyn och inflytande över bolagets förvaltning. I dagsläget ägs dock vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag vanligtvis av en enda aktieägare som antingen är en bank eller ett annat finansiellt företag vilket innebär att dessa problem inte uppstår i praktiken. Problemen är inte heller typiska för försäkringsaktiebolag utan gäller för aktiebolag generellt. Frågan om små aktieägars inflytande i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag omfattas i varje fall inte av utredningsuppdraget och beaktas därför inte särskilt av utredningen.

7 Företagsstyrning i hybridbolag – överväganden och förslag

7.1 Utgångspunkter för framtida företagsstyrningsregler

7.1.1 Styrelsens tudelade lojalitetsplikt i ett hybridbolag

Även om försäkringstagarna i ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag) har rättigheter i företags överskott och starka ekonomiska drivkrafter att övervaka bolagets skötsel saknar de i stort sett associationsrättsliga eller andra rättigheter att göra det. Detta gäller även försäkrade med anspråk på överskott i hybridbolaget (med försäkringstagare avses i detta avsnitt även sådan försäkrad). Aktieägarna är däremot utrustade med samma instrument som i aktiebolag i allmänhet genom vilka de kan utse och avsätta styrelsen samt övervaka ledningens arbete.

Styrelsen i ett allmänt aktiebolag har som nämnts den huvudsakliga uppgiften att verka för att aktieägarnas intresse tillgodoses genom att bolaget ska generera vinst till ägarna. Som tidigare slagits fast kan syftet med ett hybridbolag inte vara att generera vinst till aktieägarna, och detta kan inte heller vara styrelsens uppdrag. Visserligen kan FRL:s förbud mot vinstutdelning sägas tala för att styrelsen ska verka för försäkringstagarnas bästa; man skulle rentav kunna anta någon form av lojalitetsplikt mot försäkringstagar-kollektivet, låt vara att detta inte kommer till uttryck i lagmotiv (se SOU 2006:55 s. 96). Det kan också konstateras att samtidigt som styrelsen i ett icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag har stort diskretionärt utrymme att agera på ett sätt som inte nödvändigtvis gynnar försäkringstagarna, saknas det i ett sådant bolag på samma gång grundläggande incitament för en effektiv ägarstyrning eftersom ägarna inte kan få avkastning på satsat kapital.

Detta resonemang öppnar för en långtgående lojalitetsplikt mot försäkringstagarna. Någon vägledande domstolspraxis har dock inte utvecklats. För ställningstaganden i frågan är man i stället hänvisad till övriga rättskällor och resonemang kring de principer som bär upp verksamheten i ett hybridbolag. I det sammanhanget är även den publicerade skiljedomen rörande kapitalförvaltningsavtalet hos Skandia av intresse.

Med beaktande av att värdena i hybridbolaget, inklusive affärsvärden med koppling till befintlig upparbetad försäkringsaffär, fullt ut är reserverade för försäkringstagarna ligger det nära till hands att stanna för lösningen att lojalitetsplikten för styrelsen i ett hybridbolag är tudelad, primär respektive sekundär. Den primära lojalitetsplikten bör följa vinstintresset, eller snarare rätten till bolagets överskott och ansvar för dess underskott. Styrelsen ska således i fall av intressekonflikt i första hand se till försäkringstagarnas intressen och i andra hand till det övriga bolagsintresset.

För en annan tolkning skulle det förhållandet tala att traditionen under tidigare år inom flera styrelser i hybridbolag byggt på en annan bedömning. Av de år 2003 redovisade granskningsrapporterna rörande Skandiakoncernen framgår att det inte var en främmande företeelse under 1990-talet med en "personalunion" mellan hybridbolagets styrelse och styrelsen i moderbolaget. En sådan ordning där aktieägarens intressen ligger i förgrunden kan dock knappast sägas vara hållbar efter de förtydliganden som kommit under senare år om kapitalskyddet i hybriden, främst Finansinspektionens uttalande avseende goodwillvärden i hybridbolag i myndighetens beslut rörande ombildningen av LF Liv (märk även i detta sammanhang skiljedomen rörande kapitalförvaltningsavtalet i Skandia). I sammanhanget bör man även uppmärksamma senare tillkomna regler om ökat oberoende för styrelseledamöter i hybridbolag som omöjliggör den ovan nämnda styrelselösningen.

Vilket värde ägandet av ett hybridbolag har måste besvaras utifrån förhållandena i det enskilda fallet. Den ägare av hybridbolaget som driver annan försäkringsverksamhet kan anse att kapitalinsatsen i form av ett ytterst blygsamt aktiekapital ger tillräcklig avkastning i form av olika samordningsvinster med den övriga rörelsen, t.ex. i form av den goodwill som ett brett produktutbud under gemensamt varumärke ger kombinerat med en bättre kostnadstäckning för integrerade affärssystem.

En annan typ av drivkraft har arbetsmarknadens parter. De är både förhandlare av kollektivavtal som innehåller tjänstepensions-

lösningar och – i egenskap av ägare till försäkringsföretag – leverantörer av de produkter som erbjuds inom avtalsområdet. Organisatoriskt kan det ligga nära till hands för arbetsmarknadens parter att driva försäkringsverksamheten i ett hybridbolag. Detta eftersom det möjliggör styrning genom aktieägandet från huvudmännen samtidigt som det signalerar oberoende genom vinstutdelningsförbudet.

Mot denna bakgrund bör utgångspunkten för förslagen om företagsstyrning i hybridbolag vara att styrelsens uppdrag i ett hybridbolag är att primärt verka för försäkringstagarnas bästa (riskkapitalintresset), men även sekundärt för ett väl fungerande bolag som tar tillvara samordningsvinster på ett sätt som knyter an till aktieägarintresset. Utifrån ett sådant resonemang kan hävdas att aktieägarintresset av att äga ett hybridbolag inte är kopplat enbart till ägandet av det bolaget i sig, utan intresset måste ses utifrån ett bredare perspektiv där hänsyn tas även till ägandet och rollen i andra företag inom företagsgruppen eller, i fall som rör kollektivavtalsparterna, att koppla ägarintresset till kollektivavtal avseende kollektivavtalsgrundade försäkringar.

Den sekundära lojaliteten mot aktieägaren torde främst innebära att styrelsen¹ i hybridbolag som ingår i en koncern – där moderbolaget driver annan försäkringsverksamhet – får utveckla och bestämma en affärsstrategi som inte avviker från den helhetsstrategi som har utvecklats för koncernen, dock under förutsättning att det inte försämrar försäkringstagarnas ekonomiska intressen i hybridbolaget. Det innebär ett krav på samråd i affärsplaneringen och i de strategiska besluten mellan hybridbolaget och dess aktieägare.

Den sekundära lojaliteten torde också i sådana koncerner innebära att hybridbolagets styrelse prövar möjligheter till ökat samarbete i driften om aktieägaren så begär och medverkar till sådant samarbete. Även i detta fall under förutsättning att samarbetet inte leder till en försämring av försäkringstagarnas ekonomiska intressen. Detta kan innebära att hybridbolaget avstår från att lansera samma produkt som aktieägaren eller att aktieägaren ges god tid av hybridbolaget att anpassa sig om de affärsmässiga förutsättningarna bortfaller för hybriden att samarbeta på ett visst område.

Nu beskriven anpassning till koncernstrategierna kräver ett tätt samarbete mellan koncernbolagen samtidigt som kravet på hybriden att slå vakt om företagets överskott och att agera som en rationell

---

¹ Med styrelse avses i detta avsnitt i förekommande fall även verkställande direktören när han eller hon har del i den förvaltning som behandlas.

kapitalägare för hybridbolagets bästa – samtidigt som försäkringstagarnas intressen värnas i första hand – i sin tur kräver ett korrekt beslutsunderlag samt utrymme för oberoende och självständiga överväganden i hybridbolagets styrelse.

Den sekundära lojaliteten mot aktieägaren och huvudmannen i partsrelaterade bolag kan få liknande konsekvenser. Det kan medföra att ett hybridbolag får uppdrag att genom försäkringsavtal tillgodose förmåner som förhandlats fram genom kollektivavtal. Det kan också innebära att en överenskommelse görs om att vissa förmåner inom kollektivavtalet kan tillgodoses av ett annat partsrelaterat bolag.

Lagstiftaren har tidigare ansett att intressekonflikter mellan försäkringstagare (arbetsgivare) och försäkrade (anställda) som kan uppstå inom kollektivavtalsgrundad försäkring kan tas om hand genom förhållandet att dessa båda representeras av två jämstarka parter med samma möjlighet till insyn och inflytande. Denna förhandlingsordning omhändertar dock inte ekonomiska intressekonflikter som uppstår om och när parterna mottar medel från försäkringsföretaget, antingen direkt till parternas medlemsorganisationer eller indirekt till verksamheter som ägs av parterna, såsom valcentraler. Vår utgångspunkt är att styrelsens uppdrag i ett hybridbolag är att primärt verka för försäkringstagarnas bästa (riskkapitalintresset), och enbart sekundärt för att tillvarata aktieägarnas (kollektivavtalsparternas) intressen bör därför även gälla för partsrelaterade hybridbolag.

7.1.2 Omfattningen av förbudet mot värdeöverföringar påverkar styrelsens uppdrag i ett hybridbolag

Vi har tidigare slagit fast att tolkningen och tillämpningen av värdeöverföringsbestämmelserna i hybridbolag ska beakta de delvis olika syften som bär upp vinstutdelningsreglerna i ABL respektive FRL. I ABL motiveras de av att värdeöverföringar kan innebära risker för bolagets borgenärer att inte få betalt för sina fordringar och att majoritetsaktieägare kan genomföra förmögenhetsöverföringar som gynnar dem på minoritetsaktieägares bekostnad. Vinstutdelningsförbudet i FRL för hybridbolag kan knappast motiveras av sådana intressen. Det motiveras i stället av skyddet för försäkringstagarnas anspråk i rättigheter i överskott som bolaget förvaltar och kan använda som riskkapital. Såsom tidigare utvecklats bör

detta påverka tillämpningen av värdeöverföringsreglerna (se avsnitt 5.4.5). Våra förslag och ställningstaganden påverkar i sin tur styrelsens uppdrag och måste givetvis beaktas i deras arbete.

7.1.3 Den förstärkta likabehandlingsprincipen påverkar styrelsens uppdrag i ett hybridbolag

I 7 kap. 47 § ABL stadgas en generell inskränkning i bolagsstämmans beslutanderätt. Enligt den paragrafen får stämman inte fatta ett beslut som är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare. I ett försäkringsaktiebolag utökas denna skyddskrets genom att stämman i aktiebolag inte får fatta ett beslut som är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för de försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen (se 11 kap. 5 § FRL). Motsvarande regler gäller för styrelsen eller någon annan ställföreträdare i ett försäkringsaktiebolag (se 8 kap. 41 § ABL och 11 kap. 11 § FRL).

Vi har tidigare föreslagit en förstärkt likabehandlingsprincip (se avsnitt 5.4.7). Denna innebär också att det ställs större krav på ägaren (stämman) och styrelsen att värda bolagets värden för bolagets och indirekt för försäkringstagarnas bästa än vad som gäller enligt ABL. Detta innebär också att styrelsen på denna grund får ett ansvar att värna om värden och intressen för försäkringstagarna som går längre än de krav som följer direkt av vinstutdelningsförbudet.

7.1.4 Stämmans anvisningsrätt, klandertalan och skadestånd

Det kan tyckas naturligt att styrelsen ska följa stämmans anvisningar. Det finns dock undantag från denna beslutshierarki redan enligt ABL.

Mer övergripande kan sägas att bolagsstämman inte får dirigera styrelsens förvaltning i sådan utsträckning att styrelsen berövas sin ställning som ett för verksamhetens utövande kompetent och ansvarigt organ (se prop. 1975:103 s. 236). Styrelsen får vidare inte följa en anvisning från bolagsstämman om den strider mot ABL, FRL, ÅRFL eller bolagsordningen (se 11 kap. 1 § FRL och 8 kap. 41 §

andra stycket ABL). Som allmän princip gäller dessutom att styrelsen inte får verkställa anvisningar från stämman om dessa innebär ett uppenbart åsidosättande av bolagets intressen.

Om ett bolagsstämmbeslut inte har kommit till i behörig ordning eller på annat sätt strider mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen, får en aktieägare, styrelsen, en styrelseledamot eller den verkställande direktören föra talan mot bolaget vid allmän domstol om att beslutet ska upphävas eller ändras (se 7 kap. 50 § ABL som gäller enligt 11 kap. 1 § FRL). När det gäller hybridbolag kompletteras bestämmelsen med att talan även föras mot ett bolagsstämmbeslut som strider mot de försäkringstekniska riktlinjerna eller placeringsriktlinjerna (se 11 kap. 6 § FRL).

En stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktören som när han eller hon fullgör sitt uppdrag uppsåtligt eller av oaktsamhet skadar bolaget ska ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas en aktieägare eller någon annan genom överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen (se 29 kap. 1 § första stycket ABL och 11 kap. 1 § FRL).

En aktieägare ska ersätta skada som han eller hon uppsåtligt eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, en aktieägare eller någon annan genom att medverka till överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen (se 29 kap. 3 § ABL).

För hybridbolag gäller det som föreskrivs om skadeståndsansvar i 29 kap. 1–3 §§ ABL även vid överträdelse enligt FRL (se 11 kap. 51 § FRL).

Vi har tidigare föreslagit flera förändringar i angivna bestämmelser som bl.a. innebär att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott får en rätt till klandertalan mot stämmbeslut samt att klanderrätten och skadeståndsansvaret även för dem utvidgas till överträdelser av överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.11). Dessa förändringar innebär också att det ställs större krav på ägaren (stämman) och styrelsen att vårda företagets överskott för bolagets och indirekt för försäkringstagarnas bästa enligt antagna principer – och direkta sanktioner i fall de inte gör detta – än vad som gäller enligt ABL. De anförda förslagen innebär också att styrelsen får ett större ansvar för att inom ramen för sin skyldighet att inte följa stämmans anvisningar pröva att ägarnas förvaltning av företagets värden inte inkräktar på FRL:s och företagets överskottsregler.

7.1.5 Principer för utformning av regler om företagsstyrning i hybridbolag

Bedömning: Följande principer ska vara vägledande för utredningens förslag om företagsstyrning i hybridbolag:

Förbättrad insyn och inflytande i företagsstyrningen är en del i att förstärka skyddet för försäkringstagarnas anspråk på riskkapital i sådana bolag.

Ändringarna bör ske i de associationsrättsliga reglerna för hybridbolag och ta sin utgångspunkt i företagsformens särdrag jämfört med aktiebolag i allmänhet.

Syftet med de nya reglerna bör vara att ge försäkringstagarna i hybridbolag större insyn och inflytande över riskkapitalet. De bör i detta avseende ha en rättslig ställning som i allt väsentligt motsvarar den som försäkringstagare har i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Föreslagna bestämmelser ska inte förhindra en effektiv bolagsstyrning i hybridbolag.

Skälen för bedömningen: De bolagsrättsliga reglerna syftar bl.a. till att ge förutsättningar för en väl fungerande styrning av bolaget med skydd för ägarminoriteter och andra ekonomiska intressenter. En väl fungerande styrning är inte minst viktig i finansiella företag under tillsyn. Aktiebolagets högsta beslutande organ är stämman. Bolagsstämman har en överordnad ställning i förhållande till styrelsen och styrelsen har i sin tur en överordnad ställning i förhållande till den verkställande direktören.

Försäkringstagarnas utsatta situation i ett hybridbolag har utvecklats ovan. Det finns således anledning att förstärka skyddet för deras anspråk på riskkapitalet i sådana bolag. Detta bör ske genom ändringar i de associationsrättsliga reglerna för hybridbolag, med utgångspunkt i företagsformens särdrag. Syftet med dessa ändringar bör vara att ge försäkringstagarna större insyn och inflytande över bolagets hantering av riskkapitalet. Detta kan ske genom närvaro- och yttranderätt på bolagsstämman, ytterligare regler som – efter mönster från föreningslagstiftningen – stärker försäkringstagarnas insyn- och inflytande samt ett utökat inflytande i styrelsen via ett antal styrelseledamöter som utses av försäkringstagarna eller av en intressegrupp som har anknytning till dem. Det kan även innefatta ett mandat att utse en oberoende styrelseordförande och genom ett tydliggörande av styrelsens uppdrag.

Det är viktigt att dessa nya regler inte leder till styrningsproblem i hybridbolaget när moderbolaget driver annan försäkringsverksamhet. Sådana problem kan uppkomma när det är fråga om strategibeslut eller beslut om koncerninterna avtal innefattande värdeutveckling eller värdefördelning inom respektive mellan koncernbolag. De nya reglerna bör utformas så att risken minimeras för att bolagsorganen stämman och styrelse blockerar varandras beslutsfattande på ett mindre lämpligt sätt. Detta kan skada försäkringstagarnas intressen.

7.2 Förbättrade insyns- och inflytandemöjligheter för försäkringstagare i hybridbolag

För att uppnå syftet med ett effektivt riskkapitalskydd i hybridbolag bör åtgärder enligt nedan genomföras utöver det huvudförslag som lämnats avseende överskottshanteringen (se avsnitt 5.4). Bestämmelserna enligt huvudförslaget ska tillämpas på alla hybridbolag om de inte enbart avser ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Det kan påminnas om att förslagen nedan även i vissa delar avser försäkrade med anspråk på överskott.

7.2.1 Närvaro- och yttranderätt på bolagsstämman

Förslag: Det införs en rätt för försäkringstagare att närvara och yttra sig på bolagsstämman i hybridbolag.

Skälen för förslaget: Försäkringstagarnas utsatta position i hybridbolaget har beskrivits ovan. Den är en följd av den dubbla rollen som både fordringsägare och investerare av riskkapital, men utan motsvarande insyn och inflytande som en ägare normalt har. Den utsatta positionen förstärks av att användningen och fördelningen av riskkapital är diskretionär. Det finns således en risk för att försäkringstagarnas överskott används på ett sätt som inte utgår från deras ekonomiska bästa, utan på ett sätt som mer gynnar aktieägaren.

Aktieägare får delta på bolagsstämman (se 7 kap. 2 § ABL). En aktieägare som inte är personligen närvarande vid bolagsstämman får utöva sin rätt vid stämman genom ett ombud (se 7 kap. 3 §). En

aktieägare eller ett ombud får ha med sig högst två biträden vid bolagsstämman. Biträden får yttra sig vid stämman (se 7 kap. 5 §). Bolagsstämman får besluta att den som inte är aktieägare ska ha rätt att närvara eller på annat sätt följa förhandlingarna vid stämman. En sådan närvarorätt kan även ha sin grund i bolagsordningen (se 7 kap. 6 §).

Försäkringstagare saknar rätt att närvara och yttra sig på ett hybridbolags bolagsstämma. En delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag har sådana rättigheter, även om ett system med fullmäktige har valts. Detta förutsatt att inte annat anges i bolagsordningen (se 12 kap. 32 § och 38 § fjärde stycket FRL). Detta gäller även för medlemmar i en försäkringsförening, med den skillnaden att presumptionen för närvaro- och yttranderätt saknas när ett system med fullmäktige har valts (se 13 kap. 2 § FRL och prop. 2009/10:246 s. 311 f.).

Det kan konstateras att bolagsstämman är aktiebolagets högsta beslutande organ även i frågor som rör överskott. Det är därför av vikt att försäkringstagare får insyn i denna beslutsprocess genom att de ges möjlighet att närvara och yttra sig på stämman i hybridbolaget. På så sätt tydliggörs att försäkringstagarnas roll som riskkapitalgivare också medför en rätt till insyn och inflytande i verksamheten som de finansierar.

7.2.2 Ytterligare åtgärder för att förbättra insyn och inflytande på stämman

Förslag och bedömning: Det införs en rätt för försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott i ett hybridbolag att få ett ärende behandlat på ordinarie bolagsstämma i ett hybridbolag, att ta del av vissa handlingar före stämman, att ta del av stämmoprotokoll samt att få upplysningar från stämman (under vissa förutsättningar). Det bör dock inte införas någon rätt för försäkrade att närvara på stämman. Upplysningar och annan begärd information bör lämnas på samma sätt som underrättelse om företagets överskottsregler. Vi har tidigare föreslagit en utvidgad talerätt för försäkringstagare mot stämmobeslut (se 5.4.11)

Skälen för förslaget och bedömningen: Det finns anledning att överväga ytterligare åtgärder för att förbättra försäkringstagarnas och de försäkrades insyn och inflytande i de fall där de bidrar med

riskkapital och står företagsrisken. Detta kan lämpligen ske efter mönster från olika rättigheter till insyn och inflytande som medlemmar i en ekonomisk förening har enligt regler i FL.

Det bör inledningsvis vara fråga om en rätt för försäkringstagaren i ett hybridbolag att få ett ärende behandlat på bolagsstämman

En medlem i en ekonomisk förening har rätt att få ett ärende behandlat på föreningsstämman, om han begär det i den ordning och inom den tid som kan vara bestämd i stadgarna. Saknar stadgarna sådana bestämmelser, ska medlemmen skriftligen framställa sin begäran hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman (se 7 kap. 6 § FL). Även delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag och medlemmar i en försäkringsförening har en sådan rätt. Förslagsrätten för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag kan dock inskränkas i bolagsordningen om fullmäktige har utsetts (se 12 kap. 32 och 36 §§ samt 13 kap. 2 § FRL). En aktieägars initiativrätt behandlas i 7 kap. 16 § ABL. Vi anser att motsvarande rättigheter bör tillkomma försäkringstagare med anspråk i hybridbolagets överskott som är företaget riskkapital.

Försäkringstagarna i ett hybridbolag bör även ges rätt att ta del av redovisningshandlingarna före bolagsstämman.

Under minst en vecka före föreningsstämman ska redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen eller avskrifter därav hållas tillgängliga för medlemmarna hos den ekonomiska föreningen och genast sändas till medlemmar som begär det (se 7 kap. 8 § fjärde stycket FL). Även delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag och medlemmar i en försäkringsförening har en sådan rätt (se 12 kap. 32 § och 13 kap. 2 § FRL). En aktieägars rätt att ta del av redovisningshandlingar före bolagsstämman behandlas i 7 kap. 25 § ABL. Vi anser att motsvarande rättigheter bör tillkomma försäkringstagare med anspråk i hybridbolagets överskott som är företaget riskkapital.

Försäkringstagarna i ett hybridbolag bör få rätt att ta del av det justerade protokollet från stämman.

Senast tre veckor efter föreningsstämman ska det justerade protokollet hållas tillgängligt hos den ekonomiska föreningen för medlemmarna (se 7 kap. 10 § FL). Även delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag och medlemmar i en försäkringsförening har en sådan rätt (se 12 kap. 32 § och 13 kap. 2 § FRL). En aktieägars rätt att ta del av det justerade protokollet från bolagsstämman behandlas i 7 kap. 49 § ABL. Vi anser att motsvarande rättigheter bör till-

komma försäkringstagare med anspråk i hybridbolagets överskott som är företagets riskkapital.

Försäkringstagarna i ett hybridbolag bör ges rätt att – under vissa förutsättningar – få upplysningar på stämman från styrelsen och den verkställande direktören.

Om en medlem begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig nackdel för den ekonomiska föreningen, ska styrelsen och verkställande direktören på föreningsstämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av föreningens årsredovisning och dess ställning i övrigt eller av ett ärende på stämman (se 7 kap. 11 § FL). Även delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag och medlemmar i en försäkringsförening har en sådan rätt (se 12 kap. 32 § och 13 kap. 2 § FRL). En aktieägares rätt att få upplysningar vid bolagsstämman från styrelsen och den verkställande direktören behandlas i 7 kap. 32 § ABL (och följande paragrafer). Vi anser att motsvarande rättigheter bör tillkomma försäkringstagare med anspråk i hybridbolagets överskott som är företagets riskkapital.

Försäkringstagare i ett hybridbolag bör få rätt att klandra ett stämmobeslut som strider mot överskottsriktlinjerna.

Om ett beslut av föreningsstämman inte har kommit till i behörig ordning eller i övrigt strider mot FL eller mot stadgarna, kan talan mot föreningen om att beslutet ska upphävas eller ändras föras bland andra av föreningsmedlemmar (7 kap. 17 § FL). Även delägare i ömsesidiga försäkringsbolag och medlemmar i en försäkringsförening har en sådan rätt (se 12 kap. 32 § och 13 kap. 2 § FRL). En aktieägares rätt att klandra ett stämmobeslut behandlas i 7 kap. 50 § ABL. När det gäller hybridbolag kompletteras bestämmelsen med en särregel som innebär att talan även får föras mot ett bolagsstämmobeslut som strider mot de försäkringstekniska riktlinjerna eller placeringsriktlinjerna (se 11 kap. 6 § FRL).

Vi har redan tidigare föreslagit att försäkringstagare med anspråk på överskott i hybridbolag ska ha en sådan klanderätt tillsammans med vissa andra ändringar av bestämmelserna, bl.a. en rätt att föra talan mot överträdelser av överskottsriktlinjer (se avsnitt 5.4.11).

Hur ska handlingarna ska lämnas

Våra föreslagna bestämmelser ger rätt att ta del av vissa handlingar. Fråga är på vilket sätt dessa bör lämnas. Utgångspunkten bör vara att de hålls tillgängliga på samma sätt som enligt ABL. Om någon begär att få del av informationen personligen bör denna lämnas på sätt som gäller för underrättelser om företagets överskottsregler (se vidare avsnitt 5.4.15). Därigenom tillgodoses att all relevant information om överskottshanteringen kan lämnas till en försäkringstagare på ett och samma sätt.

7.2.3 Insyn och inflytande i styrelsen

Förslag: Nuvarande krav på att minst hälften av styrelseledamöterna ska vara oberoende behålls. Mer än en fjärdedel av styrelseledamöterna i ett hybridbolag ska utses av försäkringstagarna eller försäkrade med anspråk på överskott eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. Styrelsens ordförande ska vara oberoende.

Skälen för förslaget: För hybridbolag gäller enligt 11 kap. 7 § FRL att mer än hälften av styrelseledamöterna måste vara personer som varken är anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag. Dessutom gäller enligt den bestämmelsen att minst en av styrelseledamöterna i ett sådant bolag ska utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem.

Som nämnts ska alla överskott i ett hybridbolag tillfalla försäkringstagarna om de inte behövs för förlusttäckning eller annat ändamål som framgår av bolagsordningen. Detta innebär att försäkringstagarna bidrar med huvuddelen av det renodlade riskkapitalet i verksamheten och att de därmed står en reell företagsrisk. Trots att de bär den huvudsakliga risken för företagets skötsel och har starka incitament att övervaka överskottshanteringen, saknar de nästan helt det inflytande över dess verksamhet som krävs för att kunna göra det. Inflytandet inskränker sig till rättigheten att utse en försäkringstagarrepresentant i styrelsen.

Mot bakgrund av att försäkringstagarna i grunden finansierar hybridbolagets verksamhet bör de ges ett större inflytande över

dess verksamhet även via styrelsen. Detta bör lämpligen ske genom att försäkringstagarna eller någon intressegrupp som har anknytning till dem får utse mer än en fjärdedel av styrelseledamöterna i bolaget. Försäkrade med anspråk på överskott bör jämföras med försäkringstagare även i detta sammanhang. Ett sådant förslag bidrar till att säkerställa styrelsens primära lojalitetsplikt mot försäkringstagarna.

Styrelsens ordförande i ett hybridbolag har ett särskilt ansvar för att leda arbetet och se till att styrelsen fullgör sina uppgifter enligt lag eller annan författning samt myndigheters beslut (se närmare i 8 kap. 17 § första stycket ABL). Om annat inte föreskrivs i bolagsordningen eller har beslutats av bolagsstämman, väljer styrelsen ordföranden (se 8 kap. 17 § andra stycket ABL och 11 kap. 1 § FRL). För att ytterligare stärka försäkringstagarnas ställning i ett hybridbolag bör det i en särregel i FRL fastslås att styrelsens ordförande ska vara oberoende.

7.2.4 Styrelsens primära lojalitetsplikt lagfästs

Förslag: Det införs en bestämmelse om att styrelsen i ett hybridbolag i fall av intressekonflikt i första hand ska se till försäkringstagarnas intressen.

Skälen för förslaget: I föregående avsnitt har vi lämnat förslag om hur bestämmelserna om styrelserna i ett hybridbolag lämpligen reformeras. Det bör i detta sammanhang poängteras att styrelsen är kollektivt ansvarig för bolagets organisation och förvaltning av bolagets angelägenheter. Detta gäller även försäkringstagarrepresentanter som inte har något särskilt uppdrag i styrelsen.

Mot bakgrund av våra utgångspunkter måste hela styrelsen primärt verka för försäkringstagarnas bästa (se avsnitt 7.1.1). Detta bör tydliggöras i lag.

Sammanfattningsvis förstärker våra förslag försäkringstagarnas möjligheter till insyn och inflytande i hybridbolag, utan att det hindrar en effektiv bolagsstyrning även i sådana bolag. Enligt vår mening är det åtgärds paket som nu föreslås väl avvägt för att minimera risken för att bolagsstämman och styrelse blockerar varandras beslutsfattande. En sådan blockering skulle givetvis vara till men för både aktieägare och försäkringstagare i hybridbolaget.

I det sammanhanget bör även uppmärksammas de möjligheter till klander- och skadeståndstalan som föreslås i avsnitt 5.4.11. Dessa regler bör ha en viss dämpande effekt när det gäller överträdelser av de bestämmelser som där beskrivs. Vi bedömer att så är fallet även om bristande neutralitet föreligger mellan en styrelseledamots och en aktieägars ansvar i och med att ”tröskeln” för en aktieägars skadeståndsansvar är högre satt (grov oaktsamhet).

8 Flytträtt – en bakgrund

8.1 Individens behov av att ändra och flytta sitt försäkringssparande

Ett livförsäkringsavtal mellan ett försäkringsföretag och en individ löper som regel under en mycket lång tid. Under denna tid sker normalt väsentliga förändringar av såväl en individs preferenser som omvärldsförutsättningar – faktorer som var för sig eller tillsammans kan ha stor betydelse för individens behov och vilja att ändra eller flytta sitt försäkringssparande. Exempel på sådana faktorer är att individen av olika anledningar inte längre har något förtroende för företaget och dess ägare, ledning eller förvaltare av försäkringsföretagets tillgångar. Han eller hon kan också vilja flytta sitt sparande om försäkringsföretaget får en försämrad finansiell ställning som innebär att det tvingas göra förändringar i sin placeringsstrategi för att undvika alltför stora finansiella risker. En lägre finansiell risk innebär att möjligheterna minskar för försäkringstagaren att erhålla en avkastning som överstiger den garanterade nivån. Som framgår kan en individ således ha ett behov av att flytta sitt försäkringssparande som ett sätt att hantera ett missnöje med den försäkringslösning eller försäkringsgivare som han eller hon har.

En individs behov av att göra förändringar i sitt försäkringssparande kan också ha sin grund i ändrade preferenser eller förutsättningar. Exempelvis kan förändringar i de privatekonomiska förutsättningarna leda till att individen vill ändra riskprofil i sitt sparande. En flytt utomlands kan också vara en orsak till att vilja flytta sitt försäkringssparande till ett företag i det andra landet. För att få en bättre överblick över sitt sparande kan individen dessutom vilja samla sitt sparande i ett och samma försäkringsföretag, särskilt när pensioneringen närmar sig. Även etiska överväganden kan vara en faktor som har betydelse för en individs vilja att flytta sitt för-

säkringssparande. Förändringar i de makroekonomiska förutsättningarna kan också innebära att han eller hon känner ett behov av att ändra sitt sparande. Sammantaget finns det således utifrån individens perspektiv ett starkt intresse av att kunna flytta sitt försäkringssparande.

8.2 Problemen med avsaknaden av flytträtt utifrån ett bolagsstyrningsperspektiv

Som konstaterats ovan kan begränsningar i möjligheterna för en individ att flytta sitt pensionskapital till en annan försäkringsgivare vara ett problem för den enskilde. Detsamma gäller om individen inte har möjlighet att anpassa sitt försäkringssparande till ändrade förutsättningar ens inom försäkringsföretaget, t.ex. genom att ändra risken i placeringarna.

Inskränkningar i möjligheten att flytta kan också vara ett problem för försäkringstagarna som kollektiv. Den huvudsakliga orsaken till detta är att den begränsade möjligheten att flytta ett försäkringssparande ökar risken för att företagsledningen agerar på ett sätt som kan missgynna det befintliga försäkringstagar-kollektivet. Det finns därmed en koppling mellan de begränsade möjligheterna för en individ att flytta sitt försäkringssparande och bolagsstyrningsfrågor.

Företagsledningen i såväl ömsesidigt verkande försäkringsföretag som vinstutdelande bolag har i praktiken ett stort utrymme att agera på ett sätt som inte nödvändigtvis gynnar försäkringstagarerna¹. En viktig orsak till detta är svårigheterna för de försäkrade att både förstå innehållet i försäkringarna samt att i tillräckligt hög

---

¹ Utredningen utgår från den enskilde individens behov av flytträtt. Således utgår utredningen från att den försäkrade, dvs. den individ på vars liv försäkringen har tecknats, när behovet av och rätten att flytta tillgodohavandet i en försäkring analyseras. Av praktiska skäl används dock begreppet försäkringstagare, trots att det med försäkringstagare i tjänstepensionssammanhang oftast är arbetsgivaren som avses och inte den försäkrade arbetstagaren. Om inte annat anges används begreppet försäkringstagare således i bemärkelsen den individ på vars liv försäkringen har tecknats. I de delar där det anses finnas ett behov av att göra en åtskillnad mellan begreppen försäkrad och försäkringstagare kommer detta att göras och att tydligt anges.

I sammanhanget kan nämnas att det i skattelagstiftningen ställs krav på att försäkringstagaren för annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring också ska vara försäkrad [se 58 kap. 9 § inkomstskattelagen (1999:1229)]. För privat pensionsförsäkring är således åtskillnaden mellan begreppen irrelevant. För tjänstepensionsförsäkringar däremot finns inte detta krav, och försäkringstagaren och den försäkrade kan således vara olika personer (juridiska eller fysiska).

grad ha inblick och förståelse för ledningens agerande och konsekvenserna av detta. I kombination med deras begränsade möjligheter att, genom att flytta sitt försäkringssparande, kunna visa sitt missnöje med hur försäkringsföretaget väljer att förvalta sparade medel eller i övrigt bedriver sin verksamhet försvagas den disciplinerande inverkan på företagen som risken för missnöjda kunder normalt innebär.²

Begränsningarna i flyttmöjligheterna skapar en inlåsning som kan bidra till att företagsledningen får incitament att handla på ett sätt som inte är till de försäkrades bästa. Exempelvis kan viljan att locka till sig nya kunder innebära en risk för att ett försäkringsföretag utformar erbjudanden för att attrahera nya kunder som kan innebära en förmögenhetsöverföring genom att befintliga kunder indirekt finansierar sådana satsningar. Inlåsningsen av befintliga kunder kan öka risken för ett sådant beteende. Produkternas komplexitet innebär vidare att det kan vara svårt, om inte omöjligt, för befintliga kunder att utvärdera företagets erbjudanden till potentiella nya försäkringstagare och vilken påverkan dessa kan ha på det egna sparandet.

Samtidigt finns det faktorer som ger ledningen incitament att värna om befintliga kunder. En viktig sådan faktor är det rykte som företaget har, något som spelar en stor roll för ett försäkringsföretags möjlighet att attrahera nya kunder. Behovet av ett gott rykte för att kunna attrahera nya kunder kan därför öka företagsledningens incitament att värna om försäkringstagarna och de försäkrade.

Inlåsningsen av sparade medel kan även medföra att produktutvecklingen på försäkringsmarknaden påverkas. Å ena sidan konkurrerar försäkringsföretagen, i brist på flytträtt för det stora flertalet av befintliga försäkringar, huvudsakligen om nya kunder eller nya premier. Genom att många av kunderna är inlåsta i sitt sparande, antingen till följd av att flytträtt saknas eller av höga flyttkostnader, kan incitamenten minska för försäkringsföretagen att

---

² Det ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretaget ägs av försäkringstagarna och ändamålet med den ömsesidiga verksamheten är följaktligen att tillgodose dessa personers ekonomiska intressen. En viktig beståndsdel i ömsesidiga försäkringsbolag är således att delägarna har inflytande över hur egendomen disponeras och hur verksamheten drivs. Detta inflytande utövas genom tillräde, direkt eller indirekt, till stämman. Således existerar inga intressekonflikter i förhållande till externa ägare. Det är dock viktigt att framhålla att försäkringstagarna ofta kan representeras av organisationer, vilket i sig kan ge upphov till intressekonflikter. I likhet med vad som gäller inom andra företagsformer kan det också föreligga intressekonflikter mellan olika försäkringstagare eller grupper av försäkringstagare.

vara innovativa och utveckla nya produkter. Även om en ökad produktutveckling inte nödvändigtvis är ensidigt positiv för försäkringstagarna kan begränsningar i flyttmöjligheten också innebära att produkter, som ur deras synvinkel får anses som mindre goda, finns kvar och att försäkringstagare inte kan välja bort den typen av produkt. Om företagsledningen i försäkringsföretag väljer att låta befintliga försäkringstagare finansiera framtagning och marknadsföring av nya produkter kan å andra sidan inlåsnings gynna produktutvecklingen.

Även en utvidgad rätt att flytta sitt försäringssparande skulle dock kunna medföra en likriktning av produktutbudet eftersom försäkringsföretag kan känna sig tvingade att anpassa utbudet för att kunna ta emot sparande från och överföra sparande till andra försäkringsföretag och försäkringsformer på ett enkelt och kostnadseffektivt sätt. Flytträtt kan i sådana fall hämma en produktutveckling. Däremot kan möjligheten till flytt innebära att mindre goda produkter försvinner med tiden i och med att individer har möjlighet att välja bort sådana produkter till förmån för andra.

I sammanhanget är det viktigt att understryka att begränsningarna i försäringstagarnas möjligheter att flytta en försäkring till en annan försäringssparare inte motsvaras av samma begränsning för försäkringsföretagen. Ett försäkringsföretag kan, efter godkännande från Finansinspektionen, överlåta hela eller delar av sina försäkringsbestånd till ett annat försäkringsföretag. Även om försäkringsavtalens utformning inte ändras i samband med en beståndsöverlåtelse kan nya ägare i praktiken innebära förändringar som kunden inte önskar exempelvis vad gäller placeringsinriktning eller risknivå. Detta gäller i vart fall om inte dessa är bestämda i försäkringsavtalet.

8.3 Argument mot flytträtt

I tidigare utredningar om flytträtt har ett antal resonemang mot att införa en lagstadgad flytträtt presenterats (se bl.a. Promemoria om flytträtt för pensionssparande, Finansdepartementet, december 2005 och prop. 2006/07:26). Nedan redogörs översiktligt för de huvudsakliga argumenten som lagts fram samt andra argument som kan tala mot flytträtt och hur utredningen ställer sig till dem.

8.3.1 Moturvalsproblem

Den ekonomiska teorin bakom försäkring bygger på att många personer som riskerar att drabbas av samma typ av risk poolar sina riskbuffertar. Den riskspridning som kollektivet uppnår innebär att varje försäkringstagare, med en begränsad ekonomisk insats, kan skydda sig mot ett eventuellt negativt utfall av en risk. En förutsättning för att uppnå en god riskspridning är att tillräckligt många personer väljer att delta i denna kollektiva lösning samt att försäkringstagare, trots en förändrad sannolikhet att drabbas av ett negativt utfall, inte träder ur försäkringslösningen.

De risker som en livförsäkring skyddar mot kommer ofta sent i livet. Att livförsäkringsavtalen vanligen är långa har motiverats av behovet att kunna säkerställa en fungerande riskdelning. Med kortare avtalstider skulle en försäkringsgivare kunna ändra sitt urval och då välja bort försäkrade i beståndet som innebär en ökad risk. På så sätt skulle företagets förväntade åtaganden minska, vilket kan inverka positivt på företagets resultat. Försäkringstagaren, eller dennes förmånstagare, skulle i ett sådant läge riskera att stå utan försäkringsskydd när det faktiskt behövs, dvs. hamna i s.k. försäkringsnöd. Omvänt gäller att försäkringstagare som erhåller information om sin hälsa som innebär att sannolikheten för att behöva använda sig av försäkringsskyddet minskar, skulle kunna välja att lämna ett försäkringskollektiv i större utsträckning än sådana med sämre hälsa. Det s.k. moturval som då uppstår kan få negativa konsekvenser för den kollektiva riskdelningen. Långa avtalstider, där avtalet inte utan kostnader kan brytas, har därför ansetts vara en förutsättning för att försäkringstagarna som kollektiv ska kunna erhålla ett långsiktigt och bärkraftigt skydd. Om en försäkringstagare bryter ett sådant avtal skulle företaget behöva säkerställa att kvarvarande försäkringstagare inte hamnar i ett underfinansierat bestånd, t.ex. genom att ta ut avgifter från försäkringstagaren.

Den typen av moturvalsproblem som beskrivs ovan är resultatet av asymmetrisk information, d.v.s. att en avtalspart har mer information än den andra om de förutsättningar som styr villkoren i och premiesättningen av avtalet. För livförsäkringar är det i majoriteten av fallen försäkringstagaren som har mer information om sin hälsa är försäkringsgivaren. Av den anledningen kan försäkringsgivaren kräva att en blivande försäkringstagare fyller i en hälsodeklaration eller lämnar in ett läkarutlåtande om sin hälsa. Denna information ligger sedan till grund för premiesättningen av

försäkringen. Om försäkringstagaren vid fullgörande av sin upplysningsplikt förfar svikligt eller i strid mot tro och heder är avtalet ogiltigt och försäkringsföretaget är då fritt från ansvar för försäkringsfall som inträffar därefter. Denna rättsföljd kan även uppkomma om försäkringstagaren eller den försäkrade uppsåtligt eller av oaktsamhet som inte är ringa lämnar oriktiga eller ofullständiga uppgifter av betydelse för riskbedömningen och försäkringsföretaget kan visa att det inte skulle ha meddelat försäkringen om upplysningsplikten hade fullgjorts [se även i övrigt om regleringen av upplysningsplikten i 12 kap. 1–4 §§ försäkringsavtalslagen (2005:104), förkortad FAL].

Hur moturvalsproblemet formuleras beror på typ av försäkring. Moturvalsproblem som uppstår för ett avgivande försäkringsföretag i samband med en flyttsituation rör sådana livförsäkringar där en försäkringstagares tidiga bortgång innebär att försäkringssparandet fördelas till övriga försäkringstagare i kollektivet, s.k. arvsvinster.³ Det är aktuellt för försäkringar utan efterlevandeskydd men även för övriga pensionsförsäkringar om det saknas förmånstagare.⁴ Ett försäkringsföretag som erbjuder sådana försäkringar skulle kunna hamna i en situation där försäkringstagare som får information om att de med hög sannolikhet kommer att avlida innan försäkringen betalats ut, får incitament att bryta avtalet och i stället flytta sparandet till ett försäkringsavtal med tidigare eller kortare utbetalningstid. På så sätt ökar sannolikheten för att kapitalet tillfaller försäkringstagaren själv och inte det övriga kollektivet i form av arvsvinster. Försäkringstagare skulle i en sådan situation även kunna begära efterlevandeskydd så att kapitalet betalas ut till förmånstagarna i stället för övriga försäkringstagare. Försäkringsföretaget skulle i sådana fall hamna i en situation där beståndet till stora delar består av ”högrisk kunder”, och de arvsvinster som företaget räknat med i samband med premiesättningen skulle gå förlorade. Detta är en utveckling som skulle kunna påverka företagets ekonomiska situation, och därmed även företagets övriga försäkringstagare, negativt. På längre sikt skulle en

---

³ Arvsvinster tillfaller övriga försäkringar när en försäkrad avlider och fördelas med hänsyn till de försäkrades ålder samt försäkringarnas storlek och utformning.

⁴ Enligt skattereglerna får efterlevandepension bara betalas ut till den försäkrades make eller sambo eller till den försäkrades, makens eller sambons barn (för vissa äldre försäkringar kan även barnbarn ingå i förmånstagarretsen). Arvsvinster kan därmed uppstå även för försäkringar med efterlevandeskydd.

sådan utveckling även kunna innebära att företaget väljer att avstå från att erbjuda vissa typer av produkter.

Ett sätt att hantera den typen av moturvalsproblem är att möjliggöra för företagen att i samband med flytt erhålla information om flyttande kunders hälsa samt att i beräkningen av flyttvärdet och kostnaden för att flytta kunna ta hänsyn dels till den ökade sannolikheten för att kunden avlider innan försäkringen betalats ut, dels till företagets ekonomiska situation. Det bör dock påpekas att även om krav på hälsoprövning eller läkarutlåtande till viss del kan bidra till att hantera moturvalsproblematiken kan det inte skydda försäkringsföretag mot bedrägligt beteende. Det är också svårt att se att det skulle finnas andra sätt att skydda sig mot detta. Sammantaget kan konstateras att i det fall att en individ väljer att förfara bedrägligt vid flytt finns, oavsett möjligheten att på ovanstående sätt kontrollera dennes hälsa, en risk för att han eller hon får med sig ett för stort värde. I sammanhanget kan tilläggas att inom kollektivavtalsgrundad försäkring krävs normalt ingen hälsoprövning varken vid tecknande av försäkring eller vid en flytt, i stället utjämnas dessa risker inom kollektivet.

Utökade möjligheter till flytt kan också innebära ett moturvalsproblem för försäkringsföretag som har såväl äldre bestånd med höga garantiräntor som yngre bestånd med lägre garantinivåer. I avsaknad av flytträtt kan höga utlovade garantiräntor subventioneras av försäkringstagare med lägre sådana. Flytträtt skulle kunna innebära att försäkringstagare med lägre garantiräntor väljer att flytta. På sikt skulle en sådan utveckling innebära att vissa försäkringsföretag har stora kollektiv med höga garantiräntor och att dessa får svårt att uppfylla sina åtaganden pga. att överskottsmedlen är otillräckliga för att företaget ska kunna placera på ett sätt som möjliggör en högre avkastning.

I likhet med vad som sägs ovan kan den här typen av potentiella moturvalsproblem hanteras genom att det avgivande försäkringsföretaget ges möjlighet att vid beräkning av flyttvärdet ta hänsyn till företagets ekonomiska situation och det kvarvarande försäkringstagarkollektivets intressen.

8.3.2 Svårigheter att beräkna flyttbart värde

Vilket pensionskapital som den flyttande kunden ska få med sig är en komplicerad fråga, främst för traditionellt livförsäkrings-sparande med garanti och där överskott kan uppkomma. Svårigheten att fastställa ett rimligt värde på traditionellt livförsäkrings-sparande har också varit ett av argumenten som legat till grund för tidigare ställningstagande mot en allmän och lagstadgad flytträtt (se SOU 1995:87 s. 202 och prop. 1998/99:87 s. 327).

För fondförsäkringsavtal respektive depåförsäkring motsvarar det värde som kommuniceras till en försäkringstagare av värdet på de fondandelar respektive depåtillgångar som försäkringsgivaren innehar för försäkringstagarens räkning.⁵ För traditionell livförsäkring består det kommunicerade beloppet dels av ett garanterat belopp, dels av ett icke garanterat värde.

I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag består försäkringarnas icke-garanterade värde av s.k. villkorad återbäring, medan det i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar i huvudsak består av preliminärt fördelade överskott. I vinstutdelande bolag ska en direkt koppling finnas mellan försäkringsavtalet, försäkringens icke-garanterade del och bolagets balansräkning.

I ömsesidigt verkande försäkringsföretag fördelas överskottet mellan försäkringstagarna i huvudsak enligt den s.k. retrospektiv-reservmetoden. Metoden innebär en utjämning över tiden av försäkringens värdetillväxt. I avtalet regleras dock inte direkt hur och när överskottsmedel ska fördelas till försäkringstagarna. Metoden syftar till att minska risken för att försäkringarnas värde ska behöva sättas ned kort innan försäkringsutbetalningen ska påbörjas.

Inslaget av riskförsäkringar i en livförsäkring ökar komplexiteten i beräkningen av ett avtals värde. Om ett livförsäkringsavtal exempelvis innehåller en livsfallsförsäkring innebär det att försäkringsföretaget vid ett återköp skulle behöva ta hänsyn till försäkringstagarens hälsotillstånd för att kunna fastställa ett korrekt värde på försäkringen. En försämrad hälsa innebär att sannolikheten för att försäkringstagaren bidrar med arvsvinster till det övriga kollektivet

---

⁵ Som nämnts tidigare innehåller även fondförsäkring vissa försäkringsmoment. Den fondanknutna ersättningen kan t.ex. vara kombinerad med belopp utöver det aktuella fondandelsvärdet som utbetalas vid den försäkrades dödsfall.

ökar.⁶ Om försäkringsföretaget inte tar hänsyn till försäkringstagarens försämrade hälsa vid en flytt riskerar det att betala ut ett för högt belopp.⁷ Detta är till nackdel för kvarvarande försäkringstagare, men till fördel för mottagande företag. Det senare gäller i vart fall om inte den försämrade hälsan beaktas i samband med premiesättningen i det nya avtalet. Ett för lågt värde skulle i stället bli orättvist mot den flyttande försäkringstagaren. Det anförda medför att svårigheterna att bestämma rätt flyttvärde inte bara är en fråga som angår försäkringsföretaget och den som flyttar, utan även övriga försäkringstagare i kollektivet påverkas av storleken på värdet.

Vid flytt av en försäkring kan det även vara ett problem att avgöra vilka specifika direkta kostnader som uppstår med anledning av den administrativa rutin som en flytt innebär. För att säkerställa en rättvisa mellan försäkringstagarna kan försäkringsföretaget även behöva ta hänsyn till den flyttande kundens del i anskaffningskostnader som ännu inte amorterats. En annan fråga gäller i vad mån indirekta kostnader bör beaktas i detta sammanhang.

8.3.3 Försämrad avkastning

Tidigare analyser av flytträttsfrågan gör gällande att en lagstadgad flytträtt skulle innebära att försäkringsföretag till viss del tvingas placera en större andel av sina medel i mer likvida tillgångar för att kunna möta kundernas oförutsägbara krav på flytt. Att hålla sådana tillgångar skulle i sin tur kunna påverka avkastningsmöjligheterna negativt och försäkringstagarna skulle därmed riskera att få en lägre pension.

Livförsäkringsföretag är specialiserade på att hantera ut- och inflöden av likviditet och att matcha sin tillgångsmassa med de behov av likviditet som uppkommer och som till stor del kan beräknas. Försäkringsverksamhet innebär stora likvida premieflöden in i företaget, en likviditet som kan användas för att möta behovet av utflöden i företaget, t ex utbetalning av pensioner och flytt av pensionskapital. Företagen har en stor andel av tillgångarna placerade i räntebärande tillgångar. Trots långa löptider på en stor

⁶ Som nämnts tidigare gäller detta för försäkringar utan efterlevandeskydd eller där förmånstagare saknas.

⁷ För en närmare diskussion kring det moturvalsproblem som uppstår i en sådan situation, se stycket om sådana problem ovan.

andel av dessa tillgångar är de likvida och kan därmed avyttras med begränsad tidsåtgång vilket ska säkerställa en tillräcklig likviditet. Även de aktier som försäkringsföretagen investerar i är till övervägande del upptagna till handel på reglerade marknader och tillgångarna i de allra flesta fall har en hög likviditet. Visserligen kan försäkringsföretag till viss del även investera i icke noterade aktier och andra aktier med sämre likviditet. Andelen aktieinvesteringar av det slaget utgör dock generellt sett endast en begränsad del av företagets totala investeringar. Även fastigheter är illikvida tillgångar som kan ta tid att realisera, men även dessa utgör oftast en mindre andel av ett försäkringsföretags portfölj. Det bör även uppmärksammas att fastigheter genererar likviditetsflöden i form av hyresintäkter etc. Sammantaget innebär vad som nu sagts att likviditeten i företagets tillgångsportföljer generellt sett är god och frågan är därmed om ökade flyttmöjligheter verkligen skulle behöva påverka företagets placeringsstrategi i den utsträckning som tidigare lagts fram.

I sammanhanget kan också lyftas fram att eventuella svårigheter med att avyttra tillgångar kan hanteras genom att försäkringsföretag ges en rimlig tid att sälja av dessa. Med en tillräcklig tidsfördröjning mellan det att en försäkringstagare lämnar in en begäran om flytt till dess att flytten ska vara genomförd bör således ett eventuellt problem med illikvida tillgångar till stor del kunna hanteras på ett tillfredsställande sätt. Många försäkringsföretag har också ett stadigt flöde av inkommande premier som åtminstone till viss del kan bidra till att uppfylla behovet av en högre likviditet som en utökad flytträtt kan komma att innebära.

I en situation där ett stort antal försäkringstagare väljer att flytta samtidigt kan det faktum att stora försäljningar sker under kort tid ha en effekt på det pris som försäkringsföretaget kan erhålla för tillgångarna. Huruvida detta är ett problem för försäkringsföretaget beror på vilken part som står för kostnaderna som är förknippade med avyttringen. Vi återkommer till en analys av denna fråga längre fram i betänkandet. Det kan dock redan här konstateras att om det är ägarna av kapitalet, dvs. de flyttande försäkringstagarna, som står risken vid och kostnaden för avyttringen bör en sådan situation inte påverka försäkringsföretagets ekonomiska situation, och inte heller företagets övriga försäkringstagare. I sammanhanget bör dock påpekas att det inte finns någon anledning att tro att en flytträtt kommer att innebära en massiv utflyttning av kapital från företagen. Detta ställningstagande bekräftas av internationella

erfarenheter av flytträtt där endast en begränsad andel av försäkringstagarna väljer att flytta sitt kapital. Det eventuella behovet för företag av att öka likviditeten i tillgångsportföljerna skulle därmed minska ytterligare.

Även om erfarenheterna pekar på att sannolikheten för en massiv utflyttning är liten kan det inte uteslutas att en sådan situation skulle kunna uppstå. Exempelvis skulle försäkringstagare på det kollektivavtalade tjänstepensionsområdet kunna välja att flytta hela bestånd av försäkringar. Även en utveckling där förmedlare i allt högre grad ges fullmakt att förfoga över individers försäkringar kan innebära att ett större antal försäkringar flyttas gemensamt. Sådana större kapitalflöden skulle kunna ha en effekt inte bara på försäkringsföretaget utan även på de finansiella marknaderna. En massiv försäljning av finansiella tillgångar kan exempelvis leda till ett prisfall, något som påverkar såväl försäkringstagarna som försäkringsföretaget men även andra investerare på marknaderna. Det finns dock anledning att betona att försäkringstagare på det kollektivavtalade tjänstepensionsområdet redan idag har en möjlighet att flytta hela bestånd av försäkringar mellan försäkringsgivare. Utredningen kan inte i nuläget se att en utvidgad flytträtt, där kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar inkluderas, skulle leda till en ökad sannolikhet för den typen av flytt av kollektiv av försäkringstagare.

Utöver det som presenterats ovan kan konstateras att möjligheten för försäkringstagare att flytta innebär att försäkringsföretag kan tvingas avyttra tillgångar tidigare än vad som var tänkt. Detta kan i sin tur innebära att förutsägbarheten i avkastningen minskar. Exempelvis är avkastningen på ett räntebärande värdepapper som hålls till förfall känd för investeraren. Om värdepappret däremot avyttras innan förfall blir avkastningen beroende av faktorer, exempelvis det makroekonomiska läget och den allmänna räntenivån, som försäkringsföretaget inte kan styra över. I vilken mån detta påverkar riskerna för försäkringsföretaget är, som sagts ovan, beroende av vilken part som bär kostnaderna för och därmed riskerna med en förtida avyttring.

8.3.4 Provisionsdriven flyttkarusell

Försäkringsföretag har med nuvarande lagstiftning möjlighet att betala ut ersättning till olika aktörer för deras försäljning av och rådgivning kring försäkringar. Förutom företagets egna säljare och rådgivare kan även olika förmedlare omfattas. Mottagare av ersättning kan vara såväl individer, t.ex. enskilda försäkringsförmedlare, eller juridiska personer, exempelvis en bank. Ersättning kan betalas ut i form av provisioner som kan vara av engångskaraktär eller olika former av löpande ersättning, s.k. beståndsersättning. Dessutom kan ersättning utbetalas i form av centrala marknadsföringsbidrag till en juridisk person. En annan form av ersättning är s.k. kick-backs, vilket består i att förmedlaren får del av de intäkter/vinstmarginaler som tas ut för att förvalta kapitalet.

Ett argument mot flytträtt som förs fram är att det riskerar att leda till att de aktörer som är verksamma inom rådgivning och försäljning av försäkringar – med anledning av möjligheten att erhålla provisioner av det mottagande försäkringsföretaget – och säljare hos mottagande försäkringsföretag kan få ett ökat incitament att uppmana försäkringstagare att flytta sitt sparande. Hur stor sannolikheten är för en sådan provisionsdriven flyttkarusell beror bland annat på vilken lönsamhet rådgivning om flytt av försäkring kan ge upphov till hos de olika aktörerna. Detta påverkas i sin tur av flera faktorer. Förutom villkoren för provisioner, inklusive vilket ansvar aktören har för att återbetala provisioner under en viss period (s.k. annullationsansvar), kan en negativ konjunktur och marknadssituation leda till att det blir brist på nytt kapital att placera i försäkringar eller andra former av finansiellt sparande. Det kan leda till ett ökat tryck på rörligheten av t.ex. pensionskapital, då rådgivare och andra aktörer är hänvisade till tidigare placerat kapital för att kunna tjäna pengar på sin rådgivning. Även tillväxten på den del av försäkringsmarknaden som erbjuder sådana ersättningsmodeller kan påverka incitamenten hos förmedlare, rådgivare och säljare att få individer att flytta befintliga försäkringsavtal. Ju lägre tillväxten är, desto större behov kan dessa aktörer ha att hitta andra sätt att erhålla inkomster. Vidare kan andra villkor, som storlek på flyttavgiften och huruvida administration av ett flyttärendande är enkel och smidig, också påverka lönsamheten vid rådgivning och hantering av flytt.

Förmedlare, rådgivare och säljare kan föreslå för konsumenter att flytta sitt försäkringssparande som ett sätt att omvandla sparande som utgör återbäringsmedel till garanterade medel. När värdet

av en återköpt försäkring flyttas till en annan försäkringsgivare kan det mottagande företaget nämligen komma att behandla kapitalet på ett annat sätt än det avgivande företaget, vilket innebär att fördelningen mellan garanterade och icke garanterade medel kan avvika från den fördelning som försäkringstagaren hade i det avgivande företaget.

Vid återköp får försäkringstagaren normalt del av värden utöver det belopp som är garanterat och vid en flytt kan därmed försäkringstagaren säkra den del av sparandet som överstiger det garanterade beloppet. I och med att företaget vid behov kan återta återbäringsmedlen hade kunden kunnat förlora denna del av kapitalet om han eller hon hade stannat kvar i det avgivande företaget. När medlen förs över till ett försäkringsavtal hos en annan försäkringsgivare kan de i vissa fall komma att omfattas av garanti på hela, eller en större del av, beloppet. Det betyder således att försäkringstagare i vissa situationer kan säkra stora övertvärden på detta sätt. Detta kan vara av intresse för vissa försäkringstagare, inte minst för dem som närmar sig utbetalningstillfället. Försäkringsförmedlare och säljare i det mottagande försäkringsföretaget kan använda nu beskrivna förhållanden som ett särskilt argument för flytt. Om det mottagande försäkringsföretagets erbjudande innebär att befintliga försäkringstagare subventionerar nya kunder kan ett sådant förfarande innebära en risk för befintliga försäkringstagare i det mottagande företaget.

Det kan hävdas att säljare och rådgivare i allmänhet strävar efter att så många som möjligt ska välja det egna företaget, oavsett om provisioner betalas ut eller inte. Detta kan vara ett problem för den enskilde försäkringstagaren, t.ex. om han eller hon utan att vara medveten om det, efter flytten får en sämre försäkringslösning för samma premier eller får betala högre premier för samma försäkringslösning.

Säljarnas, rådgivarnas och förmedlarnas incitament kan också vara ett problem för kollektivet i såväl det avgivande som det mottagande företaget, om de skulle drabbas av ökade kostnader eller minskade intäkter jämfört med om flytten inte ägt rum. Höga provisioner kan öka risken för att försäkringstagare uppmuntras till att flytta som ett sätt för säljare, rådgivare och förmedlare att öka sina intäkter snarare än att erbjuda försäkringstagaren en mer passande försäkringslösning.

Det finns även andra former av ersättning vid flytt, där risk för subvention mellan bestånd bör beaktas. Det förekommer exempel-

vis att försäkringsföretag kompenserar inflyttande kunder för del av de flyttkostnader som kunden får betala till det avgivande försäkringsföretaget. Ur ett perspektiv kan hävdas att det faktum att ett sådant erbjudande kan innebära att befintliga försäkringstagare i det mottagande försäkringsföretaget står för den flyttande försäkringstagarens flyttkostnad, skulle innebära en förmögenhetsöverföring. Detta kan anses gälla i vart fall i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretag. Å andra sidan kan ett sådant förfarande likställas med marknadsföring. Detta är något som ett försäkringsföretag kan utnyttja på olika sätt för att attrahera nya kunder, och som på lite längre sikt kan sägas gynna alla företagets kunder, såväl de nya som de äldre bestånden. Det kan dock inte uteslutas att en sådan kompensation, om företaget inte kan visa på att den bidrar positivt till befintliga kunder, kan anses vara ett brott mot förbudet om subventionering mellan bestånden.

Finansinspektionen redogör i sin rapport om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag (Fi 2006:16) för att det finns ett samband mellan risken för en provisionsdriven flyttkarusell och storleken på provisionerna för förmedling av pensionsförsäkring, som i många fall är höga. I sin analys menar inspektionen att en orsak till de höga nivåerna kan vara just att flytträtt i många fall saknas. Om flytt tilläts i större utsträckning, anser Finansinspektionen att det i förlängningen skulle kunna innebära att företag får minskade incitament att betala förmedlare höga provisioner då det finns en risk för att kunder hinner flytta innan provisionerna är fullt återbetalda. Utifrån ett sådant resonemang skulle ökade möjligheter för försäkringstagarna att flytta kunna innebära att provisionsnivåerna minskar och därmed också risken för att förmedlare manar konsumenter till flytt som ett sätt att öka de egna intäkterna.

Sammanfattningsvis indikerar argumenten som läggs fram avseende problem med en provisionsdriven flyttkarusell att även befintliga kunder i det mottagande försäkringsföretaget riskerar att drabbas negativt av flytträtten. Situationen uppstår när företag som är ömsesidigt verkande erbjuder en ”för stor” garanti. Om det erbjudande som företaget har för nya kunder innebär att befintliga kunder förfördelas innebär det ett konsumentskyddsproblem. Som redogjorts för tidigare är detta ett problem även i ett läge där försäkringstagare inte kan flytta, och problemet är därmed inte kopplat till flytträtten i sig. Det kan även hävdas att en mer omfattande flytträtt bör kunna bidra till att minska risken för ett sådant

beteende genom att befintliga kunder som anser sig förfördelade har möjlighet att visa sitt missnöje genom att flytta sitt sparkapital till en annan försäkringsgivare. Detta förutsätter dock att försäkringstagare kan ta till sig och förstå försäkringsföretagets erbjudande till nya försäkringstagare och vilka effekterna är på den egna försäkringen.

I likhet med ovanstående resonemang om att en utvidgad flyttmöjlighet kan skapa incitament för provisionsdriven flyttkarusell kan hävdas att flytträtten kan ge upphov till incitament hos försäkringsföretagen att öka marknadsföringen som ett sätt att locka till sig fler kunder. Även detta kan innebära att befintliga försäkringstagare i ömsesidigt verkande företag får finansiera försäkringsföretagets vilja att expandera verksamheten. Även i vinstutdelande företag kan sådana kostnader överföras till kunderna i de fall man har möjlighet att höja avgifterna för befintliga kunder. Samtidigt kan hävdas att fler försäkringstagare innebär stordriftsfördelar, exempelvis genom att fasta kostnader kan slås ut på fler försäkringar, vilket gynnar samtliga försäkringstagare.

Det är i sammanhanget också viktigt att lyfta fram de regler som finns avseende rådgivning och förmedling. En försäkringsförmedlare ska iakta god försäkringsförmedlingssed och med tillbörlig omsorg ta till vara kundens intressen [se 5 kap. 4 § lagen (2005:405) om försäkringsförmedling]. I den mån reglerna i lagen (2003:862) om finansiell rådgivning (rådgivningslagen) är strängare, gäller även dessa för försäkringsförmedlingen. För försäkringsföretagens anställda säljare gäller rådgivningslagen när de ger råd om placering av konsumentens tillgångar i livförsäkringar med sparande. I regelverken finns krav på att rådgivningen ska vara anpassad till den enskilde konsumentens förutsättningar och behov. Det ställs också krav på att de ska avråda konsumenten från att företa åtgärder som inte är lämpliga med hänsyn till personens behov, ekonomiska förhållanden eller andra omständigheter. Vidare är rådgivaren skadeståndsskyldig för vårdslös rådgivning. Skadeståndsskyldigheten syftar till att ge ekonomiska incitament att ge konsumenterna bra råd. Finansinspektionen ansvarar för tillsynen på området. Eventuella problem avseende rådgivning och förmedling som finns eller som skulle kunna uppkomma med utökade flyttmöjligheter bör därmed hanteras inom ramen för den lagstiftning och tillsyn som finns på området. Samtidigt är det dock viktigt att betona att den ekonomiska skadan av tveksam rådgivning och förmedling vid försäkringssparande ofta kan komma lång

tid efter det att rådgivningen eller förmedlingen ägt rum. Det kan då vara svårt för konsumenten att se kopplingen mellan ett sämre utfall och rådgivning som skett långt tidigare. I sammanhanget bör nämnas att försäkringsföretagen både har intresse och ansvar för att säkerställa att de förmedlare de har samarbetsavtal med agerar i enlighet med de regler som dessa förmedlare ska följa.

Utredningen vill i sammanhanget lyfta fram det arbete som pågår avseende förmedlare och provisionsbaserad försäkringsförmedling inom ramen för Finansinspektionens tillsyn. Inspektionen har tidigare under 2011 också lagt fram krav till regeringen om att införa provisionsförbud då man anser att dagens ersättningsmodeller, där förmedlaren inte tar betalt av kunden utan i stället får ersättning i form av provisioner, skapar intressekonflikter som till stor del ligger till grund för de problem som finns på förmedlarmarknaden. Regeringen har meddelat att frågan om provisionsbaserade ersättningsmodeller och de intressekonflikter som dessa kan skapa kommer att tas om hand inom ramen för införandet av dels nya EU-regler om investeringsprodukter, dels ändrade regler med anledning av kommissionens översyn av försäkringsförmedlingsdirektivet.

8.3.5 Ingrepp i avtalsfriheten

Ett centralt argument mot att införa tvingande bestämmelser om flytträtt är att det skulle innebära ett ingrepp i avtalsfriheten, inte minst om en sådan rätt skulle gälla även för redan ingångna avtal. Detta är ett av argumenten mot införandet av en lagstadgad flytträtt (se prop. 1998/99:87 s. 326 och 327) som framfördes vid 1999 års försäkringsrörelserreform.

I svensk rätt finns inte något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena. Det har dock i flera sammanhang uttalats att försiktighet är påkallad när det gäller att införa regler med retroaktiv verkan och att sådan lagstiftning som huvudregel bör undvikas på det förmögenhetsrättsliga området, om inte tungt vägande skäl motiverar avsteg från den grundsatsen. Lagstiftaren måste därför noggrant pröva sådana frågor och sträva efter den lösning på problemen som bäst tillgodoser såväl enskilda personers och företags rättsskydd som det samhällsintresse som kan vara skäl för ett avsteg från

huvudregeln (se SOU 1975:75 s. 158 f. och KU 1974:60, jfr även prop. 2003/04:5).

I tidigare avsnitt har det starka konsumentintresset av att kunna flytta sitt försäkringssparande utvecklats. Som skäl för en retroaktiv tillämpning i detta fall är det därför naturligt att hävda att det ur konsumentsynpunkt är av vikt att alla försäkringstagare med redan gällande avtal erbjuds samma valfrihet som vid nyteckning. Detta eftersom det är fråga om långa avtalstider och flytträtten är begränsad, särskilt när det gäller avtal tecknade före år 2000.

Mot detta måste dock ställas båda parter intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas. I frågan om flytträttens eventuella ingrepp i avtalsfriheten måste utgångspunkten vara att förbudet mot flytt av försäkringssparande inte är en konsekvens av villkor i försäkringsavtalet som försäkringstagare och försäkringsföretag förhandlat fram i samband med avtalets tecknande, utan en följd av de begränsningar avseende flytt som fanns i lagstiftningen vid tidpunkten för avtalets tecknande. Försäkringstagarna hade före 2000 helt enkelt inte någon möjlighet att kräva att flytträtt skrevs in i avtalet, eftersom den skatterättsliga lagstiftningen i realiteten förhindrade flytt av sådana försäkringar som enligt inkomstskattelagen (1999:1229, förkortad IL) kategoriseras som pensionsförsäkringar. Det torde därför kunna hävdas att ett införande av en lagstadgad retroaktiv flytträtt inte kan ses som ett direkt ingrepp i avtalsfriheten, då det med anledning av lagstiftningen på området inte tidigare funnits någon reell valfrihet på området. Konsekvensen av en sådan åtgärd är dock givetvis att gällande försäkringsavtal får ett nytt innehåll och att försäkringsföretag i ett sådant läge kommer att behöva gå igenom övriga villkor i avtalen för att säkerställa att de inte strider mot den nya lagstiftningen.

En retroaktiv flytträtt som – i likhet med den lagstadgade flytträtt som gäller för avtal tecknade den 1 juli 2007 och därefter – formuleras som en ovillkorlig rätt för försäkringstagaren att få sin försäkring återköpt, kan däremot sägas vara ett direkt ingrepp i den princip om avtalsfrihet som generellt råder. I detta sammanhang bör det även lyftas fram att lagstiftaren, i och med den lagstadgade flytträtt som infördes 2007, redan har tagit ställning till att nya försäkringsavtal utan flytträtt inte längre får erbjudas inom vissa områden. Detta ställningstagande bör tas hänsyn till i bedömningen av om ytterligare ingrepp i avtalsfriheten, i form av retroaktiv lagstiftning om flytträtt, är motiverat.

Avtalsfriheten är en civilrättslig huvudprincip och en utgångspunkt för utredningen är att värna friheten för var och en att själv kunna bestämma om avtal ska ingås, med vem avtalet ska ingås och vilket innehåll det ska ha. Avtalsfriheten är dock inte absolut, utan inskränkningar finns framför allt där lagstiftaren anser att parterna eller tredje man skulle kunna ta skada av att sluta ett avtal med vissa villkor. Detta gäller exempelvis miljöområdet eller där ett avtal strider mot allmänna intressen. Inskränkningar i lagstiftningen motiveras också av vikten att konsumenter ska kunna tillförsäkras möjligheten att på rimliga villkor få tillgång till produkter, tjänster och nyttigheter. Exempel på sådana inskränkningar finns i lagstiftningen om oskäliga avtalsvillkor och inom arbetsrätten. Frågan om en lagstadgad flytträtt är befogad måste därmed utgå från en analys kring vilka inskränkningar i avtalsfriheten på försäkringsområdet som kan behövas för att skydda den svagare avtalsparten, i detta fall försäkringstagaren eller i förekommande fall den försäkrade som ersättningsberättigad.

8.3.6 Särskilt om kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar

Pensionsförmånerna för tjänstepensioner grundas antingen på ett kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter eller på ett individuellt avtal mellan arbetsgivaren och den enskilde arbetstagaren. Enligt 20 kap. 1 § första stycket FAL är en kollektivavtalsgrundad försäkring en personförsäkring som:

1. tecknas av arbetsgivare för att ge skydd åt anställda,
2. meddelas enligt ett i försäkringsvillkoren angivet kollektivavtal som slutits mellan en arbetsgivarorganisation eller en enskild arbetsgivare och en arbetstagarorganisation, och
3. tecknas hos ett försäkringsbolag eller en tjänstepensionskassa enligt kollektivavtalet.

I samband med att en arbetsgivare blir medlem i en arbetsgivarorganisation eller tecknar ett kollektivavtal direkt med ett fackförbund ska arbetsgivaren samtidigt teckna en för denne relevant tjänstepension enligt kollektivavtalet. Vilken försäkringsgivare som kan förmedla tjänstepensionen kan finnas utpekad i kollektivavtalet. Försäkringsgivarna kan också vara upphandlade av avtals-

parterna. I detta fall åligger det den försäkrade, dvs. den anställde, att göra ett val mellan angivna försäkringsgivare. I båda fallen är dock arbetsgivaren försäkringstagare.

Inom ett par kollektivavtalsområden, ITP-planen och avtalspension SAF-LO, medges idag flytt av pensionskapital i premiebestämd kollektivavtalad tjänstepensionsförsäkring mellan såväl olika försäkringsgivare som olika förvaltningsformer.

Inom de avtalsområden där flytt medges begränsas flyttmöjligheten till de av kollektivavtalsparterna valda försäkringsföretagen.⁸ Kollektivavtalsparterna upphandling görs utifrån vissa villkor som företagen ska uppfylla. Ett centralt villkor är de avgifter som företaget tar ut för tjänstepensionsförsäkringar. De senaste årens upphandlingar på vissa avtalsområden har bidragit till att produktbudet förändrats. Samtidigt har avgiftssänkningar genomförts för såväl traditionell försäkring som fondförsäkring jämfört med de produkter som tidigare erbjöds inom respektive avtalsområde.

Kollektivavtalsgrundade försäkringar meddelas enligt villkor som följer av ett kollektivavtal och kan i första hand ses som en anställningsförmån för de försäkrade. Försäkringsföretaget ger visserligen ett underlag för avtalet men de avgörande förhandlingarna förs ofta mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna. Information till försäkringstagare och försäkrade sker såväl genom de avtalslutande organisationerna och administrationsbolagen, som genom försäkringsföretaget. Deras konstruktion och tillkomstätt avviker således från privat försäkring.

Med hänvisning till ovanstående, och då kollektivavtalsgrundade försäkringar tillkommer under medverkan av de försäkrades egna organisationer, menar lagstiftaren att behovet av skydd för de försäkrade är mindre för den här försäkringsformen. Detta har varit det huvudsakliga skälet till att lagstiftaren på försäkringsavtalsrättens område har infört särskilda, och i huvudsak dispositiva regler, för kollektivavtalsgrundade försäkringar.

För förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar står arbetsgivaren risken för dels avkastningen på det inbetalade kapitalet, dels

---

⁸ Även inom andra kollektivavtalsområden har de försäkrade möjlighet att initialt välja mellan olika angivna försäkringsföretag. Däremot är en flytträtt under avtalstiden mellan de olika försäkringsföretagen inte framförhandlad inom ramen för kollektivavtalet. I vissa fall kan dock flytt ändå medges. I dessa fall är det emellertid ett försäkringsföretag som själv väljer att erbjuda de försäkrade möjligheten att flytta och det är således ingenting som förhandlats fram centralt av kollektivavtalsparterna.

försäkringsföretagets drifts- och förvaltningskostnadsutveckling. Det kan även finnas ett inslag av kollektivt ansvar för arbetsgivare när det gäller förmånsbestämd tjänstepension. Om en arbetsgivare underlåter att teckna pensionsavtal eller att betala premierna, och det inte är möjligt att kräva in dessa från arbetsgivaren, ska den anställde hållas skadeslös. Genom en kollektivavtalsgaranti, en förmån som följer av kollektivavtalet, finansieras sådana premier av det övriga kollektivet. Det kan även finnas skydd mot de mycket höga premier som under vissa omständigheter kan uppstå i ett förmånsbestämt system, där delar av premiekostnaden kan fördelas på kollektivet, s.k. premiemaximering. Arbetsgivarens kostnad är även beroende av den anställdes tidigare intjänade pension i form av fribrev. Finns det stora fribrev i det förmånsbestämda systemet kan arbetsgivarens kostnad bli lägre.

Arbetsgivaren har alltså ett annat ansvar för att den anställde erhåller de utlovade pensionsförmånerna, jämfört med premiebestämd tjänstepension där skyldigheten består i att betala de utlovade premierna. En lagstadgad flytträtt för den anställde skulle därmed kunna innebära stora konsekvenser för arbetsgivaren. Då förmånen redan är fastställd vid avtalstidpunkten skulle, för att den anställde ska erhålla samma pensionsförmåner, det nya avtalet behöva vara identiskt med det gamla.⁹ Att pensionsförmånen redan är kända vid avtalstidpunkten samt att arbetstagaren inte i samma utsträckning är utlämnad till och beroende av hur försäkringsföretaget placerar kapitalet och i övrigt bedriver sin verksamhet, är faktorer som måste tas hänsyn till i analysen av konsumentintresset av flytträtt inom denna typ av försäkring.

Resonemangen utvecklas i analysen av och förslagen om flytträttens omfattning.

Nedan beskrivs närmare de olika kollektivavtalade tjänstepensionssystemen och förvaltningsformerna.

---

⁹ Här bortses från sådana avtal med ett värdesäkringsmoment som inte är garanterat utan endast betalas ut om överskott möjliggör detta.

8.4 Närmare om kollektivavtalade pensionssystem

8.4.1 Tjänstemän i privat sektor

Industrins och handelns tilläggs pension (ITP-planen)

Avtalet mellan Svenskt Näringsliv och PTK om en ny ITP-plan trädde i kraft 2007. Planen innehåller ITP 1 och ITP 2.

För den premiebestämda *ITP 1*, som gäller för tjänstemän födda 1979 eller senare, börjar tjänstepension inbetalas från 25 års ålder med 4,5 procent av den kontant utbetalda bruttolönen. Om lönen överstiger 7,5 inkomstbasbelopp är premien för den överstigande delen 30 procent. Planen ger tjänstemännen valmöjligheter vad avser förvaltningen. Minst 50 procent av premien måste alltid placeras i en traditionell pensionsförsäkring. Collectum är valcentral och sköter upphandlingen av de valbara försäkringsföretagen. Fem företag som förvaltar traditionell försäkring och lika många företag som erbjuder fondförsäkring utses. Det finns möjlighet att göra omval och att flytta mellan valbara företag. För den som inte väljer placeras premierna i en traditionell försäkring i Alecta. Det finns också möjlighet för ett företag att förvalta ITP 1 i egen regi genom avsättning till en pensionsstiftelse kompletterat med en kreditförsäkring.

Den förmånsbestämda *ITP 2* gäller för tjänstemän födda 1978 och tidigare. Premier som betalas enligt denna plan förvaltas av Alecta, förutom premier som avser alternativa ITP-lösningar. Redan 1977 infördes dock en kompletterande premiebestämd del (ITPK) som utgör 2 procent av lönen. Numera kan den försäkrade välja förvaltare för ITPK-avsättningarna. De förvaltare som är valbara är desamma som utsetts inom ITP 1. Om inget aktivt val görs placeras premierna i en traditionell försäkring i Alecta. Det finns möjlighet att göra omval och att flytta mellan valbara bolag.

Arkitekter och ingenjörer i teknikkonsultsektorn omfattas av ITP-planen, men när det gäller ITP 2 förvaltas den av AI Pension, försäkringsförening.

Utfästelser enligt planen kan även tryggas genom avsättning i företagets balansräkning eller genom överföring av medel till en pensionsstiftelse.

Alternativ ITP (s.k. tiotaggarlösning)

De tjänstemän som har ITP 2 och som tjänar mer än 10 inkomstbasbelopp kan komma överens med sin arbetsgivare om att den lönedel som överstiger 7,5 inkomstbasbelopp – men högst 30 inkomstbasbelopp – bryts ut ur det förmånsbestämda systemet och omvandlas till en premiebestämd pension. Risken för hur pensionskapitalet utvecklas överförs därmed från arbetsgivaren till den försäkrade. Till grund för denna omvandling ligger arbetsgivarens kostnad för att betala pensionsförmånen över 7,5 inkomstbasbelopp, den s.k. frilagda premien. Detta ger en kostnadsneutral lösning för arbetsgivaren, samtidigt som storleken på premierna över tiden anpassas efter den försäkrades löneutveckling.

En annan lösning har varit att man i lokala överenskommelser erbjuder ett alternativ i form av en s.k. premietrappa, där kostnaden mer speglar en schablon som tar sin utgångspunkt i kostnaden för ett kollektiv med förmånsbestämd ITP. I föregående avsnitt beskrivs ITP 1. Denna plan innehåller en premietrappa som även erbjuds som en form av alternativ ITP-lösning, men omfattar då ett byte som avser förmånen på alla lönedelar.

Ett tredje alternativ är att man i stället avtalar om att premiebetalningen görs som en kompletterande ITPK-premie. Regler för samordning inom ITP2 gäller inte för alternativ ITP, detta i likhet med ITP1 och ITPK då de är premiebestämda lösningar där den försäkrade bär risken. Tjänstemannen kan själv välja att placera premierna för den alternativa ITP-lösningen i fond- eller traditionell försäkring. I vissa fall bestämmer arbetsgivaren vilka bolag som är valbara.

Byte från ITP 2 till ITP 1

Det finns möjlighet för arbetsgivare att byta från ITP2 till ITP1 efter godkännande av från kollektivavtalsparterna (ITP-nämnden).

Andra kollektivavtal för tjänstemän

Flera branscher inom privat sektor tillämpar ITP-liknande pensionsplaner. Inom exempelvis banktjänstemannaområdet tryggas de förmånsbestämda pensionerna i regel av stiftelser eller genom försäkring i till exempel Pensionskassan SHB, Sparinstitutens Pensionskassa

(SPK) och SPP. Avtalet mellan Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation och Finansförbundet är benämnt Bankernas tjänstepension (BTP). Det gäller sedan 2002. För den premiebestämda delen (BTPK) kan val göras mellan traditionell försäkring och fondförsäkring. Valmöjligheterna varierar emellertid mycket mellan banker och andra finansiella företag. I vissa fall kan endast det egna företaget väljas. Bliwa Försäkringstjänst AB är valcentral för de anställda i de företag som valt SPK och SPP som pensionsförvaltare.

Försäkringsområdets kollektivavtal (FTP 08) trädde i kraft 2008. För den premiebestämda delen (FTP 1) ska 50 procent placeras i traditionell försäkring, övrig del placeras i fondförsäkring eller traditionell försäkring. Fora, som är valcentral, har upphandlat fyra pensionsförvaltare för traditionell försäkring och fyra för fondförsäkring. Den förmånsbestämda delen i försäkringsbranschens pensionsavtal (FTP 2) tryggas i stiftelser eller pensionsförsäkringar. ITPK motsvaras i dessa avtal av FTPK, med Skandikon som valcentral. Val kan göras mellan traditionell försäkring och fondförsäkring. Valbara alternativ motsvarar de för FTP 1. Omval för framtida premier och flytt av intjänat kapital kan göras mellan de valbara förvaltarna, både för FTP 1 och FTPK.

8.4.2 Arbetare i privat sektor

Avtalspension SAF-LO

Pensionen inom SAF-LO-avtalet är premiebestämd. Premierna börjar betalas från 25 års ålder. För 2011 utgör de 4,3 procent upp till 7,5 inkomstbasbelopp och 24 procent därutöver. Arbetstagaren kan välja sparform – traditionell försäkring eller fondförsäkring – och försäkringsföretag. Om arbetstagaren inte väljer placeras premierna i traditionell pensionsförsäkring i AMF. Valbara försäkringsföretag har genom ett upphandlingsförfarande utsetts av Fora för en femårsperiod. Sex företag har utsetts för traditionell försäkring och fem för fondförsäkring. Omval för framtida premier och flytt av kapital kan ske mellan valbara företag. Det är även möjligt för företag att trygga pensioner i egen regi.

8.4.3 Anställda i kommun och landsting

Kollektivavtalad pension för kommun och landsting KAP-KL

KAP-KL gäller sedan 2006 inom kommunsektorn. Det finns både en premiebestämd och en förmånsbestämd del. För den premiebestämda delen sker inbetalning från 21 års ålder för lön upp till 30 inkomstbasbelopp. Premien är 4,5 procent av lönen. Anställda med lön över 7,5 inkomstbasbelopp har dessutom förmånsbestämd pension som tjänas in från 28 års ålder, med ett tak på 30 inkomstbasbelopp. Mellan 7,5 och 20 inkomstbasbelopp beräknas avsättningarna på att pensionen ska motsvara 55 procent av lönen och mellan 20 och 30 inkomstbasbelopp ska den motsvara 27,5 procent – med gradvis något högre andel av lönen för de som är födda 1966 eller tidigare. För hel förmånsbestämd pension krävs 30 års tjänstetid.

För den premiebestämda pensionen kan arbetstagaren välja mellan traditionell försäkring och fondförsäkring och vilket försäkringsföretag premierna ska placeras hos. Från den 1 januari 2012 finns 15 upphandlade försäkringsföretag att välja mellan. För den som inte väljer placeras premierna hos KPA. Administrationen kring val sköts av tre olika konkurrerande valcentraler (Pensionsvalet, Valcentralen och Electum Pensionstjänst). Flytträtt mellan valbara företag kommer att införas 2014. I dag kan flytträtt förekomma om något av dessa försäkringsföretag väljer det.

Den förmånsbestämda pensionen tryggas genom den kommunala beskattningsrätten, men det förekommer också att medel sätts av i fonder och försäkringar.

8.4.4 Anställda i statlig sektor

Statliga pensionsavtalet – PA 03

Den premiebestämda delen består av individuell ålderspension och kompletterande ålderspension (Kåpan). Premiebestämd pension gäller för alla statligt anställda med löner upp till 30 inkomstbasbelopp. Individuell ålderspension inbetalas med 2,5 procent av lönen och för kompletterande ålderspension 2 procent. För lön utöver 7,5 inkomstbasbelopp upp till 30 inkomstbasbelopp finns en förmånsbestämd pension som räknas från 28 års ålder.

För den premiebestämda pensionen kan arbetstagaren välja traditionell försäkring eller fondförsäkring och vilket försäkringsbolag premien ska placeras hos. Nio bolag finns att välja mellan för traditionell försäkring och 13 för fondförsäkring. Statens tjänstepensionsverk (SPV) är valcentral. Om arbetstagaren inte gör något val placeras premierna hos Kåpan pensioner försäkringsförening i form av traditionell försäkring med återbetalningsskydd. Omval kan göras en gång per år för framtida premier. Tidigare placerade pengar kan flyttas om det valda försäkringsföretaget har flytträtt. Den kompletterande ålderspensionen på 2 procent av lönen ska förvaltas av Kåpan Pensioner som en traditionell försäkring.

8.5 Tidigare behandling av flytträttsfrågan och gällande lagstiftning

Frågan om införande av regler som ger försäkringstagarna rätt att flytta försäkringssparande från ett försäkringsföretag till ett annat har behandlats vid ett flertal tillfällen. Översynen av regelverket för försäkringsverksamhet som gjordes i samband med försäkringsrörelse-reformen (prop. 1998/99:87) syftade till att underlätta produktutveckling och konkurrens samt att ge försäkringstagarna ett ökat skydd. I den utredning som föregick försäkringsrörelse-reformen, Försäkringsutredningen, ingick som en del att överväga regler som ger försäkringstagarna rätt att flytta en livförsäkring från ett försäkringsbolag till ett annat. Det var främst försäkring med ett inbyggt sparmoment som avsågs. I samband med behandlingen skulle de problem som kan uppstå med bl.a. krav på hälso-prövning belysas samt de skattemässiga förutsättningarna och de civilrättsliga aspekterna klarläggas (dir. 1990:56).

I sitt slutbetänkande konstaterar utredningen att pga. de lagbegränsningar som då fanns att det enda alternativet som fanns för en försäkringstagare som vill byta försäkringsgivare var att upphöra med premieinbetalningarna till pensionsförsäkringen hos den gamla försäkringsgivaren och låta försäkringen i stället omvandlas till fri-brev och därefter teckna en ny försäkring hos ett annat företag. Utredningen fann att en flytträtt visserligen kunde ses som ett medel att förbättra konkurrensen och försäkringstagarnas valfrihet på livförsäkringsområdet. Mot detta ställdes dock en rad andra argument upp. Utredningen pekade bl.a. på svårigheten att fastställa ett rimligt värde på traditionellt livförsäkringssparande, den

negativa påverkan på försäkringsbolagens avkastning som kunde bli följden av att premierna måste placeras i mer likvida tillgångar samt det ingrepp i avtalsfriheten som tvingande bestämmelser skulle innebära och som skulle kräva mycket starka skäl för att införa. Utredningen menade att en lagfäst rättighet att flytta tillgodohavandet i en livförsäkring till en annan försäkringsgivare kunde medföra sådana komplikationer och så stora extra kostnader, i sista hand för försäkringstagarna, att nackdelarna knappast uppvägdes av de fördelar som reglerna kunde tänkas ha från konkurrenssynpunkt. Vidare ansågs att behovet av flytt minskat som en följd av att svenska försäkringsbolag sedan en tid kunde meddela fondförsäkringar, vilket ansågs ge försäkringstagarna goda möjligheter att inom försäkringsavtalet flytta sparandet mellan olika fonder. I en promemoria som utarbetats inom Finansdepartementet och där frågor upptas som bl.a. behandlar Försäkringsutredningens slutbetänkande anges att det utöver detta finns möjligheter att flytta mellan olika institut inom ramen för det individuella pensionssparandet (IPS). Båda fallen lyfts fram som sådana alternativ till traditionell livförsäkring som är särskilt utformade för att tillgodose intresset av valfrihet för det långsiktiga sparandet (se Ds 1998:45 s.271).

Slutsatsen blev därför att en lagfäst flytträtt av livförsäkringar inte borde införas, varken för nya eller äldre avtal. I stället skulle det, i likhet med vad som gällt tidigare, vara fritt för försäkringsgivarna att komma överens med försäkringstagarna om villkoren för försäkringstidens längd och för återköp. Denna bedömning gällde såväl för individuell försäkring som gruppförsäkring och kollektivavtalsgrundad försäkring.¹⁰

Utredningen föreslog i stället en ändring i skattelagstiftningens regler rörande återköp. Bestämmelserna föreslogs ändras så att en försäkringstagare som enligt avtalsvillkoren har möjlighet att flytta sin försäkring skulle kunna byta försäkringsgivare utan att hindras av skattemässiga inskränkningar av återköpsrätten (se SOU 1995:87 s. 201–206). Sådana inskränkningar fanns vid denna tidpunkt avseende livförsäkringar som skattemässigt definieras som pensions-

---

¹⁰ I slutbetänkandet betonas dock att de förslag som utredningen lade fram skulle förbättra möjligheter att flytta ett livförsäkringssparande, trots att de inte innehöll någon lagfäst rätt att få en livförsäkring återköpt. Anledningen var att förslagen om att upphäva skälighetsprinciper och vinstutdelningsförbudet skulle kunna innebära att nya typer av försäkringar utformas, bl.a. sådana där avtalsvillkor och placeringar är anpassade till att pensionsparande ska gå lätt att flytta.

försäkring. Återköp av försäkringar som enligt 31 § kommunalskattelagen (1928:370)¹¹ utgjorde pensionsförsäkringar fick ske endast om:

1. det tekniska återköpsvärdet uppgick till högst ett prisbasbelopp enligt lag (1962:381) om allmän försäkring och försäkringen inte var förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte hade betalats senare än tio år före återköpet, eller
2. det tekniska återköpsvärdet uppgår till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring.¹²

Ovanstående inskränkningar i skattelagstiftning motiverades ursprungligen främst med att det finns sociala skäl som talar emot återköp av en försäkring som fyller ett verkligt pensioneringsändamål (se prop. 1975/76:31 s. 127). Reglerna ansågs också markera att pensionssparandet är ett långsiktigt bundet sparande som genom inskränkningar i rätten att förfoga över medlen motiverar skatte-subventionering (se prop. 1993/94:85 s. 52).

Genom 1999 års försäkringsrörelserreform beslutades regler i huvudsak i enlighet med utredningens förslag och på de skäl som utredningen anfört. Lagstiftaren konstaterar att en försäkringstagare som med stöd av försäkringsvillkor eller med försäkringsgivarens samtycke vill flytta sitt pensionskapital till en annan försäkringsgivare bör kunna göra detta utan att hindras av inskränkningar för återköpsrätten i den då gällande kommunalskattelagen. I sammanhanget betonas dock att en förutsättning för att inte överföringen ska anses som återköp bör vara att det nya avtalet kan ses som en direkt fortsättning av det gamla livförsäkringsavtalet.

Ytterligare förutsättningar för att en överföring inte ska definieras som återköp är att den nya försäkringen är av motsvarande slag som den tidigare försäkringen och att pensionskapitalet överförs direkt från den gamla försäkringsgivaren till den

---

¹¹ Kommunalskattelagen har ersatts av IL som trädde i kraft den 1 januari 2000 och tillämpades första gången vid 2002 års taxering.

¹² I anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen angavs vidare att om det i annat fall än det som anges finns synnerliga skäl för återköp, och återköp får ske enligt försäkringsavtalet och försäkringstekniska riktlinjer, får återköp medges av skattemyndigheten. Denna dispensregel fördes in som en ”säkerhetsventil” i fall då mer säregna förhållanden medför ett uppenbart och trängande behov av pensionskapitalet. Regeln syftade till att avhjälpa en inlåsning av kapitalet som annars skulle framstå som direkt stötande (se prop. 1993/94:85 s 52 f.). Jfr nuvarande dispensregel i 58 kap. 18 § andra stycket, IL.

nya, så att t.ex. inga kontanter betalas ut. För att kunna genomföra en överföring som varken utgör en skattepliktig intäkt eller medför avdragsrätt för spararen krävs således att det försäkringsavtal till vilket sparkapitalet i en pensionsförsäkring flyttades skulle uppfylla den skatterättsliga definitionen av pensionsförsäkring. En försäkring anses skatterättsligt som en pensionsförsäkring om den uppfyller de villkor som anges i 58 kap. 4, 6 och 8–16 b §§ IL.¹³ Där föreskrivs bl.a. vilka typer av förmåner som får avses med försäkringen och att sparandet ska vara bundet. Försäkringsavtalet får inte föreskriva att pensionen ska utbetalas tidigare än vid 55 års ålder och utbetalningarna måste ske under minst fem år. Försäkringen får inte överlåtas, pantsättas eller återköpas, utom i vissa särskilt reglerade undantagsfall. Särskilda villkor föreskriver också vem som får vara förmånstagare till försäkringen. Nämnade villkor spelar bl.a. en avgörande roll för att bestämma pensioneringssyftet. Livförsäkringar som inte uppfyller dessa villkor är skatterättsligt kapitalförsäkringar.¹⁴

För att det ur skattesynpunkt ska kunna betraktas som samma avtal krävs således att försäkringen ska uppfylla kraven för den erhållna skatteförmånen, såväl före som efter överföringen. Med hänvisning till att en önskad förändring av en försäkring inte kan vara möjlig att genomföra genom att ändra villkoren i den försäkring som redan finns förtydligar man att reglerna även ska gälla för överföringar mellan försäkringar hos en och samma försäkringsgivare (se prop. 1998:99:87 s. 327 f.).

Från och med den 1 januari 2000 blev det således möjligt att utan skattekonsekvenser flytta värdet av en pensionsförsäkring till en annan pensionsförsäkring meddelad av samma eller annan försäkringsgivare. Den rätt till flytt som infördes var till sin karaktär

---

¹³Skälen till att de kvalitativa villkoren ställs upp är i första hand att tillförsäkra sig om att sparandet har ett pensioneringssyfte – dvs. verkligen är avsett som ett sparande för att trygga försörjningen i ett senare skede av livet. Förmånen av att en arbetsgivare avsätter medel för pension är en uppskjuten lön. Sparande i pensionsförsäkring på individnivå behandlas skattemässigt på samma sätt, eftersom den avser att vara en kompletterade möjlighet till pension för de personer som endera inte har förmån av tjänstepension i sin anställning eller som anser den förmån de har vara otillräcklig. Skatterättsligt medges ett uppskov med beskattning av en del av de intjänade förvärvsinkomsterna till dess att pensionen betalas ut. Reglerna är konstruerade så att det föreligger en symmetri mellan avdraget/skattefriheten för förmånen och skatteplikten för pensionen. Motsvarande symmetri föreligger för premier till och utbetalningar från en kapitalförsäkring, eftersom avdrag inte kan erhållas för en betalning till en kapitalförsäkring, å andra sidan är utbetalningar från försäkringen skattefria.

¹⁴ Enligt 58 kap. 2 § andra stycket IL anses en försäkring som uppfyller villkoren för en pensionsförsäkring vara en kapitalförsäkring om så bestämts när försäkringsavtalet ingicks.

frivillig i det avseendet att den förutsatte att försäkringsavtalsparterna hade avtalat om en sådan möjlighet. Möjligheten till en sådan flytträtt, liksom de närmare villkoren för denna rätt, skulle även fortsättningsvis enbart regleras i försäkringsavtalet (se prop. 1998/99:87 s. 325–329). För att försäkringstagaren skulle kunna utnyttja möjligheten att flytta utan skattekonsekvenser krävdes sålunda att parterna hade avtalat om detta.

För livförsäkringar som inte faller under skattereglernas definition av pensionsförsäkring, dvs. kapitalförsäkringar, innebar regleringen däremot inte någon förändring, eftersom det inte sedan tidigare fanns några skatterättsliga inskränkningar av rätten att återköpa sådan försäkring. För att ett återköp ska medges gäller även i dessa fall att försäkringsavtalsparterna ska ha avtalat om en sådan möjlighet.

I samband med reformen anfördes att det fanns skäl att understryka att frågan om en reglering av flytträtt kunde väckas på nytt om oacceptabla hinder för spararnas rörlighet mellan försäkringsgivarna ställs upp (prop. 1998/99:87 s. 327). I en senare skrivelse (skr. 2002/03:141 s. 33) sade sig regeringen stå fast vid detta uttalande.

I Finansmarknadsutredningens betänkande (SOU 2000:11) konstaterades att försäkringstagarnas begränsade möjligheter att flytta sitt försäkringssparande dels mellan olika försäkringsföretag, dels mellan olika former av pensionssparande skapar inläsnings effekter som är skadliga för konkurrensen och på sikt även för försäkringstagarna. Försäkringstagarna skulle därför tjäna på förbättrade möjligheter att flytta sitt pensionskapital, vilket skulle öka konkurrensen och möjligen även öka intresset från utländska företag att erbjuda dessa tjänster. Utredningen föreslog därför att regeringen borde överväga tvingande regler för att underlätta återköp och flytt av pensionsförsäkringar både mellan företag och mellan olika former av långsiktigt sparande; som ett första steg i vart fall för nytecknade försäkringar (se SOU 2000:11 s. 234).

Den 1 januari 2006 infördes en civilrättslig reglering i FAL som ger försäkringstagaren en ovillkorlig rätt att återköpa en individuell livförsäkring, om inte annat följer av försäkringens art eller av skatte lagstiftningen (se 11 kap. 5 §). Hänvisningen till försäkringens art innebär att regeln är tillämplig på försäkringar med sparmoment som kan åsättas ett positivt tekniskt återköpsvärde och där det är säkert att försäkringsfall förr eller senare kommer att inträffa. Det typiska fallet är vid sammansatt försäkring, där försäkringsbeloppet betalas ut när den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dess-

förrinnan. Livränteförsäkring, där den försäkrades eller den medförsäkrades död kan medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan tillgodohavandet har förbrukats, omfattas däremot inte av återköpsregeln. Återköp av en sådan försäkring brukar inte heller medges annat än i undantagsfall.

Med hänvisning till att regler beträffande individuell försäkring om ansvarsinträde, uppsägning och ändring passar mindre väl för kollektivavtalsgrundad försäkring begränsas återköpsrätten även till att endast gälla för individuella tjänstepensionsförsäkringar och inte kollektivavtalsgrundade sådana.

I samband med införandet av den lagstadgade återköpsrätten betonar lagstiftaren vikten av att dels klargöra innebörden av kollektivavtalsgrundade försäkringar, dels ge stöd åt vissa konstruktioner och villkor som avviker från praxis inom annan försäkring, framför allt åt arbetsrättens inflytande på systemet. Behovet av att de försäkrade skyddas i vissa särskilt viktiga avseenden framhålls samtidigt. Vidare fastslås att utformning av lagstiftningen ska beakta utvecklingen på kollektivavtalsområdet och inskränkas till att slå fast vissa huvudprinciper som är förenliga med den mångfald av lösningar som förekommer. I förarbetena anges även att det är just existensen av ett kollektivavtal som motiverar att den försäkrade inte behöver samma skydd av lagregler (se prop. 2003/04:150 s. 344).

Hänvisningen till skattelagstiftningen medför att endast en mycket begränsad del av pensionsförsäkringarna kan återköpas. I princip är det fråga om försäkringar med små återköpsvärden. Denna lagstadgade rätt till återköp av en individuell livförsäkring omfattar försäkringar tecknade den 1 januari 2006 och därefter.

I en promemoria om flytträtt för försäkringssparande som utarbetats inom Finansdepartementet i december 2005 konstateras att vissa försäkringsbolag har avstått från att erbjuda försäkringar med flytträtt eller erbjuder en sådan rätt beträffande endast ett begränsat urval försäkringar, trots avskaffandet av de skattemässiga hindren för en frivillig flytträtt för pensionsförsäkringar. I de fall som flytträtt medges varierar villkoren stort mellan försäkringsföretagen och det är komplicerat för försäkringstagaren att utvärdera olika erbjudanden eftersom konsekvenserna i form av verkliga kostnader för flytt är svåra att överblicka. Det konstateras också att den flytträtt som erbjuds i vissa fall är oskäligt kostsam för försäkringstagarna. Av konsumentskyddsskäl bedöms det vara angeläget att åtgärda dessa hinder för rörligheten på försäkrings-

marknaden. Händelser på livförsäkringsmarknaden och förtroendekrisen för försäkringsbranschen lyfts också fram som viktiga anledningar till att frågan dels om inlåsnings av pensionsspar-kapital dels om försäkringstagarnas inflytande över verksamheten får förnyad aktualitet (se Promemoria om flytträtt för försäkrings-sparande, s. 25 ff.).

För att säkerställa att den lagstadgade återköpsrätten får genomslag och för att säkerställa en god konkurrens på försäkringsmarknaden utökar lagstiftaren försäkringstagarens rätt till återköp till att även omfatta en ovillkorlig rätt till överföring av pensionskapital enligt IL. Därutöver införs kompletterande regler av näringsrättslig art. Den kompletterande regleringen gäller för livförsäkringar med sparmoment som är av den arten att rätt till återköp eller överföring finns enligt de civilrättsliga bestämmelserna (se prop. 2006/07:26). Att det är försäkringstagaren som innehar rätten till flytt innebär i praktiken att det för sådana individuella tjänstepensionsförsäkringar där arbetsgivaren är försäkringstagare och arbetstagaren är försäkrad är arbetsgivaren som innehar rätten att flytta. Vid privat pensionsförsäkring däremot, där försäkringstagaren också är försäkrad, innehas rätten till flytt av denne.

I sammanhanget bör nämnas att det i 11 kap. 5 § andra stycket FAL finns en tidsbegränsning som syftar till att hindra kringgående av lagen (1960:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel. Begränsningen innebär att ett återköp eller en överföring tidigast får ske ett år efter att avtalet tecknats.

För den kategori försäkringar för vilken återköp och överföring är möjlig ska försäkringsföretaget enligt reglerna se till att det alltid framgår av försäkringsavtalet om försäkringens värde får återköpas eller överföras och de närmare villkoren för återköpet eller överföringen [se 5 kap. 15 § försäkringsrörelselagen (2010:243), förkortad FRL]. Om en försäkringstagare väljer att flytta värdet av försäkringen till ett annat försäkringsföretag, ska det företag från vilket försäkringens värde flyttas vara skyldigt att så snart som möjligt medverka vid genomförandet av flytten (se 5 kap. 16 § FRL). Rätten till återbäring vid återköp eller överföring ska enligt reglerna bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall. En avvikelse från denna huvudprincip kan dock vara försvarlig med hänsyn till det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring eller försäkringsföretagets ekonomiska situation. Vidare ska avgifter vid återköp och överföring bestämmas på grundval av företagets kost-

nader för detta samt med hänsyn tagen till sådana kvarstående anskaffningskostnader (exempelvis provision till försäkringsförmedlare) som annars skulle ha täckts av premieuttaget (se 11 kap. 18 §, 12 kap. 69 § och 13 kap. 23 § FRL). Denna lagstadgade flytträtt omfattar individuella livförsäkringar med vissa egenskaper tecknade den 1 juli 2007 och därefter.

Lagstiftaren avstår således från att låta reglerna gälla retroaktivt, bl.a. med motiveringen att båda parter har ett berättigat intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas och att försiktighet är påkallad när man överväger att införa regler med retroaktiv verkan. I samband med införandet av reglerna uttalade dock regeringen att frågan om en retroaktiv tillämpning av bestämmelserna är av den arten att den kan behöva analyseras ytterligare innan slutlig ställning tas och att en sådan fördjupad analys bör påbörjas inom kort (se prop. 2006/07:26 s. 47).

Med hänvisning till motiven till FAL om att regler beträffande individuell försäkring om ansvarsinträde, uppsägning och ändring passar mindre väl för kollektivavtalsgrundad försäkring begränsas även de kompletterande näringsrättsliga reglerna till att endast omfatta individuella tjänstepensionsförsäkringar. För kollektivavtalsgrundad försäkring gäller särbestämmelser, som närmare ansluter till kollektivavtalsrätten. Som nämnts är det här i stor utsträckning fråga om dispositiva regler (se prop. 2006/07:26 s. 35 f.).

Den från den 1 juli 2007 gällande flytträtten för individuella livförsäkringar med vissa egenskaper omfattar alla typer av försäkringsföretag (se 1 kap. 4 § tredje stycket FAL).

8.6 Den kollektiva avtalsrätten

8.6.1 Bakgrund

Den kollektiva avtalsrätten kan i stort sägas omfatta dels reglerna om kollektivavtalet och dess rättsverkningar, dels arbetsmarknadens organisationer, dvs. arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, och förhållandet dem emellan samt deras förhållande till enskilda arbetsgivare och arbetstagare.

Parterna i ett kollektivavtal utgörs såväl av arbetsgivar- som arbetstagarorganisationer, men även enskilda arbetsgivare kan ingå kollektivavtal. Förutsättningarna för deras agerande på området styrs bl.a. av regler om föreningsrätt, förhandlingsrätt och rätt att

vidta strejk eller andra fackliga stridsåtgärder. I Sverige hänförs till den kollektiva avtalsrätten även reglerna om arbetstagar sidans inflytande över arbetsgivarens beslut om hur företaget ska ledas eller hur arbetsledningen utövas. En viktig orsak till denna kategorisering är att dessa regler normalt bygger på förutsättningen att kollektivavtal gäller eller brukar gälla på en arbetsplats samt att det är en organisation som på det berörda arbetstagar kollektivets vägnar har rätt till detta inflytande. Exempel på regler inom detta område är bl.a. bestämmelser om representation för de anställda i arbetsgivarföretags styrelser samt om arbetstagarorganisationers rätt till information om företagets förhållanden eller om deras rätt att få samråda eller förhandla med arbetsgivaren i samband med att denne fattar beslut som på mer betydelsefullt sätt rör de anställda.

Fackföreningar är arbetstagarorganisationer och intresseorganisationer. En fackförening är en sammanslutning av arbetstagar och föreningen har som syfte att tillvarata medlemmarnas intressen. Ett centralt sätt som detta görs på är genom att förhandla om samt sluta och administrera kollektivavtal tillsammans med arbetsgivarorganisationer. Ytterligare sätt att tillvarata medlemmarnas intressen är att söka påverka hur den arbetsrättsliga lagstiftningen utformas och tillämpas.

Det är i princip fackföreningens beslutande organ – dvs. stämmor, kongress eller liknande – som fastställer vilka rättigheter och skyldigheter som föreningen respektive medlemmen ska åläggas. Det är också det beslutande organet som beslutar om målet med föreningens verksamhet och hur detta mål ska nås. En medlem i en fackförening kan således kräva att föreningen, inom det område som verksamheten bedrivs, ska bistå honom eller henne.

Det finns ett nära samband mellan den kollektiva avtalsrätten och arbetsrättens övriga delar. I den mån det är relevant att redogöra för denna för att närmare klargöra hur kollektivavtalsrätten styr tjänstepensionens utformning kommer även detta att tas med i kommande redogörelse och analys.

8.6.2 Den kollektiva avtalsrättens historiska förankring

De första kollektivavtalen i Europa togs fram under senare delen av 1800-talet och syftade till stor del till att utjämna förhållandet mellan arbetstagar och arbetsgivarerna som tidigare ofta ensidigt kunde fastställa arbetsvillkoren. De första kollektiva förhand-

lingarna i Sverige under samma period syftade på samma sätt till att uppnå en maktbalans mellan arbetsgivare och arbetstagare genom att fastställa priset på arbete i kollektiva prislistor.

Kollektivavtalets historia hänger nära samman med utvecklingen av föreningsrätten och förhandlingsrätten. Samtidigt som det för fackföreningarna var av avgörande betydelse att arbetstagarna utan hinder fick gå in i en fackförening, restes också kravet att dessa föreningar gavs möjlighet att som jämställda parter med arbetsgivarna förhandla med dessa om arbetstagarnas villkor. Kollektivavtalet blev det instrument vari förhandlingsresultatet för medlemskollektivet redovisades.

Det första egentliga kollektivavtalssystemet i Sverige uppstod i samband med den så kallade decemberkompromissen år 1906. Under denna period präglades arbetsmarknaden av ett flertal konflikter. Trots motsättningar mellan parterna – bl.a. var arbetsgivar sidan negativt inställd till de fackliga strävanden som gjordes på arbetstagersidan – hade båda parter ett gemensamt intresse i att skapa en förhandlings- och avtalsordning som innebar stabila arbetsvillkor för såväl arbetsgivare som arbetstagare. Med anledning av ett flertal pågående konflikter kallade Svenska Arbetsgivarföreningen¹⁵ (SAF, numera Svenskt Näringsliv) till förhandling med Landsorganisationen¹⁶ (LO). Detta utmynnade i decemberkompromissen som innebar att LO erkände arbetsgivarens rätt att leda och fördela arbetet samt att fritt anställa och säga upp arbetstagare, oavsett om de var organiserade eller inte. SAF i sin tur erkände arbetstagarnas rätt att organisera sig och träffa kollektivavtal om bl.a. anställningsvillkor.

Regler för förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare skapades således under denna period av parterna själva, utan inblandning från lagstiftaren. Det restes dock vid åtskilliga tillfällen under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet krav från bland annat riksdagsledamöter på dels lagreglering till skydd för arbetsavtalet, dels inrättande av skiljedomstolar för lösande av tvister mellan

---

¹⁵ SAF bildades 1902 och var en sammanslutning av olika arbetsgivarförbund som skulle vara en motkraft till LO. 2001 bildades Svenskt Näringsliv genom en sammanslagning av SAF och Industriförbundet. Idag företräder Svenskt Näringsliv närmare 60 000 små, medelstora och stora företag. Dessa är organiserade i 50 bransch- och arbetsgivarförbund, som utgör Svenskt Näringslivs medlemmar.

¹⁶ LO bildades 1898 som en landsomfattande sammanslutning av fackföreningar. LO består i dag av 14 fackförbund där cirka 1,6 miljoner arbetstagare är medlemmar.

arbetsgivare och arbetstagare som ett sätt att säkerställa arbetsfreden. De förslag som lades fram föll dock alla i riksdagen.

1915 meddelade Högsta Domstolen en serie domar vilka innebar att kollektivavtalet erkändes som ett rättsligt bindande avtal. Domarna föranledde en livlig debatt och återigen restes krav på lagreglering av kollektivavtalet. År 1928 antog riksdagen lagen (1928:253) om kollektivavtal, i vilken kollektivavtalet fick en rättslig status. Där föreskrevs att arbetsfred skulle råda när ett avtal var undertecknat och att tvister om avtalets tolkning inte fick lösas med konflikt under avtalsperioden, utan skulle lösas i förhandlingar mellan parterna. I sambandet med detta antogs också lagen (1928:254) om arbetsdomstol, i och med vilket Arbetsdomstolen¹⁷ (AD) inrättades som en sista instans för att lösa tvister under pågående avtalsrörelser på arbetsmarknaden. Kritiken mot lagarna var initialt hård, inte minst från arbetstagarsidan, men under de följande åren accepterades lagstiftningen i allt större grad av samtliga parter.

Som framgår ovan var syftet med lagstiftningen främst att införa en skyldighet för parterna i kollektivavtal att underkasta sig domstolsförfarande, och eventuellt skiljedom, i tvister angående tolkning eller tillämpning av avtalen i stället för att såsom tidigare ofta skett, låta sådana tvister föranleda stridsåtgärder. Denna lagstiftning om tvister rörande kollektivavtal fick då också omfatta en mera allmänrättslig reglering av kollektivavtalet och dess verkningar.

Lagen om kollektivavtal vilade på uppfattningen att det enskilda arbetsavtalet är en från kollektivavtalet avskild rättslig företeelse vilken dels innefattar en överenskommelse om anställning och andra villkor som inte har motsvarighet i kollektivavtalet, dels uppstår samma arbetsvillkor som de som återfinns i kollektivavtalet. Mera konkret innebar synsättet att de enskilda parterna, då de

---

¹⁷ Arbetsdomstolen är en specialdomstol med uppgift att pröva arbetsrättsliga tvister. Som arbetstvist räknas varje tvist som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vissa typer av arbetstvister kan dras direkt inför AD. Domstolen är då första och enda domstol. I andra typer av arbetstvister ska talan väckas vid tingsrätt. Om en part är missnöjd med tingsrättens dom, kan denna överklagas till AD. I båda fallen innebär AD:s dom ett slutligt avgörande av tvisten. Domen kan alltså inte överklagas. AD är en vanlig domstol i den meningen att verksamheten bekostas av statsmedel. Ledamöterna i domstolen utses av regeringen. De enskilda parterna i en tvist har inget inflytande över domstolens sammansättning. Domstolen tillämpar också i huvudsak samma rättegångsförfarande som de allmänna domstolarna. Rättegångsbalkens regler gäller för AD.

träffar ett arbetsavtal, underförstår alternativt förklarar uttryckligen att kollektivavtalets villkor ska gälla för anställningen.

1938 ingick LO och SAF det så kallade Saltsjöbadsavtalet. Avtalet innebar bl.a. att man kom överens om dels en förhandlingsordning, dels hur konflikter skulle lösas av parterna utan inblandning av regeringen. I avtalet fastställdes också spelreglerna på arbetsmarknaden. Exempelvis fastställdes vilka stridsåtgärder som fick användas vid konflikt. Avtalet byggde på en samsyn hos parterna att gemensamt verka för rationaliseringar och strukturomvandling mot att arbetsgivarna inte motsatte sig en solidarisk lönepolitik. Saltsjöbadsavtalet gäller fortfarande, även om vissa ändringar har gjorts genom åren.

På 1970- och 1980-talen fick Sverige två nya lagar som delvis tog över sådant som tidigare var kollektivavtalsreglerat, nämligen lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL)¹⁸ och lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS). Dessa lagar reglerar än idag villkoren i nu gällande kollektivavtal. Med dessa lagar ingrep lagstiftaren på de områden som tidigare i princip uteslutande var reglerade av arbetsmarknadens parter. MBL och LAS innebar att lagstiftaren valde att reglera den rätt som arbetsgivaren tidigare haft att dels fritt leda och fördela arbetet, dels fritt avskeda arbetstagare. Dessa lagar till trots regleras anställningsvillkoren i Sverige fortfarande i hög grad i kollektivavtal i stället för genom lagstiftning. Vidare är lagreglerna på vissa områden dispositiva och det är därmed möjligt att avvika från dem om båda avtalsparter kommer överens om annat.

Som framgår av ovanstående redogörelse har en ordning gällt i Sverige där arbetsmarknadens parter själva tar ansvaret för träffade avtal på arbetsmarknaden utan, eller i vart fall med mycket liten, inblandning av lagstiftaren och staten. Arbetsmarknadsparternas fria förhandlingsrätt har varit och är fortfarande, en grundbult på den svenska arbetsmarknaden.

---

¹⁸ I och med MBL:s tillkomst sammanfördes bestämmelser i lagen om medling i arbetstvister, lagen om kollektivavtal och lagen om förenings- och förhandlingsrätt till en och samma lag. Samtidigt upphävdes dessa lagar.

8.7 Internationella konventioner om förenings- och förhandlingsrätten

Förenings- och förhandlingsrätten samt rätten att vidta stridsåtgärder är garanterad i ett antal internationella konventioner som Sverige har ratificerat. Bestämmelserna i konventionerna sätter en gräns för åtgärder som kan vidtas av regering och riksdag t.ex. genom lagstiftning. Arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer kan dock i kollektivavtal med giltig verkan förbinda sig att avstå från att utnyttja rättigheter som de har pga. konventionsåtaganden om förhandlingsrätt och strejkrätt.

Nedan redogörs för de konventioner som har arbetats fram inom Europarådet och International Labour Organisation och som ratificerats av Sverige. Utöver dessa har Sverige förbundit sig att iakttäva kraven på föreningsrätt och rätt till stridsåtgärder i FN:s universella förklaring om de mänskliga rättigheterna (se artikel 23:4), FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (se artikel 8) och FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (se artikel 22).

8.7.1 Europarådet

Europakonventionen

Den europeiska konventionen från 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) ratificerades av Sverige år 1952 och trädde i kraft 1953. Sedan den 1 januari 1995 gäller den som lag i Sverige.¹⁹

Enligt artikel 6 punkt 1 i fördraget om den Europeiska Unionen ska unionen erkänna de rättigheter, friheter och principer som fastställts i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Artikel 6 punkt 2 anger vidare att unionen ska ansluta sig till Europakonventionen. I artikel 6 punkt 3 fastställs att de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i denna konvention, och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner, ingår i unionsrätten som allmänna principer. EU antog stadgan om de grundläggande rättigheterna år 2000. Genom Lissabon-

---

¹⁹ Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

fördraget, som trädde i kraft den 1 december 2009, har stadgan blivit en del av kärnan i EU-lagstiftningen, den s.k. primärrätten. Stadgan skyddar den fackliga föreningsfriheten i artikel 12, samt rätten att förhandla kollektivt och tillgripa kollektiva åtgärder i artikel 28. Stadgan anger att dessa rättigheter finns ”i enlighet med gemenskapsrätten samt nationell lagstiftning och praxis”.

Enligt artikel 11 i Europakonventionen har var och en rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen. I Europadomstolens tillämpning har skyddet kommit att omfatta även den negativa föreningsrätten, dvs. rätten att stå utanför en organisation.

Enligt artikel 11 punkten 2 i konventionen får dock föreningsfriheten underkastas sådana inskränkningar som är ”föreskrivna i lag och som är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter”.

I artikel 52 i stadgan framgår räckvidden för de rättigheter och principer som anges ovan. Punkten 1 i artikeln anger att:

”Varje begränsning i utövandet av de rättigheter och friheter som erkänns i denna stadga ska vara föreskriven i lag och förenlig med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter. Begränsningarna får, med beaktande av proportionalitetsprincipen, endast göras om de är nödvändiga och faktiskt svarar mot mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av unionen eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.”

Av detta kan konstateras att en avvägning måste göras mellan dels intresset för att säkerställa föreningsfriheten och rätten att förhandla kollektivt, dels intresset av att säkerställa mål av allmänt samhällsintresse eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.

Kontrollen av att staterna iakttar konventionen sker genom att talan mot en stat kan väckas vid domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen). Domstolens avgöranden är rättsligt bindande för den berörda staten. Såväl enskilda personer som medlemsstater kan påtala brott mot konventionen. Europarådets

ministerkommitté har till uppgift att övervaka att länderna följer Europadomstolens domar.²⁰

Europarådets sociala stadga

Väsentliga rättigheter på det sociala och arbetsrättsliga området har blivit föremål för en annan konvention inom Europarådet, nämligen den europeiska sociala stadgan (Europarådets sociala stadga) från 1961. I den finns bestämmelser bl.a. om arbetsmarknadspolitik, arbetsvillkor, arbetarskydd, förenings- och förhandlingsrätt och strejkrätt, socialförsäkring och andra sociala trygghetsanordningar samt familjepolitik. Stadgan ratificerades av Sverige 1962. En reviderad stadga, som Sverige ratificerade 1998, trädde i kraft den 1 juli 1999.

Tillämpningen av stadgan övervakas genom att de fördragslutande länderna kontinuerligt avger rapporter om ändringar i sin nationella lagstiftning m.m. Rapporterna granskas av en kommitté av oberoende experter som kan ifrågasätta eller rikta kritik mot tillämpningen. Enligt ett särskilt förfarande, som infördes 1993, har en annan kommitté bestående av representanter för ländernas regeringar till uppgift att, på grundval av expertkommitténs kritik, föreslå fall som ska bli föremål för s.k. rekommendation. Rekommendationen är en uppmaning till landet att vidta åtgärder så att stadgan efterlevs. Europarådets ministerkommitté beslutar slutligt i frågan om en rekommendation ska avges. Utöver det nu redovisade förfarandet har ett klagomålsförfarande för organisationer införts 1998.

Rättigheter och principer i artiklarna får inte inskränkas eller begränsas annat än med stöd av artikel G i den reviderade stadgan (se artikel 31 i sociala stadgan). Där medges undantag som är föreskrivna i lag och som är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle som garanti för annans fri- och rättigheter eller som skydd för samhällets intresse, nationell säkerhet, allmän hälsa eller moral.

---

²⁰ Ett klagomål måste avse en kränkning som har drabbat klaganden personligen och det måste röra en rättighet som anges i konventionen eller i något av tilläggsprotokollen. Ett klagomål kan inte rikta sig mot en enskild person eller organisation utan måste rikta sig mot en stat och det måste handla om en fråga för vilken staten kan hållas ansvarig. Den klagande måste också ha uttömt alla inhemska rättsmedel. I de flesta fall måste den klagande ha fört sin sak till den högsta instansen – i Sverige normalt Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen – innan det är möjligt att gå vidare med ett klagomål till Europadomstolen.

Enligt artikel 5 i stadgan får de fördragsslutande staterna inte utforma eller tillämpa sin nationella lagstiftning så att föreningsrätten kränks. Rätten ska omfatta alla arbetstagare. Vissa undantag får göras för poliser och militärer.

Expertkommittén har haft åtskilliga frågor att bedöma när det gäller den närmare tillämpningen av artikeln. Enligt kommittén omfattar skyddet även den negativa föreningsrätten. Kommittén har vidare uttalat att artikel 5 innefattar ett skydd mot statlig inblandning i fackliga organisationers sätt att utforma sin interna verksamhet.

Artikel 6, som handlar om den kollektiva förhandlingsrätten, innehåller i korthet följande åtaganden:

1. att främja gemensamt samråd mellan arbetstagare och arbetsgivare,
2. att främja förfarande för frivilliga kollektivavtalsförhandlingar,
3. att främja förfarande för förlikning och frivillig skiljedom i arbetstvister, samt
4. att erkänna arbetstagarnas och arbetsgivarnas rätt att vidta kollektiva åtgärder i händelse av intressekonflikter, däri inbegripet strejk, om inte annat följer av förpliktelser enligt gällande kollektivavtal.

När det gäller åtagandet i punkten 2 ovan finns en omfattande praxis beträffande statliga ingrepp i kollektivavtalsförhandlingar. Sådana har förekommit exempelvis genom att medlemsländer infört ett obligatoriskt skiljeförfarande med resultat som är bindande för parterna. Begränsningar av den fria förhandlingsrätten har endast ansetts godtagbara om de är nödvändiga ur ett allmänt intresse för att komma till rätta med ekonomiska och sociala problem. De måste alltid föregås av uttömmande samråd med alla berörda parter på arbetsmarknaden. Det ska röra sig om undantagsåtgärder under begränsad tid i situationer då det har visats att det inte går att uppnå samma mål med mindre ingripande metoder.

Åtagandet i artikel 6 punkten 4 har ett nära samband med det nyss redovisade åtagandet i punkten 2. Vad som redan har sagts om otillåtna begränsningar i förhandlingsrätten gäller även för begränsningar i strejkrätten. Expertkommittén har uttalat att det är tillåtet att inskränka strejkrätten under en ”nedkylningsperiod”, som anges i lag, då förhandlingar eller medling pågår. Genom undantagsmöjligheten i artikel G kan det vara tillåtet att inskränka strejkrätten för vissa kategorier av offentliganställda. Politiska strejker

omfattas inte av denna förpliktelse. Rätten till sådana strejker kan således inskränkas utan hinder av stadgan.

Även EU ska beakta Europarådets sociala stadga enligt den nya målsättningsartikeln om socialpolitik i Amsterdampfördraget (se artikel 136).

8.7.2 International Labour Organisation

International Labour Organisation (Internationella arbetsorganisationen, ILO) är ett internationellt trepartsorgan med representanter från arbetsgivare, arbetstagare och regeringar. Organisationen bildades 1919 och är numera knutet till FN som ett självständigt organ.

Inom ILO är det främst fyra konventioner som har beröring med frågor på området för den kollektiva avtalsrätten, nämligen:

- konvention (nr 87) angående föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten,
- konvention (nr 98) angående tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten,
- konvention (nr 151) om skydd för organisationsrätten och om förfarande för fastställande av anställningsvillkor i offentlig tjänst samt
- konvention (nr 154) om främjande av kollektiva förhandlingar.

Sverige har ratificerat samtliga ovanstående konventioner.

I ILO:s konvention nr 87 om skydd för föreningsrätten och rätten att organisera sig nämns inte uttryckligen rätten till kollektiv förhandling. I artikel 3 punkten 1 i konventionen fastställs däremot att arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer har rätt att fritt organisera sin verksamhet. I förarbetena till konventionen anges att ett av organisationsrättens främsta mål är att göra det möjligt för arbetsgivare och arbetstagare att skapa organisationer som är oberoende i förhållande till myndigheterna och som kan bestämma löner och andra anställningsvillkor genom kollektivavtal.

I artikel 4 i ILO:s konvention nr 98 om tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten anges att:

Åtgärder lämpade efter landets förhållanden skola, där så är erforderligt, vidtagas för att uppmuntra och främja utvecklandet och utnyttjandet i största möjliga omfattning av anordningar för frivilliga förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetsgivarorganisationer, å ena sidan, och arbetstagarorganisationer, å andra sidan, i syfte att åvägbringa en reglering av anställningsvillkoren genom kollektivavtal.

Enligt konventionen ska ett konventionsanslutet land således uppmuntra och främja frivilliga förhandlingar mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer för att åstadkomma reglering av anställningsvillkor i kollektivavtal.

Det förekommer att medlemsstater gör ingripanden i kollektivavtalsförhandlingarna för att stabilisera det ekonomiska läget i landet. Detta gäller särskilt för offentliganställda. Endast kortvariga regleringar i akuta krislägen under omständigheter som inte får långtgående konsekvenser när det gäller levnadsstandarden för de berörda arbetstagarerna, har ansetts vara förenliga med konvention nr 98.

Bestämmelser om att kollektivavtal inte blir giltiga förrän de godtagits av en myndighet eller en domstol har i princip ansetts oförenliga med konventionen. Obligatoriskt skiljeförfarande som påbörjas på begäran av en av parterna tillåts inte annat än undantagsvis. Det kan anses godtagbart som medel att uppnå ett första kollektivavtal eftersom erfarenheten visar att det bidrar till att åstadkomma en bestående avtalsrelation som fungerar. Skiljeförfarande utan att någon part har begärt det anses inte ligga i linje med tankarna bakom konventionen men kan inte helt uteslutas som metod för att lösa en förhandlingsfråga när läget är låst. En uppgörelse ska däremot alltid komma till stånd på frivillig väg.

Artikel 7 i konvention nr 151 tillåter en viss flexibilitet när det gäller metoderna för att besluta anställningsvillkoren i offentlig sektor. Enligt konventionen nr 98 undantas tjänstemän i allmän tjänst (public servants engaged in the administration of the state) från konventionen. Andra offentliganställda ska dock ha samma förhandlingsrätt som privatanställda. Tjänstemän i allmän tjänst ska kunna vara fackligt anslutna. Deras organisationer ska också ha möjlighet att påverka deras förhållanden även om inskränkningar i förhandlingsrätten får förekomma.

Konvention nr 154 innehåller inte några bestämmelser som inte förekommer i de tidigare nämnda konventionerna.

Övervakning av tillämpningen av konventionerna sker genom regelbunden rapportering från de konventionsanslutna ländernas

regeringar. Rapporterna granskas av oberoende jurister i ILO:s expertkommitté²¹. En rapport från den kommittén tillställs Internationella arbetskonferensens trepartiska utskott för konventions-tillämpning med företrädare för regeringarna och arbetsmarknadens parter. Inför detta utskott står regeringarna till svars vid överträdelser. Genom ett särskilt förfarande kan också arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer framföra klagomål beträffande tillämpningen av konventioner till ILO. Klagomålen prövas i ILO:s styrelse som ibland tillsätter en särskild granskningskommitté. Klagomål som gäller konventionerna nr 87 och 98 behandlas först i den permanent inrättade kommittén för föreningsfrihet och därefter i ILO:s styrelse.

ILO:s expertkommitté för tillämpning av konventioner och rekommendationer har i sin General Survey 1983 (se s. 311) yttrat att rätten för arbetstagarorganisationer att fritt förhandla löner och anställningsvillkor med arbetsgivare och deras organisationer är en grundläggande aspekt av föreningsfriheten, och att fackföreningar måste ha möjlighet att utöva denna rätt utan att oskäligt hindras av rättsliga begränsningar. Detta yttrande kan tolkas som att expertkommittén ansett att det står i strid med artikel 4 i konvention nr 98 att exkludera vissa områden som har med arbetsvillkor att göra från det förhandlingsbara området.

I likhet med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna finns begränsningar i föreningsfriheten. Denna får enligt artikel 11 punkt 2 i ILO:s konvention nr 98 underkastas sådana inskränkningar som är *”föreskrivna i lag och som är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet eller den allmänna säkerheten, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter”*.

---

²¹ ILO:s expertkommitté för tillämpning av konventioner och rekommendationer är ett tillsynsorgan som består av ett antal självständiga jurister. Kommittén granskar löpande medlemsländernas återrapportering av ratificerade konventioner, samt vissa ämnen som väljs ut mot bakgrund av återrapporteringen. Kommitténs utlåtanden har ingen juridiskt bindande verkan för medlemsländerna.

8.8 Nationell lagstiftning för den kollektiva avtalsrätten

Som framgått tidigare i underlaget har lagstiftaren historiskt sett till stor del överlämnat regleringen av löne- och anställningsvillkor till arbetsmarknadens parter. Trots detta finns en del lagbestämmelser som reglerar frågor på arbetsrättsområdet.

Vissa grundläggande regler om föreningsfriheten och rätten att vidta stridsåtgärder finns i regeringsformen (se 2 kap. 1 § 5 och 14 §). Den närmare regleringen för den kollektiva avtalsrätten finns framför allt i MBL, som innehåller bestämmelser om föreningsrätt, förhandlingsrätt, kollektivavtal, fredsplikt och medling. Vissa av lagreglerna är tvingande, och rättigheter och skyldigheter enligt reglerna får därmed inte upphävas eller inskränkas genom avtal. I kollektivavtal får det dock föreskrivas en längre gående fredsplikt eller ett längre gående skadeståndsansvar än vad som följer av lagen. Nedan redogörs kort för relevanta lagregler på området.

Enligt regeringsformen skyddas föreningsfriheten såsom ”frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften”. Staten garanterar således individen en rättslig frihet att tillhöra eller inte tillhöra organisationer. Föreningsrätten avser motsvarande skydd i förhållande till andra individer och rättssubjekt.

De grundläggande dragen och förutsättningarna för den kollektiva avtalsrätten finns reglerat i MBL.²² Som lagens namn indikerar syftar lagreglerna till att säkerställa arbetstagsidans medbestämmande över arbetsvillkor. Lagen reglerar dock även såväl kollektivavtalet och dess rättsverkningar som förhållandet mellan arbetsmarknadens parter. Lagen innehåller däremot inte regler kring kollektivavtalets innehåll. Redan i förarbetena till 1928 års lag om kollektivavtal fastställdes att det inte ansågs lämpligt att i lag ge några närmare regler om kollektivavtalets innehåll (se prop. 1928:39 s. 60). Vidare anges i förarbetena till MBL att i princip varje fråga som har betydelse för förhållandet mellan ett företag och dess arbetstagare ska kunna bli föremål för kollektivavtal. Därutöver förtydligas att kollektivavtal är avsett att kunna gälla inte bara anställningsvillkor för aktiva arbetstagare utan även t.ex. pension eller andra förmåner för förutvarande arbetstagare som tillhör en avtalslutande organisation (se prop. 1975/76:105 s. 370).

---

²² Innan införandet av MBL reglerades frågorna bl.a. i 1928 års lag (1928:253) om kollektivavtal och 1936 års lag (1936:506) om förenings- och förhandlingsrätt.

Vissa regler i MBL är semidispositiva. Semidispositiviteten innebär att bestämmelserna kan avtalas bort eller inskränkas genom kollektivavtal.²³ Det är däremot inte möjligt att frångå bestämmelserna på annat sätt, exempelvis genom att införa särskilda bestämmelser i individuella anställningsavtal. Semidispositiviteten gäller exempelvis de regler som rör förhandlingsrätten och arbetstagarorganisationernas rätt till viss information (se 4 § MBL). Därutöver är det viktigt att framhålla att många bestämmelser i MBL är allmänt hållna vilket i princip förutsätter att de kompletteras av bestämmelser i kollektivavtal eller genom praxis som till stor del utvecklas av AD.

Kollektivavtal definieras enligt 23 § första stycket MBL som ett skriftligt avtal mellan arbetsgivarorganisation eller arbetsgivare och arbetstagarorganisation om anställningsvillkor för arbetstagare eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare.²⁴ En enskild arbetsgivare kan således vara part i ett kollektivavtal, medan avtalsparten på arbetstagersidan alltid måste vara en organisation som uppfyller definitionen av arbetstagarorganisation som återfinns i 6 § samma lag.²⁵ Således kan en grupp arbetstagare, som inte är att betrakta som organisation enligt den bestämmelsen, inte träffa avtal med giltig verkan som kollektivavtal (se prop. 1975/76:105 s. 369).

Som framgår ovan fastställs i 23 § MBL såväl definitionen av kollektivavtalet som vad kollektivavtalsparterna kan reglera i avtalet. Frågor som rör anställningsvillkor för arbetstagare, men även övriga frågor som rör förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare, kan regleras i ett kollektivavtal. Som angivits tidigare kan avtalet även reglera tidigare arbetstagers anställningsvillkor, exempelvis deras pensioner eller andra förmåner (se prop. 1975/76:105

---

²³ Semidispositiviteten kan även inkludera en så kallad EU-spärr som syftar till att säkerställa att kollektivavtalsparterna, om bestämmelsen frångås i kollektivavtal, uppfyller EU-rätten på området.

²⁴ I 23 § 2 stycket MBL anges att avtal ska anses skriftligt även när dess innehåll har upptagits i justerat protokoll eller när förslag till avtal och godkännande därav har upptagits i skilda skrifter.

²⁵ Med arbetstagarorganisation avses enligt 6 § MBL sådan sammanslutning av arbetstagare som enligt sina stadgar ska tillvarata arbetstagarnas intressen i förhållandet till arbetsgivaren. Med arbetsgivarorganisation avses motsvarande sammanslutning på arbetsgivarsidan. Med lokal arbetstagarorganisation avses sådan sammanslutning av arbetstagare som är part i lokal förhandling med arbetsgivare. Med central arbetstagarorganisation avses förbund eller därmed jämförlig sammanslutning av arbetstagare. Bestämmelser som avser arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation gäller i tillämpliga delar sammanslutning av flera sådana organisationer. Vad som sägs om medlem i organisation gäller i sådant fall de anslutna organisationerna och deras medlemmar.

s. 370). Ovanstående gäller dock under förutsättning att det inte strider mot andra tvingande bestämmelser på området, antingen i nationell lagstiftning eller i EU-rätten. Exempelvis måste avtalsparterna i samband med förhandling och utformning av ett kollektivavtal ta hänsyn till reglerna i LAS och förbudet mot lönediskriminering i diskrimineringslagen (2008:567). Vidare kan ett kollektivavtal anses sakna rättslig verkan om det strider mot god sed på arbetsmarknaden eller på annat sätt anses otillbörligt (se prop. 1975/76:105 s. 370, 490 och 532). Slutligen anger 25 § MBL att sådana avtal som har ett annat innehåll än vad som avses i 23 och 24 §§ samma lag saknar verkan som kollektivavtal. Det har bedömts att avtalet ändå kan ha rättslig verkan men ska då bedömas utifrån allmänna avtalsrättsliga principer.

MBL utgår från den vedertagna principen att speciallag tar över allmän lag²⁶, vilket regleras i 3 § som anger att om en i lag, eller en med stöd av lag meddelad författning, särskild föreskrift meddelats som avviker från MBL:s krav, ska den föreskriften gälla. Exempel på sådana föreskrifter kan hämtas från LAS, lagen (1974:981) om arbetstagares rätt till ledighet för utbildning (studieledighetslagen) och lagen (1974:358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen (förtroendemannalagen). Bestämmelsen tar således sikte på avvikande specialbestämmelser i annan lagstiftning. Avsikten är därmed inte att allmänna bestämmelser, exempelvis i skadeståndslagen, ska ta över de särskilda bestämmelser om skadestånd som finns i 54–62 §§ MBL (se prop. 1975/76:105 s. 331). Utifrån vad som sägs ovan kan också konstateras att bestämmelsen i 3 § fokuserar på specifika och speciella situationer som regleras av olika lagar.

I 26 § MBL fastställs att ett kollektivavtal som har slutits av arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation binder inom sitt tillämpningsområde även medlem i organisationen. Detta gäller oavsett om medlemmen har trätt in i organisationen före eller efter avtalets tillkomst. Om medlemmen däremot är bunden av annat kollektivavtal gäller däremot inte bestämmelsen. Då medlemmar i en arbetstagarorganisation kan utgöras av såväl individuella medlemmar som underlydande medlemsorganisationer i form av fackföreningar, binder bestämmelsen båda typer av medlemmar. Av förarbetena till lagen förtydligas vidare att det är en fråga om tolkningen av

---

²⁶ Den generella principen är att en speciallag gäller framför en allmän lag. Det finns dock ingen tydlig och exakt bedömning av vad som ska sägas utgöra en speciallag i förhållande till MBL.

kollektivavtalet i vad mån det finns utrymme för enskilda avtal med andra bestämmelser än vad som fastställs i kollektivavtalet. Av regeln framgår emellertid inte vilka verkningar ogiltigheten får på sådana delar av det enskilda avtalet som är oförenliga med kollektivavtalet utan den frågan får lösas enligt allmänna grundsatser (se prop. 1975/76:105 s. 375).

27 § MBL anger vidare att arbetsgivare och arbetstagare som är bundna av kollektivavtal inte med giltig verkan kan träffa en överenskommelse som strider mot kollektivavtalet. De delar av ett anställningsavtal som på ett otillåtet sätt avviker från det på området styrande kollektivavtalet ska därmed anses vara ogiltiga.

Parterna på arbetsmarknaden har enligt 10 § MBL rätt till avtalsförhandling i frågor som rör förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare. I lagens 15 § anges vad som krävs för att en part ska anses ha fullgjort sin förhandlingsskyldighet. Parten ska själv eller genom ombud inställa sig vid förhandlingsammansättningsmöte. Om det behövs ska parten också lägga fram ett motiverat förslag till lösning av den fråga som förhandlingen avser. Enligt AD:s praxis krävs en aktiv medverkan vid förhandlingen. Parten ska bidra till att föra förhandlingen framåt genom att klart ange sin ståndpunkt i sak och gå in i saklig överläggning med motparten i förhandlingsfrågan. Det innebär att parten ska lämna besked om grunden för sitt ställningstagande och uppge vad som styrker påståenden som motparten inte vill godta.

8.9 Lagstiftarens syn på arbetsmarknadens parter förhandlingsfrihet och på kollektivavtalets betydelse inom arbetsrätten

Lagstiftaren har vid tidigare tillfällen identifierat behovet av ett starkt och tydligt nationellt ramverk inom vilket arbetsmarknadens parter kan agera och som reglerar områden där avtalslösningar inte kunnat nås. Samtidigt har betydelsen betonats av att ramverket inte utformas på ett sätt som stör de avtalslösningar som redan uppnåtts eller hindrar uppkomsten av avtalslösningar på andra områden. Det har i tidigare lagstiftningsprocesser fastställts att staten ska vara neutral mellan arbetsmarknadens parter och att kollektivavtalet ska respekteras, dock under den självklara förutsättningen att de inte bryter mot den lagstiftning som finns på området. Vidare har lagstiftaren haft som utgångspunkt att regler som utformats av

arbetsmarknadens parter i samförstånd ofta får hög stabilitet och legitimitet. Man har också uttryckligen sagt att exempelvis formerna för lönebildningen är en fråga för arbetsmarknadens parter och att avtalslösningar för förhandlingsordningar för många frågor på området är att föredra framför lagstiftning. I samband med införandet av Medlingsinstitutet framhöll lagstiftaren också att det endast är arbetsmarknadens parter som har tillräcklig kunskap för att åstadkomma en lönebildning som är effektiv i den meningen att den kan bidra till en ökning av välfärden genom att locka arbetstagare till yrken där efterfrågan på arbetskraft är stor och premiera goda arbetsinsatser samtidigt som den uppfattas som rimlig och rättvis. I samband med detta betonades även att det endast är parterna som kan utveckla löneformer och anställningsvillkor som är anpassade till dagens och morgondagens arbetsmarknad med dess snabba omvandlingstakt och allt större variation i arbetsorganisation, anställningsformer och arbetstid (se prop. 1999/2000:32 s. 21).

Regeringen har således vid fler än ett tillfälle framhållit att det är parterna på arbetsmarknaden som ska ha huvudansvaret för lönebildningen. Såväl legitimitets- som effektivitetsskäl har anförts för att ansvaret i första hand ska ligga på parterna själva. Det har ansetts att legitimiteten för de överenskommelser som träffas blir betydligt större om de förhandlas fram utan någon inblandning från statens sida. Ett avtal företräds på arbetsplatsen av båda parterna och ett samförstånd mellan parterna skapar stabilitet över mandatperioderna. Lagstiftaren har också betonat att det dessutom är parterna själva som har bäst kunskap om hur förhållandena ser ut inom det egna avtalsområdet. Avtal har ansetts ge en bättre möjlighet än lagstiftning till lösningar som är anpassade till olika branschers särskilda villkor, samtidigt som det ger möjlighet för parterna att själva utveckla sitt samarbete utifrån gemensamma erfarenheter och nya förutsättningar. Förutsättningarna för att hitta smidiga och effektiva lösningar på de problem som diskuteras är därför större om parterna kan komma överens på egen hand. Avtal har i dessa fall ansetts vara bättre än lag.

Även i regeringsförklaringen från 2006 framhåller den dåvarande regeringen betydelsen av att ”den svenska modellen” bibehålls då statsministern betonar följande:

Vi slår vakt om den svenska modellen. Förhållandena på arbetsmarknaden ska i första hand regleras i avtal mellan arbetsmarknadens parter. Ordningen med kollektivavtal ska bevaras. Det är viktigt att företag

kan drivas under stabila förhållanden och att arbetstagarna har trygga villkor.

Arbetsmarknadens parter har under det senaste decenniet tagit ett brett ansvar för lönebildningen. Stabiliteten på arbetsmarknaden har gjort att företagets konkurrenskraft har stärkts och visar att den svenska arbetsmarknadsmodellen står stark inför framtiden.

Även i 2011 års vårproposition anger regeringen att arbetsmarknadens parter roll ska respekteras, inte minst inom ramen för den samordning och styrning av den ekonomiska politiken som görs på EU-nivå. Det betonas vidare att ansvaret för lönebildningen fortsatt ska ligga hos arbetsmarknadens parter och regeringen gör bedömningen att lönebildningen i Sverige fungerar väl. Regeringen understryker också att man inte kommer att medverka till EU-beslut som innebär förändringar av arbetsmarknadens parter roller (se prop. 2010/11:100 s. 72 och 92).

Trots lagstiftarens generella ståndpunkt att frågor som rör förhållandena på arbetsmarknaden regleras på ett bättre sätt i kollektivavtal än genom tvingande lagstiftning har man, som framgått av tidigare redogörelse av lagstiftningen på området, gjort vissa avvikelser från denna princip. Exempelvis valde man att i LAS införa en tvingande bestämmelse om höjd åldersgräns för avgångsskyldighet till 67 år (se 33 § LAS). Ändringen innebar att kollektivavtal som vid tidpunkten för införandet föreskrev en skyldighet för en arbetstagare att avgå med ålderspension vid en tidigare ålder än 67 år blev utan verkan i den delen.

I den promemoria som ligger till grund för förändringen framgår att frågan om arbetstagarens avgångsskyldighet behandlats av regeringen vid tidigare tillfällen, men att utgångspunkten då varit att en höjning i första hand borde ske genom avtal mellan arbetsmarknadens parter (se Ds 1999:39 s. 10 f.). Parternas hantering av frågan följdes upp kontinuerligt under 1990-talet och regeringen kunde konstatera att avtal inte kommit till stånd, trots att arbetsmarknadens parter förklarat sig negativa till tvingande lagstiftning på området. Som motiv till att fråga den generella ståndpunkten om att arbetsmarknadens parter har huvudansvaret för reglering av förhållandena på arbetsmarknaden framhölls det pensionssystem som nyligen hade införts och som präglades av flexibilitet och livsinkomstprincip. Detta, i kombination med en ökad medellivslängd och att människor i högre grad än tidigare är friska i högre ålder, ansågs utgöra omständigheter som gjorde det angeläget att den enskilde individen gavs större frihet att välja i fråga om tidpunkten

för pensionen. Förslaget motiverades därmed utifrån frågans stora samhällsintresse. Det konstaterades vidare att det faktum att en ändring av kollektivavtalet inte kommit till stånd gör det nödvändigt att reglera frågan genom lagstiftning, trots en medvetenhet om svårigheterna med ett sådant förfarande. En övergångsbestämmelse infördes som ett sätt att ge parterna möjlighet att omförhandla avtalen i relevanta delar. Det är därmed tydligt att lagstiftaren i denna fråga med motvillighet avviker från den generella principen om arbetsmarknadens parter förhandlingsfrihet på området.

I sammanhanget är det intressant att nämna att ILO:s föreningsfrihetskommitté har prövat detta ärende mot Sverige. Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) och LO framförde klagomål till ILO om införandet av bestämmelsen om arbetstagarens rätt att få kvarstå i anställning till 67 års ålder. Organisationerna konstaterade att lagen innebär att vissa kollektivavtal har kommit att stå i strid med LAS sedan övergångsbestämmelserna upphört att gälla, samt att frågan om pensionsålder, som tidigare kunde regleras genom kollektivavtal, inte längre tillhör parternas förhandlingsbara utrymme. Föreningsfrihetskommittén begärde först att Sverige skulle samråda med parterna för att finna en lösning på situationen. Sverige förklarade dock att några sådana åtgärder inte skulle vidtas. Kommittén poängterade därefter vikten av dialog med, och konsultation av, parterna i den här typen av frågor, och man riktade återigen en kraftfull uppmaning till den svenska regeringen att förhandla med parterna för att på så sätt uppnå en lösning som kan accepteras av alla och som överensstämmer med ILO-konventionerna om föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar. Kommittén underströk särskilt vikten av en lösning avseende de avtal som fortfarande gäller, dock i strid med lagen. Lagstiftaren har dock trots kritiken avstått från att göra förändringar i bestämmelserna. Bestämmelsen trädde ikraft den 1 september 2001.

8.10 Särskilt om kollektivavtalet och tjänstepensionen

Försäkringar enligt kollektivavtal är naturligtvis alltid knutna till arbetsmarknaden och därmed till de särskilda förhållanden som råder där. Försäkringsvillkoren för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar har sedan början av 1960-talet utformats i förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter på central nivå.

Kollektivavtal om försäkringar kan dock även slutas på förbunds-nivå eller genom att en enskild arbetsgivare sluter ett sådant avtal med en arbetstagarorganisation. Förhandlingsresultatet på central nivå ges formen av ett kollektivavtal varigenom de anslutna förbunden rekommenderas att träffa överenskommelse om skyldighet för arbetsgivare att teckna försäkringar. De gemensamma villkoren för försäkringarna gäller som bindande kollektivavtal mellan förbunden. Samma sak gäller för övriga överenskommelser om försäkringarna som träffats mellan de centrala parterna, såsom tolknings- och tillämpningsregler samt tvistlösningsinstrument.

Inom ramen för kollektivavtalsförhandlingar avtalar parterna vanligtvis om tjänstepensionsförmåner i så kallade avtal om anställningsvillkor.²⁷ Sådana avtal kan reglera frågor av skiftande art men inkluderar ofta vad som kan betecknas som sidoförmåner, exempelvis pensioner, försäkringar och liknande.²⁸ Då avtal om anställningsvillkor och andra relevanta protokoll är en del av det övergripande kollektivavtalet hänvisas för enkelhetens skull löpande i betänkandet till kollektivavtalet och inte specifikt till dessa avtal.²⁹

Kollektivavtalet reglerar en hel del viktiga frågor för tjänstepensionen. Det finns dock ingen klar uppdelning mellan vad som avtals i kollektivavtalet respektive försäkringsavtalet utan detta kan skilja sig åt mellan olika kollektivavtalsparter och avtalsområden. Arbetsmarknadens parter kan i kollektivavtalet exempelvis fastställa sådant som:

- avgiften som arbetsgivaren betalar för den anställdes tjänstepension,³⁰
- om avgiften ska placeras på särskilt sätt,³¹

---

²⁷ Överenskommelser om förmånerna kan även finnas i s.k. förhandlingsprotokoll.

²⁸ I den mån lagstiftningen medger det kan avtal om anställningsvillkor även reglera sådant som arbetstid, semester, sjuklön och anställningsskydd.

²⁹ Som redogjorts för tidigare fastställs i 23 § MBL att det med kollektivavtal avses skriftligt avtal mellan arbetsgivarorganisation eller arbetsgivare och arbetstagarorganisation om anställningsvillkor för arbetstagare eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Bestämmelsen anger vidare att avtal anses skriftligt även när dess innehåll har upptagits i justerat protokoll eller när förslag till avtal och godkännande därav har upptagits i skilda skrifter.

³⁰ Det kan i kollektivavtalet anges att arbetsgivare och lokal facklig organisation samt förbundsparter kan avtala om en kompletterande avgift som överstiger den i avtalet angivna. Även en enskild arbetsgivare och arbetstagare har möjlighet att avtala om en sådan avvikelse.

³¹ Exempelvis kan det i kollektivavtalet fastställas att minst en viss andel av avgiften ska placeras i en traditionell tjänstepensionsförsäkring.

- hur de försäkringsföretag som ska erbjuda tjänstepensionsförsäkringar inom avtalsområdet ska väljas ut och vem som ska välja ut dessa,
- om den enskilde arbetstagaren, den försäkrade, ska ha möjlighet att flytta mellan de olika försäkringsföretagen,
- hur avgifter för arbetstagare som inte gör ett val av försäkringsföretag ska placeras,
- hur överföring av befintliga försäkringar ska ske i det fall att en försäkringsgivare inom avtalsområdet av någon anledning inte längre kan eller får erbjuda försäkringar,
- när utbetalning av tjänstepensionsförsäkringen kan påbörjas och under hur lång tid pensionen betalas ut,³² och
- om arbetstagaren kan välja återbetalningsskydd och hur sådan utbetalning ska göras.

Att avtalsparterna inom ramen för den lagstiftning som reglerar området i stort sett disponerar fritt över kollektivavtalet och dess innehåll innebär att avtalsparterna genom ändringar av detta avtal direkt kan påverka anställningsavtalens utformning. Även den ursprungliga utformningen av de försäkringsavtal som tecknas mellan ett försäkringsföretag och den enskilde arbetsgivaren och arbetstagaren inom ramen för en kollektivavtalsuppgörelse påverkas i hög grad av närvaron av ett kollektivavtal. Orsaken är att kollektivavtalet på många områden fastställer sådant som för andra försäkringsformer endast finns reglerat i försäkringsavtalet. Med anledning av närvaron av ett kollektivavtal kan därmed försäkringsparterna – i detta fall arbetsgivaren – den försäkrade och försäkringsgivaren inte på samma sätt som för andra försäkringsformer genomföra ändringar i försäkringsavtalet för en kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring, utan att bryta mot kollektivavtalet, trots att de är parter i försäkringsavtalet.

---

³² I kollektivavtalet anges tidigast möjliga utbetalningstillfälle och kortast möjliga utbetalningstid. Arbetstagaren har däremot möjlighet att både välja ett senare utbetalningstillfälle och en längre utbetalningstid.

8.11 Kartläggning av flytträttsmarknaden

Införandet av en frivillig och senare en lagstadgad flytträtt har medfört att det är möjligt att flytta värdet av vissa livförsäkringar samtidigt som andra saknar flytträtt, beroende på när försäkringsavtalen har träffats och vilken typ av försäkring det är fråga om. För att kunna göra en bedömning av behovet av en utvidgad flytträtt har utredningen fått i uppdrag att uppdatera och komplettera den kartläggning om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring som Finansinspektionen presenterade 2006.

Kartläggningen av flytträttsmarknaden omfattar enligt utredningsdirektivet, samtliga former av sparande i livförsäkring och ska visa vilka skillnader som kan finnas mellan dessa vad gäller flytträtt. Den omfattar information om vilken del av försäkringsbeloppet som försäkringstagaren får flytta samt olika faktorer som beaktas vid beräkningen av flyttvärdet och hur dessa faktorer bedöms. Vilka avgifter som försäkringsgivaren tar ut för en flytt och vilka kostnader dessa motsvarar belyses också. Därutöver ingår i kartläggningen vilka rutiner som försäkringsföretagen har för en flytt, hur lång tid det tar att flytta värdet av en försäkring och vilken rådgivning och information som lämnas till försäkringstagarna i samband med en flytt.

8.11.1 Flytträttens omfattning

Utredningens kartläggning och analys av flytträtten har gjorts i samverkan med Finansinspektionen och med utgångspunkt från Finansinspektionens rapport: ”Flytträtt för sparande i pensionsförsäkring – kartläggning och förslag (FI 2006:16). Antalet företag som ingår i kartläggningen har ändrats något i jämförelse med den tidigare rapporten beroende på att några aktörer av olika skäl inte längre är aktuella. De kvarvarande företagen omfattar merparten av den svenska livförsäkringsmarknaden.

Följande bolag har tillfrågats:

Alecta pensionsförsäkring, ömsesidigt
AMF Pensionsförsäkring AB,
Danica Pension Försäkrings AB,
Folksam Fondförsäkrings AB,
Folksam LO Fondförsäkrings AB,
Folksam ömsesidig livförsäkring
Fondförsäkrings AB SEB Trygg Liv
Försäkrings AB Avanza Pension
Försäkrings AB Skandia
Gamla Livförsäkrings AB SEB Trygg Liv
Handelsbanken Liv Försäkrings AB
KPA Pensionsförsäkring AB
Livförsäkrings AB Salus Ansvar
Livförsäkrings AB Skandia
Länsförsäkringar Fondliv
Försäkrings AB
Länsförsäkringar Liv Försäkrings AB
Movestic Livförsäkring AB (f.d. Moderna Liv)
Nordea Livförsäkring Sverige AB
Nordnet Pensionsförsäkring AB
PP Pension Fondförsäkring AB
SPP Liv Fondförsäkring AB
SPP Livförsäkring AB
Swedbank Försäkring AB
Svensk Handel Fondförsäkring AB

Flytträttens omfattning utifrån flera perspektiv

I enkäten ombads bolagen att svara utifrån olika kategorier av försäkringar – indelningen av kategorier skiljer sig något från föregående rapport. Följande kategorier specificerades:

- privat pensionsförsäkring respektive tjänstepensionsförsäkring
- premiebestämd respektive förmånsbestämd försäkring
- traditionell förvaltning med garanti
- traditionell förvaltning utan garanti (exempelvis depåförsäkring)
- fondförsäkring

Eftersom utredningstiden har förlängts har enkätsvaren kompletterats med en uppföljning av tillgänglig flyttstatistik efter år 2010. Finansinspektionen har utvecklat kvartalsrapporteringen fr.o.m. andra kvartalet 2011, med uppgifter om flyttat kapital och utredningen har tagit del av dessa uppgifter. Utredningen har även tagit del av Skatteverkets flyttstatistik för att stämna av hur flyttade volymer har utvecklats efter 2010.

Flytträttens fördelning mellan premiebestämd och förmånsbestämd pension

Utredningens förslag om utökad flytträtt berör inte förmånsbestämd försäkring av de skäl som redovisas i avsnitt 9.8.5. Enligt enkätsvaren uppgår bolagens sammanlagda pensionskapital till 1 787 miljarder kronor. I princip saknas flytträtt för pensionskapital inom förmånsbestämd pension. Av bolagens svar kan man utläsa att förmånsbestämd pension som tryggas med försäkring, inklusive överskott har en förvaltat volym om cirka 535 miljarder kronor, vilket motsvarar cirka 30 procent av det totalt förvaltat pensionskapital. Denna kategori hanteras av 7 bolag varav 3 bolag, Alecta, SPP och AMF står för 90 procent. Det kan konstateras att andelen förmånsbestämd pension kommer över tid att minska i takt med att ITP2 och liknande planer fasas ut.

Eftersom flytträtt i princip saknas avseende förmånsbestämda pensioner är redovisningen i den fortsatta texten och tabellerna som följer, inriktade på premiebestämda pensioner.

*Flytträttens fördelning***Tabell 8.1** Flytträttens fördelning - premiebestämd pension 2009-12-31

	Premiebestämd pension med flytträtt	Andel av pensionskapital premiebestämd försäkring	Pensionskapital premiebestämd försäkring	Totalt pensionskapital
	mdkr	%		mdkr
Privat	141	12 %		
Tjänstepension	405	32 %		
Summa	Ca 546	44 %	Ca 1 250	Ca 1 787

Av det totala pensionskapitalet omfattas totalt cirka 546 miljarder kronor av flytträtt. Det innebär att cirka 44 procent av de premiebestämda pensionsförsäkringarna omfattas av flytträtt. Finansinspektionens rapport från 2006 redovisade att ”strax under hälften” av premiebestämda försäkringar omfattades av flytträtt, vilket visar att flytträtten ligger på ungefär samma nivå som tidigare. Kartläggningen visar alltså att branschen inte har valt att gå vidare med självreglering avseende retroaktiv flytträtt i någon större omfattning.

Då en mycket stor andel av det förvaltade pensionskapitalet inom tjänstepension består av sparande inom kollektivavtalsgrundade tjänstepensioner har kollektivavtalsparternas agerande en stor betydelse för hur flytträtten har utvecklats. Resultatet av kartläggningen påverkas av att det inom vissa kollektivavtalsområden, såsom SAF-LO-planen och ITP-planen som omfattar ca 2,5 miljoner försäkrade, finns en kollektivavtalad flytträtt för premiebestämda pensioner. Det påverkar flytträttens omfattning positivt. Flytträtten inom dessa avtalsområden gäller inom de ramar som kollektivavtalsparterna har fastställt. De två andra stora avtalsområdena, KAP-KL och PA 03 som omfattar cirka 1,6 miljoner försäkrade, saknar i nuläget flytträtt enligt kollektivavtal, vilket i stället kan konstateras inverkar negativt på flytträttens omfattning. Inom KAP-KL kommer kollektivavtalad flytträtt att införas från år 2014. En naturlig konsekvens av att kollektivavtalsparternas roll är att tillvarata det egna kollektivområdets intressen är att en övergripande flytträtt oberoende av kollektivavtalsområden saknas. De försäkrades rätt att flytta skiljer sig alltså åt beroende på vilket avtalsområde och i viss mån vilken yrkeskategori

man tillhör. Flytträtten, betraktat som ett konsumentskydd, omfattar alltså inte alla pensions sparare lika.

Tabell 8.2 Flytträttens fördelning – olika förvaltningsformer 2009-12-31

	Traditionell med garanti	Traditionell utan garanti (t.ex. depåförs)	Trad försäkringsandel av flytträtt av pensionskapital premiebestämd försäkring	Fondförsäkring	Fondförsäkringsandel av flytträtt av pensionskapital premiebestämd försäkring	Pensionskapital premiebestämd försäkring
	mdkr	mdkr		mdkr		mdkr
Privat	95	0,4	8 %	46	4 %	
Tjänste pension	206	1,0	16 %	198	16 %	
Summa	301	1,4	24 %	244	20 %	Ca 1 250

Det finns en mycket stor spridning över hur flytträtten är fördelad mellan företagen. Av de 24 företagen svarar 6 företag att flytträtten omfattar allt pensionskapital som förvaltas för premiebestämda pensioner, medan 4 företag har en flytträtt som understiger 10 procent av förvaltad pensionskapital. Av privat pensionsförsäkring omfattar traditionell försäkring med garanti dubbelt så stor volym i jämförelse med andelen fondförsäkring. Det kan relateras till att fondförsäkring endast funnits i cirka 20 år och att sparvolymerna totalt är lägre inom denna förvaltningsform. Det framhålls ofta att det är mer komplicerat att flytta traditionellt förvaltad pensionskapital, ändå är andelen traditionell försäkring med flytträtt procentuellt större än andelen fondförsäkring. Det kan även konstateras att det finns betydande skillnader mellan olika försäkringsföretag som förvaltar fondförsäkringar. Ett fåtal fondförsäkringsbolag har en låg andel, där endast cirka 30 procent av förvaltad pensionskapital omfattas av flytträtt. Samtidigt har andra fondförsäkringsbolag en flytträtt som omfattar 100 procent av pensionskapitalet.

En bidragande orsak till låg andel flytträtt inom fondförsäkring är enligt utredningens mening rådande affärsmodeller där framtida intäkter från befintliga försäkringsavtal har betydelse för företagets lönsamhet, och där flytträtt skulle begränsa inlåsnings i äldre och för konsumenten dyrare sparalternativ än de som i dag säljs på marknaden. De framtida intäkterna ska även täcka de kostnader

som företagen har haft och har för provisioner och andra ersättningar.

Av traditionell försäkring med garanti motsvarar flytträtten inom de ombildade och numera vinstutdelande företagen Handelsbanken Liv, SPP och Nordea cirka 19 procent. Dessa företag införde i samband med ombildningen flytträtt för premiebestämd pension vilket påverkade utfallet av flytträtt redan i den förra rapporten 2006.

Utredningen kan vidare konstatera att flytträtt för tjänstepensionskapital är betydligt mer omfattande än den flytträtt som finns för privata pensionsförsäkringar. Det kan förklaras med den kollektivavtalade flytträtten som finns för försäkrade inom SAF LO- respektive ITP-planerna.

Det finns även anledning att uppmärksamma att vissa försäkringsföretag som har en omfattande flytträtt samtidigt har höga avgifter vid flytt, vilket i praktiken kan bli ett ekonomiskt hinder för att flytta pensionskapital.

Traditionell försäkring utan garanti (exempelvis depåförsäkring) motsvarar en obetydlig volym relaterat till totalt förvaltad pensionskapital. Det kan tilläggas att för depåförsäkring och fondförsäkring gäller att det inom försäkringsavtalet finns möjligheter att byta förvaltare av fonder, eller byta depåinstitut.

8.11.2 Vilka volymer har flyttats

I kartläggningen tillfrågas bolagen om vilka volymer som har flyttats in respektive ut ur bolagen under åren 2008, 2009 och t.o.m. november år 2010. Av inrapporteringen framgår att en större volym, 23,7 miljarder kronor, har flyttat ut än vad som redovisats som inflyttat kapital, 19,4 miljarder kronor. Det ger en differens på 4,3 miljarder kronor. En större del av denna differens kan förklaras med att några bolag inte räknat in interna flyttar i flyttstatistiken, utan deras redovisade siffror avseende interna flyttar skulle adderas till flyttat kapital, se tabell 5. Differensen minskar då till cirka 800 miljoner kronor. En förklaring till den kvarvarande differensen kan vara att vissa bolag vid flytt in till traditionellt förvaltad försäkring, där inte hela pensionskapitalet blir garanterat, endast redovisar en del av det inflyttade kapitalet som en inbetald premie, medan resterande del (5–10 procent) i stället fördelas in i konsolideringsfonden eller som villkorad återbäring.

Utredningen konstaterar att det pensionskapital som flyttats under perioden 2008–2010 motsvarar cirka 4 procent av flyttbart kapital inom premiebestämd pensionsförsäkring och att den största delen, cirka 80 procent avser flytt av tjänstepensionskapital. En relativt stor andel, uppskattningsvis mellan 4–5 miljarder, avser intern flytt inom ett företag eller företagsgrupp, vilket vanligtvis innebär att man flyttar till en annan förvaltningsform. Det finns ett stort flöde av pensionskapital som flyttas från traditionellt förvalttad försäkring till fondförsäkring. Det innebär att cirka 63 procent av utflyttat kapital avser traditionellt förvalttad försäkring medan endast 44 procent av inflyttat kapital har överförts till den förvaltningsformen. Då det är svårt att teckna nya försäkringsavtal med motsvarande garantier idag kan det indikera att det finns brister i den rådgivning som försäkringstagarna får i samband med flytten.

Tabell 8.3 Andel flytt ut utifrån förvaltningsform under år 2008–2010

	Trad förs med garant	Traditionell utan garanti (t.ex. depå- försäkring)	Andel flytt ut trad försäkring	Fondför- säkring	Andel flytt ut av fond- försäkring	Total flytt	Andel totalt utflyttat kapital	Premie- bestämd pension med flytträtt
	mdkr	mdkr	%	mdkr	%	mdkr	mdkr	mdkr
Privat	7,1	0,007	5 %	1,7	1,2%	8,8	6,2 %	141
Tjänste- pension	8,4	0,026	2,1 %	6,5	1,6%	14,9	3,7 %	405
Totalt	15,5	0,033	2,5 %	8,2	1,5 %	23,7	4,3%	546

Tabell 8.4 Andel flytt in utifrån förvaltningsform under år 2008–2010

	Trad förs med garant	Traditionell utan garanti (t.ex. depå- försäkring)	Andel flytt ut trad försäkring	Fondförsäkring	Andel flytt ut av fond- försäkring	Total flytt	Andel totalt utflyttat kapital	Premie- bestämd pension med flytträtt
	mdkr	mdkr	%	mdkr	%	mdkr	mdkr	mdkr
Privat	1,2	0,3	1 %	2,4	1,7 %	3,9	2,7 %	141
Tjänste- pension	7,3	0,5	1,9 %	7,7	1,9 %	15,5	3,8 %	405
Totalt	8,5	0,8	3,4 %	10,1	1,7 %	19,4	3,5 %	546

Tabell 8.5 Intern flytt som särredovisats i vissa bolag

	mdkr	Andel av premie- bestämd pension med flytträtt	Premiebestämd pension med flytträtt	Kommentar
	mdkr		mdkr	
Flytt ut	23,7	4,3 %		
Flytt in	19,4	3,5 %		inkl. internflytt 0,6= 22,9 mdkr
Differens	-4,2			Kvarvarandedifferens - 0,8 miljarder
Intern flytt som inte in- går i ovan	3,5	0,6 %	546	

För att följa utvecklingen av flyttat kapital har utredningen från Finansinspektionen fått ta del av inrapportering av flyttat kapital efter år 2010. Under den senaste tolv månaders perioden: första kvartalet 2011 till första kvartalet 2012, har det flyttats cirka 15 miljarder kronor, vilket inkluderar beståndsöverlåtelse om ett par miljarder kronor. Även här kan man se att rapporteringen visar på en differens mellan inflyttat och utflyttat kapital.

Utredningen har också tagit del av Skatteverkets flyttstatistik, se tabell 6. Under åren 2008–2010 är rapporteringen till kartläggningen och Skatteverket flyttstatistik relativt samstämmig, cirka 25 miljarder kronor. Under den senaste perioden, t o m första kvartalet 2012, skiljer det dock cirka 10 miljarder kronor mellan Skatteverkets statistik och inrapporterade uppgifter till Finansinspektionen.

Utredningen har tagit del av uppgifter från flera bolag som tyder på att det kan finnas en eventuell överrapportering av flyttar till Skatteverket. Då det råder en stor osäkerhet om vad som gäller för

byte av förvaltningsform inom ett försäkringsavtal, har företagen sannolikt som en säkerhetsåtgärd valt att rapportera även sådana överföringar som flytt. Detta för att individen som flyttar inte ska riskera en avskattning. Detta kan vara en viss förklaring till differensen av rapporterad flytt. En annan felkälla kan gälla traditionellt förvaltad pensionskapital där flytt, enligt uppgift från Skatteverket, ibland genomförs i två steg, först flyttas garanterat kapital, för att klara den skatteadministrativa 14-dagars-regeln och i nästa steg del av överskott. Även Skatteverkets statistik bekräftar att den dominerande delen avser flytt av tjänstepensionskapital, där andelen är 76 procent jämfört med cirka 80 procent i kartläggningen.

Även uppdaterade siffror visar att tendensen att flytta är låg. Om vi utgår från perioden 2008–2010 så motsvarar flyttat kapital drygt 4 procent av flyttbart pensionskapital. Man kan se en ökande trend att flytta pensionskapital, där ökningen inom kollektivavtalad tjänstepension är betydligt större än inom privat pensionsförsäkring. Det kan vara värt att notera att en betydande andel av den flyttade volymen avser flyttaktiviteter för drabbade försäkringstagare i *Livförsäkrings AB Salus Ansvar*. Enligt uppgifter som utredningen har tagit del av utgör flyttade volymer från detta företag cirka 15 % av den totalt flyttade volymer. Det visar på att även om problem uppstår i ett litet försäkringsföretag så kan det få en stor inverkan på rörligheten.

Tabell 8.6 Jämförelse med Skatteverkets flyttstatistik inklusive uppdatering för år 2011

Flyttstatistik Skatteverket	2008	2009	2010	Totalt 2008– 2010	2011	2008-2011 Skatteverket	2008-2011 Kartläggning och FI-uppdatering
	mdkr	mdkr	mdkr	mdkr	mdkr	mdkr	mdkr
Privat	0,6	1,5	3,1	5,3	6,8	12,1	
Tjänstepension	1,5	5	10,1	21,2	16,8	38	
Totalt	2,1	6,5	13,2	26,5	23,6	50,1	23,7+ca15=38,7
Differens							11,4

8.11.3 Flytt av fribrev

När premiebetalningen på en pensionsförsäkring avslutas i förtid läggs den i ett fribrev. Försäkringen gäller då med ett belopp som

beräknas utifrån aktuellt pensionskapital. För äldre försäkringsformer innebär det att försäkringstagaren inte har någon rättighet att återuppta premiebetalningen igen. I modernare former av försäkringar, särskilt inom premiebestämd kollektivavtalad försäkring, kan det dock finnas möjlighet att återuppta premiebetalningen. Skillnaden mellan äldre och yngre försäkringsformer är att de förra ofta hade en fastställd storlek på premierna under försäkringstiden, medan de senare i stället kan sägas bestå av en serie av engångspremier. Att använda begreppen ”premedragande” respektive ”icke-premedragande” försäkringar är mer lämpligt för modernare former av försäkringar. Utredningen har valt att använda det äldre och inarbetade begreppet fribrev som ett samlingsnamn, ett begrepp som även innefattar icke-premedragande försäkringar enligt den modernare definitionen.

Uppkomsten av fribrev

Det finns olika anledningar till att fribrev uppstår. När det gäller privata pensionsförsäkringar är det försäkringstagaren som själv beslutar om att avsluta premiebetalningen. Vid tjänstepension kan fribrev uppkomma genom att arbetstagaren/försäkrade byter anställning eller avtalsområde. De kan också uppkomma genom att försäkringstagaren/försäkrade väljer att premiebetalningen ska gå till ett nytt försäkringsföretag. En annan situation som är gemensam för både privat försäkring och tjänstepensionsförsäkring är om försäkringsföretaget inte längre vill tillhandahålla en viss typ av försäkring (t.ex. till följd av höga garantier) utan i stället hänvisar försäkringstagaren till att teckna ett nytt försäkringsavtal för framtida premier. I samtliga fall uppstår det fribrev.

I vissa fall, inom kollektivavtalsgrundad försäkring, gäller att dessa fribrev kan ”återuppäckas” genom att en ny arbetsgivare betalar in premier på dem. Detta förutsatt att försäkringsföretaget medger det och att den försäkrade inte har valt en ny försäkringsgivare för att förvalta pensionen. I sådana fall övergår försäkringen från att vara fribrev till att åter blir premedragande.

Omfattningen av fribrev inom tjänstepensionsområdet

Det finns en stor mängd fribrev inom tjänstepensionsområdet. Detta är en konsekvens av rörligheten på arbetsmarknaden i kombination med den valfrihet att placera sin tjänstepension som finns inom de premiebestämda tjänstepensionsplanerna. Systemet kan sägas vara ”fribrevsproducerande” till sin natur.

I juli 2012 var cirka 4,9 miljoner personer sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden och antalet arbetslösa var 367 000 personer (enligt SCB). Antalet personer som är arbetsföra skulle alltså uppgå till cirka 5,2 miljoner. Utredningen har tagit in uppgifter från de fyra största kollektivavtalsområdena. De omfattar tillsammans cirka 4,1 miljoner försäkrade avseende premiebestämd pension. Det är viktigt att påpeka att en person kan vara försäkrad i flera avtalsområden, och försäkrade kan även vara pensionärer, vilket innebär att man inte kan göra någon direkt jämförelse mellan antalet försäkrade och antal personer i arbetsför ålder. Omfattningen av kollektivavtalade tjänstepensioner framgår ändå tydligt.

Enligt tillfrågade valcentraler finns det totalt cirka 7,3 miljoner premiebestämda pensionsförsäkringar tecknade, varav cirka 3,8 miljoner ligger i fribrev. Utredningen har även bett att få in uppgifter om alternativ-ITP från aktörer på marknaden. Här finns inte samma statistik att tillgå men antalet försäkrade har uppskattats till cirka 80 000, antalet försäkringar till cirka 225 000, varav fribreven utgör cirka 145 000. Det innebär att antalet fribrev kan uppskattas till knappt 4 miljoner och de utgör en så stor andel som 50 procent av antalet försäkringar. Volymen fortsätter att öka efter byten av anställningar och försäkringsgivare.

Det som motverkar utvecklingen är möjligheten att fortsätta premiebetalningen till samma försäkring även efter ett arbetsgivarbyte. Men den effekten är avhängig av att den funktionaliteten fungerar inom alla kollektivavtalade planer och att den anställde är kvar inom samma kollektivavtalsområde samt att premiebetalningen fortsätter till samma försäkringsgivare.

Den stora mängden fribrev bidrar till att det är svårt för de försäkrade att få en övergripande bild av hur stor tjänstepension man kommer att få. Siffrorna visar tydligt att det finns ett behov av att kunna föra samman pensionskapital från flera pensionsförsäkringar till en ny försäkring, vilket även efterfrågas av de kollektivavtalsparter som infört kollektivavtalad flytträtt. Nuvarande skatteregler förhindrar dock möjligheten att flytta samman pensionskapital.

En annan aspekt som kan påverka den försäkrades möjligheter att flytta pensionskapitalet från ett fribrev till en ny försäkring är att medgivande krävs från försäkringstagaren, dvs. arbetsgivaren. När en arbetsgivare inte längre existerar kan det alltså innebära att en flytt av pensionskapital förhindras trots att flytträtt finns. Den situationen kan även uppstå i fall när det är svårt att fastställa vem som ska företräda arbetsgivaren. Företaget som den anställde har arbetat hos kan ju ha sålts eller fusionerats in i annan verksamhet. Inom kollektivavtalad tjänstepension (ITP-planen och avtalspension SAF-LO) löser man detta problem genom att valcentralen har getts en sådan ställning att de vid flytt anses kunna teckna en ny tjänstepensionsförsäkring även om arbetsgivare saknas.

8.11.4 Förutsättningar för flytträtt

Som tidigare redovisats är det fortfarande mer än hälften av det förvaltade pensionskapitalet avseende premiebestämda pensioner som saknar flytträtt och försäkringsföretagen har sedan den lagstadgade flytträtten infördes inte valt att utveckla flytträtten för sina sparare. När det gäller traditionell försäkring med garanti kan det i viss mån förklaras av att finns intressekonflikter som måste hanteras vid en flytt.

Utredningen anser vidare att ett annat hinder för att flytträtten inte vidgas på frivillig väg är de rådande affärsmodeller som bygger på att framtida intäkter ska täcka de kostnader företagen har för att producera och distribuera försäkringen. Innan ett försäkringsföretag lanserar en ny produkt har företaget gjort beräkningar över vilka intäkter det behöver ha för att täcka de förväntade kostnaderna för produkten. Kostnaderna för att producera en försäkring är inte jämn över hela avtalstiden – de största kostnaderna uppstår vanligen när försäkringen tecknas och i samband med att en försäkring ska betalas ut. Under mellanperioden kan det uppstå extra kostnader om kunden har frågor om sitt avtal eller vill göra ändringar. Förutom kostnader för förvaltning och försäkringsadministration, har företagen kostnader för att finansiera rådgivning åt kunderna. Rådgivningen kan antingen ske via egna anställda eller via förmedlare.

För de produkter som nytecknas i dag tar försäkringsföretaget i normalfallet ut avgifter som är utjämnade över tiden och som bygger på en viss förväntad avtalstid och att de sammanlagda

intäkterna över tiden ska täcka de driftskostnader som företaget har för försäkringsadministration och kundservice. Det inkluderar kostnader för rådgivning och eventuella provisioner eller andra ersättningar. Detta medför att om kunder avbryter premiebetalningen och/eller flyttar sitt sparande tidigare än vad företaget har beräknat i sina antaganden finns en risk att företaget inte får full täckning för de kostnader man haft för försäkringen. Det innebär också att företagen inte får kostnadstäckning för exempelvis utbetalda provisioner. Det var tidigare vanligt med ett s.k. annullationsansvar, vilket innebar att en förmedlare eller annan rådgivare var skyldig att återbetala provisionen om kunden avbröt avtalet inom en viss tid från tecknandet, t.ex. inom tre år. När försäkringsföretagen tillfrågas i kartläggningen av flytträtten i slutet av år 2010 var det endast ett fåtal bolag som uppgav att de fortfarande hade kvar förbehåll om annullationsansvar.

Det kan alltså uppstå ett lönsamhetsproblem för företagen om försäkringstagare till privata pensionsförsäkringar och försäkrade avseende tjänstepensioner flyttar sitt pensionskapital innan de oamorterade anskaffningskostnaderna är täckta. Ett alternativ för företagen kan vara att belasta försäkringstagaren eller den försäkrade som väljer att flytta sitt pensionskapital med ett avdrag för sådana kostnader. Ett sådant förfarande ställer emellertid krav på att företaget har varit transparent redan vid tecknandet av försäkringen så att den som tecknade försäkringen förstod vilka konsekvenser ett sådant avdrag kunde innebära. Om försäkringsföretagen inte varit tydliga i sin information om ett sådant villkor finns det risk för klagomål och tvister, vilket kan försämra anseendet för försäkringsföretaget.

Inom kollektivavtalad premiebestämd försäkring förekommer i normalfallet inte provisioner till förmedlare och andra rådgivare. I stället är det vanligt förekommande att distribution och kundservice finansieras av de premieavgifter som de försäkrade betalar till valcentralerna. Eftersom man inte inom denna kategori har förskottsbetalning av provisioner uppstår inte denna form av lönsamhetsproblem.

Försäkringsföretag kan träffa försäkringsavtal om såväl kollektivavtalad som icke-kollektivavtalad försäkring och i de fallen hanterar man två skilda affärsmodeller, vilket kan medföra intressekonflikter mellan olika grupper av försäkringstagare. Utredningen finner sannolikt att en utökad flytträtt kan komma att påverka före-

komsten av den rådande affärsmodellen med förskottsbetalda provisioner.

Tidsramar vid flytt av pensionskapital

Det finns fastställda ramar för hur lång tid en flytt av pensionskapital får ta i de flesta av företagen. Några få företag uppger att de inte reglerat detta i villkor. Handläggningstiden kan starta från det att företagen har fått in fullständiga handlingar om en begäran om flytt. Det är vanligt med en tidsfrist på 1–3 månader, vilket cirka hälften av företagen uppger. Företagen svarar att man försöker hantera flyttar så fort som möjligt och tidsramen verkar i flera företag mer vara en borte gräns. När det gäller depåförsäkring och i vissa fall fondförsäkring, har man en tidsram på en till två veckor. För dessa försäkringsformer beskriver företagen i vissa fall att tidsfristen kan vara beroende av att vissa tillgångar kan avyttras, det kan t.ex. gälla fondandelar i månadshandlade fonder. Det finns också något exempel på att man har en förlängd tidsfrist vid flytt av mycket stora belopp, mer än 50 miljoner.

Svaren varierar något beroende på om det är traditionell försäkring med garanti eller andra former av försäkring som avses, och om det är kollektivavtalad tjänstepension. Det finns skillnader när det gäller tidsfrister inom kollektivavtalad tjänstepension, vilket är beroende av hur villkoren har formulerats inom respektive avtalsområde. Företagen uppger även att flytthanteringen i förekommande fall är kopplad till valcentralens rutiner för flytthantering.

Sammantaget kan konstateras att det inom ett och samma företag kan finnas betydande skillnader i tidsramar beroende på vilka produktområden man måste förhålla sig till. Det kan innebära att det finns effektivitetsvinster att vinna på om flyttar i större utsträckning hanteras på ett likartat sätt.

Vilket belopp får flyttas minus avgifter?

För fondförsäkring och depåförsäkring (traditionell försäkring utan garanti) redovisas i de flesta fall att det är pensionskapitalet eller försäkringskapitalet (i fortsättningen kallat pensionskapitalet) som är flyttbart, efter avdrag för flyttavgifter. En annan benämning kan vara fondvärdet, fondandelarnas värde eller depåvärdet.

Gemensamt för dessa olika definitioner är att de motsvaras av värdet på de underliggande placeringstillgångarna.

När det gäller traditionell försäkring med garanti uppger flertalet företag att man får flytta pensionskapitalet, efter avdrag för flyttavgifter, och eventuell marknadsjustering av värdet. En viktig skillnad mellan företagen är i vilken omfattning garantin gäller vid en flytt. Det kan ha stor betydelse både för flyttande kunder och för de kunder som stannar kvar. Några företag uppger att garantin, dvs. den garanti man har tjänat in under sin spartid, gäller vid flytt. Det innebär att, även om pensionskapitalet skulle vara lägre än den intjänade garantin, så flyttas det garanterade värdet. Det finns också exempel på motsatsen, att garantin inte gäller vid flytt. I stället är det pensionskapitalet som flyttas, även i de fall det är lägre än det garanterade värdet. Det förekommer också att intjänad garanti endast gäller efter det att försäkringen varit tecknad under en viss tid. Som konsument behöver man alltså även vara vaksam i de fall flytträtt utlovas, och bedöma vad flytträtten är värd om garantin skulle sakna värde om man avbryter sparandet eller vill flytta pensionskapitalet. För traditionell försäkring med garanti gäller att flertalet företag uppger att de flyttvärden som redovisas vid en flytt kan relateras till de värden som redovisas i det årliga värdebeskedet till kunderna.

Särskilda villkor och eventuella hinder för flytt

I de fall särskilda villkor och eventuella hinder finns, är de i de flesta fall relaterade till de försäkringsrisker som ingår i en försäkring. För pensionsförsäkring där efterlevandeskydd saknas eller andra situationer där arvsvinster uppstår (ren ålderspension), har flertalet bolag rätt att kräva någon form av hälsoprövning för att godkänna flytt av pensionskapitalet. Det kan gälla traditionell försäkring, fondförsäkring eller depåförsäkring. Flera bolag hänvisar till att det inom kollektivavtalad försäkring finns krav på att flytt ska genomföras utan hälsoprövning. Det finns alltså en skillnad i hur bolagen tillämpar krav på hälsoprövning mellan olika produktområden, t.ex. för privat respektive tjänstepension. Det betyder att ett försäkringsföretag kan komma att hantera en kund som har flera försäkringar i samma företag på olika sätt beroende på om det är kundens privata pensionsförsäkring eller en kollektivavtalsgrundad tjänstepension som avses. Om det finns olika villkor vid

flytt kan det föranleda att intressekonflikter uppstår och i ömsesidigt verkande företag ska företaget beakta samtliga försäkrings- tagares respektive försäkrades intressen.

Övriga villkor som omnämns inom kollektivavtalad försäkring är att bolagets flyttprocess ska vara anpassad till övriga valbara bolag och valcentraler. För tjänstepension gäller att anmälan om flytt ska godkännas av både arbetsgivare och försäkrad, om det inte har reglerats på ett annat sätt i kollektiv- eller försäkringsavtal.

8.11.5 Vilka kostnader kan uppstå vid flytten?

Man kan dela upp de kostnader eller avräkningar som kan förekomma vid flytt av pensionsförsäkring enligt följande:

1. Hanteringskostnader för administration av flytt (flyttavgifter)
2. Övriga kostnader eller avräkningar i form av:
  - a. Marknadsvärdesjustering
  - b. Justering för försäkringsrisk – upplupna arvsvinster
  - c. Avdrag för övriga kostnader t.ex. icke amorterade anskaffningskostnader

Flyttavgifter

En princip inom flytträtten är att flyttande kunder ska bära sina egna kostnader för hanteringen av flytten, så att kvarvarande kunder inte drabbas. Flertalet företag täcker sina kostnader med att ta ut avgifter, men dessa varierar mellan olika produktområden och för vissa områden tar man inte ut någon flyttavgift alls. Flyttavgifter kan tas ut i form av en fast avgift, eventuellt med en fastlagd minimiavgift, eller som en rörlig avgift relaterat till pensionskapitalets storlek. Det är få företag som tar ut rörliga avgifter relaterade till pensionskapitalets storlek och av dessa avviker några genom att de tar ut både fasta och rörliga avgifter. I vissa fall tillämpas nedtrappning i uttaget av avgifter, t.ex. under de första fem åren.

Det är svårt att utläsa något tydligt mönster vid en jämförelse mellan bolagen, t.ex. mellan olika bolagsformer eller olika produktområden. Av de kommentarer bolagen lämnat kan man notera att

kollektivavtalsgrundade tjänstepensioner där man avtalat om flytträtt, har en lägre kostnadsnivå jämfört med övriga produktområden. Att en del av hanteringen sköts av valcentralerna innebär en viss minskning av hanteringskostnaden för försäkringsföretagen. Valcentralernas kostnad för att hantera flytt av pensionskapital ska finansieras av den premieavgift dessa tar ut.

Försäkringsföretagen tillfrågades också om hur många arbetstimmar i genomsnitt som krävs för att handlägga en flytt. Svaret var att tidsåtgången ligger mellan 1–3 timmar, vilket dock kan variera mellan olika produktområden. Om man gör ett försiktigt antagande om att en anställd handläggare i genomsnitt kostar 750 kronor per arbetad timme, så indikerar det att handläggningskostnaden varierar mellan 750–2 250 kronor. Det kan jämföras med de avgifter bolagen tar ut.

Ett enkelt men belysande exempel – med bakgrund i kartläggningen – på hur olika typer av flyttavgifter påverkar kostnaden för att flytta är följande:

En kund vill flytta en privat fondförsäkring med ett pensionskapital på 100 000 kronor:

Försäkringsföretag A: Företaget uppger att det bedömer att det tar cirka 3 timmar att hantera en flytt av en privat fondförsäkring, vilket kan antas motsvara en arbetskostnad på 2 250 kronor. Företaget tar emellertid endast ut en fast avgift på 700 kronor, vilket indikerar ett underskott på 1 550 kronor. I detta fall är företaget beroende av att de övriga avgifter man tagit ut under försäkrings-tiden täcker den resterande kostnaden om 1 550 kronor, i annat fall blir försäkringen en förlustaffär för företaget, och i de fall flytten görs från ett ömsesidigt verkande företag, subventioneras flytten av övriga kunder.

Försäkringsföretag B: Företaget uppger att det bedömer att det tar cirka 1 timme att hantera en flytt av en privat fondförsäkring, vilket kan antas motsvara en arbetskostnad om 750 kronor. Företaget tar emellertid ut en fast avgift om 700 kronor och en rörlig avgift på 2 procent av pensionskapitalet, dvs. totalt 2 700 kronor, vilket indikerar ett överskott på 1 950 kronor. I detta fall vinner försäkringsföretaget, och om det är ett ömsesidigt verkande företag, även de kvarvarande kunderna på att kunden flyttar.

Eftersom företagens huvudprincip är att flyttande kunder ska bära kostnaderna för flytthanteringen, indikerar resultatet av kartläggningen att försäkringsföretagen behöver förbättra sin hantering av flyttavgifter.

Kostnader för rådgivning i samband med flytt

De uppgifter som redovisas tyder på att bolagen generellt inte beaktar tid för rådgivning eller annat "förarbete" när man gjort antaganden om kostnaden för att hantera en flytt. Det innebär att de övriga avgifter man tar ut under försäkringstiden även bör täcka kostnader för rådgivning som kan uppstå vid en flytt eller andra former av ändringar av försäkringsavtalet (se även oamorterade anskaffningskostnader i nästa avsnitt).

Övriga kostnader eller avräkningar

En skillnad mellan sparande i försäkring och andra former av sparande är att man i förstnämnd kategori är en del av ett försäkringskollektiv där man över tiden har möjligheter att utjämna risker av olika slag. När man som kund "bryter sig" ur ett sådant kollektiv, t ex genom att flytta sitt pensionskapital i förtid, ska man ta hänsyn till de värden som är förenade med att man har tillhört detta kollektiv. Det kan leda till att andra former av kostnader eller avräkningar påverkar storleken på det flyttbara värdet.

Marknadsvärdesjustering

För kunder som har traditionell försäkring med garanti där man utjämnar den finansiella risken mellan kunder och över en tidsperiod, kan tillämpningen av marknadsvärdesjustering ha stor betydelse. Det gäller såväl flyttande kunder som de kunder som stannar kvar i dessa bolag. En sådan justering görs för att skydda kvarvarande kunders anspråk på överskott och ska säkerställa att en flyttande kund inte får med sig mer pensionskapital, i form av överskott, än vad man rimligen ska ha rätt till.

De bolag med konsolideringsfond som ingår i kartläggningen uppger att de använder någon form av marknadsvärdesjustering, dvs. de gör avdrag från pensionskapitalet om deras konsolideringsnivå sjunker under en viss nivå. Bolagens svar visar att det inte finns någon enhetlig modell för hur marknadsjustering tillämpas. Det är relativt stora skillnader mellan de nivåer av konsolideringsgrad som bolagen tillämpar som en gräns, för att en sådan justering av flyttat värde ska göras. Det finns också något enstaka exempel som visar att ett bolag, för en särskild produkt, tillämpar det omvända, dvs.

att det flyttbara pensionskapitalet kan ökas vid en hög konsolideringsnivå.

Avräkning för värden som är relaterade till försäkringsrisk

En annan form av kollektiv riskutjämning är omfördelning av pensionskapital som inte kan betalas ut till pensionstagaren eller till någon efterlevande förmånstagare. Dessa arvsvinster förekommer vid alla typer av pensionsförsäkringar och beror främst på att förmånstagar-kretsen enligt skattelagstiftningen vid ett dödsfall är begränsad till make, sambo eller barn.

Störst betydelse har arvsvinster för pensionsförsäkringar där efterlevandeskydd saknas helt. Om en försäkringstagare till en pensionsförsäkring avlider och förmånstagare saknas så fördelas pensionskapitalet på övriga försäkringstagare i det aktuella kollektivet. När man vill flytta en sådan försäkring kan det bli aktuellt att göra en beräkning av det värde som kan relateras till arvsvinster.

Några få bolag uppger att försäkringar utan efterlevandeskydd helt saknar flytträtt, vilket även kan gälla fondförsäkringar. Andra bolag kräver i stället en hälsoprövning innan man beviljar en flytt. För de kollektivavtalsgrundade tjänstepensioner som omfattas av den kollektivavtalade flytträtten krävs ingen hälsoprövning även om efterlevandeskydd saknas. Det innebär att en kund som har en privat pensionsförsäkring och en kollektivavtalad tjänstepension i samma bolag och som vill flytta pensionskapitalet i dessa, kan komma att hanteras på olika sätt i detta avseende.

Avdrag för icke amorterade anskaffningskostnader

Av svaren framgår att ett specifikt avdrag för oamorterade anskaffningskostnader vid en flytt är relativt ovanligt. I de fall där företaget ännu inte hunnit få kostnadstäckning för dessa kostnader i form av de övriga avgifter som betalas under försäkringstiden av den aktuella kunden, eller av övriga kollektivet, innebär en flytt att försäkringen kan bli en förlustaffär för företaget. Om det gäller ett ömsesidigt verkande företag finns det alltså en risk för att kvarvarande kunder subventionerar kostnader i form av oamorterade anskaffningskostnader. Som nämnts ovan tar vissa försäkringsföretag ut en rörlig avgift som är relaterad till det flyttande kapi-

talets storlek. Om syftet med en sådan avgift är att finansiera oamorterade anskaffningskostnader bör avgiften dels begränsas uppåt, till den faktiska kostnad som kvarstår av den oamorterade anskaffningskostnaden, dels bör det vid avtalets tecknande klart framgå om kunden har ett finansiellt ansvar för att finansiera anskaffningskostnaderna, i de fall sparandet avbryts eller om man vill flytta pensionskapitalet.

Sammanfattningsvis är det svårt för konsumenter att bedöma vilka flyttavgifter och övriga avräkningar som kan vara aktuella vid en flytt. Då en flytt av pensionskapital kan få betydande konsekvenser för den enskildes pensionssituation finns därför behov av tillsyn över hur försäkringsföretagen hanterar både flyttavgifter och hur flyttvärden räknas fram efter eventuella avräkningar.

8.11.6 Ekonomiska incitament och intressekonflikter vid flytträtt

Bolagen har fått svara på vilka ersättningar som kan utgå vid flytt av pensionskapital och om mottagaren av ersättning har en skyldighet att återbetala ersättning under en viss tidsperiod (annullationsansvar). Ersättning kan utbetalas till förmedlare, bolagens egen säljkår, eller annan rådgivare. Ersättning kan även gå till en juridisk person, det kan t ex vara en bank eller annat förmedlingsföretag. I fortsättningen kallas dessa för flyttaktörer.

Flertalet företag betalar ut ersättningar till flyttaktörer, av 24 företag är det en handfull som uppger att man avstår från att betala ut ersättning och i flera fall berör det särskilt kollektivavtalade pensioner. Den vanligaste formen av ersättning är en procentsats på inflyttat kapital, vilket kan variera från 0–4 %. I flera fall uppger företaget att man har samma ersättning som vid nyförsäljning. Flertalet bolag uppger att för kollektivavtalade tjänstepensioner utgår en lägre ersättning eller ingen ersättning alls. Det förekommer också exempel på att man betalar ut en styckeavgift.

Det finns både exempel på att kostnaden för ersättningen till flyttaktören dras direkt från kundens pensionskapital och att den bekostas av försäkringsbolaget. Ett fåtal bolag anger att annullationsansvar finns, där ansvarstiden kan variera mellan olika produkter och bolag, som längst är ansvarstiden 36 månader.

Bolagen tillfrågades också om det förekommer ersättning som utgår till inflyttande kunder. Det är relativt vanligt att bolagen

ersätter inflyttande kunder för eventuella flyttavgifter till det avgivande bolaget. Ersättningsnivån varierar något men ligger vanligen under 1 000 kronor. Avtalspensioner är även här undantagna i flera fall. Det förekommer sällan att bolag ersätter inflyttande kund med en viss procentsats relaterat till inflyttande pensionskapital.

Bolagen har också fått svara på om det kan utgå ersättning till kunder som flyttar från deras bolag. Det förekommer endast i form av att kunder som flyttar internt inom ett bolag eller bolagsgrupp inte belastas med de flyttavgifter man normalt tar ut. Det kan även förekomma att bolag avstår från att marknadsvärdesjustera eller göra avdrag för oamorterade anskaffningskostnader vid intern flytt.

Sammanfattningsvis kan sägas att fasta avgifter är dyra om man vill flytta mindre pensionskapital – kostnaden relaterad till flyttat kapital blir väldigt högt. Samtidigt är det rimligt för företaget att kunna täcka de administrativa hanteringskostnaderna även i de fall man flyttar ett litet pensionskapital. En rörlig avgift kan i stället bli väldigt dyr vid flytt av större kapital. I båda fallen kan avgiftsmodellen alltså verka som ett hinder för en eventuell flytt.

8.12 Flytträtt i ett internationellt perspektiv

Utredningen har undersökt flytträtten i Norge, Danmark och Finland och bedömer att det finns relativt stora och grundläggande skillnader mellan svensk förhållande och de som finns i övriga nordiska länderna. Några grundläggande skillnader är att ofördelade överskott inte förekommer samma utsträckning som i Sverige, vilket komplicerar förhållandet i Sverige. En annan viktig skillnad är tjänstepension är en lagstadgad förmån i Norge, vilket medför att kollektivavtalsrätten inte omfattar detta område i samma grad som i Sverige. I Finland finns en annan modell. Där har staten ett övergripande ansvar för utformandet av tjänstepensionsmarknaden. Sammantaget gör dessa stora skillnader att utredningen väljer att endast kortfattat kommentera flytträtten i de nordiska länderna i följande avsnitt.

8.12.1 Norge

Norge har sedan år 1991 en lagfäst rätt för en livförsäkringstagare att säga upp ett försäkringsavtal för överföring av avtalet med alla tillhörande medel till ett annat livförsäkringsföretag. Den norska flytträtten avser alltså en flytt av försäkringsavtalet, inte pensionskapitalet som i Sverige. Det gör att man som kund är beroende av att det finns likvärdiga alternativ att flytta till, vilket bland annat ställer krav på vilka garantier som ställs. En annan konsekvens är att det inte förekommer flytt utanför Norge. Det är även möjligt för en försäkringstagare att, utan uppsägning av det ursprungliga avtalet, begära överföring av en del av pensionskapitalet till en annan försäkringsgivare, dock under förutsättning att tillsynsmyndigheten i varje enskilt fall godkänner det. Flytträtten gäller för såväl individuell försäkring som grupplivförsäkring och annan kollektiv livförsäkring. En grundläggande skillnad i Norge i jämförelse med Sverige är att man har lagstiftat om tjänstepension, utformningen styrs alltså inte i samma omfattning av kollektivavtalsparterna.

Flytträtten omfattar även försäkringar som tecknats innan regelverket trädde ikraft. För de äldre avtalen blev försäkringsföretagen vid ikraftträdande av reformen skyldiga att ändra försäkringsvillkoren så att det framgick att försäkringen kunde sägas upp för flyttning och vilka regler som gällde för detta.

Den norska flytträtten är kopplad till försäkringens garanterade värde, som för varje försäkring framgår av ett enskilt konto. Det garanterade värdet består dels av vad som ursprungligen garanterats i avtalet, dels av en årlig tilldelning av överskott i företaget. I Norge tillämpas därmed en annan återbäringsteknik än i Sverige och rörelsen regleras i större utsträckning i lag. Den norska modellen med årlig fördelning av återbäring innebär att beräkningen av det flyttbara värdet är mindre komplicerad än i Sverige.

Det norska flytträttsregelverket är relativt detaljerat och i föreskrifter finns bl.a. följande krav uppställda:

- Försäkringsmedlen ska överföras till en försäkring i motsvarande skattekategori som den ursprungliga försäkringen.
- Finns oåterkalleligt förmånstagarförordnande krävs förmånstagarens godkännande.
- Det avgivande företaget kan kräva att den försäkrade genomgår hälsoprövning vid uppsägningen.

- I det mottagande företaget ska de överförda medlen användas till att säkra förmåner av samma art och med samma fördelning av medel svarande mot garanterade förmåner och övriga förmåner.
- Pensionsåldern ska vara densamma i det nya avtalet.

Tidigare gavs det avgivande företaget rätt att ta ut en avgift såväl för flytt av individuell livförsäkring som kollektiv pensionsförsäkring. Avgiften fick högst uppgå till 200 NOK avseende individuell livförsäkring och högst 5 000 NOK för kollektiv pensionsförsäkring. Från och med 1 juli 2009 har avgiften för flytt av individuell livförsäkring tagits bort helt. För belopp understigande 10 miljoner NOK ska en överföring ske inom en månad, medan tidsfristen uppgår till högst två månader för belopp över 10 miljoner NOK och åtta månader för belopp över 200 miljoner NOK.

Flytträtten i sig är oomstridd, men diskussioner förs avseende behovet av att dels höja avgiftstaket, dels förlänga tidsfristen för kollektiva försäkringar.

Under våren 2012 har norska livförsäkringsföretag infört flyttstopp för traditionella pensionsförsäkringar. Företagen har problem med att flytta försäkringsavtal då det finns krav på nyteckning med likande garantier. Den modellen i kombination med det låga ränteläget leder till att försäkringsföretagen får problem att hantera flyttar.

En genomgång av den norska flytträtten visar att det finns skillnader mellan pensionssystemen och försäkringsmarknaderna i Norge respektive Sverige. Exempelvis skiljer sig överskottshanteringen i Norge och Sverige åt på ett sätt som innebär att frågan om hur ofördelade överskott ska hanteras vid en flytt blir avsevärt mindre i Norge. De skillnader som finns innebär att det i vissa avseenden kan vara svårt att göra jämförelser mellan länderna och överföra de norska förhållandena till Sverige.

8.12.2 Danmark

Vi har tidigare i betänkandet beskrivit den danska modellen för överskottshantering, se avsnitt 4.11. Samtidigt som den infördes underlättades även flytt av pensionskapital från äldre former av tjänstepension till nyare former av tjänstepension som inte är lika

kapitalkrävande för försäkringsföretagen. Syftet var bland annat att de försäkrade genom en sådan flyttmöjlighet skulle kunna få en bättre tillväxt på sitt pensionskapital.

8.12.3 Finland

Arbetspensioner i Finland är lagstadgade till skillnad från de kollektivavtalade pensionerna i Sverige. Arbetsmarknadens parter är representerade inom arbetspensionens förvaltning. Arbetspension är ett förmånsbestämt system där staten är garant för pensionerna, inklusive viss indexering. Ungefär en fjärdedel av pensionsåtagandet är fonderat. Pensionerna hanteras av särskilda pensionsanstalter och aktörerna har ett lagstadgat pensionsorgan, Pensionsvalscentralen till stöd i hanteringen. Delar av pensionen kan vara fonderade i flera pensionsanstalter. I Finland samordnas pensionsutbetalningen, så att en pensionsanstalt är ensam utbetalare av pension. Ett organ benämnt Pensionsskyddscentralen sköter sedan kostnadsfördelningen mellan berörda pensionsanstalter.

Det finns alltså stora skillnader mellan svenska och finska tjänstepensioner. Den finska modellen med förmånsbestämda pensioner där staten är en garant och där pensionsutbetalningar samordnas har inte samma behov av konsumentskydd som den svenska modellen.

9 Flytträtt – överväganden och förslag

9.1 Begreppet flytträtt

Utredningens bedömning: I förslaget till lagstiftning om flytträtt för försäkringssparande avseende avtal som tecknats före den 1 juli 2007 ska utredningen utgå från nu gällande civilrättslig reglering om flytträtt och analysera om definitionen av denna rätt behöver revideras.

Då även den skatterättsliga regleringen och de begränsningar som framgår av denna påverkar flytträttens utformning ska utredningen även se över och analysera om det finns ett behov av revidering av dessa regler.

Skälen för bedömningen: Det finns ingen generell och allmänt vedertagen definition av begreppet flytträtt. Begreppet obligatorisk, eller lagstadgad flytträtt, för försäkringssparande bygger i dagsläget på den civilrättsliga och ovillkorliga rätten i FAL för en försäkringstagare att när som helst säga upp sin försäkring och få pensionsförsäkringens hela värde överfört till en annan försäkring. Vidare ställer skattelagstiftningen ett antal krav som måste vara uppfyllda för att en flytt ska medges. Den civilrättsliga lagstadgade flytträtten gäller således endast om den flytt som ska göras uppfyller de skatterättsliga villkoren för en sådan.

För att kunna lämna förslag på en lagstiftning om flytträtt för försäkringssparande i enlighet med direktivet behöver utredningen i ett första steg analysera flytträttsbegreppet utifrån gällande lagstiftning och analysera om det finns skäl att revidera nu gällande bestämmelser och begränsningar.

Det är i sammanhanget viktigt att återigen påpeka att nu gällande civilrättsliga reglering av flytträtten endast omfattar individuella för-

säkringar och inte kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar. Analysen av FAL begränsas således av naturliga skäl till vissa försäkringsformer. Kraven i skattelagstiftningen på en flytt gäller däremot generellt för sådana försäkringar som definieras som pensionsförsäkring i skatterättsliga termer, oavsett om de är individuella eller kollektivavtalsgrundade. Senare i betänkandet analyseras motiven till begränsningarna i flytträttens omfattning och om dessa behöver ses över och revideras.

Uppsägning respektive återköp av en försäkring

Det är viktigt att först och främst klargöra en skillnad som finns i den civilrättsliga lagstiftningen mellan å ena sidan uppsägning och å andra sidan återköp av en försäkring. Enligt en sedan länge vedertagen uppfattning har försäkringstagaren¹ vid personförsäkring i princip en obegränsad rätt att när som helst under avtalstiden *säga upp* försäkringen för upphörande under avtalstiden. Detta är också reglerat i 11 kap. 5 § första stycket FAL. Att träffa avtal om en premiebetalningstid medför därmed inte att försäkringstagaren förbinder sig att betala premie under hela den avtalade tiden. Ofta medger försäkringsföretaget uppsägning med omedelbar verkan även under en period för vilken premie redan har betalats. Annars kan försäkringen upphöra först vid nästa premiebetalningstillfälle. Detta anses gälla för all personförsäkring, såväl för livförsäkring som för sjuk- och olycksfallsförsäkring (se prop. 2003/04:150 s. 255).

I samband med uppsägningen av försäkringsavtalet kan försäkringstagaren i enlighet med 11 kap. 5 § andra stycket FAL begära att antingen få försäkringen ändrad till premiefri försäkring, så kallat fribrev, eller få försäkringen *återköpt* av försäkringsföretaget. Det senare gäller i den mån rätt till återköp medges enligt IL. Bestämmelsen innehåller också en begränsning i att återköp av vissa försäkringar tidigast får ske efter ett år. Även denna begränsning är kopplad till skatterättsliga krav och syftar till att hindra kringgående av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel. Begränsningen innebär att ett återköp eller en överföring tidigast får ske ett år efter att avtalet tecknats.

---

¹ Det bör återigen betonas att för annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring ska enligt skattelagstiftningen den försäkrade vara försäkringstagare (se 58 kap. 9 § första stycket IL – med vissa undantag i andra och tredje stycket). För tjänstepensionsförsäkring ställs däremot inga sådana krav.

En ändring till fribrev innebär att premieinbetalningen upphör men att tidigare inbetalda premier fortsätter att förvaltas av försäkringsföretaget till dess att utbetalning ska ske enligt försäkringsavtalet. Ett återköp innebär däremot att försäkringsföretaget betalar ut försäkringens återköpsvärde till försäkringstagaren.

Vad som sägs ovan innebär att försäkringstagarens uppsägning av ett försäkringsavtal är en förutsättning för dennes möjlighet att få sin försäkring återköpt av försäkringsföretaget. Vad närmare gäller försäkringens avveckling innebär försäkringstagarens uppsägning vid försäkring utan sparmoment helt enkelt att försäkringen ska upphöra vid en viss tidpunkt, t.ex. från nästa premieförfallodag. Detsamma gäller vid försäkring med sparande, som inte har något positivt återköpsvärde. För en försäkring utan sparmoment eller med sparmoment som inte har något positivt återköpsvärde innebär detta således att något återköp eller en ändring till fribrev inte är aktuellt då det varken finns något sparande att betala ut eller att förvalta vidare.²

När det gäller försäkringar med sparmoment som har ett positivt återköpsvärde, där återköp är möjligt av försäkringstekniska skäl och sparandet betalas ut – begränsningar som följer av begreppet försäkringens art i lagtexten – måste uppsägningen följas av en begäran från försäkringstagaren att försäkringsföretaget antingen ska återköpa försäkringen eller ändra den till en premiefri försäkring. Som redan sagts innebär en ändring till fribrev att redan inbetalda premier fortsätter att förvaltas av försäkringsföretaget. Ett fribrev innebär därmed att förhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringstagare inte upphör utan åtagandet för redan inbetalda premier kvarstår. För att förhållandet mellan försäkringsföretaget och försäkringstagaren för den typen av försäkringar ska avslutas krävs således att en uppsägning följs av en begäran från försäkringstagaren om ett återköp av försäkringen.

Skatterättsliga hinder för återköp

Det finns vissa skatterättsliga hinder för rena återköp, i betydelsen att försäkringsgivaren betalar ut försäkringssparandet till försäk-

---

² Om fribrevsvärdet är alltför lågt i förhållande till kostnaderna för fortsatt administration behöver försäkringsföretaget inte utfärda fribrev, men då kan återköp i vissa fall vara möjligt (se prop. 2003/04:150 s. 507).

ringstagaren som sedan fritt kan förfoga över det. Begränsningarna gäller för sådana försäkringar som klassas som pensionsförsäkringar enligt IL.

I 58 kap. IL uppställs en rad villkor för att en försäkring skatterättsligt ska klassas som en pensionsförsäkring (se 58 kap. 4, 6 och 8–16 b §§ IL). De livförsäkringar som inte uppfyller dessa villkor är att anse som kapitalförsäkringar enligt den lagen. För kapitalförsäkringar finns inte något hinder mot återköp i IL. Denna kategori försäkringar omfattas således fullt ut av den civilrättsliga återköpsrätten och det ställs varken upp några skatterättsliga krav på eller begränsningar för försäkringstagarens förfoganderätt över försäkringens värde vid ett återköp.

Av 58 kap. IL framgår att en pensionsförsäkring däremot inte får återköpas annat än i de fall som avses i 18 § i samma kapitel. Denna bestämmelse anger att återköp av pensionsförsäkringar, trots övriga bestämmelser i kapitlet, i vissa fall kan ske om följande förutsättningar är uppfyllda:

- Det tekniska återköpsvärdet är högst ett prisbasbelopp³ och det inte har betalats någon premie de senaste 10 åren.
- Försäkringen får inte vara förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande.
- Det tekniska återköpsvärdet av försäkringen är högst 30 % av prisbasbeloppet.

De första två förutsättningarna är kumulativa medan det tredje inte förutsätter att övriga förutsättningar är uppfyllda.

I andra fall får återköp medges om försäkringstagaren är på obestånd och genom ett återköp kan få en varaktig lösning på sina ekonomiska problem eller om det i övrigt finns synnerliga skäl. Det är Skatteverket som gör en prövning av om det föreligger obestånd eller om det finns andra synnerliga skäl till återköp. Som nämnts tidigare krävs också att återköp får ske enligt försäkringsavtalet och de försäkringstekniska riktlinjerna (se 58 kap. 18 § IL).

De pensionsförsäkringar som uppfyller ovanstående villkor omfattas därför otvetydigt av den civilrättsliga återköpsrätten och därmed av begränsningarna vilket innebär att endast en mycket begränsad del av pensionsförsäkringar kan återköpas.

---

³ Prisbasbeloppet uppgår år 2012 till 44 000 kr.

Möjligheten till överföring av värdet av en försäkring utgör dagens lagstadgade flytträtt

I 11 kap. 5 § andra stycket FAL ges försäkringstagaren en ovillkorlig rätt att i samband med uppsägningen, och utöver att få försäkringen ändrad till fribrev eller återköpt, få *hela försäkringens värde överfört* till en annan försäkring. Även denna rätt gäller i den mån inte rätt till överföring saknas enligt IL.

Som framgått är det försäkringstagaren som har den ovillkorliga rätten att enligt civilrätten överföra värdet av en pensionsförsäkring. Att det är försäkringstagaren som getts denna rätt innebär att det för individuella tjänstepensionsförsäkringar, för vilka det i de allra flesta fallen är arbetsgivaren som är försäkringstagare, också är denne som har rätt att flytta. Det finns således en viktig skillnad mellan flytträtten för privat livförsäkring och individuell tjänstepensionsförsäkring i detta avseende. Försäkringstagarens rätt att förfoga över en försäkring med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande, vilket regelmässigt är fallet vid tjänstepensionsförsäkringar tecknade av en arbetsgivare, inskränks dock genom att försäkringstagaren inte får förfoga över försäkringen på ett sätt som inskränker förmånstagarrens rätt utan dennes samtycke (se 14 kap. 9 § andra stycket FAL). Denna bestämmelse har i branschen tolkats som att en arbetsgivare som vill flytta en arbetstagers tjänstepensionsförsäkring har behövt dennes medgivande för att vidta en sådan disposition. Av förarbetena framgår att återköp som regel inte ska kunna ske utan förmånstagarrens samtycke (se prop. 2003/04:150 s. 551).

I det sammanhanget bör även nämnas den dispositiva regeln i 1 kap. 5 § FAL som föreskriver att när en arbetsgivare tecknar en individuell personförsäkring till förmån för en anställd på dennes liv eller hälsa, anses den anställde som försäkringstagare vid tillämpning bl.a. av 14 kap. FAL (jfr även motsvarande tvingande regel för kollektivavtalsgrundad personförsäkring i 20 kap. 2 § FAL). Enligt 14 kap. 9 § har försäkringstagaren (arbetsgivaren) rätt att förfoga över försäkringen genom överlåtelse, pantsättning eller annars på annat sätt än genom förmånstagarförordnande. Om inte annat avtalats kan den försäkrade (den anställde) således förfoga över försäkringen på detta sätt. Kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar omfattas inte av den lagstadgade flytträtten.

I sammanhanget är det viktigt att betona att det finns ytterligare begränsningar i den lagstadgade flytträtten. Dessa begränsningar är

kopplade till försäkringens art och framgår av den civilrättsliga regleringen. Vid dödsfallsförsäkringar där utbetalning ska ske oavsett när dödsfallet inträffar, dvs. dödsfallsförsäkringar med sparmoment, är återköp och överföring normalt möjlig eftersom det i dessa fall är säkert att en utbetalning förr eller senare ska ske, även om tidpunkten är osäker. Vid livsfallsförsäkringar föreligger normalt inte någon rätt till återköp eller överföring eftersom den försäkrades död kan medföra att utbetalningarna aldrig påbörjas eller att de upphör innan den försäkrades tillgodohavande har förbrukats. Kombinerade produkter av typen sammansatt pensionsförsäkring, där försäkringsbeloppet betalas ut när den försäkrade uppnår en viss ålder eller avlider dessförinnan, är ett typiskt fall då det finns en rätt till återköp eller överföring eftersom det i dessa fall framstår som säkert att en utbetalning ska göras förr eller senare.

Som nämnts bygger vidare flytträtten bl.a. på att försäkringstagaren i samband med momenten uppsägning och återköp inte fritt får förfoga över försäkringens värde, utan värdet måste i enlighet med skatterätten *direkt* flyttas över till *en annan pensionsförsäkring som tecknats i samband med överföringen* (se 58 kap. 18 § tredje stycket IL). Det innebär med nuvarande regler att försäkringens värde inte kan flyttas till en redan befintlig pensionsförsäkring utan att ett nytt avtal måste tecknas till vilket tillgodohavandet kan flyttas.

I nämnd paragraf i IL finns en rad ytterligare krav uppställda för att en överföring ska medges. Även den nya försäkringens hela behållning ska överföras direkt från den gamla försäkringsgivaren till ett nytt avtal hos den nya försäkringsgivaren eller från ett avtal till ett annat nytt avtal hos samma försäkringsgivare. Det är enligt gällande lagstiftning därmed inte heller möjligt att flytta delar av försäkringens värde till ett nytt försäkringsavtal och samtidigt behålla en del av värdet i det befintliga försäkringsavtalet. Inte heller är det möjligt att flytta försäkringens värde till mer än ett annat försäkringsavtal utan reglerna innebär att hela försäkringens värde ska flyttas till ett och samma nytecknade försäkringsavtal. Av förarbetena till den skatterättsliga flytträttsregeln framgår vidare att en förutsättning för att en överföring ska medges är att det nya avtalet kan ses som en direkt fortsättning av det gamla försäkringsavtalet och att det gamla och nya avtalet därmed ur skattesynpunkt kan betraktas som samma avtal (se prop. 1998/99:87 s. 326 f.).

Vidare anges i 58 kap. 18 § tredje stycket IL att försäkringstagaren i samband med överföringen ska teckna den nya försäkringen hos samma eller annan försäkringsgivare och med samma person som försäkrad. Det ska således vara samma försäkringstagare som tecknar den gamla och den nya försäkringen. Överföring kan ske till en försäkring som meddelats i en svensk försäkringsrörelse eller försäkringsgivare som bedriver verksamhet från ett fast driftställe i en utländsk stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). I förarbetena anges att det är den försäkringsgivare med vilken avtal ursprungligen har träffats som har skyldigheten att innan försäkringens värde överförs kontrollera att det avtal dit värdet ska överföras uppfyller de krav som gäller för att försäkringen ska anses som en pensionsförsäkring (se prop. 1998/99:87 s. 327, 328 och 450 samt prop. 1999/2000:9 s. 71 och 80).

I en sådan överföring som beskrivs ovan ingår ett moment av återköp, då det är försäkringens återköpsvärde och inte tillgångarna som hör till försäkringen eller försäkringsavtalet i sig som överförs. Inför en sådan överföring måste försäkringsföretaget således avsluta försäkringen, vid behov avyttra tillgångar och därefter överföra värdet av den avslutade försäkringen till det nya försäkringsavtalet. Försäkringstagarens civilrättsliga och ovillkorliga rätt till överföring av hela återköpsvärdet av en individuell försäkring som följer av FAL är således vad som idag utgör den lagstadgade flytträtten.

Till denna rätt tillkommer en rätt till återbäring enligt FRL. Denna rätt innebär att försäkringstagaren vid en flytt ska ha rätt till återbäring enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt vid försäkringsfall (se 11 kap. 18 §, 12 kap. 69 § och 13 kap. 23 § FRL). Till skillnad från rätten till återköpsvärdet är denna rätt inte ovillkorlig utan försäkringsgivaren ges en möjlighet att avvika från den om det är försvarligt med hänsyn till det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring eller försäkringsgivarens ekonomiska situation.

Värt att notera är att det i lagstiftningen inte finns inskrivet något krav på mottagande försäkringsgivare att erbjuda vissa typer av försäkringar. En försäkringstagare som vill få sin försäkring återköpt och värdet av den överförd till en annan försäkring kan därmed endast göra detta om försäkringsföretaget till vilket det vill flytta erbjuder den typen av försäkring som uppfyller de krav i IL som måste vara uppfyllda för att överföring ska medges.

Den frivilliga flytträtten – en skatterättslig möjlighet till överföring av pensionskapital

Den lagstadgade flytträtten som gäller för avtal tecknade den 1 juli 2007 eller senare och som beskrivs ovan ska jämföras med den s.k. frivilliga flytträtten som infördes den 1 januari 2000. Denna skatterättsliga möjlighet till överföring ger till skillnad från den civilrättsliga inte försäkringstagaren en ovillkorlig rätt utan denna medger endast att överföring kan ske, i det fall att kraven som ställs upp är uppfyllda. Den frivilliga flytträtten bygger enbart på den ändring i skattelagstiftningen som genomfördes i samband med 1999 års försäkringsrörelserreform och som innebär en möjlighet för försäkringstagaren att utan skattekonsekvens överföra hela pensionsförsäkringens värde direkt till en annan pensionsförsäkring meddelad av samma eller annan försäkringsgivare om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen. Den frivilliga flytträtten bygger således inte på någon civilrättslig rättighet för försäkringstagaren att överföra försäkringens värde. För att försäkringstagaren ska ha möjlighet att flytta värdet av en försäkring i dessa fall krävs i stället att en sådan rätt förhandlats fram mellan försäkringstagare och försäkringsföretaget och att rätten finns inskriven i försäkringsavtalet. Denna frivilliga rätt till flytt av värdet av en pensionsförsäkring kompletterar den lagstadgade flytträtten, och är också en förutsättning för denna.

Utredningens utgångspunkter – flytträtten ur ett konsumentperspektiv

Utredningen kommer i förslaget till retroaktiv flytträtt avseende avtal som tecknats före den 1 juli 2007 att utgå från den civilrättsliga definitionen av den lagstadgade flytträtt i FAL som beskrivs ovan. Det finns dock skäl att analysera om det, utifrån ett konsumentperspektiv, finns ett behov av att revidera definitionen. Detta gäller exempelvis de skatterättsliga begränsningarna som innebär att försäkringens värde endast kan överföras till en annan försäkring hos samma eller annan försäkringsgivare som tecknas i samband med överföringen. Ett viktigt argument för flytträtt som presenterats tidigare är att flytt av försäkring kan vara ett sätt för en försäkringstagare eller en försäkrad att samla sina försäkringar genom att föra över tillgodohavanden i flera försäkringar till en annan befintlig försäkring för att på så sätt få en bättre överblick av

sitt pensionskapital och för att sänka kostnaderna. Kravet på att en överföring endast får ske till ett i samband med flytten nytecknat försäkringsavtal försvårar ett sådant förfarande.⁴ Om argumenten ur ett konsumentperspektiv för en sådan möjlighet kan sägas överväga de eventuella motargument som finns till ett sådant förslag, bör utredningen överväga om en sådan möjlighet ska föreslås eller om frågan bör lösas på ett annat sätt. Utredningen återkommer som nämnts till en närmare analys av begränsningar i skattelagstiftningen i avsnitt 9.6.

Det finns också skäl att analysera nu gällande definition ur ett bredare perspektiv. Som framgår av ovanstående beskrivning ska samtliga avtal om individuell försäkring som är tecknade efter att den lagstadgade flytträtten infördes innehålla en rätt för försäkringstagaren att överföra pensionskapitalet till en annan försäkring, givet att de krav som finns uppställda i lagstiftningen är uppfyllda. En lagstiftad flytträtt kan dock vara utformad även på andra sätt. Exempelvis skulle en möjlighet kunna vara att det ställs krav på att samtliga försäkringsföretag som tillhandahåller sådana försäkringar som omfattas av flytträtt ska erbjuda försäkringsprodukter med möjlighet till flytt, men att det även ska vara möjligt att erbjuda kunder som önskar det en inlåsningsmöjlighet. En sådan inlåsningsmöjlighet i försäkringsavtalet kan vara utformad på olika sätt. En annan möjlighet skulle kunna vara att samtliga produkter ska ha flytträtt men att kunden, i likhet med vissa former av bundet bankspargande, ska ha möjlighet att under viss tid låsa in sig. Det skulle således innebära att reglerna ställer ett ovillkorligt krav på att samtliga de produkter som ett försäkringsföretag tillhandahåller ska omfattas av flytträtt, men att det finns en rättighet för företaget och försäkringstagaren att avtala bort denna rätt, i alla fall under perioder under avtalstiden. För att en sådan alternativ utformning av en reglering ska vara motiverad krävs dock att det ur ett konsumentperspektiv finns skäl att låsa in sig.

Det har tidigare hävdats att en viktig orsak till att en inlåsningsmöjlighet kan ligga i försäkringstagarens intresse är att en sådan kan bidra positivt till avkastningen på sparat i en traditionell livförsäkring. Genom att pensionskapitalet är inlåst har försäkringsföretaget möj-

---

⁴ För tjänstepensionsförsäkringar, där arbetsgivaren är försäkringstagare, är det otillräckligt med en sådan ändring för att möjliggöra att individer samlar sina försäkringar. I dessa fall krävs även en ändring av det skattemässiga villkoret om att det ska vara samma försäkringstagare till den gamla och nya försäkringen (se även avsnitt 9.6).

lighet att investera kapitalet i mindre likvida tillgångar som kan förväntas ge en högre avkastning. Införandet av en ovillkorlig flytträtt har hävdats innebära att försäkringsföretag skulle tvingas placera en större andel av sina medel i mer likvida tillgångar för att kunna möta kundernas oförutsägbara krav på flytt. Detta skulle påverka avkastningsmöjligheterna negativt och försäkringstagarna skulle därmed riskera att få en lägre pension.

Som framgår av redogörelsen av de tidigare framlagda argumenten mot flytträtt (se avsnitt 8.3.3) instämmer inte utredningen i de tidigare bedömningar som gjorts avseende flytträttens påverkan på avkastning. En viktig orsak till detta är att huvuddelen av försäkringsföretagens tillgångar, även räntebärande tillgångar med längre löptider, är relativt likvida och därmed kan avyttras med begränsad tidsåtgång. Detta i kombination med att ett företag som förvaltar traditionell livförsäkring har möjlighet att använda kassaflöden, t.ex. premieinbetalningar för att upprätthålla en tillräcklig likviditet för att möta kunders önskan att flytta. Att det dessutom ges en rimlig tid att genomföra en flytt anser utredningen talar mot att flytträtten skulle påverka försäkringsföretagens placeringsstrategi och därmed ha betydelse för försäkringstagarnas avkastningsmöjligheter i någon större omfattning. Det kan därmed ifrågasättas om avkastningsmöjligheterna ska ses som ett skäl för individen att kunna låsa in sitt sparande. Utredningen kan inte heller se att det skulle finnas andra skäl som talar för att individen ska kunna låsa in sitt sparande. Exempelvis skulle en inlåsnings kunna innebära lägre avgifter tack vare lägre kostnader för försäkringsföretaget. Å andra sidan kan det motsatta hävdas eftersom sådana ”inlåsta” försäkringsbestånd inte kommer att utsättas för konkurrens. Dessutom bör i sammanhanget uppmärksammas att bestämmelserna i FAL i väsentlig utsträckning är tvingande när det gäller individuell personförsäkring och att rätten att flytta är en möjlighet för försäkringstagaren och inte ett tvång.

9.2 Principer för utformningen av regler om flytträtt

Bedömning: Följande principer ska vara vägledande för utredningens förslag om flytträtt:

1. En utvidgad rätt att flytta sitt försäkringssparande är en förutsättning för ett gott konsumentskyddet på försäkringsmarknaden.
2. För att uppnå en gott konsumentskydd, i meningen rättvisa mellan försäkringstagare, bör regler om flytträtt för avtal tecknade före den 1 juli 2007 och nu gällande regler om flytträtt i möjligaste mån anpassas till varandra.
3. Regler om flytträtt ska säkerställa konkurrensneutralitet mellan såväl försäkringsföretag som olika former av försäkringssparande.
4. Regler om flytträtt ska vara utformade så att den ekonomiska situationen inte försämras för övriga försäkringstagare och ersättningsberättigade, hos såväl det avgivande som det mottagande försäkringsföretaget.
5. Regler om flytträtt ska utgå från att den som bär risken för hur försäkringssparandet utvecklas ska ha rätten att flytta.
6. Lagstiftningen ska vara utformad så att det säkerställs att inga onödiga hinder för rörligheten på försäkringsmarknaden uppstår.
7. Information om möjligheten att flytta, och konsekvenserna av en flytt, ska vara tydliga för kunderna och ge dem möjlighet att fatta välgrundade beslut.

Skälen för bedömningen: Som tidigare redogjorts för är konsumentskyddet för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade det centrala motivet för regleringen på försäkringsområdet. Den obalans som finns mellan å ena sidan försäkringstagare och å andra sidan försäkringsgivare motiverar regler som ställer krav på exempelvis hur försäkringsföretaget placerar tillgångarna och att företaget mäter och hanterar risker i verksamheten på lämpligt sätt.

En utvidgad rätt att flytta sitt pensionskapital är en förutsättning för ett gott konsumentskyddet

Ett viktigt bidrag för att uppnå ett gott konsumentskydd är konsumenternas möjlighet att agera. Genom att utvärdera olika produkter och erbjudanden, ställa krav på kvalitet och, om försäkringsföretaget inte agerar i enlighet med deras önskemål och preferenser, ha rätt att ta sitt sparkapital och gå, antingen till ett annat försäkringsföretag eller till en annan produkt hos samma företag, kan konsumenterna själva ge företagen incitament att agera utifrån kundernas bästa. Trycket på företagen som konsumenterna själva kan utöva bidrar därmed till att öka handlingsfriheten och stärka deras ställning på försäkringsmarknaden.

Detta förutsätter att konsumenten förstår nödvändig information om olika alternativ och att en missnöjd konsument har en reell möjlighet att byta produkt eller försäkringsföretag. Dagens begränsade möjligheter till flytt minskar konsumenternas möjlighet att själva bidra till ett förbättrat konsumentskydd på försäkringsmarknaden. Det faktum att endast vissa avtal omfattas av dagens lagstadgade eller frivilliga flytträtt kan också innebära en ytterligare försämring av konsumentskyddet då försäkringsgivare kan vilja locka till sig nya försäkringstagare genom att utforma erbjudanden som missgynnar befintliga och inlåsta försäkringstagare. En situation där vissa försäkringstagare har en rätt att flytta och andra inte kan därmed förstärka intressekonflikterna mellan olika grupper av försäkringstagare hos ett försäkringsföretag. Samtidigt som utgångspunkten är att flytträtt för den enskilde bidrar positivt till konsumentskyddet måste dock hänsyn tas till de olika försäkringsprodukternas utformning samt förhållandena på marknaden i bedömningen av vilken utformning och omfattning som flytträtten bör ha.

I detta sammanhang bör också samhällsintresset av flytträtt lyftas fram. Utvecklingen på försäkringsmarknaden har inneburit en allt större valfrihet för individen, och med denna tar individen också på sig en högre risk. Exempelvis erbjuds i allt större grad premiebaserade tjänstepensionslösningar där individen bär den finansiella risken för sparandet. Utvecklingen mot sparande i fondförsäkring innebär också att individen utsätts för en större finansiell risk som – även om det potentiellt kan innebära en högre avkastning på sparandet – samtidigt förutsätter att individen måste vara mer insatt och införstådd i de val som han eller hon gör. Med en

ökad valfrihet måste därmed vikten av välinformerade konsumenter i än högre grad betonas. Felaktiga val kan innebära att pensionsförmånen utarmas och att individen får en otillräcklig pension. I förlängningen har detta också en samhällspåverkan, då samhället kan tvingas ta ansvar för sådana individer som inte klarar sin försörjning. En förutsättning för att konsumentintresset i flytträtt ska sammanfalla med samhällsintresset på området är således att den information som individen grundar sina val på är tillräcklig och rättvisande och att individen klarar av att ta till sig information. Konsumentintresset av flytträtt sammanfaller således med ett samhällsintresse under förutsättning att individer gör välinformerade val.

Införandet av en lagstadgad, retroaktiv flytträtt är ett ingrepp i avtalsfriheten om förslaget innebär att denna rätt inte kan avtalas bort. I den mån flyttbegränsningarna finns reglerade i försäkringsavtal kan införandet av retroaktiva regler på området således innebära att redan upprättade civilrättsliga avtal mellan försäkringsstagare och försäkringsgivare får ett nytt innehåll, oavsett om parterna är överens om förändringen eller inte.

I svensk rätt finns som nämnts inte något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena. Det har dock i flera sammanhang uttalats att försiktighet är påkallad när det gäller att införa regler med retroaktiv verkan och att sådan lagstiftning som huvudregel bör undvikas på det förmögenhetsrättsliga området, om inte tungt vägande skäl motiverar avsteg från den grundsatsen. Lagstiftaren måste därför noggrant pröva sådana frågor och sträva efter den lösning på problemen som bäst tillgodoser såväl enskilda personers och företags rättsskydd som det samhällsintresse som kan vara skäl för ett avsteg från huvudregeln (se SOU 1975:75 s. 158 f. och KU 1974:60, jfr även prop. 2003/04:5).

Som huvudsakligt skäl till att en retroaktiv flytträtt inte bör införas hänvisar flera tidigare analyser av flytträttsfrågan till det krav på försiktighet som finns avseende retroaktiv lagstiftning. Det finns anledning att instämma i bedömningen att försiktighet är påkallad. I tidigare avsnitt har emellertid det starka konsumentintresset av att kunna flytta ett försäkringssparande utvecklats. Mot den bakgrunden kan det konstateras att möjligheten till flytt är av stor vikt för att säkerställa ett gott konsumentskydd på försäkringsmarknaden. Det kan samtidigt noteras att de begränsningar som finns i nuvarande möjligheter att flytta inte kan anses bidra till lagstiftarens mål i detta avseende. Lagstiftaren har också i tidigare

sammanhang betonat att om tidigare försök att öka rörligheten på försäkringsmarknaden genom införandet av en frivillig flytträtt inte leder till några märkbara förändringar för försäkringstagarna skulle en analys av behovet av lagstadgad flytträtt kunna anses vara än mer befogad. Detta gäller inte minst då det i många fall är fråga om mycket långa avtalstider och att flyttmöjligheterna – särskilt för avtal tecknade före 2000 – är begränsade. Nuvarande situation, med skillnader i möjligheterna till flytt för äldre respektive nyare avtal, innebär också en orättvisa mellan försäkringstagare och en risk för att skyddet för inlåsta försäkringstagare hotas.

Mot detta måste ställas båda parterns intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas (se prop. 2006/07:26 s. 47). Som nämnts är det dock viktigt att i det sammanhanget betona att avsaknaden av flytträtt i avtal från tiden före 2000 inte är ett resultat av parternas förhandlingar utan en följd av de begränsningar som fanns i skattelagstiftningen vid den tiden. När det gäller avtal träffade före 2000 torde det därför kunna hävdas att ett införande av en lagstadgad retroaktiv flytträtt inte kan anses som ett direkt ingrepp i avtalsfriheten. Införandet av en sådan rätt i tiden därefter kan däremot sägas vara ett sådant direkt ingrepp. I sammanhanget bör dock beaktas att lagstiftaren – i och med införandet den 1 juli 2007 av lagstadgad flytträtt för vissa individuella livförsäkringar – tagit ställning för att nya försäkringsavtal utan flytträtt inte får erbjudas inom vissa områden.

I avsnitt 8.3.5 ges vissa exempel på när lagstiftaren har infört inskränkningar i avtalsfriheten. Med den utgångspunkten måste frågan om huruvida en lagstadgad flytträtt är befogad utgå från en analys kring vilka inskränkningar i avtalsfriheten på försäkringsområdet som kan anses nödvändiga för att skydda den svagare avtalsparten, dvs. försäkringstagaren eller den försäkrade. Resultatet av en sådan analys bör ligga till grund för en bedömning av om det är motiverat med ytterligare ingrepp i avtalsfriheten i form av retroaktiv lagstiftning.

När det först gäller rättsskyddet för parterna i försäkringsavtalet bör en retroaktiv flytträtt som i sin omfattning och utformning tar hänsyn såväl till den flyttande försäkringstagaren som till kollektivet av försäkringstagare i avgivande och mottagande försäkringsföretag kunna ligga i alla försäkringstagares intresse. En flytträttsreglering som innehåller ett sådant neutralitetsmoment innebär inte heller att rättsskyddet för försäkringsföretaget urholkas. När det gäller tjänstepensionsförsäkring måste reglerna

även tillåta att arbetsgivarens åtagande i pensionsutfästelsen ska kunna fullgöras för att ingångna avtal inte ska anses rubbade. Det förslag om begränsad retroaktiv flytträtt som lämnas nedan får anses uppfylla dessa förutsättningar (se avsnitt 9.8 och särskilt den sammanfattande bedömningen i avsnitt 14.4).

Sammantaget får det därför anses föreligga sådana tungt vägande skäl som motiverar retroaktiva regler av den begränsade omfattning som nu föreslås på området. Det starka samhällsintresset av ett gott konsumentskydd kan inte till fullo uppnås på ett annat sätt. Möjligheten att flytta sitt försäkringssparande är således en förutsättning för att säkerställa ett fullgott konsumentskydd på försäkringsmarknaden.

Reglerna ska säkerställa rättvisa mellan försäkringstagare

I analysen av hur en reglering av flytträtten ska formuleras är utgångspunkten att reglerna – inom ramen för ett gott konsumentskydd – ska bidra till rättvisa mellan försäkringstagare eller försäkrade. En förutsättning för att nå detta mål är att försäkringstagare, oavsett försäkringsform och tidpunkten för avtalets tecknande, ska omfattas av likalydande regler om flytträtt. Regler om retroaktiv flytträtt för avtal tecknade innan 1 juli 2007 och regler om flytträtt för nyare avtal bör av den anledningen i möjligaste mån anpassas till varandra.

Reglerna ska vara konkurrensneutrala

För att inte gynna vissa försäkringsföretag framför andra bör förslaget till regler om retroaktiv flytträtt i möjligaste mån vara neutral med avseende på dels olika företagsformer, dels olika former av försäkringssparande. Det kan dock inte bortses från att det kan finnas skäl för avvikelser från dessa principer. Exempelvis kan frågan om vem som bär risken för försäkringssparandet påverka hur flytträtten för olika produktformer ska vara utformad.

Reglerna ska säkerställa att övriga försäkringstagares ekonomiska situation inte försämras

I en flyttsituation innebär kontributionsprincipen att försäkringsföretaget ska säkerställa att en flytt varken missgynnar den flyttande kunden eller det kvarvarande försäkringstagarkollektivet. Regler kring flytträtt måste därför utgå från å ena sidan den enskilde konsumentens rätt att flytta sitt försäkringssparande och, i de fall det är aktuellt, få del av det överskott som avtalet bidragit till och å andra sidan de kvarvarande försäkringstagarnas bästa. Parallellt åligger det försäkringsföretaget dit kunden flyttar sitt försäkringssparande att säkerställa att befintliga försäkringstagare inte missgynnas. Detta genom att säkerställa att det överskott som det befintliga beståndet byggt upp inte olovligen överförs till nya försäkringstagare. Sammantaget är det därmed av stor vikt att reglerna är utformade så att skyddet av övriga försäkringstagare säkerställs.

Den som bär risken ska som utgångspunkt ha rätten att flytta

Utgångspunkten i utredningens förslag till regler om flytträtt är att den part som bär risken för hur försäkringssparandet utvecklas också ska vara den som ska ha rätten att flytta. Orsaken till detta är att det är denna part som också är den som i första hand påverkas av exempelvis försäkringsproduktens utformning och försäkringsföretagets val av placeringsinriktning. Det är också den part som bär risken för hur sparandet utvecklas som riskerar att drabbas negativt av att försäkringsföretaget fattar beslut som inte ligger i linje med försäkringstagarnas bästa.

I det fall att den riskbärande parten, någon gång under försäkringsavtalets löptid anser att försäkringslösningen inte uppfyller de krav och önskemål som denne ställer, är utgångspunkten att denna part också ska kunna flytta sitt försäkringssparande.

Det kan konstateras att vem som bär risken beror på typ av pensionsförsäkring. I en premiebestämd pensionsförsäkring är det försäkringstagaren – och i tjänstepensionssammanhang den försäkrade – som står den finansiella risken för sparandet. Individen är därmed beroende av försäkringsföretagets förvaltning och hur det bedriver sin verksamhet i övrigt för att han eller hon ska erhålla en tillfredsställande pension. För den typen av försäkring är det viktigt att den individ som bär risken själv har möjlighet att ändra ett fel-

aktigt val av försäkringsgivare eller försäkringsprodukt, alternativt anpassa sitt val av försäkringsform till ändrade förutsättningar.

En förmånsbestämd pension bygger på en pensionsutfästelse om en viss pensionsnivå från arbetsgivaren vilken kan tryggas genom en försäkringslösning. Den försäkrades pension påverkas i dessa fall inte på samma sätt av försäkringsföretagets förvaltning och verksamhet i övrigt.⁵ Det finns därmed skäl att avseende frågan om vilken part som ska ha rätten att flytta skilja på dessa försäkringsformer. Vid en sådan förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring däremot fastställs storleken på den framtida pensionsförmånen redan vid avtalstillfället, och den försäkrade är därmed inte lika beroende av försäkringsföretagets förvaltning av kapitalet för att erhålla pensionsförmånen. I det fallet att försäkringsföretaget inte klarar av att uppfylla åtagandet har arbetsgivaren det yttersta ansvaret för att åtagandet fullgörs. Individen har därmed inte samma behov av att skydda sin pension genom möjlighet att flytta värdet av försäkringen.

Utformningen av lagstiftningen har betydelse för rörligheten på försäkringsmarknaden

Hur lagstiftningen om flytträtt är utformad har stor betydelse för rörligheten på försäkringsmarknaden i praktiken. Det är därför av vikt att utformningen av lagstiftningen i möjligaste mån tar hänsyn till de praktiska förhållandena på den marknaden. Detta gäller i utformningen av såväl den civilrättsliga som den näringsrättsliga lagstiftningen om flytträtt. Även skattelagstiftningens utformning är central för flytträttens genomslag i praktiken. För att säkerställa att inte lagstiftningen ställer upp onödiga hinder för rörligheten på försäkringsmarknaden måste därför utredningen även beakta och se över skattelagstiftningen samt analysera om det finns behov av eventuella ändringar i förhållande till dess nu gällande lydelse.

---

⁵ Det bör dock tilläggas att det för förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring kan finnas ett visst beroende i de fall rätt till värdesäkring inte finns inskriven i försäkringsavtalet, utan endast utgår i det fall att överskott i försäkringsföretaget möjliggör detta.

Behovet av god informationsgivning

Som tidigare kunnat konstateras är livförsäkring en komplex produkt och konsekvenserna av de val en konsument gör kan vara svåra att överblicka. Konsumentens möjlighet att på rätt grunder välja försäkringsgivare och produkt är därmed i hög grad beroende av att försäkringsgivaren lämnar relevant information om försäkringen.

Behovet av relevant och tydlig information är om möjligt större i samband med en flytt än när man tar beslut om att teckna en pensionsförsäkring och börjar pensionsspara. Orsaken till detta är att försäkringstagaren vid en flytt har behov av att utvärdera det nya försäkringsavtalet och det mottagande försäkringsföretaget samtidigt som han eller hon också måste göra en bedömning av konsekvenserna av att det befintliga försäkringsavtalet sägs upp. Det kan även vara viktigt att bedöma hur det försäkringskydd som kan ingå i avtalet förändras. Några faktorer som kan ha stor betydelse för det ekonomiska utfallet är kostnader och villkor för premiebefrielseförsäkring samt vilka livslängdsantaganden som används. Men även andra aspekter än de rent finansiella eller försäkringstekniska behöver beaktas, det kan gälla hälsotillstånd och familjejuridiska hänsyn. Både avgivande och mottagande försäkringsföretag har därmed en central roll i att möjliggöra för försäkringstagaren att fatta ett välinformerat beslut. Även olika rådgivare som är i kontakt med en försäkringstagare i samband med en flytt har en viktig roll i detta.

Det bör i sammanhanget anmärkas när det gäller livförsäkringar med sparmoment att försäkringsföretagens säljare omfattas av lagen (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter (rådgivningslagen) och försäkringsförmedlare av lagen (2005:104) om försäkringsförmedling (försäkringsförmedlingslagen). I dessa lagar stadgas att rådgivaren bl.a. ska anpassa rådgivningen efter kundens önskemål och behov, rekommendera för kunden lämpliga lösningar och – i konsumentförhållande – avråda från olämpliga val.

9.3 Lagstiftningens inriktning

Bedömning: Villkoren som ska gälla vid flytt av en försäkringsvärde ska inte regleras i lag utan villkoren ska som huvudregel framgå av försäkringsavtalet. I lagstiftningen ska dock anges vilka principer som ett försäkringsföretag ska tillgodose vid en flyttsituation. En reglering av flyttvärde och flyttkostnader ska därmed fastställa ramarna för hur ett försäkringsföretag ska utforma de villkor som ska gälla vid en flytt.

Skälen för bedömningen: I likhet med vad som konstateras i tidigare förarbeten om flytträtt är det inte önskvärt att forcera fram en rörlighet på försäkringsmarknaden genom att i lag reglera de närmare villkoren för flytt av en försäkring (se prop. 2006/07:26, s. 40). Villkoren ska i stället vara en fråga för försäkringsgivare och försäkringstagare och som huvudregel regleras i försäkringsavtalet. Att villkoren för en flytt grundar sig på försäkringsavtalet innebär inte bara en flexibilitet för avtalsparterna utan bör även innebära att det blir tydligare för försäkringstagaren vad som skulle gälla i det fall att han eller hon i ett senare skede väljer att flytta till en annan försäkring. Alla villkor som ska gälla vid flytt kan dock inte framgå av försäkringsavtalet. I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska sådana anspråk på överskott i form av riskkapital i stället framgå av riktlinjerna för överskottshanteringen (se avsnitt 5). Orsaken är att om detta skulle regleras direkt i försäkringsavtalet skulle konsolideringsfonden definieras som skuld och inte som riskkapital.

Samtidigt som det är önskvärt att överlämna utformningen av villkoren för en flytt till avtalsparterna har, som nämnts ovan, lagstiftaren en betydelsefull roll i att förhindra att oacceptabla hinder för spararnas rörlighet på försäkringsmarknaden ställs upp. Det är i sammanhanget också viktigt att betona att vissa villkor för en flytt styrs direkt av lagstiftningen. Detta gäller främst de villkor och krav som ställs upp i skattelagstiftningen.

Det bör i sammanhanget betonas att villkoren för en flytt har stor betydelse, inte bara för den enskilde försäkringstagaren som vill flytta, utan även för det kvarvarande försäkringstagarkollektivet. Allt för förmånliga villkor för den flyttande försäkringstagaren, antingen genom att denne får med sig ett för stort värde eller inte svarar för sin andel av kostnaderna, kan innebära att kvar-

varande försäkringstagare drabbas negativt.⁶ Att den flyttande försäkringstagaren får med sig ett för litet belopp eller måste betala en avgift som överstiger vad som kan anses vara motiverat innebär i stället en förmögenhetsöverföring från den flyttande kunden till övriga försäkringstagare. Ovanstående innebär att det är av stor vikt att det i villkoren för flytt tas hänsyn till såväl den flyttande kunden som det kvarvarande försäkringstagarkollektivet. Det finns därmed skäl att i lag ange vilka principer som ett försäkringsföretag ska tillgodose i utformningen av villkoren för en flytt. Sammanfattningsvis ska målsättningen med en sådan reglering vara att säkerställa att rörligheten på försäkringsmarknaden inte hämmas av oskäligen villkor samtidigt som villkoren inte heller får innebära att en flytt missgynnar kvarvarande försäkringstagarkollektiv. Av väsentlig betydelse är också att lagstiftningen är utformad så att en god tillsyn möjliggörs.

Oskäligen avtalsvillkor

I den civilrättsliga och marknadsrättsliga regleringen finns bestämmelser om oskäligen avtalsvillkor. Enligt lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållande (avtalsvillkorlagen) får avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Vid prövningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt ska särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller annars intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. I avtalsvillkorlagen anges vidare att omständigheter som inträffat efter det att avtalet ingåtts inte får beaktas till konsumentens nackdel på så sätt att ett avtalsvillkor som annars vore att anse som oskäligt inte kan åsidosättas eller jämkas. Om ett avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende ska, om villkoret strider mot god sed och medför en betydande obalans till konsumentens nackdel, avtalet gälla utan andra ändringar, om konsumenten begär det och om avtalet kan bestå med i övrigt oförändrat innehåll (se 11 § första stycket avtalsvillkorlagen och 36 § första och andra stycket lagen

---

⁶ I vinstutdelande livförsäkringsbolag bör detta främst innebära en förmögenhetsöverföring från aktieägarna till den flyttande försäkringstagaren.

(1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område [avtalslagen]).

Avtalsvillkorslagen innehåller både marknadsrättsliga och civilrättsliga bestämmelser. Lagen är tillämplig på avtalsvillkor som näringsidkare använder vid erbjudande av vara, tjänst eller andra nyttigheter till konsumenter – de civilrättsliga bestämmelserna ska dock tillämpas endast på villkor som inte har varit föremål för individuell förhandling.

Om ett villkor med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten, får Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i framtiden använda samma eller väsentligt samma villkor. Detta gäller dock under förutsättning att förbudet är påkallat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse. Ett förbud ska förenas med vite, om detta inte av särskilda skäl är obehövt. En fråga om förbud tas upp av Marknadsdomstolen efter ansökan av Konsumentombudsmannen (KO). Om frågan om förbud inte är av större vikt får KO utfärda ett förbudsföreläggande gentemot den som antas ha använt ett oskäligt avtalsvillkor.

De civilrättsliga bestämmelserna i avtalsvillkorslagen tillämpas av allmän domstol och endast på sådana villkor som inte har varit föremål för individuella förhandlingar. Om innebörden av ett sådant avtalsvillkor är oklar, ska det vid en tvist mellan en näringsidkare och en konsument villkoret tolkas till konsumentens förmån (se 10 § avtalsvillkorslagen).

Sammanfattningsvis råder det en parallellitet mellan den marknadsrättsliga och den civilrättsliga prövningen av oskäliga avtalsvillkor. Marknadsdomstolens prövning enligt avtalsvillkorslagen tar sikte på frågan om ett visst villkor är oskäligt mot konsumenterna som kollektiv och om det ska få användas i framtiden, medan de allmänna domstolarnas prövning enligt 36 § avtalslagen begränsas till frågan om ett avtalsvillkor – som redan har kommit till användning – är oskäligt i ett enskilt fall och rättsverkningarna av ett sådant förhållande.

9.4 Principer för försäkringsföretagets beräkning av flyttvärde och flyttkostnader

Bedömning: Försäkringsföretag ska utgå från följande principer vid beräkning av flyttvärdet av en försäkring och kostnaderna förknippade med en flytt:

1. Villkoren vid en flytt ska vara utformade så att såväl den flyttande försäkringstagarens som kvarvarande försäkringstagares intressen tillvaratas.
2. Om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet alternativt bolagsordningen eller stadgarna ska försäkringstagaren vid en flytt få ut de värden i försäkringsföretaget som försäkringen gett upphov till.
3. Vid en flyttsituation ska principen om god försäkringsstandard gälla.
4. För att säkerställa att kvarvarande försäkringstagarkollektiv inte missgynnas ska försäkringsföretaget vid beräkning av flyttvärdet av en försäkring ta hänsyn till de kostnader som flytten orsakar.

Skälen för bedömningen: För att det ska vara ett reellt alternativ att flytta sitt försäkringssparande är det av stor betydelse att villkoren för en flytt är utformade så att viljan att flytta inte hämmas. För den flyttande försäkringstagaren är sannolikt den viktigaste frågan vilket belopp som får flyttas, men även vilka kostnader som är förknippade med en flytt är av stor vikt. Detta är också av betydande intresse för kvarvarande försäkringstagare, framförallt i ömsesidigt verkande företag, som kan påverkas negativt om villkoren för en flytt är alltför förmånliga. Att villkoren vid en flytt ska vara utformade så att såväl den flyttande försäkringstagarens som kvarvarande försäkringstagares intressen tillvaratas är därmed centralt för att kunna uppnå ett gott konsumentskydd, i meningens rättvisa mellan försäkringstagare.

Ett flertal av de principer som utredningen anser ska ligga till grund för försäkringsföretagets beräkning av flyttvärde och flyttavgifter grundar sig i principer som redan idag finns uppställda i FRL, och som försäkringsföretagen alltid ska följa. Detta gäller exempelvis kontributions- respektive skälighetsprincipen och de associationsrättsliga generalklausulerna. Det skulle därmed kunna hävdas att dessa inte behöver tas upp som särskilda principer i flytt-

sammanhang i och med att de gäller vid varje givet tillfälle, så även i samband med en flytt. Utredningen anser trots detta att det finns skäl att närmare klargöra hur principerna ska tolkas och tillämpas i samband med en flytt.

Vid en flytt av pensionskapital är den enskilde försäkringstagarens rätt till det överskott som denne kan ha ett anspråk på en central del av konsumentskyddet och en förutsättning för en ökad rörlighet på försäkringsmarknaden. Det är dock väsentligt att i sammanhanget beakta att även underskott kan uppkomma, i företaget som helhet eller för en viss grupp eller ett visst bestånd av försäkringstagare. Försäkringsrörelselagstiftningen innehåller regler som ställer krav på styrelse och ledning att behandla försäkringstagarna rättvist. Det innebär att även villkoren för en flytt måste konstrueras så att kvarvarande försäkringstagares rätt inte försvagas.

För försäkringsavtal som tecknats före den 1 januari 2000 gäller skälighetsprincipen, om den inte har avtalats bort. Skälighetsprincipen omfattar premier, kostnader och övriga försäkringsvillkor utöver premier samt skadereglering. Den innebar ett krav på likabehandling av försäkringstagare och fick därför betydelse för prissättning och produktutformning vid såväl nyteckning som vid bestämmande av värde.

I samband med 1999 års försäkringsrörelsereform avskaffades skälighetsprincipen. För avtal tecknade 1 januari 2000 eller senare infördes i stället kontributionsprincipen beträffande försäkringstagarnas rätt till överskott. Enligt den principen ska överskottet i ett försäkringsföretag fördelas mellan försäkringstagarna utifrån deras respektive bidrag till detta (se 11 kap. 18 §, 12 kap. 69 § och 13 kap. 23 § FRL). Detta förutsätter dock att inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet, bolagsordningen eller stadgarna. Även principen om god försäkringsstandard tar sikte på att försäkringstagarna behandlas tillbörligt vid användning och fördelning av överskott (se 4 kap. 3 § FRL).

I en flyttsituation innebär skälighetsprincipen och kontributionsprincipen att försäkringsföretaget ska säkerställa att en flytt varken missgynnar den flyttande försäkringstagaren eller det kvarvarande försäkringstagarkollektivet. Parallellt åligger det mottagande försäkringsföretag att säkerställa att befintliga försäkringstagare inte missgynnas dels genom att säkerställa att det överskott som det befintliga beståndet byggt upp inte olovligt överförs till nya försäkringstagare, dels att andra intressekonflikter som kan

finnas mellan olika försäkringstagare hanteras tillfredsställande. Kontributionsprincipen och – för avtal tecknade före den 1 januari 2000 – skälighetsprincipen ska således gälla även i samband med en flytt. Även i fall där kontributionsprincipen eller skälighetsprincipen avtalats bort ska försäkringsföretaget säkerställa att villkoren vid en flytt är utformade så att varken den flyttande försäkringstagaren eller kvarvarande försäkringstagare förfördelas. Ett sådant resonemang kan sägas ligga inom ramen för principen om god försäkringsstandard.

För försäkringsaktiebolag gäller vidare enligt de associationsrättsliga generalklausulerna att styrelse (eller annan ställföreträdare för bolaget) eller bolagsstämman inte får fatta beslut som är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan, till nackdel för de försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen (se 11 kap. 5 och 11 §§ FRL). En motsvarande regel för de ömsesidiga försäkringsbolagen finns i 12 kap. 29 § FRL. För försäkringsföreningar gäller, i enlighet med 7 kap. 16 § FL, att föreningsstämman inte får fatta beslut som är ägnade att bereda otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem.

Sammantaget innebär vad som nu sagts att styrelsen och ledningen i ett försäkringsföretag måste göra en bedömning av såväl prissättningen i förhållande till nyteckningsrisken som hur väl lämpad produktutformningen för nya avtal är med hänsyn till befintliga försäkringstagares intressen. Försäkringsföretagen måste därför ha tillfredsställande processer och rutiner för att kunna upprätthålla kontroll över att alla försäkringstagares intressen tillgodoses. Styrelsen och ledningen måste dessutom ha kontroll över riskerna i kapitalförvaltningen, men även över konsekvenserna för de försäkringstagare som väljer att inte utnyttja möjligheten till återköp eller flytt.

Principen om god försäkringsstandard tar också sikte på att försäkringstagarna behandlas tillbörligt vid användning och fördelning av överskott. I de fall principen är tillämplig ska således ett försäkringsföretag även beakta denna princip i samband med en flytt.

Nedan redogörs mer i detalj för utredningens utgångspunkter gällande beräkningen av flyttvärdet av en försäkring och kostnaderna förknippade med en flytt. Redogörelsen baseras främst på nuvarande regler. I avsnitt 9.8.2 om återköps- och flyttvärde samt i

avsnitt 9.8.3 om avgifter vid återköp och flytt lämnas utredningens förslag i dessa delar.

9.4.1 Flyttvärdet av en försäkring

Vilket värde som den flyttande kunden ska få med sig är, främst för traditionellt livförsäkringssparande med garanti och överskott, en komplicerad fråga. Nedan beskrivs hur värdet av en försäkring kommuniceras och beräknas löpande under försäkringsavtalets löptid. Utifrån detta förs ett resonemang kring vilka utgångspunkter som bör gälla för beräkningen av vilket värde som en försäkringstagare ska få med sig i samband med en flytt.

Generellt om värdet av en försäkring

Ett livförsäkringsavtal ger försäkringstagaren vissa fordringsrättigheter gentemot försäkringsgivaren – rättigheter vars storlek varierar beroende på framtida osäkra händelser. En försäkringsvärde är således förknippat med osäkerhetsfaktorer kring bl.a. den försäkrades hälsotillstånd och livslängd. Denna s.k. försäkringsrisk är i sin tur kopplad till sannolikheten för att utbetalningar måste göras och under hur lång tid så ska ske. Själva kärnan i försäkringsverksamhet är den ansamling och delning av risker (riskpoolning) som sker i ett kollektiv av försäkringstagare – någonting som särskiljer försäkring från andra sparformer. Försäkringsrisken påverkar försäkringsavtalets reella värde för både försäkringstagaren och försäkringsföretaget under avtalets löptid.

I ömsesidigt verkande försäkringsföretag blir fördelningen av risk och avkastning en fråga mellan den enskilde försäkringstagaren och det övriga kollektivet av försäkringstagare, representerade av företaget. I vinstutdelande bolag kan fördelningen, beroende på hur försäkringsavtalen är utformade, också bli en fråga mellan aktieägarna i bolaget och försäkringstagarna.

I den mån fördelningen avgörs inom kollektivet är försäkringsavtalet att betrakta som en form av solidaritetskontrakt. Ett antal personer har ömsesidigt lovat att ersätta de inom gruppen som drabbas av en viss framtida händelse av osäker natur. Blir kostnaderna lägre än beräknat tillförs överskottet det övriga kollektivet. Gäller det omvända skjuter det övriga kollektivet till det som fattas.

För att riskutjämningsfunktionen ska fungera bestäms premierna i förskott med hänsyn till de osäkerhetsfaktorer som anges i försäkringsavtalet. Premiernas storlek kommer att bero på vilka förväntningar som vid avtalstillfället finns kring de angivna osäkerhetsfaktorernas storlek.

För individen kommer osäkerhetsfaktorerna att variera under avtalstiden – både över tid och i förhållande till vad som vid avtalstillfället förväntades vid varje given tidpunkt. Detta påverkar naturligtvis inte avtalsvillkoren i sig, utan får i stället genomslag på den riskdelning som förväntas inom försäkringstagarkollektivet. Om avtalet däremot avbryts i förtid måste en ny värdering göras utifrån avtalsvillkoren. Uppskattningen av osäkerhetsfaktorernas storlek kommer vid en sådan värdering att variera över avtalets löptid beroende på vad sannolikheten vid värderingstillfället är för att de försäkrade händelserna kommer att inträffa.

Beräkning av försäkringens värde under avtalets löptid

För fondförsäkringsavtal respektive depåförsäkring motsvarar det värde som kommuniceras till en försäkringstagare värdet på de fondandelar respektive depåtillgångar som försäkringsgivaren innehar för försäkringstagarens räkning.⁷ För traditionell livförsäkring består det kommunicerade beloppet dels av ett garanterat belopp, dels av ett icke garanterat värde.

I ömsesidigt verkande försäkringsföretag består försäkringstagarnas icke-garanterade värde i huvudsak av preliminärt fördelade överskott, s.k. återbäring. I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag består försäkringarnas icke-garanterade värde i stället av s.k. villkorad återbäring. I dessa bolag ska en direkt koppling finnas mellan försäkringsavtalet, värdet av försäkringens icke-garanterade del och bolagets balansräkning.

För premiebestämd livförsäkring i ömsesidigt verkande försäkringsföretag fördelas överskottet mellan försäkringstagarna i huvudsak enligt den s.k. retrospektivreservmetoden. Metoden innebär som nämnts en utjämningsfunktion över tiden av försäkringens värdetillväxt och det är ovanligt att det i avtalet regleras hur och när överskottsmedel ska fördelas till försäkringstagarna. Metoden

---

⁷ Fondförsäkringsavtalet innehåller vissa försäkringsmoment som kan behöva tas hänsyn till i samband med en flytt.

syftar till att minska risken för att försäkringarnas värde ska behöva sättas ned kort innan försäkringsutbetalningen ska påbörjas. För försäkringar vars värde beräknas över tiden med retrospektivreservmetoden är det ofta fråga om att rimligt rättvist fördela företagets faktiska kostnader på de enskilda försäkringsavtalen.

I ömsesidigt verkande försäkringsföretag behöver värdet av de överskott som kommuniceras till försäkringstagare, till skillnad från vad som gäller i vinstutdelande livförsäkringsföretag, inte sammanfalla med värdet på de överskottsmedel som redovisas i konsolideringsfonden i försäkringsföretagets balansräkning. Värdet av de tillgångar som företaget har för försäkringstagarnas räkning kan alltså vara både högre och lägre än det samlade försäkringsvärdet, dvs. summan av de garanterade beloppen och de preliminärt fördelade överskotten som har kommunicerats till försäkringstagarna. Skillnaden däremellan utgör den s.k. kollektiva konsolideringen.

Om företagets kollektiva konsolidering är positiv är summan av de värden som kommuniceras till försäkringstagarna mindre än värdet av de tillgångar som försäkringarnas värde svarar mot. Om den kollektiva konsolidering däremot är negativ gäller det omvända, dvs. det värde som kommuniceras till försäkringstagarna är större än motsvarande tillgångar.

För förmånsbestämda tjänstepensioner som tryggas i livförsäkringsföretag fördelas överskott vanligtvis med den s.k. pensions-tilläggsmetoden. I ett sådant avtal har arbetsgivaren åtagit sig att utge pension av en bestämd storlek – uttryckt som ett visst garanterat belopp eller som en viss procent av slutlönen – till den anställde. Arbetsgivaren köper en försäkring som ska täcka åtagandet och premien som arbetsgivaren betalar kan ändras under premiebetalningstiden. Att villkoren ändras kan bero på löneutvecklingen för den anställda eller på förändringar avseende tiden för utbetalning. Principen är således att premien kan anpassas under inbetalningstiden för att hela tiden motsvara den förmån som arbetsgivaren har åtagit sig att betala till den anställde. Fördelning av överskott kan här antingen gynna försäkringstagaren (arbetsgivaren), t.ex. genom att framtida premier rabatteras med hjälp av överskott, eller gynna de försäkrade, antingen genom att pensioner under utbetalning kan värdesäkras (inflationsskyddas) eller genom att fribrevsvärden räknas upp.

Beräkning av försäkringens värde i samband med en flytt

Vilket värde en försäkring ska åsättas i samband med en flytt är, som nämnts ovan, bland annat beroende av en prövning av sannolikheten för att utbetalning ska ske. Vid en sådan beräkning uppkommer också frågan om vilket belopp utbetalningarna skulle uppgå till om avtalet hade löpt vidare. Utgångspunkten i nu gällande lagstiftning för flytträtt är att flyttvärdet ska motsvara det belopp försäkringstagaren hade varit berättigad till om han eller hon hade stannat kvar i det befintliga försäkringsavtalet (se prop. 2006/07:26 s. 27). En försäkringstagare har, enligt bestämmelser i FAL, vid flytt rätt till det tekniska återköpsvärdet av försäkringen. I enlighet med bestämmelserna i FRL har försäkringstagaren därutöver, och i tillämpliga fall, rätt till den återbäring som försäkringen bidragit till. Från det totala värdet som åsätts den specifika försäkringen ska avdrag göras för kostnader hänförliga till flytten. Det innebär således att även bedömningen vid flytt är beroende av avtalets konstruktion och den försäkrades hälsotillstånd.

Som beskrivits ovan motsvaras det kommunicerade värdet av fondförsäkring och depåförsäkring av värdet på de fondandelar respektive depåtillgångar som försäkringsföretaget innehar för försäkringstagarens räkning. Det kommunicerade värdet utgår därmed från marknadsvärdet av de tillgångar som är hänförliga till det specifika försäkringsavtalet. För traditionell livförsäkring däremot är utgångspunkten annorlunda då det kommunicerade beloppet består dels av ett garanterat belopp, som kan vara både högre eller lägre än den avsättning som företaget gör för försäkringen, dels av ett icke garanterat värde. Därutöver kan det finnas överskottsmedel, i form av en riskbuffert inom kollektiv konsolidering, som inte kommunicerats och som kan komma att fördelas som återbäring i framtiden.

Det finns olika möjliga utgångspunkter beträffande hur återköpsvärdet av en försäkring ska räknas fram i samband med en överföring. En utgångspunkt skulle kunna vara att försäkringstagaren ska ha rätt till det aktuella marknadsvärdet av de tillgångar som hör till försäkringen. En annan utgångspunkt skulle kunna vara att värdet ska motsvara det värde som försäkringstagaren hade varit berättigad till om han eller hon hade stannat kvar i det befintliga försäkringsavtalet. I det senare fallet finns en tydlig koppling mellan återköpsvärdet av försäkringen och den garanti som försäkringsföretaget åtagit sig i samband med att avtalet slöts. I det tidigare fallet däremot skulle en flytt innebära att det som för-

säkringsgivaren åtagit sig i avtalet upphör att gälla i samband med att försäkringstagaren begär att få flytta försäkringen. Oavsett utgångspunkt är det rimligt att i beräkningen av försäkringens värde beakta kostnader hänförliga till försäkringsavtalet.

Osäkerheten om försäkringstagarnas egentliga hälsotillstånd innebär att det är först i efterhand som vissa försäkringar med säkerhet kan värderas, vilket försvårar beräkningen av återköpsvärdet. De försäkringar som avses är sådana utan efterlevandeskydd samt övriga försäkringar om det saknas förmånstagare. Orsaken är att försäkringsföretaget inte med säkerhet kommer att betala ut försäkringens värde i dessa fall. Om försäkringstagaren avlider innan utbetalning påbörjats eller under utbetalningstiden uppstår i stället arvsvinster som fördelas till övriga försäkringstagare med samma typ av försäkring. Även för försäkringar med efterlevandeskydd finns visserligen ett osäkerhetsmoment avseende tidpunkten för utbetalning. Att försäkringens värde någon gång ska betalas ut är däremot klart.⁸

Bedömningen av försäkringstagarens hälsotillstånd vid tidpunkten för en överföring får således för försäkringar där osäkerhet råder om huruvida utbetalning kommer att ske stor betydelse för förmögenhetsfördelningen mellan flyttande och kvarvarande försäkringstagare. En ensidig rättighet för försäkringstagarna att avbryta avtalet i förtid, med det informationsövertag om det egna hälsotillståndet som de har gentemot försäkringsgivaren, skulle i många fall omöjliggöra den riskutjämning som försäkringsföretagets verksamhet vilar på. Som nämnts tidigare finns i ett sådant läge en risk för moturval, vilket skulle kunna få till följd att vissa försäkringskollektiv till övervägande del skulle komma att utgöras av personer med bättre hälsa och omvänt. Ett sätt för ett företag att hantera eventuella negativa konsekvenser av en överföring är att, för vissa försäkringar, kräva att försäkringstagaren fyller i en hälso-
prövning eller lämnar in ett läkarutlåtande, för att på så sätt närmare kunna värdera den avflyttande försäkringstagarens hälsotillstånd och vilken påverkan det ska ha på försäkringens värde. Ett sådant förfarande kan resultera i att den försäkrade medges flytt alternativt inte kan medges flytt, eller medges flytt efter en avräkning för värdet av arvsvinster.

---

⁸ Som tidigare nämnts gäller detta under förutsättning att förmånstagare finns.

Villkoren skulle också kunna bestämmas så att avdrag på försäkringens värde görs för minskade stordriftsfördelar. Detta gäller inte enbart de fördelar som uppstår när fasta kostnader slås ut på flera försäkringstagare, utan även den skalekonomi som uppnås genom att den genomsnittliga risken i ett försäkringsföretags försäkringsportfölj minskar när fler avtal knyts till portföljen. Detta är dock inte en metod som används i någon högre utsträckning i praktiken.

9.4.2 Kostnaderna förknippade med flytt av en försäkring

Vilka kostnader uppstår?

När ett försäkringsavtal upphör i förtid, på grund av att försäkringsavtalet återköps eller flyttas, uppstår kostnader för försäkringsföretaget. Hur dessa kostnader ska fördelas kan ge upphov till intressekonflikter vilket främst är ett problem beträffande ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Där är det försäkringstagarna kollektivt som via konsolideringsfonden i allt väsentligt svarar för företagets riskkapital. Problemet kan emellertid även i mindre utsträckning uppstå i fondförsäkring och i vinstutdelande livförsäkringsbolag i de fall där kostnadsuttaget inte är individualiserat.

Vid en flytt av pensionskapital uppstår flyttkostnader, vilka avser de administrativa kostnader som är förknippade med att hantera flytt in respektive flytt ut av pensionskapital. Till detta kommer övriga kostnader i form av avräkningar från värdet som kan behöva göras i form av marknadsvärdesjustering eller avräkningar för värden som är relaterade till försäkringsrisk såsom arvsvinster eller avdrag för oamorterade anskaffningskostnader.

De administrativa kostnaderna uppstår eftersom avgivande försäkringsföretag måste ha en fungerande administration för att kunna hantera flytten av försäkringssparandet. När en flytt är aktuell måste det avgivande försäkringsföretaget också säkerställa att försäkringsavtalet om pensionsförsäkring som försäkringens värde ska överföras till, vare sig det är hos samma eller annat försäkringsföretag, lever upp till de skattemässiga krav som ställs för att överföringen inte ska anses vara ogiltig.

Fördelning av kostnaderna

Utöver direkta kostnader kan försäkringsföretaget drabbas av uteblivna framtida intäkter av olika slag, vilka hade kommit företaget till del om avtalet hade fullföljts. Samtidigt kan ett förtida upphörande av ett avtal leda till att försäkringsföretaget undgår vissa framtida kostnader för detta.

Kostnaderna drabbar olika parter beroende på vilken associationsform som verksamheten bedrivs i. I vinstutdelande livförsäkringsbolag kan de administrativa flyttkostnaderna och avräkningar relaterade till försäkringsrisker (såsom arvsvinster) belasta resultatet och därmed aktieägarna. Kostnaderna kan i dessa bolag även påverka försäkringstagarna, beroende på hur riskfördelningen mellan aktieägare och försäkringstagare har reglerats i försäkringsavtalet. I ömsesidigt verkande försäkringsföretag är det försäkringstagarna som finansiera verksamheten och påverkas av kostnaderna av att försäkringsavtal upphör i förtid.

Den genomgående principen för att hantera kostnader som uppstår vid en flytt är att det är de flyttande kunderna som ska bära dessa, om kostnaderna inte täcks av de avgifter som redan har tagits ut under avtalstiden. De hanteringskostnader som uppstår för företaget i samband med att en försäkringstagare flyttar kan täckas av flyttavgifter samt av övriga avgifter i form av avräkningar eller avdrag i vissa fall, som minskar flyttvärdet. Om kostnaderna inte fördelas på de kunder som faktiskt flyttar kan det som nämnts ovan finnas möjlighet att kostnaderna fördelas i förväg mellan försäkringstagare med försäkringsavtal som innehåller en rätt till flytt, i annat fall finns det en risk att dessa kostnader övervältras i efterhand på andra försäkringstagare.

Det finns olika former av avgiftsuttag, vilka kan anpassas till olika typer av pensionsförsäkringar och hur de har distribuerats. Det kan vara fasta avgifter eller avgifter relaterade till det värde som ska flyttas, t.ex. en procentsats av detta. Det senare kan vara ett sätt för företaget att kompensera sig för anskaffningskostnader, till exempel ersättning till säljare eller förmedlare. Det förekommer även att mottagande företag erbjuder sig att betala vissa flyttkostnader för den inflyttande kunden.

Det förekommer att avgifter eller eventuella avdrag kan minska i takt med att tid förflutit sedan avtalet tecknades. De olika konstruktionerna speglar möjligheten att täcka de administrativa flyttkostnaderna genom flyttavgifter och att täcka övriga kostnader för

exempelvis anskaffningskostnader genom att göra avdrag på flyttvärdet. Skälet är att försäkringsföretagen vill kompensera sig för de initiala kostnaderna – exempelvis provisioner – som de har haft och som annars skulle belasta antingen aktieägare eller försäkringstagare beroende på företagsform.

För en närmare beskrivning av försäkringsföretagens villkor vid flytt av försäkringssparande, se redogörelsen av kartläggningen, avsnitt 8.11.

9.4.3 Prissättning av och villkoren i det nya avtalet

I det mottagande företaget är det liksom vid annan nyteckning än vid flytt, normalt av vikt att villkor för det nya försäkringsavtalet utformas på ett sådant sätt att befintliga försäkringstagare eller aktieägare kompenseras för den affärsrisk som avtalet medför. Vid en flytt av pensionskapital är dock omfattningen av risken att fel villkor uppställs betydligt större då det kan vara betydande belopp som flyttas in. I främst ömsesidigt verkande försäkringsföretag finns annars en risk att befintliga försäkringstagare finansierar försäkringsföretagets expansionskostnader utan att få någon ekonomisk kompensation för detta.

I praktiken kan bedömningen av affärsrisken leda till att ett försäkringsföretag inte är villigt att ta emot det flyttande kapitalet eller att försäkringstagaren finner de erbjudna villkoren oacceptabla. Det mottagande företaget kan nämligen ha skäl att göra en annan bedömning vid premieberäkningen än vad det avgivande företaget gjorde vid beräkningen av värdet vid återköpet. Av samma skäl kan det mottagande företaget tänkas ställa upp andra krav, exempelvis att den presumtive försäkringstagaren genomgår samma typ av hälso-prövning som vid annan nyteckning för att bättre kunna bedöma risken med den eventuellt inflyttande kunden.

9.5 Särskilda överväganden om flytträttens omfattning

Utredningen har tidigare redogjort för de principer som bör vara vägledande i förslaget om regler för flytträtt. Bland annat fastställdes att regler om flytträtt ska säkerställa en konkurrensneutralitet på försäkringsmarknaden. För att inte gynna vissa

företag framför andra bör förslaget således i möjligaste mån vara neutralt med avseende på dels olika företagsformer, dels olika former av försäkringssparande. För att säkerställa ett gott konsumentskydd bör utgångspunkten vara att försäkringstagare, oavsett tidpunkten för tecknandet av försäkringsavtalet, bör omfattas av likalydande regler om flytträtt. Utgångspunkten är därmed att retroaktiva och framåtverkande regler i möjligaste mån ska anpassas till varandra.

Som tidigare påpekats är det dock inte möjligt att bortse från att det kan finnas sakliga skäl för avvikelser från dessa principer, exempelvis vad gäller flytträttens omfattning. Principerna till trots finns därmed ett behov av att analysera faktorer som kan påverka i vilken mån olika försäkringsformer skulle kunna omfattas av utredningens förslag om flytträtt och om det finns faktorer som påverkar möjligheten att införa såväl retroaktiva som framåtverkande regler på området.

Inledningsvis är det värt att notera att i och med att vissa krav och begränsningar framgår såväl av den civilrättsliga lagstiftningen som av den skatterättsliga lagstiftningen kan ändringar behöva göras i både FAL och IL för att föreslagna ändringar ska få genomslagskraft. Utredningen återkommer till detta nedan.

9.5.1 Särskilt om kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar

Nu gällande lagstadgade flytträttsregler omfattar endast vissa typer av individuella försäkringar som tecknats efter den 1 juli 2007. Det innebär att reglerna inte omfattar kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar. I förarbetena till FAL motiverar lagstiftaren denna begränsning bland annat med att regler beträffande individuell försäkring om ansvarsinträde, uppsägning och ändring passar mindre väl för kollektivavtalsgrundad försäkring. Vidare betonas i det sammanhanget vikten av att dels klargöra innebörden av kollektivavtalsgrundade försäkringar, dels ge stöd åt vissa konstruktioner och villkor som avviker från det brukliga inom annan försäkring, framför allt åt arbetsrättens inflytande på systemet. Behovet av att de försäkrade skyddas i vissa särskilt viktiga avseenden framhålls samtidigt (se prop. 2003/04:150 s. 343).

Lagstiftaren fastslår i det sammanhanget att utvecklingen på kollektivavtalsområdet ska beaktas i samband med utformningen av

lagstiftningen. Denna ska inskränkas till att slå fast vissa huvudprinciper som är förenliga med den mångfald av lösningar som förekommer på området samtidigt som den ska säkerställa att de försäkrade ges ett visst minimiskydd. I förarbetena till FAL anges även att det är just existensen av ett kollektivavtal som motiverar att den försäkrade inte behöver samma skydd av lagregler (se prop. 2003/04:150 s. 344 och s. 351 f.). Att de försäkrade företräds av en arbetstagarorganisation i förhandlingarna kring utformningen av försäkringen och dess villkor, anses säkerställa att de försäkrades intressen tillvaratas i tillräckligt hög grad för att motivera undantag från kravet på att låta den enskilde både fritt välja och fritt flytta mellan försäkringslösningar och försäkringsgivare.

Som ett första steg i analysen bör lyftas de faktorer som talar för respektive emot att flytträttsregler bör omfatta även kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar.

Den försäkrades ställning inom kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring

Tidigare analyser på området gör ofta gällande att det faktum att den försäkrade vid kollektivavtalsgrundad försäkring företräds av en arbetstagarorganisation i förhandlingarna kring utformningen av försäkringen och dess villkor innebär att de försäkrades intressen tillvaratas i tillräckligt hög grad för att motivera undantag från kravet på att låta den enskilde arbetstagaren både fritt välja och fritt flytta mellan försäkringslösningar och försäkringsgivare.

I detta sammanhang är det dock viktigt att framhålla att det kan vara svårt för en arbetstagarorganisation att ta hänsyn till alla försäkrades intressen och preferenser, vilket kan påverka behovet av en flytträtt för den enskilde. Det faktum att de försäkrades preferenser kan förändras över tid förstärker ytterligare svårigheten för en organisation att anpassa utbudet av försäkringar till alla försäkrade. Till detta hör den försäkrades begränsade möjlighet att påverka utbudet av godkända försäkringsgivare och försäkringslösningar kan innebära att han eller hon känner ett behov av en annan försäkringslösning än de som erbjuds inom ramen för ett specifikt avtalsområde, det kan till exempel vara fallet om man bytt anställning och arbetar inom ett annat kollektivavtalsområde.

Det är dock möjligt att argumentera för att den senaste tidens utveckling på kollektivavtalsområdet, som innebär att man inom

ITP-planen och avtalspension SAF-LO infört kollektivavtalad flytträtt mellan de av avtalsparterna valda försäkringsföretagen, till viss del säkerställer att den försäkrade kan anpassa försäkringslösningen till sina preferenser. Samtidigt kan det upphandlingsförfarande som ligger till grund för valet av försäkringsföretag, med ett antal bestämda kriterier som företagen måste uppfylla för att få erbjuda sina produkter, bidra till en viss likriktning av de produkter som erbjuds inom ramen för ett visst kollektivavtalsområde. En annan aspekt är att den kollektivavtalade flytträtten inte medger rätt att flytta mellan olika avtalsområden, vilket är en begränsning för de arbetstagare som är rörliga på arbetsmarknaden. Detta skulle tala för att den flytträtt som utvecklats inom vissa kollektivavtalsområden inte täcker alla väsentliga behov av att kunna flytta pensionskapital.

Det finns även faktorer som talar emot att individen bör ha en rätt att fritt välja försäkringsgivare och försäkringsprodukt på kollektivavtalsområdet. Ett viktigt sådant argument är det att individen, genom att välja att bli medlem i en arbetstagarorganisation, har gjort ett medvetet val att avsäga sig vissa individuella rättigheter och i stället ge denna organisation rätten att representera och föra hans eller hennes talan i vissa frågor. Utifrån ett sådant resonemang kan hävdas att en individ inte kan ingå i ett kollektiv som via sin organisation förhandlar med arbetsgivarsidan och samtidigt ha rätt att fritt fatta individuella beslut som strider mot det som förhandlats fram centralt. I de förhandlingar som förs mellan arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer utgår företrädarna för organisationerna från kollektivets preferenser. Det går dock inte att bortse från att enskilda individer i kollektivet kan ha intressen som inte överensstämmer med dessa. Att en individ trots detta gjort ett medvetet val att avsäga sig rätten att föra fram sina egna preferenser kan sägas tala mot att han eller hon ska ha en möjlighet att frångå det centrala avtalet som tagits fram. På kollektivavtalsområdet måste således en avvägning göras mellan den enskilde individens intressen och de intressen som kollektivet som helhet kan ha.

Mot detta resonemang talar dock det faktum att kollektivavtalen påverkar även individer som, medvetet eller omedvetet, avstår från att vara medlemmar i arbetstagarorganisationer. Anställda hos en arbetsgivare som är medlem i arbetsgivarorganisation omfattas av det kollektivavtal som tagits fram centralt, oavsett om den anställda själv är medlem i en arbetstagarorganisation. En individ kan således

omfattas av vad organisationer, som hon eller han själv inte bestämt ska företräda honom eller henne, har avtalat fram. I sammanhanget bör man även ta hänsyn till den utveckling som skett under senare tid, med en allt lägre andel av arbetstagarna som väljer att bli medlemmar i arbetstagarorganisationer. Det är av den anledningen svårt att hävda att alla de individer som träffas av ett kollektivavtal avseende vissa frågor frivilligt har av sagt sig rätten att fatta individuella beslut och därmed inte självklart att arbetstagarens möjlighet att fatta individuella val ska begränsas med detta som motiv.

Utifrån ovanstående kan det ifrågasättas om inte en möjlighet för den försäkrade att vid behov flytta sitt sparande även till annan försäkringsgivare än de av kollektivavtalsparterna utpekade och på så sätt anpassa försäkringsskyddet till de egna preferenserna, kan anses vara en förutsättning för att alla försäkringstagare eller försäkrade har samma konsumentskydd i form av flytträtt, oavsett vilket kollektivavtalsområde man tillhör eller om en tjänstepensionsförsäkring är kollektivavtalad eller inte.

Den försäkrades beroende av försäkringsföretagets förvaltning⁹

En av de principer för flytträtt som omnämns tidigare är att den part som bär risken för utvecklingen av försäkringssparandet också är den part som ska ha rätt att flytta. Inom kollektivavtalad tjänstepension förekommer dels förmånsbestämd tjänstepension där arbetsgivare bär den finansiella risken, dels premiebestämd tjänstepension där den försäkrade bär den risken.

Arbetsgivaren kan således i ett avtal utfästa en pensionsförmån (pensionsutfästelse), t.ex. att pensionstagaren ska få ett visst belopp eller en viss andel av lön eller annan ersättning, livet ut eller under en begränsad tid. En sådan utfästelse kan tryggas genom att arbetsgivare tecknar en tjänstepensionsförsäkring. Karakteristiskt för en sådan pensionsförmån är arbetsgivarens skyldighet att säkerställa den utfästa förmånen även om utbetalningarna från försäkringen inte är tillräckliga för att täcka utfästelsen. Detta innebär att en flytträtt för den försäkrade inom förmånsbestämd försäkring skulle innebära risker för arbetsgivaren som till följd av sitt ansvar för pensionsutfästelsen är i behov av kontroll över hur pensionskapitalet utvecklas.

---

⁹ Detta resonemang rör även individuella tjänstepensionsförsäkringar.

När det gäller förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring finns alltså ett visst skyddsbehov för arbetsgivaren som är försäkrings-tagare i dessa pensionslösningar. Detta skyddsbehov kan avse den enskilde arbetsgivaren, men även hela kollektivet av arbetsgivare när tidigare intjänad förmånsbestämd pension ska samordnas med senare intjänad sådan (exempelvis inom ITP-avtalet). Denna ordning innebär att framtida arbetsgivares pensionskostnader påverkas av vad som sedan tidigare finns intjänat. Den försäkrade står däremot inte någon risk för förvaltningen av pensionskapitalet eftersom förmånen är fastställd i pensionsutfästelsen.

I sammanhanget bör även frågan om värdesäkring, eller indexering av utgående pensioner, beröras. Om värdesäkringen är formellt avtalad i pensionsutfästelsen gäller att arbetsgivaren är ansvarig för att pensionerna värdesäkras. Det gäller oavsett om försäkring har tecknats för att trygga förmånen eller om en tecknad försäkring inte täcker upp det som utlovats i utfästelsen. Även i dessa fall saknas ett väsentligt skyddsbehov för den försäkrade.

För arbetsgivaren kan det däremot finnas fördelar med att byta försäkringsgivare genom att flytta pensionskapital inom ramen för förmånsbestämda lösningar. I praktiken är det dock få försäkringsföretag som kan erbjuda förmånsbestämd försäkring som ofta är livsvarig. Det kan dessutom hos dessa företag finnas begränsningar att endast teckna försäkringar av en viss typ eller inom vissa avtalsområden, vilket inskränker handlingsutrymmet. För ömsesidigt verkande försäkringsföretag krävs en bedömning av hur en inflytt av pensionskapital och nya åtaganden ska beaktas och vilken inverkan en sådan flytt har på företagets överskott. Detta för att befintliga försäkringstagares och försäkrades intressen ska kunna tillvaratas. Dessa förhållanden gör att en lagstadgad flytträtt – om en sådan skulle införas för försäkringstagaren (arbetsgivaren) även inom kollektivavtalad, förmånsbestämd försäkring – sannolikt skulle få en begränsad omfattning i praktiken. Det bör även i sammanhanget särskilt poängteras att den frivilliga flytträtten även fortsättningsvis kommer att komplettera den lagstadgade rätten att flytta pensionskapitalet.

Sammantaget kan hävdas att de kostnader och risker för arbetsgivaren som är förknippade med en lagstadgad flytträtt inom förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring är stora. Som framgår av vad som nu sagts har en rätt till flytt för den försäkrade inom denna kategori dessutom ett lågt konsumentskyddsvärde. Detta

måste tas hänsyn till vid utformningen av förslaget till flytträttsregler och vilken omfattning dessa ska ha.

Inom premiebestämd kollektivavtalad tjänstepension är däremot den försäkrade, på samma sätt som för privat livförsäkring, beroende av försäkringsföretagets förvaltning och hur det bedriver sin verksamhet i övrigt. Den förvaltningen har i båda fallen betydelse för att den försäkrade ska få en tillfredsställande pension och en lagstadgad flytträtt för premiebestämda kollektivavtalsgrundade pensioner ger de försäkrade möjlighet att agera för att skydda sitt pensionskapital.

Kollektivavtalets särskilda ställning

Som ett centralt argument mot flytträtt för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar hänvisar 2006 års proposition om flytt av försäkringssparande (prop. 2006/07:26) till begränsningen i FAL, där lagstiftaren i förarbetena anger att kollektivavtalsgrundade försäkringars särställning i förhållande till individuell försäkring motiverar särregler för dessa försäkringar. Den ”avtalsstruktur” som finns på området, där villkoren för försäkringen till stora delar följer av ett kollektivavtal och inte som för övriga försäkringsformer av försäkringsavtalet, kan således komplicera införandet av en utvidgad lagstadgad flytträtt.

Även om en arbetstagarorganisations möjlighet att fullt ut tillgodose de försäkrades, i egenskap av medlemmar, intressen och preferenser kan diskuteras (se ovan), finns det andra faktorer som kan innebära att flytträtt för kollektivavtalsgrundade försäkringar inte nödvändigtvis är önskvärt ur ett konsumentperspektiv. En sådan faktor är flytträttens effekt på kostnader och andra villkor för tjänstepensionsförsäkringarna. I upphandlingen av försäkringsgivare utgår kollektivavtalsparterna från ett antal villkor som försäkringsgivarna ska uppfylla. Dessa villkor har bidragit till en utveckling av de försäkringsprodukter som erbjuds samtidigt som det inneburit en prispress på området, vilket innebär lägre kostnader för de försäkrade. En fullständig och lagstadgad flytträtt på området skulle kunna inverka negativt på de avgifter som nu tas ut. Orsaken är att den inlåsning som finns i nuläget, och som innebär att försäkringstagare endast kan välja och flytta mellan försäkringsgivare bland de av kollektivavtalsparterna godkända företagen, riskerar att inte kunna upprätthållas. En negativ effekt på avgift-

ernas storlek är inte önskvärd ur ett konsumentperspektiv, inte minst med hänsyn tagen till avgiftens stora betydelse för den slutgiltiga storleken på pensionen. Risken för att fler försäkringstagare väljer att flytta vid en lagstadgad och allomfattande flytträtt skulle kunna innebära en risk att försäkringsföretag inte längre är beredda att erbjuda försäkringar till det pris som kollektivavtalsparterna sätter upp som krav i upphandlingarna. Kostnaderna för den formen av försäkringar riskerar därmed att stiga.

I den mån prispressen på kollektivavtalsområdet har spillt över även på avgifterna för individuella försäkringar, skulle införandet av en lagstadgad flytträtt på kollektivavtalsområdet kunna påverka prinsnivån på dessa marknader. I det sammanhanget bör dock uppmärksammas att det utanför kollektivavtal har genomförts provisionsfria upphandlingar på företagsnivå, men att man vid en jämförelse av kostnadsnivån måste ta hänsyn till att nu nämnda planer inkluderar rådgivningskostnader i form av provisioner.

Mot resonemanget att ökade möjligheter för försäkrade att flytta sitt sparande kan påverka avgifternas storlek negativt talar den kollektiva flytträtt som kollektivavtalsparterna har på vissa avtalsområden. I likhet med en flytträtt för de försäkrade innebär den kollektiva flytträtten en ökad risk att förlora kunder. Kollektivavtalsparterna har t.ex. i samband med utgången av avtalstiden eller uppsägning av förmedlingsavtalet, rätt att utan de försäkrades yrkande eller medgivande, begära att hela det intjänade pensionskapitalet för ett helt bestånd försäkringar flyttas från ett försäkringsföretag till ett annat. Den kollektiva flytträtten har trots den mer omfattande verkan en sådan flytt skulle ha till synes inte påverkat premienivåerna.

Vad som nu sagts innebär att det finns ett behov av att närmare analysera om den begränsade möjligheten till flytt som i allt högre grad har införts för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar kan anses vara tillräcklig utifrån ett konsumentperspektiv och vilka konsekvenserna kan bli av en mer omfattande flytträtt på området. I detta sammanhang är det viktigt att poängtera att det inom vissa avtalsområden i dagsläget inte finns någon eller mycket begränsad flyttmöjlighet, vilket innebär att de försäkrades rätt att flytta skiljer sig åt mellan avtalsområdena (se avsnitt 8.4).

Begränsningar i flytträttens omfattning innebär begränsningar i konsumentskyddet

En viktig nackdel med att, i likhet med dagens flytträttsregler, inte låta kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar omfattas av en utvidgad lagstadgad flytträtt är att det skulle innebära att målet om ökat konsumentskydd inte träffar alla försäkringstagare eller försäkrade lika. Det skulle innebära att konsumentskyddet i form av flytträtt även i fortsättningen är beroende av vilket yrke och därmed avtalsområde man tillhör. Syftet med flytträtten som konsumentskydd kommer endast att uppnås till en begränsad del, då kollektivavtalade tjänstepensioner är en dominerande och starkt växande del av pensionsmarknaden. Även om, eller när, kollektivavtalad flytträtt införs inom övriga avtalsområden möjliggör det inte flytt av pensionskapital mellan kollektivavtalsområden. Dessutom innebär det att konkurrensen mellan försäkringsföretagen skulle begränsas.

En begränsad flytträtt innebär också att möjligheten för försäkringsföretagen att konkurrera på lika villkor hämmas i och med att vissa företag tillåts att konkurrera om såväl nya som gamla kunder på alla delmarknader medan andra inte har tillträde till kollektivavtalsmarknaderna. Detta problem förefaller dock att minska i och med utvecklingen på marknaden för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar, där möjligheten att välja försäkringsgivare ökat i allt högre utsträckning i samband med att parterna inom olika avtalsområden öppnar upp för förvaltning hos olika försäkringsföretag. Detta gäller framför allt på avtalsområden med en upphandlingsmodell som innebär att alla försäkringsföretag som uppfyller vissa kriterier tillåts erbjuda sina produkter jämfört med avtalsområden med upphandlingsmodeller där ett mer begränsat antal leverantörer väljs ut. Oavsett modell innebär den formen av upphandling att de försäkringsföretag som inte kan uppfylla de uppställda kriterierna inte heller i framtiden kommer att tillåtas inträde till marknaden. Till detta hör också att det fortfarande finns avtalsområden där arbetsmarknadens parter inte förhandlat fram en flytträtt.¹⁰ Utan ett lagstadgat krav på flytträtt går det heller inte att bortse från kollektivavtalsparternas möjligheter

---

¹⁰ Som tidigare nämnts kan flytt inom dessa avtalsområden ändå medges i vissa fall. I dessa fall är det emellertid ett försäkringsföretag som själv väljer att erbjuda de försäkrade möjligheten att flytta och det är således ingenting som förhandlats fram centralt av kollektivavtalsparterna.

att i framtiden omförhandla avtal och begränsa, eller helt ta bort, flyttmöjligheterna.

9.5.2 I vilken utsträckning kan den försäkrade ges rätt att avsluta ett försäkringsavtal genom flytt när avtalet har ingåtts av arbetsgivaren?

Försäkringsavtalslagen och avtal om tjänstepensionsförsäkring

I FAL regleras i första hand förhållandet mellan avtalsparterna i ett försäkringsavtal, dvs. försäkringstagaren som tecknar försäkringen och försäkringsföretaget. Den försäkrade definieras vid personförsäkring som den på vars liv eller hälsa en försäkring gäller (se 1 kap. 4 § FAL). Huvudregeln är att försäkringstagaren ingår och avslutar avtalet oavsett vem som är försäkrad eller ersättningsberättigad genom förmånstagarförordnande. Förfoganden över avtalet måste dock godkännas av den försäkrade eller annan ersättningsberättigad som också regelmässigt är oåterkalleliga förmånstagare, om detta inskränker dennes rätt (14 kap. 9 § andra stycket FAL).

I 1 kap. 5 § FAL finns en dispositiv regel som ger förfoganderätt till den försäkrade i vissa avseenden. När en arbetsgivare tecknar en individuell personförsäkring till förmån för en anställd på dennes liv eller hälsa, anses den anställde som försäkringstagare vid tillämpning av bestämmelserna i 10 kap. om information till försäkringstagare när ett försäkringsavtal har träffats, vid tillämpning av 14 och 15 kap. – som rör förfogande över försäkringen i vissa avseenden och förhållandet till borgenärerna – samt i fråga om rätten till försäkringsersättning i övrigt. Detta således om inte annat har avtalats. En försäkringstagare ges även rätt till återköp och flytt enligt 11 kap. 5 § FAL – en rätt som dock inte omfattar en försäkringstagare som är arbetsgivare och som tecknat kollektivavtalad försäkring.

I 20 kap. 1 § första stycket FAL stadgas att bestämmelser om kollektivavtalsgrundad personförsäkring tillämpas på personförsäkringar som

1. tecknas av arbetsgivare för att ge skydd åt anställda,
2. meddelas enligt ett i försäkringsvillkoren angivet kollektivavtal som har slutits mellan en arbetsgivarorganisation och en arbetstagarorganisation, och
3. tecknas hos ett försäkringsbolag enligt kollektivavtalet.

I sista stycket i denna paragraf läggs fast att om en försäkrad enligt kollektivavtalet får överenskomma med försäkringsbolaget om en särskild utformning av försäkringsskyddet, anses en sådan överenskommelse som en del av den kollektivavtalsgrundade försäkringen. Detta gäller alternativ ITP (s.k. tiotaggarlösning) och valmöjligheter för den försäkrade vad gäller förvaltningen av premierna (s.k. kryssval). Sättet att utse försäkringsbolagen ska framgå av kollektivavtalet (se prop. 2003/04:150 s. 347 och 348).

I 20 kap. 2 § FAL finns en bestämmelse som stadgar att en arbetsgivare som ingår avtal om kollektivavtalsgrundad försäkring med försäkringsbolaget är försäkringstagare, men att i frågor som rör förfogande över försäkringen i vissa avseenden (14 kap.), förhållandet till borgenärerna (15 kap.) och frågan om rätten till försäkringsersättning i övrigt anses varje försäkrad som försäkringstagare. Detta förutsatt att försäkringen gäller för den försäkrades liv eller hälsa. Som nämnts har enligt 14 kap. 9 § FAL försäkringstagaren rätt att förfoga över försäkringen genom överlåtelse, pantsättning eller annars på annat sätt än genom förmånstagarförordnande. Den försäkrade kan således förfoga över försäkringen på dessa sätt. Av förarbetena till FAL framgår att arbetsgivaren intar ställningen som försäkringstagare i frågor som rör själva avtalet – ingående, ändring och upphörande – samt i fråga om premiebetalningarna (se prop. 2003/04:150 s. 638).

Kollektivavtalsgrundad personförsäkring regleras således särskilt i 20 kap. FAL och reglerna får anses gälla om inte annat avtalats i kollektivavtal (se 1 kap. 6 § första stycket och 7 § 4 FAL). Arbetsmarknadens parter har genom sådana avtal reglerat bl.a. den försäkrades förfoganderätt inför tecknandet av en försäkring. För premiebestämda lösningar – som blir allt vanligare – får den försäkrade välja försäkringsskydd, kapitalförvaltning och försäkringsbolag enligt på olika sätt bestämda ramar (se avsnitt 8.4). Avvikelser från den dispositiva förfoganderätten som finns i 20 kap. FAL är relativt vanliga för premiebestämda försäkringar. Det kan även konstateras att den försäkrade regelmässigt bär risken för utfallet på tjänstepensionsförsäkringen i förhållande till arbetsgivaren vid sådana försäkringar också när de är kollektivavtalade. I dessa fall har den försäkrade flytträtt om det medges inom de ramar som kollektivavtalet, försäkringsgivaren eller arbetsgivaren råder över.

För individuella tjänstepensionslösningar med försäkringar som är tecknade för att trygga pensionsutfästelser utanför kollektivavtalsområdet följer arbetsgivaren vanligtvis den dispositiva för-

foganderätt som följer av FAL (se 1 kap. 5 §). När en utfästelse riktar sig till en större mängd anställda men också när utfästelse görs till enstaka individer är det relativt vanligt att arbetsgivarna på egen hand eller genom försäkringsförmedlare upphandlar försäkringsgivare och försäkringslösningar samt ställer upp ramar för avtalen på liknande sätt som inom kollektivavtalen. I dessa lösningar får den försäkrade förfoganderätt och flytträtt inom de ramar som arbetsgivaren ställer upp. Den försäkrade står även här risken för utfallet av tjänstepensionsförsäkringen när lösningen är premiebestämd, vilket den vanligtvis är.

Inkomstskattelagen och tjänstepensioner

En tjänstepensionsförsäkring definieras i 58 kap. 7 § IL som en pensionsförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare åtagit sig att betala samtliga premier för. Med försäkrad avses i 58 kap. 8 § IL den på vars liv försäkringen tecknats. Vidare stadgas i 58 kap. 9 § IL att den försäkrade ska vara försäkringstagare i fråga om annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring.

Den frivilliga flytträtten läggs fast i 58 kap. 18 § tredje stycket IL. Enligt den bestämmelsen får överföring av hela pensionsförsäkringens värde ske till en ny pensionsförsäkring om försäkringstagaren tecknar den i samband med överföringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad.

Det kan således konstateras att nu gällande skatterättsliga regler inte tillåter att den försäkrade (som inte är försäkringstagare) flyttar en tjänstepensionsförsäkring. Förfogandet måste i så fall ske för arbetsgivarens räkning med stöd av fullmakt.

Andra överväganden kring den försäkrades förfoganderätt över en kollektivavtalsgrundad eller individuell tjänstepensionsförsäkring

Tjänstepension ingår normalt i anställningsavtal som grundas på kollektivavtal. Om kollektivavtal saknas är någon form av tjänstepension ändå vanligt förekommande. Dessa försäkringar liknar ofta kollektivavtalad tjänstepension.

Nivån för förmånsbestämd pension eller arbetsgivarens kostnad för premiebestämd pension är en förhandlingsfråga mellan arbets-

givaren och den anställde. Tjänstepensionsförsäkringar tryggar normalt ett annat avtal, dvs. en utfästelse från arbetsgivaren om pension och att pensionen ska utbetalas på ett visst sätt och bestå av vissa delar. Försäkringsavtalet utformas för att överensstämja med utfästelsen. Detta gäller oavsett om pensionsutfästelsen är kollektivavtalad eller individuell. Av pensionsutfästelsen framgår normalt vilka pensionsvillkor som ska gälla, vilket ansvar arbetsgivaren har samt vilka eventuella valmöjligheter den försäkrade har. Det bakomliggande avtalet för individuell eller kollektivavtalad tjänstepensionsförsäkring regleras inte i FAL utan följer arbetsrättsliga regler och praxis på arbetsmarknaden.

Arbetsgivaren är försäkringstagare, men intar denna ställning som nämnts främst i frågor som rör själva avtalet och premiebetalningen. I övrigt har den försäkrade förfoganderätten (se 1 kap. 5 § och 20 kap. 2 § FAL). Det är arbetsgivaren som ansvarar för att trygandet i avtalet blir korrekt i förhållande till pensionsutfästelsen och att försäkringen som tecknas följer överenskommelsen om pension. Pensionsutfästelsens innehåll är en del av pensionsavtalet och båda parter har intresse av att åtagandena i utfästelsen uppfylls genom försäkringen. De har därmed även ett intresse av att kunna kontrollera försäkringsavtalet.

Under anställningstiden ligger det således både i arbetsgivarens och i den försäkrades intresse att det finns en effektiv och trygg hantering av premiebestämd tjänstepension. Efter anställningstidens slut har arbetsgivaren inte längre någon skyldighet att betala premier, i stället flyttas ansvaret över till nästa arbetsgivare för de pensioner som kommer att tjänas in i framtiden. En annan sak är att det för det fribrev som uppstått, enligt kollektivavtalet även fortsättningsvis gäller vissa regler som arbetsgivaren har att rätta sig efter.

I de fall arbetsgivaren har försummat att betala in premier eller har betalat in för låga premier, kvarstår dock betalningsansvaret för intjänad pension även efter den aktuella anställningstiden. Arbetsgivaren kan då bli skyldig att retroaktivt betala in de premier som saknas. När det gäller kollektivavtalad försäkring gör arbetsgivaren i dessa fall en retroaktiv inbetalning till valcentralen som sedan slussar pengarna vidare till rätt försäkrad. Om arbetsgivaren inte kan fullgöra denna skyldighet träder kollektivavtalsgarantin i stället in. När det gäller individuell tjänstepension är det arbetsgivare och arbetstagare som ska komma överens om hur arbetstagaren ska

kompenseras om arbetsgivaren har försummat sin förpliktelse att betala premier.

I samband med övergång till premiebestämd tjänstepensionsförsäkring har den finansiella risken förts över från arbetsgivaren till den försäkrade. Ett av motiven för att övergå från förmånsbestämd- till premiebestämd tjänstepensionsförsäkring var att arbetsgivarens pensionskostnader skulle vara förutsägbara. Detta uppnåddes genom att arbetsgivarens ansvar begränsades till att betala premier enligt i kollektivavtalet föreskriven nivå. Premienivåerna utgick från den ungefärliga kostnaden som arbetsgivarna haft för tidigare förmånsbestämda pensionsplaner och nyttan för de försäkrade var att de skulle få förfoga över pensionskapitalets avkastning, i stället för att som tidigare få en fastställd förmån, i de flesta fall utan formell rätt till uppräknings.

Arbetsgivarens ansvar vid premiebestämd pension är således i huvudsak endast att fullgöra premiebetalningen enligt anställningsvillkor och kollektivavtal. Det är därmed den försäkrade som får bära konsekvenserna av hur pensionskapitalet utvecklas och med det följer rimligtvis i princip en förfoganderätt över hur pensionskapitalet förvaltas.

Dessa förfogandemöjligheter för den försäkrade måste emellertid utövas inom försäkringsavtalets ram och därmed följa den bakomliggande pensionsutfästelsen. Regeln om den försäkrades förfoganderätt i FAL är därför dispositiv, oavsett om det är fråga om individuell- eller kollektivavtalad tjänstepensionsförsäkring. Förfoganderätten gäller således endast inom ramen för pensionsutfästelsen.

Oavsett om pensionsutfästelsen har sin grund i kollektivavtal eller inte torde det därför strida mot både allmänna avtalsrättsliga principer och syftet bakom arbetsgivarägda tjänstepensionsförsäkringar att införa en undantagslös, lagstadgad flytträtt till förmån för den försäkrade. Den försäkrades flytträtt skulle i så fall gälla i förhållande till försäkringsbolaget som den försäkrade inte har något avtalsförhållande till, men också till arbetsgivaren och därmed inskränka den arbetsrättsliga avtalsfriheten. Om den försäkrade ges rätt att avsluta försäkringsavtalet innan arbetsgivaren fullgjort sina åtaganden enligt pensionsutfästelsen skulle det påverka innehållet i denna.

För arbetsgivaren skulle en undantagslös lagstadgad flytträtt för den försäkrade innebära en risk att det nya försäkringsavtalet inte följer pensionsutfästelsen och att arbetsgivaren får en ny påtvingad

affärsrelation till ett försäkringsbolag som man inte själv valt, men som man ska kunna betala premier till och kommunicera med på olika sätt, inte minst datatekniskt. Den administrativa kostnaden för arbetsgivaren ökar om de anställda väljer flera försäkringsbolag.

När kan det anses lämpligt att ge den försäkrade flytträtt avseende individuell eller kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring?

Mot bakgrund av vad som sagts ovan är det inte lämpligt att införa en ensidig flytträtt för den försäkrade avseende avtal om tjänstepensionsförsäkring så länge arbetsgivarens åtagande enligt pensionsutfästelsen kvarstår. För förmånsbestämda försäkringslösningar – eller snarare arbetsgivarens ansvar för den utfästa förmånen – kvarstår arbetsgivarens åtagande även efter det att den försäkrade slutat sin anställning. För premiebestämda lösningar däremot har arbetsgivaren i huvudsak fullgjort sitt åtagande när skyldigheten att betala premier upphör till följd av att den försäkrade har slutat sin anställning.

När premiebetalningen till en premiebestämd lösning upphört till följd av att den anställde slutat sin anställning har arbetsgivaren inte längre samma ansvar för avtalet. Det som återstår kan närmast betecknas som ett indirekt ansvar som gäller vissa regler i kollektivavtal om uttag och försäkringsform för försäkringen. I den situationen kan det hävdas att den försäkrades intresse av att kunna styra över placeringen av försäkringssparandet genom flytt väger tyngre än arbetsgivarens. Det framstår därför som rimligt att den försäkrade när premieinbetalningen upphört till följd av att anställningen har avslutats bör ges flytträtt avseende tjänstepensionsförsäkringar utan arbetsgivarens medgivande. Detta resonemang gäller som utgångspunkt i vart fall individuella premiebestämda tjänstepensionslösningar. En sådan begränsad lagstadgad flytträtt på kollektivavtalsområdet som nu är ifråga kan emellertid även ses ur arbetsgivarens eller snarare kollektivavtalsparternas intresse. På det området bör dessa skilda perspektiv vägas mot varandra (se nedan under avsnitt 9.5.3).

9.5.3 Hur påverkar närvaron av kollektivavtal och de rättsliga förutsättningarna möjligheten att lagstifta om flytträtt avseende kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar?

Som framgår av redogörelsen i tidigare avsnitt är möjligheterna till lagstiftning om flytträtt för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar till stor del beroende av de rättsliga förutsättningarna som finns på området. Detta inkluderar såväl befintlig nationell lagstiftning som internationella konventioner som Sverige har ratificerat och därmed förbundit sig att följa. Utöver detta måste fästas vikt vid de uttalanden om den s.k. svenska modellen, med arbetsmarknadens parter stora förhandlingsfrihet inom arbetsområdet, som lagstiftaren gjort vid flertalet tillfällen. Samtidigt har lagstiftaren även framhållit att utvecklingen inom kollektivavtalsgrundad tjänstepension ska beaktas när en bedömning om behovet av lagstiftning ska göras.

Inledningsvis kan konstateras att de regler som finns på det kollektiva avtalsrättsområdet till stor del syftar till att både understödja uppkomsten av kollektivavtal och säkerställa att dessa avtal upprätthålls av parterna. Med detta sagt är det tydligt att ett eventuellt avsteg från principen om att frågor på arbetsrättsområdet ska hanteras av arbetsmarknadens parter måste motiveras utifrån särskilda skäl. Detta är också vad som slås fast i flertalet internationella konventioner, där begränsningar i förhandlingsrätten kan accepteras om det exempelvis svarar mot mål av samhällsintresse eller är nödvändiga med hänsyn till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Nedan redogörs för vilka möjligheter som bedöms finnas för att låta kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar omfattas dels av retroaktiv lagstiftning om flytträtt, dels av framåtverkande lagstiftning.

Möjligheten till retroaktiv lagstiftning om flytträtt avseende kollektivavtalsgrundade försäkringar

Möjligheten att införa regler om flytträtt med retroaktiv verkan för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar måste ses i ljuset av de bestämmelser som reglerar kollektivavtalsområdet. Det finns ett flertal faktorer som enligt utredningen påverkar möj-

ligheterna att låta retroaktiva regler om flytträtt omfatta sådana försäkringar som erbjuds inom ramen för kollektivavtal på arbetsmarknaden.

Som redogjorts för ovan har lagstiftaren i 27 § MBL fastslagit att arbetsgivare och arbetstagare som är bundna av kollektivavtal inte med giltig verkan kan träffa en överenskommelse som strider mot kollektivavtalet. Omständigheter som regleras i ett gällande kollektivavtal kan därmed inte avvika från genom att avtalsparterna i annat avtal kommer överens om annat.¹¹ Denna ogiltighetsregel innebär att arbetsgivare och arbetstagare är bundna av vad som är fastställt i kollektivavtalet, oavsett vad som överenskommit i ett enskilt anställningsavtal, och bör ses som en central del av arbetsrätten och särskilt den kollektiva avtalsrätten.

Som beskrivits i tidigare avsnitt användes kollektivavtal som ett sätt för arbetsgivarna att säkerställa arbetsfred och för arbetstagarna att få skäliga arbetsvillkor. Utan en sådan bestämmelse som den nyss nämnda kan hävdas att värdet av ett centralt träffat kollektivavtal skulle minska kraftigt i och med att enskilda arbetsgivare och arbetstagare alltid skulle kunna välja att avvika från det i kollektivavtalet överenskomna. Vad som anses vara grunden för upprätthållandet av en stabil arbetsmarknad skulle i en sådan situation riskeras.

I 3 § MBL fastställs vidare att eventuella specialbestämmelser i andra lagar eller författningar som reglerar samma frågor som de som regleras i MBL ska ha företräde. Vidare måste avtalsparterna i kollektivavtalet ta hänsyn till andra tvingande bestämmelser på de områden som avtalet reglerar. Bestämmelsen i 3 § MBL är en vedertagen princip som inte är begränsad till att endast gälla för sådana regler som redan fanns när kollektivavtalet träffades. Kollektivavtalsparterna kan således tvingas ta hänsyn även till sådana lagregler som träder ikraft efter det att ett kollektivavtal förhandlats fram och kan, i en sådan situation, tvingas omförhandla delar av avtalet – detta för att kollektivavtalet i sin helhet ska vara giltigt. Detta resonemang bekräftas av införandet i LAS av höjd ålder för avgångsskyldighet, som gäller retroaktivt. Det ska dock betonas att lagstiftaren i detta ärende motiverat behovet av införandet med det stora samhällsintresset av att en sådan möjlighet finns. I det sammanhanget har man alltså hänvisat till motiven i såväl Europarådets

---

¹¹ Detta gäller naturligtvis under förutsättning att inte det i kollektivavtalet finns angivet att avvikelse är möjlig.

sociala stadga som Europakonventionen som möjliggör inskränkningar av de rättigheter och friheter som erkänns i dessa.

Vilka möjligheter som kan finnas att reglera rätten för flytt av kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar kan inte endast analyseras utifrån reglerna i MBL utan hänsyn måste också tas till den ståndpunkt som lagstiftaren har avseende arbetsmarknadens parter roll i regleringen av förhållandet mellan arbetstagare och arbetsgivare.

Det finns all anledning att lyfta fram betydelsen av att med stor försiktighet hantera frågan om ingrepp i gällande kollektivavtal, inte minst mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden. Samtidigt ifrågasätter lagstiftaren i samband med införandet av höjd pensionsålder om avsikten med de internationella konventionerna som finns på området är att en stat i och med ratificeringen av dessa avhänder sig möjligheten att i framtiden lagstifta inom ett område som tidigare varit lämnat åt parterna att reglera. Så kan givetvis inte vara fallet. Det betonas därför att förslaget till höjd pensionsålder syftar till att införa ett utökat anställningsskydd för att arbetstagare ska ges en reell möjlighet att kunna utöka sin pension i enlighet med grunderna för det nya pensionssystemet. Angelägenheten i denna fråga och dess betydelse som en del av pensionsreformen lyfts också fram. I den promemoria som låg till grund för proposition görs sammanfattningsvis bedömningen att det måste vara möjligt att helt frånta parterna på arbetsmarknaden, men då rimligen även de enskilda parterna i ett anställningsförhållande, möjligheten att förfoga över en fråga genom införande av en helt tvingande lagstiftning. I propositionen framgår att ett förslag om helt tvingande lagstiftning förefaller bäst överensstämma med internationella förpliktelser (se prop. 2000/01:78 s. 27 och Ds 1999:39 s. 16).¹²

---

¹² I promemorian läggs ett alternativ till tvingande lagstiftning fram. Detta skulle innebära att man inför en bestämmelse som anger att en arbetstagare har rätt att kvarstå i sin anställning till 67 års ålder alternativt en skyldighet att sluta anställningen vid 67 års ålder och att regeln görs dispositiv för parterna. Det skulle därmed vara tillåtet att i kollektivavtal avtala om annan ålder för avgångsskyldighet. Slutligen skulle dessutom i en övergångsbestämmelse föreskrivas att kollektivavtal som ingåtts före lagens ikraftträdande skulle vara utan verkan i de delar avtalet innehåller bestämmelser om avgångsskyldighet före 67 års ålder, om avtalet inte ingåtts för att göra avsteg från lagen. Den fördelen som lyfts fram med detta alternativ är att man med en sådan reglering uppnår syftet att höja åldersgränsen för avgångsskyldighet samtidigt som full avtalsfrihet råder framöver. Dock görs bedömningen att det, med hänsyn till ILO-konventionerna på området och tolkningen av dessa, måste anses strida mot Sveriges internationella åtaganden att förfara på detta sätt. Att däremot införa en tvingande

Som redogjorts för tidigare har, trots de skäl som lagstiftaren motiverat bestämmelserna med, kritik på hur ärendet hanterats riktats från ett flertal håll, bl.a. av ILO (se avsnitt 8.9). Det bör dock poängteras att lagstiftaren infört bestämmelsen med motvillighet och med anledning av att arbetsmarknadens parter inte på egen hand sett till att få till stånd en sådan ändring.

Trots att det går att hävda att reglerna i MBL, och även hur pensionsfrågan har hanterats, möjliggör reglering har lagstiftaren gjort vissa uttalanden i samband med tidigare lagstiftningsarbete som talar emot detta. Som redogjorts för tidigare har man vid ett flertal tillfällen betonat vikten av att det ramverk som lagstiftningen på området syftar till att skapa inte ska utformas på ett sätt som stör de avtalslösningar som redan har uppnåtts. Lagstiftaren betonar således vikten av att ny eller ändrad lagstiftning inte ska leda till att bestämmelser i gällande kollektivavtal förlorar sitt värde. Visserligen har lagstiftaren också identifierat behovet av ett starkt och tydligt nationellt ramverk inom vilket arbetsmarknadens parter kan agera. Samtidigt har man lyft fram dess betydelse framför allt för att reglera områden där avtalslösningar inte kunnat nås.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det finns ett antal faktorer som kan sägas begränsa möjligheterna att införa retroaktiva bestämmelser om flytträtt, som skulle tvinga fram ändringar av nu gällande avtalslösningar, för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar. Avseende dessa försäkringsformer och hur eventuella flytträttsregler för dessa skulle kunna vara utformade måste hänsyn tas till att vissa av arbetsmarknadens parter i frågan om flytträtt redan tagit initiativ till att införa ett sådant system på några avtalsområden, utan ingripande från lagstiftaren. Detta kan jämföras med införandet av lagbestämmelser för höjd pensionsålder, där ett centralt motiv till införandet var att arbetsmarknadens parter inte själva tagit ett sådant initiativ. Även gällande lagbestämmelser i MBL i kombination med de uttalanden som lagstiftaren gjort i tidigare sammanhang måste vägas in i bedömningen av om, och i sådana fall hur, retroaktiva regler om flytträtt skulle utformas för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar.

---

lagstiftning som ska gälla tills vidare i syfte att reglera en fråga med stort samhällsintresse bedöms däremot vara möjligt.

I sammanhanget bör dock beaktas hur stark koppling försäkringsavtalet har till pensionsutfästelsen enligt kollektivavtalet. Mot bakgrund av vad som tidigare sagts ökar en svag koppling utrymmet för tvingande retroaktiv lagstiftning. Som nämnts finns vid förmånsbestämda försäkringslösningar arbetsgivarens åtagande kvar oavsett om den försäkrade slutar sin anställning eller om utbetalning har påbörjats.

För premiebestämda lösningar däremot har arbetsgivaren i huvudsak fullgjort sitt åtagande när premiebetalningen upphört till följd av att anställningen har avslutats. Som nämnts gäller dock vissa regler i kollektivavtal om uttag och försäkringsform. Den försäkrade tar däremot regelmässigt och även fortsättningsvis all risk för pensionens storlek. Detta ska balanseras av de kollektivt framförhandlade pensionslösningarna som gynnar arbetstagarkollektivet.

Mot denna bakgrund kan det finnas anledning att se även en begränsad lagstadgad flytträtt för premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar ur två skilda perspektiv.

En flytträtt kan ur ett konsumentperspektiv å ena sidan motiveras av att den försäkrade – under vissa förhållanden när arbetsgivarens formella åtagande är avslutat – bör få möjlighet att flytta pensionskapitalet för att kunna anpassa sin pension efter de förutsättningar som råder på arbetsmarknaden och de pensionsvillkor som gäller i senare anställningar.

Sett ur arbetsgivarens eller snarare kollektivavtalsparternas intresse kan en flytträtt utanför en upphandlad krets av försäkringsbolag eller från ett valt bolag å andra sidan undergräva möjligheten att skapa bra förutsättningar för en god tjänstepensionslösning. En sådan rätt kan nämligen medföra att individen gör ett mindre lämpligt val, dvs. väljer att flytta sitt pensionskapital till dyrare eller på annat sätt avvikande lösningar, vilket kan leda till sämre pension. Med detta i åtanke kan tjänstepensionsavtalen även sättas in i ett större sammanhang, nämligen som en del av det grundläggande pensionsskyddet.

Det kan i sammanhanget dessutom hävdas att även en begränsad lagstadgad flytträtt skulle kunna försämra förutsättningarna för att förhandla fram gynnsamma kollektiva lösningar.

Frågan om flytträtt för kollektivavtalade premiebestämda tjänstepensioner berör många svenskar och är därmed av ett stort samhällsintresse. Till skillnad från Sverige omfattas även tjänstepensionsområdet i många andra länder av det sociala trygghetssystemet och

där finns det även lagstiftning som reglerar hur tjänstepension får utformas. Den svenska modellen ger parterna på arbetsmarknaden en avsevärd handlingsfrihet att träffa överenskommelser. Det medför samtidigt ett betydande ansvar för utfallet av dessa överenskommelser. Utvecklingen inom kollektivavtalad tjänstepension har genomgått stora förändringar sedan 1990-talet. Inom de fyra stora avtalsområdena har man successivt infört premiebestämda pensioner, helt eller delvis. Med premiebestämda lösningar och valfrihet följer att fler försäkringsgivare blir involverade, även om de partsrelaterade försäkringsföretagen är s.k. ickevalsalternativ.

I vissa planer har inträdesåldern för ålderspensionsdelen sänkts – något som innebär att fler yngre arbetstagare berörs. De yngre och medelålders arbetstagarna är rörligare idag än tidigare. Kombinationen av premiebestämda försäkringar och en rörlig arbetsmarknad leder det till att fler tjänstepensioner tecknas och avslutas. Därmed ökar antalet fribrev vilket även innebär att allt fler arbetstagare har sin tjänstepension spridd inom flera kollektivavtalsområden. Att kunna samordna och flytta ihop pensionskapital från flera avtalsområden är redan idag en viktig fråga för dessa försäkrade. Behovet av att kunna flytta samman fribrev kommer dock sannolikt att öka ytterligare i betydelse eftersom det – som nämnts – särskilt bland yngre arbetstagare att arbeta kortare perioder hos olika arbetsgivare, i många fall verksamma inom skilda kollektivavtalsområden. Frågans angelägenhetsgrad framstår i all sin tydlighet när statistiken studeras – av utredningens kartläggning framgår att hälften av alla premiebestämda kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar utgörs av fribrev (det finns ca 7,3 miljoner premiebestämda pensionsförsäkringar, varav 3,8 miljoner fribrev – se närmare i avsnitt 8.11.3).

I sammanhanget bör även nämnas att för vissa fribrev av modernare typ finns det möjlighet att återuppta premiebetalning t.ex. vid byte av arbetsgivare, vilket innebär att försäkringen upphör att vara fribrev. Ett hinder för att minska antalet fribrev är att dagens skatteregler är oklara och förhindrar därför en flytt från flera pensionsförsäkringar till en ny sådan försäkring (se närmare i avsnitt 9.6)

Det kan konstateras att parterna på den privata sidan har tagit initiativ till införande av flytträtt inom både ITP-planen och SAF-LO-avtalet. På den offentliga sidan har parterna förhandlat fram flytträtt inom KAP-KL-avtalet, som ska träda ikraft 2014, medan anställda på det statliga området fortfarande saknar kollektivavtalad

flytträtt (PA 03-avtalet). Utvecklingen har således lett till att man på tre stora avtalsområden har förhandlat fram liknande flytträttsregler – regler som även utnyttjas i relativt stor utsträckning på de områden som idag har flytträtt.

Ett stort och växande problem är dock att de försäkrade enligt de flytträttsregler som finns inom dagens kollektivavtalade försäkringar inte har någon möjlighet att flytta mellan avtalsområden (ett problem som kommer att kvarstå även om de skatterättsliga hindren för att flytta samman pensionsförsäkringar undanröjs). Det är en naturlig konsekvens av att varje kollektivavtalsområde syftar till att främja arbetsgivarnas och de anställdas intressen inom respektive kollektiv. Att ha ett antal fribrev i olika försäkringsföretag innebär svårigheter att få överblick över sin pensionsituation och kan leda till högre kostnader än om dessa fanns samlade i en försäkring. I dessa situationer är det därför av särskild vikt att den försäkrade får möjlighet att förfoga över och vid behov samordna placeringen av pensionskapitalet på det sätt som bäst gagnar den försäkrade. Med ökade krav på en mer flexibel arbetsmarknad och en rörlig pensionsålder blir det viktigt både för individen och för samhället.

Den en svaga kopplingen mellan pensionsutfästelsen och försäkringsavtalet bör möjliggöra ett införande av en retroaktiv flytträttsregel dessa fall. En sådan regel motiveras utifrån behovet av att säkerställa ett gott konsumentskydd och är därmed kopplad till det stora samhällsintresset som finns av att införa en retroaktiv flytträtt för premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen upphört till följd av att anställningen har avslutats. Retroaktiva regler av denna art förutsätter att den försäkrade ges relevant information som kan ligga till grund för välgrundade beslut. Vi återkommer till denna fråga och frågan om rådgivaransvar nedan.

Utredningens ställningstagande i denna del kan sägas balansera individens intresse mot kollektivets – eller snarare ett samhällsintresse mot specifika kollektiva intressen. En sådan begränsad lagstadgad flytträtt som här diskuteras torde knappast i någon märkbar omfattning försämra förutsättningarna för att även fortsättningsvis förhandla fram gynnsamma kollektiva lösningar. Detta eftersom den kollektivavtalade flytträtten och de upphandlade försäkringsföretagen sannolikt kommer att vara huvudalternativet för de försäkrade även efter en sådan reform.

Möjligheten till framåtverkande lagstiftning om flytträtt

En naturlig följdfråga är i vilken mån ovanstående ställningstagande även påverkar möjligheten att låta kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar omfattas av mer generella regler om flytträtt som endast skulle gälla framåtverkande. Ett sådant alternativ innebär att arbetsmarknadens parter, i samband med förhandling och utformning av framtida kollektivavtal, och då specifikt vad avser tjänstepensionsfrågan, skulle behöva ta hänsyn till sådana regler om flytträtt. Gällande kollektivavtal skulle däremot kvarstå i deras nuvarande utformning.

Ogiltighetsregeln i 27 § MBL är endast tillämplig för befintliga kollektivavtal, och kan därmed inte anses begränsa möjligheten att låta framtida avtalade tjänstepensionsförsäkringar inom kollektivavtalsområdet omfattas av flytträttsregler.

Vid förhandling om nya kollektivavtal ska arbetsmarknadens parter ta hänsyn till eventuella nytillkomna bestämmelser i lagar och andra författningar på förhandlingsområdet. Det bör även kunna hävdas att kollektivavtalsparterna, i samband med omförhandling av delar av ett *befintligt kollektivavtal*, måste ta hänsyn till nytillkomna bestämmelser som kan komma att påverka de frågor som är uppe för omförhandling.¹³ Detta talar för att möjligheten finns att låta kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar omfattas av framåtverkande lagstiftning om flytträtt.

Som tidigare påpekats måste dock även lagstiftarens tidigare uttalanden och ställningstaganden tas i beaktande. I dessa sammanhang bör särskilt lyftas fram att lagstiftaren vid ett flertal tillfällen uttryckligen betonat vikten och värdet av arbetsmarknadens parter fria förhandlingsrätt samtidigt som lagstiftaren framhållit behovet av att följa utvecklingen inom området kollektivavtalsgrundade försäkringar. Med argumentet att det endast är arbetsmarknadens parter som har tillräcklig kännedom om arbetsmarknaden och dess förutsättningar för att inom ramen för kollektivavtalen kunna förhandla fram väl anpassade lösningar har formerna för lönebildningen ansetts vara en fråga för dessa parter. Även om tjänstepensionen inte är en direkt lönefråga är den ändå en del av lönefrågan – åtminstone så länge arbetsgivarens ansvar för pensionerna kvarstår

---

¹³ Om parterna även vid omförhandling av befintliga kollektivavtal ska ta hänsyn till nytillkomna bestämmelser är det viktigt att det, för att undvika tveksamheter, i lagstiftningen och förarbetena tydligt anges vilken typ av omförhandling som ska omfattas.

– eftersom dessa tjänstepensionsförmåner är att betrakta som uppskjuten lön som arbetsgivaren sätter av för att säkerställa att dennes arbetstagare får en dräglig tillvaro efter pensioneringen. Lagstiftarens ståndpunkt i frågan är en faktor som talar för att det kan vara svårt att inkludera kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar, för vilka arbetsgivaren har ansvar, även i framåtverkande regler om flytträtt.

Det är emellertid viktigt att i sammanhanget understryka att trots de ställningstaganden som lagstiftaren tidigare gjort har man valt att ändå införa bindande regler på vissa områden som tidigare har varit överlåtna till kollektivavtalsparterna att avtala om. Det gäller exempelvis reglerna i MBL, LAS, diskrimineringslagen, förtroendemannalagen och studieledighetslagen. Till viss del grundar sig dessa regler på bindande EU-rättslig lagstiftning som Sverige har skyldighet att införliva i nationell lagstiftning. I andra delar är dock reglerna nationellt framtagna. Det har därmed funnits en viss lagstiftningsbenägenhet, detta trots att arbetsmarknadspolitiken länge präglats av tanken att staten inte ska intervensera.

För att möjliggöra att i kollektivavtal komplettera, och i vissa fall ersätta, lagstiftningen har bestämmelserna på en del områden i ovanstående lagar gjorts semidispositiva. Att vissa regler införts på området bör ändå ses som ett tecken på att lagstiftaren identifierat ett behov av att säkerställa arbetstagarens rättigheter och inflytande på vissa områden, då reglerna i de relevanta lagarna huvudsakligen är tvingande till förmån för arbetstagaren. Att reglerna är semidispositiva och därmed endast kan frångås genom kollektivavtal kan även sägas peka på lagstiftarens vilja att säkerställa arbetstagar-sidans inflytande i en alternativ utformning av bestämmelserna i kollektivavtalet, då båda avtalsparternas medgivande är en förutsättning för att ett kollektivavtal ska slutas.

Utifrån det som sägs ovan anser vi att det bör vara möjligt att i lagbestämmelser fastställa att arbetsmarknadens parter, i kommande kollektivavtalsförhandlingar som förs avseende arbetstagarers tjänstepensioner, måste ta hänsyn till vissa i lag angivna krav. Regler om flytträtt skulle exempelvis kunna göras semidispositiva, och parterna skulle därmed explicit behöva avtala om annat i kollektivavtalet för att inte lagreglerna ska ha effekt. Lagbestämmelser som reglerar dessa områden skulle således bli tillämpliga även på kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar, dock endast i de fallen att parterna på ett avtalsområde infört flytträtt, antingen genom att låta lagreglerna om flytträtt

gälla eller att utnyttja semidispositiviteten och själva förhandla fram en sådan rätt.

I likhet med lagarna på arbetsrättsområdet skulle sådana lagregler visserligen i viss mån begränsa den fria förhandlingsrätten. En sådan begränsning skulle kunna motiveras utifrån behovet av att säkerställa ett gott konsumentskydd, utifrån såväl den försäkrades behov av att fritt kunna välja och byta försäkringsform och försäkringsföretag som behovet utifrån försäkringstagarnas gemensamma intresse av att minska risken för otillåtna värdeöverföringar mellan olika försäkringstagarkollektiv. Motivet skulle därmed kunna kopplas till samhällsintresset av att flytträtt ska finnas, vilket också av ILO lyfts fram som ett möjligt motiv till inskränkningar av arbetsmarknadens parter förhandlingsrätt. Att som huvudregel begränsa flytträttsreglerna till att endast gälla framåtverkande beror, som diskuterats i tidigare avsnitt, på svårigheten att med anledning av befintlig lagstiftning och lagstiftarens tidigare uttalanden införa retroaktiva regler på området.

Ett ingrepp i kollektivavtalsparternas fria förhandlingsrätt behöver enligt vad som sägs ovan kunna motiveras med de konsumentskyddsaspekter som lagts fram tidigare och som till viss del sammanfattats kort ovan. Som redogörs för ovan kan hävdas att konsumentskyddsaspekterna skiljer sig åt beroende på vilken typ av pensionsförmån som avses. Det finns därmed skäl att analysera förmånsbestämda respektive premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar var för sig. Som tidigare konstaterats ser utredningen sådana skillnader i premiebestämd respektive förmånsbestämd kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring vad avser de konsumentskyddsrättsliga aspekterna att en distinktion mellan dessa försäkringsformer bör göras i ett förslag om omfattningen av flytträttsreglerna. Vi menar att det kan ifrågasättas om en flytträttsreglering bör omfatta förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar. Den huvudsakliga orsaken till detta är kombinationen av dels ett begränsat konsumentskyddsvärde av flytträtt för förmånsbestämda försäkringar, dels den risk som arbetsgivaren – som ytterst ansvarar för att arbetstagaren får den utlovade tjänstepensionsförmånen i det fall att försäkringsföretaget inte kan uppfylla åtagandet – skulle tvingas stå vid införandet av en flytträtt för den försäkrade.

På skäl som anförts i föregående avsnitt bör det även övervägas att införa en framåtverkande lagstadgad flytträtt för premie-

bestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen upphört till följd av att anställningen har avslutats.

Utredningen återkommer till frågan om hur lagregler om flytträtt för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar skulle kunna vara utformade, och vilka typer av försäkringar som bör omfattas av en sådan reglering, i avsnittet om förslag nedan.

9.5.4 Vilka begränsningar avseende försäkringens art bör tas hänsyn till avseende flytträttens omfattning?

För att försäkringstagaren ska ha rätt till återköp eller flytt enligt 11 kap. 5 § FAL krävs dels att skattelagstiftningen medger ett sådant förfarande, dels att inte annat följer av försäkringens art. I analysen av vilken omfattning regler om försäkringstagarens rätt att flytta värdet av en försäkring ska ha måste hänsyn därmed tas till frågor som rör försäkringens art. Nedan redogörs för ett antal faktorer som påverkar i vilken mån en försäkring bör vara möjlig att flytta.

Positivt återköpsvärde

En försäkring utan sparmoment har per definition inget värde för försäkringsföretaget att återköpa. Frågan om flytt av sådana försäkringsformer aktualiseras därmed inte. Detsamma gäller vid försäkring med sparmoment när pensionskapital saknas, vilket kan beror på att premier inte har inbetalats eller att värdet har minskat till noll. I sådana fall saknas positivt tekniskt återköpsvärde.

Sannolikheten för utbetalning

Utformningen av gällande bestämmelser utgår från att det i lagtext är svårt att ange under vilka förutsättningar som ett återköp eller en flytt kan tillåtas. I förarbetena konstateras att de försäkrings-tekniska resonemang som är avgörande för en sådan analys skulle bli alltför komplicerade att uttrycka i lagtext. Det är därför lämpligt att det i lagen endast anges den allmänna principen som ska gälla, dvs. att rätt till återköp får medges om försäkringens beskaffenhet gör det möjligt. Detaljutformningen av reglerna bör i stället överlämnas till de av försäkringsföretaget framtagna försäkringstek-

niska grunderna. Återköpet kan tillåtas när det är säkert att försäkringsfallet förr eller senare kommer att inträffa. Det betonas dock samtidigt att det inte ska vara möjligt för ett försäkringsföretag att helt utesluta återköpsrätten för en viss försäkringsform, som i och för sig är lämplig för återköp, t.ex. därför att företaget anser det vara genomsnittligt klokare av försäkringstagarna att i stället avsluta premiebetalningen och begära fribrev (se prop. 2003/04:15 s. 256 och 507 samt SOU 1986:56 s. 294).

Dagens lagstadgade flytträttsregler utgår således från den allmänna principen att rätt till återköp får medges om försäkringens beskaffenhet gör det möjligt. Återköp kan i första hand tillåtas när det är säkert att försäkringsfallet förr eller senare kommer att inträffa. Rätten uppstår också mer allmänt om återköp är möjligt av försäkringstekniska skäl.

Sannolikheten för att utbetalning sker kan, beroende på försäkringsform, påverkas dels av den försäkrades hälsa, dels av huruvida den försäkrade valt att ha efterlevandeskydd. I det senare fallet är det även beroende av om insatta förmånstagare finns i livet om ett dödsfall sker innan pensionen är slututbetald. Enligt skattelagstiftningen är det nämligen endast inom en snäv familjekrets som förmånstagare vid dödsfall kan utses till en pensionsförsäkring (se 58 kap. 13 § IL). Detta innebär exempelvis att det förekommer att försäkringsföretag i normalfallet inte medger flytt av en livränteförsäkring, där det finns risk för att utbetalningarna aldrig påbörjas alternativt inte hinner slutföras innan tillgodohavandet har förbrukats, på grund av den försäkrades eller medförsäkrades dödsfall.

För en sammansatt livförsäkring eller en livförsäkring som omfattas av återbetalningsskydd tillåts däremot återköp och flytt av pensionskapitalet. En sådan består av såväl en livsfallsförsäkring som en dödsfallsförsäkring, och det är därmed mer sannolikt att utbetalning kommer att ske, antingen till den försäkrade eller till insatta förmånstagare vid dödsfall.¹⁴

Det finns ett konsumentintresse av att försäkringstekniska skäl inte ska hindra rätten att flytta sitt pensionskapital. För att säkerställa att en flytt av pensionskapital för försäkringar där utbetalning inte med säkerhet kommer att ske, inte påverkar försäkringsföretagets ekonomiska ställning eller är till nackdel för kvarvarande försäkringstagare, krävs emellertid att försäkringsföretagen vid

---

¹⁴ Skulle den försäkrades efterlevande inte vara vid liv, kan – som nämnts – dock även en sådan försäkring innebära att utbetalning inte sker.

beräkning av flyttvärdet tar hänsyn till sannolikheten för att utbetalning sker. Försäkringsföretagen måste idag hantera liknade problem vid andra typer av ändringar av en försäkring. Det kan t.ex. gälla vid ändring av utbetalningsperioden för att kunna ta ut sin pensionsförsäkring på kortare tid, eller en ändring till ett mer omfattande efterlevandeskydd. Det finns olika metoder för att hantera de intressekonflikter och risk för moturval som sådana ändringar eller begäran om flytt kan medföra. Man kan bedöma sannolikheten för utbetalning genom en hälsoprövning eller justera värdet på pensionskapitalet genom en avräkning för de arvsvinster som man enligt det ursprungliga avtalet hade rätt till. Dessa metoder är sätt att ta hänsyn till både den flyttande kundens och de kvarvarande kundernas intressen.

Det finns svårigheter att bedöma den försäkrades hälsotillstånd och sannolikheten för utbetalning. Försäkringsföretag är emellertid specialiserade för att göra den sortens bedömningar. Ett större problem vid bedömningar inför en flytt, till skillnad från andra ändringar när den försäkrade stannar kvar i samma företag, är att företaget i efterhand inte har möjlighet att kontrollera om den flyttande kunden har lämnat sanningsenliga uppgifter. Om det vid en efterkontroll framkommer att utbetalningar har medgetts på fel grunder kan det föreligga en rätt för företaget att återkräva eller justera utbetalda belopp. Om den försäkrade väljer att undanhålla relevant information för att på så sätt säkerställa att han eller hon får med sig en så stor andel av försäkringens värde som möjligt vid en flytt kan detta påverka det övriga försäkringstagarkollektivet genom att den flyttande kunden flyttar med sig sparande som i annat fall hade tillfallit övriga försäkringstagare i form av arvsvinster.

Svårigheten att följa upp flyttande kunders hälsoutveckling, då man inte längre har kännedom om vad som inträffar avseende den nytecknade försäkringen i ett annat bolag, innebär en risk att kunder som undanhåller relevant information om deras försämrade hälsa tillåts att flytta medan sjuka och ärliga kunder, av hänsyn till övriga försäkringstagarkollektivet, inte medges flytt. Detta är ett svårt etiskt dilemma för försäkringsföretagen (se närmare om detta i avsnitt 8.3.1).

Det är emellertid viktigt att påpeka att det moturvalsproblem som kan uppkomma i sådana lägen även finns med nu gällande regler. Även nu kan en försäkrad som undanhåller relevant information om sin hälsa få flytta sin försäkring trots att han eller

hon skulle ha nekats flytt i det fall att försäkringsföretaget hade haft tillgång till all relevant information. För att minska risken för att kvarvarande försäkringstagare drabbas skulle en sådan regel behöva tillämpas med försiktighet. När företaget har gjort en bedömning av den flyttandes hälsa återstår att bedöma om det finns skäl för att göra en avräkning för att kompensera för arvsvinster. Om sannolikheten för ett för tidigt dödsfall är ringa och det finns andra omständigheter, till exempel att pensionskapitalet som är tänkt att flyttas är mycket litet, kan företaget avstå från att göra en avräkning för arvsvinster. Om man i stället bedömer att risken för ett nära förestående dödsfall är mycket sannolikt kan det finnas skäl att inte medge flytt med hänsyn till kvarvarande försäkringstagares intresse. Att i det fallet i stället göra en avräkning för arvsvinster skulle betyda att man skulle få sätta ned flyttvärdet till noll. Om det däremot bedöms att det finns en viss risk att utbetalning inte är sannolik kan en avräkning göras.

Det kan även förekomma andra varianter för att hantera arvsvinster till exempel att företag gör en schabloniserad avräkning för arvsvinster utan att någon hälsoprövning görs. En sådan avräkning kan vara beräknad utifrån ett kollektivt perspektiv, på ett liknande sätt som när arvsvinsters påverkan på garanterade belopp beräknas vid en försäkrings tecknande. En sådan avräkning behöver alltså inte på samma sätt vara beroende av att man kan bedöma den försäkrades hälsotillstånd. Inom kollektivavtalad flytträtt förekommer att man inte beaktar hälsotillstånd och arvsvinster vid flytt, vilket hänger samman med att man inte heller kräver hälsoprövning vid tecknande eller vissa ändringar av sådana tjänstepensionsförsäkringar. Oavsett hur företagen har valt att hantera arvsvinster vid olika typer av ändringar bör det framgå av försäkringsvillkoren. Vi återkommer i avsnittet om förslag till hur sannolikhetsbedömningen skulle kunna göras och vad en försiktighetsprincip skulle innebära. I det sammanhanget görs även en bedömning av huruvida nuvarande, begränsande regel om försäkringens art bör kvarstå.

Riskinslag i försäkringen

Dagens civilrättsliga lagstiftning gör det möjligt för försäkringstagaren att, om detta medges enligt försäkringsavtalet, avbryta sparandet i en livförsäkring med sparmoment och fortsätta försäkringen som ren riskförsäkring (se 11 kap. 6 § första stycket

FAL). Detta innebär att möjligheten finns för försäkringstagaren att begära återköp av försäkringen (givet att försäkringens art medger detta) men samtidigt begära att få behålla riskförsäkringen.¹⁵ Denna rätt har motiverats med att försäkringstagaren kan ha ett starkt intresse av att få fortsätta försäkringen som ren riskförsäkring – det är tänkbart att hans eller hennes hälsotillstånd har försämrats så att han eller hon inte kommer att kunna köpa någon ny försäkring alls, eller bara mot betydligt högre premie än tidigare. Sammanfattningsvis konstateras att utan en möjlighet till fortsatt riskförsäkring skulle ett återköp kunna visa sig vara så oförmånligt, att rätten till detta skulle framstå som värdelös. Det ansågs därför angeläget att i lagen tillförsäkra försäkringstagaren en sådan rätt och ge försäkringsföretaget en skyldighet att upplysa försäkringstagaren om möjligheten till fortsatt försäkring. Samtidigt betonades att denna rätt inte får innebära ett ökat riskansvar för försäkringsgivaren utan rätt till ny hälsoprövning. Bestämmelsen gjordes dispositiv med motiveringen att det utvecklats en rad försäkringstyper – bl.a. fondförsäkring – där en rätt till fortsatt försäkring kan vålla betydande tekniska problem. I det fall att en rätt att behålla riskförsäkringen finns enligt försäkringsavtalet ansågs att försäkringsföretaget skulle vara skyldigt att informera försäkringstagaren om detta i samband med återköpet (se Ds 1993:39 s. 306, jfr. SOU 1986:56 s. 546 f. och prop. 2003/04:150 s. 257).

Samtidigt som det ur ett konsumentskyddsperspektiv kan finnas skäl att möjliggöra för försäkringstagaren att behålla riskförsäkringen i samband med en flytt finns det ett behov av att analysera frågan ur ett vidare perspektiv. Detta gäller särskilt då utredningens uppdrag är att ge förslag om retroaktiv lagstiftning.

Det är först och främst viktigt att betona att även om konsumentskyddsvärdet av flytträtt är stort, kan detta inte motivera orimligt långtgående krav på försäkringsföretagen, vilket också i vissa fall skulle kunna innebära oönskade effekter på övriga försäkringstagare i kollektivet. Hänsyn måste tas till försäkringstagarnas behov samtidigt som kraven på försäkringsföretagen ska vara skäligena.

---

¹⁵ Det framgår inte av ordalydelsen i bestämmelsen om regeln även omfattar flyttsituationer. Då rätten att fortsätta en försäkring som ren riskförsäkring är relevant även vid en flytt är det av vikt att analysera frågan också i ett sådant sammanhang.

Risikförsäkring i form av efterlevandepension¹⁶ och premiebefrielse¹⁷ kan ingå i en så kallad sammansatt pensionsförsäkring. Det har också utvecklats så kallade pensionsplaner¹⁸, både inom privat pension och tjänstepension, som kännetecknas av en valfrihet att kombinera risk- och sparmoment. Här kan förutom ovan nämnda riskmoment även sjukförsäkring¹⁹ ingå.

Vid bedömningen av om det ska finnas rätt att få behålla riskmomentet vid flytt av en sammansatt försäkring anser vi att man bör utgå från det som gäller vid tecknandet av försäkringen och vilken rätt den försäkrade har vid andra typer av ändringar av försäkringen. Detta innebär att utgångspunkten bör vara att om försäkringstagaren vid tecknandet av försäkringen kunde välja att teckna riskmoment separat, bör denna rätt även gälla vid en flytt. På samma sätt bör gälla att om försäkringstagaren vid ändring av försäkringen har rätt att behålla riskmomentet bör denna rätt gälla även vid flytt.

---

¹⁶ Efterlevandepensionen innebär att den försäkrades efterlevande, om den försäkrade skulle avlida innan sparförsäkringen betalats ut, erhåller en i villkoren fastställd månadsvis utbetalning under en fastställd period.

¹⁷ Vid premiebefrielse tar försäkringsföretaget, efter en viss karenstid, över ansvaret för premieinbetalningen, om den försäkrade inte kan arbeta på grund av långvarig sjukdom eller olycksfall.

¹⁸ En civilrättslig definition av begreppet allmän pensionsplan ges i 4 § lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m. (tryggandelagen). Med allmän pensionsplan avses enligt den lagen sådana allmänna grunder för pensionering av arbetstagare eller arbetstagares efterlevande som innehåller regler om tryggnad av arbetsgivarens utfästelse genom kreditförsäkring, avsättning till pensionsstiftelse i enlighet med tryggandelagen eller annan likvärdig anordning och som på arbetstagsidan är godkända av organisation vilken enligt MBL är att anse såsom central arbetstagarorganisation. Exempel på en allmän pensionsplan är ITP-planen.

I 58 kap. 20 § IL anges vidare att det med allmän pensionsplan också avses:

- pensionsutfästelser som ryms inom vad som enligt en allmän pensionsplan är sedvanligt inom branschen för arbetstagare med motsvarande uppgifter, dock när det gäller utfästelser som tryggas genom avsättning i balansräkningen bara i förening med kreditförsäkring,
- pensionsutfästelser för vilka det har tecknats kommunal eller statlig borgen eller liknande garanti, och
- pensionsutfästelser i enlighet med pensionsavtal som har godkänts på arbetstagsidan av sådan organisation som enligt MBL anses som central arbetstagarorganisation.

¹⁹ Sjukförsäkringen innebär att försäkringsföretaget, efter en viss karenstid, ersätter den försäkrade för inkomstbortfall vid sjukdom eller skada. Sjukförsäkringar erbjuds främst som tillägg till tjänstepensionsförsäkringar – såväl individuella som kollektivavtalsgrundade – inom ramen för de tjänstepensionsplaner som tas fram på respektive avtalsområde.

När det gäller premiefrielseförsäkring är denna sammanlänkad med sparmomentet på ett sätt som gör det svårt att separera de båda försäkringsmomenten. Orsaken är att riskmomentet i detta fall syftar till att försäkringsföretaget ska ta över premieinbetalningen till sparmomentet i det fall att den försäkrade blir långvarigt sjuk eller råkar ut för ett olycksfall. Svårigheterna finns i vart fall om inte särskilda anpassningar har gjorts för att möjliggöra en uppdelning av försäkringsmomenten. Inom tjänstepensionsområdet, både kollektivavtalsgrundade såväl som individuella tjänstepensionsförsäkringar, förekommer att man upphandlar sådana anpassade lösningar där premiefrielseförsäkringen är separerad från sparmomentet. Detta är t.ex. fallet inom ITP-försäkringen. Det är dock viktigt att poängtera att nuvarande bestämmelse om möjligheten att behålla riskmomentet endast omfattar individuell personförsäkring.

Som tidigare fastställts innebär en flytträtt att försäkringstagaren ska ha rätten att flytta värdet av en försäkring, men däremot inte rätten att flytta försäkringsavtalet i sig. Då värdet av försäkringen i princip hör samman med sparmomentet i en sammansatt försäkring och inte riskmomentet kan det ifrågasättas huruvida frågan om att behålla eller flytta ett riskmoment verkligen hör samman med frågan om flytträtt.²⁰

Att sammansatta försäkringar av sin natur kan vara svåra att dela upp, bidrar också till att det kan ifrågasättas huruvida en rätt för försäkringstagaren att behålla riskmomentet, om än dispositiv, ska finnas angiven i lag. Enligt vår mening är en rimlig utgångspunkt att en försäkringstagare vid en flytt av pensionskapitalet ska ha rätt att behålla riskmoment hos den ursprungliga försäkringsgivaren om det också är möjligt att teckna detta separat. Som påpekats ovan ska rätten att behålla riskmoment vid olika typer av ändringar – eller rätt till så kallad fortsättningsförsäkring – dock inte kopplas samman med flytträtten utan detta är en avtalsfråga som avtalsparterna ska hantera i samband med tecknandet av försäkringen. Att möjligheten att separera sparmomentet och riskmomentet i en sammansatt försäkring inte bör ses som en fråga inom ramen för flytträtt innebär att det kan ifrågasättas om det finns ett behov av en bestämmelse i likhet med den som finns idag. Det bör dock påpekas att försäkringsföretaget, även utan en sådan regel, kan ge

---

²⁰ Det enda värdet som kan ges till ett riskmoment är värdet av arvsvinster.

en försäkringstagare möjligheten att behålla riskförsäkringen i samband med en flytt. Detta är dock, som betonas ovan, en avtalsfråga som ska hanteras i samband med tecknandet av försäkringen.

Vi återkommer i avsnittet 9.6 med en bedömning av frågan ur ett flytträttsperspektiv.

9.5.5 Andra faktorer att ta hänsyn till avseende flytträttens omfattning

Det finns andra faktorer än de som är direkt kopplade till försäkringens art som också behöver tas hänsyn till avseende flytträttens omfattning. Detta gäller exempelvis frågan om rätten till flytt av värdet av en försäkring ska gälla även för försäkringar som är under utbetalning. Vidare finns ett behov av att analysera frågan om när det är fråga om en flytt av värdet av en försäkring till en annan försäkring inom ett och samma försäkringsföretag eller en koncern ska definieras som flytt i enlighet med det förslag på definition som läggs fram nedan (se avsnitt 9.8.1). I det sammanhanget behöver hänsyn också tas till frågan om byte av förvaltningsform, från exempelvis ett sparmoment med fondförvaltning till ett sparmoment med traditionell förvaltning inom samma försäkringsavtal, som kan göras om försäkringsavtalet medger detta, samt var gränsdragningen går mellan ett sådant byte och regelrätt flytt.

Nedan beskrivs hur ovanstående faktorer hanteras i nu gällande flytträttsregler och vilka skäl det kan finnas för att se över reglerna i dessa avseenden.

Flytt av försäkring under utbetalning

Nu gällande bestämmelser om flytträtt reglerar inte specifikt huruvida flytt under utbetalning är tillåtet eller inte. I de civilrättsliga reglerna anges dock att en försäkringstagare när som helst ska få säga upp en försäkring att upphöra omedelbart eller vid viss framtida tidpunkt. I samband med uppsägningen har försäkringstagaren rätt att få försäkringen återköpt av försäkringsföretaget och dess värde överfört till en annan försäkring. Som tidigare framgått ska detta gälla om inte annat följer av försäkringens art och i den mån rätt till överföring inte saknas enligt IL.

Varken i den skatterättsliga flyttregeln eller i dess förarbeten finns något explicit uttalat om möjligheten till flytt under utbetalningsperioden. Frågan har såvitt känt inte prövats i domstol i högre instans. Det finns dock ett antal aspekter som på olika sätt påverkar hur man bör tolka den skatterättsliga flytträttsregeln i detta avseende.

Det bör först och främst lyftas fram att det finns skatterättsliga regler som ställer särskilda villkor beträffande utbetalning av ålderspension. Detta gäller reglerna i 58 kap. 10 och 11 §§ IL som ställer krav på att en sådan försäkring ska betalas ut under minst fem år och tidigast när den försäkrade har uppnått 55 års ålder.²¹ Pensionen ska under de första fem åren betalas ut med samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp. Denna regel har tillkommit med hänsyn till syftet med pension, dvs. att säkerställa en löpande inkomst åt den pensionerade (se prop. 1975/76:31).²² Kravet på att beloppet vid varje utbetalningstillfälle under den första femårsperioden ska vara antingen detsamma eller stigande berör endast de fem första åren efter att utbetalningarna påbörjats. Bestämmelsen innebär att pensionsutbetalningarna ska pågå i minst fem år och att de inte kan avbrytas under den första femårsperioden. Om pensionsförsäkringen avser en temporär pension som ska betalas ut under fem år, dvs. att den första femårsperioden också är den sista, ska hela pensionskapitalet betalas ut under perioden. Dessa bestämmelser påverkar således hur en eventuell flytt under utbetalningsperioden ska vara utformad för att den ska tillåtas.

Det är relativt ovanligt med flytt av pensionskapital under utbetalningsperioden. Det kan dels bero på att den försäkrade innan utbetalning påbörjas har att ta ställning till om utbetalningen ska fullgöras enligt det gällande avtalet eller om det finns anledning att göra omDispositioner som att skjuta upp pensionen, ändra utbetalningstid eller liknande. Då kan även frågan om flytt aktualiseras, vilket innebär att behovet av att flytta kapitalet normalt kan hanteras innan utbetalningsperioden påbörjas. Den låga flyttfrekvensen under utbetalningsperioden kan också påverkas av att

---

²¹ Om utbetalningarna ska upphöra vid 65 års ålder räcker det dock med att pensionen betalas ut under minst tre år.

²² Kravet på att pensionen under de första fem åren ska betalas ut med samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp gäller även efterlevandepension. Vissa undantag till denna regel finns dock uppställda (se 58 kap. 14§ IL).

marknadens aktörer, som utredningen uppfattar det, ser svårigheter med att agera utifrån nuvarande regelverk.

Således varken hindrar eller möjliggör nuvarande flyttregler i skatterätten att värdet i en försäkring under pågående utbetalning överförs till en nytecknad försäkring. Det går därmed inte att utifrån dessa göra en bedömning av vilka krav som ska vara uppfyllda för att en sådan flytt ska vara tillåten. Det är dock rimligt att anta att, oavsett om en försäkring överförs under premieinbetalningsperioden eller under utbetalningsperioden, ska den försäkring till vilket värdet av försäkringen överförs uppfylla de kvalitativa krav som ställs på en pensionsförsäkring i skatterätten, dvs. bestämmelserna i 58 kap. 4, 6 och 8–16 b §§ IL.

Även den nya försäkringen måste således uppfylla de utbetalningsvillkor som finns uppställda i lagen och som beskrivits ovan. Detta innebär att en flytt av en försäkring under utbetalningsperioden får till följd att en ny femårsperiod måste starta efter flytten, oavsett hur länge den avslutade försäkringen har varit under utbetalning. Den minsta totala utbetalningsperioden som krävs enligt lagstiftningen förlängs således. Förlängningens omfattning är beroende av när under utbetalningsperioden som flytten sker. Något som talar emot detta synsätt är de uttalanden som har gjorts i förarbetena till flyttreglerna och där det sägs att en överföring som inte är att se som ett återköp kännetecknas av att det nya försäkringsavtalet kan ses som en direkt fortsättning av det gamla avtalet. Om en sådan kontinuitetsprincip ska tillämpas även vid en flytt av en försäkring under utbetalning kan det hävdas att en flytt inte ska vara likvärdigt med att utbetalningarna för den avslutade försäkringen avbryts utan att de i stället överförs till den nya försäkringen. Den tid under vilket utbetalning skett i den avslutade försäkring skulle således kunna räknas av. Det är rimligt att anta att för att den nya försäkringen ska ses som en fortsättning av det gamla avtalet måste utbetalning fortsätta som om överföringen inte hade skett. Det bör därmed utifrån detta synsätt inte vara möjligt för försäkringstagaren att begära att utbetalning upphör efter att flytten genomförts, för att därefter starta igen vid en senare tidpunkt.

Ovanstående resonemang kan också sägas ligga i linje med det tankesätt som Regeringsrätten (numera Högsta förvaltningsdomstolen) gav uttryck för i rättsfallet RÅ 2010 ref. 18 avseende hur kravet ska tolkas på att ett återköp endast ska medges om premier för en försäkring inte har betalats under de senaste tio

åren.²³ Även om en pensionsförsäkring i princip inte får återköpas förutom i de särskilda fall som ställs upp i 58 kap. 18 § IL och fallet som hänvisas till rör någonting annat än just flytt av en försäkring under utbetalning tangerar fallet frågan om hur en sådan flytt ska hanteras. Regeringsrätten hänvisade i sin dom till uttalandena i förarbetena till flytträttsbestämmelserna i IL där det sägs att om försäkringstagaren uppfyller kraven på ett långsiktigt sparande genom den gamla försäkringen bör inte redan erhållna skatteförmåner förloras då behållningen förs över till motsvarande långsiktiga sparande hos ett annat försäkringsbolag. Ur skattesynpunkt torde de olika försäkringarna vid en överföring kunna betraktas som samma avtal. Det bör dock poängteras att om samma resonemang ska kunna tillämpas avseende flytt under utbetalning från en pensionsförsäkring till en nytecknad sådan – och därmed hur den femårsperiod som lagen kräver ska beräknas i samband med denna – förutsätter det ändringar av gällande regler. Varje försäkring måste nämligen enligt nu gällande regler uppfylla de kvalitativa krav som ställs på en pensionsförsäkring i skatterätten.

Flytt av försäkring inom samma försäkringsföretag

Dagens flytträttsregler gör ingen åtskillnad mellan flytt till ett avtal hos ett annat försäkringsföretag och flytt inom ett och samma försäkringsföretag eller en och samma grupp av företag. I förarbetena till den skatterättsliga flytträttsregeln förtydligas till och med att

---

²³ Målet som hänvisas till avser en ansökan till Skatteverket om att få medgivande att återköpa en pensionsförsäkring till vilken inga premier hade betalats in under tio år och vars värde understeg ett prisbasbelopp. Försäkringen hade dock under denna tioårsperiod flyttats från ett försäkringsföretag till ett annat. Av avgörande betydelse i detta mål var således frågan om premiefria år hos den tidigare försäkringsgivaren ska räknas med i den tioårsfrist som skatterätten ställer upp.

Regeringsrätten hänvisar i sin dom till uttalandena i förarbetena om att det för återköp i vissa fall uppställda krav på att premier inte betalats under de senaste tio åren ska markera att pensionssparandet är ett långsiktigt bundet sparande som genom inskränkningar i rätten att förfoga över medlen motiverar skattesubvention (prop. 1993/94:85 s. 52). Man återger också vad som framgår av förarbetena till flytträttsregeln om att i det fall att försäkringstagaren uppfyller kraven på ett långsiktigt sparande genom den gamla försäkringen bör inte redan erhållna skatteförmåner förloras då behållningen förs över till motsvarande långsiktiga sparande hos ett annat försäkringsbolag. De olika försäkringarna torde vid en överföring kunna betraktas som samma avtal ur skattesynpunkt (prop. 1998/99:87 s. 327 f.).

Mot den angivna bakgrunden gjorde Regeringsrätten bedömningen att en försäkringstagare vid beräkningen av tioårsperioden för premiebetalningsfri tid även ska få tillgodoräkna sig premiebetalningsfri tid i en tidigare tecknad försäkring vars värde utan beskattningsekvenser överförts till en ny försäkring.

reglerna gäller även överföringar mellan pensionsförsäkringar hos en och samma försäkringsgivare (se prop. 1998/99:87 s. 328). Det har dock från branschföreträdare lämnats önskemål om att frågan om flytt av värdet av en försäkring från ett försäkringsavtal till ett annat inom samma företag bör hanteras på annat sätt än en regelrätt flytt. Detta skulle bl.a. innebära en förenklad administrativ process för försäkringsföretagen. Om lagkraven för flytt inte skulle behöva följas vid flytt inom ett företag skulle det också kunna innebära att det blir möjligt att flytta ett tillgodohavande i en försäkring till ett annat befintligt avtal hos försäkringsgivaren, i stället för att som idag behöva teckna ett nytt avtal till vilket tillgodohavandet kan föras över.

När det gäller frågan om flytt av försäkring inom ett försäkringsföretag eller en företagsgrupp/koncern bör hanteras på annat sätt än flytt mellan fristående företag måste hänsyn tas till de bakomliggande motiven till flytträttsreglerna och utformningen av dessa. Utifrån detta kan en bedömning göras om det är möjligt och rimligt att göra någon åtskillnad mellan dessa former av flyttar. Som framgår av redogörelsen av skattelagstiftningen syftar de skatterättsliga reglerna kopplade till flytt av försäkringar till att kunna säkerställa att det skatteundantag som privat pensionssparande och tjänstepensionssparande åtnjuter inte utnyttjas på otillbörligt sätt, samt möjliggöra en kontroll av så inte sker. För en närmare beskrivning av motiven och hur villkoren i skattelagstiftningen uppfyller dessa hänvisas till avsnitt 9.6.

Det är utredningens utgångspunkt att behovet av att dels säkerställa pensioneringssyftet, dels kontrollera att skattesubventionen inte utnyttjas på ett otillbörligt sätt inte skiljer sig nämnvärt mellan en flytt av värdet av en försäkring från ett avtal till ett annat inom ett och samma försäkringsföretag och en flytt mellan försäkringsavtal hos olika försäkringsföretag. Att skattesubventionerat kapital flyttas mellan försäkringsavtal, oavsett om det gamla respektive nya avtalet tillhandahålls av samma eller olika försäkringsgivare, innebär ett behov för Skatteverket att kunna kontrollera att överföringen gjorts på rätt sätt. Det finns därmed skäl att hävda att det utifrån de bakomliggande motiven för reglerna är svårt att göra en åtskillnad mellan flyttar inom ett respektive mellan två försäkringsföretag.

Det bör i sammanhanget också framhållas att en viktig orsak till att det i dagsläget anses finnas ett behov av en översyn av flyttreglerna för flyttar inom ett försäkringsföretag är att nu gällande flytträttsregler betraktas som allt för långtgående i vissa avseenden.

I den mån utredningen föreslår ändringar i flytträttsreglerna kan behovet av att göra en åtskillnad således minska.

Byte av förvaltningsform eller flytt

Frågan om huruvida byte av förvaltningsform inom ramen för ett försäkringsavtal, exempelvis från fondförsäkring till traditionell försäkring, ska definieras som flytt eller inte tangerar ovanstående fråga om hur flytt av värdet av en försäkring till en annan försäkring inom samma försäkringsföretag ska hanteras.

Möjligheten till byte från en förvaltningsform bygger på tekniken att ett försäkringsavtal kan bestå av flera försäkringsmoment. Möjligheten att byta förvaltningsform finns då inskriven i försäkringsavtalet. Denna funktionalitet kan vara ett sätt att sänka risken i sitt pensionssparande, genom att försäkringstagaren enligt avtalet ha möjlighet att byta delar av eller hela sitt pensionskapital från fondförvaltning till traditionell förvaltning när utbetalningstidpunkten närmar sig. Bytet av förvaltningsform kan ske successivt under en viss tid, alternativt kan hela tillgodohavandet föras över till en traditionell försäkring strax före den första utbetalningstidpunkten. Detta byte ska alltså fullgöras inom ramen för ett befintligt försäkringsavtal, vilket skiljer det från flytt av pensionskapital.

När det gäller sådana försäkringsavtal, som utgör en form av sammansatt försäkring där försäkringstagaren kan välja till eller bort olika försäkringsmoment, förekommer det att avtalet upprättas mellan försäkringstagaren och mer än en försäkringsgivare. Det förekommer även att försäkringsavtalet omfattar två företag som ingår i en företagsgrupp av motsvarande slag. En anledning till att sådana avtalskonstruktioner uppstått är ett det tidigare inte var tillåtet att bedriva fondförsäkringsverksamhet och traditionell försäkringsverksamhet i samma juridiska person. I det fall att möjligheten till byte av förvaltningsform finns inskriven i försäkringsavtalet definieras detta inte som en flytt utan ändringen kan genomföras inom ramen för det befintliga försäkringsavtalet.

På samma sätt som redogjorts för ovan avseende flytt av värdet av en försäkring till en annan försäkring inom samma försäkringsföretag är det av vikt att reglerna är utformade så att de bakomliggande motiven till dem – dvs. att sparandet har ett pensionerings-syfte och att en kontroll av att så är fallet möjliggörs – är uppfyllda.

Det som betecknar en flytt är att ett nytt försäkringsavtal måste tecknas och att hela pensionskapitalet måste överföras till det nya avtalet, samt att det ursprungliga försäkringsavtalet och eventuella riskmoment som ingår i detta upphör i samband med flytten. Betecknande för byte av förvaltningsform är i stället att inget nytt försäkringsavtal behöver tecknas utan försäkringsavtalet och eventuella riskmoment som ingår i detta fortsätter att gälla.

Det är inte nödvändigt att byte av förvaltningsform avser hela pensionskapitalet, utan försäkringstagaren kan disponera om delar av detta. Eftersom bytet av förvaltningsform sker inom det försäkringsavtal som styr pensionsålder och utbetalningsperiod för det sammanlagda pensionskapitalet, oberoende av vilken förvaltningsform som valts, medför bytet ingen risk för att skyddsreglerna i IL ska kunna kringgås. Huruvida ett byte av förvaltningsform ska ses som en avtalsändring snarare än en regelrätt flytt av försäkringens värde är således en rent civilrättslig fråga, dvs. beroende av hur försäkringsavtalet är utformat. I det fall försäkringsföretaget och försäkringstagaren vid avtalstidpunkten kommit överens om att byte av förvaltningsform ska vara tillåten, och även skrivit in detta i försäkringsavtalet, ska bytet anses vara en ändring som görs inom avtalet. Om en sådan skrivning i försäkringsavtalet saknas innebär det att ”omdispositionen” måste göras i form av en flytt av pensionskapital.

9.6 Utformningen av skattelagstiftningen

Bedömning: De krav som ställs upp i nu gällande skattelagstiftning avseende flytt av livförsäkringar och krav på kontrolluppgifter i samband med flytt bör ses över för att säkerställa att inga onödiga hinder för flytt ställs upp. Sådana begränsningar och villkor som ställs upp i skattelagstiftningen ska kunna motiveras utifrån behovet av att säkerställa att det skatteundantag som privat pensionssparande och tjänstepensionssparande åtnjuter inte utnyttjas på otillbörligt sätt. Reglerna ska också kunna möjliggöra kontroll av detta. Om det finns andra motiv till bestämmelserna ska dessa tydliggöras och beskrivas. En bedömning bör göras om de begränsningar och villkor som ställs upp i gällande lagstiftning är proportionerliga i förhållande

till syftet med reglerna eller om det finns ett behov av att revidera reglerna.

Skälen för bedömningen: För att undvika att onödiga hinder för flytt ställs upp måste även de krav som ställs upp i skattelagstiftningen avseende flytt av pensionsförsäkringar och krav på kontrolluppgifter analyseras och vid behov ses över. Samtidigt är det centralt att säkerställa att reglerna är utformade på ett sätt så att det skatteundantag som privat pensionssparande och tjänstepensionssparande åtnjuter inte utnyttjas på otillbörligt sätt. Reglerna ska också möjliggöra att Skatteverket kan kontrollera detta. I utformningen av reglerna bör därmed göras en avvägning mellan dessa behov för att säkerställa att villkoren och kraven är proportionerliga till syftet med reglerna.

Nedan beskrivs nu gällande krav i skattelagstiftningen avseende dels sådana försäkringar som definieras som pensionsförsäkringar enligt skatterätten och överföringar av värdet i sådana försäkringar, dels kontrolluppgifter i samband med överföring (se även de övergripande resonemang av skatterättslig natur som förs i föregående avsnitt). I anslutning till detta redogörs för de motiv som lades fram i samband med att reglerna togs fram. Utifrån detta görs en bedömning av om villkoren och kraven är rimliga eller om dessa bör revideras.

I detta sammanhang är det viktigt att betona att om en överföring görs utan att försäkringsföretagen följer villkoren i skatterätten riskerar den försäkrade att drabbas av stora skattekonsekvenser. Detta gäller både om de kvalitativa kraven på pensionsförsäkringar och överföringar inte uppfylls och om de krav på inlämnande av kontrolluppgifter inte följs. Effekterna av en underlåtenhet från företaget att följa reglerna drabbar således den försäkrade individen och inte företaget ifråga. Vidare kan konstateras att den försäkrade själv har begränsade möjligheter att säkerställa att företaget faktiskt uppfyller de krav som finns. Det är därmed av stor vikt att försäkringsföretagen tar ansvar för eventuella skattekonsekvenser som kan drabba den försäkrade. På samma gång är det faktum att den försäkrade kan drabbas ytterligare ett viktigt skäl till att säkerställa att de krav som ställs upp i skatterätten inte är orimliga utifrån de motiv som ligger till grund för dessa.

9.6.1 Krav på pensionsförsäkringar och överföringar av värdet av sådana försäkringar

För att en försäkring ska vara en pensionsförsäkring ska de kvalitativa villkor i 58 kap. IL vara uppfyllda. Där föreskrivs bl.a. vilka typer av förmåner som försäkringen får avse och att sparandet ska vara bundet. Avtalet får inte föreskriva att pensionen ska utbetalas tidigare än vid 55 års ålder och utbetalningarna måste ske under minst fem år.²⁴ En pensionsförsäkring får inte överlåtas, pantsättas eller återköpas, utom i vissa särskilt reglerade undantagsfall. Särskilda villkor föreskriver också vem som får vara förmånstagare till försäkringen. Förmånstagare vid livsfall får inte sättas in till annan ålderspensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring. Förmånstagare till sådan försäkring ska vara den som var anställd när avtalet ingicks.

Som nämnts tidigare är skälet till att de kvalitativa villkoren ställs upp att sparandet ska ha ett pensioneringssyfte – dvs. att det verkligen är avsett som ett sparande för att trygga försörjningen i ett senare skede av livet. Förmånen av att en arbetsgivare avsätter medel för pension är en form av uppskjuten lön. Sparande i privat pensionsförsäkring behandlas med samma skattemässiga utgångspunkt, eftersom den avser att vara en kompletterande möjlighet till pension för de personer som endera inte har förmån av tjänstepension i sin anställning eller som anser den förmån de har vara otillräcklig. Skatterättsligt medges således vid pensionsförsäkring ett uppskov med beskattning av en del av de intjänade förvärvsinkomsterna till dess att pensionen betalas ut. Reglerna är konstruerade så att det föreligger en symmetri mellan avdraget/skattefriheten för förmånen och skatteplikten för pensionen vid en sådan försäkring. Motsvarande symmetri föreligger för premier till och utbetalningar från en kapitalförsäkring, eftersom avdrag inte kan erhållas för en betalning till en kapitalförsäkring, å andra sidan är utbetalningar från försäkringen skattefria.

Förutom att spela en avgörande roll för att bestämma pensioneringssyftet utgör nämnda villkor också ett skydd mot att en försäkring bara utgör ett led i en transaktion för att flytta inkomster från en person till en annan så att avdrag/skattefrihet

---

²⁴ Utbetalning får dock göras tidigare om den försäkrade enligt socialförsäkringsbalken har fått rätt till sjukersättning. Om det i annat fall finns särskilda skäl, får Skatteverket medge att pensionen får börja betalas ut innan den försäkrade fyller 55 år (se 58 kap. 10 § andra stycket IL).

hamnar hos den som tjänar in förvärvsinkomsten medan den slutliga skatteplikten ligger hos någon annan. Samtidigt som villkoren garanterar pensioneringssyftet spelar de således en avgörande roll för att upprätthålla ovan nämnda symmetri i skattereglerna.

Utöver nämnda kvalitativa regler krävs att en pensionsförsäkring är meddelad i en försäkringsrörelse som bedrivs från ett fast driftställe i Sverige eller i en försäkringsrörelse som bedrivs från ett fast driftställe i en utländsk stat inom EES av ett försäkringsföretag som avses i artikel 1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2002/83/EG av den 5 november 2002 om livförsäkring (se 58 kap. 4 § IL). Detta villkor brukar betecknas som etableringskravet.

Eftersom såväl privat pensionssparande som tjänstepensions-sparande lyfts bort från de skattepliktiga förvärvsinkomsterna byggs en stor skattekredit upp genom sparandet. Denna kredit förvaltas bl.a. av de försäkringsföretag som erbjuder den typen av försäkringar. Etableringskravet har ansetts vara en förutsättning för att denna skattekredit ska kunna tas tillbaka till beskattning. Därmed kan etableringskravet också sägas ha varit en förutsättning för det skatteundantag som den här typen av försäkring åtnjuter.²⁵

Utöver de kvalitativa villkoren för en pensionsförsäkring finns i skattelagstiftningen även särskilda bestämmelser avseende överföring av värdet av en pensionsförsäkring till en annan pensionsförsäkring. För att överföringen inte ska anses som pension och inte heller som betalning av premier för pensionsförsäkring ska *hela värdet av pensionsförsäkringen* enligt bestämmelserna föras över *direkt till en annan pensionsförsäkring som försäkringstagaren tecknar i samband med överföringen* hos samma eller annan försäkringsgivare *med samma person som försäkrad* (se 58 kap. 18 § tredje stycket IL). Denna bestämmelse, som kan betecknas som den frivilliga flytträtten, infördes i samband med försäkringsrörelsereformen år 2000. Den ligger även till grund för den civilrättsliga flytträtten i 11 kap. 5 § FAL eftersom denna lagstadgade flytträtt förutsätter att inte rätt till överföring saknas enligt IL.

---

²⁵ Tidigare innebar etableringskravet att en pensionsförsäkring skulle vara meddelad i Sverige för att avdrag skulle medges för premiebetalningar till försäkringen. Den 1 maj 2008 utvidgades etableringskravet till att gälla hela EES-området. Bakgrunden till ändringarna var att regeringen, mot bakgrund av EG-domstolens domar i det s.k. Danmarksmålet (Kommissionen mot Konungariket Danmark, mål nr C-150/04) och det s.k. Belgienmålet (Kommissionen mot Konungariket Belgien, mål nr C-522/04), gjorde bedömningen att även de svenska skattereglerna för pensionsförsäkring riskerade att vara oförenliga med EG-rätten.

Syftet med regler om rätt till flytt av ett pensionskapital motiverades med ett behov av att förbättra konkurrensen mellan livförsäkringsbolagen (se dir. 1990:56). Utöver detta huvudsakliga motiv med själva översynen kan det konstateras att det endast till viss del hänvisas till skatterättsliga motiv när det kommer till hur bestämmelserna som infördes är utformade.

I förarbetena till reformen konstaterades att det vid tidpunkten för reformen fanns bestämmelser som, oavsett försäkringsgivarens samtycke, begränsade möjligheten att återköpa vissa former av försäkringssparande. Begränsningarna tog sikte på det skattegynnade sparandet i pensionsförsäkringar och i individuellt pensions-sparande utan försäkringsinslag (IPS). Som redan nämnts var syftet med begränsningarna att inskränka skattesubventionen till sparande som fyller ett verkligt pensionsändamål. En rad villkor ställdes därför upp såväl i inkomstskattereglerna som i FAL för att skattelättnaden skulle inskränkas till ett långsiktigt bundet sparande. En sådan inskränkning var ett principiellt förbud mot förtida uttag som i fråga om försäkringar benämns återköp (se prop. 1998/99:87 s. 326 f.).

Innan reformen begränsades möjligheten till återköp av pensionsförsäkringar till att endast få ske om det tekniska återköpsvärdet uppgick till högst ett basbelopp och försäkringen inte var förenad med ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande samt premier för försäkringen inte hade betalats senare än tio år före återköpet, eller om det tekniska återköpsvärdet uppgick till högst 30 procent av ett basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. I reglerna fanns också inskriven en möjlighet för Skattemyndigheterna att därutöver medge återköp av en pensionsförsäkring, endast om det fanns synnerliga skäl för återköp och detta fick ske enligt försäkrings-tekniska grunder.²⁶ Det angavs vidare att återköpsbegränsningarna för pensionsförsäkringar inte innehöll något uttryckligt undantag för försäkringstagare som med stöd av avtalsvillkoren eller försäkringsgivarens samtycke enbart ville flytta sitt avtal till andra försäkringsgivare och som inte hade någonting emot att där binda sparandet den tid som krävs för att erhålla skatteförmånen.

---

²⁶ Denna bestämmelse är i nu gällande skattelagstiftning anpassad till de ändringar som senare gjordes i rörelselagstiftningen. Skatteverket får numera medge återköp om det finns synnerliga skäl dock endast om återköp får ske enligt försäkringsavtalet och försäkrings-tekniska riktlinjer (se 58 kap. 18 § andra stycket II).

I förarbetena skiljde lagstiftaren på olika sätt att överföra försäkringsavtal från en försäkringsgivare till en annan. I den renodlade formen innebar överföringen att en ny försäkringsgivare övertog avtalet utan att försäkringsvillkoren ändras. Den formen av överföring innebar att ett partsbyte sker på försäkringsgivarsidan, s.k. substitution. Sådan överföring är vad som i den näringsrättsliga regleringen benämns överlåtelse av försäkringsbestånd. Frågor om sådana överföringar behandlades inte vidare i förarbetena till försäkringsrörelserformen. En annan form av överföring är det fall då försäkringen flyttas via ett återköp. Försäkringstagaren erhåller då det värde som belöper på försäkringen samt använder beloppet för att teckna en helt ny försäkring hos ett annat företag. I detta fall finns inget direkt samband mellan återköpet och den nya försäkringen. Överföringarna kan också bestå i att den enskilde överför på försäkringen belöpande värden direkt till en annan försäkring. Att villkoren inom ramen för avtalen delvis förändras anses inte utesluta att det nya avtalet ändå kan ses som en direkt fortsättning på det gamla avtalet (se prop. 1998/99:87 s. 326).

I samband med försäkringsrörelserformen väcktes frågan om behovet av att införa en generell civilrättslig rätt till flytt av försäkringssparande. Lagstiftaren drog dock slutsatsen att argumenten mot ett sådant införande övervägde. Det ansågs också att konkurrensen och valfriheten på livförsäkringsområdet kunde tillgodoses väl utan att man måste gå så långt som att införa en sådan generell rätt. För att inte förhindra möjligheterna att flytta ett livförsäkringssparande i de fall parterna träffat ett avtal med en sådan flytträtt ansågs däremot att reglerna i skattelagstiftningen om återköp av en pensionsförsäkring skulle förtydligas. Det konstaterades att en försäkringstagare som med stöd av försäkringsvillkor eller med försäkringsgivarens samtycke vill flytta sitt tillgodohavande för att fortsätta försäkringssparandet hos en annan försäkringsgivare borde kunna göra det utan att hindras av inskränkningar i skatterätten för återköpsrätten. Det sades vidare att en förutsättning för att en sådan överföring inte ska anses vara ett återköp är att det nya avtalet kunde ses som en direkt fortsättning av det gamla livförsäkringsavtalet. Det betonades att de skäl som motiverar de då gällande återköpsbegränsningarna för pensionsförsäkringar också måste beaktas. Om försäkringstagaren uppfyllde kraven på ett långsiktigt sparande genom den gamla försäkringen borde således inte redan erhållna skatteförmåner förloras då behållningen förs över till motsvarande långsiktiga sparande hos ett

annat försäkringsföretag. Av den anledningen infördes som en förutsättning för flytt krav på att den nya försäkringen är av motsvarande slag som den tidigare försäkringen samt att försäkringens behållning överförs direkt från den gamla försäkringsgivaren till den nya försäkringsgivaren, så att t.ex. inga kontanter betalas ut.

Utifrån ovanstående kan konstateras att motiven till överföringen ska ske *direkt till en annan pensionsförsäkring* hänger samman med att säkerställa pensioneringssyftet med sparatet och att inte tillgodohavandet ska kunna användas för annat ändamål. Även om motiv till kravet om att den försäkringen som tillgodohavandet överförs till ska ha samma person som försäkrad inte är explicit uttryckta i förarbetena torde även det kravet vara kopplat till pensioneringssyftet och behovet av att säkerställa att inte skattesubventionen utnyttjas på ett otillbörligt sätt genom att via en flytt överföra inkomster från en person till en annan. Kravet bör kvarstå.

I förarbetena saknas däremot särskilda motiv till att överföringen ska ske till ett försäkringsavtal *som tecknas i samband med överföringen*. Som tidigare framgått ställs det i IL även krav på att *hela pensionsförsäkringens värde* ska överföras. Någon närmare motivering till denna begränsning framgår inte heller i förarbetena. Det bör dock noteras att man i utredningen som ligger till grund för lagändringarna ansåg att flytt av sparmedel bör kunna avse hela tillgodohavandet eller en del därav (se SOU 1995:87 s. 306). Utredningen lämnade dock inte någon närmare motivering till förslaget. I författningskommentaren till lagförslagen i propositionen anges däremot, även i detta fall utan vidare kommentar eller förklaring, att ”flyttningen av medel bör endast kunna avse hela tillgodohavandet för en och samma försäkring” (se prop. 1998/99:87 s. 450).

Som tidigare angetts ska de krav och villkor som ställs upp i skattelagstiftningen kunna härledas till behovet av att kunna kontrollera och säkerställa att skatteundantaget som privat pensionssparande och tjänstepensionssparande åtnjuter inte utnyttjas på otillbörligt sätt. Av ovanstående redogörelse av nuvarande bestämmelser avseende flytt av pensionsförsäkringar kan konstateras att endast vissa villkor och begränsningar i bestämmelserna har motiverats utifrån detta syfte. Detta gäller kraven på att överföringen av ett tillgodohavande ska ske direkt till ett annat försäkringsavtal som uppfyller de skatterättsliga kraven på pensions-

försäkring, samt att det nya avtalet ska ha samma person som försäkrad.

Även vad gäller kraven på att överföring endast får ske till ett försäkringsavtal som tecknas i samband med överföringen respektive att hela försäkringens värde ska överföras kan det finnas ett behov av dessa begränsningar för att möjliggöra kontroll eller säkerställande av att skatteundantaget utnyttjas så som det är avsett. Det förenklar för Skatteverket att kontrollera att överföringar genomförs på ett korrekt sätt när en sådan görs till ett helt nytt försäkringsavtal, där tidigare insatta tillgodohavanden saknas. Det kan också tänkas att en flytt av hela tillgodohavandet på samma sätt innebär att det bör vara lättare att spåra tillgodohavandet och den skattecredit som byggts upp. Ett annat skäl för att inte tillåta delflytt är att det nya avtalet ska anses som en direkt fortsättning av det ursprungliga försäkringsavtalet i skatterättslig mening.

Det framgår inte tydligt av reglerna om överföringsmöjligheten är begränsad till att endast gälla överföring av hela värdet i en enda pensionsförsäkring till en nytecknad försäkring eller om möjlighet också finns att överföra hela värdet i två eller flera pensionsförsäkringar till en nytecknad sådan. Mot bakgrund av att denna fråga uppkommit i kontakten mellan Skatteverket och försäkringsföretag publicerade Skatteverket år 2009 ett ställningstagande²⁷ där det klargörs att Skatteverkets bedömning är att lagtextens ordalydelse inte innefattar någon begränsning av den innebörden att en överföring av värdet i två eller flera pensionsförsäkringar till en för detta ändamål nytecknad pensionsförsäkring inte skulle medges. Detta innebär att Skatteverket, utifrån nu gällande regler, anser att bestämmelsen också omfattar sådana fall, under förutsättning att övriga villkor för flytt är uppfyllda. I Skatteverket ställningstagande förtydligas också att detta ställningstagande gäller överföring av värdet i två eller flera pensionsförsäkringar tecknade såväl i ett och samma försäkringsföretag som i två eller flera olika försäkringsföretag.

Det kan däremot konstateras att kravet på att ett försäkringssparande endast kan överföras till ett nytt försäkringsavtal som tecknas i samband med en överföring innebär en begränsning i denna möjlighet att samla sina försäkringar. En individ kan av olika anledningar ha flera försäkringar, såväl sådana som lagts i fribrev

²⁷ Se Skatteverkets ställningstagande från den 30 mars 2009 om flytt av pensionsförsäkringar, dnr 131 134617-09/111.

som sådana med pågående premieinbetalning. Detta kan exempelvis vara fallet om en individ bytt arbetsgivare flera gånger under sitt arbetsliv och av den anledningen har flera avtal om tjänstepensionsförsäkringar i fribrev hos olika eller samma försäkringsgivare.²⁸ En individ kan också av olika anledningar ha flera privata pensionsförsäkringar som denne själv tecknat. Individen kan i sådana lägen ha ett intresse av att slå samman flera försäkringar i fribrev till inte bara ett nytt försäkringsavtal utan även till en befintlig försäkring med pågående premieinbetalning, i de fall som det enligt försäkringsvillkoren är möjligt att utöka den befintliga försäkringen. Individen kan exempelvis vara nöjd med en befintlig försäkring och av den anledning vilja föra över även andra tillgodohavanden till denna. Att i ett sådant läge tvingas teckna ett nytt försäkringsavtal kan alltså i vissa fall innebära en begränsning. En möjlighet att sammanföra flera försäkringar till en försäkring skulle också innebära dels att individen kan få en bättre överblick av sitt totala försäkringssparande, dels att den totala kostnaden för sparandet kan minska i de fall det finns fasta kostnader som belastar varje försäkring. Det finns således anledning att överväga att ändra detta villkor eller lösa frågan på ett annat sätt.

Vad avser kravet på att hela pensionsförsäkringens värde måste flyttas är vi av uppfattningen att det kan finnas skatterättsliga skäl av den art som vi tidigare diskuterat i detta avsnitt för en sådan begränsning. Det är även av vikt i sammanhanget att i ett första led beakta att kravet på att hela tillgodohavandet ska överföras även finns i de civilrättsliga reglerna om flytt (se 11 kap. 5 § andra stycket FAL). I civilrättsligt hänseende är kravet av grundläggande betydelse eftersom flytträtten förutsätter en uppsägning och därmed avslutande av gällande försäkringsavtal samt därefter moment av återköp och överföring av försäkringens (hela) värde till ett annat försäkringsavtal. Det finns därför anledning att överväga att behålla kravet på att hela försäkringens värde ska överföras.

---

²⁸ Avseende tjänstepensionsförsäkringar begränsas möjligheten till att sammanföra olika försäkringar också av kravet på att försäkringstagaren, i dessa fall arbetsgivaren, ska teckna den nya försäkringen till vilken tillgodohavandet ska flyttas. Vi återkommer till en analys av även denna begränsning.

Som tidigare framgått är det i tjänstepensionssammanhang oftast arbetsgivaren som är försäkringstagare medan arbetstagaren är försäkrad.²⁹ Att regelverket ställer krav på att det är försäkringstagaren till den ursprungliga försäkringen som ska teckna den försäkring till vilket ett tillgodohavande ska flyttas kan därmed innebära problem för flytt av tjänstepensionsförsäkringar. Som beskrivits ovan kan en individ som haft flera anställningar hos olika arbetsgivare ha flera fribrev hos en eller flera försäkringsgivare. Kravet på att försäkringstagaren för den ursprungliga försäkringen även ska vara den som har tecknat försäkringen till vilken tillgodohavandet ska flyttas innebär att det inte är möjligt att sammanföra tjänstepensionsförsäkringar tecknade av olika arbetsgivare. Kravet innebär också att det inte är möjligt att flytta en tjänstepensionsförsäkring om försäkringstagaren inte längre finns. Det finns därmed skäl att överväga om detta krav bör revideras.

Utifrån ett skatterättsligt perspektiv är det svårt att hävda att kravet på att arbetsgivaren i tjänstepensionssammanhang ska vara den som har tecknat den försäkringen till vilket tillgodohavandet flyttas grundar sig i ett behov av att kontrollera och säkerställa att skatteundantag inte utnyttjas på otillbörligt sätt. Det är visserligen arbetsgivaren som betalar in premien och som har rätt till skatteavdraget på detta, men skattekrediten byggs upp hos det försäkringsföretag som tillhandahåller försäkringen, och det är i slutändan den försäkrade som kommer att betala skatten i samband med att försäkringssparandet betalas ut. Vem som är försäkringstagare för den nya försäkringen bör således inte ha någon betydelse för möjligheten att uppfylla de motiv som ska ligga till grund för de skatterättsliga flytträttsreglerna. Av central betydelse för att säkerställa att de skatterättsliga motiven till reglerna är uppfyllda är att den nya och gamla försäkringen har samma person som försäkrad.

---

²⁹ Det är i detta sammanhang viktigt att betona att begreppet försäkringstagare inte finns definierat i skattelagstiftningen. I FAL däremot anges att det med försäkringstagare avses den som har ingått avtal om försäkring med ett försäkringsbolag. Av bestämmelsen framgår vidare att det som sägs om en försäkringstagare också ska tillämpas på den som vid personförsäkring har förvärvat försäkringstagarens rätt (se 1 kap. 4 § första och andra stycket FAL). För kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar är det alltid arbetsgivaren som tecknar försäkringen och som därmed är försäkringstagare (se 20 kap. 1 och 2 §§ FAL). Skatteverket har i en skrivelse angett att, med anledning av avsaknaden av definition i skattelagstiftningen, innebörden i FAL av begreppet försäkringstagare torde bli gällande även i IL (se Skatteverkets skrivelse Försäkringstagarbegreppet i flyttregeln från den 6 december 2010, dnr 131 470881-10/111).

Det går därmed inte att motivera detta specifika krav utifrån de motiv som ligger till grund för flyttreglerna i skattelagstiftningen.

I sammanhanget bör dock beaktas att oavsett om pensionsutfästelsen har sin grund i kollektivavtal eller utgör en ensidig utfästelse från arbetsgivaren torde det strida mot både allmänna avtalsrättsliga principer och syftet bakom arbetsgivarägda tjänstepensionsförsäkringar att som huvudregel införa en flytträtt för den försäkrade (se avsnitt 9.5.2 i den del som behandlar andra överväganden kring den försäkrades förfoganderätt över en tjänstepensionsförsäkring). Det är inte lämpligt att införa flytträtt för den försäkrade så länge arbetsgivarens huvudsakliga åtagande enligt pensionsutfästelsen kvarstår. När premiebetalningen till en premiebestämd lösning upphört till följd av att den anställde slutat sin anställning har arbetsgivaren emellertid inte längre samma ansvar och intresse av kontroll över avtalet. Som tidigare kunnat konstateras bör den försäkrade i en sådan situation kunna förfoga över försäkringen utan arbetsgivarens medgivande (se avsnitt 9.5.2 i den del som behandlar när det kan anses lämpligt att ge den försäkrade flytträtt avseende tjänstepensionsförsäkringar). I dessa situationer bör den försäkrade ges flytträtt.

9.6.2 Krav på inlämnande av kontrolluppgift

Skattelagstiftningen ställer krav på att kontrolluppgift ska lämnas om pensionsförsäkring. Innan etableringskravet utvidgades ställdes krav på att kontrolluppgift skulle lämnas av försäkringsgivaren för varje kalenderår senast den 31 januari närmast följande kalenderår. I samband med utvidgningen utökades kravet till att den avgivande försäkringsgivaren ska lämna kontrolluppgift även i samband med överföring av en pensionsförsäkrings värde. Kontrolluppgiften ska lämnas för *juridiska personer och fysiska personer av den försäkringsgivare som överfört värdet i försäkringen*. I kontrolluppgiften ska uppgift lämnas om *det överförda värdet samt identifikationsuppgifter för försäkringstagaren, den försäkrade och den mottagande försäkringsgivaren*. Kontrolluppgift ska lämnas *senast inom 14 dagar* från den dag då omständighet inträffat som utlöser kontrolluppgiftsskyldigheten (se 58 kap. 16 a § första stycket IL samt 22 kap. 9 § och 24 kap. 2 § skatteförfarandelagen [2011:1244]). Om kontrolluppgifterna i samband med överföringen inte lämnas ska avskattning ske. Försäkringen ska i ett sådant fall avskattas i

inkomstslaget tjänst vid överföringstidpunkten (se 58 kap. 19 a § första och andra stycket IL samt prop. 2007/08:55 s. 98).

I samband med utvidgningen av etableringskravet konstaterades att förslaget inte skulle innebära att grundprinciperna för skatte-reglerna för pensionssparande ändras, utan avdragsrätten för pensionssparande skulle fortfarande begränsas till sparande med verkligt pensioneringssyfte. Det fastslogs däremot att en utvidgning innebär ändringar i förutsättningarna för att upprätthålla pensioneringssyftet eftersom verkan av reglerna inte längre skulle begränsas till Sverige. Med hänsyn till att de då befintliga kontroll- och styrverktygen bedömdes som otillräckliga när det blir möjligt att överföra försäkringskapital till försäkringar som är meddelade utanför Sverige, ansågs det särskilt viktigt att Skatteverket snabbt kunde få information om transaktioner som innebär att en försäkring flyttas utanför svensk jurisdiktion. Detta var således det huvudsakliga skälet till införandet av krav på inlämnande av kontrolluppgift till Skatteverket om överföring av försäkringskapital.³⁰ Att kontrolluppgift även ska lämnas i samband med att överföringen av försäkringens värde sker motiverades med att en överföring av en försäkrings värde till en ny försäkring kan ske vid flera tillfällen under samma år och att det är viktigt att villkoren för pensionsförsäkring är uppfyllda vid vart och ett av dessa tillfällen. Om skyldighet att lämna kontrolluppgift skulle begränsas till att endast behöva lämnas vid ett tillfälle per år skulle risken finnas att en kedja av överföringar och överlåtelser skulle kunna göras under året som skulle vara omöjlig att rekonstruera (se prop. 2007/08:55 s. 62).

Införandet av en tidsfrist på 14 dagar för inlämnandet av kontrolluppgift vid överföring grundades på att det ansågs nödvändigt att uppgifterna om transaktionerna blir tillgängliga för Skatteverket i nära anslutning till en överföring. Detta dels för att avskattning ska ske vid överföringstidpunkten, dels som ett sätt att säkerställa effektiviteten i de samlade förslagen. Tidsfristen kritiserades i samband med att förslagen remitterades. Bland annat lade remissinstanser fram att de stora volymer överföringar som det handlar om, liksom det faktum att många försäkringar administreras genom valcentraler skulle göra det svårt att lämna kontrolluppgift inom den föreslagna tiden. Lagstiftaren gjorde trots detta bedömningen

³⁰ Motsvarande bestämmelser infördes även för överlåtelse eller överföring av försäkringsavtal.

att det mot bakgrund av den stora betydelse som möjligheten att följa transaktionerna har för den praktiska möjligheten att säkra pensioneringssyftet och beskattningen i ett system med ett utvidgat etableringskrav var motiverat med en sådan tidsfrist. Utöver detta lyfte lagstiftaren fram att en överföring av försäkringens värde från en försäkring till en annan inte är en transaktion som sker över disk på en dag samt att de svenska försäkringsbolagen normalt förbehåller sig en "karenstid" på två till tre månader mellan tiden för ansökan hos det överlämnade försäkringsföretaget och den fullbordade överföringen. Detta ansågs vara faktorer som innebär att det bör vara möjligt för det överförande bolaget att förbereda kontrolluppgiften (se prop. 2007/08:55, s 62 f.)

Även kravet på vilken information som kontrolluppgiften ska innehålla ansågs vara för långtgående då försäkringsgivaren inte nödvändigtvis vet vem som är försäkringstagare och vice versa. Lagstiftaren menade dock på att denna information måste föreligga någonstans för att ett avtal ska komma till stånd. Om informationen finns hos organisationer som förmedlar eller administrerar försäkringarna snarare än hos den avgivande försäkringsgivaren menade man att dessa borde kunna vara behjälpliga med att sammanställa de kontrolluppgifterna som Skatteverket ska ha. I sammanhanget betonades också, för det fall att t.ex. en arbetsgivare inte ska känna till den anställdes val av leverantör, att den information som ska lämnas till Skatteverket är föremål för skattesekretess (se prop. 2007/08:55 s. 63).

I samband med utvidgningen av etableringskravet ändrades också kontrolluppgiftsskyldigheten till att även gälla för juridiska personer. Detta motiverades med att juridiska personer inte sällan kan ha tecknat försäkringar som representerar stora värden, t.ex. när försäkringen tryggar tjänstepensionslöften. Sådana försäkringar innefattar naturligtvis också stora skattekrediter. För att skydda skattekrediten och upprätthålla pensioneringssyftet ansågs det därför finnas skäl för att inte begränsa uppgiftsskyldigheten till att endast avse fysiska personers försäkringar (se prop. 2007/08:55 s. 63).

Kontrolluppgiftsskyldigheten och tidsfristen för inlämnandet av denna kritiserats fortfarande, och då främst avseende skyldigheten att lämna uppgifter för flytt av kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar. Precis som var fallet vid införandet av reglerna rör den huvudsakliga kritiken dels kravet på att ange försäkringstagare, dels tidsfristen på 14 dagar. Det konstateras att det ibland kan saknas

uppgift om försäkringstagare för varje enskild inbetald del av en individs pensionsrättigheter. Avsaknaden av dessa uppgifter beror enligt branschföreträdare på en kombination av dels en administrativ praxis som gällt under en lång tid, dels på att kravet på att lämna denna uppgift till Skatteverket tidigare inte fanns. Det har därför inte funnits skäl att ta fram denna förrän etableringskravet utvidgades. Med anledning av att uppgiften saknas för många försäkringsavtal riskerar kontrolluppgiften som lämnas in att inte vara korrekt. I många fall kan det avgivande försäkringsföretaget endast ange den senaste försäkringstagaren, dvs. en individs senaste arbetsgivare. Att ta fram uppgifter om tidigare arbetsgivare skulle kräva extra utredning och merkostnader för företaget. Det har därmed lämnats önskemål om att undanta kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar som flyttas från skyldigheten att i kontrolluppgiften ange vem som är försäkringstagare till försäkringsavtalet.

I likhet med vad som angetts ovan avseende kravet på att den nya försäkringen vid en flytt ska ha samma försäkringstagare som den gamla går det inte heller att utifrån ett skatterättsligt perspektiv motivera behovet av information om tidigare arbetsgivare i samband med en flytt. Relevant information vid flytt är däremot vem som är försäkrad, då det är denna individ som i samband med utbetalning av pensionsförsäkringen ska betala skatt för denna. Även information om det mottagande försäkringsföretaget är viktigt då det är där som skattekrediten byggs upp. Det bör därför övervägas om kravet på kontrolluppgift i detta hänseende ska ses över. I det sammanhanget måste emellertid även regleringen av avkastningsskatt beaktas (se utredningens bedömning i avsnitt 9.8.6).

Avseende kravet på att kontrolluppgift ska lämnas inom 14 dagar syftar tidsfristen på att säkerställa att Skatteverket får tillgång till nödvändig information i nära anslutning till att överföringen utförs. Frågan är om denna tidsfrist är orimligt kort. Detta gäller inte minst med tanke på att skattekonsekvenserna kan bli mycket kännbara för en individ som drabbas av att försäkringsföretaget inte kan uppfylla detta krav. Samtidigt måste man i bedömningen ta hänsyn till att det, för att Skatteverkets tillsyn ska vara effektiv, kan vara motiverat med en inte allt för lång tidsfrist. I enlighet med vad som lades fram i samband med införandet av kraven gäller detta inte minst då en överföring i de flesta fallen är känd för det avgivande försäkringsföretaget lång tid innan den faktiska överföringen av till-

godohavandet utförs. Mot denna bakgrund finns det inte anledning att förlänga tidsfristen.

9.7 Behovet av information

Det är flera faktorer som gör det angeläget att en individ som står i begrepp att teckna en personförsäkring, eller som redan har tecknat en försäkring, får tillgång till information. Detta gör sig gällande med särskild styrka för livförsäkringens del. Den viktigaste orsaken till detta är att avtalen om sådana försäkringar, till skillnad mot vad som typiskt sett gäller i fråga om skadeförsäkring, kan löpa under lång tid. Ingås avtal under felaktiga förutsättningar från individens sida, kan det få allvarliga ekonomiska konsekvenser för denne eller dennes anhöriga.

Försäkringsprodukterna kan vara mer eller mindre omfattande och komplexa. Gemensamt för dem är att de är abstrakta – de får sitt innehåll beskrivet genom villkor – och relaterade till hypotetiska situationer. Försäkringen tar sikte på att något visst kommer att hända (t.ex. ett dödsfall) men ovisst när. Eller så handlar det om att något ovisst kan komma att hända (t.ex. en olyckshändelse eller ett sjukdomsfall eller att den försäkrade kommer att uppnå en viss ålder). Försäkringen kan också ta sikte på en kombination av båda situationerna. Likaså kan en försäkring i det enskilda fallet utgöra en kombination av olika försäkringsformer. Så kan en olycksfallsförsäkring exempelvis ha ett livförsäkringsmoment. Vidare kan försäkringen täcka vissa risker men inte andra.

En förutsättning för att en individ ska kunna göra välgrundade val är givetvis att denne har tillgång till relevant information om vilka alternativ som står till buds. Detta gäller såväl i samband med nytecknande av en försäkring som vid flytt.

Det kan först och främst konstateras att den komplexitet som kännetecknar många försäkringsprodukter innebär att det är svårt för en individ att utan viss information från försäkringsföretagen på egen hand utvärdera och välja en passande försäkringsprodukt. Individens möjlighet att på rätt grunder välja försäkringsgivare och försäkringsprodukt är därmed i hög grad beroende av att försäkringsgivaren lämnar relevant och tydlig information om försäkringen. I detta sammanhang bör också betonas att den utveckling som skett på försäkringsmarknaden, med allt fler och mer heterogena försäkringsprodukter, bidrar till att det har blivit allt svårare för den

enskilde att jämföra produkter. Behovet av god information kan därmed sägas ha ökat med tiden.

Behovet av god information är om möjligt större i samband med en flytt än vid den initiala avtalstidpunkten. Orsaken till detta är att försäkringstagaren vid en flytt har behov av att utvärdera inte bara det nya försäkringsavtalet som den mottagande försäkringsgivaren tillhandahåller utan han eller hon måste också göra en bedömning av konsekvenserna för sparandet av att det ursprungliga avtalet sägs upp. Det kan för vissa försäkringsformer även vara viktigt att bedöma hur det försäkringsskydd som kan ingå i avtalet förändras vid en flytt, exempelvis vad avser en eventuell premiefrielseförsäkring som kan ingå i försäkringslösningen. Sammantaget är god informationsgivning från försäkringsgivare – och eventuell mellanhand i form av säljare eller förmedlare – till individen av central betydelse för att en flytt ska ske på goda grunder och således en förutsättning för att säkerställa ett gott konsumentskydd. Märk i det sammanhanget rådgivningslagens och försäkringsförmedlingslagens konsumentskyddsbestämmelser.

Det kan konstateras att regler om information i samband med tecknandet av en försäkring respektive flytt av densamma finns såväl i civilrätten som i näringsrätten. Nedan redogörs för gällande rätt. Utifrån detta och en bedömning av vilken information som en individ behöver för att göra välgrundade val, görs i ett andra steg en bedömning av behovet av översyn av gällande informationsregler.

9.7.1 Gällande rätt avseende information innan försäkringen tecknas och i samband med flytt av försäkringens värde

Civilrättsliga bestämmelser om information

För individuella personförsäkringar regleras försäkringsföretagets informationsskyldighet innan en försäkring meddelas (förköpsinformationen) i 10 kap. 2 § FAL. Där föreskrivs att försäkringsgivare ska lämna information som underlättar kundens bedömning av försäkringsbehovet och val av försäkring. Försäkringsföretaget är således skyldigt att lämna information om huruvida försäkringens värde får flyttas till annat försäkringsföretag (se prop.

2003/04:150 s. 488).³¹ Bestämmelsen anger vidare att informationen på ett enkelt sätt ska återge det huvudsakliga innehållet i de försäkringsvillkor som kunden behöver ha kännedom om för att kunna bedöma kostnaden för och omfattningen av försäkringen. Även viktiga begränsningar av försäkringsskyddet ska framgå tydligt.³²

Om försäkringsföretaget inte lämnar föreskriven information kan marknadsrättsliga sanktioner tillgripas enligt marknadsföringslagen (2008:486), förkortad MFL (se 10 kap. 10 § FAL). En näringsidkare som vid sin marknadsföring låter bli att lämna information som är av särskild betydelse från konsumentsynpunkt får enligt 24 § MFL åläggas att lämna sådan information. I fall som inte är av större vikt får Konsumentombudsmannen meddela ett informationsföreläggande och i andra fall väcka talan vid Marknadsdomstolen om åläggande att lämna informationen. Talan om förbud eller ålägganden får väckas såväl av Konsumentombudsmannen som av en näringsidkare som berörs av marknadsföringen och en sammanslutning av konsumenter, näringsidkare eller löntagare (se 28 § första stycket 2 och 47 § MFL).

Det saknas i civilrätten några närmare informationskrav i samband med flytt av värdet av en försäkring.

För kollektivavtalsgrundade personförsäkringar gäller särskilda informationskrav i FAL. Av 20 kap. 3 § framgår att när en överenskommelse som medför skyldighet för en arbetsgivare att teckna en kollektivavtalsgrundad personförsäkring har ingåtts, ska försäkringsföretaget och de arbetsmarknadsparter som har slutit det kollektivavtal som försäkringsvillkoren anger på lämpligt sätt informera de arbetsgivare och anställda som berörs av överenskommelsen. Informationen ska avse:

- arbetsgivarens skyldighet att teckna försäkring,
- kostnaderna för försäkringen, och
- omfattningen av försäkringen.

---

³¹ Vi noterat att lagstiftaren i förarbetena endast angett att försäkringsföretaget är skyldigt att lämna information om försäkringens värde får flyttas till ett annat försäkringsföretag, och inte om att det också går att flytta till en annan försäkring inom samma företag. Vi ser inga skäl till en sådan begränsning utan utgår från att lagstiftaren, trots denna skrivning, avser båda fallen.

³² I 10 kap. 3 § FAL anges dock att informationen enligt 2 § inte behöver lämnas i den mån kunden avstår från den eller det möter hinder med hänsyn till förhållandena då försäkringsavtalet ingås.

I förarbetena framgår att frågan om information till de försäkrade och deras arbetsgivare anses vara av stor betydelse för att kollektivavtalsgrundade försäkringar ska fungera på ett tillfredsställande sätt. Samtidigt som ambitionsnivån därför bör vara minst lika hög för kollektivavtalsgrundad försäkring som vid andra försäkringsformer betonar lagstiftaren behovet av att regler om information anpassas till förhållandena vid kollektiv försäkring. Det anges vidare att målet vid sådana försäkringar bör vara att ge varje försäkrad en fullgod information som på ett enkelt, och såvitt möjligt fullständigt, sätt klargör vad som gäller för honom eller henne.

Samtidigt lyfter lagstiftaren fram den betydelse som de typiska kollektivavtalsgrundade försäkringarna med mycket stora kollektiv har för informationen avseende sådana försäkringar och att man inte i alla avseenden kan räkna med samma exakthet i informationsflödet som vid främst individuell försäkring. Detta läggs fram som en anledning till att man måste räkna med att de informationshandlingar som går ut i stor utsträckning är standardiserade. Exempelvis kan försäkringsbeskeden redogöra för vilka förmåner som kan utgå under olika förhållanden. Bedömningen av vilka delar som är aktuella för den enskilde individen överlämnas däremot åt denne själv att bedöma. Det anses också att det kan vara orimligt att belasta beskeden med detaljerade uppgifter om undantag eller specialbestämmelser som bara kan ha betydelse för ett fåtal försäkrade. I beskedet kan i stället informeras om att de speciella bestämmelserna finns. Närmare information om dessa hålls däremot tillgänglig för dem som önskar den. Lagstiftaren anser däremot att upplysningar om de försäkrades väsentliga rättigheter och skyldigheter samt om viktiga begränsningar av försäkringsskyddet ska finnas med i informationshandlingarna. Om individuella förmåner avtalats med en anställd, bör även detta framgå av beskedet.

Av förarbetena framgår det också att det för kollektivavtalsgrundade försäkringar i första hand är försäkringsföretaget som ska lämna den nödvändiga informationen till arbetsgivare och anställda. Emellertid konstateras att allmän information sedan länge och i stor utsträckning lämnas av arbetsmarknadens parter och lagstiftaren anser att rådande synsätt, dvs. att låta försäkringsföretaget och parterna delvis gemensamt svara för informationen, bör fortsätta gälla. Som tidigare nämnts har lagstiftaren samtidigt framfört att utvecklingen inom kollektivavtalsområdet behöver följas. Om ett försäkringsföretag inte lämnar den information som bestämmelserna avser kan, i likhet med vad som gäller för individuella för-

säkringar, marknadsrättsliga sanktioner tillgripas enligt MFL. En anställd som omfattas av försäkringsskyddet ska då anses som en konsument som tecknat individuell försäkring (se 20 kap. 6 § FAL). I förarbetena förtydligas att MFL:s informationssystem däremot inte ska gälla för arbetsmarknadens parter, som står utanför försäkringsavtalet (se prop. 2003/04:150 s. 350 f.).

Näringsrättsliga bestämmelser om information

Av den så kallade genomlysningssprincipen i näringsrätten följer att information till försäkringstagare och de som erbjuds att teckna en försäkring ska vara anpassad efter försäkringens art och tydligt visa försäkringens villkor och värdeutveckling (se 4 kap. 2 § FRL). Även andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar, såsom mottagare av efterlevandepension, ska ges den information de behöver. I fråga om tjänstepensionsförsäkringar ska informationen innehålla uppgifter om försäkringsföretaget och dess verksamhet samt om de eventuella överenskommelser som ligger till grund för försäkringarna. I 7 kap. 2 § 8 försäkringsrörelseförordningen (2011:257) bemyndigas Finansinspektionen att meddela närmare föreskrifter till denna bestämmelse. Motsvarande regler gäller för utländska försäkringsgivare och tjänstepensionsinstitut med verksamhet i Sverige (se lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige 8 kap. 1 a och 1 b §§ samt försäkringsrörelseförordningen 7 kap. 5 § 8 och 9).

Den 13 juni 2011 beslutade Finansinspektionen föreskrifter och allmänna råd om information som gäller livförsäkring och tjänstepension (FFFS 2011:39). Den trädde nyligen i kraft (den 1 april 2012).

I informationsföreskriften stadgas allmänt att informationen ska utformas så att den underlättar de beslut som den som avser att teckna försäkring eller en försäkringstagare kan behöva fatta (2 kap. 2 §). I ett allmänt råd till den bestämmelsen sägs följande. Det bör vara enkelt att överblicka försäkringens viktigaste egenskaper och begränsningar. För pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar med sparande bör det tydligt framgå i vilken utsträckning nivån är garanterad på pensionsbelopp respektive försäkringsbelopp och eventuellt efterlevandeskydd. För livförsäkringsprodukter med sparande bör den viktigaste förköpsinformationen anges i ett faktablad. Där sägs också att faktabladet bör följa en standardupp-

ställning som finns i bilaga till föreskriften och i övrigt utformas så att det blir lätt för en konsument att jämföra likartade produkter.

Den 11 oktober 2011 antog Svensk Försäkrings styrelse en rekommendation om faktablad för livförsäkringsprodukter av sparandetyyp. Rekommendationen är avsedd som ett komplement till Finansinspektionens allmänna råd om faktabladets innehåll. Även rekommendationen trädde i kraft den 1 april 2012. Vi återkommer till faktabladet nedan.

När det gäller ett livförsäkringsföretags information om livförsäkring hänvisas till en bilaga till föreskriften (se 5 kap. 1 § informationsföreskriften). Där framgår kraven på information som ska lämnas vid flytt av försäkringssparande. Enligt dessa ska det företag från vilket flytten sker lämna information om att det tidigare försäkringsavtalet upphör och att det värde som flyttas kommer att placeras i en ny försäkring enligt ett nytt avtal. I förekommande fall ska information lämnas av det avgivande försäkringsföretaget om

- att försäkringen hör till en särskild återbäringsgrupp därför att försäkringen gäller med flytträtt,
- vilket värde som kommer att flyttas, de avgifter som kommer att tas ut och de justeringar som kommer att göras av befintligt försäkringsvärde,
- att utfäst försäkringsbelopp och aktuellt riskskydd inklusive premiebefrielseskydd som finns i gällande försäkringsavtal kan ändras i den nya försäkringen,
- att möjligheten att välja placering vid fondförsäkring förändras,
- tidpunkten när försäkringsföretagets ansvar upphör.

Det försäkringsföretag till vilket flytten sker ska i förekommande fall lämna information till försäkringstagaren om försäkringens värde med uppdelning på värdet av garanterade förmåner och övrigt värde (om hela värdet anses som premie för en utfästelse, behövs ingen sådan uppdelning).

Vidare ska försäkringstagaren få all övrig information som enligt föreskrifterna ska lämnas innan en försäkring meddelas. Detta innebär att det mottagande försäkringsföretaget ska lämna nedanstående information i samband med flytten.

Information om försäkringsavtalet

- Försäkringsavtalets löptid.
- I förekommande fall hur försäkringen kan återköpas, ändras till fribrev eller dess värde flyttas.
- Principerna för hur försäkringens värde bestäms om den återköps eller ändras till fribrev, respektive hur flyttbart belopp bestäms om försäkringens värde ska flyttas.
- I vilket avseende och under vilka förutsättningar försäkringsföretaget kan ändra villkoren i avtalet under försäkringstiden, särskilt när det gäller förmåner, avgifter och andra kostnadsuttag.
- Försäkringstagarens rätt att säga upp försäkringsavtalet och hur det går till.
- Huvuddragen av de skatteregler som gäller för försäkringen.

Information om premier

- De villkor som gäller för premiebetalning.
- Hur stor del av premien som avser huvudförmånen och i tillämpliga fall tilläggförmånen.

Information om uttag av avgifter och disposition av överskott

- Principerna för hur försäkringsföretagets drifts- och riskkostnader ska täckas liksom hur vinst ska delas ut.
- Principerna för hur överskott ska fördelas mellan såväl försäkringstagare som andra ersättningsberättigade, och vad som gäller när försäkringskapitalet inte kan betalas ut till följd av att ersättningsberättigade saknas.
- Principerna för hur överskott får användas till förlusttäckning.
- Faktorerna eller villkoren som villkorad återbäring beror av.
- Principerna för uppräknings av utfallande periodiska belopp.

- Försäkringsföretagets policy om kollektiv konsolidering och för återtag av återbäring (reallokering), för det fall då ett försäkringsavtal kan få allokerad återbäring.
- Information som tydligt anger viken form av återbäring eller överskott som kan komma försäkringsavtalet tillgodo.

Ekonomiska uppgifter och disposition av överskott

- Översiktliga uppgifter om vilka långsiktiga mål för placeringarna som försäkringsföretaget har fastställt och med ungefärlig fördelning på kategorierna aktier och andelar, fastigheter och lån mot säkerhet i fastighet, fastförräntade tillgångar och övriga placeringar.
- De långsiktiga målen ska delas upp på de samlade tillgångarna, de tillgångar som används för skuldtäckning som avser villkorad återbäring och de tillgångar som används för skuldtäckning som avser garanterad återbäring samt övriga försäkringsåtaganden.

Särskilda uppgifter för försäkring där försäkringstagaren väljer fonder för placering av premierna

- Hur ett fondbyte går till och hur stora avgifter som tas ut vid fondbyte.
- De avgifter som försäkringsföretaget tar ut för att täcka driftskostnader och skatt, med fördelning på avdrag för premien innan köp av andelar sker, eventuell skillnad i köp- och säljkurs för andelar samt avdrag för fond- och andelsvärdet.
- En översiktlig beskrivning av fondutbudet och, på begäran av den som erbjuds teckna försäkring, även information om en enskild fonds huvudsakliga inriktning.

Undantag från ovanstående krav på det mottagande försäkringsföretaget får göras i de fall då flytten avtalats redan då försäkringen tecknades.

Om ett försäkringsföretag åsidosätter sina skyldigheter att lämna information i enlighet med ovan beskrivna bestämmelser, ska Finansinspektionen ingripa. Inspektionen har då möjlighet att ingripa genom att förelägga företagets styrelse att vidta rättelse inom viss tid, genom att förbjuda att ett beslut verkställs eller

genom en anmärkning. Ett beslut om anmärkning eller varning får förenas med ett beslut om att företaget ska betala en straffavgift (se 16 kap. 1 § 1, 2 och 14 §§ FRL). Vad som nu sagts visar att det enligt gällande regler redan finns en omfattande skyldighet för försäkringsföretagen att lämna information i samband med flytt av värdet av en försäkring.

Finansinspektionen har som nämnts utfärdat ett allmänt råd där det anges att den viktigaste förköpsinformationen när det gäller privat individuell livförsäkring av sparandetyyp bör anges i ett faktablad. Med dessa vill inspektionen åstadkomma en likformig informationsprodukt, i likhet med den som finns för investeringsfonder.

Innehållet i faktabladet kan översiktligt beskrivas på följande sätt (förutom krav på uppgiftslämnande av mer allmän natur och med särskild fokus på flytt av försäkringssparande).

Inledning

- Produktbeteckning och försäkringsgivare
- Målgrupp
- Försäkringsföretagets finansiella styrka

Sparande och avkastning

- Ansvar för kapitalplaceringarna
  - Om det är försäkringsföretaget som placerar försäkringskapitalet
- Garanti
- Överskottshantering
- Placeringsinriktning
- Avkastningshistorik
  - Om det är konsumenten som placerar kapitalet
- Garanti
- Tillgångar som kapitalet kan placeras i

Utbetalning

- Ålder för utbetalning, utbetalningstid och livslängdsantaganden

Avgifter

- Uppgift om de avgifter och kostnader som totalt belastar försäkringen
- Skatteregler för försäkringstagaren

Försäkringsskydd

- Beskrivning av produktens försäkringsskydd, kostnader för detta och om det krävs hälsoprövning i något fall

Villkor för flytt av sparande eller återköp

- Uppgifter om förekommande begränsningar i möjligheten att flytta sparandet. Om marknadsvärdesjustering tillämpas bör detta anges. Alla avgifter som är relaterade till flytten bör anges.

Flytt av sparande till försäkringsföretaget

- Uppgifter om eventuella avgifter som tas ut vid flytt av sparande till försäkringsföretaget. Om produkten är en traditionell livförsäkring bör, om det är tillämpligt, de principer som ligger till grund för hur stor del av det flyttade kapitalet som kommer att garanteras anges.

I sammanhanget kan nämnas att i den ovan nämnda rekommendationen från Svensk Försäkring anges bl.a. – när det gäller villkor för flytt av sparande eller återköp – att det ska framgå om det kan krävas godkänd hälsoprövning vid flytt eller återköp.

Finansinspektionens syfte med att utfärda ett allmänt råd om faktablad är dels att konsumenterna ska få lättillgänglig och begriplig information om produkternas väsentligaste egenskaper, dels att göra det möjligt att enkelt jämföra olika försäkringsprodukter och försäkringsgivare. Inspektionens målsättning är att detta ska hjälpa individer att fatta mer välgrundade beslut samtidigt som det bidrar till en effektivare marknad med en mer effektiv konkurrens. Tillgång till sådan standardiserad information är naturligtvis av värde även för en individ som vill flytta sin försäkring.

9.7.2 Utgångspunkter för behovet av översyn av nu gällande informationsregler

Som framgår ovan finns redan idag en omfattande skyldighet för försäkringsföretagen att lämna information om flytt, såväl vid tecknandet av ett försäkringsavtal som i samband med själva flytten. Det kan dock konstateras att det inte är mängden information som måste utvärderas i detta sammanhang utan i vilken grad dels informationen är relevant för att kunna utvärdera olika försäkringsprodukter, dels om individen kan ta till sig och förstå den information som lämnas.

Utgångspunkten vad gäller informationsfrågan bör vara att informationen som en individ får i samband med en flytt är tillräckligt uttömmande samtidigt som den begränsas till att endast omfatta sådant som är relevant för att individen ska kunna fatta ett välgrundat beslut. Orsaken till detta är att det finns en överhängande risk för att en alltför omfattande och svårgenomtränglig information kan bidra till att en individ väljer att inte sätta sig in i saken. Det är således tydligt att det på informationsområdet är fråga om att hitta ett informationsinnehåll och, inte minst, en informationsmängd som den enskilde individen klarar av att ta till sig och tolka. Mer information är således inte alltid bättre än mindre. Det handlar i stället i stor utsträckning om att hitta en bra balans mellan å ena sidan fullständighet och å andra sidan tillräcklighet i det informationsunderlag som ska lämnas av försäkringsföretaget i samband med en flytt. Samtidigt ska betonas att behovet av information kan variera en hel del, både från en individ till en annan och från en försäkringsform till en annan. Detta innebär att det kan vara svårt att i detalj specificera vilken information som försäkringsföretaget ska tillhandahålla. Det bör dock vara möjligt att identifiera ett antal viktiga inslag i informationen som alltid ska lämnas. Utöver detta bör det åligga försäkringsföretaget att fastställa i vilken mån annan information är nödvändig för att individen ska kunna bedöma effekterna av en flytt.

När det gäller flyttsituationer är det också viktigt att ta i beaktande att möjligheten för en individ att göra en bedömning av effekterna på sparandet av en flytt kan vara beroende av i vilken mån informationen som det avgivande respektive det mottagande försäkringsföretaget lämnar är jämförbar. Detta kan gälla såväl hur informationen är strukturerad som vilka begrepp som används. Det kan av den anledningen finnas skäl att överväga om det finns ett

behov av att genom regler bidra till en ökad standardisering av den information som lämnas.

Vad avser gällande rätt om information om flytt vid tecknandet av en försäkring respektive information vid flytt finns, som framgår ovan, regler i FAL, FRL och i Finansinspektionens föreskrifter. Kraven vid avtalets tecknande begränsas i civilrätten huvudsakligen till att försäkringsföretaget ska informera försäkringstagaren om dennes möjlighet att flytta försäkringens värde. De näringsrättsliga bestämmelserna ställer dock även krav på att i det fall en försäkring får flyttas ska villkoren för flytt lämnas redan vid tecknandet av försäkringen.

Att försäkringstagaren i samband med tecknandet av en försäkring får information om möjligheten att flytta och om principerna för hur flyttbart belopp bestäms är av central betydelse. Frågan är dock om detta är tillräckligt eller om mer precis information om villkoren för flytt ska behöva lämnas vid avtalstidpunkten för att säkerställa att försäkringstagaren erhållit tillräcklig information för att göra ett välgrundat val. Det måste först och främst konstateras att de specifika villkor som gäller vid flytt kan vara svåra att redogöra för redan vid avtalstillfället. Exempelvis kan försäkringsgivaren inte i detalj ange hur en eventuell marknadsvärdesjustering skulle göras utan denne kan endast informera om villkoren för detta i mer generella termer. Även uppgifter om flyttkostnader kan vara svåra att ange i detalj då detta kan påverkas av olika faktorer som teknisk utveckling, förändrade regler och annat. Det finns därför skäl att hävda att det är svårt för ett försäkringsföretag att vid avtalstidpunkten ge mer än generell information om flytt och villkor för detta. Avgiftsfrågan torde dock vara av sådan avgörande betydelse för den faktiska möjligheten att flytta att alla avgifter som är relaterade till denna bör anges redan i samband med tecknandet av en försäkring. Samtidigt är värdet av den information som lämnas vid detta tillfälle kopplad till vilken rätt till ändring av villkoren försäkringsföretaget har (se 11 kap. 7 § FAL).

För att säkerställa att individen kan fatta välgrundade beslut behöver informationsgivningen i samband med flytten däremot vara mer omfattande än att i generella termer beskriva de villkor som gäller. Som konstaterats ovan har såväl det avgivande som det mottagande försäkringsföretaget en viktig roll i en flyttsituation då försäkringstagaren inte bara behöver information om den försäkring som ska sägas upp utan också om den försäkring till vilken tillgodohavandet ska flyttas. Nödvändig information kan sägas

inbegripa uppgifter både om själva försäkringsskyddet och hur det kommer att förändras med anledning av flytten samt om de kostnader och värdeförändringar som är förknippade med flytten. Det är av stort intresse att försäkringstagaren exempelvis görs medveten om hur fördelningen mellan garanterad utfästelse och återbäring påverkas av flytten, i vilken mån avdrag från värdet av försäkringen görs med anledning av kostnader förknippade med flytten, samt om det kommer att göras marknadsvärdesjusteringar eller andra justeringar av värdet som ska säkerställa att kvarvarande försäkringstagare inte drabbas negativt av flytten. Denna typ av ekonomiska uppgifter kan sägas vara relativt sett enklare för en individ att förstå och ta till sig.

Uppgifter om hur försäkringsskyddet påverkas är däremot svårare att tolka, och kräver således mer såväl från försäkringsföretagens information som från försäkringstagarens förmåga att ta till sig och utvärdera informationen. Anledningen till detta är till viss del kopplat till att sådana uppgifter är både mer komplexa och svårare att förstå än olika typer av ekonomiska uppgifter. Till detta kommer att försäkringstagaren, för att till fullo kunna förstå hur försäkringsskyddet påverkas, behöver ta till sig den information som det avgivande försäkringsföretaget lämnar och jämföra den med informationen om den nya försäkringen från det mottagande försäkringsföretaget. Det är exempelvis i de allra flesta fallen inte särskilt svårt för en individ att utifrån informationen förstå att försäkringsskyddet kan komma att förändras med anledning av flytten. Hur försäkringsskyddet förändras är däremot i många fall desto svårare att förstå. Det faktum att produkterna ofta är heterogena och att det inom försäkringsbranschen saknas en enhetlig användning av begrepp förstärker svårigheten ytterligare. Sammantaget kan konstateras att det ställs höga krav på försäkringstagaren och dennes förmåga att ta till sig information som ges vid en flytt. Det finns därmed starka skäl att analysera om dagens regler om information bidrar till att skapa bättre förutsättningar för individen att ta till sig och utvärdera den information som han eller hon erhåller i samband med en flytt eller om det finns skäl att se över dem.

De detaljerade reglerna om information vid flytt av värdet i en försäkring återfinns i Finansinspektionens föreskrifter. Som framgår av ovanstående redogörelse av de uppgifter som det avgivande försäkringsföretaget ska lämna syftar den huvudsakligen dels till att ge den flyttande individen fullgod information om flyttvärdet och orsakerna till att det kan avvika från det befintliga försäkrings-

värdet, dels göra individen medveten om att flytten på olika sätt kan påverka försäkringsskyddet. Kraven som åvilar det mottagande försäkringsföretaget syftar på samma sätt till att ge den flyttande individen information om villkoren för den nya försäkringen samt hur det flyttade tillgodohavandet kommer att hanteras avseende fördelningen mellan garanterad utfästelse respektive återbäring. Kraven i föreskrifterna inbegriper all relevant information om såväl den försäkring från vilken tillgodohavandet ska flyttas som den till vilken flytten ska ske.

I anslutning till detta bör framhållas att det däremot varken åligger det avgivande eller det mottagande försäkringsföretaget att lämna information till individen om hur försäkringsskyddet kommer att förändras med anledning av flytten utan ansvaret för att göra en sådan analys ligger helt och fullt på individen själv. Det kan också sägas vara svårt att lägga ett ansvar att göra en sådan jämförelse på ett försäkringsföretag, vare sig det är det avgivande eller det mottagande företaget då det skulle innebära ett behov av att vid varje enskild flytt sätta sig in i och analysera ett annat företags försäkringsprodukter. Reglerna utgår inte heller från att den information som försäkringsföretagen lämnar ska ha en viss struktur eller form. Som angivits tidigare kan denna brist på standardisering vara en bidragande faktor till svårigheterna för en individ att ta till sig och utvärdera informationen i samband med en flytt. I sammanhanget bör noteras att tidigare beskrivet faktablad innehåller standardiserad förköpsinformation och är således inte inriktat på att ge standardiserad information avseende flytten från avgivande försäkringsföretag. I det sammanhanget bör särskilt uppmärksammas att kravet på förköpsinformation inte omfattar äldre försäkringsprodukter.

Det kan konstateras att lagstiftaren i förarbetena till nu gällande informationskrav i civilrätten skiljer på individuella och kollektivavtalsgrundade försäkringar. Skillnaderna motiveras med att man, i och med de stora kollektiv som omfattas av kollektivavtalsgrundade försäkringar, inte kan förvänta sig samma individinriktade information som vid individuell försäkring. I stället öppnar man upp för standardiserade informationshandlingar. För individen innebär detta en – i förhållande till vad som gäller vid individuell försäkring – ännu större ansvarsbörda vad avser tolkningen av informationen. Orsaken är att en sådan standardisering innebär inte bara att individen måste försöka tolka vad villkoren betyder i det specifika fallet utan han eller hon måste också kunna

dra slutsatser om vilka förmåner och liknande som är aktuella för honom eller henne själv och vilka som inte är det. I den mån individen därutöver också omfattas av särskilda bestämmelser eller undantag som inte finns upptagna i de informationshandlingar som denne erhållit måste han eller hon vara medveten om att så är fallet, och också veta hur närmare information om dessa kan erhållas.

Enligt Finansinspektionens informationsföreskrift får – när det gäller centrala kollektivavtal – avtalsparterna avtala om vilken information som ska lämnas, hur den ska lämnas och av vem den ska lämnas. När det gäller andra kollektiva försäkringar får försäkringsföretagen avtala med kollektivavtalsparterna eller andra som kan anses företräda försäkringstagarna om informationslämnandet (se 1 kap. 4 §).

Utredningen är av uppfattningen att det inom ramen för en översyn av informationskraven måste tas hänsyn till att produktutvecklingen på kollektivavtalsområdet under senare tid har inneburit att individer i allt lägre grad erbjuds rådgivning inom ramen för dessa försäkringar. Övergång från system med förmånsbestämda till premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar, vilket innebär att individen i allt högre grad får bära den finansiella risken, måste också tas i beaktande i detta sammanhang. Med hänsyn till detta, och vad det innebär för ansvarsbördan på individen att själv sätta sig in i och tolka försäkringsvillkoren, bör det övervägas om det är rimligt att i samma grad som tidigare medge sådana standardiserade informationshandlingar på kollektivavtalsområdet som beskrivits ovan.

9.8 Förslag

9.8.1 Begreppet flytträtt

Förslag: Rätten till flytt ska avse en rätt för försäkringstagaren att i samband med uppsägning få försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, förutsatt att inkomstskattelagens villkor är uppfyllda.

Det förtydligas att en överföring inte ska anses ha skett om byte av förvaltningsform vidtas inom ramen för försäkringsavtalet, förutsatt att detta sker innan försäkringsfall har inträffat.

Kravet på att återköp eller överföring tidigast får ske efter ett år för en försäkring som omfattas av 2 § avkastningsskattelagen slopas.

Skälen för förslaget: För att kunna lämna förslag till lagstiftning om flytträtt för försäkringssparande måste utredningen i ett första steg definiera begreppet flytträtt.

Som beskrivits i tidigare avsnitt har nu gällande lagstadgade flytträtt för avtal tecknade den 1 juli 2007 och därefter sin grund i den civilrättsliga lagstiftningen i 11 kap. 5 § FAL. Denna flytträtt bygger således på möjligheten för en försäkringstagare att i samband med uppsägning av sin försäkring få hela värdet av denna överfört till en annan försäkring. En förutsättning för rätten till överföring är de skatterättsliga förändringar som gjordes i samband med införandet av den frivilliga flytträtten år 2000 och som innebär att en försäkringstagare, om vissa förutsättningar är uppfyllda, har möjlighet att utan skattekonsekvens överföra hela värdet av en pensionsförsäkring direkt till en annan sådan försäkring.

Överföringsituationen innefattar i sig ett delmoment som kan karaktäriseras som återköp. Ett väsentligt skäl till att återköpet är ett viktigt moment i samband med en överföring är att flytträtten såsom den definieras i nu gällande lagstiftning avser en överföring av försäkringens värde och inte av försäkringsavtalet i sig. För att överföringen i form av kontanta medel ska kunna genomföras måste således försäkringsföretaget säkerställa att man, sammantaget med andra utflöden i form av pensionsutbetalningar m.m., har likvida medel i tillräcklig grad. De stora inkommande betalningsströmmar som företagen i allmänhet har i form av premiebetalningar säkerställer en viss likviditet. Det minskar risken för att företaget behöver avyttra tillgångar som motsvarar värdet av den försäkring som ska överföras.

Flytt av försäkringsavtalet?

Ett möjligt alternativ till dagens definition av flytträtt är att den ska avse rätten att flytta försäkringsavtalet i sig. Detta skulle innebära att något återköp inte är nödvändigt för att kunna genomföra flytten. Således skulle flytträtten innebära att tillgångar motsvarande värdet av försäkringen skulle flyttas till en annan försäkring hos samma eller annan försäkringsgivare. Givet att mottagande försäkringsföretag

inom ramen för sina fondförsäkringar eller depåförsäkringar erbjuder samma typ av tillgångar som det avgivande företaget skulle en försäkringstagare således kunna flytta sin försäkring utan att tillgångarna behöver avyttras. För en traditionell livförsäkringsprodukt kan en överföring av tillgångar hänförliga till det specifika försäkringsavtalet vara svårare att åstadkomma. Orsaken är att tillgångarna för den typen av försäkringar inte är avtalsspecifika utan försäkringsföretaget håller en tillgångsportfölj som är gemensam för kollektiv av försäkringstagare.

Flytt av försäkringsavtalet och inte värdet av det skulle dock samtidigt innebära att villkoren i det försäkringsavtal till vilket försäkringstagaren flyttar i huvudsak skulle behöva vara identiska med villkoren i det avtal som denne vill flytta från, även om det kan tänkas att vissa anpassningar skulle vara möjliga. En sådan definition skulle exempelvis innebära begränsningar vad gäller försäkringstagarens möjligheter att i samband med en flytt ändra försäkringsform. Detta kan inte anses vara vare sig rimligt eller önskvärt utifrån ett konsumentperspektiv. Ett sådant förslag uppfyller inte heller flera av de motiv som läggs fram för en flytträtt. Exempelvis skulle det inte vara förenligt med tanken att flytt kan vara ett sätt för en individ att anpassa försäkringslösningen till ändrade preferenser och önskemål. I realiteten skulle ett sådant alternativ snarare innebära att flytträtten begränsas till att bli ett sätt för försäkringstagaren att byta försäkringsgivare. Den skulle i sådana fall snarare utgöra ett sätt att visa sitt missnöje med ett företag. Även om en sådan möjligheten är ett viktigt motiv för införandet av flytt, måste det anses vara en allt för stor begränsning att inte kunna uppfylla även de andra motiven som lagts fram. Det skulle dessutom i praktiken begränsa möjligheterna för flytt betydligt då det skulle vara svårare för försäkringstagaren att hitta ett avtal att flytta till, särskilt då det står försäkringsföretagen fritt att bestämma sitt produktutbud.

I Försäkringsutredningens slutbetänkande konstateras att flera skäl talar för att frågan om flytt av livförsäkringar bör diskuteras i termer av införande av tvingande bestämmelser om rätt till återköp av livförsäkringar snarare än en rätt att få ett befintligt försäkringsavtal överfört till en annan försäkringsgivare. Mot det sistnämnda lyfter man fram bl.a. att det mottagande försäkringsföretaget måste kunna göra en sedvanlig riskbedömning, inkluderade en hälso- och provning, och anpassa villkoren därefter. Inte heller kan man tvinga en försäkringsgivare att erbjuda försäkringar som den vanligen inte

tillhandahåller, och det betonas att en lagstadgad rätt till substitution inte föreligger på andra rättsområden (se SOU 1995:87 s. 198).

För att möjligheterna att flytta inte ska begränsas i alltför hög grad kan det – som nämnts – hävdas att en sådan definition av flytträtten skulle innebära ett behov av att införa ett krav på att försäkringsföretag måste erbjuda en inflyttande försäkringstagare ett avtal som i tillräckligt hög grad motsvarar det avtal som han eller hon har i det avgivande företaget. Med tiden skulle en sådan utformning av flytträtten sannolikt komma att innebära en betydande likriktning av produktutbudet. Eftersom det inte finns ett enkelt sätt att definiera hur lika försäkringsavtal ska vara för att flytt ska tillåtas, kan ett sådant förslag även innebära svårigheter för såväl försäkringsföretag som tillsynsmyndighet att göra en sådan bedömning.

I sammanhanget kan nämnas att den lagstaddade flytträtten i Norge bygger på att det är försäkringsavtalet som kan flyttas. Det har i den nuvarande lågräntemiljön uppstått problem för de norska försäkringsgivarna att flytta in avtal till villkor som i det aktuella marknadsläget är svåra att fullgöra. Det har medfört att det i Norge för närvarande är svårt att hitta en försäkringsgivare som är villig eller har möjlighet att ta emot inflyttande avtal.

Sammantaget bedömer utredningen att det, varken ur försäkringstagarnas eller ur försäkringsföretagens perspektiv, skulle vara rimligt att en rätt till flytt ska avse rätten att flytta ett försäkringsavtal.

Möjlighet till delflytt?

Den nu gällande lagstaddade flytträtten utgår från att en överföring av värdet av en försäkring måste föregås av en uppsägning av denna. Det finns skäl att analysera om det finns ett behov av att möjliggöra för försäkringstagaren att inte behöva säga upp den befintliga försäkringen utan i stället kunna behålla delar av tillgodohavandet i det försäkringsavtalet och endast överföra en del av försäkringens värde till ett nytt avtal.

En överföring av delar av försäkringens värde skulle således innebära att försäkringsavtalet skulle vara fortsatt gällande, men att försäkringens värde skulle minska med det värde som försäkringstagare väljer att flytta till en annan försäkring. En sådan delflytt skulle innebära att en försäkringstagare på ett bättre sätt skulle kunna

diversifiera sitt försäkringsskydd eftersom det möjliggör att försäkringstagaren allokera om sparandet till flera försäkringsgivare. Möjligheten att flytta delar av sparandet innebär också att detta kan ske stegvis. Det kan dock hävdas att en sådan diversifiering till stor del kan uppnås genom att försäkringstagaren i stället begär att få försäkringen ändrad till premiefri försäkring (fribrev) och i samband med detta tecknar ett nytt annat försäkringsavtal där premien fortsättningsvis betalas in. En annan möjlighet att diversifiera finns inom fondförsäkring där man kan välja att omallokera mellan fonder med hög risk till fonder med lägre risk. Hos många fondförsäkringsbolag har man även möjlighet att byta till en annan förvaltare inom det befintliga avtalet utan att flytt behöver genomföras.

Det bör även betonas att en möjlighet till flytt av delar av ett pensionskapital inte är en förutsättning för att uppfylla de motiv till flytträtt som tidigare har lagts fram. Därutöver kan ett sådant förslag medföra att försäkringsföretagen får initiala kostnader i form av utveckling av tekniska system för att möjliggöra en sådan ”delning” av försäkringens värde samt ökade löpande administrationskostnader. Även Skatteverkets tekniska system skulle behöva anpassas för att kunna hantera uppgiftsinlämningen vid den här typen av flytt. Dessutom ska det nya avtalet vid flytt, skatterättsligt i någon mån kunna anses som en direkt fortsättning av det ursprungliga försäkringsavtalet – någonting som inte kan hävdas vid en delflytt.

Sammantaget anser utredningen att övervägande skäl talar för att behålla kravet på att hela försäkringens värde ska överföras.

Överföring till ett befintligt försäkringsavtal?

Nu gällande skattelagstiftning innehåller begränsningar i överföringsmöjligheterna. En viktig orsak till begränsningarna är att möjliggöra en spårbarhet för kapitalet för att beskattning ska kunna ske. I 58 kap. 18 § tredje stycket IL anges att försäkringens värde endast får flyttas till ett avtal som tecknas i samband med överföringen. Försäkringstagaren måste således teckna ett nytt försäkringsavtal till vilket försäkringens värde kan flyttas. Från försäkringstagarens synvinkel kan det vara önskvärt att ha möjlighet att överföra värdet av en försäkring till ett annat befintligt försäkringsavtal, alternativt att slå samman flera befintliga försäkringsavtal till ett

nytt. En viktig orsak till detta är att försäkringstagaren på så sätt kan samla sina försäkringar och få en bättre överblick av sitt totala försäkringssparande. En sådan sammanslagning innebär således en förenkling för försäkringstagaren och skulle också kunna innebära att de totala avgifterna för dennes försäkringssparande minskar.

Inte heller utifrån försäkringsföretagens synvinkel finns det skäl att förbjuda ett sådant förfarande i de fall som villkoren medger att en försäkring utökas. För vissa försäkringar med mer generösa garantier finns begränsningar vad gäller utökning av avtalet. I andra fall däremot, exempelvis för fondförsäkringsföretag, skulle en sådan möjlighet kunna innebära förenklingar även för företagen, med ett minskat antal försäkringsavtal att administrera. Införandet av en möjlighet att överföra värdet av en försäkring till ett annat befintligt försäkringsavtal kan däremot innebära att försäkringsföretaget behöver göra förändringar i själva överföringsprocessen och i vilka kontrolluppgifter som ska skickas till Skatteverket. Även Skatteverkets processer kan behöva ses över. Som nämnts kan det anses finnas övervägande skäl att ändra detta villkor för att underlätta för individen vad gäller överblick av det totala försäkringssparandet och möjligheten att minska kostnaderna. Utredningen anser emellertid att dessa problem i stället lämpligen bör lösas genom vidgade möjligheter att överföra värdet från flera befintliga försäkringsavtal till ett nytt avtal (se avsnitt 9.8.6).

Begreppet flytträtt

Det får anses vara både rimligt och riktigt att definiera flytträtt som en rätt att säga upp, och som ett delmoment återköpa och därefter överföra värdet av en försäkring till ett annat försäkringsavtal. I likhet med vad Lagrådet påpekar i samband med införandet av dagens lagstadgade flytträttsregler ska således betonas att en sådan överföring som avses är någonting annat än ett återköp. Den är närmast att ses som en sammanhållen transaktionskedja, även om en överföringssituation i sig kan sägas innefatta moment som kan karaktäriseras som återköp. Återköpsrätten kompletterades därför med en rätt till överföring av en försäkrings hela värde till en annan försäkring, förutsatt att villkoren enligt IL är uppfyllda. Denna rätt omfattar enbart överföring av pensionsförsäkringar enligt de regler som läggs fast i 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen IL (se prop. 2006/07:26 s. 51–52). Som framgår av förarbetena till flytträttsreglerna i skattelagstiftningen ska det nya avtalet vid en överföring dessutom ses som en direkt fortsättning av det gamla livförsäkringsavtalet. Att villkoren i de olika avtalen kan skilja sig åt i vissa delar utesluter inte ett sådant resonemang (se prop. 1998/99:87 s. 326). En överföring ska, i motsats till vad som kan gälla vid ett rent återköp, inte anses innebära några förändringar i förhållande till tredje man och dennes intressen. Detta till följd av att pensionsförsäkringsavtalet ska innehålla villkor om att försäkringen inte får pantsättas eller belånas samt endast överlåtas och återköpas enligt bestämmelserna i IL (se 58 kap. 16 § IL).

Som nämnts ovan möjliggör den föreslagna definitionen av flytträtten bl.a. att försäkringstagaren kan välja att flytta mellan olika försäkringsformer. För försäkringsföretagen innebär denna definition av flytträttsbegreppet att konkurrensen inte hämmas och en frihet i utformningen av de försäkringsprodukter som erbjuds. Utredningen gör därmed bedömningen att flytträtt bör definieras som en rätt för försäkringstagaren att i samband med uppsägning få försäkringens hela värde överfört till en annan försäkring, förutsatt att villkoren enligt IL är uppfyllda. Frågan om vilket värde som ska få flyttas behandlas längre fram i betänkandet.

Utredningens uppdrag omfattar inte att presentera ett förslag till flytt mellan försäkring och andra typer av sparande – inte heller individuellt pensionssparande. Beträffande kapitalförsäkringar bör i sammanhanget nämnas att det i IL inte finns något hinder mot

återköp och att denna kategori försäkringar således omfattas av den civilrättsliga återköpsrätten.

I sammanhanget bör nämnas att det inte finns anledning att skilja mellan flytt av ett pensionskapital till ett annat försäkringsföretag respektive flytt inom samma försäkringsföretag eller företagskoncern/företagsgrupp. Motivet till detta är att det – när skatte-subventionerat kapital överförs från ett försäkringsavtal till ett annat – är av betydelse att säkerställa att pensioneringssyftet är uppfyllt även efter flytten och att det är av stor vikt att Skatteverket ges samma möjlighet vid flytt inom ett företag som mellan företag att kontrollera att så är fallet. Det är således utredningens uppfattning att behovet av att uppfylla motiven till flytträtsreglerna inte skiljer sig åt mellan en flytt av värdet av en försäkring från ett avtal till ett annat inom ett och samma försäkringsföretag och en flytt mellan försäkringsavtal hos olika försäkringsföretag.

Byte av förvaltningsform och ettårsregeln

Som nämnts är det vanligt att försäkringsavtal som innehåller flera försäkringsmoment även ger en möjlighet att byta förvaltningsform, dvs. omdisponera pensionskapital mellan ett sparmoment med fondförvaltning och ett annat moment med traditionell förvaltning, inom samma försäkringsavtal. Det är viktigt att det förtydligas att ett byte som görs inom ramen för villkoren i ett försäkringsavtal inte ska definieras som en flytt enligt föreslagna civilrättsliga bestämmelser. Om möjligheten till byte av förvaltningsform däremot inte finns inskriven i försäkringsavtalet och ett nytt försäkringsavtal måste tecknas, bör dispositionen anses som en regelrätt flytt av pensionskapitalet till en annan försäkring. Hur ett byte ska definieras ska därmed utgå från vad som finns inskrivet i försäkringsvillkoren avseende möjligheten att inom ramen för avtalet föra över delar av eller hela tillgodohavandet till en annan förvaltningsform. Detta ska kunna ske successivt under en viss tid, alternativt kan hela pensionskapitalet föras över vid ett tillfälle. För att förhindra problem med de skattemässiga utbetalningsvillkoren bör regeln inskränkas till att omfatta byten före det att försäkringsfall har inträffat. När ett byte av förvaltningsform sker efter det att försäkringsfall har inträffat ska det således betraktas som en överföring och flytt av pensionskapital.

Som nämnts tidigare finns det i 11 kap. 5 § andra stycket FAL en tidsbegränsning som syftar till att hindra kringgående av lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel. Denna begränsning innebär att återköp eller överföring tidigast får ske efter ett år. Den 1 januari 2012 infördes den nya schablonbeskattade sparformen investeringssparkonto. I samband med detta reformerades och effektiviserades även reglerna för schablonbeskattning av sparande i försäkringar. Denna nya lagstiftning gör nu nämnda begränsningsregel, ettårsregeln, obehövlig.

Sammanfattande bedömning

En livförsäkring är i grunden ett avtal som innebär skyldigheter, för försäkringsföretaget att utge ersättning vid ett liv- eller dödsfall och för försäkringstagaren att betala in premier till försäkringsföretaget för detta försäkringsskydd.

Om det inte är fråga om en ren riskförsäkring är försäkringen förenad med ett ackumulerat sparande (spardel) som kan vara individuellt bestämt – t.ex. värdet av investeringsfonder i en fondförsäkring – eller mer kollektivt betingat, som exempelvis kollektiv villkorad återbäring. I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag kan det dessutom finnas preliminärt fördelade överskott (överskottsdel) som försäkringsföretaget kan använda som riskkapital.

Flytträttens föremål avser att försäkringsföretagets skyldighet att utbetala pension enligt försäkringsavtalet övergår till ett nytt försäkringsavtal hos samma företag eller hos ett annat försäkringsföretag i samband med att pensionskapitalet flyttas till det nya avtalet. Försäkringstagarens rättigheter och skyldigheter manifesteras samtidigt i det nya försäkringsavtalet. Flytträtten bör dock även inkludera möjligheten att flytta värdet av en försäkring till ett nytt försäkringsavtal hos samma försäkringsföretag. En flytträtt, definierad som en ovillkorlig rätt för försäkringstagaren, innebär att denne kan åstadkomma detta utan försäkringsföretagets samtycke.

Mot denna bakgrund kan flytträtten definieras som en rätt för försäkringstagaren att – utan försäkringsföretagets samtycke – flytta hela värdet av en försäkring till en försäkring hos samma eller annat försäkringsföretag. Med försäkringens värde avses då försäkringens pensionskapital, vilket i ömsesidigt verkande försäkringsföretag inkluderar en eventuell överskottsdel.

Nu gällande lagstadgad flytträtt är förenad med vissa begränsningar, t.ex. omfattas inte kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar av reglerna. För individuella tjänstepensionsförsäkringar innebär dagens regler att det är försäkringstagaren (arbetsgivaren) och inte den försäkrade (arbetstagaren) som har rätten att flytta. Grunden för detta är att det enligt reglerna är försäkringstagaren som innehar rätten att flytta, inte den försäkrade. Utredningen återkommer nedan till en analys avseende vilken omfattning reglerna om flytträtt bör ha i framtiden.

9.8.2 Återköps- och flyttvärde

Förslag: Försäkringsrörelselagen ska även fortsättningsvis innehålla bestämmelser om hur återköps- och flyttvärdet ska bestämmas för olika livförsäkringar. Dessa ska omfatta alla livförsäkringsföretag och gälla för bestämmandet av återköps- och flyttvärdet för försäkringsfordran enligt försäkringsavtalet. Enligt bestämmelsen ska värdet bestämmas neutralt vid tidpunkten för återköpet eller överföringen samt beakta värdet på garantier och liknande utfästelser vid denna tidpunkt.

Bestämmelserna om återköps- och flyttvärde ska inte längre omfatta anspråk på överskott. Anspråket på överskott ska hanteras i enlighet med företagets överskottsregler i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. I sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska anspråket på överskott hanteras i enlighet med reglerna om uppsägning av medlemskap och återbetalning av medlemsinsatser.

Nuvarande bestämmelse i försäkringsrörelselagen om beaktande av företagets ekonomiska situation vid bestämmande av flyttvärdet slopas.

Bakgrund

Dagens regler

År 2007 infördes, såsom tidigare framgått, bestämmelser om en lagstadgad flytträtt för individuell livförsäkring. I samband därmed infördes även regler om bestämmande av flyttvärde och flyttkostnader i FRL (se prop. 2006/07:26). Bestämmelserna är numera

gemensamma för livförsäkringsaktiebolag, ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. De innebär att vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § FAL ska

1. rätten till återbäring bestämmas enligt samma fördelning och principer som skulle ha gällt för försäkringsfall, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till
  - a) det kvarvarande försäkringstagarkollektivets rätt till återbäring, eller
  - b) försäkringsbolagets ekonomiska situation, och
2. avgifter bestämmas på grundval av de kostnader som belöper på återköpet eller överföringen och med beaktande av den fordran som kvarstår mot försäkringstagaren för kostnader som uppkommit i samband med försäkringsavtalets ingående (se 11 kap. 18 § andra stycket, 12 kap. 69 § andra stycket och 13 kap. 23 § andra stycket FRL).

För en sådan försäkring, som omfattas av lagstadgad flytträtt, ska företagen, enligt författningskommentaren till bestämmelserna, som utgångspunkt, använda sig av samma fördelning och principer när rätten till återbäring ska bestämmas vid återköp eller överföring som skulle ha gällt för försäkringen vid försäkringsfall. Syftet med detta är att balansen mellan det kvarvarande försäkringstagarkollektivet och den flyttande försäkringstagarens ekonomiska situation i princip inte ska rubbas av om kapital utbetalas till följd av ett återköp eller en överföring eller om försäkringstagaren stannar kvar i bolaget till förfall. Detta innebär att bolaget vid beräkning av värdet vid återköp eller överföring bör göra en bedömning av hur situationen skulle se ut, både för försäkringstagaren och för kollektivet, om försäkringen fick löpa tiden ut.

Det är, enligt förarbetena till bestämmelserna, här fråga om att – med utgångspunkt i kontributionsprincipen – beräkna ett skäligt värde av sparmomentet i försäkringsavtalet. Denna beräkning tar sin utgångspunkt i värdet av de framtida utbetalningar som försäkringsavtalet ger kunden rätt till. För traditionell livförsäkring i såväl vinstutdelande bolag som i icke-vinstutdelande bolag är detta värde minst nuvärdet av garanterat försäkringsbelopp, minskat med nuvärdet av framtida avtalade, ännu inte betalda premier. Till detta ska, enligt förarbetena, läggas för icke-vinstutdelande bolag försäkringens andel av preliminärt fördelat överskott på dagen för

flytt och för vinstudelade bolag försäkringens villkorade återbäring, fastställd den dagen. För fondförsäkring och depåförsäkring gäller i stället att fastställa försäkringstagarens andel av tillgångar där han eller hon bär placeringsrisken (se prop. 2006/07:26 s. 54 och 55). Vissa äldre förarbetsuttalande till FAL skulle kunna uppfattas som att värdet av en försäkring vid återköp ska avses försäkringens tekniska återköpsvärde (se prop. 2003/04:150 s. 256).

Garantier och liknande utfästelser samt kopplingen till tekniskt återköpsvärde, försäkringskapitalet och återköps- eller flyttvärdet

I pensionsförsäkringar och andra livförsäkringar lämnar försäkringsgivaren regelmässigt en garanti i försäkringsavtalet som företaget ska uppfylla när försäkringstagaren har uppnått den avtalade pensionsåldern eller, om försäkringen är förenad med efterlevandepension, har avlidit. Dessa garantier gäller vanligtvis utbetalningsgarantier, dvs. rätt till vissa specifika belopp. Pensionsförsäkringar och andra livförsäkringar kan även innehålla garantier om årlig avkastning på inbetalda premier eller en utbetalning av minst inbetalda premier, efter avdrag för kostnader. Även direkta och indirekta utfästelser om värdet på andelar i investeringsfonder eller andra tillgångar bör lämpligen behandlas som en form av garanti i detta sammanhang. Det nu anförda tar sikte på utfästelser kopplade till värdet på tillgångar inom fondförsäkringar, depåförsäkringar och liknande typer av försäkringar.

För livförsäkringar finns ingen allmän garanti om rätt till framtida utfallande försäkringsbelopp vid frivilligt avbrytande av avtalet i förtid, dvs. innan försäkringstagaren har uppnått den avtalade pensionsåldern eller i övrigt uppfyller de avtalade förutsättningarna för att garantin ska inträda vid försäkringsfall. Det innebär att försäkringsföretaget får ”lång tid på sig” att säkerställa att man har tillräckligt kapital för att betala ut den garanterade pensionen till den försäkrade. Det garanterade lägsta beloppet som utgår vid framtida försäkringsfall med anledning av hittills inbetalda premier (intjänad garanti) brukar livförsäkringsföretag i sina villkor kalla för värdet av garanterade pensionsbelopp, garantivärde eller liknande.

Det preliminärt fördelade kapitalet som anges i värdebesked till försäkringstagarna är ibland lägre, men inte sällan högre än det tekniska återköpsvärdet. ”Värdet” på kapitalet i värdebesked i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag omfattar inte bara de

garanterade belopp som man har rätt till enligt försäkringsfordran: det omfattar också sådana överskott som samlas i konsolideringsfonden och som försäkringstagarna har anspråk på och som kan användas som företagets riskkapital. Beräkningar av garanterade värden och preliminärt fördelade överskott sker inom traditionella försäkringar samlat och brukar sammantaget kallas för försäkringskapitalet, pensionskapitalet eller liknande. Även när försäkringen kan återköpas eller flyttas, är det inte säkert att kunden har rätt att göra det till i värdebeskeden angivna försäkringskapitalet eller motsvarande kapital. Avdrag kan exempelvis komma att ske med hänsyn till företagets ekonomiska situation om företagets kollektiva konsolidering är negativ.

Således utgör i normalfallet inte heller det tekniska återköpsvärdet respektive försäkringskapitalet eller motsvarande kapital som brukar anges i värdebesked till försäkringstagarna ett representativt återköps- eller flyttvärde. Flera ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag har i dag avtalsvillkor som förenklat innebär att återköps- och flyttvärdet bestäms till det högsta av ett garanterat belopp och försäkringskapitalet.

Skälen för förslaget

Regleringen flyttas inte från försäkringsrörelselagen

Vi ansluter oss till den ordning som i dag gäller för regleringen av återköps- och flyttvärdet inom området för den lagstadgade flytträtten, nämligen att det i FRL anges hur återköps- och flyttvärdet ska bestämmas och att företaget i sin tur med ledning av dessa bestämmelser ställer upp mer detaljerade villkor och regler om hur värdet ska bestämmas för olika försäkringar.

Reglerna om återköps- och flyttvärdet bör liksom i dag avse den lagstadgade flytträtten. De bör dock kunna tillämpas analogt i fråga om andra slag av ändringar av försäkringsavtal som lämpligen bör behandlas på samma sätt. Det gäller i första hand återköp av kapitalförsäkringar samt beståndsöverlåtelser av individuella försäkringsavtal till ett annat försäkringsföretag utan att det är fråga om flytt eller återköp. Det gäller också vid byte av förvaltningsform inom ramen för ett livförsäkringsavtal.

Ingen generell regel om att garantier vid försäkringsfall ska gälla i förtid

Det finns enligt vår mening inte någon saklig grund för att införa en generell avtalsrättslig eller näringsrättslig princip om att en avtalad garanti som inträder vid ett försäkringsfall ska börja gälla innan försäkringstagaren eller den försäkrade uppnått pensionsåldern eller uppfyller andra avtalade förutsättningar för att garantin ska lösas ut. I de fall som man successivt tjänar in en garanti under spartiden bör det dock tydligt framgå av försäkringsavtalet och redovisas i värdebeskedet. Reglerna om bestämmande av återköps- och flyttvärdet bör inte heller underkänna de ordningar som finns för utformning av garantitidpunkter i traditionellt förvaldade pensionsförsäkringar eller annan försäkring. Befintliga förarbetsuttalanden om att samma värde ska betalas ut vid förtida uttag som vid försäkringsfall bör därför inte längre ligga till grund för nya bestämmelser om bestämmande av flyttvärde. Detsamma gäller uttalanden i äldre förarbeten till FAL som skulle kunna tolkas så att värdet vid förtida uttag ska motsvara det tekniska återköpsvärdet, eftersom det tekniska återköpsvärdet är mindre representativt vid ett faktiskt återköp eller en flytt.

Hänsyn bör ändå tas till garantins värde

Den sakliga grunden för att tillmäta garantin betydelse vid flytt av försäkringar är i stället att garantin påverkar "försäkringens värde" och att försäkringstagarna under premiebetalningstiden i normalfallet får betala för garantin genom högre premier. Om två försäkringar i huvudsak är identiska, men skiljer sig åt genom att den ena försäkringen har en garanterad lägsta nivå på kapitalet vid försäkringsfall eller efterföljande utbetalningsperiod, så är försäkringen med garantierna per definition mer värdefull för en försäkringstagare. Den är även en större belastning för försäkringsföretaget, vilket försäkringstagaren normalt får betala för genom premier eller andra avgifter. Försäkringstagaren bör därför som en utgångspunkt ha rätt till ett värde för intjänade garantier vid tidpunkten för återköpet eller flytten, även om den garantin som utlovades vid försäkringens tecknande och som byggde på ett fullföljande av premiebetalningen "biter" först vid en senare tidpunkt.

Ett neutralt värde bör bestämmas med hänsyn till hur garantier och liknande utfästelser betalas och förbrukas

I vissa fall kan det vara enkelt att bestämma värdet på det som har garanterats och som ska ligga till grund för försäkringens värde vid återköp och flytt. Så är exempelvis fallet om företaget har lämnat garantier om återbetalning av minst inbetalda premier efter avdrag för kostnader. Så är också fallet för utfästelser inom fondförsäkring som avser värdet på andelar i de investeringsfonder som försäkringstagarens premier har placerats i och andra former av utfästelser som kan vara kopplade till värdet på tillgångar som bolaget förvaltar. Här är det fråga om garantiliknande utfästelser som inte brukar betecknas som garantier men som ändå måste beaktas vid återköp och flytt av försäkringar. Det är i dessa fall relativt lätt att bestämma vad som ska ligga till grund för återköpet eller överföringen av försäkringens värde. Hur utbetalningsgarantier och andra garantier ska värderas vid återköp eller flytt är ofta betydligt svårare att avgöra generellt.

Vid värderingen av garantiernas värde vid återköp eller flytt finns det anledning att ta hänsyn till hur garantierna finansieras. Om en garanti vid dödsfall i en så kallad sammansatt pensionsförsäkring finansieras genom att en extra riskpremie tas ut fram till dess att värdet av det sparade pensionskapitalet motsvarar värdet av garantin vid utbetalning av ålderspension eller efterlevandepension, är det rimligt att man vid en flytt får ta med sig värdet av de intjänade garantierna. Dessa kan beräknas på värdet av det sparade pensionskapitalet. Värdet av riskförsäringen kan inte flyttas. Är garantitiden nära sitt slut vilket inträffar när avtalet eller rätten till en garanterad efterlevandepension upphör, innebär det att den garanti som man har betalat för har förbrukats av detta skäl. Då finns det normalt inte heller något kvarstående garantivärde som försäkringstagaren bör kompenseras för vid flytten. Vid bestämmandet av garantiers värde vid flytt bör alltså hänsyn tas till hur garantierna betalas och förbrukas.

För försäkringar som meddelats utan efterlevandeskydd utgår regelmässigt lägre premier än för försäkringar med sådant skydd på grund av att man räknar med värdet av arvsvinster. Om försäkringstagaren har en försäkring utan efterlevandeskydd men senare flyttar försäkringen, kan en hälsoprövning visa att försäkringstagaren skulle ha bidragit med en arvsvinst till försäkringsbolaget. Om inte hänsyn får tas till denna skulle försäkringsbolaget förlora och

försäkringstagaren vinna på återköpet eller flytten. Försäkringstagaren skulle rent av kunna vinna ytterligare på en flytt genom att flytta till en motsvarande försäkring med efterlevandeskydd i ett nytt försäkringsföretag. Även i detta fall är det således befogat att ta hänsyn till vilka värden som betalas respektive vad som förbrukats.

Ytterligare en möjlighet – vilket kan vara fallet i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som meddelar traditionella livförsäkringar med en överskottshantering som bygger på en överskotts-fördelning mellan generationer – är att försäkringstagaren betalat för lite för en garanti i början av avtalet mot att denna i framtiden ställer sina överskott till förfogande för nya försäkringstagares garantier. Detta är ett solidaritetsmoment som kännetecknar generationsmodellen och ömsesidighetsprincipen i vissa ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Överskottshanteringen kan förenklat ses som ett ”lån av överskott”. Om så är fallet bör försäkringstagaren inte få betalt för värdet av garantin om denne flyttar medan försäkringen är i uppbyggnadsfasen, utan värdet bör justeras med hänsyn till att försäkringen inte kommer att bidra med överskott för att svara för garantier i andra försäkringstagares försäkringar i framtiden. Även sådana sätt att betala och förbruka garantier bör beaktas när man bestämmer ett återköps- eller flyttvärde.

Angivna förhållanden bör kunna beaktas på ett lämpligt sätt inom ramen för en allmän bestämmelse som anger att återköps- och flyttvärdet ska bestämmas till ett neutralt värde. Värdet ska alltså beräknas så att varken försäkringstagaren eller företaget bör vinna på att flytten sker. Genom att konsekvensen för bolaget ska beaktas förlorar inte heller övriga försäkringstagare i företaget på återköpet eller flytten i fall flytten av pensionskapitalet eller återköpet av en kapitalförsäkring påverkar även dem. Utredningen anser inte att man bör införa någon bestämmelse i lag om att värdet ska bestämmas till försäkringskapitalet eller liknande begrepp definierat på visst sätt, eftersom en sådan reglering blir alltför trubbig och inte ger utrymme för alla hänsyn som kan behöva tas för olika slag av garantier och livförsäkringar som finns. Detta utsluter givetvis inte att livförsäkringsföretag vid tillämpningen av reglerna bestämmer återköps- och flyttvärdet för en traditionell försäkring med hänsyn till ett försäkringskapital eller pensionskapital definierat på visst sätt, så länge de allmänna kraven i bestämmelsen uppfylls.

Hänsyn till våra förslag om överskottshantering för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag

De förslag som vi lämnat för överskottshanteringen bör beaktas också vid regleringen av återköps- och flyttvärdet. Det innebär att företaget då ska beakta dels värdet med hänsyn till avtalade garantier och liknande utfästelser såsom en försäkringsfordran, dels anspråket på överskott som försäkringen medför. Det senare avser överskott som är företagets riskkapital och som kan användas för förlusttäckning.

Bestämmandet av försäkringsfordran som en del av återköps- eller flyttvärdet har sin grund i vilka garantier och liknande utfästelser som företaget har gjort i försäkringsavtalen. Här bör, som tidigare framgått, ett neutralt värde bestämmas med hänsyn till betalningen och förbrukningen av garantin eller utfästelsen. Detta bör klargöras i bestämmelserna. Villkoren för bestämmandet av värdet i denna del bör tas in i avtalet.

Anspråken på överskott i återköps- eller flyttsammanhang bör däremot baseras på företagets grundläggande regler i bolagsordningen eller stadgarna och regleras i riktlinjerna för överskottshantering för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Sådana riktlinjer ska, enligt våra förslag, ange bl.a. hur överskott ska fördelas vid återköp och flytt (se avsnitt 5.4.2).

Bestämmelserna om beräkning av återköps- och flyttvärde bör, som tidigare utvecklats, inte utesluta att värdet av i framtiden utfallande garantier inte räknas med vid återköp eller flytt i speciella fall. Det avser fall där försäkringen inte har ett eget överskott för att täcka solvenskravet av avtalade garantier, utan lånat överskott från andra försäkringar för att täcka solvenskravet. En sådan tillämpning av överskottshanteringen innefattande en generationsmodell ska i så fall framgå av företagets överskottsreglering. En justering av värdet på garantierna i dessa speciella fall bör däremot i konsekvens med vår föreslagna uppdelning i försäkringsfordringar och anspråk på överskott framgå av försäkringsavtalet, eftersom det avser en justering av försäkringsfordran.

Hänsyn till våra förslag om överskottshantering för sådana ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst

Paragrafen om beräkningar av återköps- eller flyttvärde i FRL bör inte heller avse anspråk på överskott som en försäkringstagare i egenskap av delägare eller medlem har i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening som får dela ut vinst. I dessa företag får rätten till anspråk på överskott inte alls kopplas till försäkringskapitalet på grund av kopplingsförbudet. Här är anspråket på överskott kopplade till gjorda delägar- eller medlemsinsatser. Vidare är möjligheterna att återfå sådana insatser kopplade till bestämmelserna om uppsägning av medlemskap och beroende på vad som gäller i dessa hänseenden enligt FL och stadgarna. Man kan förenklat uttrycka det som så att våra förslag om en lagstadgad flytträtt och beräkning av flyttvärde- och kostnader avser försäkringar och inte delägarinsatser, medlemsinsatser eller aktiekapital i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Hänsynen till företagets ekonomiska situation

Nuvarande regler i FRL ger utrymme för avvikelser från huvudregeln för beräkningen av flyttvärdet med hänsyn till försäkringsbolagets ekonomiska situation. Det finns anledning att analysera om det finns skäl att behålla en sådan bestämmelse. En viktig fråga i samband med utvidgningen av en lagstadgad flytträtt är hur försäkringsföretag kan beakta ekonomiska problem som uppkommer eller kan förstärkas vid en flyttanstormning.

Enligt vår mening bör man skilja på företagets behov av att behålla riskkapital från rimligheten i att företag ska få behålla värden vid återköp och flytt. Om företaget inte klarar av att leva upp till solvensreglerna vid flytt uppkommer i och för sig ett behov av att hålla inne kapital. Företagets behov av riskkapital kan dock inte gå före skyldigheten att fullgöra sina försäkringsåtaganden. Det är ju detta som är solvensreglernas syfte, medan överskottsreglerna syftar till en förutsägbar och rättvis överskottshantering.

I praktiken innebär det att försäkringstagare med anspråk på överskott måste bidra till att säkerställa utbetalning av garanterade belopp till försäkringstagare som i stället har underskott, om försäkringsföretaget har en ansträngd ekonomisk situation.

Med beaktande av det anförda bör möjligheten att hålla inne värden som företagets riskkapital vid återköp och flytt begränsas till överskott vilka får användas som riskkapital i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag ska företagets överskottsregler ange vad som i detta avseende ska gälla vid återköp och flytt. Som ovan framgått får företaget alltså hålla inne överskott vid återköp och flytt av försäkringar, s.k. marknadsvärdesjustering, om det följer av företagets överskottsregler. Detta innebär att det saknas behov av en ytterligare lagregel i detta sammanhang om att ömsesidigt verkande ska få hålla inne överskott med hänsyn till företagets ekonomiska situation. Berörda företag bör i stället själva reglera frågan på ett mer precist sätt anpassat till företagets tillämpade överskottsregler i övrigt. Eftersom sådana regler ska offentliggöras får försäkringstagarna bättre möjligheter att i förväg förutse när och hur företag kan komma att behålla överskott med "hänsyn till företagets ekonomiska situation".

I sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst svarar delägarna respektive medlemmarna för företagets riskkapital genom särskilda delägar- respektive medlemsinsatser. Frågor om vilket ägarkapital och överskott som får behållas med hänsyn till företagets ekonomiska situation när en delägare eller medlem avgår ska, som tidigare framgått, bestämmas i företagets bolagsordning respektive stadgar. Våra förslagna lagregler innebär även spärrar för återbetalning av riskkapitalet i fall solvensreglerna inte uppfylls. Någon anledning att medge en nedläggning av försäkringsfordran med hänsyn till företagets ekonomiska situation när försäkringen flyttas finns inte i dessa företag.

I vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag finns inte heller någon anledning att medge en nedjustering av försäkringsfordran med hänsyn till företagets behov av överskott och solvens. Där svarar aktieägarna för företagets riskkapital och försäkringstagarna får inte ha något anspråk i överskott i sådana bolag.

Frågan om efterutdelning av överskott vid en flytt

Det är inte aktuellt att införa några bestämmelser om efterutdelning av avräknade överskott när försäkringstagare flyttar hela sin försäkring i förtid i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Det är ju försäkringstagaren som bryter avtalet i förtid och ett

sådant lagkrav skulle vara oförenligt med överskottens roll som företagets riskkapital.

Om ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag kan behålla överskott med hänsyn till företagets ekonomiska situation, är det rimligt att företag *får* ha regler om eftergottskrivning eller utdelning av avräknade underskott när solvensen förbättras (dvs. det så kallade splittringsförbudet behöver inte upprätthållas). Vad som nu anförts skulle också kunna gälla om företaget har behov av att behålla överskottet för sin likviditet.³³ Vi lämnar dock inget sådant förslag för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Det anförda kan däremot tillämpas på ett transparent och naturligt sätt i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst och har delägar- och medlemskapital samt tillämpar en överskottshantering enligt FL. Enligt vår mening innebär våra förslag om en överskottshantering enligt FL ett kopplingsförbud mellan försäkringsfordran och anspråk på överskott. Detta innebär att delägaren och medlemmen kan avstå från att begära utbetalning av delägar- eller medlemsinsatser även om en sådana rätt finns enligt stadgarna, för att i stället begära en utbetalning när företagets ekonomiska ställning förbättras. En sådan ordning är förenlig med våra förslag i avsnitt 5.5.

9.8.3 Avgifter vid återköp och flytt

Förslag och bedömning: Vilka avgifter som får tas ut vid återköp och flytt ska alltjämt regleras i försäkringsrörelselagen. Det preciseras att avgifter vid återköp och flytt får bestämmas till högst de direkta kostnaderna för den administrativa hanteringen, beräknad för försäkringar av samma slag, och de obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till försäkringen.

³³ Efterutdelning av överskott skulle praktiskt kunna fungera ungefär som för inlösen av förlagsinsatser i ekonomiska föreningar. Företaget skulle alltså i sina stadgar ange att kapital som inte kan betalas ut på grund av företagets ekonomiska situation vid återköp och flytt kan betalas ut senare när den ekonomiska ställningen kopplad till en särskild överskottsbalansräkning, årsredovisningen eller solvensbalansräkningen medger detta.

Skälen för förslaget och bedömningen

Bör avgifterna storlek i samband med återköp och flytt lagregleras?

Vår utgångspunkt är att det egentligen inte är lämpligt att ha regler i lag eller annan författning om hur storleken på försäkringsföretags premier eller andra avgifter ska bestämmas. Vid återköp- och flytt finns det dock speciella skäl för en sådan reglering. En reglering är helt enkelt viktig för att motverka att avgifterna sätts så höga att den lagstadgade återköps- och flytträtten sätts ur spel. Dessa situationer är också speciella eftersom ett företag typiskt sett har mindre anledning än annars att bestämma låga avgifter, eftersom kundförhållandet ofta upphör i samband med återköpet eller flytten. Redan i dag finns bestämmelser om avgifternas storlek i FRL. Utredningen anser således att det finns övervägande skäl för att storleken på avgifterna i samband med återköp och flytt ska lagregleras även i framtiden samt att de närmare villkoren för försäkringsföretagets uttag av avgifter i dessa avseende ska framgå särskilt av försäkringsavtalet (se 5 kap. 15 § FRL).

Flyttavgifter för att täcka kostnader för den administrativa hanteringen av återköp och flytt

Ett försäkringsföretag bör liksom idag ha rätt att ta ut avgifter för själva hanteringen av återköpet och flytten om inte dessa kostnader täcks av redan inbetalade avgifter. Enligt vår mening bör rätten lämpligen begränsas till de *direkta* administrativa hanteringskostnader som i genomsnitt uppkommer vid återköp respektive flytt av försäkringar av samma slag. Försäkringsföretaget bör alltså få ta ut avgifter som högst uppgår till ett belopp som framräknats enligt den principen. Avgifterna ska däremot inte beräknas individuellt för tid och resurser som använts för flytten eller återköpet i det enskilda fallet.

De *indirekta* kostnaderna för hanteringen av återköp och flytt är svårare att fördela rättvist på olika försäkringar och bör enligt vår mening inte belasta just de försäkringstagare som flyttar eller återköper sin försäkring. De indirekta kostnaderna bör i stället behandlas som en nödvändig kostnad i företaget för en lagstadgad flytträtt. I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag kommer sådana kostnader att drabba försäkringstagarna antingen genom övrigt avgiftsuttag för försäkringen eller genom en minskning av

deras överskott. I livförsäkringsföretag som får dela ut vinst kommer de indirekta kostnaderna att drabba ägarnas överskott. Vilka kostnader för återköp och flytt som ska anses direkta och få debiteras de enskilda som återköper eller flyttar försäkringen utvecklas i författningskommentaren till paragrafen.

Avgifter för obetalda anskaffningskostnader

Avgifter för obetalda anskaffningskostnader avser sådana kostnader som ska belasta försäkringen under avtalstiden men som inte har betalats fullt ut när försäkringen återköps eller flyttas. Sådana kostnader kan aktiveras i försäkringsföretagets årsredovisning som en tillgång kallad förutbetalda anskaffningskostnader för att därigenom fördelas över avtalstiden i årsredovisningen.

Nämnda kostnader är speciella och saknar direkt betydelse för värdet på försäkringstagarens försäkringsfordran vid återköp eller flytt. Kostnaden är inte heller en del av kostnaderna för den administrativa hanteringen vid återköp eller flytt. Försäkringsföretag bör dock, liksom i dag, ha rätt att ta ut avgifter som högst motsvarar kostnaden för de resterande obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till den återköpta eller flyttade försäkringen och som efter förändringen inte längre kan bekostas av denna försäkring. Detta bör lämpligen klargöras i bestämmelsen om vilka avgifter som högst får tas ut vid återköp eller flytt.

På samma sätt som avgifterna för den administrativa hanteringen bör avgifterna för obetalda anskaffningskostnader vid återköp och flytt tydligt framgå av villkoren för försäkringsavtalet. Vi föreslår alltså en särskild bestämmelse om att villkoren för avgifterna för obetalda anskaffningskostnader vid återbetalning och flytt ska framgå av försäkringsavtalet (se 5 kap. 15 § FRL).

Andra avgifter som kan uppkomma vid återköp eller flytt

Våra förslag är begränsade till avgifter för den administrativa hanteringen av återköp och flytt samt obetalda anskaffningskostnader. Försäkringstagaren kan därutöver komma att få betala vissa avgifter som inte är av sådant slag, t.ex. avgifter för läkarbesök om företaget kräver en läkarundersökning eller avgifter för försäljning av värdepappersfonder av motsvarande slag som vid byte av värdepappers-

fonder i en fondförsäkring. Vi ser ingen anledning att föreslå några bestämmelser om den här typen av avgifter i detta sammanhang.

Särskilt om tillämpningen i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag

I samband med frågor om avgifter och kostnader vid återköp eller flytt finns det anledning att överväga vilken handlingsfrihet som ömsesidigt verkande företag som inte får dela ut vinst har att sätta lägre avgifter eller ingen avgift alls för flytt av pensionskapital. Detta eftersom det kan finnas risk att övriga kunder då får subventionera kostnaderna för att administrerar flytten. En närliggande fråga är om sådana företag kan lämna bättre villkor för garantier för inflyttat kapital jämfört med premier från övriga försäkringstagare.

Frågorna kan enligt vår mening inte avgöras enbart med hänsyn till att sådana åtgärder kan ses som ett led i företagets marknadsföring och redan därför är godtagbara som en marknadsföringskostnad. Rabatter och erbjudanden till vissa utflyttande eller inflyttande kunder eller förmånliga garantier till dessa samt olika hantering av obetalda anskaffningskostnader eller annan avvikande behandling av flyttande försäkringstagare jämfört med övriga försäkringstagare måste, enligt vår mening, också prövas med hänsyn till kontributions- eller skälighetsprincipen eller annan tillämpad princip som är styrande för bolagets verksamhet i överskottshänseende i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag.

I dessa företag måste också frågorna prövas med hänsyn till den förstärkta likabehandlingsprincipen i överskottshänseende som vi har föreslagit (se avsnitt 5.4.7). Den är utformad som en begränsning för stämman och styrelsen att fatta beslut som inte på ett tillbörligt sätt beaktar befintliga försäkringstagares överskott. Denna likabehandlingsprincip är tvingande och kan inte avtalas bort genom avvikande villkor i försäkringsavtal eller företagets överskottsregler.

Nyss nämnd princip får betydelse också för bestämmande av avgifter vid flytt av pensionskapital, såväl vid in eller utflyttning, samt andra beslut som påverka företagets och olika försäkringars överskott. Principen förbjuder sådana företag att i avgifts- och garantihänseende otillbörligt behandla inflyttande försäkringstagare och befintliga försäkringstagare olika. Frågan blir då hur

man i dessa fall bör dra gränsen mellan vad som är tillbörligt och vad som är otillbörligt.

Rena affärsmässiga beslut som på mera objektiva grunder motiverar att de försäkringstagare som flyttar in till företaget har andra avgifter eller generösare garantier än befintliga försäkringstagare eller som innefattar förenklingar i villkor och andra rationaliseringar som även kommer befintliga försäkringstagare tillgodo, kan sällan anses som otillbörliga vid en sådan bedömning. Detsamma gäller lägre avgifter eller andra flyttstimulanser för utflytt av försäkringar som enbart belastar andra försäkringars överskott och som inte inom överskådlig tid har förutsättningar att bidra till deras överskott. I sådana fall kan nämligen en avgiftsfri flytt vara en väg för att tillbörligt tillvarata befintliga försäkringars överskott. Det måste också beaktas att även ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bedriver – och måste få bedriva – vanlig affärsverksamhet på kommersiella villkor.

Däremot kan rena subventioner till inflyttare i avgiftssammanhang eller andra åtgärder som medför systematiska värdeöverföringar eller annan gynnande ekonomisk särbehandling jämfört med befintliga försäkringstagare knappast anses som tillbörliga enligt paragrafen.

Särskilt om tillämpningen i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst

Vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag bör inte vara skyldiga att ta ut tillräckligt höga avgifter för den administrativa hanteringen eller obetalda anskaffningskostnader. Sådana avgifter bör där kunna få belasta aktieägarnas överskott om bolaget anser att det är affärsmässigt motiverat. Detsamma bör gälla i sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst och där försäkringstagarna har anspråk på överskott som ägare. Skillnaden gentemot andra ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag är att ägarna har rätt till avkastning på riskkapitalet i form av delägarkapital eller medlemskapital. Det bör alltså inte heller i detta sammanhang finnas någon bestämmelse om att livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska ta ut tillräckligt stora flyttavgifter.

9.8.4 Information om återköps- och flyttvärde samt kostnader

Förslag och bedömning Livförsäkringsföretag ska i värdebeskeden till försäkringstagarna ange livförsäkringars återköps- och flyttvärde samt de avgifter för administrativ hantering och obetalda anskaffningskostnader som tas ut vid återköp och flytt av olika försäkringar. Detta kräver inga bestämmelser i lag utan bör tillgodoses genom föreskrifter från Finansinspektionen inom ramen för nuvarande bemyndigande i försäkringsrörelselagen.

Skälen för förslaget och bedömningen: Som tidigare nämnts ska uppgifter om beräkning av försäkringens återköps- och flyttvärde samt de administrativa avgifter och obetalda anskaffningskostnader som tas ut i samband med sådana förändringar framgå av försäkringsavtalet. Enligt vår bedömning är det också relevant att informationen framgår av de årliga värdebeskeden till försäkringstagarna.

Av beskeden bör framgå att uppgifterna avser en viss tidpunkt och i vad mån beloppen kan ändras om återköp och flytt sker vid ett senare tillfälle. Vidare bör årsbeskeden innehålla en uppgift om aktuellt preliminärt belopp för återköp eller flytt, exempelvis hur stort flyttvärdet varit om återköpet eller flytten skett vid ett visst datum. Informationen i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bör dessutom innehålla en uppdelning av värdet på försäkringsfordran respektive anspråk på överskott före och efter eventuella justeringar. Även uppgifter om avgifter för flyttkostnader och obetalda anskaffningskostnader som skulle belasta försäkringen vid återköp och flytt bör framgå av årsbeskeden. Dessa bör även innehålla en hänvisning till var och hur man får information om företagets skäl för den valda modellen.

Det är också viktigt att i beskeden framhålla att värdet visserligen kan förändras men att villkoren i avtalen och företagets överskottsregler för att bestämma värdet och kostnader ska följas och som huvudregel inte kunna frångås. En delvis annan sak är att villkoren i avtalen kan ändras om företaget gör förbehåll om detta i villkoren samt att företagets överskottsregler kan ändras, om det finns särskilda skäl.

Vårt förslag i denna del kräver ingen ny lagreglering. Förslaget bör i stället tillgodoses inom ramen för sådana informationsföreskrifter som Finansinspektionen får meddela med stöd av

bemyndigande i FRL (se 4 kap. 18 §). Genom sådana föreskrifter kan även tillgodose andra behov av information, t.ex. att försäkringstagarna vid återköp eller flytt kan komma att krävas på ett läkarintyg som de får betala för.

9.8.5 Flytträttens omfattning

Nedan följer utredningens förslag avseende vilken omfattning regler om flytträtt bör ha. Förslaget delas upp i dels individuell livförsäkring – där såväl privat livförsäkring som individuell tjänstepensionsförsäkring ingår – dels kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring.

I enlighet med utredningens direktiv fokuserar förslagen på rätten att få flytta en försäkring, och där flytten ska ses som en sammanhängande kedja av återköp och överföring. I förslagen tas därmed inte hänsyn till rena återköp.

Utgångspunkten för utredningen är att rätten till flytt, om inte särskilda skäl finns, ska innehåsa av den individ på vars liv försäkringen har tecknats. Då förslaget till flytträttens omfattning inbegriper såväl tjänstepensionsförsäkring och annan livförsäkring görs i detta avsnitt en åtskillnad mellan begreppen försäkrad och försäkringstagare. Med försäkringstagare avses således den som tecknat försäkringen – vilket i tjänstepensionsssammanhang vanligen är arbetsgivaren – medan utredningen med försäkrad avser den individ på vars liv försäkringen har tecknats.

Skälen för att införa regler om flytträtt, såväl framåtverkande som retroaktiva, har diskuterats tidigare i betänkandet. Vilka principer som bör ligga till grund för utformningen av förslaget till flytträttsregler har också redogjorts för. Det kan här lyftas fram att utredningen betonat vikten av att vid utformningen av reglerna om flytträtt utgå från att dessa – inom ramen för målet om ett gott konsumentskydd – ska bidra till rättvisa mellan de försäkrade. En förutsättning för att nå detta mål är att de försäkrade, oavsett försäkringsform och tidpunkt för avtalets tecknande, som huvudregel bör omfattas av likalydande regler om flytträtt.

Individuella tjänstepensionsförsäkringar och privata pensioner

Förslag: Rätt till flytt ska gälla endast för premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar och individuella livförsäkringar som inte är tjänstepensionsförsäkringar (privata pensioner). Detta innebär att förmånsbestämda tjänstepensionslösningar undantas helt.

När det gäller premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen pågår ska som tidigare försäkringstagaren ha flytträtt. Försäkringstagaren kan dock regelmässigt inte förfoga över försäkringen på detta sätt utan medgivande från den försäkrade. Om premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats har den försäkrade rätt till överföring av hela värdet av en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring. Den försäkrade har också rätt till överföring av värdet av en sådan försäkring när försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Reglerna ska gälla retroaktivt vid överföring av privata pensioner och premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Bedömning: Begränsningen till försäkringens art behålls. Den dispositiva regeln om försäkringstagarens rätt att vid ett återköp av livförsäkring med sparmoment utan ny hälsoprövning fortsätta försäkringen som ren riskförsäkring vidgas inte till att omfatta flyttsituationen.

Skälen för förslaget: Om inte annat följer av försäkringens art, har försäkringstagaren, i samband med uppsägning av försäkringen, rätt till överföring av en individuell livförsäkring (privat försäkring och tjänstepensionsförsäkring). Detta förutsatt att reglerna i IL är uppfyllda. Denna flytträtt för vissa individuella livförsäkringar gäller som nämnts sedan den 1 juli 2007.

Framåtverkande flytträtt

I avsnittet om principer för utformning av regler om flytträtt läggs fast att en utvidgad rätt att flytta sitt pensionskapital är en förutsättning för ett gott konsumentskydd (se avsnitt 9.2). Där utvecklas vidare skälen för att konsumentintresset av flytträtt sammanfaller med ett samhällsintresse under förutsättning att individen gör välinformerade val. Vi återkommer i avsnitt 9.8.7 om krav på information. Mot bakgrund av detta finns det anledning att även fortsättningsvis bestämma att rätten till flytt ska gälla för individuella livförsäkringar som inte är tjänstepensionsförsäkringar. Vi återkommer nedan med en bedömning av om begränsningen till försäkringens art bör behållas.

Vidare bör även fortsättningsvis individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar omfattas av flytträtt. Förmånsbestämda sådana lösningar bör dock undantas helt. Detta motiveras med att en rätt för individen att flytta en förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring – där arbetsgivaren bär risken för att den utfästa pensionsförmånen ska kunna uppfyllas – skulle innebära att en annan part än den riskbärande parten ges en rätt att flytta (se avsnitt 9.5.1 i den del som behandlar den försäkrades beroende av försäkringsföretagets förvaltning). Ett sådant förslag skulle inte heller stå i överensstämmelse med de principer som lagts fram avseende utformningen av regler om flytträtt.

För arbetsgivare/försäkringstagare till individuella, förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar kan det däremot finnas fördelar med den flytträtt som finns enligt gällande regler. I sammanhanget måste dock beaktas att den frivilliga flytträtten kompletterar den lagstadgade och att den sistnämnda flytträtten i praktiken inte har något egentligt värde för arbetsgivaren. Det finns därför anledning att nu föreslå att flytträtten för denna kategori tjänstepensionsförsäkringar slopas.

Retroaktiva flytträttsregler

Utredningen har ett särskilt uppdrag att lämna förslag på retroaktiva flytträttsregler. I avsnitt 9.2 utvecklas och resoneras kring de restriktioner som får anses finnas när det gäller att införa retroaktiva regler på förmögenhetsrättens område, bl.a. måste beaktas båda parternas intresse av att förutsättningarna för ingångna

försäkringsavtal inte rubbas. Där konstateras att en retroaktiv flytträtt som i sin omfattning och utformning tar hänsyn såväl till den flyttande försäkringstagaren som till kollektivet av försäkringstagare i avgivande och mottagande försäkringsföretag kan anses ligga i alla försäkringstagares intresse och att en flytträttsreglering som innehåller ett sådant neutralitetsmoment inte heller innebär att rättsskyddet för försäkringsföretaget rubbas. De regler om flyttvärde och flyttkostnader som föreslås ovan får anses uppfylla dessa krav (se avsnitt 9.8.2 och 9.8.3). Flytträttsreglerna bör således gälla retroaktivt för privata pensioner.

När det gäller tjänstepensionsförsäkring sägs vidare i avsnitt 9.2 att reglerna även måste tillåta att arbetsgivarens åtagande i pensionsutfästelsen ska kunna fullgöras. Det är visserligen så när det gäller premiebestämda individuella tjänstepensionsförsäkringar att det är den försäkrade som bär risken för utfallet och som huvudregel, i enlighet med de principer som ställts upp tidigare, bör ha rätten att flytta tillgodohavandet i en försäkring. Det torde dock strida mot såväl allmänna avtalsrättsliga principer som mot syftet bakom arbetsgivarägda tjänstepensionsförsäkringar att införa en flytträtt för den försäkrade så länge arbetsgivarens huvudsakliga åtagande enligt pensionsutfästelsen kvarstår. När däremot premiebetalningen till en premiebestämd lösning upphört till följd av att den anställde slutat sin anställning har arbetsgivaren inte samma ansvar och intresse av kontroll över avtalet. I normalfallet har åtagandet helt upphört. I dessa fall bör flytträtten gälla retroaktivt. Även den försäkrades flytträtt när försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit bör gälla retroaktivt (se nedan).

Flytträtt för den försäkrade i vissa fall m.m.

Att försäkringstagaren i en tjänstepensionsförsäkring har upphört att existera eller har avlidit innebär att flytträtten i praktiken inte har någon betydelse i dessa situationer. Detta eftersom det är försäkringstagaren som har flytträtt men som inte kan utnyttja den. Inte heller kan försäkringstagaren i tjänstepensionssammanhang lämna medgivande till den försäkrade att flytta. I sådana fall har arbetsgivarens åtagande enligt pensionsutfästelsen upphört, liksom anställningen och det är därför rimligt att förfoganderätten över försäkringen övergår på den försäkrade som är den på vars liv försäkringen gäller. Den försäkrade bör således i en sådan situation

ges rätt att flytta värdet av försäkringen till en annan försäkring som han eller hon tecknar i samband med överföringen (jfr även rekvisiten i skatteflyttsbestämmelsen i 58 kap. 18 § tredje stycket IL). Den försäkrade bör även ha rätt till överföring om premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats (se närmare i avsnitt 9.5.2).

I enlighet med nu gällande regler bör hänvisningen i 11 kap. 5 § FAL till de kvalitativa krav som finns uppställda i IL kvarstå. I det sammanhanget bör nämnas att det klart framgår av nyss nämnd bestämmelse i FAL att rätten att flytta värdet av en försäkring ska gälla även under utbetalningstiden. Att utbetalning har påbörjats för en försäkring ska inte hindra flytt av denna, under förutsättning att den försäkring som tecknats i samband med överföringen uppfyller villkoren om tidsfrister och utbetalning i IL. Utredningen återkommer i nästa avsnitt till den frågan och till hur de skatterättsliga flytträttsreglerna i övrigt bör vara utformade.

Skälen för bedömningen

Försäkringens art

Det finns även anledning att analysera den nuvarande begränsningen till försäkringens art (se 11 kap. 5 § andra stycket FAL). Begränsningen innebär att regeln är tillämplig endast på försäkringar med sparande som kan åsättas ett positivt återköpsvärde och där återköp är möjligt av försäkringstekniska skäl.

I likhet med nu gällande lagstadgade flytträttsregler för individuell livförsäkring bör reglerna således endast gälla försäkringar med positivt återköpsvärde. Kännetecknandet för sådana försäkringar är att det i dessa ingår ett sparmoment. I enlighet med vad som fastslagits tidigare beträffande begreppet flytträtt hör denna begränsning samman med att det är försäkringens värde, och inte försäkringsavtalet i sig, som flyttas. Uppsägning av en försäkring som saknar sparmoment innebär med anledning av detta att försäkringen helt enkelt upphör att gälla vid ett visst angivet tillfälle, exempelvis vid nästa premiebetalningstillfälle. Det finns därmed inga skäl för att här överväga någon ovillkorlig rätt för den försäkrade att flytta försäkringar som saknar sparmoment.

Det är viktigt att påpeka att även försäkringar med sparmoment kan sakna positivt återköpsvärde. Detta är fallet för försäkringar

där något sparande ännu inte har hunnit upparbetas eller där värdet har minskat till noll. Flytt av den typen av försäkringar blir i praktiken inte heller aktuellt då kraven för att flytt ska tillåtas – dvs. att försäkringen har ett sparmoment och ett positivt återköpsvärde – är kumulativa. Även detta ställningstagande överensstämmer med nuvarande flytträttsregler i FAL.

Det kan i sammanhanget påpekas att det däremot inte finns någonting som hindrar den försäkrade att säga upp en försäkring utan sparmoment, eller med sparmoment men utan positivt återköpsvärde, och i samband med detta teckna en likadan försäkring hos ett annat försäkringsföretag. Detta följer av den allmänna uppsägningsrätten i FAL (se 11 kap 5 § första stycket FAL). I och med att ett sådant förfarande inte kan definieras som en flytt i den bemärkelsen som beskrivits tidigare, utan snarare bör betecknas som ett byte av försäkring, omfattas sådana situationer naturligtvis inte heller av de begränsningar som finns uppställda i IL, och som enligt civilrätten måste vara uppfyllda för att flytt ska medges. Exempelvis kan den nya försäkringen tecknas med någon annan person som försäkrad. Inte heller gäller kravet på att den nya försäkringen måste tecknas i samband med att flytten genomförs, utan det är upp till individen själv att bedöma om, och i sådana fall när, en ny försäkring ska tecknas.

Det finns ett konsumentintresse av att försäkringstekniska skäl inte hindrar rätten till flytt. För att säkerställa att flytt av den typen av försäkringar inte påverkar kvarvarande försäkringstagare negativt genom att arvsvinster på felaktiga grunder överförs till den flyttande krävs emellertid att försäkringsföretaget vid beräkning av flyttvärdet tar hänsyn till sannolikheten för att utbetalning sker till den försäkrade om denne avstår från att flytta. Vid flytt av försäkringar inom denna kategori krävs att det fastställs en sannolikhet för utbetalning baserad på läkarutlåtande eller hälsoprövning, men även att det skapas en beräkningsmetod för att kunna avräkna värdet av arvsvinster från flyttvärdet, i den mån sådana beräkningsmetoder inte redan tillämpas.

Bedömningen av sannolikheten för att utbetalning kommer att ske ska således utgå från en vid flytten genomförd prövning av den försäkrade individens hälsa. För att möjliggöra en sådan bedömning skulle det behöva införas ett lagkrav på att en flytt av nu aktuell kategori försäkringar ska föregås av en hälsoprövning eller läkarundersökning. Att en sådan bestämmelse skulle behöva vara bindande motiveras med att försäkringsföretaget i samband med en

flytt är skyldigt att värna såväl den flyttande kunden som kvarvarande försäkringstagarkollektiv och andra ersättningsberättigade. Hälsoundersökningen skulle således säkerställa att det värde som den flyttande kunden får med sig är rättvist.

Hur omfattande hälsoprövningen eller läkarundersökningen skulle behöva vara kan till viss del sägas bero på de risker som är förknippade med försäkringen. Riskerna kan vara beroende av storleken på det pensionskapital som ska flyttas och åldern på den försäkrade. De kan även vara anpassade för de villkor som kan gälla andra ändringar av en sådan försäkring. Det finns dock inte skäl att i lag ange vilka kriterier som ska gälla utan det skulle behöva vara upp till det enskilda försäkringsföretaget att bedöma omfattningen av undersökningen. I det sammanhanget är det viktigt att återigen betona vikten av att försäkringsföretaget i samband med ett beslut om hälsoprövningens omfattning skulle ta hänsyn till vilka risker som finns för kvarvarande försäkringstagare och försäkrade.

I realiteten skulle det komma att krävas omfattande hälsoundersökningar i varje enskilt fall för att försäkringsföretaget ska kunna göra en så korrekt bedömning av den flyttande kundens hälsa som möjligt. Ett sådant förfarande skulle dock innebära alltför kostsamma och tidskrävande procedurer, inte minst för försäkringar med små pensionskapital. Det skulle därför vara möjligt för ett försäkringsföretag att i sådana fall i stället begära en mindre omfattande hälsoprövning vars resultat kan kopplas till statistiskt framtagna schabloner om individers hälsa och hur olika hälsoförändringar påverkar dödlighetsantagandena. Ett sådant förfarande skulle kunna begränsa kostnaderna och tidsåtgången samtidigt som det säkerställs att hälsoprövningen bygger på tillförlitliga antaganden om hälsoförändringars påverkan på sannolikheten för utbetalning.

I och med att prövningen är föranledd av den försäkrades begäran om flytt skulle kostnaden för denna också bäras av den flyttande individen. Detta hör samman med att det övriga kollektivet inte ska drabbas negativt av att en individ väljer att flytta. Ett sådant förslag skulle också överensstämma med de förslag som utredningen lagt fram ovan beträffande vilka principer som försäkringsföretaget bör utgå från i samband med beräkning av kostnaderna förknippade med en flytt.

Att hälsoprövning vid flytt inte helt kan lösa moturvalsproblematiken i dessa fall har utvecklats ovan (se avsnitt 8.3.1 och 9.5.4). För att kunna säkerställa att kvarvarande försäkringstagare

och försäkrade inte drabbas av en flytt, skulle flyttvärdet framräknas enligt en försiktighetsprincip. En sådan princip innebär att försäkringsföretaget i sin bedömning ska ta hänsyn till om sannolikheten för utbetalning har minskat och göra en rättvis avräkning av flyttvärdet.

Företagen måste redan i dag hantera uppkomsten av arvsvinster både vid tecknande av försäkringar utan och med ett begränsat efterlevandeskydd. Inom de avtalsområden som omfattas av kollektivavtalad flytträtt kan flytt medges utan någon hälsoprövning, vilket öppnar för att de försäkrade får ta med sig tilldelade arvsvinster vid en flytt. Även det är en situation som måste hanteras av samtliga företag som är utvalda eller anslutna som försäkringsgivare på kollektivavtalsområdet. Mot bakgrund av vad som nu sagts förutsätter utredningen att försäkringsföretagen i övervägande antal fall kan lösa de problem av försäkringsteknisk art som uppstår. Enligt utredningens mening talar således övervägande skäl för att behålla nuvarande begränsning även i denna del.

Sammanfattningsvis finns det anledning att behålla begränsningen till försäkringens art vid bestämmande av flytträttens omfattning (se 11 kap. 5 § andra stycket FAL).

En rätt till fortsatt riskförsäkring vid flytt?

Den dispositiva regeln i 11 kap. 6 § FAL om att försäkringstagaren i samband med att försäkringsföretaget återköpt en livförsäkring med sparmoment, ska ha rätt att utan ny hälsoprövning fortsätta försäkringen som ren riskförsäkring bör analyseras ur ett flytträttsperspektiv.

Vid denna bedömning kan det å ena sidan – ur den försäkrades perspektiv – hävdas att avsaknaden av en möjlighet att i samband med en flytt behålla riskmomentet hos den ursprungliga försäkringsgivaren innebär ett sämre konsumentskydd. För individer vars hälsa försämrats sedan försäkringsavtalet tecknats, och som inte ges en rätt att behålla riskmomentet, innebär det att den försäkrade måste göra en avvägning mellan de fördelar och nackdelar som en flytt, och därmed ett upphörande av riskmomentet, kan innebära. För dessa individer blir en flytt inte ekonomiskt försvarbart då möjligheten att erhålla en ny riskförsäkring hos ett annat försäkringsföretag kan vara begränsad, eller allt för kostsam. Å andra sidan måste betonas att syftet med flytträtten inte är att möj-

liggöra flytt i alla situationer och för alla försäkringsformer, oavsett förutsättningarna för detta. En balans måste finnas mellan de krav som ställs på försäkringsgivarna och vad kravet tillför konsumentskyddet. I detta fall bör också hållas i minnet att försäkringstagaren har möjlighet att behålla sin försäkring oförändrad hos den ursprungliga försäkringsgivaren och på så sätt säkerställa att riskförsäkringen förblir gällande, oavsett hur dennes hälsa utvecklats sedan avtalet tecknades. Att sammansatta försäkringar av sin natur kan vara svåra att dela upp, bidrar också till att det kan ifrågasättas huruvida en rätt att behålla riskmomentet, om än dispositiv, ska finnas angiven i lag. Sammanfattningsvis anser utredningen att det finns övervägande skäl mot att vidga nu aktuell regel till att omfatta flyttsituationen.

Kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring

Förslag: Rätt till flytt ska gälla endast kollektivavtalade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar. Detta innebär att förmånsbestämda tjänstepensionslösningar undantas helt.

En flytträtt som avser en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring under pågående premiebetalning gäller inte om kollektivavtal föreskriver något annat.

När det gäller premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalning pågår ska försäkringstagaren ha flytträtt. Försäkringstagaren kan dock regelmässigt inte förfoga över försäkringen på detta sätt utan medgivande från den försäkrade. Om premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats har den försäkrade rätt till överföring av hela värdet av en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring. Den försäkrade har också rätt till överföring av värdet av en sådan försäkring när försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Reglerna ska gälla retroaktivt vid flytt av premiebestämd tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Skälen för förslaget: Inledningsvis ska upprepas att kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar är helt undantagna från den lagstadgade flytträtt som infördes den 1 juli 2007.

I tidigare avsnitt har redogjorts för såväl lagstiftningen på arbetsrätts- och kollektivavtalsområdet som de ställningstaganden som lagstiftaren tidigare har gjort avseende arbetsmarknadens parter frihet att, inom ramen för kollektivavtal, kunna förhandla om förhållandena på arbetsmarknaden. Av såväl lagstiftningen på området som lagstiftarens tidigare ställningstaganden framgår att utgångspunkten är att förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare i första hand ska regleras av arbetsmarknadens parter, och först i andra hand av lagstiftaren. Denna princip är särskilt tydlig avseende de bestämmelser som infördes 2001 avseende arbetstagarens ålder vid avgångsskyldighet, där lagstiftaren uttryckligen anger att lagbestämmelser införs som en effekt av att parterna inte själva träffat avtal om vad lagstiftaren ansett vara nödvändiga anpassningar i kollektivavtalen. Därutöver betonar lagstiftaren tydligt att det, på de områden inom arbetsrätten där lagregler finns, är av stor vikt att dessa inte utformas på ett sätt som stör de avtalslösningar som redan uppnåtts. Inte heller ska regler hindra uppkomsten av sådana lösningar på andra områden. Samtidigt har lagstiftaren framhållit att det finns behov av att följa utvecklingen inom kollektivavtalsgrundad försäkring.

Avvikelse från dessa principer kan dock göras, och har även gjorts. I de fall sådana avsteg inte varit en effekt av införandet av bindande EU-lagstiftning utan varit nationellt initierade, har de motiverats bl.a. av det stora samhällsintresset av närvaron av sådana regler. Detta är också vad som i den av EU antagna stadgan om de grundläggande rättigheterna anges som ett av de giltiga motiven till införande av begränsningar av de rättigheter och friheter som erkänns i densamma.

Utredningens uppdrag är att lämna förslag som leder till ett förbättrat konsumentskydd på försäkringsområdet i stort och i dess delar. Detta skydd, som inbegriper flytträtt inom kollektivavtalsområdet, är av ett allmänt samhällsintresse och det berör alla försäkrade oberoende av vilket avtalsområde man är anställd inom. Kollektivavtalsparternas roll är att tillvarata respektive kollektivs intressen, vilket medför att det ur parternas perspektiv endast finns svaga motiv för att träffa överenskommelser som är övergripande över samtliga avtalsområden och därmed omfattar samtliga försäkrade. Det är däremot naturligt för lagstiftaren att anlägga ett sådant bredare perspektiv.

Det kan konstateras att vilket förslag till regler om kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar som bör väljas är bero-

ende av vilken avvägning som görs mellan de olika motiv och ställningstaganden som tidigare har lagts fram avseende dels den kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringens särart, dels de konsumentskyddsaspekter som föreligger. I det sammanhanget bör beaktas hur stark koppling försäkringsavtalet har till pensionsutfästelsen enligt kollektivavtalet. En svag koppling, vilket är fallet när premiebetalningen har avslutats i samband med att premiebetalningen har upphört, ökar utrymmet för tvingande lagstiftning på området. Utredningen föreslår därför en på detta sätt begränsad lagstadgad flytträtt avseende kollektivavtalade tjänstepensioner, vilket möjliggör att ett konsumentskydd i form av flytträtt, under dessa förutsättningar, görs tillgängligt för alla försäkrade. De närmare motiven för detta ställningstagande redovisas nedan.

Bör kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar över huvud taget omfattas av reglerna om flytträtt?

Ett förslag om att helt undanta kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar – såväl förmånsbestämda som premiebestämda – från regler om flytträtt, skulle utgå från att de principer som finns fastställda i nu gällande lagstiftning – och som lagstiftaren vid ett flertal tillfällen också betonat – försvårar införandet av flytträtt för dessa försäkringsformer. I förarbetena till FAL framhålls den speciella försäkringsform som kollektivavtalsgrundade försäkringar utgör. Det betonas att försäkringsformen på flera sätt intar en särställning i förhållande till annan försäkring, såväl vad avser dess konstruktion som dess tillkomstsätt. Försäkringarna meddelas enligt villkor som följer av ett kollektivavtal och kan i första hand ses som en anställningsförmån för de anställda. Liksom vid obligatorisk gruppörsäkring, som kollektivavtalsgrundade försäkringar närmast liknar, har de försäkrade inga direkta skyldigheter mot försäkringsföretaget fränsett biförpliktelser i samband med försäkringsfall. I väsentliga delar är det fråga om ett avtal till förmån för tredje man, alltså de anställda (jämte eventuella förmånstagare vid den försäkrades dödsfall). Det betonas således att man vid bedömningen av reglerna om försäkringsskydd får hålla i minnet att tjänstepensionsförsäkringen i dessa fall är en förmån som de försäkrade erhåller utan att den motsvaras av några direkta skyldigheter för dem (se prop. 2003/04:150 s. 342 f.).

Som framgått tidigare har lagstiftaren också vid ett flertal tillfällen betonat arbetsmarknadens parter förhandlingsfrihet och att lagstiftningen varken ska störa de avtalslösningar som redan uppnåtts eller hindra uppkomsten av avtalslösningar på andra områden. Man har också framhållit vikten och värdet av parternas fria förhandlingsrätt, och tydligt angett att det endast är dessa som har sådan tillräcklig kunskap om arbetsmarknaden för att åstadkomma en effektiv lönebildning. Vidare har lagstiftaren ansett att avtalslösningar för många frågor på området är att föredra framför lagstiftning. Det kan därmed hävdas att lagstiftaren själv i många fall ifrågasatt värdet av lagbestämmelser för frågor rörande förhållandena på arbetsmarknaden. Till resonemanget hör att lagstiftaren visserligen identifierat behovet av ett starkt och tydligt nationellt ramverk inom vilket arbetsmarknadens parter kan agera, men att man betonat dess betydelse framför allt för att reglera områden där avtalslösningar inte har kunnat nås. Att kollektivavtalsparterna har utvecklat flytträtt inom ITP-planen och avtalspension SAF-LO kan tala emot införandet av lagbestämmelser om flytträtt. Samtidigt saknas flytträtt inom andra avtalsområden vilket i stället kan tala för införande av sådana lagbestämmelser. Även om kollektivavtalad flytträtt hade införts för samtliga avtalsområden, kvarstår problemet med att kunna flytta pensionskapital från ett kollektivavtalsområde till ett annat. Det ställs krav på särskilda skäl för att motivera bindande lagregler som skulle kunna innebära en störning i de avtalslösningar som redan har uppnåtts på arbetsmarknaden. Visserligen finns ingen absolut regel som anger att retroaktiva regler inte får införas på området men de aspekter som lyfts fram såväl i lagstiftningen som i andra sammanhang ges i ett sådant alternativ som detta sådan vikt att bedömningen är att den typen av regler inte bör införas på området, förutom i särskilda fall.

Ett exempel på ett sådant fall är de bestämmelser om höjd ålder för avgångsskyldighet som infördes i LAS. Vid utarbetandet av dessa regler är lagstiftaren tydlig med att man helst hade avstått från en lagreglering av denna fråga och i stället sett att arbetsmarknadens parter själva tagit initiativ till att reglera den. Att det ändå infördes lagregler förklaras därmed huvudsakligen med en kombination av att parterna, trots påtryckningar från lagstiftaren, avstått från att i kollektivavtal reglera detta samt det stora samhällsintresset som finns av att individer ges en möjlighet till att arbeta till 67 års ålder.

När det gäller frågan om möjligheten till flytt av kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar kan på samma sätt hävdas att det finns ett stort konsumentintresse i att införa sådana möjligheter. Det kan också hävdas att det i detta fall finns en koppling mellan konsumentintresset och ett samhällsintresse av detta då individens möjlighet att anpassa sin pension till de egna förutsättningarna och till en rörlig pensionsålder är positivt. Detta gäller naturligtvis under förutsättning att individer är välinformerade och gör välgrundade val. Att flytträtt även kan ha en påverkan på produktutbudet – exempelvis genom att produkter som ur individernas intresse får anses som mindre goda med tiden kan försvinna när individer väljer bort dem – är också positivt utifrån samhällets perspektiv.

Som framgått av tidigare redogörelser är samhällsintresset ett motiv som kan berättiga avsteg från principen om arbetsmarknadens parter förhandlingsfrihet. Utifrån det perspektivet kan därmed påstås att, i likhet med motivet i frågan om pensionsåldern, lagbestämmelser om retroaktiva regler för detta är motiverade. Till skillnad från frågan om pensionsålder har dock, vad avser flytträtt, vissa av arbetsmarknadens parter inom några avtalsområden infört en flytträtt, om än begränsad till en upphandlad skara försäkringsföretag och produkter. Även på avtalsområden där flytträtt inte förhandlats fram centralt av parterna, har valfriheten ökat genom att den försäkrade numera ges möjlighet att, inom ramen för de försäkringsföretag och produkter som godkänts av parterna, initialt välja försäkringslösning. Någon flytträtt medges däremot inte enligt kollektivavtalen på dessa avtalsområden³⁴ (se närmare i avsnitt 8.4). Detta kan jämföras med det faktum att parterna i frågan om höjd ålder för avgångsskyldighet helt avstått från att genom kollektivavtal bidra till en förändring.

Det kan därmed göras gällande att kollektivavtalsparterna, om än i olika omfattning, under senare tid har arbetat för en ökad valfrihet och, i vissa fall, flytträtt för de försäkrade. Det kan således utifrån den utveckling som skett inom vissa avtalsområden vara svårare att motivera bindande lagregler. Samtidigt visar de skillnader som finns mellan olika områden att det kan finnas skäl för lagstiftaren att säkerställa ett likartat konsumentskydd oavsett avtals-

³⁴ Som tidigare påpekats kan trots detta flytt i vissa fall ändå medges. I dessa fall är det emellertid ett försäkringsföretag som själv väljer att erbjuda de försäkrade möjligheten att flytta och det är således inte en effekt av en centralt framförhandlad flytträtt.

områden. Det medför också att man möjliggör flytt mellan olika avtalsområden, något som inte direkt är i kollektivavtalsparternas intresse då deras roll är att tillvarata det egna kollektivets intressen. En lagstiftning bör anpassas så att den innebär små störningar i de avtalslösningar som redan uppnåtts på arbetsmarknaden.

Framåtverkande regler om flytträtt skulle däremot inte på samma sätt störa redan uppnådda avtalslösningar. Det kan också hävdas att samhällsintresset av att möjliggöra en likartad rätt till flytt av pensionssparande är så stort att kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar, oavsett avtalsområde, bör omfattas av i vart fall någon form av framåtverkande flytträttsregler. Kombinationen av dessa skäl bör kunna motivera en begränsning i arbetsmarknadens parterers fria förhandlingsrätt.

Det är i det sammanhanget lämpligt att överväga om det, i likhet med vissa bestämmelser exempelvis i MBL, bör införas semidispositiva regler om flytträtt. Vid en sådan bedömning måste först hänsyn tas till de skillnader som finns mellan premiebestämd och förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring.

Bör kollektivavtalsgrundade förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar omfattas av flytträtt?

Inom premiebestämd kollektivavtalsgrundad tjänstepension är den försäkrades beroende av försäkringsföretagets förvaltning och hur det bedriver sin verksamhet i övrigt för att han eller hon ska erhålla en tillfredsställande pension lika stor som för individuell livförsäkring. Det är således den försäkrade som bär risken för utfallet. Som tidigare framhållits kan det också ifrågasättas om en arbetstagarorganisation verkligen kan tillvarata de försäkrades intressen i tillräcklig grad, något som tidigare har påståtts. Det finns således generellt sett samma konsumentintresse i flytträtt för denna försäkringsform som för individuella livförsäkringar, vilket motiverar behovet av en flytträtt även för individer med den typen av tjänstepensionsförsäkringar.

Vid förmånsbestämd tjänstepension däremot känner den försäkrade vid avtalstillfället i princip redan till storleken på den framtida pensionsförmånen som utfästs av arbetsgivaren. Den försäkrade har därmed inte en lika utsatt position och är inte på samma sätt beroende av försäkringsföretagets förvaltning av kapitalet som vid premiebestämda försäkringar. Ur den aspekten är

konsumentskyddsaspekten inte lika stark för förmånsbestämda försäkringar. Som tidigare redogjorts för skulle en lagstadgad flytträtt för den försäkrade med en förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring i stället kunna innebära stora risker för såväl den enskilda arbetsgivaren – som ytterst står risken för att inte kunna uppfylla åtagandena i enlighet med kollektivavtalet – som kollektivet av arbetsgivare inom en kollektivavtalad plan som bär ett kollektivt ansvar för pensionsförmånerna. Detta kan även i förlängningen drabba de försäkrade negativt.

För arbetsgivaren kan det däremot finnas fördelar med att byta försäkringsgivare genom att flytta kapitalet i förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar. Som nämnts i avsnitt 9.5.1 torde dock en lagstadgad flytträtt för försäkringstagaren (arbetsgivaren) få en mycket begränsad omfattning i praktiken eftersom det finns få försäkringsföretag som kan erbjuda livsvarig förmånsbestämd pension. Där poängteras även att den frivilliga flytträtten även fortsättningsvis kommer att komplettera den lagstadgade rätten att flytta pensionssparandet. Sistnämnd rätt har därför inte något egentligt värde för arbetsgivaren.

Mot denna bakgrund – och då utredningen enligt sina direktiv har ett klart konsumentskyddfokus – finns det anledning att helt undanta kollektivavtalade förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar från regler om flytträtt. Det bör även här erinras om att utredningen i föregående avsnitt föreslår att nu gällande flytträtt för denna kategori individuella tjänstepensionsförsäkringar slopas.

Särskilda flytträttsregler för premiebestämda kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen upphört till följd av att anställningen har avslutats?

Som tidigare har nämnts är det förslag till regler om kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar som bör väljas beroende av vilken avvägning som lämpligen görs mellan kollektivavtalad försäkrings särart och behovet av ett enhetligt konsumentskydd. I det sammanhanget är det även viktigt att beakta hur stark koppling försäkringsavtalet har till pensionsutfästelsen enligt kollektivavtalet, dvs. i vilken utsträckning arbetsgivaren eller kollektivet av arbetsgivare bär ansvar för pensionsförmånerna. Mot bakgrund till vad som tidigare har sagts ökar en svag koppling utrymmet för tvingande framåtverkande lagstiftning, men även retroaktiv sådan.

Arbetsgivaren har vid premiebestämda lösningar i huvudsak fullgjort sitt åtagande när premiebetalningen upphört till följd av att anställningen har avslutats. Som nämnts kan vissa regler i kollektivavtal om exempelvis uttag av pensionen, för att ta tillvara kollektivets intresse, även i sådana fall kvarstå. Detta bör dock vägas mot att individen, som kanske har lämnat kollektivavtalsområdet sedan länge, behöver anpassa uttaget av sin pension till andra förhållanden. Den försäkrade tar däremot regelmässigt, även fortsättningsvis all risk för pensionens storlek i en sådan lösning – någonting som emellertid måste balanseras mot att detta är kollektivt framförhandlade pensionslösningarna som gynnar arbetstagar-kollektivet.

Som nämnts kan det mot denna bakgrund finnas anledning att se även en begränsad lagstadgad flytträtt för premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar dels ur ett konsumentperspektiv, dels ur arbetsgivarens eller kollektivavtalsparternas intresse (se avsnitt 9.5.3 i den del som behandlar frågan om möjligheten till retroaktiv lagstiftning om flytträtt avseende kollektivavtalade försäkringar). Där beskrivs även kortfattat utvecklingen inom kollektivavtalad tjänstepension. Det kan konstateras att man successivt inom de fyra stora avtalsområdena har infört premiebestämda pensioner, helt eller delvis. På den privata sidan har man tagit initiativ till införande av flytträtt inom både ITP-planen och SAF-LO-planen. På den offentliga sidan har parterna förhandlat fram flytträtt inom KAP-KL-avtalet (till 2014), medan anställda på det statliga området fortfarande saknar flytträtt. På de områden där flytträtt finns, utnyttjas den även i viss utsträckning.

I nyss nämnt avsnitt konstateras även att inträdesåldern för ålderspensionsdelen sänkts i vissa planer vilket leder till att fler yngre arbetstagare berörs, samtidigt som fler arbetstagare är rörligare på arbetsmarknaden än tidigare. Detta får till följd att antalet fribrev ökar i omfattning och att allt fler arbetstagare har sin tjänstepension spridd inom flera kollektivavtalsområden. Det är en trend som sannolikt förstärks över tiden. Att kunna flytta ihop pensionskapital som ligger i fribrev inom flera sådana områden är redan i dag en viktig fråga och kommer med den utveckling på arbetsmarknaden som nu beskrivs att bli än viktigare. Som nämnts ovan är angelägenhetsgraden stor eftersom andelen fribrev redan i dag utgör en avsevärd del av det totala antalet tecknade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar.

Där konstateras också att det av ovan nämnt skäl är ett stort och växande problem att de flytträttsregler som finns inom dagens kollektivavtalade försäkringar inte ger någon möjlighet att flytta mellan avtalsområden. Detta är en naturlig följd av att parterna ska tillvarata sina medlemmars intressen inom respektive avtalsområde. Det kan innebära högre kostnader att ha flera fribrev i olika försäkringsföretag jämfört med att samla pensionskapitalet i en försäkring och det är betydligt svårare att få överblick över hur pensionsituationen ser ut.

I dessa situationer är det därför av särskild vikt att den försäkrade får möjlighet att anpassa pensionen till de förhållanden som gäller när han eller hon ska avsluta sitt arbetsliv. Det kan också vara värdefullt att kunna planera när man vill ha sin pension utbetald för att kunna anpassa sin situation till en arbetsmarknad som blir allt mer flexibel. Den svaga kopplingen mellan pensionsutfästelsen och försäkringsavtalet bör möjliggöra ett införande av en framåtverkande – men även en retroaktiv – flytträttsregel i dessa fall. En sådan regel motiveras utifrån behovet av att säkerställa ett gott konsumentskydd oberoende av om man tillhör ett visst avtalsområde, och är därmed kopplad till det stora samhällsintresset som finns för att införa en retroaktiv begränsad lagstadgad flytträtt avseende premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats. Som kommer att beröras nedan förutsätter regler av denna art att den försäkrade ges relevant information så att han eller hon kan fatta välgrundade beslut.

Nedan lämnas även förslag på ändringar av skattelagstiftningen för att säkerställa att inte några onödiga hinder för flytt ställs upp i den lagstiftningen (se avsnitt 9.8.6).

Vi vill hävda att detta ställningstagande balanserar individens intresse mot kollektivets. En på detta sätt begränsad lagstadgad flytträtt kan inte anses som alltför ingripande när det gäller förutsättningarna för kollektivavtalsparterna att även fortsättningsvis förhandla fram gynnsamma kollektiva lösningar på pensionsområdet.

I dessa fall bör den försäkrade ha rätt till överföring (se närmare om detta i avsnitt 9.5.2).

Semidispositiva, framåtverkande regler om flytträtt för premiebestämda och premiedragande kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar

Det har fastslagits att kollektivavtalsgrundad förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring inte bör omfattas av flytträtt, men att det däremot är motiverat att införa lagstadgade flytträttsregler för premiebestämda sådana försäkringar där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats. I sistnämnt fall har även retroaktiva flytträttsregler ansetts motiverade med hänsyn till det starka konsumentskyddsintresset som finns för att införa sådana regler. I detta avsnitt behandlas flytträttsfrågan för resterande premiebestämda kollektivavtalade försäkringslösningar.

Det ställs krav på särskilda skäl för att motivera bindande lagregler som skulle kunna innebära en störning i de avtalslösningar som redan uppnåtts på arbetsmarknaden, men även i viss mån sådana som skulle kunna påverka uppkomsten av nya avtalslösningar. Det finns dock anledning att överväga om det, i likhet med vissa bestämmelser exempelvis i MBL, bör införas semidispositiva framåtverkande regler om flytträtt för premiebestämda, premiedragande kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar.

En fördel med införandet av semidispositiva regler är att det utifrån ett samhällsintresse skulle säkerställa en grundplattform för en flytträtt som är övergripande över alla avtalsområden och som även gäller för icke kollektivavtalad tjänstepension. I det fall parterna skulle vilja avvika från lagreglerna skulle det därmed tydligt behöva framgå i kollektivavtalet att avsteg görs, och hur. Detta kan med tiden tänkas bidra till en utveckling på området och kan även få betydelse för att anpassa och effektivisera de administrativa lösningar som krävs för att hantera flyttar mellan olika försäkringsföretag.

Till skillnad från individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar, för vilka reglerna skulle vara bindande, görs bestämmelserna således i stället semidispositiva för de nu aktuella kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringarna. Detta innebär att kollektivavtalsparterna ges möjlighet att genom bestämmelser i kollektivavtalet avstå från att låta lagreglerna om flytträtt gälla för avtalsområdet, alternativt utforma en annan form av flytträtt än den som definieras i lagstiftningen. Exempelvis skulle det innebära att parterna även fortsättningsvis kan förhandla fram sådana

”begränsade flytträttslösningar” i likhet med de som i dag finns på vissa avtalsområden.

Vi har övervägt om det kan finnas anledning att införa vissa bindande flytträttsregler i kombination med dessa semidispositiva regler. Innebörden av sådana regler skulle vara att om parterna väljer att införa flytträtt inom ett visst avtalsområde – genom en av parterna framförhandlad variant – måste de och de försäkringsföretag som tillhandahåller försäkringarna ta hänsyn till de särskilda reglerna om flyttvärde och flyttavgifter. Syftet med en sådan kompletterande lagstadgad reglering är att säkerställa att en flytt varken missgynnar den flyttande individen eller kvarvarande försäkringstagare och ersättningsberättigade (dvs. försäkrade och eventuella andra förmånstagare). I likhet med vad som föreslås gälla för individuella försäkringar skulle hänsyn därmed behöva tas till, å ena sidan, den enskilda individens rätt att flytta sitt försäkringssparande och få med sig ett skäligt värde och, i de fall det är aktuellt, få del av det överskott som avtalet bidragit till och, å andra sidan, de kvarvarande kundernas rättigheter.

Den nuvarande ”solidaritetsprincip” som kan sägas prägla kollektivavtalsgrundade försäkringar – där exempelvis premiedifferentiering utifrån riskens storlek inte görs och inte heller hälso-prövning krävs vid flytt – skulle med den här typen av reglering behöva ses över (se prop. 2003/04:150 s. 342 och 343).

Vi har emellertid stannat för att inte föreslå sådana bindande kompletterande regler. Reglerna om flyttvärde och flyttkostnader bör liksom idag avse den lagstadgade flytträtten. Vi förutsätter dock att de försäkringsföretag som deltar i kollektivavtalsparternas upphandlingar eller anslutningsförfaranden följer gällande regelverk avseende skälighets- och kontributionsprincipen. Det bör även ligga i kollektivavtalsparternas intresse att säkerställa att de företag man handlar upp som leverantörer, hanterar intressekonflikter på ett tillfredställande sätt, vilket medför att vissa regler kan ligga till grund även för av parterna framförhandlade lösningar.

När det gäller premiebestämda och premiedragande kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar ska det vara försäkringstagaren som – efter medgivande från den försäkrade – har rätt att flytta (se närmare om detta i avsnitt 9.5.2). Försäkringstagaren kan emellertid i enlighet med kollektivavtal eller pensionsavtal ge den försäkrade viss förfoganderätt, exempelvis att flytta pensionskapitalet under vissa förutsättningar. Att försäkringstagaren i tjänstepensionsförsäkringen har upphört att existera eller

har avlidit innebär att flytträtten i praktiken inte har någon betydelse i dessa situationer. Detta eftersom det är försäkringstagaren som har flytträtt, men som inte kan utnyttja den. Inte heller kan försäkringstagaren lämna medgivande till den försäkrade att flytta. På samma sätt som för individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar bör den försäkrade i dessa fall ges rätt till överföring av värdet i motsvarande kollektivavtalade lösningar.

Även en flytträtt av kollektivavtalsgrundad premiebestämd tjänstepensionsförsäkring förutsätter att rätt till överföring inte saknas enligt IL (se föreslagen reglering i avsnitt 9.8.6).

Avslutningsvis bör det argument uppmärksammas som förts fram i tidigare sammanhang om att arbetsmarknadens parter har flera roller. Man har i egenskap förhandlare av kollektivavtal och tjänstepensionslösningar, i viss mån trätt i lagstiftarens ställe, då det i Sverige – i motsats till i många andra länder – saknas en social skyddslagstiftning för tjänstepensionsområdet. Samtidigt är man ägare eller företrädare för ägarna till försäkringsföretag som levererar de försäkringsprodukter som erbjuds inom avtalsområdena. Det kan medföra intressekonflikter mellan dessa roller då syftet att utverka så goda pensionslösningar som möjligt för att gynna de försäkringskollektiv vars intressen man har att bevaka skiljer sig från en lagstiftares intresse som ska tillvarata alla medborgares intressen. Det kan även få negativa effekter på konkurrensen, såväl inom tjänstepensionsområdet som mellan det och övriga livförsäkringsmarknaden. Detta accentueras ytterligare av att de partsägda eller partsrelaterade försäkringsföretagen också utgör ickevalsalternativ på de stora kollektivavtalsområdena och att en majoritet av individerna inte gör något aktivt val vad avser tjänstepensionsleverantör. Det kan finnas skäl att ha synpunkter på parternas dubbla roller. Det är i sig dock inget argument som talar varken för eller emot införandet av en flytträtt för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar, utan i det fall det förhållandet kan ses som ett problem måste frågan behandlas i särskild ordning.

9.8.6 Utformningen av skattelagstiftningen

Förslag: En försäkringstagare ska i ett sammanhang kunna flytta hela värdet även av två eller flera olika pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande pensionsförsäkring, förutsatt att försäkringstagaren tecknar den mottagande pensions-

försäkringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad.

Att utbetalning påbörjats från någon av försäkringarna hindrar inte flytt, under förutsättning att den försäkring som tecknas i samband med överföringen uppfyller villkoren om tidsfrister och utbetalning i inkomstskattelagen.

Det förtydligas att med försäkringstagare avses vid överföring den som tecknat försäkring eller den som vid överlåtelse av försäkring trätt i dennes ställe.

Den civilrättsliga regleringen av flytträtten i FAL föreslås ändrad så att den försäkrade ska ha rätt till överföring av hela värdet från en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring, där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit. Eftersom avsikten är att värdet av tjänstepensionsförsäkringar ska behålla sin identitet av tjänstepensionskapital även i nytecknade försäkringar i samband med en flytt, föreslås en bestämmelse i skattelagstiftningen som innebär att det överförda kapitalet ska placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring med en arbetsgivare som åtagit sig premiebetalningen eller med den försäkrade som försäkringstagare.

Den försäkrade ska då i ett sammanhang kunna flytta hela värdet av en eller flera premiebestämds pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande pensionsförsäkring hos samma eller annan försäkringsgivare.

Bedömning: Kraven på inlämnande av kontrolluppgift bör inte ändras.

Skälen för förslaget:

Krav på överföringar av värdet av pensionsförsäkringar

Som framgått av tidigare redogörelse syftar reglerna i skattelagstiftningen avseende flytt av pensionsförsäkringar dels till att säkerställa den skattekredit som privat pensionssparande och tjänstepensionssparande åtnjuter avseende inkomstskatten samt den skattebas som pensionskapitalet utgör för uttag av avkastningsskatt inte utnyttjas på otillbörligt sätt, dels till att möjliggöra en kontroll av detta. Reglerna ska bl.a. utgöra ett skydd mot att en försäkring

bara utgör ett led i en transaktion för att flytta inkomster från en person till en annan så att skattefrihet i form av avdragsrätt hamnar hos den som tjänar in förvärvsinkomsten medan den slutgiltiga skatteplikten ligger hos någon annan. I den mån en bestämmelse inte kan anses uppfylla dessa motiv, och den samtidigt kan anses innebära ett onödigt hinder för flytt av pensionsförsäkringar, bör det övervägas om bestämmelsen ska revideras.

I avsnitt 9.6.1 analyseras de särskilda skatterättsliga bestämmelser avseende överföring av värdet av en pensionsförsäkring till en annan pensionsförsäkring. Som framgår av den redogörelsen var det i huvudsak konkurrensskäl som låg till grund för införandet av dessa bestämmelser. Vad avser utformningen av reglerna hänvisas det i förarbetena endast delvis till några skatterättsliga skäl och det kan konstateras att det kan ifrågasättas om vissa villkor, utifrån ovanstående motiv till skattereglerna, verkligen är nödvändiga.

Här måste dock uppmärksammas att det i samband med utvidgningen av etableringskravet slogs fast att utgångspunkten för förslagen var att åstadkomma regler som är förenliga med EG-rätten samtidigt som de slår vakt om pensioneringssyftet. I det sammanhanget konstaterades även att det övergripande syftet med förslagen var att se till att de särskilda reglerna för beskattning av pensionssparande inte öppnas för annat sparande än sådant som faktiskt sker med ett pensioneringssyfte och att förutsättningarna för detta ändrats eftersom verkan av reglerna inte längre skulle begränsas till Sverige. Av det skälet infördes vissa nya regler av kontrollkaraktär (se prop. 2007/08:55 och avsnitt 9.6.2).

Utredningen instämmer i att det krävs att vissa villkor är uppfyllda vid en överföring för att det ska vara möjligt att säkerställa att skatteundantaget inte utnyttjas på ett annat sätt än vad som är avsett. Detta gäller inte minst kraven på att överföringen av ett pensionskapital ska ske direkt till ett annat försäkringsavtal som uppfyller de skatterättsliga kraven på pensionsförsäkring. Att i lag fastställa att individen inte vid överföringen kan ta del av pensionskapitalet på annat sätt är en förutsättning för att kunna säkerställa att pensioneringssyftet upprätthålls. Vidare kan vi inte se att detta motiv kan uppnås på ett annat lika kostnadseffektivt sätt.

Även kravet på att hela försäkringens värde ska överföras bör kvarstå för att det nya avtalet ska anses som en direkt fortsättning av det ursprungliga försäkringsavtalet i skatterättslig mening. Att villkoren inom ramen för avtalen delvis förändras utesluter inte att

det nya avtalet ändå kan ses som en direkt fortsättning på det gamla avtalet (se prop. 1998/99:87 s. 326).

Mot bakgrund av de förslag till civilrättslig lagreglering av flytträtten som utredningen för fram i föregående avsnitt finns det i huvudsak två problem med de skatterättsliga flytträttsreglerna. Det ena problemet är att kravet på att ett försäkringssparande endast kan överföras till ett nytt försäkringsavtal som tecknas i samband med en överföring innebär en begränsning i möjligheten för en individ att samla sina försäkringar. Det andra problemet är att det är försäkringstagaren till den ursprungliga försäkringen som ska teckna den försäkring till vilket ett tillgodohavande ska flyttas och att detta kan innebära svårigheter för flytt av tjänstepensionsförsäkringar. Kravet på att försäkringstagaren för den ursprungliga försäkringen även ska vara den som har tecknat försäkringen till vilken pensionskapitalet ska flyttas innebär att det inte är möjligt att sammanföra tjänstepensionsförsäkringar tecknade av olika arbetsgivare. Kravet innebär också att det inte är möjligt att flytta en tjänstepensionsförsäkring om försäkringstagaren inte längre finns.

Båda de problem som nu beskrivs handlar om att nu gällande skatteregler begränsar möjligheten för individen att samla sina försäkringar. Att vidga denna möjlighet är angeläget främst för att individen ska kunna få en bättre överblick av sitt totala försäkringssparande och för att den totala kostnaden för sparandet ska kunna minskas i de fall dessa pensionsförsäkringar belastas med fasta avgifter.

Problemet bör lämpligen lösas med olika åtgärder. I ett första steg bör skatteflyttsbestämmelse i 58 kap. 18 § tredje stycket IL förtydligas för att möjliggöra för en försäkringstagare att i ett sammanhang kunna flytta hela värdet även av två eller flera olika pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande sådan försäkring, förutsatt att denne tecknar den mottagande pensionsförsäkringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. Detta innebär att den mottagande försäkringen tecknas i syfte att ta emot kapitalet från de försäkringar som omfattas av flytten, vilket förutsätter att det redan vid det avtalets tecknande är bestämt av avtalsparterna vilka försäkringar som omfattas av flytten. Ändringen bör möjliggöra även en överföring av värdet i två eller flera pensionsförsäkringar tecknade i två eller flera olika försäkringsföretag. Att villkoren inom ramen för avtalen delvis förändras kan inte heller i dessa fall utesluta att det nya avtalet ändå i någon mån kan anses som en fortsättning på de gamla avtalen.

Detta förslag ligger helt i linje med Skatteverkets ställningstagande från den 30 mars 2009 (se avsnitt 9.6.1). Eftersom den försäkrade är försäkringstagare i annan försäkring än tjänstepensionsförsäkring löser en sådan åtgärd en rad av de problem som tidigare tecknats när det gäller individens möjligheter att samla sina privata pensionsförsäkringar. För en enskild individ kan en åtgärd att sammanföra flera privata försäkringar till en ny sådan kompletteras med beslut att fortsätta en annan försäkring eller lägga denna i fri-brev.

När det gäller svårigheterna att flytta tjänstepensionsförsäkringar bör först försäkringstagarbegreppet belysas. Begreppet försäkringstagare är inte definierat i skattelagstiftningen. För det fall en skatterättslig definition saknas för en viss term gäller den allmänna innebörden av termen (se prop. 1999/2000:2, del 2, s. 16). Med detta avses att termen kan vara förklarad i annan lagstiftning eller att innebörden kan vara allmänt vedertagen inom civilrätten. Med försäkringstagare i IL får därmed avses detsamma som i FAL, dvs. den som har ingått avtal om försäkring med ett försäkringsbolag (se 1 kap. 4 § FAL). Av nyss nämnd paragrafs andra stycke framgår dessutom att det som sägs om försäkringstagare också tillämpas på den som har förvärvat försäkringstagarens rätt. Ett sådant förvärv av försäkringstagarens rätt kan enligt förarbetena ske genom överlåtelse, arv, bodelning, exekution eller genom tillämpning av ett förmånstagarförordnande (se prop. 2003/04:150 s. 370). När det gäller kollektivavtalad försäkring är arbetsgivaren alltid försäkringstagare (se 20 kap. 2 § FAL). Den anställde/försäkrade anses enligt den paragrafen i vissa fall som försäkringstagare, men kan inte teckna kollektivavtalad försäkring.

Skatteverket har i en skrivelse anfört att den civilrättsliga definitionen skapar problem vid flytt av kapital mellan kollektivavtalade försäkringar (se Skatteverkets skrivelse Försäkringstagarbegreppet i flyttregeln från den 6 december 2010). Verket hävdar att det är osäkert om en arbetsgivare som övertar en pensionsförsäkring *blir* försäkringstagare i och med övertagandet av försäkringen – detta för att kunna utöva flytträtten enligt skatteflyttsbestämmelsen i 58 kap. 18 § tredje stycket IL. Det får enligt verkets mening till följd att problem uppkommer vid tillämpningen av denna bestämmelse även i de fall överlåtelse av pensionskapital sker från en kollektivavtalad försäkring där försäkringstagaren har upphört att existera eller avlidit.

Det finns i detta sammanhang anledning att, som Skatteverket anført, förtydliga skatteflyttsbestämmelsen så att med försäkrings-tagare ska avses den som tecknat försäkring eller den som vid över-låtelse av försäkring trätt i dennes ställe.

Förslaget om att den försäkrade ska ha rätt till överföring av hela värdet från en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring, där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit, syftar bl.a. till att lösa problemet med att sammanföra sådana försäkringar tecknade av olika arbetsgivare (se avsnitt 9.8.5). För att uppnå detta syfte krävs en ändring i skatteflyttsbestämmelsen i 58 kap. 18 § tredje stycket IL.

I det sammanhanget finns det anledning att betona att det är väsentligt – av såväl skatterättsliga- som civilrättsliga skäl – att värdet av tjänstepensionsförsäkringar behåller sin identitet av tjänstepensionskapital även i nytecknade försäkringar i samband med en flytt. Exempelvis skiljer sig bodelningsreglerna vid äktenskaps-skillnad åt mellan privat- respektive tjänstepensionsförsäkring.

Enligt IL avses med tjänstepensionsförsäkring en pensions-försäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare har åtagit sig att betala samtliga premier för (se 58 kap. 7 § IL). Samtliga premier i de premiebestämda tjänstepensions-försäkringar som det nu är fråga om har betalats av de försäkrades arbetsgivare. För att den försäkrade ska kunna flytta tjänstepensionskapitalet till en ny tjänstepensionsförsäkring bör skatte-flyttsbestämmelsen ändras. Innehållet i ändringen bör vara att vid överföring av kapital från en tjänstepensionsförsäkring ska det överförda kapitalet placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring med en arbetsgivare som åtagit sig premiebetalningen eller med den försäkrade som försäkringstagare.

En sådan ändring möjliggör för en försäkrad att i ett sammanhang kunna flytta hela värdet av en eller flera olika sådana tjänstepensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande tjänstepensions-försäkring hos samma eller annan försäkringsgivare. Detta innebär att den mottagande försäkringen tecknas i syfte att ta emot kapitalet från de försäkringar som omfattas av flytten, vilket förutsätter att det redan vid det avtalets tecknande är bestämt av avtalsparterna vilka försäkringar som omfattas av flytten. Ändringen bör möjliggöra även en överföring av värdet i två eller flera pensionsförsäkringar tecknade i två eller flera olika försäkringsföretag.

Flytt av försäkring under utbetalning

Nu gällande flytträttsregler för pensionsförsäkringar gäller även flytt under utbetalning (se avsnitt 9.5.5). I skatterätten ställs det upp bl.a. vissa kvalitativa krav (se 58 kap. 10 och 11 §§ IL). Krav som där ställs upp är att en sådan försäkring ska betalas ut under minst fem år och tidigast när den försäkrade har uppnått 55 års ålder. Om utbetalningarna ska upphöra vid 65 års ålder räcker det dock med att pensionen betalas ut under minst tre år (s.k. avgångspension). Pensionen ska under de första fem åren betalas ut med samma belopp vid varje utbetalningstillfälle eller med stigande belopp. Bestämmelsen innebär att pensionsutbetalningarna ska pågå i minst fem år och att de inte kan avbrytas under den första femårsperioden. Eftersom det nya avtalet ska anses vara en direkt fortsättning på det gamla avtalet har frågan väckts om det är rimligt att införa en kontinuitetsprincip som innebär att en påbörjad femårsperiod i den gamla försäkringen fortsätter i den nya försäkringen. Även när det flyttas flera olika pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande försäkring ska det nya avtalet i någon mån anses utgöra en direkt fortsättning på de gamla avtalen (se förslagen i avsnitt 9.8.6).

Nu gällande regler innebär att en ny femårsperiod börjar löpa i den nya försäkringen eftersom varje pensionsförsäkring måste uppfylla de kvalitativa kraven i IL. De reglerna som nu föreslås om att flera pensionsförsäkringar – som alla kan vara under utbetalning, men under olika lång tid – ska kunna flyttas till en ny försäkring får anses omöjliggöra införandet av en kontinuitetsprincip. Det bör i stället förtydligas att om utbetalning påbörjats ska detta inte hindra flytt om den försäkring som tecknas i samband med överföringen uppfyller de kvalitativa kraven i IL.

Skälen för bedömningen*Krav på inlämnande av kontrolluppgift*

För att säkerställa en effektiv tillsyn av överföringar av pensionskapital mellan olika försäkringar är det av stor vikt att Skatteverket, i nära anslutning till en sådan transaktion, erhåller nödvändig information. Nu gällande krav har beskrivits i tidigare avsnitt (se avsnitt 9.6.2). Som utredningen där fastställer är det utifrån skatterättsliga motiv relevant att lämna information om det överförda värdet, den försäkrade samt den mottagande försäkringsgivaren.

Tillgången till dessa uppgifter kan sägas vara en förutsättning för att Skatteverket ska kunna kontrollera att överföringen har gjorts i enlighet med reglerna.

Vad gäller kravet på att även uppgifter om försäkringstagaren ska lämnas in kan ifrågasättas om detta är nödvändigt avseende flytt till försäkringsföretag med verksamheten i Sverige. För annan pensionsförsäkring än tjänstepensionsförsäkring ska den försäkrade också vara försäkringstagare, vilket innebär att kontrolluppgiften om försäkrad och försäkringstagare sammanfaller. För tjänstepensionsförsäkringar, för vilka arbetsgivaren är försäkringstagare, har det framförts kritik avseende detta krav då uppgiften i vissa fall kan vara svår att ta fram. Som framgår ovan innebär inte arbetsgivarens roll som inbetalare av premien till tjänstepensionsförsäkringen att denne också har ett ansvar i att i samband med utbetalning av pensionen betala in skatten. Detta i och med att skattekrediten vid tjänstepensionsförsäkring byggs upp hos försäkringsföretaget, inte hos arbetsgivaren.

När det gäller avkastningsskatt är det emellertid innehavaren av utländska försäkringar och tjänstepensionsavtal som är skattskyldig (se 2 § första stycket punkterna 6–10 lagen [1990:661] om avkastningsskatt på pensionsmedel). Med innehavare avses försäkringstagaren respektive den som tecknar ett avtal om tjänstepension (se prop. 2005/06:22 och 2007/08:55). Av detta skäl finns därför anledning att även fortsättningsvis kräva att kontrolluppgiften innehåller information om försäkringstagare.

9.8.7 Krav på information

Bedömning: Det finns ett behov av att revidera reglerna om information i samband med en flytt för att uppnå en ökad standardisering av informationsinnehållet.

Detta bör ske genom att ålägga försäkringsföretagen att upprätta och till försäkringstagaren eller den försäkrade tillhandahålla särskilt utformade faktablad för flyttsituationen. Kravet på faktablad ska även avse äldre produkter som inte längre marknadsförs. Detta bör övervägas att gälla såväl individuella som kollektivavtalade försäkringar. Regleringen bör finnas i föreskrifter och allmänna råd från Finansinspektionen.

Skälen för bedömningen: Av redogörelsen av nu gällande bestämmelser om information (se avsnitt 9.7.1) framgår att det redan i dagens lagstiftning ställs höga krav på vilken information som försäkringsföretag, såväl det avgivande som det mottagande, ska tillhandahålla. Mängden information i sig kan anses vara tillräcklig. Detta till trots finns det skäl att se över reglerna. Orsaken är att reglerna som de är utformade endast i begränsad utsträckning bidrar till att en flyttande individ kan jämföra de försäkringar mellan vilka han eller hon ska flytta tillgodohavandet. Inte heller har försäkringsföretagen något ansvar för att, på annat sätt än genom att tillhandahålla information om den egna produkten, bidra till att individen kan göra en sådan jämförelse. I den mån individen inte tar hjälp av någon förmedlare eller rådgivare ligger detta ansvar således till fullo på honom eller henne själv.

Som nämnts tidigare är det svårt att lägga på ett försäkringsföretag, vare sig det är det avgivande eller det mottagande företaget, ett ansvar för att göra en sådan jämförelse åt försäkringstagaren i de fall som rådgivning inte sker. I en rådgivningssituation krävs att rådgivaren sätter sig in i och analyserar de olika företagens produkter och hur villkoren för att teckna en ny försäkring förhåller sig till den befintliga produkten. Förutom de krav som rådgivningslagen respektive försäkringsförmedlingslagen ställer förordas inte några andra lagstadgade krav på företagen. I stället bör det övervägas hur försäkringsföretagen i högre grad än idag kan bidra till att förenkla den jämförelse som försäkringstagaren själv behöver göra i samband med en flytt. Ett sådant behov finns i de fall där någon rådgivning inte äger rum, men även för att kunna bedöma de råd som en eventuell rådgivare ger. Detta för att säkerställa att försäkringstagaren kan fatta välgrundade beslut.

Tidigare regler innebar inte något krav på försäkringsföretagen att tillhandahålla standardiserad information, varken avseende den struktur som informationen har eller de begrepp som används för att beskriva försäkringen och redogöra för villkoren. I den mån samma begrepp ändå användes av olika företag kunde innebörden skilja sig åt i större eller mindre omfattning. Utredningen är av uppfattningen att en ökad standardisering kan bidra positivt till individens möjligheter att ta till sig informationen och jämföra de försäkringar mellan vilka han eller hon ämnar flytta tillgodohavandet. Det finns således skäl att analysera om de nyligen införda reglerna är tillräckliga för att uppnå en ökad standardisering. Detta gäller såväl för individuella som kollektivavtalsgrundade försäkringar.

Som nämnts trädde nya informationsföreskrifter som gäller livförsäkring och tjänstepension i kraft den 1 april 2012. Inom ramen för denna översyn har Finansinspektionen utfärdat nya allmänna råd om faktablad för sparandeprodukter inom livförsäkring. Syftet med detta arbete är att försäkringsföretagen framöver ska tillhandahålla individer ett standardiserat informationsunderlag med den väsentligaste informationen om en produkt. Faktabladerna är alltså inriktade på att ge förköpsinformation och kan inte anses till fullo motsvara de krav på jämförbar information som individen vid en flyttsituation ska kunna ställa på försäkringsföretaget för att kunna fatta ett välgrundat beslut. Det finns även i det sammanhanget anledning att som nämnts uppmärksamma att kravet på förköpsinformation inte omfattar äldre försäkringsprodukter. För att lindra denna brist bör avgivande försäkringsföretag åläggas att bidra till att förenkla jämförelsen genom särskilt utformade faktablad för flyttsituationen.

Enligt Finansinspektionens nya informationsföreskrift får – när det gäller centrala kollektivavtal – avtalsparterna avtala om vilken information som ska lämnas, hur den ska lämnas och av vem den ska lämnas. Vad gäller andra kollektiva försäkringar får försäkringsföretagen avtala med kollektivavtalsparterna eller andra som kan anses företräda försäkringstagarna om informationslämnandet. Det kan således konstateras att när det gäller kollektivavtalad försäkring är föreskriften inte tvingande i någon del.

De civilrättsliga informationsreglerna för kollektivavtalsgrundad personförsäkring finns i 20 kap. 3–6 §§ FAL. Som nämnts motiveras i förarbetena till dessa bestämmelser skillnaden mellan individuella och kollektivavtalsgrundade försäkringar med att den senare kategorin reglerar stora kollektiv, där man inte kan förvänta sig samma individinriktade information som vid individuell försäkring. I stället öppnar man upp för standardiserade informationshandlingar. I dessa fall innebär en standardisering inte bara att individen måste försöka tolka vad villkoren betyder i det specifika fallet, utan han eller hon måste också kunna dra slutsatser om vilka förmåner eller liknande som gäller. Om individen dessutom omfattas av särskilda bestämmelser eller undantag som inte berörs i informationshandlingarna måste han eller hon vara medveten om detta och även ta reda på hur närmare information om detta kan fås.

Vad gäller kollektivavtalad försäkring finns det anledning att ifrågasätta om ansvarsbördan, som idag läggs på individen att själv exempelvis kunna tolka vilka villkor som är tillämpliga i det egna

fallet och vilka förmåner som han eller hon omfattas av, är rimlig. I det sammanhanget måste hänsyn tas till att tillgången till rådgivning minskat i allt högre grad på detta område samt att utvecklingen mot premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar innebär att individen får bära en allt större andel av risken än vad som var fallet tidigare. Det finns därför anledning att överväga att ovan lämnat förslag om särskilt utformade faktablad för flyttsituationen även bör gälla kollektivavtalade försäkringar. Regleringen bör finnas i föreskrifter och allmänna råd från Finansinspektionen.

Det bör avslutningsvis uppmärksammas att det pågår ett arbete inom EU för att utveckla en likformig informationsgivning när det gäller investeringsprodukter. Som nämnts är det sannolikt att det på denna nivå kommer att beslutas om någon form av enhetligt faktablad som kommer att bli gällande för i vart fall vissa försäkringsprodukter.

10 Övergång till eller från vinstutdelning – en bakgrund

10.1 Övergång till vinstutdelning – kategoribyte till ett vinstutdelande livförsäkringsföretag

Genom 1999 års lagändringar i 1982 års FRL uppkom mer renodlat två skilda kategorier av livförsäkringsbolag; dels livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst, dels livförsäkringsbolag som får dela ut vinst. Tidigare hade endast s.k. fondförsäkringsbolag fått dela ut vinst. Med förändringarna följde ett behov av att reglera om och hur befintliga livförsäkringsbolag skulle få övergå till en vinstutdelande livförsäkringsrörelse (s.k. ombildning). Sådana ombildningsregler infördes i 12 kap. 1982 års FRL för både livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag. Dessa bestämmelser har i allt väsentligt överförts oförändrade till nuvarande FRL.

Enligt den nya försäkringsrörelselagen (2010:2043, FRL) omfattas försäkringsföreningar i huvudsak av samma ordning som ömsesidiga försäkringsbolag. Båda företagsformerna får på grund av förändringarna i FRL även dela ut vinst till externa finansiärer av riskkapital, om detta följer av bolagsordningen eller stadgarna. Även försäkringsföreningar kan alltså vara företag som inte får eller får dela ut vinst. Därmed aktualiseras även för dem frågan om vad som gäller vid en övergång till vinstutdelande verksamhet. Beskrivningen i följande avsnitt utgör i första hand en utgångspunkt för diskussionen om dagens krav för övergång från en icke-vinstutdelande till en vinstutdelande företagskategori bör förtydligas eller förändras på något annat sätt. Dessa frågor ska utredningen behandla enligt utredningsdirektiven.

I 1982 års FRL betecknades ett sådant kategoribyte för ”ombildning” (se 12 kap. 14 och 15 §§ i 1982 års FRL). I FRL används dock ombildningsbegreppet formellt endast för ombildning av livförsäkringsaktiebolag, medan motsvarande kategoribyte i

övriga företagsformer rubriceras som ändringar i bolagsordningen eller stadgarna (jfr 12 kap. 40 § FRL). För alla tre företagsformer har dock förändringen det gemensamt att överskotten i livförsäkringsrörelsen fortsättningsvis kan användas för mera diskretionärt beslutade värdeöverföringar i form av vinstutdelning till andra än försäkringstagarna.

Som en gemensam benämning på den här typen av företagsförändringar i hybridbolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar använder vi i fortsättningen begreppet ”övergång till vinstutdelning”. I samband med redogörelsen av äldre bestämmelser, förarbeten och praxis för hybridbolags eller ömsesidiga livförsäkringsbolags övergång till vinstutdelade verksamhet används även begreppet ”ombildning” och ”ombildningsreglerna”.

10.2 Övergång från vinstutdelning – kategoribyte till icke-vinstutdelande företag

I FRL finns inga särskilda bestämmelser om motsatta fall till de som nyss behandlats, dvs. hur ett kategoribyte från en vinstutdelande företagsform till en icke-vinstutdelande företagsform kan gå till. Det kan förklaras av att en ombildning av ett vinstutdelande försäkringsaktiebolag till ett icke-vinstutdelande aktiebolag hittills varit ointressant i praktiken. Enligt FRL kan dock även ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar mer varaktigt än tidigare finansiera verksamheten med kapital från externa finansiärer med rätt till vinstutdelning enligt förlagsbevis (förlagsandelsinnehavare). Företaget är då ett företag som får dela ut vinst och ska tillämpa vissa regler om överskottshantering som inte gäller för icke-vinstutdelande företag. Om förlagskapitalet återbetalas kan det eventuellt finnas ett intresse av att ändra bolagsordningen eller stadgarna så att företaget inte längre får dela ut vinst. En sådan förändring kan betecknas som en ”övergång från vinstutdelning”. Enligt vår mening finns det anledning att överväga om – och i så fall hur – sådana kategoribyten kan gå till.

10.3 Andra verksamhetsförändringar

Förutsättningarna för kategoribyte till ett vinstutdelande företag gäller som huvudregel även vid beståndsöverlåtelser till och fusioner med vinstutdelande företag, men endast i fråga om livförsäkringsaktiebolag. Här finns dock möjligheter till undantag om det finns särskilda skäl.

Om man har regler om övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, finns det anledning att överväga om motsvarande bestämmelser även bör gälla vid beståndsöverlåtelser från – och fusioner mellan – ömsesidiga livförsäkringsföretag respektive livförsäkringsföreningar som får respektive inte får dela ut vinst.

Vidare bör övervägas om vissa krav för en övergång till vinstutdelning även bör gälla för andra väsentliga verksamhetsförändringar än fusion och beståndsöverlåtelser. Det gäller i första hand delning som numera är tillåten för livförsäkringsaktiebolag enligt FRL, men också egna beslut om upphörande av nyteckning i kombination med erbjudande om nyteckning av liknande försäkringar i ett annat koncernföretag (frivillig avveckling). Sådana verksamhetsförändringar kan nämligen på liknande sätt som ett kategoribyte till en vinstutdelande företagsform påverka försäkringstagarans rättigheter till befintliga eller framtida överskott. Såsom tidigare framgått är det alltså fråga om deras anspråk på överskott som är företagets riskkapital. Fusion, delning, beståndsöverlåtelser och frivillig avveckling betecknas i det följande med en gemensam term som ”andra jämförliga verksamhetsförändringar”.

10.4 Övergång till och från vinstutdelning i skadeförsäkringsbolag?

Det bör övervägas om vi bör förtydliga i FRL att ömsesidiga skadeförsäkringsbolag och skadeförsäkringsföreningar alltid ska klassificeras som försäkringsbolag som får dela ut vinst (se avsnitt 11.1). Därmed blir det av formella skäl inte aktuellt med några regler om övergång till eller från vinstutdelning i sådana företag. Angivna klassificering vore konsekvent med att ett skadeförsäkringsföretag behandlas som ett företag som får dela ut vinst enligt ÅRFL.

10.5 En översikt av gällande bestämmelser om övergång till vinstutdelning

I detta avsnitt behandlas översiktligt vilka bestämmelser som gäller i rubricerade fall. Beskrivningen görs uppdelat på de olika företagsformer som förekommer enligt FRL. Gällande rätt ifråga om ombildning av hybridbolag beskrivs mer i detalj – mot bakgrund av förarbeten och praxis till 1982 års lag – i samband med utredningens överväganden om dagens regler behöver förtydligas eller förändras på något annat sätt (se avsnitt 11.3).

10.5.1 Livförsäkringsaktiebolag

Förutsättningar för att ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag ska få bli vinstutdelande framgår av 11 kap. 20 och 21 §§ FRL. Avsikten har varit att överföra de tidigare bestämmelserna om ombildning av livförsäkringsaktiebolag i 12 kap. 15 och 16 §§ 1982 års FRL oförändrade i sak till den nya försäkringsrörelselagen (prop. 2009/10:246 s. 257).

Som en generell förutsättning gäller att ändringen inte får antas försämra försäkringstagarnas rätt. Bolaget ska således beakta och sörja för den rätt till återbäring som kan finnas och den kontributions- och/eller skälighetsprincip som kan gälla. Ombildningen får inte heller riskera försäkringsbolagets möjlighet att infria rätten till försäkringsersättning vid framtida försäkringsfall (se prop. 1998/99:87 s. 365 f. och 425).

Vidare ska medel i konsolideringsfonden tillsammans med andra övervärden i bolaget gottskrivas försäkringstagarna som villkorad återbäring. När konsolideringsfonden och andra övervärden gottskrivas försäkringstagarna övergår medlen från att vara eget kapital till att utgöra försäkringstekniska avsättningar.

Utöver de generella förutsättningarna som måste vara uppfyllda, finns särskilda stämmobeslutsregler samt regler om underrättelse till försäkringstagarna och om det samtycke från försäkringstagarna som krävs för en ombildning.

Kraven för en övergång till vinstutdelande verksamhet gäller även vissa andra verksamhetsförändringar. Så är fallet när livförsäkringar i ett livförsäkringsaktiebolag genom fusion av bolag eller överlåtelse av försäkringsbestånd övergår från en verksamhet där vinstutdelning inte är tillåten till en vinstutdelande verksamhet. I

dessa fall får dock undantag från kraven göras om det finns särskilda skäl (se 11 kap. 20 § FRL).

Prövningen av om förutsättningarna för en ombildning är uppfyllda görs normalt av Finansinspektionen vid godkännandet av bolagsordningsändringen. Om frågan är av principiell betydelse eller av särskild vikt prövas den dock av regeringen om inspektionen anmäler ärendet dit (2 kap. 15 § FRL).

10.5.2 Ömsesidiga livförsäkringsbolag

Förutsättningarna för att ömsesidiga livförsäkringsbolag ska kunna bli vinstutdelande regleras i 12 kap. 39 och 40 §§ FRL. Ett beslut om att ändra bolagsordningen så att vinstutdelning blir möjlig är giltigt endast om två tredjedelar av samtliga röstande har förenat sig om det (12 kap. 39 §).

I likhet med vad som gäller för försäkringsaktiebolagen får en sådan bolagsordningsändring godkännas bara om ändringen inte kan antas försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar (12 kap. 40 §).

Till skillnad från försäkringsaktiebolagen finns inga regler i FRL om hur befintliga överskott i olika fonder eller övervärden ska behandlas vid kategoribytet, även om kontributions- och skälighetsprincipen, i förekommande fall, är tillämpliga även här. Det finns inte heller några bestämmelser motsvarande 11 kap. 20 § om när försäkringar övergår till en vinstutdelande verksamhet genom beståndsöverlåtelser eller fusion.

10.5.3 Livförsäkringsföreningar

För livförsäkringsföreningar har FRL inga särskilda regler om en övergång till vinstutdelning. Genom att ändringen förutsätter nya villkor i stadgarna om vinstutdelning ska den godkännas på föreningsstämman. I likhet med andra stadgeändringar ska ändringen godkännas av Finansinspektionen. Försäkringstagarnas intressen beaktas i sådana sammanhang men det finns ingen uttrycklig bestämmelse motsvarande den för livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag om att ändringen inte får försämra försäkringstagarnas rätt. I likhet med vad som gäller ömsesidiga försäkringsbolag saknas det bestämmelser om hur olika fonder och

övervärden ska behandlas vid övergången, vad som gäller vid beståndsöverlåtelser till olika kategorier av livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Frågor om fördelning av överskott uppkommer även i fusioner mellan livförsäkringsföreningar och särskilt i fall när den ena föreningen får dela ut vinst.

10.6 En översikt av tidigare ombildningarna

Här följer en kort redogörelse över genomförda ombildningar.

10.6.1 Handelsbanken Liv

Handelsbanken Liv övergick till att vara ett vinstutdelande försäkringsbolag den 1 januari 2002. Det var första gången som 1999 års lagändringar i 1982 års FRL tillämpades på ett försäkringsbolag där även sparande ingick. Finansinspektionen tillstyrkte ombildningen under 2001, men lämnade ärendet vidare till regeringen på grund av frågans principiella betydelse. Regeringen gav senare sitt godkännande.

Efter ombildningen har försäkringstagarna inte längre något ansvar för försäkringsrisk och driftsresultat, den risken bärs av aktieägaren. Försäkringstagarnas anspråk på överskott individualiserades i form av villkorad återbäring och en form av årlig garanti infördes. Vinstdelningen avseende finansiellt resultat kan förenklat beskrivas som en avkastningsdelning där försäkringstagarna har rätt till 90 procent av avkastningen, medan Handelsbanken som aktieägare får 10 procent. Aktieägaren sköt till betydande kapitaltillskott vid ombildningen. Vinstdelningen kan alltså ses som en avkastning på det kapital som ägaren har skjutit till. I samband med ombildningen infördes fri flytträtt.

10.6.2 SPP Liv

När Handelsbanken förvärvade SPP Liv var man inriktad på att ombilda bolaget till vinstutdelande i likhet med bankens dotterbolag Handelsbanken Liv. Finansinspektionen tillstyrkte ombildningen under 2005 och SPP Liv övergick till att vara vinstutdelande från 1 januari 2006.

I likhet med ombildningen av Handelsbanken Liv har försäkringstagarna inget ansvar för försäkringsrisk och driftsresultat efter ombildningen. Vinstutdelningen avseende finansiellt resultat bygger också på en avkastningsdelning om 90/10, men i stället för årlig garanti så omfattas försäkringsavtalen av en s.k. z-garanti, vilket innebär att garantin måste vara säkerställd vid tidpunkten då pensionen ska betalas ut.

SPP Livs verksamhet är inriktad på pensionsförsäkringsavtal som kan ha en lång duration. Den valda vinstutdelningsmodellen gav en större möjlighet att utjämna risk över tid, jämfört med den modell som valdes för Handelsbanken Liv. Modellen innehöll även ett moment där villkorad återbäring kan omvandlas till garanterat kapital, vilket begränsar storleken på den villkorade återbäringen. Det innebär att den garanterade delen minst skulle uppgå till 85 procent av försäkringskapitalet.

Även i SPP Livs fall fördelades överskott i samband med ombildningen. För premiebestämde pensioner individualiserades dessa som villkorad återbäring och för förmånsbestämda pensioner samlades den villkorade återbäringen i företagsfonder anknutna till kundföretaget, eller till branschfonder som var anknutna till ett visst kollektivavtalsområde. I de senare fallen kunde överskotten i dessa fonder användas för pensionsändamål, t.ex. värdesäkring. Även vid denna ombildning sköt aktieägaren till betydande belopp. I samband med ombildningen infördes fri flytträtt för premiebestämd försäkring, medan förmånsbestämd pension inte omfattades av flytträtten. SPP Liv ägs numera av den norska bank- och försäkringsgruppen Storebrand.

10.6.3 Nordea Liv

Ombildningen av Nordea Livförsäkring i Sverige AB tillstyrktes av Finansinspektionen 2005 och ombildning genomfördes den 1 januari 2006.

Även i detta fall finns en liknande modell där risken för försäkrings- och driftsresultat lyfts från försäkringstagaren över till ägaren till bolaget, men där försäkringsvillkoren innehåller ett förbehåll som minskar risken för aktieägaren. Modellen för vinstutdelning bygger på en avkastningsdelning om 95 procent till försäkringstagarna och 5 procent till ägaren.

I likhet med tidigare beskrivna ombildningar individualiserades överskotten och fördelades som villkorad återbäring. Den villkorade återbäringen ingår i den s.k. Livfonden som består av försäkringstagarnas totala tillgångar, alltså både de som täcker de garanterade beloppen (livförsäkringsavsättningen) och den villkorade återbäringen. Det förbehåll som nämns ovan innebär att försäkringstagarna även efter ombildningen bär en viss kollektiv risk även för försäkrings- och driftskostnadsresultatet. I försäkringsvillkoren under rubriken ”Slutåterbäring” föreskriver bolaget att ”under- och överskott när försäkringsavtalet upphör tillfaller och belastar Livfonden”. Det innebär alltså att aktieägaren under vissa förutsättningar inte behöver täcka upp risken för underskott för den aktuella försäkringen så länge det finns villkorad återbäring i Livfonden, dvs. på en kollektiv nivå. Det ska vägas mot att aktieägaren, i de fall det finns överskott på den aktuella försäkringen, går miste om denna. Aktieägaren Nordea fick skjuta till kapital och man införde även flytträtt i samband med ombildningen.

10.6.4 Nya SEB Trygg Liv – ombildning via fusion

Detta fall skiljer sig från övriga genom att ombildningen genomfördes i samband med en fusion mellan det ömsesidigt verkande Nya SEB Trygg Liv AB (SEB Nya) och Fondförsäkrings AB SEB Trygg Liv (SEB Fond). Det senare bolaget var ett vinstutdelande bolag inom samma försäkringsgrupp. Nyteckningen av försäkringar hade stoppats i mars 2007 och Finansinspektionen godkände denna ombildning i september 2007 genom att ge tillstånd till att genomföra fusionsplanen. Fusionen genomfördes i oktober samma år och eftersom fusionen i praktiken fick samma konsekvenser som en direkt ombildning för försäkringstagarna i SEB Nya, tillämpades samma regler om att försäkringstagarna skulle informeras och höras genom en omröstning.

I detta fall överfördes endast driftskostnadsrisken på aktieägaren, medan resultatet av både kapitalavkastning och försäkringsrisker tillfaller eller belastar försäkringstagarna efter ombildningen. Vid ombildningen omvandlades överskott som tillhörde försäkringstagarna till villkorad återbäring, som i likhet med Nordea Liv alltså bär en viss kollektiv risk.

I samband med fusionen delades det förvaltade kapitalet upp avseende tjänstepensionsförsäkring respektive övrig livförsäkring,

och återbäringsräntan redovisas separat för de två delarna. Målsättningen var att återbäringsräntan skulle bli så lika som möjligt mellan portföljerna, men att det skulle kunna finnas skillnader i kapitalavkastning samt i in- och utbetalningsflöden.

Vid denna ombildning behövde aktieägaren inte skjuta till något nytt kapital då SEB Fond var tillräckligt kapitaliserat för att ta emot försäkringsbestånden från SEB Nya, tillsammans med de tillgångar i form av konsolideringsfond och orealiserade vinster som fördes över från SEB Nya. Det kan vara en bidragande orsak till att man valde att avstå från en avkastningsdelning avseende det finansiella resultatet, till skillnad från övriga ombildningar. Av Finansinspektionens beslut framgår att försäkringstagarna i SEB Nya fick rätt att flytta sitt pensionskapital till fondförsäkring i SEB Fond eller annan försäkringsgivare samt att flytträtten skulle gälla så snart som skattelagstiftningen skulle tillåta det¹.

10.6.5 Några erfarenheter från tidigare ombildningar

Motiv för att ombilda

För tre av de ombildade företagen, SPP, Nordea Liv och SEB Nya var bolagens svaga finansiella ställning en starkt bidragande orsak till att de ombildades. När det gäller Handelsbanken Liv fanns det vid starten av ombildningsprocessen ett betydande överskott i bolaget. Dessa överskott minskade dock snabbt fram till ombildningstidpunkten, efter att den s.k. livbolagskrisen inträffade i samband med stora börsnedgångar i början på 2000-talet.

Förutom nämnda ombildningar som genomförts, så föreslog styrelsen i Länsförsäkringar Liv under år 2008 en ombildning av bolaget. Motivet var, enligt deras pressmeddelande, ”att skapa trygghet och ökad tydlighet för kunderna samtidigt som livbolagets konkurrenskraft stärks”. Länsförsäkringar Liv var vid tiden för styrelsens förslag ett finansiellt starkt bolag och en ombildning var i detta fall inte en lösning för möjliggöra kapitaltillskott från ägaren till hybridbolaget för att skydda kundernas intressen. Efter en lång prövningsprocess avlog Finansinspektionen först bolagets begäran om ombildning i oktober 2009, med hänvisning till frågan om

---

¹ Regeringen införde ett tillfälligt flyttstopp den 2 februari 2007 i syfte att förhindra att pensionskapital flyttades utomlands för att undgå beskattning under tiden det svenska regelverket anpassades till EG-rätten. Flyttstoppet hävdes den 1 maj 2008 efter att Skatteverket hade infört den administration som krävdes för att hantera situationen.

gottskrivning av värden. Finansinspektionen lämnade sitt godkännande i november 2009 efter att Länsförsäkringar Liv ändrat sin inställning avseende gottskrivning.

Anledningen till att Länsförsäkringar Liv inte direkt gick vidare med ombildningen var dels att man inte hann med att genomföra ombildningsprocessen till 1 januari 2010. Det gjordes dock även en omprövning av frågan inom Länsförsäkringsgruppen som beslutade i maj 2010 att inte gå vidare med en ombildning. Motiven för att inte ombilda var enligt moderbolaget Länsförsäkringar AB:s nytilträdde vd, att ”en ombildning på rimliga villkor för livbolagets kunder eller för Länsförsäkringar inte längre var möjlig under över-skådlig tid”. Bolaget menade att de yttre förutsättningarna hade förändrats och hänvisade till regelverksutveckling inom EU och Solvens II-direktivet samt till denna utredning, vilket också kunde förändra förutsättningarna för en ombildning. Bolaget ansåg att det under ombildningsarbete blivit tydligt att regelverket kring ombildningar är svårtolkat.

Till detta kan man tillägga att finansorn som under perioden påverkade läget för samtliga livförsäkringsbolag sannolikt ledde till att kostnaden för ägaren, i form av kapitaltillskott, för att ombilda Länsförsäkringar Liv skulle öka, vilket också kan ha haft inverkan på beslutet att inte gå vidare med en ombildning.

Överväganden vid Finansinspektionens prövning

Företagets finansiella ställning, möjligheten att garantera företagets stabilitet och försäkringstagarnas rättigheter var det som både ledande beslutsfattare i de berörda bolagen och Finansinspektionen har vägt in i bedömningen. En annan faktor som fördes fram vid samtliga prövningar av ombildningarna, var att förmågan och möjligheten att ta finansiell risk skulle kunna öka efter en ombildning, eftersom man säkerställde ett större riskkapital. Detta skulle i sin tur kunna generera en bättre tillväxt för försäkringskapitalet. En tredje faktor som Finansinspektionen vägde in i sin bedömning var om försäkringstagare fick möjlighet att flytta om de inte var nöjda med utfallet av ombildningen.

Finansinspektionens främsta uppgift vid en ombildning är att på grundval av de underlag som redovisas bilda sig en uppfattning om en ombildning ”inte kan antas försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av en försäkring”.

Motivet att ombilda på grund av en svag finansiell ställning har sin grund i hybridbolagens särställning. Försäkringsrörelsen i ömsesidigt bedriven verksamhet bygger på att den är självfinansierande, vilket betyder att riskkapitalet byggs med bidrag från försäkringstagarnas premiebetalning. Samtidigt finns det i dessa bolag en aktieägare som inte har något formellt ansvar för att skjuta till kapital, men som kan drabbas av en "anseenderisk". Finansiella problem i hybridbolag, eller andra ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag, kan förenklat sägas bero på att man antingen haft för små marginaler vid premiesättningen eller att man har haft brister i sin kapitalplanering och därmed valt mer riskfyllda placeringar, än man annars skulle ha gjort. Detta kan ha urholkat det befintliga riskkapitalet (dvs. försäkringstagarnas överskott).

Det är betydligt svårare att hantera sådana finansiella problem i ett livförsäkringsföretag i jämförelse med skadeförsäkring där man oftast har ettåriga avtal och därmed har andra möjligheter att snabbt förändra premiesättningen för att kunna förbättra den finansiella ställningen. Den mest närliggande åtgärden för att snabbt förbättra situationen i ett livförsäkringsföretag är i stället att stoppa nyförsäljning. Ett alternativ till ombildningar av dessa försvagade företag kunde alltså ha varit att man avvecklade verksamheten (run off) genom att stoppa nyteckning av försäkringar. Med en sådan åtgärd minskar man kraftigt kostnadsnivån i företaget vilket har en positiv inverkan på förmågan att generera nytt riskkapital, men problemet med att riskkapitalet, åtminstone på sikt, kommer att vara otillräckligt finns kvar. Att ombilda och därmed få tillgång till nytt riskkapital kan mot denna bakgrund ses som en förändring med fördelar för både försäkringstagare och aktieägare.

Hur blev utfallet efter ombildningarna?

Det kan konstateras att kapitalsituationen har förbättrats i de ombildade företagen, men att de fortsatt är lågt kapitaliserade. När man i efterhand betraktar de ombildningar som har prövats och godkänts av Finansinspektionen, finns det hos de flesta bedömare en enighet om att de teoretiska resonemangen kring möjligheten att ta högre risk i kapitalförvaltningen framstod som sannolika. Enigheten är nog lika stor kring att utfallet i praktiken har visat att ägarna till de ombildade företagen har varit mindre benägna att ta risk med avsikt att uppnå en högre avkastning, än vad som fram-

kom i ombildningsinformationen. En bidragande orsak till diskrepansen mellan vad som uttalades inför ombildningen och det verkliga utfallet är den långa period av sjunkande långräntor som präglat tiden sedan den första ombildningen av Handelsbanken Liv.

Detta har också påverkat produktutbudet i de ombildade företagen. SEB Nya införde stopp för nyförsäljning av traditionell försäkring med garanti redan före ombildningen. Det ombildade Nordea Liv har också nyteckningsstopp och i stället har man lanserat nya produkter med lägre risk för ägaren. SPP Liv har efter ombildningen bytt ägare. Man har förändrade förvaltningsstrategier för de traditionella försäkringarna och har även valt att fokusera på fondförsäkring där spararen bär den finansiella risken. Handelsbanken Liv är dock det exempel som tydligast visar på hur man som ägare helt har bytt strategi. Bolaget har gått från att vara en ivrig förespråkare för den vinstutdelande modellen till att fatta beslut om att stänga traditionell försäkring för nyteckning i Handelsbanken Liv. Handelsbanken har även sålt SPP Liv efter ombildningen.

Den tredje faktorn, fri flytträtt, har varit viktig för Finansinspektionens bedömning. Flytträtt har kunnat ses som en reservutgång för försäkringstagare som varit negativa till en ombildning. Några år efter ombildningarna kan man dock konstatera att det knappast finns några alternativ inom traditionellt förvaltd försäkring att flytta till, vilket i praktiken innebär att den reservutgången är stängd. En annan viktig aspekt är att inspektionens bedömning om att försäkringstagarnas rätt inte kan antas försämrats vid en ombildning bygger på att en försämring inte får ske för det större kollektivet. Att ett fåtal enskilda försäkringstagare eller en mindre grupp av försäkringstagare eventuellt drabbas behöver alltså inte ses som ett hinder för att godkänna en ombildning. Även av detta skäl är möjligheten att flytta viktig som en reservutgång.

Vilken betydelse har flytträtten haft för de ombildade företagen och deras försäkringstagare?

Handelsbanken Liv är en stor aktör när det gäller flytt av pensionskapital. Förutom att man arbetar aktivt för att flytta in nytt pensionskapital till bolaget, har man haft en tydlig strategi att flytta pensionskapital från traditionellt förvaltd försäkring till fondförsäkring inom samma bolag. En sådan intern flytt kan innebära för-

eller nackdelar för kunderna, men att flöden går från ”ombildade traditionella försäkringar” där aktieägaren bär risk till fondförsäkringar där spararen bär den finansiella risken, innebär bara fördelar för aktieägaren. För kunderna som velat lämna traditionell försäkring har flytträtten kunnat användas som reservutgång, men i detta fall kan flytträtten i stället sägas ha fått betydelse som en reservutgång för aktieägaren.

Inom SPP finns stora bestånd med förmånsbestämd försäkring vilka saknar flytträtt, men för premiebestämd försäkring har flytträtten kunnat fungera som en reservutgång. Det saknas möjlighet att flytta in till Nordea Livs ”ombildade” traditionella försäkring eller till de ”ombildade” traditionella försäkringarna som förvaltas inom SEB Fond, men det finns möjlighet att använda flytträtten som en reservutgång även i dessa bolag. När det gäller SEB Fond har företaget riktat erbjudanden att flytta från traditionell försäkring till fondförsäkring i samma bolag.

11 Övergång till vinstutdelning – överväganden och förslag

11.1 Regleringens omfattning

11.1.1 Vilka associationsformer bör beaktas?

Bedömning: I samband med översynen av ombildningsreglerna för hybridbolag bör man även behandla motsvarande förändringar i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar (övergång till vinstutdelning).

Skälen för bedömningen: Livförsäkringsaktiebolag har redan idag en option enligt FRL att ombildas till ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Sådana aktiebolag ska tillämpa en överskottshantering enligt ABL. I propositionen som låg till grund för FRL gjordes ingen närmare översyn av gällande ombildningsregler. Där anges i stället att frågan om ombildning av livförsäkringsaktiebolag till vinstutdelande bolag skulle behandlas av förevarande utredning (se prop. 2009/10:246 s. 202).

Vi har i det föregående (se avsnitt 5.5) föreslagit en motsvarande option för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar att dela ut vinst och tillämpa en överskottshantering enligt FL. Detta innebär bl.a. att företaget får dela ut vinst till ägare som skjutit till delägare- eller medlemsinsatser och, i förekommande fall, till externa intressenter som skjutit till förlagsinsatser.

I båda fallen aktualiserar förändringarna frågor om skydd för försäkringstagares försäkringsfordringar och anspråk på överskott. Ett skydd för upparbetade överskott är relevant oavsett om upparbetade överskott kan komma att tas i anspråk för vinstutdelning till en aktieägare i ett försäkringsaktiebolag, till andra delägare eller medlemmar i ett ömsesidigt försäkringsbolag respektive en försäkringsförening eller till externa finansärer som bidrar med

externt villkorat riskkapital. Vår översyn av reglerna om övergång till vinstutdelning bör alltså beakta samtliga företagsformer på livförsäkringsområdet.

Det kan framhållas att redan idag finns bestämmelser för ömsesidiga livförsäkringsbolag om att intagande av villkor om vinstutdelning inte får försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade (se 12 kap. 40 §). Motsvarande bestämmelse saknas emellertid för livförsäkringsföreningar.

11.1.2 Vilka övergångar bör beaktas?

Bedömning: Vår översyn bör inte bara beakta en övergång till vinstutdelning utan även sådana förändringar som innebär att ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst blir ett hybridbolag som omfattas av vinstutdelningsförbud samt motsvarande övergångar i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar (övergång *från* vinstutdelning). Detsamma gäller byten från ett hybridbolag till ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en försäkringsförening samt det omvända fallet (byte av associationsform).

Skälen för bedömningen: Gällande ombildningsregler i FRL avser en övergång till vinstutdelning i livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag. Men även andra förändringar kan på liknande sätt påverka försäkringstagarnas och andra intressenters anspråk i överskott som är företagets riskkapital.

Ett sådant fall är om ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst blir ett hybridbolag som omfattas av ett vinstutdelningsförbud. Enligt vår mening är ett sådant kategoribyte sannolikt inte intressant för livförsäkringsaktiebolag i praktiken. Det är emellertid inte förbjudet enligt gällande lagstiftning. Det kan också i praktiken genomföras enkelt genom borttagande av villkor i bolagsordningen om vinstutdelning (övergång från vinstutdelning). En sådan förändring innebär att det blir försäkringstagarna ensamma som efter kategoribytet måste ansvara för företagets riskkapital genom att avstå överskott till företaget, eftersom aktieägaren inte längre har rätt till vinstutdelning, mot att de får ett anspråk på överskott på grund av vinstutdelningsförbudet och bolagsordningen. En över-

skottshantering enligt ABL skulle alltså i detta fall ersättas av en överskottshantering med konsolideringsfond enligt FRL.

Vi bör även behandla en motsvarande övergång från vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Där är vinstutdelning till garanter och förlagsandelsinnehavare redan enligt gällande regler tillåten eller förbjuden beroende på villkoren i bolagsordningen eller stadgarna. Våra förslag om överskottshanteringen innebär dessutom att ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar mer konsekvent än i dag ska få tillämpa två alternativa överskottshanteringar. Det är antingen en överskottshantering enligt FRL – som bygger på självfinansiering, ingen vinstutdelning och uppsamling av överskott i en konsolideringsfond. Eller också en överskottshantering enligt FL, med förbättrade möjligheter till kapitalanskaffning från ägare och extern finansiering, vinstutdelning och uppsamling av överskott i överskottsfonder enligt FL. Avgörande för vilken överskottshantering som ska tillämpas är om företaget har eller saknar villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna. Även i ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar får således en övergång från vinstutdelning genom borttagande av villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna väsentliga konsekvenser för försäkringstagarna som ägare och andra externa intressenter med anspråk på överskott. Det finns inget förbud mot en sådan förändring i gällande FRL.

Övergången påverkar inte bara försäkringstagarna anspråk på överskott som ägare och fördelningen av överskott mellan ägare. Om extern finansiering finns påverkar övergången även externt villkorat riskkapital. Övergången innebär också en övergång till självfinansiering utan vinstutdelning där försäkringstagarna genom sina premieinbetalningar måste svara för att bygga upp överskott som kan användas som företagets riskkapital. En övergång från vinstutdelning kan därför även i dessa företag påverka företagets möjligheter att infria försäkringsfordringar. För att även fortsättningsvis ha ett riskkapital som ska trygga sådana fordringar uppkommer frågor om delägar- och medlemskapital skulle kunna omföras till konsolideringsfonden eller om nytt riskkapital i form av garantikapital måste tas in fram till dess försäkringstagarna har byggt upp nya överskott i konsolideringsfonden. Sammanfattningsvis bör vi således även behandla frågor om övergång från vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Värdeöverföringar från ett hybridbolag kan komma att ske genom att bolaget byter associationsform till ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en försäkringsförening, om förändringen innebär att värden, exempelvis i form av vederlag, betalas ut till aktieägare i samband med övergången. Bytet av associationsform kan även påverka försäkringstagarnas anspråk på överskott om riskkapitalet fördelas ut på försäkringstagarna som återbäring i samband med övergången. Därför bör även byte till eller från en associationsform som får dela ut vinst behandlas av oss i detta sammanhang. Det är enligt vår mening angeläget att regelverket utformas så att skyddet för försäkringstagarnas anspråk på överskott omfattar även andra förfaranden än bara övergångar till vinstutdelning i hybridbolag. Även byten till en vinstutdelande företagsform bör därför behandlas.

Vi föreslår visserligen ett flertal ändringar som i väsentlig mån ska tillförsäkra försäkringstagare i hybridbolag motsvarande rättigheter som försäkringstagare har i ömsesidiga livförsäkringsföretag. Byten av associationsform från hybridbolag till ömsesidigt livförsäkringsbolag eller livförsäkringsförening innebär dock att försäkringstagare kan få en tydligare roll som ägare i företaget och, regelmässigt, att en ensam aktieägars dominerande inflytande försvinner. Av detta skäl bör enligt vår mening byte av associationsform från ett hybridbolag till ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening ändå underlättas. Vi behandlar därför om våra förslag till överskottshantering skulle kunna försvåra en sådana frivillig övergång. Förutsättningarna för sådana övergångar har behandlats i Försäkringsföretagsutredningens förslag.

För fullständighetens skull behandlar vi även vad som bör gälla för en övergång från ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en livförsäkringsförening till ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag eller ett hybridbolag. I det senare fallet kan det alltså vara fråga om byte av associationsform som inte innebär någon övergång till eller från vinstutdelning.

Sammanfattningsvis behandlas i det följande, utöver övergång till vinstutdelning genom införande av villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna, övergångar från vinstutdelning och byten av associationsform för att bedriva livförsäkringsrörelse.

11.1.3 Bör andra jämförbara företagsändringar beaktas?

Bedömning: Vår översyn bör, utöver en övergång till eller från vinstutdelning och byte av associationsform, beakta andra företagsändringar som kan få liknande konsekvenser för försäkringstagarnas anspråk på överskott (jämförbara företagsändringar). Hit hör inte bara fusion och, i hybridbolag, delning. Hit hör också beståndsöverlåtelse i förening med kompletterande inkråmsöverlåtelse och det överlåtande företags likvidation. Hit bör också hänföras beslut om upphörande av nyteckning i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst i kombination med erbjudanden om nyteckning i ett närstående livförsäkringsföretag som får dela ut vinst, oavsett om det livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst försätts i likvidation eller inte.

Skälen för bedömningen: Vissa förändringar i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst innefattar samma risk för en orättvis fördelning av överskott som en övergång till vinstutdelning, och kan i detta avseende jämföras med en sådan övergång. Det är sådana förändringar som påverkar försäkringstagarnas anspråk på överskott eller fördelningen av överskott och underskott mellan olika försäkringstagare.

Så är fallet för företagsändringar i form av beståndsöverlåtelse från ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst till ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Beståndsöverlåtelser innebär att försäkringsbolagets försäkringsavtal helt eller delvis överlåts till en annan försäkringsgivare enligt ett särskilt reglerat förfarande där inte försäkringstagarnas individuella samtycke krävs. Om beståndsöverlåtelser avser ett hybridbolags samtliga försäkringsavtal och sker till ett nybildat vinstutdelande koncernföretag i kombination med en inkråmsöverlåtelse samtidigt som hybridbolaget likvideras, har förfarandet i sak samma effekt som en ombildning till ett vinstutdelande bolag. Även partiella beståndsöverlåtelser av olika försäkringar kan få delvis liknande effekter som en övergång till vinstutdelning och bör därför behandlas i detta sammanhang.

Fusioner innebär att ett eller flera företags tillgångar och skulder övertas av ett annat företag varefter de överlåtande företagen upplöses utan likvidation. Fusion mellan ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst och ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst, innebär, såvitt avser det förstnämnda bolaget, samma effekter

som en formell ombildning. Fusioner bör därför i detta sammanhang beaktas och behandlas som en företagsändring jämförlig med övergång till vinstutdelning.

FRL innebär att delning av bolag blir tillåten i försäkringsaktiebolag men inte i övriga företagsformer. Delning innebär att ett bolags tillgångar och skulder övertas av två eller flera andra försäkringsföretag, varvid det överlåtande bolaget upplöses utan likvidation. Om delningen avser ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, berör delningen försäkringstagarnas anspråk på överskott genom att överskott och underskott för olika försäkringar kan behöva fördelas och täckas. Problemen blir större om försäkringstagare som hamnar i olika företag har haft en kollektiv överskottshantering och försäkringar som avses att föras till det ena företaget uppvisar underskott. Det finns därför anledning att beakta delning såsom en företagsförändring jämställd med övergång till vinstutdelning.

Ett beslut om upphörande av nyteckning i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst i kombination med erbjudande om teckning av fortsatta försäkringar i ett koncernbolag eller annat bolag som får dela ut vinst, får också liknande konsekvenser för försäkringstagarna som en övergång till vinstutdelande verksamhet i företaget. Visserligen berör en sådan förändring inte direkt befintliga överskott, men andra former av övervärden som kan finnas i bolaget kan påverkas. Om t.ex. bolagets driftskostnader ökar eller avkastningen försämras genom ändringen, kan även befintliga överskott, på sikt behöva användas för förlusttäckning i större utsträckning än vad som gällt om förändringen inte skett. Enligt vår mening bör därför även denna typ av förändringar övervägas i detta sammanhang.

11.1.4 Vilka former av kapitalinsatser bör beaktas?

Bedömning: Översynen av reglerna om övergången till eller från vinstutdelning, jämförbara förändringar och byte av associationsform bör beakta samtliga former av finansiering och kapitalanskaffning som kan finnas i ett livförsäkringsföretag.

Skälen för bedömningen: Såsom tidigare framgått kan en övergång till eller från vinstutdelning, vissa jämförliga förändringar

samt byte av associationsform aktualisera krav på återbetalning eller andra förändringar av externt villkorat riskkapital. Ett ömsesidigt försäkringsbolag som övergår från vinstutdelning och inte längre får dela ut vinst måste också återbetala förlagsinsatser eller, åtminstone, avtala med förlagsandelsinnehavarna om att dessa i fortsättningen ska utgöras av garantikapital (se avsnitt 5 om våra förslag om kapitalanskaffning). Sådana övergångar är inte förbjudna i dag.

Sådana övergångar kan få konsekvenser för investeraren. Vidare innebär ett byte av associationsform från hybridbolag till ett ömsesidigt verkande livförsäkringsaktiebolag eller livförsäkringsförening att aktiekapitalet måste återbetalas, om inte aktiekapitalet behövs för att infria försäkringsfordringarna. Det är viktigt att sådana rättsliga erkända anspråk på överskott inte eftersätts i reglerna. Om en investering i ett företag bedöms som osäker rättsligt sett kan en annars villig finansiär välja att avstå eller kräva högre riskpremie. Vi bör därför överväga hur sådana anspråk ska beaktas vid övergång till vinstutdelning och liknande förändringar samt byten av associationsform.

Sammanfattningsvis bör man beakta hur förändringarna påverkar samtliga former av kapitalinsatser som kan ske till ett livförsäkringsföretag. Vi har tidigare lämnat förslag om förändringar i nuvarande bestämmelser om finansieringsformer och annan kapitalanskaffning som måste beaktas i detta sammanhang.

11.2 Principer för utformning av regler om övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsförändringar

Förslag: Reglerna i FRL om övergång till eller från vinstutdelning och andra jämförbara företagsändringar samt byte av associationsform bör utformas mot bakgrund av följande principer.

1. Skyddet för att försäkringstagarnas försäkringsfordringar inte får försämrats ska i första hand tillgodoses genom FAL.
2. Skyddet för anspråk på överskott på grund av försäkringar inte försämrats ska tillgodoses genom FRL.

3. Skyddet för att försäkringstagarnas anspråk på överskott på grund av aktie- delägar- eller medlemsinsatser ska inte vara sämre än det som ägare har i svenska företag i allmänhet och ska därför, beroende på företagets associationsform, tillgodoses genom ABL eller FL.
4. Försäkringsföretaget ska lämna god information till försäkringstagarna om vad en övergång till vinstutdelning eller annan jämförbar ändring innebär för deras anspråk på överskott i det enskilda fallet.
5. Reglerna ska vara neutrala för samtliga associationsformer, om det inte finns sakliga skäl för avvikelse på grund av associationsformens särart. Gemensamma regler ska gälla för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar.
6. Reglerna ska vara förenliga med våra förslag om överskottshanteringen i övrigt.
7. De förutsättningar som ska gälla för en övergång till vinstutdelning bör även gälla för jämförliga företagsändringar, dvs. beståndsöverlåtelser, fusioner, delningar och frivilliga beslut om upphörande av nyteckning och avveckling, om det inte finns skäl för avvikelse på grund av företagsändringens särart.

Skälen för förslaget:

Skyddet för försäkringstagarnas försäkringsfordringar bör i första hand tillgodoses genom FAL

En grundläggande utgångspunkt är att försäkringstagarnas avtalsenliga rättigheter, som är försäkringsfordringar, inte får försämrats genom en övergång till vinstutdelning eller annan företagsförändring. Förändringarna får exempelvis inte komma i konflikt med bestämmelserna i 11 kap. 7 § FAL. Denna bestämmelse avser nämligen att skydda försäkringstagarna mot försämrade villkor under avtalstiden (se prop. 2003/04:150 s. 158 f.). Bestämmelsen förhindrar dock knappast sådana ändringar som till följd av en föreskriven övergång till ny verksamhetsform inte verkar i negativ riktning för försäkringstagarna (jfr SOU 2005:55 s. 207). Det nyss anförda gäller exempelvis såväl vid en övergång till vinstutdelning

som därefter. Det gäller inte minst villkor och andra utfästelser som företaget gjort i samband med övergången och som beaktats som en fördel för försäkringstagarna vid bedömningen av att övergången inte försämrar försäkringstagarnas rätt. Mot denna bakgrund kommer skyddet för försäkringsfordringar att i första hand tillgodoses genom FAL. Skyddet för att sådana försäkringsfordringar kan infråas bör emellertid på samma sätt som i dag tillgodoses genom solvensreglerna i FRL och den prövning som ska ske av Finansinspektionen enligt nämnda lag.

Skyddet för försäkringstagarnas anspråk på överskott på grund av försäkringar bör tillgodoses genom FRL

På samma sätt som i dag bör det finnas särskilda regler i FRL för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott vid en övergång till vinstutdelning. Såsom vi tidigare slagit fast bör även jämförbara företagsändringar beaktas. Eftersom en vinstutdelning av överskott till ägare eller andra blir möjlig efter nämnda övergångar blir det i första hand frågan om att skydda försäkringstagarnas anspråk på företagets befintliga överskott. I detta ligger också att försäkringstagarna ska gottskrivas befintliga överskott framför aktieägarna i ett hybridbolag och att fördelningen av överskott mellan olika försäkringar ska vara rättvis. Som nyss nämnts bör FRL främja att försäkringstagarkollektivets ekonomiska intressen i övrigt, t.ex. i form av åtagandena kan fullföljas, inte försämrats genom övergången till vinstutdelning.

Ägare, försäkringstagare och externa finansiärer kan ha olika och motstridiga intressen när det gäller fördelning av överskott. De har dock normalt ett gemensamt intresse av att företaget och dess rörelse bedrivs på ett ekonomiskt effektivt sätt. Det kan t.ex. innebära att man genom ett kategoribyte eller en beståndsöverlåtelse vill förändra verksamheten. Detta intresse bör beaktas i reglerna om förutsättningarna för övergång till vinstutdelning. Reglerna bör alltså inte utformas så snäva att ekonomiskt befogade ekonomiska förändringar i praktiken omöjliggörs. Vi återkommer nedan till hur reglerna bör utformas för att balansera ovanstående krav.

Skyddet för ägares och externa finansiärs anspråk bör i första hand tillgodoses genom ABL eller FL

En övergång till vinstutdelning innebär att andra än försäkringstagarna kan bistå verksamheten med riskkapital som medför rätt till utdelning eller annan form av avkastning. Enligt vår mening bör skyddet för externa finansiärer av riskkapital i försäkringsföretag inte vara sämre än i företag i allmänhet. Ett annat betydelsefullt skäl för att skyddet för externa investerare inte bör vara sämre än i företag i allmänhet är att försäkringsföretagens kapitalförsörjning kan försvåras, om skyddet för externa finansiärer är för svagt. Detta kan i sin tur försämra försäkringsföretagets möjlighet att fullgöra sina försäkringsfordringar.

Riskkapitalskyddet för externa finansiärer bör tillgodoses genom de associationsrättsliga reglerna i ABL eller FL, och inte genom särregler för försäkringsföretag i FRL. Särregler i FRL bör endast införas om det behövs för klargöra hur skyddsreglerna för investerare i ABL eller FL ska tillämpas på försäkringsföretag eller något annat speciellt skäl som inte har med själva finansieringsformen att göra.

Vad som nu anförts om externa finansiärer bör även gälla om försäkringstagare är ägare till företaget och svarar för riskkapitalet i denna roll, oavsett om det är som aktieägare i ett livförsäkringsaktiebolag eller delägare eller medlem i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening. Att företag bedriver försäkringsrörelse utgör inte i sig skäl för att dess ägare i princip ska ha ett annorlunda skydd än vad som gäller för företag som bedriver annan rörelse. Det anförda gäller i varje fall om de förslag som vi i det föregående lämnat om överskottshanteringen genomförs. FRL bör emellertid innehålla regler som säkerställer försäkringstagarnas anspråk på överskott och övriga rättigheter vid själva övergången till att svara för riskkapitalet som ägare, exempelvis har haft anspråk på överskott på grund av försäkring som beaktas genom försäkringstagaren tilldelas ägar rättigheter av olika slag. Sådana intressen bör beaktas i FRL eftersom skyddsregler om sådana förändringar saknas i ABL och FL. Detsamma gäller för andra förändringar om skyddsregler i ABL och FL saknas eller är ofullständiga, t.ex. skydd för anspråk på överskott på grund av försäkringar vid likvidationer av hybridbolag och ömsesidiga försäkringsbolag som inte får dela ut vinst.

Säkerställa god information om vad förändringen innebär

En övergång till vinstutdelning i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag innebär ändrade förutsättningar för överskottshanteringen. Det är viktigt att FRL säkerställer att försäkringstagarna får god information om vad förändringen innebär för deras anspråk på överskott i det enskilda fallet. Detta gäller inte minst om försäkringstagarna ska ha ett inflytande över förändringen genom en så kallad vetorätt enligt ombildningsreglerna eller ska ta ställning till förändringen som ägare på stämman. Även i andra fall bör dock försäkringstagarna i förväg informeras om vad en övergång till vinstutdelande verksamhet och jämförliga företagsändringar innebär. Detta är viktigt för att de ska få tillfälle att kunna påverka den eller de, som för försäkringstagarnas räkning, fattar beslut av betydelse för övergången till vinstutdelning eller jämförlig företagsändring.

Neutrala regler för samtliga livförsäkringsföretag, om inte annat följer av associationsformens särdrag

För att inte försäkringstagarnas skydd ska vara beroende av valet av viss ömsesidig företagsform bör, som vi tidigare slagit fast som en allmän princip för överskottshanteringen, regleringen av övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsändringar vara neutral med avseende på olika företagsformer. Det kan dock finnas skäl för avvikelser från denna princip om det finns grundläggande skillnader mellan olika företagsformer som har saklig betydelse. En sådan grundläggande skillnad är att försäkringstagare är delägare eller medlemmar i ömsesidiga försäkringsbolag men inte i hybridbolagen. Vi återkommer till hur denna skillnad bör påverka reglerna om förutsättningarna för övergång till vinstutdelning.

Gemensamma regler för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar

Som vi tidigare angett bör en generell utgångspunkt för överskottsreglerna vara att gemensamma regler ska gälla för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Det motiveras av att försäkringstagarnas skydd inte bör vara beroende av om försäkringar tecknas med den ena eller andra av två företagsformer

som båda vilar på en gemensam kooperativ grund och grundläggande associationsrättslig lagstiftning (se avsnitt 5.3). Av samma skäl bör nämnda företag ha gemensamma regler om en övergång till vinstutdelning och jämförliga företagsändringar.

Vara förenliga med övriga överskottsregler

Nuvarande ombildningsregler i FRL bygger på vinstutdelningsförbudet och andra skyddsregler om hur överskott ska fördelas mellan försäkringstagare. Genom en allmän bestämmelse om försäkringstagarnas rätt och mer preciserade uttalanden i förarbeten behandlas hur överskott ska fördelas mellan försäkringstagare vid en övergång till vinstutdelning. På så sätt kan ombildningsreglerna delvis betecknas som en överskottsreglering. Vi har nyss föreslagit vissa principer för överskottshantering som syftar till en rättvis och förutsägbar överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. De regler som ska gälla för övergången till vinstutdelning bör vara förenliga med våra övriga förslag till nya överskottsregler.

Det anförda innebär att reglerna om övergång till vinstutdelning och andra jämförliga företagsändringar kan och bör bygga på den åtskillnad mellan försäkringsfordringar och anspråk på riskkapital som ligger till grund för våra förslag i avsnitt 5. En konsekvens blir enligt vår mening att skyddet för försäkringsfordringar bättre kan tillgodoses vid företagsändringen genom att de tydligare regleras i avtalet. Vidare kan försäkringstagarnas anspråk på överskott bättre tillgodoses genom företagets överskottsregler genom att de tydligare ska regleras i företagets överskottsregler.

Vidare förbättrar de regler som vi föreslagit om en tydligare åtskillnad mellan överskottshantering enligt FRL respektive ABL eller FL möjligheterna att mer säkert bedöma vilka konsekvenser som en övergång till vinstutdelning eller annan jämförbar ändring får i det enskilda fallet. Detta underlättar också FI:s prövning av förändringarna i samband med godkännande av ändringar i bolagsordningar och stadgar.

Vi återkommer i det följande till hur dessa angivna principer för regleringen ska återspeglas i konkreta bestämmelser.

Enhetliga regler för övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsändringar, om inte annat följer av förändringens särart

Enhetliga förutsättningar för övergång till vinstutdelning och andra jämförbara företagsändringar motiveras i grunden av att skyddet vid en övergång till vinstutdelning inte ska kunna kringgås genom att förändringar som har samma konsekvenser för försäkringstagarna genomförs på ett annat sätt. Avvikelse från principen om enhetliga regler bör endast göras om det motiveras av verksamhetsändringens särdrag.

Vi disponerar betänkandet i denna del på följande sätt. Vi diskuterar först vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för en övergång till vinstutdelning (se avsnitt 11.3). Vi behandlar då först i varje avsnitt vad som bör gälla för livförsäkringsaktiebolag. Sedan behandlas om det finns sakliga skäl för att ha samma ordning eller avvikande regler för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Därefter behandlar vi hur en övergång från vinstutdelning ska kunna ske (se avsnitt 11.4). Slutligen behandlar vi vad som bör gälla för byten av associationsform och andra jämförbara företagsändringar (se avsnitt 11.5 och 11.6).

11.3 Förutsättningarna för övergång till vinstutdelning

11.3.1 Hur övergången till vinstutdelning sker

Förslag: I likhet med tidigare ska en övergång till vinstutdelning kunna ske genom intagande av villkor om vinstutdelning i företagets bolagsordning eller stadgar.

Bakgrund: En övergång till vinstutdelning sker enligt FRL genom ändring av bestämmelser i bolagsordningen eller stadgarna. Det kan ses mot bakgrund av gällande regler i FRL om Finansinspektionens godkännande av bolagsordning respektive stadgar. Frågor om godkännande av bolagsordning eller stadgar för ett företag prövas första gången i samband med att företaget ansöker om tillstånd att driva försäkringsrörelse. Ett företags beslut om att anta bolagsordning eller stadgar får inte registreras innan bolagsordningen eller stadgarna har godkänts (se 2 kap. 8 § FRL).

Ett försäkringsföretag som har beslutat att ändra sin bolagsordning eller sina stadgar ska till Finansinspektionen ansöka om godkännande av ändringen. Ändringen ska godkännas om bolagsordningen eller stadgarna överensstämmer med FRL och andra författningar som reglerar ett företags bolagsordning eller stadgar samt i övrigt innehåller de särskilda bestämmelser som behövs med hänsyn till omfattningen och arten av företagets verksamhet. Inte heller beslutet om ändring av bolagsordning eller stadgar får registreras innan det har godkänts (se 2 kap. 9 § FRL).

Skälen för förslaget: I likhet med 1982 års FRL och gällande FRL bör övergången till vinstutdelning ske genom intagande av villkor om vinstutdelning i företagets bolagsordning eller stadgar. Kraven på Finansinspektionens godkännande av ändringen av bolagsordningen eller stadgarna, i kombination med lämpliga bestämmelser om vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda, bidrar till att skydda försäkringstagarnas intressen vid övergången. Det har inte heller framkommit några skäl i övrigt för att ändra denna ordning. Detta är således utgångspunkter för förslagen i det följande.

11.3.2 Beslutsmajoritet på stämman

Bedömning och förslag: På samma sätt som i dag bör en övergång till vinstutdelning i hybridbolag förutsätta att minst nio tiondelar av samtliga röstberättigade röstar för en övergång till vinstutdelning.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar bör motsvarande övergång förutsätta att samtliga röstberättigade röstar för eller att frågan behandlas på två bolagsstämmor och att minst två tredjedelar av de röstberättigade röstar för övergången.

Bakgrund: I ett *livförsäkringsaktiebolag* förutsätter en övergång till vinstutdelning att beslutet har biträtts vid bolagsstämman av aktieägare som företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget (se 11 kap. 20 § FRL). Paragrafen överensstämmer i sak med 12 kap. 15 § i 1982 års FRL.

I ett *ömsesidigt livförsäkringsbolag* är det tillräckligt att två tredjedelar av de röstberättigade har röstat för (se 12 kap. 39 § FRL). Detta

överensstämmer med vad som gällde enligt 1982 års lag och andra beslut om bolagsordningsändringar. En form av minoritetsskydd finns dock som innebär att en tiondel av de närvarande röstberättigade kan begära uppskov med beslut till fortsatt stämma enligt 7 kap. 4 § tredje stycket FL (se 12 kap. 35 § FRL).

I en *livförsäkringsförening* krävs, i likhet med övriga stadgeändringar, att samtliga röstat för eller att frågan behandlats på två bolagsstämmor och minst två tredjedelar har röstat för (se 7 kap. 14 § FL). Ett motsvarande minoritetsskydd som för ömsesidiga försäkringsbolag finns även för föreningarna. Detta innebär att minst en tiondel av samtliga röstberättigade kan begära uppskov med beslut till fortsatt stämma, men med en möjlighet att begränsa rösträttsandelen i stadgarna (se 7 kap. 4 § tredje stycket FL).

Skälen för bedömningen och förslaget: En kvalificerad majoritet av aktieägarna i ett hybridbolag måste rösta för ett kategoribyte till vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Gränsen bygger på vilken majoritet som normalt krävs i företagsformen för särskilt ingripande beslut. Visserligen har det mindre praktisk betydelse vilken gräns som sätts, eftersom hybridbolag regelmässigt har endast en aktieägare. Det kan dock inte uteslutas att ett hybridbolag i framtiden kan ägas av flera företag eller av sina försäkringstagare som ett alternativ till att bedriva verksamheten i ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en livförsäkringsförening. Därför bör nuvarande majoritetskrav behållas för övergångar i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

I försäkringsföreningar förutsätter ändringar av bolagsordning att samtliga röstar för på den första stämman eller att frågan behandlas på två stämmor och minst två tredjedelar röstar för ändringen. Våra förslag i det följande innebär ett tydligare krav än i gällande FRL på att försäkringstagares intressen ska beaktas vid en övergång till vinstutdelning och, som i samma mån som i livförsäkringsaktiebolag, förbättrar skyddet för anspråk på överskott vid övergången. Vi föreslår därför ingen särordning i förhållande till andra minst lika viktiga beslut om vilken majoritet som en övergång till vinstutdelning kräver i livförsäkringsföreningarna.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag räcker det i dag att minst två tredjedelar av de röstande röstar för förändringen redan på den första stämman. Det saknas enligt vår mening anledning att ha olika regler jämfört med livförsäkringsföreningar i detta sammanhang, särskilt eftersom en minoritet om en tiondel kan se till att frågan hänskjuts till fortsatt bolagsstämma. Vi föreslår därför att

ömsesidiga livförsäkringsbolag ska ha samma regler som för föreningarnas övergång i detta sammanhang, dvs. att samtliga röstar för på den första stämman eller att frågan behandlas på två stämmor och biträds av två tredjedelar på den senare stämman.

11.3.3 Underrättelser om och samtycke till kategoribytet från försäkringstagarna

Förslag och bedömning: Försäkringstagare med anspråk på överskott ska höras och ges möjlighet att motsätta sig övergången (vetorätt). Detsamma föreskrivs, till skillnad från i dag, även för försäkrade som har anspråk på överskott samt för försäkringstagare och försäkrade med förmånsbestämda försäkringar oavsett om de har anspråk på överskott. Försäkringstagaren och den försäkrade ska, när gränserna för vetorätten prövas, ha en röst per person trots att de båda berörs genom samma försäkring. Det behövs ingen särskild bestämmelse om detta.

Dagens gränser för tillräckligt samtycke från försäkringstagarna och – till följd av vårt förslag – försäkrade i hybridbolag behålls.

Om fullmäktige har utsetts i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar ska försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott underrättas om övergången. I dessa företag behöver inte försäkringstagarna eller de försäkrade höras och det införs inte heller någon särskild vetorätt.

En underrättelse om övergång till vinstutdelning ska ske enligt samma regler som underrättelser om företagets överskottsregler. Det ska alltså ske genom att en redogörelse för ändringen av bolagsordningen eller stadgarna och dess konsekvenser ska tillställas berörda personer på deras senast kända postadress. Företaget får även lämna informationen på sin hemsida, om det samtidigt skriftligen underrättar de berörda om att information hålls tillgänglig där och efter begäran genast tillhandahåller informationen som finns tillgänglig på hemsidan skriftligt till de försäkringstagare och försäkrade som ska underrättas.

Om den berörda personen har medgivit det får information i stället skickas via annan meddelarfunktion som hanteras via företagets hemsida eller överförs på annat sätt.

Det klargörs att en förutsättning för att godkänna ändringen av bolagsordningen eller stadgarna är att informationen i underrättelsen till försäkringstagarna varit korrekt, tydlig och tillräckligt utförlig. Det införs ett bemyndigande för regeringen eller annan myndighet att meddela föreskrifter om vilken slag av information som ska finnas med i underrättelsen till försäkringstagarna och de försäkrade.

Sekretessreglerna bör ses över och ändras om de skulle förhindra en sådan information om övergången som en medlem i en ekonomisk förening i allmänhet skulle ha rätt till från föreningen. Dessa frågor behandlas inte i detta sammanhang.

Bakgrund:

Underrättelsen till försäkringstagarna

En ombildning i ett *livförsäkringsaktiebolag* förutsätter i dag att de försäkringstagare vilkas rätt berörs av villkoret har underrättats om att detta tas in eller ändras (se 11 kap. 20 § första stycket 2 FRL). Paragrafen överensstämmer i sak med 12 kap. 15 § 1982 års FRL.

Med försäkringstagare vars rätt berörs avses sådana försäkringstagare vars ekonomiska rättigheter på grund av försäkringarna påverkas av ändringen. Vilka som på detta sätt berörs av ändringen beror alltså på förhållandena i det enskilda bolaget. Bestämmelsen är begränsad till försäkringstagarna. De som är försäkrade m.m. utan att vara försäkringstagare behöver inte höras eller ge sitt samtycke till ombildningen (prop. 1998/99:87 s. 424).

Underrättelse ska ske genom att en redogörelse för ändringen av bolagsordningen och dess konsekvenser tillställs försäkringstagarna på deras senast kända postadress (se 11 kap. 20 § tredje stycket FRL).

I ett *ömsesidigt försäkringsbolag* eller en *försäkringsförening* finns inga särskilda krav på underrättelse till försäkringstagarna inför en övergång till vinstutdelning. Detta motiverades för ömsesidiga försäkringsbolag i 1982 års FRL med att försäkringstagarna är delägare i sådana bolag och att samtycke från en kvalificerad majoritet av dessa redan krävs enligt första punkten i 11 kap. 20 § första stycket FRL (se a. prop.).

Informationen till försäkringstagarna

Det finns inga detaljerade bestämmelser om hur informationen i underrättelsen till försäkringstagarna ska se ut och vad den ska innehålla. Enligt praxis har bedömningen utgått från ett allmänt krav på att informationen bör vara korrekt, riktig och tillräckligt utförlig för att försäkringstagarna ska kunna göra ett välgrundat ställningstagande till ombildningen.

I praxis har Finansinspektionen mot bakgrund av att det saknas detaljerade bestämmelser om hur informationen ska lämnas godtagit information ”som inte är oriktig, även om den inte heller är tydlig” (se Finansinspektionens beslut om ombildningen av LF Liv).

I sammanhanget kan nämnas att Finansinspektionen tidigare har ansett att jämförelsen med prospekt till aktieägare inte är relevant. Det går enligt inspektionen inte att göra ombildningsunderlaget attraktivt för så stora kundgrupper som det är fråga om. Frågan är alltför komplex för att kunna nå ett sådant syfte. I ett aktieägarprospekt finns dessutom ekonomiskt kunniga intressenter med ett naturligen starkt engagemang i frågan. Vidare ska prospektet leda till aktiva investeringsbeslut av aktieägarna.

Hörande och samtycke

En ombildning i ett *livförsäkringsaktiebolag* får godkännas bara om en viss andel av de underrättade inte motsätter sig ombildningen. De som motsätter sig får uppgå till en andel om högst 50 procent av de underrättade försäkringstagare som hörts av eller högst tio procent av samtliga underrättade försäkringstagare (se 11 kap. 20 § FRL).

I ett *ömsesidigt försäkringsbolag* krävs numera i likhet med övriga bolagsordningsändringar att två tredjedelar har röstat för. Det krävs alltså en minoritet på minst en tredjedel av delägarna för att stoppa en ombildning i sådana bolag.

I en *försäkringsförening* gäller FL utan särregler, dvs. motsvarande majoritet.

Skälen för förslaget och bedömningen

Vilka ska höras i hybridbolag?

I dag ska försäkringstagare vars "rätt berörs" av en ombildning underrättas och ges tillfälle att invända mot övergången. Försäkringstagarna får därmed en slags vetorätt. Som ett förtydligande när kravet inträder föreslås att berörda är de som har anspråk i överskott. Detta är konsekvent med våra förslag till ändrade överskottsregler.

Utgångspunkten är att den som förfogar över försäkringen i andra sammanhang också är den som ska underrättas och höras om en ombildning. Om den försäkrade har anspråk på överskott utan att vara försäkringstagare uppkommer emellertid frågan om inte även denne ska underrättas och höras. Detta får praktisk betydelse om den försäkrade är någon annan än försäkringstagaren och om enbart den försäkrade men inte försäkringstagaren har anspråket på överskott. Enligt vår mening bör även försäkrade i försäkringar med anspråk på överskott höras, om de har anspråk eftersom deras rättigheter i överskott berörs av övergången. Hörande av försäkrade är även i linje med hur reglerna i en del fall kommit tillämpas i praktiken. Nuvarande bestämmelser om hörande och samtycke från försäkringstagare bör alltså kompletteras i detta avseende.

Bör försäkringstagare och försäkrade till förmånsbestämda försäkringar underrättas och höras?

I praxis har det uppkommit tveksamheter om försäkringstagarnas rätt berörs när det är fråga om förmånsbestämda försäkringar. Om så inte är fallet skulle det i vissa övergångar inte finnas någon alls att underrätta och höra. Enligt vår mening är det naturligt att försäkringstagare och försäkrade till förmånsbestämda försäkringar alltid hörs om ändringen, oavsett om de på grund av hur villkoren närmare har utformats skulle anses ha anspråk i överskott eller inte. Vi föreslår därför en särskild bestämmelse som innebär att försäkringstagare och försäkrade i förmånsbestämda försäkringar ska höras.

Röstfördelningen mellan försäkringstagare och försäkrad

Våra föreslagna ändringar att försäkrade ska höras väcker vissa tillämpningsfrågor om hur ”rösträkningen” ska ske. Ett sätt vore att varje försäkring har en röst och att försäkringstagaren och den försäkrade delar på denna röst. Detta komplicerat dock räkningen och medför tillämpningsproblem i frågor om olika försäkringsavtal består av en eller två försäkringar. Det kan också ifrågasättas om man inte i så fall i rättvisans namn borde ta hänsyn till storleken på förvaltad kapital eller överskott. Vi tror också att det regelmässigt skulle sakna betydelse för resultatet om försäkringstagaren och den försäkrade har en egen eller delad rösträtt. Vi anser därför att alla de som hörs i detta sammanhang bör ha en röst per person. Detta får anses följa av bestämmelsen som sådan och det krävs ingen särskild bestämmelse om detta.

Gränserna för samtycke i hybridbolag

Dagens regler för kategoribyte av hybridbolag bygger på att en minoritet bestående av en tiondel av försäkringstagarna ska kunna förhindra en ombildning. Detta kan ses mot bakgrund av den gräns som brukar krävas enligt aktiebolagsrätten för att en minoritet ska kunna stoppa särskilt ingripande beslut. Vi anser att denna gräns är lämplig och bör behållas.

Frågan blir då om man även ska behålla den kompletterande gränsen om att kategoribyte inte får ske, om fem tiondelar av samtliga underrättade röstar emot kategoribytet. Ett alternativ skulle vara att kräva att fem tiondelar av de som avhörts måste rösta för ett kategoribyte. Med hänvisning till majoritetsregler i andra sammanhang skulle det vara lämpligt att föreskriva en sådan majoritetsregel. Enligt vår mening finns det trots allt anledning att presumera att försäkringstagare – och framdeles även försäkrade – som underrättas om ett kategoribyte men inte motsätter sig ändringen är positiva till ett kategoribyte eller i varje fall inte är emot ändringen. Med denna kompletterande regel följer i och för sig en risk för att försäkringsföretaget som föreslår en ombildning vill en låg aktivitet och så få röstande som möjligt. Men till skillnad från omröstningar i andra fall är hörandet i dessa sammanhang närmast till för att ge försäkringstagarna en vetorätt, dvs. en möjlighet att förhindra

ombildningar som många berörda är motståndare till. Vi anser därför att dagens gräns även i denna del bör behållas.

Bör försäkringstagare och försäkrade i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar underrättas och höras om övergången till vinstutdelning?

Såsom framgått kan en övergång till vinstutdelning få stor betydelse för försäkringstagarna i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, särskilt eftersom mer permanenta slag av kapitalinsatser från externa finansiärer med rätt till vinstutdelning då kan förekomma. Motsvarande försäkringstagare och – i förekommande fall – försäkrade som i hybridbolag bör därför underrättas om intagande eller ändring av villkor om vinstutdelning i bolagsordningen. Detta bör dock bara göras i de fall som försäkringstagarna inte har tillgång till motsvarande information som delägare eller medlem genom att ha tillträde till bolagsstämman direkt eller genom ombud, och den vägen får del av motsvarande information.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar bör försäkringstagarna inte höras för att ge sitt samtycke, eftersom får ta ställning till besluten på stämma eller besluten för deras räkning fattas av utsedda fullmäktige, där minst två tredjedels majoritet krävs för en bolagsordningsändring.

Hur underrättelsen ska lämnas

Underrättelsen ska, i likhet med i dag, kunna ske genom att en redogörelse för ändringen av bolagsordningen eller stadgarna och dess konsekvenser sänds till berörda personer på deras senast kända postadress, eller i de fall som berörda personer har medgivit det, att information i stället kan skickas via annan meddelarfunktion som hanteras via företagets hemsida.

Enligt vår mening bör underrättelsekravet även kunna uppfyllas på ett alternativt sätt i framtiden. Vi föreslår att företaget får lämna informationen på företagets hemsida. En förutsättning bör då vara att informationen hålls tillgänglig där på ett lättillgängligt och överskådligt sätt. Företaget ska i dessa fall skriftligen meddela berörda försäkringstagare och försäkrade om att sådan information hålls tillgänglig på hemsidan. Vidare bör informationen tillhandahållas

skriftligt så snart det kan ske till de berörda försäkringstagare och försäkrade som ska höras och som begär det. Vi föreslår att dagens bestämmelser om sändande av informationen per post kompletteras i enlighet med detta.

Vi har tidigare föreslagit att underrättelser ska ske av företagets överskottsregler och ändringar i dessa. Det är ändamålsenligt att all information till försäkringstagarna som rör överskottshanteringen kan lämnas på samma sätt. Detta ger inte bara företagen möjligheter att utveckla enkla och kostnadseffektiva lösningar, utan torde också underlätta för den som tar emot informationen att förstå att det handlar om överskottsfrågor. Man bör därför lagtekniskt utforma FRL så att samma bestämmelser gäller för underrättelser om överskottsregler och övergång till vinstutdelning.

Informationen till försäkringstagarna

Redan i dag uppställs i praxis ett krav från Finansinspektionen att informationen i underrättelsen till försäkringstagarna ska vara korrekt, riktig och tillräckligt utförlig. Enligt vår mening är det lämpligt att öka kraven på information i förhållande till i dag. Även om det rör komplicerade förhållanden är det viktigt att heltäckande information lämnas som redogör för bl.a. olika risker och framtida scenarier. Enligt vår mening bör informationen i allmänhet vara av den omfattning som kännetecknar ett prospekt inför en notering på en reglerad marknad. Förhållanden kan emellertid skifta från fall till fall och det kan finnas övergångar där förhållanden är enkla eller en omfattande redogörelse är mindre relevant, exempelvis där företaget helt saknar överskott och det i praktiken inte finns något alternativ till en övergång till vinstutdelning. Vi har därför stannat för att utforma bestämmelsen så att informationen ska vara korrekt, tillförlitlig och tillräckligt utförlig. Lämnande av sådan information bör uppställas som en förutsättning för att en övergång till vinstutdelning ska godkännas. Kraven bör även gälla för information som ska lämnas till försäkringstagare och försäkrade vid övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Särskilt om sekretessfrågor i samband med information om kategoribytet

Enligt vår mening bör utgångspunkten vara att försäkringstagare som har anspråk på överskott i icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag inte ska ha sämre möjligheter att få information om sin investering inför ett kategoribyte än en medlem har i fråga om sina medlemsinsatser i en ekonomisk förening i allmänhet. Detta bör gälla som en generell princip för vilken insyn som en försäkringstagare har i ett icke-vinstutdelande företag. Det bör därför övervägas vidare om sekretessregler eller andra regler som förhindrar att försäkringstagare får sådan information från det aktuella företaget eller den myndighet som handlägger övergången till vinstutdelning, dvs. i första hand Finansinspektionen men även regeringen kan komma att pröva sådana ärenden. Om problem finns i detta avseende bör sekretessreglerna ändras. Dessa frågor omfattas inte av vårt utredningsuppdrag och bör lämpligen ske i särskild ordning om nu antydda problem inte går att lösa på ett tillfredställande sätt i praxis.

11.3.4 Bolagsordningens och stadgarnas innehåll

Förslag: Det klargörs i FRL att ett villkor om vinstutdelning som tas in första gången ska börja tillämpas vid ingången av ett räkenskapsår. Villkoret ska utformas så att det klargörs att företaget får dela ut all vinst.

Bakgrund: Vår utgångspunkt är att de avtalsreglerade förmånerna som försäkringstagarna har gäller oförändrade även efter en övergång till vinstutdelning. Försäkringstagarnas möjligheter till återbäring av överskott ska därefter i sin helhet bestämmas av försäkringsvillkoren samtidigt som bolagets vinst och förlust täcks respektive tillkommer aktieägaren. I enlighet med regeringens beslut 2001 om ombildningen av Handelsbanken Liv har därför villkor om vinstutdelning i bolagsordningen ansetts godtagbara även om de har ett ganska allmänt innehåll (jfr Finansinspektionens beslut om ombildningen av LF Liv).

I praxis har ställts upp krav på att det framgår när den nya bolagsordningen ska börja gälla och att detta ska ske i samband med ingången av ett nytt räkenskapsår – någonting som i för-

arbetena har ansetts viktigt ur redovisnings- och gottskrivningshänseende (se prop. 1998/99:87 s. 197). Det finns emellertid inte någon uttrycklig bestämmelse som anger detta.

Skälen för förslaget: Våra förslag till förändringar i överskottsreglerna innebär att livförsäkringsföretag efter övergången ska tillämpa vinstutdelnings- och överskottsreglerna i ABL eller FL i sin helhet. Detta bör beaktas i villkoret i bolagsordningen som inte bör få utformas så att företaget bara får dela ut en del av vinsten. Villkoret bör i stället utformas så att företaget ”får dela ut vinst” eller motsvarande uttryckssätt som innebär att all vinst står till stämans förfogande. Det anförda bör klargöras redan i de allmänna bestämmelserna i FRL om bolagsordningens innehåll. Enligt vår bedömning torde detta även överensstämja med hur de vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen har utformat sina villkor i dag.

Förslaget är som nyss antytts lika relevant för ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar som vill dela ut vinst. Dessa ska tillämpa ju överskottsreglerna i FL i sin helhet. En annan sak är att vinstutdelningsreglerna för ekonomiska föreningar i sig ger möjligheter att ha en överskottsutdelning baserat på olika faktorer som har bidragit till överskottet (se 10 kap. 1 § som gäller för nämnda företag).

Det bör klargöras i FRL att ett villkor om vinstutdelning som tas in första gången ska börja tillämpas först vid ingången av ett räkenskapsår. Detta är viktig inte minst av redovisnings- och gottskrivningsskäl.

11.3.5 Beaktande av försäkringstagarnas rättigheter

Förslag: Bestämmelserna om att en övergång till vinstutdelning inte får försämra för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar behålls för hybridbolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag. En motsvarande regel införs för livförsäkringsföreningar. Det klargörs tydligare i bestämmelserna att försäkringstagarnas ”försäkringsfordringar” och ”anspråk på överskott” ska beaktas. Vidare skärps beviskraven något så att det ska vara ”sannolikt” att en försäkring inte sker jämfört med gällande regler där det räcker att det ”inte kan antas”.

Bakgrund:

Lagbestämmelserna

I ett *livförsäkringsaktiebolag* förutsätter en ombildning att ändringen inte kan antas försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Detsamma gäller även villkor om förlusttäckning (se 11 kap. 20 § andra stycket FRL).

I *ömsesidiga livförsäkringsbolag* gäller motsvarande förutsättning för införande av villkor om vinstutdelning till garantier eller innehavare av förslagsandelar och för villkor om förlusttäckning (12 kap. 40 § FRL)

Motsvarande bestämmelser saknas för *försäkringsföreningar*.

Ombildningsreglerna ska enligt vissa förarbetsuttalanden inte utformas så restriktiva att ekonomiskt befogade förändringar av verksamheten i praktiken omöjliggörs (se prop. 1998/99:87 s. 367). Det är i första hand Finansinspektionen som getts uppdraget att tillgodose försäkringstagarnas intresse av att deras ställning inte försämras. Ärenden av principiell betydelse kan prövas av regeringen.

Tillämpningen i praxis för livförsäkringsaktiebolag

Bedömningen ska enligt förarbeten till bestämmelserna ta sikte på framtiden och beakta försäkringstagarnas ekonomiska rättigheter på grund av befintliga försäkringar, i första hand rätt till återbäring som kan finnas enligt försäkringsavtalen. Vidare ska denna bedömning utgå från försäkringstagarna som kollektiv. I praxis har regeln tillämpats så att en försämring kan godtas för vissa försäkringstagare så länge de allra flesta inte får någon försämring alls. Jämförelsen bör ske så att det icke-ombildade företags verksamhet jämförs med tänkt verksamhet i det ombildade företaget. Det är en samlad bedömning som ska göras. En försämring för försäkringstagarna kan således vägas upp av andra förhållanden som utgör en förbättring (se prop. 1998/99:87 s. 427 och regeringens beslut 2001 om ombildningen av Handelsbanken Liv).

I praxis har den närmare prövningen skett genom att man var för sig bedömt förhållanden hänförliga till avkastning, riskkapitalet, administrationskostnader, flytträtt och den finansiella ställningen samt därefter gjort en samlad bedömning av ombildningens påverkan på försäkringstagarnas rätt (se t.ex. Finansinspektionens beslut 2010 om ombildningen av LF Liv).

Att bedömningen ska ske med beaktande av rätten för försäkringstagare som kollektiv har Finansinspektionen tolkat som att en stor majoritet inte ska få någon försämrad rätt samt att även eventuella försämringar i rätten för minoriteten ska bedömas bli begränsade. För att göra denna bedömning begärs regelmässigt från bolaget in material som jämför den framtida ekonomiska utvecklingen utifrån olika rimligt realistiska antaganden och simuleringar för relevanta försäkringsgrupper i beståndet. Detta innebär att utvecklingen efter ombildning kan jämföras med en fortsatt ömsesidig verksamhet och att man kan beakta om förutsättningarna för att ta ökad risk med ökad avkastningen kan förbättras efter ombildningen (se Finansinspektionens promemoria 2009-01-12, Finansinspektionens åtgärder när livförsäkringsbolag ombildas till vinstutdelande s. 2).

Hittills har vinstdelning mellan försäkringstagare och ägare efter en ombildning främst grundats på bolagets faktiska kapitalavkastning av de tillgångar som hör till försäkringstagarna och har nästan genomgående också utgått från skapandet av överskott genom fortsatt tillämpning av s.k. retrospektivreservmetoder. Det har hittills inte skett någon vinstdelningsmodell som baseras på årets resultat i resultaträkningen. De senare har ansetts kräva särskilda redovisningsregler för att säkerställa försäkringstagarnas rätt, eftersom det numera kan användas olika antaganden för beräkning av premier och värdering av avsättningar vilka leder till omedelbara vinster vid nyteckning (a.a s. 2)

Om en kollektiv konsolidering tillämpas kan det finnas ett kollektivt ännu inte fördelat kapital som återförs eller återtas i samband med ombildningen. Effekten av denna återföring alternativt återtag (med åtföljande konsolideringsuppbyggnad i det ömsesidiga alternativet) ska sedan vägas mot effekten av vinstdelningen på kapitalavkastningen. Hänsyn måste då tas till om målnivån gällt länge eller höjts under senare tid, eftersom det senare kan få en ombildning att framstå som bättre än annars.

Även införandet av en omfattande och inte alltför dyr flytträtt har ansetts som en viktig förutsättning för att försäkringstagarna rättigheter inte kan anses försämrade genom ombildningen (se regeringens beslut 2001 om ombildningen av Handelsbanken Liv och a. promemoria).

I praxis har även bolagsspecifika faktorer i form av bolagets ekonomiska situation haft betydelse. Om bolaget har en pressad ekonomisk situation som påverkar avkastning och nyteckningar

och därför är i behov av ytterligare riskkapital finns större förutsättningar för att bedöma att ombildning inte försämrar försäkringstagarnas rätt jämfört med om bolaget har en god ekonomisk situation och utveckling utan en ombildning. Företagets ekonomiska situation före ombildningen har också betydelse för frågan om vilka övervärden som finns och ska gottskrivas försäkringstagarna.

Skälen för förslaget: Som tidigare angetts bör utgångspunkten vara att de avtalsreglerade förmåner som försäkringstagarna har gäller oförändrade även efter en övergång till vinstutdelning. Enligt vår bedömning gäller detta redan i dag och tillgodoses genom de begränsningar som gäller för ändring av försäkringsavtal enligt FAL.

De regler som i övrigt utvecklats i praxis inom ramen för kravet att förändringen inte får försämma försäkringstagarnas rätt bör tillämpas även fortsättningsvis. Endast vissa förändringar bör göras.

Som en följd av våra förslag om överskottshanteringen bör man förtydliga reglerna om att prövningen ska inriktas både på skyddet för försäkringsfordringar och på det anspråk på överskott som försäkringen medför. I dessa avseenden kommer företagets överskottsregler att få en viktig roll för fördelningen (se avsnitt 5.4.1 och 5.4.2). Att övergång till vinstutdelning ställer större krav på försäkringsavtalets innehåll i fråga om rätt till återbäring har också behandlats tidigare (se 5.4.1).

Det finns enligt vår mening ingen anledning att göra någon annan bedömning för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar i detta avseende. Även där bör en åtskillnad göras så att sådana allmänna rörelserisker efter övergången bärs av försäkringstagarna i egenskap av ägarna inom ramen för en överskottshantering enligt FL. Detta har också utvecklats tidigare (se avsnitt 5.5).

11.3.6 Särskilt om flytträtt efter kategoribytet

Bedömning: De förarbetsuttalanden som finns om att övergången ska förutsätta införandet av en ”inte alltför dyr” flytträtt är inte längre relevant till följd av vårt förslag till en utvidgad flytträtt och reglering av flyttavgifter.

Skälen för bedömningen: Möjligheten att flytta är en möjlighet för försäkringstagaren att skydda sina intressen i de fall försäkringstagaren befarar att dennes rättigheter riskerar att försämrans vid en övergång till vinstutdelning. Försäkringstagaren är i detta fall beroende av att det finns motsvarande skydd att uppnå hos något annat företag.

I hittillsvarande praxis har införandet av en omfattande och inte alltför dyr flytträtt ansetts som en viktig förutsättning för att försäkringstagarna rättigheter inte kan anses försämrans genom ombildningen av hybridbolag (se regeringens beslut 2001 om ombildningen av Handelsbanken Liv).

Vi delar bedömningen att försäkringstagarna efter en ombildning av hybridbolag bör erbjudas en omfattande och inte alltför dyr flytträtt. Vi föreslår dock i ett annat sammanhang utvidgade bestämmelser om en lagstadgad flytträtt samt bestämmande av högsta avgifter vid flytt som även gäller för vinstutdelande livförsäkringsbolag. Dessa kommer således att gälla automatiskt efter övergången. Vi bedömer också att ett vinstutdelande livförsäkringsföretag kommer att frivilligt erbjuda sina kunder flytträtt. Ifrågasvarande uttalande är därför mindre relevant i dag och bör i varje fall inte regleras i FRL som en förutsättning för godkännande av en övergång till vinstutdelning.

11.3.7 Gottskrivning av fonder och övervärden

Förslag och bedömning: Det föreslås inga sakliga ändringar i gällande bestämmelser om gottskrivning av fonder och övervärden vid en övergång till vinstutdelning i hybridbolag. Det preciseras närmare vilka övervärden som ska beaktas (se avsnitt 11.3.8).

Det införs en bestämmelse om att konsolideringsfonden ska gottskrivas försäkringstagarna som återbäring vid en övergång till vinstutdelning i ömsesidiga försäkringsbolag och för försäkringsföreningar. Det införs ingen bestämmelse om att tillgångarna ska kunna gottskrivas dem på annat sätt. Andra övervärden behöver inte gottskrivas försäkringstagarna och försäkrade. Vid prövningen av övergången försämrar för försäkringstagarnas och försäkrade ska beaktas att sådana med anspråk i överskott ges möjligheter att bli delägare.

Vi har tidigare föreslagit att alla försäkrade som har anspråk på överskott får göras till delägare i ömsesidiga livförsäkringsbolag.

Bakgrund: En förutsättning för att bolagsordningsändringen vid en ombildning till livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst ska få godkännas är som tidigare nämnts att uppskrivningsfonden, fond för orealiserade vinster och andra övervärden i bolaget, med avdrag för aktiekapitalet och överkursfond, gottskrivs försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna såsom återbäring eller på annat sätt (se 11 kap. 21 § FRL som motsvarar 12 kap. 16 § i 1982 års FRL).

I förarbetena förtydligas att samtliga värden i bolaget, med undantag för medel som motsvarar aktiekapital och överkursfond, ska komma försäkringstagarna tillgodo innan företaget övergår till vinstutdelande verksamhet. Med ”andra övervärden” avses enligt förarbetena ”skillnaden mellan bokfört värde och verkligt värde samt sådana affärsvärden, s.k. goodwill, som förekommer i bolaget” (prop. 1998/99:87 s. 428).

Själva gottskrivandet behöver inte ha skett innan bolagsordningen stadfästs utan kan ske först vid själva övergången till vinstutdelande verksamhet (prop. 1999/2000:34 s. 153).

I ett regeringsbeslut från 2001 om ombildningen av Handelsbanken Liv anges att utgångspunkten för bestämmelsen är att försäkringstagarna bör tillgodoföras sådana värden i det enskilda bolaget som skulle ha kommit dem tillgodo i framtiden om en övergång till vinstutdelande verksamhet inte skett. Enligt regeringen innebär detta ”t.ex. att goodwill i form av rättigheter och övervärden i av Handelsbanken Liv förvärvade företag ska beaktas. Däremot omfattas inte sådan goodwill som skulle komma Handelsbanken till godo vid en försäljning av aktierna.” Regeringsbeslutet förtydligar alltså att även affärsvärden i dotterföretag ska ingå samt att vissa aktieägarvärden inte behöver gottskrivas.

I Finansinspektionens beslut om ombildning av LF Liv anges att internt upparbetade värden, oavsett om de klassificerats som goodwill eller inte och oavsett om värdena redovisats som en tillgång eller inte, ska gottskrivas försäkringstagarna. Detta eftersom värdena skulle ha kommit försäkringstagarna tillgodo, direkt eller indirekt, om en ombildning inte skett.

Av beslutet framgår, enligt Finansinspektionen, att med andra övervärden avses samtliga värden som kan tänkas innebära ett värde för verksamheten som sådan. Sådana värden, som försäkringstagarna har bidragit till, ska också gottskrivas dem. Finansinspektionen anser att denna tolkning står bäst i överensstämmelse med uppgiften att värna försäkringstagarnas intressen vid bedömningen av om bolagsordningsändringen kan godtas.

Något krav på att vissa fonder eller andra övervärden ska ha tillförts försäkringstagarna har inte införts för ömsesidiga försäkringsbolag som villkor för vinstutdelning till garantier. Skillnaden mot aktiebolagen har motiverats av att försäkringstagarna är delägare i ömsesidiga bolag, som framgått tidigare har det av samma skäl inte heller ställts upp något krav på hörande av dessa i egenskap av försäkringstagare (prop. 1998/99:87 s. 366).

Vid ren riskförsäkring ska försäkringsgruppernas andel av konsolideringsfonden (ackumulerade resultat) också återföras till försäkringskollektivet genom premierreduktion eller kontant utbetalning. Detta ger oftast direkt – och kortsiktigt – en positiv effekt för de befintliga försäkringstagarna vid ombildningen. Sådan återföring har skett vid tidigare ombildningar.

Företagets ekonomiska situation före ombildningen har också betydelse för frågan om vilka övervärden som finns och ska gottskrivas försäkringstagarna.

Skälen för förslaget och bedömningen

Hybridbolag

Enligt vår mening är nuvarande praxis för gottskrivning av fonder och övervärden vid ett kategoribyte av ett hybridbolag till vinstutdelande livbolag lämplig ur ett försäkringstagarperspektiv. Det finns därför inte något behov av sakliga ändringar i bestämmelserna om gottskrivning av fonder och övervärden. Det kan däremot vara lämpligt att kodifiera praxis och i lagtexten ytterligare precisera vilka övervärden som ska beaktas och hur dessa ska värderas. Vi lämnar därför ett förslag till detta.

Ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar

Den praxis som utvecklats för livförsäkringsaktiebolag kan inte utan vidare tillämpas på en övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. I sådana bolag kommer delägarna eller medlemmarna att svara för företagens riskkapital genom delägar- och medlemsinsatser samt ha rätt till vinstutdelning efter övergången.

Enligt vår mening är det viktigt att sådana överskott som försäkringstagarna varit med om att bygga upp i ett icke-vinstutdelande företag inte ska kunna användas för vinstutdelning till externa finansierare. Vidare är det viktigt att säkerställa att uppkomna framtida överskott kan fördelas genom vinstutdelning enligt FL:s regler.

Enligt vår mening bör endast tillgångar motsvarande konsolideringsfonden och eventuellt andra överskottsfonder, dvs. fonder för ackumulerade överskott som inte enbart är inrättad enligt redovisningsreglerna, gottskrivas försäkringstagarna, som återbäring i samband med övergången. Enligt vår mening är det här fråga om överskott som hör till befintliga försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott på grund av vinstutdelningsförbudet. En bestämmelse om detta bör alltså införas i FRL.

Frågan blir då om försäkringstagarna och försäkrade ska gottskrivas andra övervärden på sätt som gäller för hybridbolag. Enligt vår mening bör detta inte ske. Skälet för detta är att försäkringstagarna och, i vissa fall försäkrade, är ägare även efter övergången. Därmed kan eventuella övervärden fortsatt komma samma krets tillgodo. Som ägare får de anspråk på överskott efter övergången på grund av inbetalda ägarinsatser (delägarinsatser eller medlemsinsatser). Vi anser att det av sådana skäl är viktigt att alla försäkringstagare och försäkrade som har anspråk i överskott ges möjlighet att bli delägare i företaget i samband med övergången. Att så sker bör beaktas i Finansinspektionens prövning av att övergången inte försämrar för dessa (se avsnitt 11.3.4).

Mot denna bakgrund är det viktigt att inte lagen förhindrar försäkrade med anspråk på överskott att bli delägare i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Detta är redan enligt gällande regler möjligt i försäkringsföreningar och vi föreslår en sådan möjlighet även i ömsesidiga försäkringsbolag.

Vissa försäkringstagare kan av olika skäl välja att inte vilja bli delägare och behöva skjuta till nytt riskkapital i samband med övergången. Vi anser inte att detta i sig är tillräckliga skäl för att för-

säkringstagaren ska ha rätt till övervärden utöver konsolideringsfonden. Det finns nämligen ingen garanti för att övervärdena tillkommit honom om en övergång till vinstutdelning inte skett. Det viktigaste skälet är emellertid att till skillnad från hybridfallet har försäkringstagaren per definition möjlighet att bli delägare och därigenom få del av övervärdena.

Vid fördelningen av konsolideringsfonden mellan berörda försäkringstagare och försäkrade kommer företagets överskottsregler att få betydelse. I likhet med vad som idag gäller för hybridbolag bör fördelningen mellan dem ske på ett sätt som är förenligt med företagets överskottsregler (se vidare om sådana regler i avsnitt 5.4). Detta bör framgå av bestämmelserna om övergång till vinstutdelning.

Vi har övervägt om överskott vid övergången till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar ska kunna gottskrivas de berörda på annat sätt än återbäring i likhet med vad som idag gäller för hybridbolag. En sådan ordning skulle kunna underlätta ifrågavarande övergångar och vi ser i och för sig inget principiellt hinder med hänsyn till försäkringstagarskyddet mot att detta skulle tillåtas. Nuvarande bestämmelse för aktiebolag om gottskrivning av övervärden på annat sätt än som återbäring motiveras emellertid främst med att detta skulle kunna vara ett sätt att gottskriva andra affärsvärden, vilket inte blir relevant för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Ett lagkrav på gottskrivning av överskott motsvarande konsolideringsfonden som återbäring säkerställer också att också att berörda försäkringstagare och försäkrade får del av tillgängliga överskott i den form som förutsattes när försäkringen tecknades. En annan ordning än gottskrivning som återbäring skulle för övrigt kräva särskilda skatteregler – som inte är möjliga att utreda i detta sammanhang – för att möjligheten skulle bli relevant i praktiken. Vi har därför avstått från att lämna ett sådant förslag.

Om det angeläget att underlätta övergångar till vinstutdelning i berörda företag kan regeringen senare ta fram ett sådant förslag i förening med särskilda skatteregler som möjliggör att konsolideringsfonden överförs till delägar- eller medlemsinsatser utan omedelbara skattekonsekvenser för de berörda.

11.3.8 Värderingen av vad som ska gottskrivas

Förslag och bedömning: Det införs en bestämmelse som preciserar hur de värden som ska gottskrivas försäkringstagarna ska värderas i ett hybridbolag vid en övergång till vinstutdelning. Det behövs ingen bestämmelse om hur konsolideringsfonden ska värderas vid ett motsvarande övergång i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Skälen för förslaget och bedömningen

Värderingen vid en övergång till vinstutdelning i livförsäkringsaktiebolag

En viktig fråga är värderingen av de värden som ska gottskrivas försäkringstagarna vid en övergång till vinstutdelning. När det gäller hybridbolag ger förarbetena klart uttryck för att övervärden på tillgångar som tas upp till lägre belopp i balansräkningen i redovisningen ska värderas till verkligt värde. Detta talar starkt för att även affärsvärden som inte redovisas i balansräkningen ska värderas med utgångspunkt i verkligt värde. Värderingsprincipen vid gottskrivningen bör inte heller vara beroende av om egendomen tas upp i en balansräkning enligt tillämpliga redovisningsregler eller inte.

De ombildningar som skett har oftast också inneburit att ägarna, förutom allmän rörelserisk, övertar kostnads- och försäkringsrisk. Sådana effekter har till en del bedömts som kortsiktiga i praktiken men när det gäller kostnader har en praxis utvecklats som innebär en s.k. frysning av avgiftsuttaget för den del av beståndet som finns vid ombildningen. Denna praxis bygger på resonemanget att det ombildade bolaget bör ha en så pass god kontroll på kostnads-situationen att försäkringstagarkollektivet efter ombildningen inte ska behöva räkna med höjda avgiftsuttag.

Vid ren riskförsäkring ska försäkringsgruppernas andel av konsolideringsfonden (ackumulerade resultat) också återföras till försäkringskollektivet genom premiereduktion eller kontant utbetalning. Detta ger oftast direkt – och kortsiktigt – en positiv effekt för de befintliga försäkringstagarna vid ombildningen. Sådan återföring har skett vid tidigare ombildningar.

Företagets ekonomiska situation före ombildningen har också betydelse för frågan om vilka övervärden som finns och som ska gottskrivas försäkringstagarna.

Undervärden t.ex. underskott i försäkringsrörelsen får beaktas som ett avdrag från övriga övervärden. Detta är en naturlig följd av att man värderar företaget i sin helhet. Som regeln är skriven torde man dock inte få räkna av undervärden mot övervärden på i balansräkningen upptagna tillgångar.

Regeringsbeslutet förstärker uppfattningen att det är fråga om att göra en företagsvärdering av livförsäkringsbolaget. Företagsvärderingen ska göras just vid övergången till vinstutdelande verksamhet. Vid värderingen ska beaktas vilka framtida kassaflöden som är hänförliga till sådana affärsvärden

Som underlag för vad som ska gottskrivas försäkringstagarna måste det upprättas någon form av förvärvsanalys. En förvärvsanalys upprättas normalt utifrån köparens perspektiv med utgångspunkt från köpeskillingen för aktierna. Som tidigare fastslagits bör dock frågan om vad som ska gottskrivas försäkringstagarna bedömas utifrån vad som hade kommit försäkringstagarna tillgodo om en ombildning inte hade skett, dvs. med utgångspunkt från livförsäkringsbolagets perspektiv. Detta behöver dock i praktiken inte ha så stor betydelse för vilka värderingsprinciper som tillämpas. Samtidigt bör framhållas att en förvärvsanalys är en sak och en ombildningsvärdering någonting annat. Den senare påverkas inte självklart av ändringar i redovisningskonventioner. Man måste nämligen pröva särskilt om ändringen även är lämplig vid en ombildningsvärdering med hänsyn till det särskilda syfte som den har.

En värdering förutsätter alltså en inventering och bedömning i det enskilda fallet, men det finns inga regler enligt FRL eller praxis om hur tillgångar eller skulder ska grupperas vid prövningen av vilka övervärden som finns. Hur grupperingen görs bör dock inte ha någon betydelse för slutresultatet.

Värderingen vid en övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar

Den värdering som aktualiseras i rubricerade fall är enklare, bl.a. eftersom inga oredovisade affärsvärden i företaget eller dotterföretag behöver identifieras och värderas. Som framgått av föregående avsnitt ska endast konsolideringsfonden behöva gottskrivas

försäkringstagarna som återbäring. Vi anser att gottskrivningen som sådana bör få ske med användning av tillgångarnas bokförda värden. Detta behöver enligt vår mening inte preciseras utan följer redan av bestämmelsen att konsolideringsfonden ska gottskrivas och att inga andra övervärden ska beaktas. Om tillgångar ska fördelas mellan olika försäkringar som återbäring eller på annat sätt, är det emellertid befogat att använda verkliga värden eller annan grund som säkerställer en rättvis fördelning. Detta kan inte anse kräva någon särskild bestämmelse utan kan redan anses följa av den förstärkta likhetsprincipen.

11.3.9 Fördelningen av kostnader för övergången till vinstutdelning

Bedömning: Det bör inte införas några särskilda bestämmelser om fördelning av kostnader vid en övergång till vinstutdelning.

Skälen för bedömningen: En övergång till vinstutdelning kan vara en kostsam process. I FRL finns inga bestämmelser om vem som ska bära kostnaderna för en ombildning. Frågeställningen om vem som ska bära kostnaderna för övergången torde ha sin bakgrund i att en aktieägare kan ha ett egenintresse av en ombildning som inte sammanfaller med försäkringstagarna intressen samt att det kan uppfattas som orättvist att livförsäkringsbolaget och inte dess ägare ska behöva bekosta kategoribytet.

Enligt vår mening är bakgrunden till varför en övergång till vinstutdelning sker specifik i varje enskilt fall. Frågan om vem som ska bära kostnaderna för förändringen kan därför inte anses vara lämplig att reglera genom lag. Frågan bör i stället prövas mot bakgrund av de allmänna skyddsregler som finns, i första hand vinstutdelningsförbudet som förbjuder värdeöverföringar från ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag som inte är affärsmässig. Det finns också skadeståndsrättsliga regler som kan bli tillämpliga om bolagets tillgångar förlösas på ett sätt som strider mot försäkringstagarnas intresse.

Vi har i annat sammanhang lämnat förslag för att förstärka försäkringstagarnas riskkapital skydd, bl.a. genom förbättrad insyn och inflytande i hybridbolag (se avsnitt 7.2). Detta torde motverka övergångar som enbart motiveras av aktieägarnas intressen. Mot

denna bakgrund föreslår vi inga bestämmelser om vem som ska bära kostnaderna för en övergång till vinstutdelning.

11.3.10 Avtals- och stadgefrågor

Bedömning och förslag: Det behövs inga nya bestämmelser i FAL om förändringar av avtal om försäkring vid en övergång till vinstutdelning. Vi har tidigare föreslagit att bolagsordningen eller stadgarna ska innehålla ett generellt villkor om att livförsäkringsföretaget får dela ut vinst. Detta krav bör återspeglas i bestämmelsen om övergång till vinstutdelning.

Skälen för bedömningen och förslaget

Förändringar av avtal

Vår utgångspunkt är att försäkringstagarnas avtalsenliga rättigheter som är försäkringsfordringar inte får försämrats genom en övergång till vinstutdelning eller annan företagsändring. Förändringarna får inte komma i konflikt med bestämmelserna i 11 kap. 7 § FAL om ett försäkringsbolags rätt att endast under vissa förhållanden ändra avtalsvillkor vid livförsäkring. De bestämmelserna avser nämligen att skydda försäkringstagarna mot försämrade villkor under avtals-tiden (se prop. 2003/04:150 s. 158 f.). Bestämmelsen förhindrar dock knappast sådana ändringar som till följd av en föreskriven övergång till ny verksamhetsform inte verkar i negativ riktning för försäkringstagarna (jfr SOU 2005:55 s. 207).

Om avtalsvillkor innehåller omfattande ändringsrätt till försäkringsgivarens fördel införs i samband med en ombildning finns det risk att försäkringstagarnas rätt tillvaratas vid ombildningstillfället, men i stället ger möjlighet för företaget att försämrats försäkrings-tagarnas rätt i ett senare skede. Enligt vår mening finns det ingen anledning att ett företag som övergår till vinstutdelning ska ha större möjligheter att förbehålla sig en ändringsrätt. Enligt vår mening finns det i stället anledning att se restriktivt på detta eftersom försäkringstagarna inte ska tillåtas bära driftskostnadsrisker. Sådana aspekter bör också ingå i prövningen av att försäkrings-tagarnas rätt inte försämrats. Vi föreslår dessutom en bestämmelse

som innebär skärpta krav på tydlighet i villkor om återbäring i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.1).

Vilka krav som bör ställas i detta avseende bör enligt vår mening även fortsättningsvis bäst bedömas i praxis med utgångspunkt i den nya bestämmelsen och vad som sägs i kommentaren till denna om vikten av särskilt klara och tydliga villkor av avgifter och kostnader som premier och rätt till återbäring i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst (se kommentaren till föreslagna 4 kap. 11 a § FRL).

Mot denna bakgrund behövs enligt vår bedömning inga nya bestämmelser i FAL som tar särskilt sikte på förändringar av avtal om försäkring i samband med en övergång till vinstutdelning eller andra jämförbara förändringar.

Finansinspektionens prövning av nya avtal vid övergång till vinstutdelning

Denna angivna bedömning ingår enligt vår mening som ett led i Finansinspektionens prövning inom ramen för godkännande av bolagsordningen i fråga om att övergången inte får försämra för försäkringstagarna. Därför måste enligt vår mening relativt detaljerade och fullständiga avtalsutkast presentera för Finansinspektionen i ärenden om en övergång till vinstutdelning. Detta är viktigt för att myndigheten ska kunna granska hur avtalen ska se ut efter övergången.

Finansinspektionen kan däremot inte ge dispens från FAL. Myndighetens prövning kan därför inte, lika lite som myndighetens prövningar av avtal i andra sammanhang, ges någon självständig avtalsrättslig betydelse för om en ändring av avtalen är godtagbar enligt FAL. För att främja att försäkringsavtal efter ombildningen inte ska kunna underkännas med hänsyn till FAL kan det därför vara lämpligt att Finansinspektionen i ifrågavarande slag av ärenden hämtar in yttranden från Konsumentverket/KO om det är behövt. Någon särskild bestämmelse för att Finansinspektionen ska kunna göra detta torde inte behövas, utan samrådet kan ske inom ramen för sedvanligt myndighetssamarbete. Samrådet bör kunna ske genom att Finansinspektionen begär in ett yttrande från Konsumentverket/KO över vissa delar av presenterar avtalstext eller att Finansinspektionen inhämtar synpunkterna på annat lämpligt sätt. Mot denna bakgrund föreslår vi inga bestämmelser om obligatorisk samrådsskyldighet mellan myndigheterna i detta fall.

Bolagsordningen eller stadgarnas innehåll

Vi har tidigare föreslagit att bolagsordningen eller stadgarna ska innehålla ett generellt villkor om att livförsäkringsföretaget får dela ut vinst. Det bör för tydlighetens skull framgå av bestämmelserna om en övergång till vinstutdelning att villkoret ska ha ett sådant allmänt innehåll för att få godkännas.

11.4 Ett förbud mot övergång från vinstutdelning och bildande av nya hybridbolag?

Förslag och bedömning: Det införs ett förbud mot övergång från vinstutdelning genom borttagande av villkor om vinstutdelning i bolagsordningen eller stadgarna. En övergång från vinstutdelning bör bara få ske genom likvidation av företaget i kombination med en beståndsöverlåtelse till ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Det bör inte införas något förbud mot bildande av nya hybridbolag.

Bakgrund: Genom FRL medges mer permanenta slag av kapitalinsatser med rätt till vinstutdelning i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. I sådana företag kan numera förekomma förlagsinsatser enligt FL. Om företaget beslutar att sådana insatser inte längre ska förekomma eller vill avstå från att dela ut vinst till ägarna, kan frågan uppkomma om företaget ska eller får ”ombildas” till ett livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. Formellt skulle detta ske genom borttagande av villkor om vinstutdelning i företagets bolagsordning eller stadgar. Det finns inga bestämmelser om detta i FRL och frågan torde inte heller ha aktualiserats i praxis. Det ligger dock nära till hands att tolka lagen så att sådana förändringar inte är förbjudna.

Skälen för förslaget och bedömningen

En övergång från vinstutdelning genom borttagande av villkor i bolagsordningen

En övergång från vinstutdelning är inte bara en fråga för försäkringstagarna och ägarna. Även externa finansiärers anspråk på överskott måste beaktas innan ändringen av bolagsordningen kan godkännas och registreras. En sådan ombildning skulle därför enligt vår mening kräva särskilda bestämmelser för att skydda externa finansiärer på motsvarande sätt som de skyddas i en likvidation, t.ex. genom ett kallelse- och återbetalningsförfarande. Även frågan om behandling av överskottsfonder och övervärden, som i detta fall är ägarkapital, skulle behöva beaktas och regleras. Det gäller inte minst överföring av medel från fonder inom eget kapital som ska förekomma i livförsäkringsföretag som får dela ut vinst, t.ex. reservfonden, till fonder som ska förekomma i icke-vinstutdelande livförsäkringsföretag, t.ex. konsolideringsfonden (se 5 kap. 4 § ÅRFL). En övergång från ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst till ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst enbart genom ändring av villkor i stadgarna bör alltså inte få förekomma. Det bör därför införas ett förbud mot sådana övergångar i FRL.

En överföring av verksamheten i en vinstutdelande företagsform till en icke-vinstutdelande företagsform bör alltså bara få ske genom överlåtelse av försäkringsbestånd och kompletterande inkråmsöverlåtelse till ett icke-vinstutdelande livförsäkringsföretag i kombination med likvidation. Genom ett sådant förfarande säkerställs att såväl externa finansiärers som försäkringstagarnas intressen tillgodoses. De externa finansiärernas intressen och försäkringstagarnas skydd för riskkapital som ägare säkerställs då genom regler om likvidationsförfarandet i ABL eller FL, som gäller genom hänvisningar i FRL. Försäkringstagarnas skydd för försäkringsfordringar tillgodoses genom Finansinspektionens prövning av beståndsöverlåtelsen.

Ett förbud mot bildande av nya hybridbolag?

I ett särskilt avsnitt behandlas frågan om försäkringstagarnas intressen kan tillgodoses utan krav på så kallad tvångsombildning av hybridbolag (se avsnitt 14). En delvis annan fråga är om ett förbud bör införas mot bildande av nya hybridbolag.

Ett nybildat hybridbolag skulle troligen ha svårigheter att anskaffa riskkapital i form av aktiekapital från en institutionell ägare eftersom denne inte skulle kunna få avkastning på tillfört aktiekapital. Sådana ägare skulle numera säkerligen välja att bedriva livförsäkringsrörelse i ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. En konsolideringsfond måste dessutom byggas upp genom överskott från rörelsen, om den inte kan övertas som riskkapital i samband med överlåtelse av försäkringsbestånd. För de intressegrupper som vill etablera ömsesidig försäkringsrörelse torde sannolikt ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening väljas, särskilt eftersom sådana företag som tillämpar den av oss föreslagna optionen har betydligt bättre kapitalanskaffningsmöjligheter.

Möjligen kan ett hybridbolag vara intressant i mer speciella situationer där stiftarna av något skäl vill säkerställa ett brett ägande av försäkringstagarna som aktieägare. Det skulle också kunna vara fråga om fall där två stiftare strävar efter åstadkomma en delad maktbalans i ägandet av företaget och är beredd att åtminstone inledningsvis svara för det riskkapital som krävs. I det förra fallet borde dock ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening kunna väljas. I det senare fallet borde ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst lika gärna kunna väljas.

Vi är sammantaget ändå inte beredda att föreslå något förbud mot etablerandet av nya hybridbolag, så länge FRL tillåter nuvarande hybridbolag att fortsätta bedriva verksamheten i denna företagsform. Se i det sammanhanget vårt ställningstagande mot en tvångsombildning av hybridbolagen i avsnitt 14.

11.5 Byten av associationsform

Bedömning: Det bör inte införas några bestämmelser som möjliggör direkta byten av associationsform. Ombildning av ett livförsäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en livförsäkringsförening kan redan enligt gällande regler

genomföras genom bildande av ett sådant företag och överlåtelse av försäkringsbestånd och inkrån samt likvidation av livförsäkringsaktiebolaget. Vårt förslag förhindrar inte att en sådan ombildning sker direkt till ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en livförsäkringsförening som tillämpar optionen.

Ombildning från ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en livförsäkringsförening till ett försäkringsaktiebolag bör på motsatt sätt ske genom bildande av ett nytt aktiebolag, överlåtelse av försäkringsbestånd och inkrån samt likvidation av det gamla företaget.

Bakgrund

Allmänt

En ombildning av ett livförsäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt försäkringsbolag kan redan enligt gällande regler ske genom att ett nytt ömsesidigt försäkringsbolag eller en försäkringsförening bildas. Därefter överläts försäkringsaktiebolagets bestånd och övrig verksamhet till det nya bolaget. Försäkringsaktiebolaget går sedan i frivillig likvidation och upplöses när likvidationen avslutas.

En beståndsöverlåtelse till ett nytt ömsesidigt försäkringsbolag behöver dock inte innebära att hela beståndet överförs till det ömsesidiga bolaget eller försäkringsföreningen. Ett sätt att möta de för aktiebolag föreslagna kraven kan vara att bilda ett nytt ömsesidigt bolag, överlåta delar av försäkringsbeståndet samt – efter att ägarna skjutit till nytt kapital – fortsätta att driva aktiebolaget enligt de regler som gäller för vinstutdelande verksamhet. Med ett sådant förfarande skulle ett betydligt lägre kapitaltillskott än det som skulle krävas för en fullständig övergång till vinstutdelande verksamhet inom ramen för dagens ombildningsregler (se SOU 206:55 s. 236).

I sitt betänkande redogör Försäkringsföretagsutredningen för hur en beståndsöverlåtelse till ett nytt ömsesidigt försäkringsbolag i huvuddrag går till och några av de frågor som kan uppstå vid en ombildning från ett försäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt bolag.

Det är, enligt Försäkringsföretagsutredningen, inte lämpligt att beträffande behandlade övergångar avvika från vad som i övrigt gäller inom associationsrätten. Att kunna upplösa bolaget utan likvidation skulle visserligen innebära en förenkling men likvidations-

förfarandet kan inte anses onödigt eller orimligt betungande (a.a. s. 240).

Skälen för bedömningen: Vi gör ingen annan bedömning än Försäkringsföretagsutredningen ifråga om möjligheterna till en övergång från ett hybridbolag till ett ömsesidigt livförsäkringsföretag eller en livförsäkringsförening. Ytterligare ett skäl för att sådana byten bör ske genom bildande av nytt företag, beståndsöverlåtelse och ett likvidationsförfarande av det gamla företaget är att ägare och externa intressenters riskkapitalskydd då kommer att tillgodoses genom ABL respektive FL inom ramen för likvidationsförfarandet.

Vårt huvudförslag till överskottshantering syftar, som tidigare framgått, dels till en tydligare skillnad mellan försäkringstagarfordringar och överskott som försäkringstagare har anspråk på men som är företagets riskkapital, dels till ett förtydligande av företagets principer för fördelningen av överskott mellan olika försäkringar. Därför bedömer vi att en sådan ombildning som försäkringsföretagsutredningen diskuterar underlättas av våra förslag och i varje fall kan genomföras utan hinder av våra förslag.

Att ombildningen kan ske direkt till ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening som får dela ut vinst och ska tillämpa en överskottshantering enligt FL kräver enligt vår mening inga särskilda ombildningsbestämmelser. Detta följer redan av ett nybildat ömsesidigt livförsäkringsbolag eller livförsäkringsföreningar får möjligheter att tillämpa sådana överskottsregler enligt vårt förslag.

Även motsatta byten från ett ömsesidigt försäkringsbolag eller en livförsäkringsförening som får dela ut vinst till ett hybridbolag eller ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst bör, på motsvarande sätt, hanteras genom bildande av ett aktiebolag, en bestånds- och inkråmsöverlåtelse dit följt av en likvidation av det ömsesidiga bolaget.

Ovan nämnda ombildningar som medför en övergång av livförsäkringar till vinstutdelande verksamhet bör enligt våra utgångspunkter behandlas på samma sätt som rena övergångar till vinstutdelning, om inte annat följer av verksamhetens särart (jfr avsnitt 11.1.4). I det följande föreslås nu mer konkret vilka förutsättningar som bör gälla för företagsändringar som är jämförbara med vinstutdelning.

11.6 Företagsändringar jämförbara med övergång till vinstutdelning

Förslag: Vissa krav som uppställs för en övergång till vinstutdelning bör i tillämpliga delar även gälla för andra jämförbara företagsändringar i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Det gäller kraven att underrättelser lämnas om förändringen till försäkringstagare och försäkrade samt att förändringen inte försämrar för dem. Vad som avses med andra jämförbara företagsändringar har behandlats i avsnitt 11.1.3. Bestämmelserna om gottskrivning av konsolideringsfonden och övervärden ska enbart gälla om förändringen innebär att företaget upphör, dvs. vid fusion, delning samt bestånd och verksamhetsöverlåtelse som ska följas av överlåtarens likvidation.

Nuvarande undantag från krav på hörande, samtycke och gottskrivning av fonder och övervärden i fusioner mellan hybridbolag och livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst slopas.

Skälen för förslaget

Företagsändringar jämförbara med övergång till vinstutdelning

Såsom tidigare fastslagits är det angeläget att FRL skyddar försäkringstagarnas anspråk på överskott även i andra fall än en ren övergång till vinstutdelning, utan att i onödan förhindra företagsekonomiskt befogade förändringar. Det är här fråga om fall som kan få konsekvenser för försäkringstagarnas anspråk i överskott och som är helt eller delvis jämförbara med en övergång till vinstutdelning. Det motiverar att Finansinspektionen bör göra en prövning av den föreslagna företagsändringen med hänsyn till försäkringstagarintresset, såväl med hänsyn till försäkringsfordringar som till anspråk på överskott. Vi har i föregående behandlat vilka förändringar som kan få sådana konsekvenser (se avsnitt 13.1.3).

Hit hör fusion och, i hybridbolag, delning. Hit hör också bestånds- och verksamhetsöverlåtelse i förening med det överlåtande företags likvidation. Hit hör även beslut om frivillig likvidation eller upphörande av nyteckning av försäkringar som medför anspråk i överskott i ett livförsäkringsföretag som inte får

delar ut vinst i kombination med erbjudanden om nyteckning i ett närstående livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. De krav som det finns anledning att då ställa upp bör då vara ett villkor för att verkställa fusions- eller delningsplan, överlåtelseavtalet eller beslutet om att försätta företaget i likvidation eller upphöra med nyteckning.

Krav på underrättelse och tydlig information

Ett första krav som bör gälla vid alla företagsändringar som är jämförbara med en övergång till vinstutdelning är att försäkringstagarna underrättas om förändringarna vid sidan av andra kungörelseförfarandet, t.ex. om överlåtelse av försäkringsbestånd. Även kravet på tillräcklig information bör gälla i dessa fall. För finansärer som har anspråk på renodlat riskkapital får det anses som ett minimikrav att dessa får riktad och god information om förändringar som påverka deras anspråk på överskott på ett så pass väsentligt sätt. Underrättelserna till försäkringstagare och försäkrade bör lämnas enligt samma regler som vi föreslagit för underrättelser om antagna eller ändrade överskottsriktlinjer och övergång till vinstutdelning (se avsnitt 11.3.3).

Krav på hörande och vetorätt

Frågan är om ett krav på hörande och en vetorätt för försäkringstagare att stoppa förändringen även bör gälla vid företagsändringar som är jämförbara med vinstutdelning jämförbara förhållanden? En sådan rätt skulle utan tvekan förbättra försäkringstagarnas inflytande i berörda företag vilket är ett av utredningens mål. Ett sådan rätt är emellertid kostnadskrävande och skulle dessutom kunna komma att avsevärt försvåra och försena företagsekonomiskt befogade förändringar. Avsaknaden av en individuell vetorätt överensstämmer även med dagens bestämmelser för beståndsöverlåtelser, där berörda försäkringstagare och försäkrade inte heller hörs personligen. Den så kallade vetorätten bör därför begränsas till rena övergångar till vinstutdelning. I andra fall får försäkringstagarnas insyn och inflytande i hybridbolag tillvaratas på annat sätt. Våra förslag om en förbättrad insyn och inflytande på stämman förbättrar deras möjligheter att påverka.

Motsvarande bedömning är relevant för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Där får det också anses tillräckligt att delägarna eller medlemmarna direkt eller indirekt via fullmäktige har inflytande på stämman. I sådana företag bör man inte införa någon vetorätt därutöver. Däremot bör de underrättas om företagsändringen, om de representeras av fullmäktige och inte har direkt bestämmanderätt på stämman.

Krav på att ändringen inte försämrar

Ett krav som bör gälla för här avsedda företagsändringar är kravet på att det ska göras sannolikt att förändringen inte försämrar för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Hänsyn bör tas både till försäkringsfordringarna och deras anspråk på överskott som kan användas som företagets riskkapital (se avsnitt 11.3.5). Även detta krav måste anses som ett minimikrav gentemot den som har ett anspråk på tillskjutet riskkapital i vilket företag som helst. Kravet bör även gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar.

Gottskrivning av fonder och andra övervärden

Bestämmelserna om att fonder och andra övervärden ska gottskrivas försäkringstagarna bör i princip gälla också för företagsändringar som är jämförbara med en övergång till vinstutdelning. Det är sakligt befogat inte minst i hybridbolag när det gäller rena fusioner av ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst med ett livförsäkringsbolag som får dela ut vinst. Detsamma gäller vid en fullständig bestånds- och verksamhetsöverlåtelse till ett vinstutdelande livförsäkringsbolag, i kombination med en likvidation av ett icke-vinstutdelande livförsäkringsbolaget. Detsamma bör tillgodoses i samband med delning av ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

Detta medför att en aktieägare eller andra inte heller då ska få del av sådana värden, utöver aktiekapital och eventuell överkursfond, som finns i ett hybridbolag och som försäkringstagarna genom sina premier varit med om att bygga upp.

Såsom tidigare anförts finns det i dag inga särskilda bestämmelser om delning i ömsesidiga försäkringsbolag eller livför-

säkringsföreningar. Motsvarande förfarande blir ändå, som nyss framgått, aktuella där om bestånds- och verksamhetsöverlåtelse sker till ett eller flera andra vinstutdelande livförsäkringsföretag följt av att det ömsesidiga livförsäkringsbolagets eller livförsäkringsföreningens likvidation. Att avdrag ska ske för garanti-kapital bör också framgå av bestämmelserna.

Även vid partiella beståndsöverlåtelser (delöverlåtelser) bör förstås överskott och underskott fördelas rättvist i enlighet med de principer överlåtande företaget tillämpar i sin överskottshantering. Således bör inte aktieägarna eller andra få tillgång till övervärden som försäkringstagarna varit med om att bygga upp och har rättigheter i på grund av vinstutdelningsförbudet. Här måste dock principen om att det överförande livförsäkringsföretaget har ett tillräckligt riskkapital och att försäkringstagarnas överskott svarar för detta med sina överskott slå igenom. Så är också fallen enligt våra förslag när en försäkringstagare återköper eller flyttar sin försäkring i förtid. Sådana frågor kommer dock att beaktas genom sådana överskottsregler som ska upprättas av livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.2). Vi föreslår alltså ingen särskild bestämmelse om krav på gottskrivning av fonder och andra företagsvärden för delöverlåtelser av försäkringsbestånd.

Det nyss anförda blir dock bara befogat om det överförande företaget ska fortsätta att bedriva verksamhet, men inte om företaget efter överföringen ska upphöra. I de senare fallen bör försäkringstagarna och de försäkrade med anspråk på överskott ha rätt till fonder och tillgångar, om de inte kompenseras för avståndet av anspråk på överskott i det nya företaget. En motsvarande princip gäller för övrigt vid aktieägars rätt till överskott vid fusioner som kommer till uttryck i bestämmelser om fusionsvederlag och beaktande av särskilda rättighetshavares ställning (se bl.a. 23 kap. 2 och 5 §§ ABL). Det finns ingen anledning att försäkringstagare och försäkrade som svarar för riskkapitalet i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ha ett sämre skydd.

Det anförda bör även gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Man bör alltså även där skilja på om företaget fortsätter verksamheten eller upphör. Om företaget ska avvecklas efter företagsändringen finns det anledning att i fråga om övervärden göra samma bedömning i gottskrivningsfrågan som för hybridbolag. Det innebär att konsolideringsfonden ska gottskrivas som återbäring, men att övervärden får gottskrivas försäkrings-tagarna på annat sätt i samband med att värdena förs in i det nya

livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Andra övervärden än konsolideringsfonden bör exempelvis kunna gottskrivas försäkringstagare och försäkrade genom att de får del av andelar i det övertagande försäkringsföretaget.

Bestämmelserna om fonder och andra övervärden ska gottskrivas försäkringstagarna bör i grunden gälla också för andra verksamhetsförändringar som är jämförbara med en övergång till vinstutdelning. Det är sakligt befogat inte minst i hybridbolag när det gäller rena fusioner av ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst med ett livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

Detsamma gäller vid en fullständig beståndsöverlåtelse till ett vinstutdelande livförsäkringsbolag i kombination med en likvidation av ett icke-vinstutdelande livförsäkringsbolaget.

Principen bör som en utgångspunkt även tillämpas vid partiella beståndsöverlåtelser, så att överskott och underskott fördelas rättvist i enlighet med de principer överlåtande företaget tillämpar i sin överskottshantering. Således bör inte aktieägarna eller andra få tillgång till övervärden som försäkringstagarna varit med om att bygga upp och har rättigheter i på grund av vinstutdelningsförbudet. Här måste dock principen om att det överförande livförsäkringsföretaget har ett tillräckligt riskkapital och att försäkringstagarnas överskott svarar för detta med sina överskott slå igenom. Så är också fallen enligt våra förslag när en försäkringstagare flyttar eller återköper sin försäkring i förtid. Sådana begränsningar kommer att kunna tas om hand genom sådana överskottsregler som ska upprättas av livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.1 och 5.4.2).

Det anförda blir dock bara befogat om det överförande företaget ska fortsätta att bedriva verksamhet, men inte om företaget efter överföringen ska upphöra. I sådana fall bör försäkringstagarna och de försäkrade ha rätt till fonder och tillgångar, om de inte kompenseras för avståndet av anspråk på överskott i det nya företaget. En motsvarande princip gäller för övrigt vid aktieägares rätt till överskott vid fusioner som kommer till uttryck i bestämmelser om fusionsvederlag och beaktande av särskilda rättighetshavares ställning (se bl.a. 23 kap. 2 och 5 §§ ABL). Det finns ingen anledning till att försäkringstagare och försäkrade som svarar för riskkapitalet i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska ha ett sämre skydd.

De regler om gottskrivning av fonder som vi föreslagit för en övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och

livförsäkringsföreningar bör även gälla för andra jämförliga verksamhetsförändringar som går ut på en avveckling av sådana företag. Motivet är helt enkelt att överskott i sådana bolag som försäkringstagare har anspråk på inte ska kunna föras över till andra försäkringsgrupper i företaget eller försäkringstagare i ett annat försäkringsföretag eller en annan försäkringsförening. Undantag bör även här få göras och beaktas genom företagets överskottsregler som en följd av att försäkringstagarnas anspråk på överskott avser överskott som får användas som företagets riskkapital. Om Endast företaget ska avvecklas efter verksamhetsändringen finns det anledning att göra särskilda.

Fördelning av överskott mellan olika försäkringstagare

Enligt vår mening finns det inte anledning att införa någon särskild lagbestämmelse om fördelning av överskott *mellan försäkringstagarna* ens vid en övergång till vinstutdelning. De principer som i övrigt gäller vid fördelningen av överskott och underskott mellan försäkringstagare bör tillämpas (se avsnitt 11.3.7 och 8). Såsom tidigare angetts bör det i bestämmelserna om övergång till vinstutdelning erinras om att fördelningen av överskott mellan försäkringstagarna och försäkrade ska vara förenlig med företagets överskottsregler. Detsamma bör gälla för jämförbara företagsändringar i livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst.

Nuvarande undantag för fusioner mellan hybridbolag och vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag

I FRL finns ett särskilt undantag från de allmänna krav som ställs på en övergång till vinstutdelning. Undantaget avser övergång till vinstutdelning genom fusion och är villkorat av att det finns särskilda skäl (se 11 kap. 20 § fjärde stycket FRL). Enligt vår mening finns det inte anledning att ha särregler för fusioner. Sådana finansiella svårigheter som motiverade undantaget beaktas enligt vår mening på ett naturligt sätt genom att det i företag med finansiella svårigheter regelmässigt inte finns några andra övervärden att gottskriva. I sådana fall kan också underrättelsen utformas enklare och försäkringstagare har allmänt sett mindre skäl för att rösta emot fusionen. Nuvarande undantag för fusioner bör därför slopas.

12 Följdändringar

12.1 Årsredovisningsändringar

Förslag: Bestämmelserna i ÅRFL om vilka poster som kan förekomma inom eget kapital ändras med hänsyn till våra förslag om nya överskottsregler i FRL.

Vissa bestämmelser i ÅRL som gäller omräkning av förlagsinsatser i utländsk valuta, upplysningar om medlemsantal och inlösen av medlems- och förlagsinsatser införs för att gälla för sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Bedömning: Någon bestämmelse motsvarande den i ÅRL om att överskottsutdelning ska redovisas som en särskild kostnads-post ska inte gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

Vi bedömer att våra förslag underlättar en redovisning av ömsesidigt verkande livförsäkringsföretags överskottsfonder som eget kapital enligt IFRS, men vi tar inte ställning i frågan.

Skälen för förslaget och bedömningen

Följdändringar i ÅRFL

Vi har tidigare föreslagit att överskottshantering enligt FRL inte måste ha ett obligatoriskt samband med hanteringen i företagets årsredovisning enligt ÅRFL, men att företaget kan tillämpa principer som bygger på posterna i årsredovisning. Våra förslag om överskottshantering medför ändå ett behov av följdändringar i ÅRFL.

Bestämmelser om vilka överskottsfonder som kan redovisas i balansräkningen i årsredovisningen enligt ÅRFL bör sammanfalla med de fonder som ett företag ska eller får inrätta enligt FRL och anknuten associationsrättslig lagstiftning. De förslag som vi tidigare lämnat om detta behöver alltså beaktas i fråga om vad som kan redovisas som eget kapital i balansräkningen enligt ÅRFL. Detta gäller främst beaktande av delägarinsatser och medlemsinsatser i sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst (se avsnitt 5.5).

Våra föreslagna ändringar om tillåtna finansieringsformer kräver också följdändringar i ÅRFL. Det gäller ändringen att externt start- och driftskapital i försäkringsföreningar som inte får dela ut vinst ska betecknas garantikapital och att förlagsinsatser begränsas till ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst (se avsnitt 5.7). De följdändringar som vi föreslår framgår närmare av författningskommentaren till lagförslaget om ändringar i ÅRFL.

Bestämmelserna i 4 kap. 16 § ÅRL om omräkning av förlagsinsatser i utländsk valuta gäller för berörda företag enligt ÅRFL. Även regler i 6 kap. 3 § ÅRL om upplysningar om medlemsantal och inlösen av insatser bör gälla för alla ömsesidiga försäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Dessa får betydelse för sådana företag som får dela ut vinst. Särskilt den senare upplysningen är viktig för att bedöma företagets ställning i överskottshänseende.

En särskilt kostnadspost för överskottsutdelning m.m.

I resultaträkningen för en ekonomisk förening ska sådan överskottsutdelning som avses i 10 kap. 1 § andra stycket 1 FL tas upp som en särskild kostnadspost. Vi har inte funnit skäl för att bestämmelsen ska gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som ska tillämpa en överskottshantering enligt FL.

Ändringar i ÅRFL på grund av förslag i föregående avsnitt

Vi har tidigare föreslagit vissa krav på uppgifter i årsredovisning av antagna principer för överskottshanteringen och den faktiska hanteringen av överskott under året i alla livförsäkringsföretag som

inte får dela ut vinst (se avsnitt 5.4.16). Vi har tidigare också föreslagit vissa upplysningskrav i årsredovisningen för ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst (se avsnitt 5.5.2). Upplysningarna ska förenklat behandla hur överskottshanteringen i årsredovisningen förhåller sig till företagets överskottshantering enligt FRL. Dessa förslag föranleder ny information i företagets resultatanalys och förvaltningsberättelse.

Vilka konsekvenser får våra förslag för tillämpningen av IFRS?

De förslag som vi lämnar om överskottshanteringen innebär en tydligare åtskillnad mellan försäkringsfordringar som regleras i försäkringsavtal och omfattas av borgenärsskyddsregler, respektive anspråk på överskott som regleras i bolagsordningen eller stadgarna och omfattas av ett riskkapitalskydd. Vi bedömer att våra förslag underlättar förutsättningarna för att klassificera delägarinsatser och medlemsinsatser samt konsolideringsfonden och andra överskottsfonder i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som eget kapital enligt internationella redovisningsstandarder (IFRS). Det anförda gäller inte bara om insatserna och anspråket på överskott i redovisningssammanhang skulle omfattas av IFRS 4 Försäkringsavtal och prövas mot reglerna om diskretionär del i ett försäkringsavtal eller ett finansiellt instrument. Det gäller också om insatserna och anspråket, alternativt, inte skulle omfattas av IFRS 4 utan behöva prövas mot klassificeringsreglerna i IAS 32 Finansiella instrument; Klassificering.

Frågan om klassificering som eget kapital är dock ytterst beroende av förutsättningarna i det enskilda fallet. Att något regleras i bolagsordningen eller stadgarna är inte ensamt skäl för att det ska redovisas som eget kapital. Frågan om något uppfyller förutsättningarna för att vara en diskretionär del är avgörande om man skulle tillämpa IFRS 4. Företagets möjligheter att vägra inlösen har en avgörande betydelse om man ska tillämpa IAS 32 (jfr IFRIC 2 Medlemsandelar i ekonomiska föreningar och liknande instrument). Det ankommer emellertid inte på oss att pröva och ta ställning till hur ömsesidigt verkande livförsäkringsföretags kapitalinsatser och överskottsfonder ska klassificeras enligt IFRS. Vi avstår därför från att ta ställning i frågan.

12.2 Ändringar i skattereglerna till följd av nya överskottsregler i FRL

Bedömning och förslag: Våra förslag om nya överskottsregler för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (huvudförslaget) kräver inga ändringar i skattereglerna. Införandet av en överskottshantering enligt FL för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst (optionen) kräver vissa ändringar som klargör att ömsesidiga försäkringsföretag ska beskattas på samma sätt som livförsäkringsföreningar.

Bakgrund: Livförsäkringsföretag beskattas i dag i princip för en schabloniserad avkastning enligt lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel (avkastningsskattelagen). Verksamhet som inte hänför sig till förvaltning av kapital för försäkringstagarnas räkning ska dock beskattas enligt de vanliga skattereglerna för näringsverksamhet (se 39 kap. 3 § IL). På motsvarande sätt undantas den del av tillgångar och skulder som inte förvaltas för försäkringstagarnas räkning vid beräkningen av kapitalunderlag för avkastningsskatt för livförsäkringsföretag (se 3 a § andra stycket avkastningsskattelagen). Om ett försäkringsföretag ska dela upp en intäkts- eller kostnadspost mellan olika delar av sin verksamhet, ska fördelningen göras på skäligt sätt (se 39 kap. 11 § IL).

Bestämmelsen i 39 kap. 3 § IL förutsätter att en gränsdragning görs mellan försäkringsföretagets verksamhet som avser förvaltningen av försäkringstagarnas kapital och den verksamhet som avser företagets egen rörelse (jfr prop. 1992/93:187 s. 170 och 210). Fördelningen mellan den del av ett livförsäkringsföretags verksamhet som ska beskattas enligt avkastningsskattelagen och den del som ska beskattas enligt IL har i vissa fall gett upphov till gränsdragningsproblem. Högsta förvaltningsdomstolen har exempelvis nyligen prövat om ett livförsäkringsföretags inkomst i form av fondrabatter ska anses hänföra sig till tillgångar och skulder som förvaltas för försäkringstagarnas räkning (HFD 2011 ref. 33).

Enligt direktiven till utredningen om översyn av regleringen om tjänstepension samt beskattningen av livförsäkringsföretag ska utredaren klargöra hur avgränsningen mellan inkomstbeskattad och avkastningsskattebeskattad verksamhet i livförsäkringsföretag bör vara utformad och bedöma om den nuvarande avgränsningen är utformad och tillämpas på ett ändamålsenligt och fungerande sätt.

Om översynen ger anledning till förändring av reglerna ska utredaren föreslå de författningsändringar som behövs (se dir. 2012:22).

Den som är medlem i en ekonomisk förening äger en andel i föreningen. Av föreningens stadgar ska framgå vilken insats som krävs av en medlem. Andelen i förening räknas som en delägarrätt på motsvarande sätt som aktie i ett aktiebolag. Avyttring av andel i ekonomisk förening beskattas därför på samma sätt som avyttring av aktie. Kapitalvinst eller förlust beräknas som skillnaden mellan ersättning för andelen och omkostnadsbeloppet.

Skälen för bedömningen och förslaget

Huvudförslaget

Vårt förslag till ändringar i överskottsreglerna syftar till att tydliggöra vad som är försäkringsfordran och anspråk på överskott i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (se bl.a. förslagen i avsnitt 5.4.1 och 5.4.2). Med livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst avses dels livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag), dels sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Avgörande på denna punkt är innehållet i företagets bolagsordning eller stadgar som ska ange om livförsäkringsföretaget får dela ut vinst eller inte.

Våra förslag för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst är begränsade till överskottshantering enligt FRL. De innebär däremot ingen ändring av det s.k. splittringsförbudet för livförsäkringar, utan båda slagen av rättigheter uppkommer och upphör med försäkringen. Det finns därför inte något skäl mot att även fortsättningsvis behandla rättigheterna som en livförsäkring i skattesammanhang. Det saknas följaktligen även skäl att förtydliga eller på annat sätt ändra skattereglerna med hänsyn till våra förslag i denna del. Visserligen finns vissa gränsdragningsproblem kring beskattningen av olika delar av livförsäkringsrörelse i dag. Sådana frågor ankommer dock inte på denna utredning att behandla. Såsom nyss framgått utreds frågorna i annat sammanhang. Vi bedömer således inte att dagens gränsdragningsproblem förvärras genom våra förslag om överskottshantering för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Optionen

Vi föreslår även bestämmelser som i praktiken innebär en möjlighet för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar att gå över till en överskottshantering enligt FL. En sådan överskottshantering förutsätter att företagets delägare respektive medlemmar svarar för företagets riskkapital genom delägarinsatser och medlemsinsatser enligt 3 och 4 kap. FL. I enlighet med nämnda lag ska delägarna respektive medlemmarna tillgodogöras överskott genom överskottsutdelning eller annan utdelning. Till skillnad från vad som gäller för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst finns här ett kopplingsförbud. Detta innebär att rättigheterna som delägare eller medlemmar på samma sätt som i ekonomiska föreningar i allmänhet behandlas skilt från rättigheterna som kund i försäkringen. Mot denna bakgrund bör även beskattningen av delägarrättigheterna ske skilt från försäkringen på samma sätt som i ekonomiska föreningar i allmänhet. Ett sådant ställningstagande ligger i linje med att beskattningen av delägarrättigheter sker åtskilt från försäkringen om försäkringstagare är aktieägare i ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.

När det gäller försäkringsföreningar föreskrivs i 2 kap. 4 b § IL att dessa räknas som ekonomiska föreningar. Detta medför enligt vår bedömning att bestämmelser om delägarbeskattning av andelar i ekonomiska föreningar blir tillämpliga även på andelar i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Vi anser att det är lämpligt att föreslå komplettera bestämmelsen avseende ömsesidiga livförsäkringsbolag för att säkerställa att beskattningen av andelar i sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst ska beskattas på motsvarande sätt. För att bestämmelsen inte ska utesluta skadeförsäkringsföretag eller utländska företag om motsvarande andelar skulle kunna förekomma där, bör nu aktuell bestämmelse formuleras så att den omfattar "ömsesidiga försäkringsföretag".

I dag finns vissa skatteregler som rör ekonomiska föreningars transaktioner och medlemsinsatser i vissa särskilda situationer som vi bedömer kommer att omfatta även livförsäkringsföreningarnas transaktioner och medlemsinsatser. Enligt vår mening är det lämpligt att förtydliga att sådana bestämmelser även ska gälla för ömsesidiga försäkringsföretags motsvarande transaktioner och delägarinsatser. Det är bestämmelser om att en andel ska anses avyttrad i vissa fall, utskiftning av belopp i samband med upplösning, utdel-

ningsbeskattning vid ombildning till ett aktiebolag och om undantag från utdelningsbeskattning vid insatsemissioner. Vi föreslår därför vissa kompletteringar av IL för att dessa bestämmelser tydligt ska omfatta motsvarande transaktioner och delägarinsatser även i ömsesidiga försäkringsföretag.

Behovet av ytterligare översyn av skattereglerna

Det har inom ramen för denna utredning inte varit möjligt att genomföra en fullständig översyn av skattekonsekvenserna. Det kan därför inte uteslutas att ytterligare översyn av skattereglerna blir nödvändig.

13 Samordning med Solvens II-utredningens förslag

13.1 Inledning

Enligt utredningsdirektiven ska vi analysera flytträtt av försäkrings-sparande och vissa andra livförsäkringsfrågor med huvudsakligt syfte att stärka försäkringstagarnas intressen (se dir 2010:43). Vi ska i arbetet beakta Solvens II-utredningens förslag i betänkandet Rörelsereglering för försäkring och tjänstepension (SOU 2011:68). I detta kapitel behandlas vissa viktigare konsekvenser av Solvens II-utredningens förslag i förhållande till vårt förslag. Vi har lämnat ytterligare synpunkter i vårt remissvar över betänkandet.

Solvens II-utredningens förslag motiveras i huvudsak av solvens II-direktivet (2009/138/EG). Förslaget medför relativt stora förändringar för försäkringsföretag i framför allt reglerna om beräkning av försäkringstekniska avsättningar, placeringar (investeringar), kapitalkrav och kapitalbuffert (solvensregler), men även när det gäller företagsstyrning.

Solvens II-utredningen föreslår därutöver en ny särskild institutsform och rörelsereglering. Den nya rörelselagen kan väljas av nuvarande försäkringsföretag som får omfattas av tjänstepensionsdirektivet (2003/41/EG). Sådana företag benämns då tjänstepensionsföretag och kan i likhet med försäkringsföretag vara aktiebolag, ömsesidiga bolag eller försäkringsföreningar.

Särregleringen för tjänstepensionsföretag föreslås innehålla dagens rörelseregler för försäkringsföretagens tjänstepensionsverksamhet. Lagen ska i övrigt innehålla i princip samma regler som ska gälla för försäkringsföretag. Motivet för konstruktionen är för enkelt att tjänstepensionsföretag ska undantas från tillämpningen av solvens II-reglerna i avvaktan på ett nytt tjänstepensionsdirektiv.

13.2 Proportionalitetsprincipen

13.2.1 Solvens II-utredningens förslag

Utredningen föreslår i avsnitt 6.2 att det införs en portalbestämmelse om proportionalitetsprincipen. Principen ska utformas i enlighet med solvens II-direktivet och placeras i inledningen av FRL. En sådan portalbestämmelse innebär att alla bestämmelserna i lagen ska tillämpas proportionellt i förhållande till försäkringsföretagets verksamhets storlek, komplexitet och art. Principen gäller därmed även för mindre försäkringsföretag och de särskilda bestämmelser som de ska följa.

Vissa bestämmelser bör, enligt Solvens II-utredningen, kunna medge större utrymme för mindre försäkringsföretag att tillämpa proportionalitetsprincipen. Det gäller t.ex. för bestämmelserna om system för företagsstyrning, riskhantering och regelefterlevnad där ett mindre komplext företag kan uppfylla syftet genom enklare åtgärder. Andra krav, såsom procentsatser för kapitalkrav för mindre försäkringsföretag, är kvantitativa och medger mindre utrymme för anpassningar utifrån proportionalitetsprincipen. Kravet på kunskap och kompetens är svårt att proportionerligt minska. Ledningen i ett mindre företag får, enligt Solvens II-utredningen, inte sakna tillräcklig kompetens bara för att företaget är mindre.

13.2.2 Konsekvenser av förslaget om proportionalitetsprincipen för vårt förslag

Om en generell proportionalitetsprincip införs i FRL enligt Solvens II-utredningen förslag behöver det övervägas vidare i vad mån en motsvarande princip ska gälla vid tillämpningen av regler om flytträtt, nya överskottsregler, regler om insyn och inflytande i hybridbolag samt regler om övergång till vinstutdelande verksamhet. Enligt vår mening finns inga skäl för att en lagfäst proportionalitetsprincip hämtad från solvensdirektivet ska behöva gälla vid tillämpningen av sådana sarsvenska bestämmelser som avser att förstärka konsumentskyddet. Behovet av konsumentskydd är lika stort oavsett företagets storlek.

13.3 Tjänstepensionsverksamheten

13.3.1 Solvens II-utredningens förslag

Solvens II-utredningen föreslår en ny särskild institutsform och rörelsereglering. Den nya rörelselagen kan väljas av nuvarande försäkringsföretag som får omfattas av tjänstepensionsdirektivet (2003/41/EG). Sådana företag benämns då tjänstepensionsföretag och kan i likhet med försäkringsföretag vara aktiebolag, ömsesidiga bolag eller försäkringsföreningar.

För att få tillämpa den av Solvens II-utredningen särskilda regleringen för tjänstepensionsverksamhet skulle dock företaget väsentligen behöva begränsa sig till förmåner och produkter med anknytning till anställning. Inom denna ram skulle dock ett företag kunna meddela i sak samma slag av produkter enligt olika regleringar. Utredningens förslag till regleringar överensstämmer visserligen i allt väsentligt, men skiljer sig åt i fråga om vissa rörelseregler.

En annan formell skillnad är också att samma slags avtal i riskhänseende med kunden i det ena fallet kallas för förmåner och i det andra fallet kallas för försäkring samt att motsvarande skillnad återspelas begreppsmässig även i andra sammanhang.

Motivet för förslaget bygger förenklat på att utländska pensionsfonder med tjänstepensionsverksamhet tills vidare får tillämpa kapitalkrav enligt nu gällande solvensregler medan svenska företag som meddelar försäkringar avseende tjänstepension skulle behöva gå över till de strängare kapitalkraven enligt solvens II-regelverket, vilket skulle skapa en olycklig konkurrenssituation (mellan svenska företag och utländska pensionsfonder).

Solvens II-utredningen tror att ett kommande regelverk för tjänstepension skulle vara bäst anpassat för tjänstepension. Förslaget innebär ändå att enskilda berörda företag i praktiken får välja vilka regelverk som de ska få tillämpa och ges generösa möjligheter att genom så kallade ombildningar byta regelverk i framtiden.

13.3.2 Konsekvenser av förslaget om tjänstepensionsföretag för vårt förslag

Tjänstepensionsföretag ska enligt Solvens II-utredningens förslag tillämpas samma associationsrättsliga regler som försäkringsföretag gör. Även där är behovet av ett skydd för försäkringstagarnas överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag i grunden lika

starkt som i ett motsvarande försäkringsföretag. Även frågor om insyn och inflytande i hybridbolag bör i princip bedömas likvärdigt. Dessutom bör regler om övergång till vinstutdelande verksamhet vara detsamma, oavsett om företaget är ett tjänstepensionsföretag eller ett försäkringsföretag.

Ifråga om flytträtten medför Solvens II-utredningens förslag till skatteregler att en överlåtelse av försäkringsbestånd endast får ske utan skattekonsekvenser till företag inom respektive företagskategori. Detta kan försvåra flyttmöjligheterna på försäkringsmarknaden/tjänstepensionsmarknaden.

Frågan är om även flytträtten enligt FRL på grund av uppdelningen av försäkringsföretag och tjänstepensionsföretag eller olika rörelseregler för dessa begränsar eller försvårar möjligheten att flytta värdet av försäkringar mellan försäkringsföretag och tjänstepensionsföretag. Solvensutredningen utgår från att sådana flyttar ska vara möjliga (se förslaget till 5 kap. 16 § FRL). Från våra utgångspunkter är det viktigt att sådana flyttar inte förhindras utan att de kan ske på lika villkor.

Emellertid kan effekten av olika rörelseregler få effekter i konkurrenshänseende även i flyttsammanhang. Rörelsereglerna för försäkringsföretag antas allmänt kräva mer kapital jämfört med motsvarande verksamhet i tjänstepensionsföretag.¹ Om det värde som en försäkringstagare i ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag får med sig som överskott är beroende av kapitalkravet får en försäkringstagare, allt annat lika, ett mindre värde vid flytt från ett försäkringsföretag jämfört med ett tjänstepensionsinstitut. Samtidigt är det, under samma förutsättningar, mindre fördelaktigt för en försäkringstagare i ett tjänstepensionsföretag att flytta till ett försäkringsföretag om försäkringsföretaget måste binda en större andel av premierna som kapital för att täcka riskerna för dennas försäkring. Sådana effekter kan visserligen uppkomma även nu genom att olika företag har olika kapitalbehov på grund av olika risk eller brist på buffertkapital. I förevarande fall är skillnaden emellertid enbart beroende av att företag i lika fall tillämpar olika regler.

Om Solvens II-utredningens förslag till särreglering av tjänstepensionsföretag genomförs med enhetliga regler med försäkringsföretag i allt utom i fråga om solvensregler, bör man i den fortsatta beredningen av vårt förslag införa i princip samma bestämmelser i

---

¹ Just lägre kapitalkrav framstår som det viktigaste motivet för att man ska införa kategorin tjänstepensionsföretag i Sverige.

lagen om tjänstepensionsverksamhet. De bör helst dessutom införas samtidigt med reglerna för försäkringsföretag, för att inte försäkringstagare ska behandlas olika i lika fall.

Det är möjligt att nu nämnd reglering inte införs. Den kan ersättas av en reglering som innebär att endast slutna tjänstepensionskassor – eller motsvarande typ av association, som uppfyller särskilda associationsrättsliga förutsättningar – kan vara tjänstepensionsinstitut (se Finansdepartementets promemoria av den 12 april 2012 om förhållandet mellan Solvens II-direktivet och tjänstepensionsdirektivet). Det blir då mer tveksamt i vad mån våra förslag bör gälla för sådana institut.

Tjänstepensionsföretag omfattas inte av vårt utredningsuppdrag. En reglering av våra frågor för sådana frågor måste tas om hand av Finansdepartementet i särskild ordning.

13.4 Mindre försäkringsföretag

13.4.1 Solvens II-utredningens förslag

Förslaget till 1 kap. 2 § FRL innebär att den lagen inte längre ska omfatta vissa lokala skadeförsäkringsbolag och andra företag som bedriver verksamhet av mindre omfattning (mikroföretag). I nuvarande FRL beaktas sådana mindre försäkringsföretag genom att de helt eller delvis får undantas från FRL genom beslut av Finansinspektionen.

Solvens II-utredningen har utformat ett förslag till förenklat regelverk för övriga mindre försäkringsföretag som faller utanför solvens II-regelverkets tillämpningsområde. Särreglerna föreslås omfatta bestämmelserna om beräkning av försäkringstekniska avsättningar, kapitalkrav, investeringsregler, företagsstyrning och rapportering. De bolag som önskar att tillämpa dessa regler för ”mindre försäkringsföretag” föreslås få ansöka hos Finansinspektionen om tillstånd för detta.

13.4.2 Konsekvenser av förslaget om mindre försäkringsföretag för vårt förslag

Den föreslagna särregleringen för mindre försäkringsföretag i FRL ger anledning för oss att överväga om man bör införa förenklingar för mindre företag i de fyra frågor som omfattas av vårt utredningsuppdrag.

De undantag och förenklingar för mindre försäkringsföretag som Solvens II-utredning föreslår motiveras med att behovet av skydd för försäkringsfordringar och av tillsyn är mindre för dessa företag. De frågor som vi behandlar avser i grunden andra typer av frågor än bedrivande av försäkringsrörelsen. Vi anser inte att det finns anledning att i lag ha undantag eller förenklingar för mikro-företag eller andra mindre försäkringsföretag i de frågor vi behandlar. Det är t.ex. lika viktigt för en försäkringstagare i mindre företag hur företaget använder dennes överskott. En försäkringstagare bör vidare kunna flytta sin försäkring från ett mindre livförsäkringsföretag i samma utsträckning som från ett större företag. Dessutom bör beaktas att ett hybridbolag knappast torde kunna uppfylla kriterierna för att vara ett mindre försäkringsföretag.

Det kan rent av finnas större skäl för att våra föreslagna regler ska gälla för mindre försäkringsföretag, eftersom dessa inte sällan kan befinna sig i en expansionsfas eller avvecklingsfas. I sådana fall uppkommer särskilda intressekonflikter vilket ökar behovet av skydd för anspråk i överskott och möjligheter för försäkringstagare att flytta sin försäkring.

I andra fall torde mindre livförsäkringsföretag sällan ha någon mer komplicerad överskottshantering, utan överskott och underskott utjämnas ofta över tid genom premierabatter och premiehöjningar. Det bör därför inte anses alltför komplicerat ens för dessa företag att i ett särskilt dokument sammanställa och beskriva sina principer för överskottshanteringen samt att i avtalsvillkoren erinra om försäkringen medför ett anspråk i överskott som är företagets riskkapital eller inte.

Om det i ett enskilt fall i någon del ändå skulle framkomma ett stort behov av undantag för mindre försäkringsföretag i de delar vi lämnar förslag till, kan dessa frågor tas om hand genom individuella dispenser (se 12 kap. 5 § i Solvens II-utredningens förslag till FRL). Sådana områden skulle i så fall kunna omfatta undantag från våra föreslagna regler om precisering av avtal, föreslagna riktlinjer

för överskottshanteringen och ökad information om överskottshanteringen i årsredovisningen.

Lättnader i årsredovisningen och i vissa andra fall för mindre företag i förhållande till våra förslag kan för övrigt vid behov också åstadkommas i samband med ändringarna av de myndighetsföreskrifter som kan bli aktuella med anledning av våra förslag till nya regler. Ett sådant område skulle kunna vara minskade krav på information om överskottshanteringen i årsredovisningen (jfr Finansinspektionens föreskrifter om förenklad årsredovisning i mindre försäkringsföretag). Såsom tidigare antytts kan det dock även i mindre försäkringsföretag, särskilt om de är i en expansions- eller avvecklingsfas, finnas ett större behov än annars av information om överskottshanteringen.

13.5 Värdering av tillgångar och skulder samt bestämmande av överskott i kapitalbasen

13.5.1 Solvens II-utredningens förslag

Värdering av tillgångar och skulder

I Solvens II-direktivet finns inga uttryckliga bestämmelser om vilka tillgångar och skulder som ska redovisas i solvensbalansräkningen. EU-kommissionen föreslår i nivå 2-reglerna att tillgångar och skulder i solvensbalansräkningen, om inte annat anges, ska vara redovisade i enlighet med de internationella redovisningsstandarder som antagits av EU enligt förordning (EG) nr 1606/2002). Solvens II-utredningen framhåller att detta kan innebära skillnader i redovisnings- och värderingsprinciper jämfört med hur tillgångar och skulder ska redovisas och värderas enligt ÅRFL. Vidare anges följande:

”Som en följd av skillnader i redovisnings- och värderingsprinciperna mellan solvensbalansräkningen och externredovisningens balansräkning kommer det att ingå en ny post i kapitalbasen, en avstämningsreserv (på engelska reconciliation reserve). Denna nya post är hänförligt till den totala skillnaden mellan balansräkningen i externredovisningen och solvensbalansräkningen. Posten kommer att ingå i primärkapitalet, se avsnitt 11.2.4. Även omvärderingar som reducerar kapitalbasen ingår i avstämningsreserven.” (se s. 126 f.).

Solvens II-utredningen har bl.a. föreslagit att en bestämmelse som motsvarar artikel 78.3 i solvens II-direktivet tas in i lagen. Av denna artikel framgår det enligt Solvens II-utredningen att kravet på att försäkringsföretagen vid beräkningen av de försäkringstekniska avsättningarna ska ta hänsyn till alla ersättningar till försäkringstagare och ersättningsberättigade, bl.a. framtida återbäring, som försäkringsföretaget förväntar sig att det kommer att utbetala, oavsett om de är garanterade genom avtal eller inte, inte gäller om ersättningarna omfattas av artikel 91.2. Av sistnämnda artikel framgår det att nationell lagstiftning kan medge att vinster som inte har gjorts tillgängliga för utdelning till försäkringstagare och ersättningsberättigade (överskottsmedel) inte ska betraktas som försäkrings- eller återförsäkringsskulder i den utsträckning de aktuella medlen uppfyller de egenskaper och kriterier som krävs för att utgöra nivå 1-kapital. Det särskilda undantaget vad gäller överskottsmedel är relevant för den konsolideringsfond som finns i svenska ömsesidiga livförsäkringsföretag och svenska icke vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Att denna typ av överskottsmedel inte ingår bland de försäkringstekniska avsättningar i det nya solvensregelverket är av mycket stor betydelse för den svenska försäkringsmarknaden, och detta klarläggande måste framgå av lagtexten, jfr skrivningen i artikel 78.3 om att "nationell lagstiftning kan medge". Solvens II-utredningens bedömning är att alla medel som finns redovisade i ett försäkringsföretags konsolideringsfond uppfyller de egenskaper och kriterier som krävs för att utgöra nivå 1-kapital (se betänkandet s. 148 f. och avsnitt 7.1).

Beräkning av försäkringstekniska avsättningar och överskottsmedel

Solvens II-utredningen har bl.a. föreslagit att en bestämmelse som motsvarar artikel 78.3² i solvens II-direktivet tas in i lagen. Av den artikeln framgår det enligt utredningen att kravet på att försäkringsföretagen vid beräkningen av de försäkringstekniska avsättningarna ska ta hänsyn till alla ersättningar till försäkringstagare och ersättningsberättigade bl.a. framtida återbäring, som försäkringsföretaget förväntar sig att det kommer att utbetala, oavsett om de är garanterade genom avtal eller inte – inte gäller om ersättningarna omfattas av artikel 91.2. I sistnämnd artikel framgår det att nationell lagstiftning kan medge att vinster som inte har gjorts till-

---

² I den engelska versionen talas om "surplus funds" (överskotts-fonder) i stället för vinster.

gängliga för utdelning till försäkringstagare och ersättningsberättigade (överskottsmedel) inte ska betraktas som försäkrings- eller återförsäkringsskulder i den utsträckning de aktuella medlen uppfyller de egenskaper och kriterier som krävs för att utgöra nivå 1-kapital. Det särskilda undantaget vad gäller överskottsmedel är relevant för den konsolideringsfond som finns i svenska ömsesidiga livförsäkringsföretag och svenska icke vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Som nämnts ovan har detta undantag mycket stor betydelse för den svenska försäkringsmarknaden, och detta klarläggande måste framgå av lagtexten, jfr skrivningen i artikel 78.3 om att ”nationell lagstiftning kan medge”. Solvens II-utredningens bedömning är som tidigare nämnts att tillgångarna i ett försäkringsföretags konsolideringsfond utgör nivå 1-kapital (se betänkandet s. 148 f. och avsnitt 7.1).

Solvens II-utredningen föreslår vidare en särskild bestämmelse om klassificeringen av kapitalbasposter för att införliva optionen i artikel 91.1. Denna innebär att vinster som inte har gjorts tillgängliga för utdelning till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade ska anses som överskottsmedel om de är sådana överskottsmedel som uppfyller kriterierna i artikel 94.1. För att införa optionen föreslår Solvens II-utredningen en bestämmelse i 7 kap. 17 § 1 FRL. Denna stadgar att ”Ackumulerade vinster som inte gjorts tillgängliga för utdelning till försäkringstagare (konsolideringsfond och andra överskottsmedel) och som i väsentlig grad har de egenskaper som anges i 9 § första stycket ska klassificeras som nivå 1”.

13.5.2 Konsekvenser av förslagen om värdering av tillgångar och skulder samt bestämmande av överskott i kapitalbasen för våra förslag

Vi föreslår överskottsregler i FRL för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott som kan användas som företagens riskkapital. Våra förslag till överskottsregler är inte kopplade till hur överskott redovisas i årsredovisningen eller behandlas i solvenssammanhang. Målet med våra förslag är att främja en förutsägbar och rättvis överskottshantering. Det innebär bl.a. att överskott kan komma att bestämmas och beräknas på olika sätt i överskotts- och solvenssammanhang. Vi föreslår även en option för ömsesidiga livförsäkringsföretag och livförsäkringsföreningar. Den innebär att sådana företag i stället för en konsolideringsfond redovisar över-

skott enligt motsvarande regler som för ekonomiska föreningar i allmänhet.

Vi bedömer att våra förslag till överskottsregler är väl förenliga med Solvens II-direktivets och Solvens II-utredningens angreppssätt och utgångspunkter. För det första bygger båda förslagen på utgångspunkten att varje berört företag måste bestämma ett mer relevant överskott i jämförelse med vad som framgått enligt hittillsvarande reglering. För det andra är båda förslagen – i princip³ – utformade för att inte vara direkt beroende av hur företagen redovisat i årsredovisningen.

Våra förslag till överskottsreglering klargör också tydligare än i dag att det finns överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag som är och får användas som företagets riskkapital, såväl i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst som i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst och därför ska tillämpa en överskottshantering enligt FL (optionen). Därmed ställs civilrättsliga krav på företag att klargöra vad som är överskott som får användas som företagets riskkapital. Man kan därför ifrågasätta om inte våra förslag till nya överskottsregler underlättar en tillämpning av de nya solvens II-reglerna om kapitalkrav och kapitalbas.

Det finns emellertid även skillnader mellan våra förslag till regler och Solvens II-reglerna. Dessa gör att bestämning och beräkning av överskott enligt våra föreslagna överskottsregler i FRL eller FL inte direkt kan ligga till grund för bestämning och beräkning av överskott i solvens II-sammanhang. En mer formell skillnad är att solvensreglerna omfattar alla försäkringsföretag medan våra överskottsregler väsentligen omfattar ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag, dvs. ömsesidigt verkande livförsäkringsbolag, livförsäkringsföreningar och hybridbolag.

En andra skillnad har att göra med vad som är den relevanta tidshorisonten. Solvensreglernas avser att fastställa företagets totala kapitalbehov i ett framåtblickande perspektiv. Enligt företagets överskottsregler har det ofta också betydelse vilka försäkringar och vilka resultat-källor som bidragit till hittills uppkomna överskott, dvs. reglerna har ett mer bakåtblickande perspektiv.

---

³ Begreppet – i princip – har lagts till eftersom Solvens II-utredningen ändå har kopplat vissa regler till vad som ”redovisats”. Vi anser att sådana förslag bör justeras så att en koppling till årsredovisningsreglerna inte byggs in i de svenska solvens II-reglerna. Vi har utvecklat skälen för detta i vårt remissyttrande över betänkandet.

Den tredje skillnaden har att göra med hur underlaget för framräknat överskott ska användas. Enligt solvensreglerna ska det användas för att bestämma sammansättningen och storleken av kapital i förlusttäckningshänseende. Enligt överskottsreglerna ska underlaget användas som grund för att fördela överskotten mellan olika försäkringstagargrupper som har anspråk på överskott som är företagets riskkapital. Skillnaden sammanhänger med att överskottsreglerna och solvensreglerna har olika syften.

Mot denna bakgrund har vårt förslag till bestämmelser i FRL om överskottshanteringen ingen direkt koppling till solvensreglerna. Våra föreslagna bestämmelser omfattas enligt vår bedömning inte heller direkt av solvenstillsynen enligt Solvens II-direktivet, lika lite som bestämmelserna om övergång till vinstutdelning gör det. Vårt förslag medger emellertid att företagets överskottsregler kopplas till förhållanden beräknat enligt solvensreglerna, t.ex. uppställda begränsningar för vad som ska tillgodogöras försäkringstagaren vid återköp eller flytt med hänsyn till solvensen. Det är alltså företagets tillämpade principer för överskottshanteringen som blir avgörande för hur överskott ska bestämmas och beräknas vid den löpande tillämpningen av överskottsreglerna samt i vad mån solvensreglerna då har betydelse.⁴

13.6 Investeringar

13.6.1 Solvens II-utredningens förslag

Solvens II-utredningen föreslår vissa ändringar i placeringsreglerna bl.a. så att samtliga tillgångar i företaget omfattas av investeringskrav.

Ett försäkringsföretag ska göra samtliga sina investeringar på ett aktsamt sätt. Investeringar får endast göras i tillgångar vars risker försäkringsföretaget kan identifiera, mäta, övervaka, hantera, kontrollera, rapportera och på lämpligt sätt beakta i den egna risk- och solvensbedömning som företaget ska göra.

Investeringar i tillgångar ska göras på ett sätt som säkerställer säkerhet, kvalitet, likviditet och lönsamhet för de samlade tillgångarna. I händelse av intressekonflikter mellan försäkringsföretaget

---

⁴ Det finns anledning att understryka att sådana regler måste vara förenliga med de principer för överskottshanteringen som kan gälla för företaget, såsom contributionsprincipen och/eller likhetsprincipen.

och försäkringstagarna ska tillgångarna investeras på ett sätt som bäst gagnar försäkringstagarnas intressen. Investeringar ska förvaras på ett sätt som säkerställer att tillgången är tillgänglig för försäkringsföretaget.

För alla tillgångar, utom de tillgångar som motsvarar försäkringsteknisk avsättning för livförsäkringar för vilka försäkringstagaren bär risk – enligt en närmare hänvisning i föreslagna 6 kap. 6 § FRL – gäller följande:

1. Derivatinstrument eller andra liknande finansiella instrument får endast användas för att sänka risken i ett försäkringsföretag eller för att i övrigt effektivisera förvaltningen av företagets tillgångar.

2. Investeringar i tillgångar som inte är upptagna till handel på en reglerad marknad ska hållas på aktsamma nivåer.

3. Tillgångarna ska investeras så att lämplig riskspridning uppnås.

Med lämplig riskspridning menas att tillgångarna ska vara investerade på ett sådant sätt att försäkringsföretaget undviker

- a. ett överdrivet beroende av en viss tillgång, emittent eller grupp av företag,
- b. en överdriven exponering mot ett geografiskt område,
- c. en överdriven riskackumulering i de samlade tillgångarna, och
- d. en överdriven riskkoncentration mot samma emittent eller av emittenter som tillhör samma grupp.

Bestämmelsen i artikel 132.2 andra stycket i Solvens II-direktivet som innebär krav på säkerhet, kvalitet, likviditet och lönsamhet för portföljen som helhet samt krav på tillgångars lokalisering anges i direktivet vara tillämplig på ”Alla tillgångar, och särskilt de som täcker minimikapitalkravet och solvenskapitalkravet, . . .” Solvens II-utredningen har tolkat bestämmelsen på det sättet att kraven gäller för alla tillgångar, och att det därför inte behöver uttryckligen anges i den svenska lagtexten att bestämmelsen också gäller för de tillgångar som täcker minimikapitalkravet och solvenskapitalkravet (se betänkandet s. 168).

13.6.2 Konsekvenser av förslaget om investeringar för vårt förslag

Solvens II-utredningens förslag innebär till skillnad mot nu gällande särskilda placeringsregler att samtliga försäkringsföretagets tillgångar omfattas av mer generella investeringsbegränsningar. Således ska även dagens s.k. fria tillgångar omfattas av samma regler. Vissa ytterligare investeringsregler föreslås för tillgångar som motsvarar försäkringstekniska avsättningar. Dessa ska utöver vad som följer av de mer generella reglerna vara lämpliga med hänsyn till åtagandenas art och löptid. Dessa tillgångar ska investeras utifrån den information som försäkringsföretaget lämnat om målet med investeringen, på det sätt som bäst gagnar försäkringstagarnas intressen.

Som tidigare angetts har vi föreslagit att livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska anges sina principer för förvaltningen av tillgångar som motsvarar företagets och, i förekommande fall, olika försäkringars överskott. Det är här fråga om överskott bestämt enligt våra föreslagna överskottsregler i FRL. Sådana företagsregler ska tas in i de av oss föreslagna riktlinjerna om överskottshanteringen.

Frågan blir då om vårt förslag är befogat när FRL:s placeringsregler (investeringsregler) kommer att omfattas samtliga försäkringsföretagets tillgångar, dvs. även vad som i dag betecknas för fria tillgångar. Frågan blir mer konkret om riktlinjerna för förvaltningen av försäkringstagarnas riskkapital kan komma att innehålla information som går utöver företagets interna regler för samtliga sina investeringar enligt de nya solvens II-reglerna.

Som tidigare framgått gäller enligt nya solvens II-regler kravet på att tillgångar ska investeras utifrån den information om målet med investeringen och i första hand i försäkringstagarnas intresse enbart tillgångar motsvarande försäkringstekniska avsättningar. Därför har vårt preliminära förslag ändå saklig betydelse, eftersom det avser överskott i form av tillgångar som motsvarar företagets överskott. Det är vidare angeläget att försäkringstagarna får särskilt anpassad information om hur företaget investerar överskottet samt att det investeras i enlighet med av företaget angivna principer.

Vårt förslag innebär alltså inga begränsningar för i vilka olika slag av tillgångar som överskottet får placeras eller krav på företag att precisera olika limiter för förvaltningen, men om sådana limiter tillämpas ska det anges i riktlinjerna. Det är ändå lika viktigt för försäkringstagare att få veta hur företaget avser att investera till-

gångar som motsvarar företagets överskott. Vidare bör beaktas att överskottet enligt företagets överskottsregler inte behöver sammanfalla med vad som är företagets överskott enligt årsredovisningen eller i solvensbalansräkningen.

Det har gjorts gällande att förslaget inte skulle gå att tillämpa eftersom överskottet är en residual som varierar och att företaget kan ha ett underskott. Såsom framhålls i avsnitt 5.4 måste överskottet i överskottssammanhang vid tillämpningen av våra föreslagna överskottsregler bestämmas genom någon form av överskottsbalansräkning med hänsyn till vad som är relevant på grund av de överskottsprinciper som företaget tillämpar i det enskilda fallet. Genom att där räkna av tillgångar som belastas av försäkringsfordringar, andra skulder och eventuellt villkorat extern riskkapital kan man identifiera resterande tillgångar som alltså får anses motsvara försäkringstagarnas överskott. Att ett företag kan ha ett underskott i detta sammanhang för företaget eller olika grupper av försäkringar är inte relevant, lika lite som ett solvensunderskott skulle förhindra investeringsregler enligt solvensreglerna.

En viktig fråga är om den bestämmelse vi föreslagit kan anses oförenlig med EU-rätten. Även solvens II-direktivet innehåller föreskrifter om investeringsfrihet, dvs. bestämmelser att medlemsstaterna inte får föreskriva att försäkringsföretaget ska investera i vissa slag av tillgångar (se artikel 133). Vårt förslag innebär inte i sig några placeringsbegränsningar, utan enbart ett krav på att företaget anger sina principer för hur företaget förvaltar sådana tillgångar som motsvarar överskott enligt överskottsreglerna i FRL och följer principerna. Detta om inte avsikten ändras, vilket i så fall bör klargöras genom ändringar av överskottstriktlinjerna i denna del. EU-rätten kan därför inte anses utgöra något hinder mot den föreslagna bestämmelsen.

Sammanfattningsvis finns det inte anledning att med hänsyn till Solvens II-utredningens förslag frångå vårt förslag i denna del. För att markera att informationen om investeringarna enligt vår föreslagna regel har samband med övriga överskottsregler och alltså saknar samband med investeringsreglerna enligt Solvens II-direktivet har vi föreslagit att informationen lämnas i överskottstriktlinjerna.

13.7 Krav på företagsstyrning

13.7.1 Solvens II-utredningens förslag

Samordningen med ABL och FL

Solvens II-utredningen föreslår sammanfattningsvis i denna del att de svenska bestämmelserna om företagsstyrning, intern kontroll och riskhantering som nu införs så långt möjligt ska vara neutrala i förhållande till de ramverk och standarder som redan finns. Med en neutral terminologi skapas enligt utredningen också de bästa förutsättningarna för skräddarsydda lösningar, som kan anpassas efter den ständigt pågående vidareutvecklingen på området.

Enligt utredningen ska begreppen förvaltnings-, lednings- eller tillsynsorgan vid direktivets genomförande i svensk rätt likställas med vad som här avses med ett företags styrelse. Någon möjlighet att i denna fråga ta hänsyn till det traditionella system för bolagsstyrning som har kommit att utvecklas i svensk rätt finns således inte enligt utredningens mening. Att styrelsen i ett försäkringsföretag har det yttersta ansvaret för företagets organisation och för förvaltningen av dess angelägenheter följer dock redan av gällande rätt. Enligt utredningens mening behövs därför inte någon tillkommande lagstiftningsåtgärd för att artikel 40 i direktivet ska anses vara genomförd i svensk rätt (se betänkandet s. 280).

I svensk rätt lämnas genom bestämmelser i såväl ABL som i FL, till vilka FRL hänvisar, en relativt stor frihet för en styrelse att organisera sin verksamhet och delegera uppgifter till en eller flera av styrelsens ledamöter, eller till andra. Möjligheten härtill är enligt utredningen av stor betydelse för tillförsäkrandet av en ändamålsenlig företagsstyrning och ett rimligt resursutnyttjande i företagen.

I vissa frågor är ett företags styrelse emellertid redan enligt gällande rätt begränsad i sin möjlighet till delegation. Det rör sig om frågor där lagen uttryckligen lägger beslutanderätten på styrelsen, då endast styrelsen i s.k. beslutsför sammansättning kan fatta beslut. Detta gäller, även för försäkringsföretag, som exempel i fråga om utseende av VD och firmatecknare.

I förarbeten till ABL har det uttalats att frågan om styrelsen kan delegera en uppgift måste avgöras utifrån uppgiftens karaktär och betydelse. Enbart förhållandet att lagen föreskriver att styrelsen ska ansvara för eller utföra en viss uppgift innebär inte i sig hinder mot delegation (se prop. 2004/05 s. 618). Det bör emellertid, enligt Solvens II-utredningen, framhållas att styrelsen alltid måste för-

vissa sig om att den till vilken uppgiften delegeras är lämplig för uppgiften, samt fortlöpande förvissa sig om att uppgiften fullgörs på ett tillfredsställande sätt, då styrelsens ansvar inte kan delegeras.

Av artikel 40 i solvens II-direktivet framgår att medlemsstaterna ska säkerställa att försäkringsföretagets förvaltnings- lednings- eller tillsynsorgan har det yttersta ansvaret för att varje berört företag följer de lagar och andra författningar som antas enligt detta direktiv. Att styrelsen i ett försäkringsföretag har det yttersta ansvaret för företagets organisation och för förvaltningen av dess angelägenheter följer dock, enligt Solvens II-utredningen, redan av gällande rätt (se 8 kap. 4 § ABL och 6 kap. 6 § FL). Enligt Solvens II-utredningens mening behövs därför inte någon tillkommande lagstiftningsåtgärd för att artikel 40 i direktivet ska anses vara genomförd i svensk rätt. I övrigt föreslås solvens II-direktivets bestämmelser om företagsstyrning genomförda i överensstämmelse med direktivbestämmelsernas ordalydelse i den mån inte reglerna ansetts följa av andra förslag som Solvens II-utredningen lämnat (se förslaget till 4 kap. 2 § FRL om krav på företagsstyrning).

Nuvarande riktlinjer ersätts med krav på styrdokument enligt Solvens II-direktivet

Solvens II-utredningen föreslår (se betänkandet s. 289) att nuvarande krav i FRL om försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och riktlinjer för intressekonflikter ska ersättas med de krav på sådana styrdokument som ett försäkringsföretag ska ha enligt artikel 41.3 och artikel 44.2 tredje stycket i Solvens II-direktivet.

Solvens II-utredningen utesluter emellertid inte att det finns uppgifter i de befintliga riktlinjerna som inte kommer att nå Finansinspektionen genom de styrdokument och riktlinjer som krävs under solvens II-regleringen. Om tillsynen över företagen under sådana förutsättningar skulle förutsätta att inspektionen får tillgång till de uppgifterna kan en motsvarande rapportering föreskrivas, se avsnitt 14.1.2.

Det krav på riktlinjer för hantering av intressekonflikter som i dag finns i 8 kap. 7 § FRL har inte sin grund i något EU-direktiv, se prop. 2003/04:109. Solvens II-utredningen gör dock bedömningen att de krav på styrdokument som följer av solvens II-direktivet minst motsvarar de nuvarande svenska kraven på riktlinjer för

hantering av intressekonflikter. Till detta kommer den regelutveckling som har skett sedan införande av den nuvarande bestämmelsen, t.ex. i form av införandet av klart mer utvecklade s.k. jävsregler i nuvarande 4 kap. 9 § FRL. Att försäkringsföretag även fortsättningsvis är skyldiga att i verksamheten, och i sina interna regelverk, uppmärksamma och förebygga intressekonflikter får enligt utredningen anses följa redan av kraven på innehållet i styrdokumenterna för riskhantering (där bl.a. hantering av operativ risk ska ingå), internkontroll, internrevision och verksamhet som omfattas av uppdragsavtal (se även avsnitt 12.6.9).

Solvens II-utredningen anmärker även att borttagandet av kravet på de riktlinjer som finns i nuvarande 8 kap. 7 och 8 §§ FRL inte i sig hindrar ett försäkringsföretag från att även fortsättningsvis fastställa t.ex. försäkringstekniska riktlinjer.

Oberoende styrelseledamöter i hybridbolag

Solvens II-utredningen (se s. 303) föreslår att nuvarande 11 kap. 7 § FRL om styrelseledamöters oberoende i hybridbolag ändras. Ändringen innebär att styrelseledamot i företag som ingår i samma koncern som bolaget inte längre ingår i den krets som inte får vara styrelseledamöter i hybridbolaget. Ändringen föreslås som en följd av den delvis nya definitionen av försäkringsgrupp i 10 kap. 2 § (se del 2 s. 417).

Förmånsrätt

Enligt Solvens II-utredningen ska förmånsrätten även i framtiden vara kopplad till tillgångar som svarar mot de försäkringstekniska avsättningarna, eftersom dessa är en beloppsmässig värdering av de underliggande åtagandena – dvs. de fordringar som försäkringstagare och andra ersättningsberättigade har gentemot försäkringsföretaget grundade på avtal (se betänkandet s. 330).

Enligt föreslagna bestämmelser (se 4 kap. 34–36 §§ FRL) ska försäkringsföretaget föra ett register som vid varje tidpunkt utvisar tillgångar vars samlade värde svarar mot försäkringstekniska avsättningar för egen räkning. Därmed avses försäkringstekniska avsättningarna inklusive mottagen återförsäkring och med avdrag för avgiven återförsäkring.

Om avgiven återförsäkring inte bidrar till att minska försäkringsföretagets risktagande, får Finansinspektionen i ett enskilt fall besluta att avdrag inte får göras för sådan återförsäkring.

Om den som har tagit emot återförsäkringen är auktoriserad i ett annat land inom EES, får avdrag inte vägras av skäl som har sin grund i bristande sundhet i återförsäkringsföretagets eller försäkringsföretagets finanser.

De tillgångar som ingår i ett förmånsrättsregister ska värderas till verkligt värde enligt 5 kap. 1 § FRL. Från detta värde ska avdrag göras för skulder som hänför sig till förvärvet av tillgången.

Följande får inte åsättas något värde vid ett försäkringsföretags registerföring; dels den del av en tillgång som har upplåtits med sådan rätt att dess värde inte kan omfattas av försäkringstagares och andra ersättningsberättigades förmånsrätt enligt 4 a § förmånsrättslagen, dels den del av en fordran på någon annan än försäkringstagare som understiger det belopp som gäldenären har att fordra av försäkringsföretaget.

Utöver vad som anges i nämnda regler får följande inte åsättas något värde vid ett försäkringsaktiebolags registerföring; dels försäkringsaktiebolagets egna aktier, dels den del av värdet av aktier och andra värdepapper som kan jämföras med aktier i ett dotterföretag som kan hänföras till dess aktier i försäkringsaktiebolaget.

Om en tillgång har upplåtits med sådan rätt att dess fulla värde inte kan utnyttjas ska det antecknas i förmånsrättsregistret.

13.7.2 Konsekvenser av förslaget om företagsstyrning för vårt förslag

Avskaffande av olika riktlinjer

Solvens II-utredningens förslag innebär alltså att försäkringsföretag inte längre behöver upprätta försäkringstekniska riktlinjer eller placeringsriktlinjer eller riktlinjer för intressekonflikter med visst obligatoriskt innehåll enligt bestämmelser i nuvarande 8 kap. FRL, som kompletteras av Finansinspektionens allmänna råd (FFFS 2011:12) om försäkringstekniska riktlinjer och försäkringstekniskt beräkningsunderlag. Detta berör indirekt våra förslag eftersom vi i linje med dagens ordning för försäkringstekniska riktlinjer överväger nya riktlinjer för överskottshantering samt att företagets

principer för förvaltning av tillgångar motsvarande försäkringstagarnas överskott ska behandlas särskilt i placeringsriktlinjerna.

De riktlinjer vi föreslår för överskottshanteringen är av annat slag än de styrdokument som Solvens II-utredningen föreslår. Överskottsriktlinjerna kan närmast ses som en precisering av bolagsordningens och lagens allmänna principer om kontribution och lika behandling av de försäkringstagare som har anspråk på företagets överskott. Våra förslag i denna del förändras inte av att Solvens II-utredningens förslag i företagsstyrningsdelen genomförs. Riktlinjerna för förvaltningen av tillgångar som motsvarar försäkringstagarnas överskott bör av motsvarande skäl tas in i riktlinjerna om överskottshanteringen som en följd av att placeringsriktlinjerna föreslås avskaffade enligt Solvens II-utredningens förslag. Detta markerar också skillnaden mot styrdokumentet.

Ett problem från våra utgångspunkter är om försäkringstekniska riktlinjer i den del de innehåller vissa krav på interna regler som gäller återbärings- och överskottshanteringen i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag slopas innan våra förslag genomförs. Detta skulle leda till att viktiga frågor i nämnda delar övergångsvis blir oreglerade. Frågan bör tas om hand i en kommande solvens II-lagstiftning om denna införs före en lagstiftning grundad på vårt betänkande.

Det kan ifrågasättas om solvens II-direktivets regler om företagsstyrning i sig skulle kunna uppfattas som ett hinder mot nationella särregler om förstärkt insyn och inflytande för försäkringstagarna i hybridbolag. Så är enligt vår bedömning inte fallet. Solvens II-direktivets krav på företagsstyrning avser att stärka skyddet för försäkringsfordringar enligt försäkringsavtalet. Vårt förslag till regler om insyn och inflytande i hybridbolag avser att stärka försäkringstagarnas skydd för deras anspråk på överskott som är företagets riskkapital

Övriga förslag om företagsstyrningen

Såsom närmare framhållits i vårt remissyttrande över Solvens II-utredningens betänkande tangerar deras förslag vårt förslag på en del punkter. Ett strider mot våra utgångspunkter och förslag att förbättra försäkringstagares insyn och inflytande i hybridbolag. Det gäller förslaget att avskaffa oberoende ledamöter i hybridbolag som helt motverkar vårt syfte.

Solvens II-utrednings förslag om förmånsrätt är indirekt av vikt för våra förslag. Vi föreslår regler som förbättrar de ömsesidiga försäkringsbolagens möjligheter att ta upp extern finansiering genom lättnader i lånerestriktioner som kan begränsa möjligheterna att använda lånet som riskkapital i solvens II-sammanhang. Ett exempel är att vi föreslår avskaffande av lagkravet att garantikapital måste betalas tillbaka när det inte längre behövs i rörelsen. För att våra förslag till friare upplåning inte ska drabba försäkringstagarnas försäkringsfordringar negativt är det viktigt att försäkringstagarna har företräde till så stor del av tillgångarna som möjligt framför övriga borgenärer.

14 Sammanfattande bedömning

14.1 Överskottshantering och övergång till vinstutdelning

Förslagen om uppdelningar i fordringar och överskottsanspråk på företagsnivå är själva grunden för tydligare överskottsregler

Själva grunden för en tydlig och genomlysbar överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag läggs genom att utredningens förslag kräver en klarare åtskillnad redan på företagsnivå mellan försäkringsfordringar respektive anspråk på överskott samt var och hur respektive slag av rättighet ska regleras hos företaget. Försäkringsfordringar ska regleras i avtal och anspråk på överskott i bolagsordningen/stadgarna med kompletterande överskottsriktlinjer i företag som inte får dela ut vinst. I överenstämmelse med detta blir det också ändamålsenligt att definiera överskott tydligt som tillgångar som inte belastas av försäkringsfordringar eller tillskjutet riskkapital. Det anförda ligger till grund bl.a. för utredningens förslag om precisering av rättigheter i försäkringsavtal respektive bolagsordning eller stadgar, riktlinjer för överskottshanteringen och ett preciserat förespeglingsförbud (se avsnitt 5.4.1, 5.4.2 och 5.4.5).

Därigenom kan FRL utformas mer konsekvent så att nationella regler säkerställer ett förstärkt försäkringstagarskydd i form av ett särskilt skydd för anspråk på överskott i form av riskkapital i de delar som inte rättigheterna omfattas av ett skydd enligt FRL:s solvensregler. Den teoretiska utgångspunkten för detta är att försäkringstagarna i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag bidrar till – och har anspråk på – företagets överskott som kan användas som dess riskkapital. Det anförda ligger till grund bl.a. för utredningens förslag om kompetensfördelningen mellan stämma och styrelse, en förstärkt likabehandlingsprincip, en oberoende kontroll

av och förbättrad information om överskottshanteringen (se avsnitt 5.4.2, 5.4.7, 5.4.8, 5.4.14 och 5.4.15).

Ett särskilt riskkapitalskydd i FRL behövs bara om inte skyddet tillgodoses genom ABL eller FL

Det blir bara aktuellt med ett särskilt riskkapitalskydd för försäkringstagare i FRL om inte dessa har anspråk på överskottet i egenkap av företagets ägare. I senare fallet säkerställs riskkapitalskyddet för dem av vanliga associationsrättsliga regler. Detta gäller oavsett om försäkringstagarna skulle vara ägare i ett livförsäkringsaktiebolag och skyddas av ABL eller ägare av ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening och skyddas av FL. Ägare av aktiebolag och ekonomiska föreningar i allmänhet har ju ett skydd enligt ABL och FL för anspråk på överskott som är företagets riskkapital, utöver ett vanligt kundskydd om de samtidigt är kund till företaget. Ett sådant riskkapital förstärks enligt andra regler om bolaget blir publikt och noterat.

För att ett vanligt ägar- och riskkapitalskydd ska fungera även i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar fordras i sin tur att försäkringstagarna där svarar för riskkapital och får avkastning på detta enligt samma ordning som i ekonomiska föreningar i allmänhet, nämligen genom särskilda ägarinsatser och vinstutdelning enligt FL. I konsekvens med detta blir det inte aktuellt med ett särskilt riskkapitalskydd för försäkringstagarna om andra grupper ensamt svarar för och har anspråk på riskkapitalet. Eftersom försäkringstagarna då inte har – och inte heller bör få ha – något anspråk på företagets överskott räcker principiellt skyddet för försäkringsfordringar enligt FRL:s solvensregler. Utredningens bedömningar i denna del ligger till grund för förslag om ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst (optionen), se avsnitt 5.5.

Utredningens förslag manifesterar också det faktum att särregleringen för överskottshanteringen i FRL har ett annat syfte än solvensregleringen – ett syfte som blir än mer tydligt genom dessa förslag. Syftet med denna är att främja en förutsägbar och rättvis överskottshandling, medan solvensregleringen förenklat syftar till att livförsäkringsföretag kan infria sina åtaganden. (En mer detaljerad framställning av hur förslagen förhåller sig till Solvens II-utredningens förslag har behandlats i avsnitt 13).

Som ett led i att säkerställa att överskottsreglerna kan tillgodose detta syfte på bästa sätt föreslår utredningen förändringar som innebär att det inte i lag ska finnas någon obligatorisk koppling mellan företagets överskottshantering och behandlingen av vinster och andra överskott i årsredovisningen eller i solvenssammanhang (Se bl.a. utredningens förslag om slopande av vissa överskottsregler med koppling till årsredovisningen och om att det inte ska finnas någon obligatorisk lagbestämmelse som villkorar överskottsanspråket i samband med återköp eller flytt till företagets ekonomiska situation).

En ändamålsenlig överskottreglering förutsätter anpassningar av förutsättningarna för extern finansiering. Inte bara för att åstadkomma en tydlig och överskådlig överskottshantering när försäkringstagarna svarar för riskkapitalet, utan också för att skyddet för riskkapitalet ska bli effektivt – och inte heller försvagas i förhållande till allmän associationsrätt – när externa finansiärer bidrar till företagets riskkapital. Mot bakgrund av detta är utredningens förslag utformat så att inte hybrider med dubbla slag av överskottshantering ska förekomma ens i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Detta kräver i sin tur anpassningar av bestämmelser om vilka överskottsfonder livförsäkringsföretag får ha (se avsnitt 5.9). Utredningens förslag om indelning av ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar i sådana företag som får dela ut vinst respektive inte får dela ut vinst är både en konsekvens av detta och en nödvändig förutsättning för en förutsebar och genomlysbar överskottshantering (se avsnitt 5.4. och 5.5).

För att uppnå nyss angivna syften kan måste utredningen inte enbart beakta försäkringstagarnas anspråk på överskott. Även externa finansiärens anspråk på överskott som kan förekomma parallellt med försäkringstagarnas anspråk måste tas om hand. Utredningen har därför anpassat bestämmelserna om upptagande av extern villkorat riskkapital och andra finansieringsformer så att möjligheterna att använda olika finansieringsformer är anpassade såväl till företagets förutsättningar i överskottshanteringen som till om finansieringsformen förekommer i aktiebolag respektive ekonomiska föreningar i allmänhet. Det senare är inte bara motiverat av att det saknas skäl för särregler jämfört med motsvarande associationsformer i allmänhet. För att säkerställa ett starkt försäkringstagar-skydd, såväl för försäkringsfordringar som anspråk på överskott, är det särskilt viktigt att det inte utvecklas nya former av säregna

hybridinstrument för finansiering som inte förekommer för företag i allmänhet. Utredningens bedömningar i dessa delar ligger till grund för förslagen i avsnitt 5.8 om upptagande av externt villkorat riskkapital och annan finansiering.

Sådana överväganden ligger också till grund för utredningens förslag att möjliggöra tydliga ägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, som får dela ut vinst. Sådana insatser är sedan länge den naturliga formen för ägarens finansiering av riskkapital i kooperativa företag i allmänhet och förekommer även i motsvarande försäkringsföretag internationellt. En sådan ändring möjliggör på ett helt annat sätt än uttaxering av försäkringstagarna på grund av företagets förluster att den som skjuter till riskkapital får avkastning på detta under samma former som i ekonomiska föreningar i allmänhet. Anskaffning av riskkapital från ägare på förhand genom särskilda insatser avgränsade från premierna blir därför också ett modernare alternativ till uttaxering från ägarna i efterhand. Det anförda motiverar också att sådana företag inte samtidigt får ha en konsolideringsfond och att möjligheten till uttaxering ska begränsas till livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst.

Ett starkt riskkapitalskydd förutsätter regler om övergång till vinstutdelning och jämförbara ändringar

Som en följd av en mer konsekvent och tydlig överskottsreglering i alla livförsäkringsföretag – antingen med utgångspunkt i en självfinansiering enligt 1982 års FRL eller också med utgångspunkt i vinstutdelning enligt allmän associationsrätt – har funnit starka skäl för att inte bara behandla ombildning av hybridbolag till vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Även ömsesidiga livförsäkringsföretags och livförsäkringsföreningars övergång från en överskottshantering till en annan måste tas om hand med utgångspunkt från att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott. Det finns behov av sådana regler för att skydda försäkringstagarnas anspråk på överskott också vid sådana övergångar och föreslår därför regler av sådan art. Vi anser inte att det är tillräckligt att överlämna dessa frågor till Finansinspektionens bedömning utan att det finns klara och tydliga bestämmelser som ger rätt för inspektionen att förhindra förändringar som inte är förenliga med de befintliga försäkringstagarnas anspråk i överskott.

Detsamma gäller vid andra ändringar som berör försäkringstagares överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag, såsom fusioner, delning och överlåtelse av försäkringsbestånd. Sådana förändringar kan ha delvis samma konsekvenser som en övergång till vinstutdelning och innebär att det finns bestämmelser som grund för att ingripa mot en orättvis och godtycklig hantering i strid mot antagna interna regler av överskott även i sådana fall. Det behövs inte minst eftersom en hel överlåtelse av försäkringsbestånd till ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst i kombination med övrig inkråmsöverlåtelse följt av likvidation i praktiken kan användas som ett alternativ till en övergång till vinstutdelning, genom ändringar av regler i företagens bolagsordning eller stadgar.

En tydligare överskottshantering som grund för övriga utredningsfrågor

En utökad rätt till insyn och inflytande för försäkringstagare i hybridbolag och andra ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag blir föga värd, om inte hanteringen och fördelningen av riskkapitalet går att överblicka för försäkringstagarna. På så sätt stärker utredningens förslag om överskottsregler värdet av försäkringstagarnas insyn och inflytande i sådana företag. Enligt utredningens mening förbättrar våra förslag om överskottshantering även förutsättningarna för en rättvis och genomlysningbar flytträtt, så att de som flyttar varken gynnas eller missgynnas i förhållande till de som inte flyttar. Som redovisas nedan lämnar utredningen ytterligare förslag för att förbättra försäkringstagarnas insyn och inflytandet i hybridbolag och för att utöka försäkringstagarnas rätt att flytta sina försäkringar.

14.2 Företagsstyrning i hybridbolag

Även om försäkringstagarna i ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag) har anspråk i företagens överskott och starka ekonomiska drivkrafter att övervaka bolagets skötsel saknar de i stort sett associationsrättsliga- eller andra rättigheter för att göra det. Detta gäller även försäkrade med anspråk på överskott i hybridbolaget. Aktieägarna är däremot utrustade med samma instrument som i aktiebolag i allmänhet genom vilka de bl.a. kan utse och avsätta styrelsen samt övervaka ledningens arbete.

Det anförda ligger till grund för utredningens förslag att förstärka skyddet för försäkringstagarnas och de försäkrades anspråk på riskkapital i sådana bolag genom större insyn och inflytande över bolagets hantering av riskkapitalet på stämman. Utredningen föreslår en rad åtgärder för att åstadkomma detta (se avsnitt 7.2 och även avsnitt 14.3).

Det är samtidigt viktigt att förslagen inte går så långt att de leder till styrningsproblem i hybridbolaget när dess moderbolag driver annan försäkringsverksamhet. Sådana problem kan uppkomma när det är fråga om strategibeslut eller beslut om koncern-interna avtal innefattande värdeutveckling eller värdefördelning inom respektive mellan olika koncernbolag. De nya reglerna har således utformats bl.a. så att risken minimeras för att bolagsorganen stämma och styrelse blockerar varandras beslutsfattande på ett mindre lämpligt sätt.

14.3 Tillräckligheten av föreslagna åtgärder för att inte kräva en tvångsombildning av hybridbolag

Enligt direktiven till utredningen ska utredaren överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i hybridbolag och i så fall i vilka former ett sådant inflytande bör utövas. Vidare ska utredaren bedöma om dessa åtgärder kan anses tillräckliga – beaktat de förslag som lämnas beträffande konsolideringsfonden – för att det inte ska anses motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag (se dir. 2010:43 s. 20 ö). Ett sådant förslag har lämnats av Försäkringsföretagsutredningen (se SOU 2006:55 s. 195 ff.).

Huvudförslaget om nya överskottsregler för ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag omfattar sådana livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Grunden för förslagen är att överskott enligt FRL är tillgångar som inte belastas av vad försäkringstagare och andra har rätt till enligt avtal eller av aktiekapitalet eller annat utifrån tillskjutet riskkapital. Vidare klargörs att överskottsreglerna i FRL har ett annat syfte än redovisnings- och solvensreglerna, nämligen att främja en förutsägbar och rättvis överskottshantering, varför de inte måste kopplas till de senare regelsystemen.

Huvudförslaget innebär – när det gäller hybridbolag som per definition är ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst – i huvudsak och förenklat följande.

- Av försäkringsavtalet ska framgå avgifter och kostnader för premier och om försäkringen medför rätt till återbäring eller inte. Sådana avtalsvillkor ska vara tillräckligt tydliga och preciserade.
- Försäkringsavtal ske enbart upplysa om försäkringstagare har anspråk på överskott, att sådana överskott är företagets riskkapital och att närmare regler om hanteringen av överskott finns i företagets bolagsordning och riktlinjer för överskottshantering (sådana regler kallas för företagets överskottsregler).
- Bolagsordningen ska ange mera grundläggande principer för överskottshanteringen. Bolagsordningar ska redan i dag godkännas av Finansinspektionen för att få tillämpas.
- Som ett komplement till bolagsordningen ska företaget alltså upprätta särskilda riktlinjer för överskottshanteringen (överskottsriktlinjer). Dessa ska antas av styrelsen samt sammanfatta och precisera företagets principer för överskottshanteringen i olika avseenden.
- Företag ska minst årligen internt utvärdera sina överskottsregler.
- Särskilda skäl krävs för att företagets en gång antagna överskottsregler ska få ändras.
- Kompetensfördelningen mellan stämman och styrelsen förtydligas när det gäller överskottshanteringen. Stämman beslutar om ramen och styrelsen om den närmare fördelningen genom överskottsriktlinjerna.
- Det förtydligas att förbudet för försäkringsföretag att förespegla framtida återbäring avser sådant som saknar grund i försäkringsavtalets villkor.
- Det tydliggörs i FRL att alla värdeöverföringar enligt ABL ska jämföras med vinstutdelning enligt FRL.
- Likabehandlingsprincipen förstärks i överskottshänseende. Den utformas som en begränsning för stämman och styrelsen att fatta beslut som inte tillbörligt beaktar befintliga försäkringstagares överskott.
- Principerna för placering av tillgångar som motsvarar företagets och olika försäkringars överskott ska också beskrivas i överskottsriktlinjerna.

- Det förtydligas att dagens riktlinjer för hantering av intressekonflikter särskilt ska behandla intressekonflikter rörande överskottshanteringen.
- Det klargörs att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska få del av tillgångarna vid skifte i ett hybridbolags likvidation.
- De nyss nämnda ges rätt föra talan om upphävande av stämмоbeslut som överträder FRL, bolagsordningen och överskottsriktlinjer.
- De nyss nämnda får även rätt att föra skadeståndstalan enligt ABL mot överträdelser av överskottsriktlinjerna, utöver rätten i dag att föra talan mot överträdelser av FRL och bolagsordningen.
- Det införs ett krav på en oberoende kontroll av företagets överskottshantering som ska utföras av företagets revisor eller annan sakkunnig.
- Företagets överskottsregler ska ges in till Finansinspektionen innan de börjar tillämpas.
- Företagets överskottsregler ska offentliggöras på förhand för försäkringstagarna och försäkrade.
- Företag ska löpande informera om stämмо- och styrelsebeslut som kan påverka överskotten på ett väsentligt sätt.
- Regeringen eller annan myndighet får rätt meddela föreskrifter om innehållet i bl.a. riktlinjer för intressekonflikter och överskottsriktlinjer.
- Företag ska lämna utförligare information om överskottshanteringen i årsredovisningen.
- Föreslagna lagändringar ger god grund för förbättrad tillsyn av Finansinspektionen och Konsumentverket.

Vidare föreslås förbättrade möjligheter till insyn och inflytande för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott över bolagsstyrningen i ett hybridbolag. Det sker genom följande förslag.

- De ges i huvudsak motsvarande rättigheter till insyn och inflytande som försäkringstagare har i livförsäkringsföreningar och

ömsesidiga livförsäkringsbolag, bl.a. en rätt för försäkringstagare att närvara och yttra sig på bolagsstämman.

- Minst en fjärdedel av styrelseledamöterna i ett hybridbolag ska utses av försäkringstagarna eller försäkrade med anspråk på överskott eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem.
- Styrelsens ordförande ska vara oberoende.
- Det tydliggörs att styrelsen i fall av intressekonflikt i första hand ska se till försäkringstagarnas intressen framför aktieägares intressen.

Sammanfattningsvis anser utredningen att den samlade effekten av lämnade förslag om överskottshantering och bolagsstyrning är tillräckliga för att det inte ska anses finnas anledning att genomföra en tvingande ombildning av hybridbolag till ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst eller ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller en livförsäkringsförening. För att avstå från en sådan tvingande ombildning bör alltså huvudförslag om överskottshanteringen genomföras samtidigt som försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på hybridbolagets överskott ges de föreslagna insyns- och inflytandemöjligheterna. Dessa motsvarar i allt väsentligt de som delägare eller medlemmar som huvudregel har i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. En förutsättning för att avstå från en tvångsombildning är dock att försäkringsföretagen och Finansinspektionen kan leva upp till de nya krav som ställs så att bestämmelserna också får ett genomslag i praktiken.

14.4 Flytt av försäkringssparande

Flytträttens bakgrund

Genom en ändring i skattelagstiftningens regler om återköp är det sedan den 1 januari 2000 möjligt att utan skattekonsekvenser flytta värdet av en pensionsförsäkring till en annan pensionsförsäkring meddelad av samma eller någon annan försäkringsgivare. Denna rätt till flytt är till sin karaktär frivillig eftersom den förutsätter att parterna avtalat om en sådan möjlighet.

Först den 1 januari 2006 infördes en civilrättslig reglering som ger försäkringstagaren en ovillkorlig rätt att återköpa en individuell livförsäkring, om inte annat följer av försäkringens art eller av

skattelagstiftningen. Hänvisningen till försäkringens art innebär att regeln är tillämplig på försäkringar med sparande i traditionell livförsäkring och fondförsäkring som har ett positivt återköpsvärde och där återköp är möjligt av försäkringstekniska skäl. Hänvisningen till skattelagstiftningen medför att endast en mycket begränsad del av pensionsförsäkringarna kan återköpas. I princip är det fråga om försäkringar med mycket små återköpsvärden. Denna lagstadgade rätt till återköp av en individuell livförsäkring omfattar försäkringar tecknade den 1 januari 2006 och därefter.

För att öka möjligheterna till flytt av vissa individuella livförsäkringar och för att säkerställa en god konkurrens på försäkringsmarknaden genomfördes ytterligare lagändringar 2007. Genom dessa utvidgades rätten till återköp till att även omfatta en lagstadgad rätt till överföring av hela försäkringens värde till en annan försäkring, förutsatt att en sådan rätt inte saknas enligt IL. I det sammanhanget infördes även kompletterande regler av näringsrättslig art. Det är fråga om regler bl.a. om flyttvärde och flyttkostnader. Dessa ändringar gäller endast försäkringar tecknade efter den 1 juli 2007.

När det gäller tjänstepensionsförsäkringar omfattar den lagstadgade flytträtten endast individuella sådana och således inte i någon del kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar. Sistnämnda försäkringar omfattas i stället av den frivilliga flytträtten – en rätt som kompletterar den lagstadgade flytträtten, men som även är en förutsättning för denna.

Flytträttens omfattning

Enligt resultatet från den kartläggning som utredningen gjort saknas i princip flytträtt inom kategorin förmånsbestämd tjänstepension. Inom kategorierna individuella livförsäkringar som inte är tjänstepensionsförsäkringar (privata pensioner) och premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar omfattas 12 respektive 32 procent av pensionskapitalet av flytträtt. Detta innebär att det i vart fall inte har skett någon betydande ökning sedan 2006 av det kapital som omfattas av flytträtt.

Eftersom en mycket stor del av det förvaltade kapitalet består av kollektivavtalsgrundad tjänstepension har kollektivavtalsparternas agerande en stor betydelse för omfattningen av flytträtt.

Det finns en avsevärd skillnad mellan försäkringsföretagen när det gäller omfattningen av flytträtten. För vissa företag omfattas allt förvalt pensionskapital, medan omfattningen för andra understiger 10 procent av kapitalet.

När det gäller den volym som har flyttats under perioden 2008–2010 så motsvarar den cirka 4 procent av flyttbart kapital. Den största delen som har flyttats – cirka 80 procent – avser tjänstepensionskapital.

Uttag av flyttkostnader

Flertalet försäkringsföretag täcker sina kostnader vid en flytt med att ta ut avgifter. Dessa varierar mellan olika produktområden och för vissa områden tas inte ut någon flyttavgift. Flyttavgifterna kan vara fasta, i vissa fall med en fastlagd minimiavgift, eller rörliga relaterade till pensionskapitalets storlek. Endast ett fåtal företag tar ut rörliga avgifter för att täcka kostnaderna för att hantera en flytt. Bland dem finns dock företag som tar ut både fasta och rörliga avgifter. I vissa fall tillämpas nedtrappning i uttaget av avgifter, t.ex. under de första fem åren. Det kan konstateras att vissa försäkringsföretag som har en omfattande flytträtt samtidigt har valt att ta ut höga avgifter vid flytt, vilket i praktiken kan utgöra ett hinder för att flytta.

Generellt kan sägas att kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar där man har avtalat om flytträtt har en lägre kostnadsnivå jämfört med övriga områden. Att en del av hanteringen sköts av valcentralerna innebär en viss minskning av hanteringskostnaden för försäkringsföretagen. Valcentralernas kostnader för att hantera flytt av pensionskapital ska finansieras av den premieavgift som de tar ut. De tar inte ut någon särskild flyttavgift.

Föreslaget om en lagstadgad flytträtt för individuell livförsäkring

Ett viktigt bidrag för att uppnå ett gott konsumentskydd är konsumenternas möjlighet att agera. Genom att utvärdera olika produkter och erbjudanden, ställa krav på kvalitet och, om försäkringsföretaget inte handlar i enlighet med deras önskemål och preferenser, ha rätt att ta sitt sparkapital och gå till ett annat försäkringsföretag, kan konsumenterna själva ge försäkringsföretagen incita-

ment att agera utifrån kundernas bästa. Trycket på företagen som konsumenterna själva kan utöva bidrar därmed till att öka handlingsfriheten och stärka deras ställning på marknaden. En flytträtt för kunderna har således en disciplinerande effekt på försäkringsföretagen.

Utvecklingen på försäkringsmarknaden har inneburit en allt större valfrihet för individen – en valfrihet som har inneburit att individen tar en allt högre risk i pensionssparandet. Ett exempel på detta är utvecklingen på tjänstepensionsområdet där premiebestämda lösningar ersätter förmånsbestämda pensioner och där individen bär den finansiella risken för sparandet. Utvecklingen mot sparande i fondförsäkring innebär också att individen måste kunna hantera en större finansiell risk. Med en ökad valfrihet måste vikten av välinformerade konsumenter betonas. Felaktiga val kan innebära att pensionsförmåner utarmas och att individen får en otillräcklig pension. I förlängningen har detta också en samhällspåverkan, då samhället kan tvingas att ta ansvar för de individer som inte klarar sin försörjning. En förutsättning för att konsumentintresset i flytträtt ska sammanfalla med samhällsintresset på området är att den information som individen grundar sina val på är tillräcklig och rättvisande. Informationen ska förenkla den jämförelse som individen själv behöver göra i samband med en flytt. Konsumentintresset av flytträtt sammanfaller således med ett samhällsintresse, under förutsättning att individen gör välgrundade val i kombination med att det finns en tillsyn av hur flytträtten utvecklas och hanteras av försäkringsföretag och rådgivare.

Mot bakgrund av vad som nu sagts föreslår utredningen när det gäller *individuella livförsäkringar som inte är tjänstepensionsförsäkringar (privata försäkringar)* att dessa även fortsättningsvis ska omfattas av lagstadgad flytträtt. För att underlätta för försäkringstagaren att sammanföra sina privata pensionsförsäkringar förtydligas skatteflyttsbestämmelsen i IL så att det ska vara möjligt att i ett sammanhang kunna flytta två eller flera pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande sådan försäkring. Detta är angeläget främst för att individen ska kunna få en bättre överblick över sitt totala försäkringssparande, men även för att den totala kostnaden för sparandet ska minska eftersom det kan finnas fasta avgifter som belastar varje försäkring.

När det gäller individuella tjänstepensionsförsäkringar begränsas utredningens förslag om flytträtt till premiebestämda sådana. I en förmånsbestämd lösning bär arbetsgivaren en stor del av risken för

att försäkringsföretaget ska kunna uppfylla åtagandet. En flytträtt för den försäkrade skulle således innebära att annan än den riskbärande parten skulle ges en sådan rätt. I denna del innebär utredningens förslag en viss inskränkning från i dag.

Däremot utvidgas flytträtten av *individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar* för den försäkrade i viss utsträckning jämfört med i dag. Detta sker genom ändring av såväl civilrättsliga som skatterättsliga regler.

Den lagstadgade flytträtten utvidgas till överföring av premiebestämd tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit. I sådana situationer har den försäkrade rätt till överföring av pensionskapitalet till en ny mottagande försäkring som den försäkrade kan teckna. Föreslagna ändringar av skatteregleringen innebär att det överförda tjänstepensionskapitalet ska placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring. Nu nämnda regler innebär även att den försäkrade genom flytt har möjlighet att sammanföra pensionskapital från flera tjänstepensionsförsäkringar som har tecknats av olika arbetsgivare.

De skäl som redovisas ovan för en lagstadgad, framåtverkande flytträtt avseende privata försäkringar och premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar får anses vara gällande även för en *retroaktiv tillämpning*, dvs. reglerna tillämpas även på gällande försäkringar som har tecknats tidigare. Det finns emellertid restriktioner som begränsar möjligheterna att införa retroaktiva regler på förmögenhetsrättens område, bl.a. måste beaktas båda parternas intresse av att förutsättningarna för ingångna avtal inte rubbas. Mot den bakgrunden konstateras att en retroaktiv flytträtt som i sin omfattning och utformning tar hänsyn till såväl den flyttande försäkringstagaren som till kollektivet av försäkringstagare i avgivande och mottagande försäkringsföretag kan anses ligga i alla försäkringstagares intresse och att en flytträttsreglering som innehåller ett sådant neutralitetselement inte heller innebär att rättsskyddet för försäkringsföretaget rubbas. De regler om flyttvärde och flyttkostnader som föreslås får anses uppfylla dessa krav. Det finns således övervägande skäl för att föreslagna obligatoriska flytträttsregler för *privata pensionsförsäkringar* bör gälla retroaktivt.

När det gäller *premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar* måste reglerna om den obligatoriska flytträtten beakta att arbetsgivarens åtagande i pensionsutfästelsen ska kunna fullgöras. Det är visser-

ligen så att det är den försäkrade som bär risken för utfallet av pensionen och som därför enligt tidigare redovisade principer bör ha rätten att flytta värdet i försäkringen. Det torde dock strida mot såväl allmänna avtalsrättsliga principer som mot syftet bakom arbetsgivarägda tjänstepensionsförsäkringar att införa en lagstadgad flytträtt för den försäkrade så länge arbetsgivarens huvudsakliga åtagande enligt pensionsutfästelsen kvarstår. När däremot premiebetalningen upphört till följd av att den anställde slutat sin anställning eller när försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit bör flytträtten för den försäkrade gälla retroaktivt.

Nu föreslagna civilrättsliga och skatterättsliga regler är dock inte nog. En väl fungerande flytträtt förutsätter även väl avvägda näringsrättsliga regler om flyttvärde och flyttkostnader samt effektiva informationsregler.

Det föreslås därför att flyttvärdet av vad försäkringstagaren eller den försäkrade har rätt till enligt avtal (försäkringsfordran) ska bestämmas neutralt. I värdet på försäkringsfordran ska beaktas värdet av avtalade garantier och liknande utfästelser och hur dessa betalas och förbrukas. Vidare ska anspråk på överskott i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag beaktas enligt företagets överskottsregler som i sin tur ska utformas mot bakgrund av de principer företaget tillämpar i överskottshanteringen.

När det gäller avgifter vid överföring får dessa högst uppgå till belopp som motsvarar direkta kostnader för den administrativa hanteringen och de obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till försäkringen. Sistnämnd reglering är viktig för att motverka att avgifterna sätts så höga att den lagstadgade flytträtten sätts ur spel.

Som nämnts förutsätter en väl fungerande flytträtt effektiva informationsregler. Utredningen kan konstatera att det finns ett behov av att revidera reglerna om information i samband med en flytt för att uppnå en ökad standardisering av informationsinnehållet. Utredningen föreslår att detta bör uppnås genom att Finansinspektionen i föreskrifter och allmänna råd ålägger försäkringsföretagen att upprätta och till försäkringstagaren eller den försäkrade tillhandahålla särskilt utformade faktablad för flyttsituationen samt lämnar uppgifter om flyttvärde och flyttkostnader i de årliga värdebeskeden.

Föreslagen lagstadgad flytträtt för kollektivavtalsområdet

Av skäl som har anförts i föregående avsnitt har utredningen valt att helt undanta förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar från obligatoriska regler om flytträtt.

När det gäller frågan om kollektivavtalsgrundade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar bör omfattas av lagstadgade flytträttsregler har en avvägning gjorts mellan dessa försäkringars särart och de konsumentskyddsaspekter som finns. Det kan inledningsvis konstateras att lagstiftaren vid ett flertal tillfällen betonat arbetsmarknadens parter förhandlingsfrihet och att lagstiftningen varken ska störa de avtalslösningar som redan har uppnåtts eller hindra uppkomsten av avtalslösningar på andra områden. Det har således ansetts att avtalslösningar för många frågor på området är att föredra framför lagstiftning. Det kan därmed hävdas att lagstiftaren i många fall har ifrågasatt värdet av lagbestämmelser för frågor rörande förhållanden på arbetsmarknaden. Till resonemanget hör att denne visserligen identifierat behov av ett starkt och tydligt nationellt regelverk inom vilket arbetsmarknadens parter kan agera, men att dess betydelse har framhållits framför allt när det gäller att reglera områden där avtalslösningar inte har kunnat nås. Att parterna på tjänstepensionsområdet inom vissa avtalsområden har utvecklat modeller med flytträtt för den försäkrade talar emot införandet av en generell, lagstadgad flytträtt på kollektivavtalsområdet. Samtidigt visar avsaknaden av en likartad flytträtt inom samtliga avtalsområden på att det kan finnas behov av att lagstifta för att säkerställa att försäkringstagare har rätt till samma konsumentskydd oavsett vilket avtalsområde som man arbetar inom.

Utredningen anser det således vara svårt att motivera generella, bindande lagregler som skulle innebära en störning i de avtalslösningar som redan har uppnåtts på arbetsmarknaden. Visserligen finns ingen absolut regel som anger att retroaktiva regler inte får införas på området, men de aspekter som har lyfts fram såväl i lagstiftningen som i andra sammanhang bör ges en sådan vikt att det krävs särskilda skäl kopplat till att det finns ett samhällsintresse av att obligatoriska regler införs. Vid en sådan avvägning kan följande sägas.

Det kan å ena sidan hävdas att det finns ett stort konsumentintresse i att införa lagstadgad flytträtt för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar. Det kan även hävdas att det i sådana fall finns en koppling mellan konsumentintresset och ett samhälls-

intresse av att detta möjliggörs, och att olika former av konsument-skydd, såsom flytträtt, inte brukar begränsas till att omfatta anställda inom vissa avtalsområden, utan omfatta merparten av de berörda konsumenterna. Flytträtten har nämligen betydelse för individens möjlighet att anpassa sitt försäkringssparande till de egna förutsättningarna även i de fall som pension har tjänats in inom flera olika avtalsområden. Detta gäller naturligtvis under förutsättning att individen är välinformerad och gör välgrundade val. Att flytträtt även kan ha en påverkan på produktutbudet är också positivt ur ett samhällsperspektiv.

Det kan å andra sidan hävdas att vissa av arbetsmarknadens parter inom några avtalsområden infört en flytträtt, om än begränsad till en upphandlad grupp av försäkringsföretag och produkter. Av kartläggningen framgår emellertid att en mycket stor andel av det förvaltade pensionskapitalet består av kollektivavtalad tjänstepension. Flytträttens omfattning påverkas därför i hög utsträckning av att det inom vissa kollektivavtalsområden finns en kollektivavtalad sådan rätt för premiebestämda pensioner. En sådan finns inom avtalspension SAF-LO och ITP-planen. De andra två stora avtalsområdena – kommun och landsting (KAP-KL) samt det statliga området (PA 03) – saknar däremot flytträtt. Inom KAP-KL kommer kollektivavtalad flytträtt att införas från år 2014.

Mot sistnämnd bakgrund kan det inte anses finnas ett tillräckligt starkt behov av att införa en generell, lagstadgad flytträtt för kollektivavtalade premiebestämda tjänstepensionslösningar. Det får anses särskilt svårt att motivera bindande lagregler som skulle innebära alltför stora ingrepp i de avtalslösningar som redan har uppnåtts på arbetsmarknaden.

Framåtverkande regler om flytträtt skulle däremot inte på samma sätt störa redan uppnådda avtalslösningar. Det kan hävdas att samhällsintresset av att möjliggöra en omfångsrik rätt till flytt av försäkringssparande är så stort att kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsförsäkringar bör omfattas av någon form av framåtverkande flytträttsregler. Utredningen har stannat för att föreslå semidispositiva, framåtverkande regler om flytträtt för premiebestämda premiedragande kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar. Det innebär i praktiken att kollektivavtalsparterna ges möjlighet att genom bestämmelser i kollektivavtal avstå från att låta lagregler om flytträtt gälla för avtalsområdet, alternativt utforma en annan form av flytträtt än den som läggs fast i lagstiftningen.

En sådan reglering tvingar fram förhandlingar om flytträttsfrågan mellan arbetstagar- och arbetsgivarsidan på respektive avtalsområde. I det fall parterna skulle vilja avvika från lagreglerna skulle det därmed tydligt framgå i kollektivavtalet att avsteg görs, och hur. Detta kan med tiden tänkas bidra till en utveckling på området. De näringsrättsliga regler som är aktuella i detta sammanhang är bestämmelser om flyttvärde och flyttkostnader samt att de närmare villkoren för överföringen ska framgå av avtalet och att avgivande försäkringsföretag så snart som möjligt ska överföra värdet och de uppgifter om försäkringen som behövs till det mottagande försäkringsföretaget.

På skäl som anförts ovan har utredningen funnit att det inte föreligger tillräckliga konsumentskyddsskäl för att föreslå en generell lagstadgad flytträtt för kollektivavtalade premiebestämda tjänstepensionslösningar. Frågan är då om det är motiverat att införa en mer begränsad sådan flytträtt inom det området.

Mer allmänt kan sägas att frågan om flytträtt för kollektivavtalade tjänstepensioner berör många svenskar och är därmed av ett stort samhällsintresse, särskilt när man beaktar att den ökade rörligheten på arbetsmarknaden och behovet av en rörlig pensionsålder. Till skillnad från Sverige omfattas även tjänstepensionsområdet i många andra länder av det sociala trygghetssystemet. Den svenska modellen ger parterna på arbetsmarknaden en avsevärd handlingsfrihet att träffa överenskommelser, samtidigt som det medför ett betydande ansvar. I det sammanhanget bör särskilt uppmärksammas att en naturlig konsekvens av att kollektivavtalsparternas roll är att tillvarata det egna kollektivets intressen är att en övergripande flytträtt oberoende av kollektivavtalsområde saknas.

När det gäller premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen upphört till följd av att anställningen avslutats – förenklat uttryckt, fribrev – ställer detta till särskilda problem. I vissa planer har inträdesåldern för ålderspensionsdelen sänkts – något som innebär att fler yngre arbetstagare berörs. De yngre och medelålders arbetstagarna är rörligare i dag än tidigare. När det gäller fribrev får denna utveckling till följd att dessa ökar i omfattning och att allt fler arbetstagare har sin tjänstepension spridd inom flera kollektivavtalsområden. Att kunna flytta ihop pensionskapital som ligger inom flera sådana områden är redan i dag en viktig fråga för dessa försäkrade. Den kommer dock sannolikt att ytterligare öka i betydelse eftersom det finns en trend bland yngre arbetstagare att arbeta kortare perioder hos olika arbetsgivare, i många

fall verksamma inom skilda kollektivavtalsområden. Detta är en fråga av stor vikt eftersom andelen fribrev redan i dag utgör en avsevärd del av antalet tecknade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar.

Att ha fribrev i olika försäkringsföretag kan innebära högre kostnader i form av fasta kostnader än om dessa fanns samlade i en försäkring. I dessa situationer är det därför av särskild vikt att den försäkrade får möjlighet att påverka placeringen av pensionskapitalet på ett för individen optimalt sätt.

Som nämnts bör det vid en analys av om det är motiverat att införa lagstadgade flytträttsregler på tjänstepensionsområdet göras en avvägning mellan kollektivavtalade försäkringars särart och behovet av konsumentskydd. I det sammanhanget bör beaktas hur stark koppling försäkringsavtalet har till pensionsutfästelsen enligt kollektivavtalet, dvs. i vilken utsträckning arbetsgivaren bär ansvar för pensionsförmånerna. En svag koppling ökar utrymmet för tvingande lagstiftning.

När det gäller fribrev har arbetsgivaren i huvudsak fullgjort sitt åtagande enligt pensionsutfästelsen. Vissa regler i kollektivavtal om uttag och försäkringsform gäller dock alljämt. I sammanhanget bör även beaktas att den försäkrade regelmässigt och även fortsättningsvis tar all risk för pensionens storlek, något som dock balanseras av kollektivt framförhandlade lösningar som gynnar arbetstagarkollektivet.

Mot denna bakgrund finns det anledning att se även en begränsad lagstadgad flytträtt för kollektivavtalade premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar ur två helt skilda perspektiv.

En flytträtt kan ur ett *konsumentperspektiv* motiveras av att den försäkrade – vare sig han eller hon valt att byta arbetsgivare inom kollektivavtalsområdet eller inleda en ny anställning hos en arbetsgivare utanför detta område – bör få möjlighet att flytta sitt pensionskapital efter att anställningen och premiebetalningen har upphört (fribrev). Utredningen anser – av skäl som anförs ovan – att det är av särskild vikt att den försäkrade i dessa situationer får möjlighet att påverka placeringen av pensionskapitalet och samla detta på bästa möjliga sätt. Av vikt är att han eller hon även kan planera och anpassa sin pensionslösning inför utbetalningen av pensionen. Den svaga kopplingen mellan pensionsutfästelsen och försäkringsavtalet möjliggör införandet av en framåtverkande – men även en retroaktiv – flytträttsregel i dessa fall. En sådan regel motiveras utifrån behovet av att säkerställa ett gott konsument-

skydd som är oberoende av vilket avtalsområde som man är eller har varit anställd inom och är därmed kopplat till det stora samhällsintresse som får anses finnas för att införa en lagstadgad flytträtt för fribrev. Detta förutsätter att de av utredningen föreslagna utvidgade informationsreglerna införs så att den försäkrade kan fatta välgrundade beslut.

Förslaget kan sägas balansera individens intresse mot kollektivets – eller snarare ett samhällsintresse mot specifika kollektiva intressen. En sådan begränsad lagstadgad flytträtt som nu är aktuell torde inte heller i någon märkbar omfattning försämra förutsättningarna för att även fortsättningsvis förhandla fram gynnsamma kollektiva lösningar. Det bör dock uppmärksammas att det här är fråga om förslag på tvingande lagstiftning som får till följd att vissa bestämmelser som är huvudalternativ enligt kollektivavtal och som reglerar styrning av utbetalning av pension och försäkringsform inte längre blir gällande när det gäller dessa fribrev.

Utredningen föreslår som nämnts i sammanhanget ändringar i skattelagstiftningen för att säkerställa att inte några onödiga hinder för flytt ställs upp.

Sett ur *arbetsgivarens* eller snarare *kollektivavtalsparternas intresse* kan en rätt att flytta ett fribrev utanför en upphandlad krets av försäkringsföretag eller från ett valt försäkringsföretag till ett icke-valbart sådant undergräva möjligheten att skapa bra förutsättningar för en god tjänstepensionslösning. En sådan rätt kan nämligen medföra att individen gör ett mindre lämpligt val, dvs. väljer att flytta sitt pensionskapital till dyrare eller på annat sätt avvikande lösningar, vilket kan leda till sämre pension. Genom att kollektivavtalsparterna har fått friheten att utforma hur tjänstepensionerna kan utformas, i stället för att det regleras i lag, motsvaras denna frihet av ett ansvar att säkerställa informationen om de valda tjänstepensionslösningarna. Den valfrihet som parterna har varit drivande till att införa förutsätter att individen har rätt förutsättningar för att välja. Valfrihet, inklusive flytträtt, är alltså något som parterna själva redan har ett ansvar för att hantera. Med detta i åtanke kan denna kategori tjänstepensionsavtal även sättas in i ett större sammanhang, nämligen som en del av det grundläggande pensionsskyddet.

Skulle inte utredningens förslag genomföras i denna del kvarstår dock problemet. Alternativet till utredningens förslag i denna del är att kollektivavtalsparterna inför en övergripande flytträtt för fribrev, oberoende av kollektivavtalsområde, med tillräckliga krav på

information om vad en flytt kan innebära för individen. Även en sådan lösning möjliggörs genom de ändringar i skattelagstiftningen som nu föreslås av utredningen.

15 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

15.1 Övergångsfrågor om överskottshantering och anknutna förslag

15.1.1 Allmänt

Förslag och bedömning: De förslagna bestämmelserna om överskottshantering samt övergång till vinstutdelning och jämförbara företagsändringar ska träda i kraft den 1 juli 2014. Reglerna bör sättas ikraft då för att möjliggöra förberedelser till nya överskottsregler genom ändringar av bl.a. bolagsordning eller stadgar. Sådana ändringar ska börja tillämpas från och med den 1 januari 2015. Förslagen om förbättrad insyn och inflytande för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i hybridbolag ska träda ikraft och börja tillämpas samtidigt som föreslagna bestämmelser om överskottshantering.

Skälen för förslaget och bedömningen: Huvudförslaget kräver en anpassningstid för försäkringsföretag och myndigheter om åtminstone ett år. Det förutsätter ändringar i livförsäkringsföretagens avtal och bolagsordningar eller stadgar. Det senare kräver godkännande av Finansinspektionen och registreringsåtgärder. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna ska börja tillämpas först från och med den 1 januari 2015.

Reglerna bör dock sättas ikraft ett halvår innan de ska börja tillämpas. Skälet för detta är att möjliggöra förberedelser genom ändringar av bolagsordning eller stadgar som kan börja tillämpas från och med nästföljande räkenskapsår. Dessa är en grund för kompletterande regler i överskottsriktlinjer som bör kunna tas fram under år 2014 för att börja tillämpas tillsammans med reglerna

i den nya bolagsordningen eller stadgarna från och med den 1 januari 2015. Även övriga föreslagna ändringar om anpassningar av försäkringsavtal, m.m. har ett sådant samband med tillämpningen av nya överskottsregler eller med varandra att även sådana bestämmelser ska börja tillämpas från och med sistnämnda dag. Fram till dess bör företaget tillämpa äldre bestämmelser om överskottshanteringen.

Enligt vår mening bör företag ges möjligheter att samordna ändringarna med nya solvens- och redovisningsregler. De nämnda regelsystemen bör helst kunna få förberedas och införas samtidigt i ett företag, eftersom reglerna kan påverka varandra och vårt förslag till överskottsregler har beaktat solvens II-förslagen och nya redovisningsregler för försäkringsavtal. Det finns emellertid enligt vår bedömning ingenting som hindrar att utredningens huvudförslag genomförs före solvens II-reglerna. Vårt förslag är i princip inte heller beroende av vilka solvens- och redovisningsregler som gäller för företaget, utan kan genomföras även med nuvarande solvens- och redovisningsreglering.

Utredningen föreslår också en rad åtgärder för en förbättrad insyn och inflytande för försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i hybridbolag (se avsnitt 7). Förslagen där är en del av ett större paket som syftar till ett förbättrat skydd för anspråk på överskott i form av riskkapital för försäkringstagare och försäkrade i hybridbolag. Förslagen i avsnitt 7 kräver dessutom utveckling av rutiner för att kalla och underrätta nämnda personer samt inte minst olika förberedelser för att hålla stämmor där försäkringstagare ska ha möjligheter att närvara. Bestämmelserna är också samordnade lagtekniskt. Mot denna bakgrund bör dessa förslag träda ikraft och börja tillämpas samtidigt som föreslagna bestämmelser om överskottshantering.

Även förslaget om införande av överskottshantering enligt FL för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst (optionen) kräver en anpassningstid om åtminstone ett år. Även i detta fall bör ändringar i solvensreglerna helst kunna förberedas och införas samtidigt i ett företag, eftersom reglerna kan påverka varandra. En överskottshantering enligt optionen är inte beroende av vilka solvens- och redovisningsregler som gäller för företaget, om inte företagens överskottshantering i det enskilda företaget villkoras av tillämpade solvensregler eller redovisningsregler, t.ex. genom att fördelningen av överskott mellan försäkringstagarna är direkt kopplad till innehållet i vissa

redovisningsposter. Vårt förslag om optionen bör, på samma sätt som huvudförslaget, kunna införas även om inte nya solvensregler har införts. Slutsatsen blir att ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i denna del bör sammanfalla med ikraftträdandet av utredningens huvudförslag.

Ett hybridbolag kan övergå till en överskottshantering enligt huvudförslaget utan att ombildas till ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller livförsäkringsförening. Hybridbolag kan även ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag eller förening under 2013 eller 2014 och då tillämpa huvudförslaget i den nya företagsformen. Ett hybridbolags ombildning till ömsesidigt livförsäkringsbolag eller livförsäkringsförening bör även kunna inriktas direkt mot att tillämpa optionen och överskottsreglerna enligt FL efter ombildningen. Våra förslag hindrar inte heller ett ömsesidigt livförsäkringsbolag eller livförsäkringsförening att förbereda en övergång till optionen under år 2014 utan att först behöva tillämpa huvudförslaget. Vad som nu anförts bedöms alltså möjligt med de ikraftträdande- och övergångsregler som tidigare föreslagits. Vi finner inga bärande skäl för att förhindra detta eller ens förtydliga angivna förhållanden i övergångsreglerna.

15.1.2 Särskilt om övergångsregler till nya kapitalanskaffningsregler

Bedömning och förslag: Våra förslag till ändringar i reglerna om externt villkorat riskkapital kräver inga särskilda övergångsregler. Att företagens bolagsordningar är förenliga med nya bestämmelser om kapitalanskaffning kan bevakas av Finansinspektionen i samband med intagande av grundläggande överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna.

Utredningens förslag att möjliggöra ägarinsatser i ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar kräver inte heller några särskilda övergångsregler. Intagande och ändringar av regler om sådana insatser i bolagsordningen eller stadgarna ska godkännas av Finansinspektionen på samma sätt som andra motsvarande ändringar.

Skälen för bedömningen och förslaget: Utredningen har övervägt om våra förslag till nya bestämmelser för anskaffning av externt villkorat riskkapital kräver övergångsregler. Vi gör här följande bedömning.

Visserligen innebär våra förslag begränsningar av vilka former för upptagande av extern riskkapital ett företag får använda. Samtidigt slopas vissa begränsningar för tillgängliga finansieringsformer, så att dessa i en viss företagsform kan användas på i allt väsentligt samma sätt som de borttagna. För att ta ett exempel; om ett ömsesidigt försäkringsbolag skulle ha tagit emot ett vinstandelslån med rätt till vinst av resultatet upp till viss nivå, kan det ersättas av ett garantikapital där räntan bestäms till samma nivå, men där utbetalningarna av räntan är beroende av resultatet.

Mot bakgrund av detta anser utredningen att det inte behövs några övergångsbestämmelser till ändringar i kapitalanskaffningsreglerna. Detta innebär att parterna själva kommer att behöva ändra formen och villkoren för externa kapitalinsatser så att de är förenliga med en ny lagstiftning om tillåtna finansieringsformer.

I vissa fall kan bolagsordningen eller stadgarna behöva ändras för att anpassas till ny lagstiftning om externt villkorat riskkapital. En sådan ändring kan exempelvis gälla ersättande av villkor om vinstutdelning på garantikapital med regler om ränta. Att livförsäkringsföretags bolagsordning eller stadgar är förenliga med lag i detta avseende kan och bör bevakas av Finansinspektionen i samband med att företagets grundläggande överskottsregler tas in där och sänds in till inspektionen för godkännande (se utredningens förslag i föregående avsnitt). Det behövs därför ingen särskild bestämmelse om att bolagsordningen eller stadgarna inom viss tid ska ändras, så att det dessa överensstämmer med våra förslag om ändringar av olika finansieringsformer.

Utredningen har föreslagit att bolagsordningar och stadgar för hybridbolag, ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar alltid ska ange om företaget inte får dela ut vinst respektive får dela ut vinst, vilket får omhändertas av Finansinspektionen i samband med ändringar av bolagsordningar och stadgar under år 2014. I det senare fallet, dvs. om företaget avser att dela ut vinst, får bolagsordningen endast godkännas och registreras om bestämmelserna i den nya lagstiftningen uppfylls. Företaget måste då bl.a. ta in ytterligare villkor i bolagsordningen eller stadgarna om ägar kapital. Sådana frågor behandlas dock inte här utan i avsnittet om en överskottshantering enligt FL (se avsnitt 5.5.) och en övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar (se avsnitt 5.5).

Enligt föreslagna övergångsbestämmelser ska de nya bestämmelser som vi föreslår visserligen inte tillämpas förrän den 1 januari

2015. De ska emellertid träda ikraft redan den 1 januari 2014. Detta innebär tillräckliga garantier för att inte nya finansieringsformer som är oförenliga med våra förslag ska nyemitteras under år 2014 utan att parterna beaktar de förändringar som ska börja tillämpas från och med den 1 januari 2015. Genom att i avtalen beakta såväl tillämpliga regler under år 2014 som kommande regler bör ett livförsäkringsföretags finansieringsbehov kunna tillgodoses väl även under övergångsåret. Utredningen ser alltså inte något behov av särskilda övergångsregler om detta.

15.2 Övergångsfrågor om flytträtt

Förslag: Bestämmelserna om flytträtt i FAL ska träda ikraft den 1 januari 2015. Äldre rätt ska dock gälla för äldre försäkringar, alltså försäkringar som har meddelats före ikraftträdandet, om de inte har förnyats därefter. Detta innebär bl.a. att den flytträtt som sedan den 1 juli 2007 gäller för individuella förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar även fortsättningsvis kommer att gälla för äldre försäkringar av denna art. Bestämmelserna ska gälla retroaktivt vid flytt av värdet av privata pensioner samt vid överföring av värdet i premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar – såväl individuella som kollektivavtalade – där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Bestämmelserna om flyttvärde och flyttavgifter i FRL ska gälla retroaktivt på flytt av värdet av äldre avtal om privata pensioner och äldre individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit. Dessa bestämmelser tillämpas även retroaktivt för äldre individuella förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar. Dessa ska gälla för kollektivavtalad premiebestämd tjänstepensionsförsäkring, där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Skälen för förslaget: Bestämmelserna om flytträtt i FAL ska träda ikraft den 1 januari 2015. Det är lämpligt att dessa regler träder ikraft samtidigt som de nya reglerna om överskottshantering. Detta eftersom de grunder som används för den löpande fördelningen av

överskott under avtalstiden även bör tillämpas vid bestämmandet av vilket värde som ska flyttas från det ömsesidigt verkande försäkringsföretaget. Det kommer även i övrigt att krävs en anpassningstid för försäkringsföretag och andra berörda aktörer när det gäller flytträttsförslaget.

Äldre rätt ska dock gälla för äldre försäkringar, alltså försäkringar som har meddelats före ikraftträdandet, om de inte har förnyats därefter. Detta innebär bl.a. att den flytträtt som sedan den 1 juli 2007 gäller för individuella förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar även fortsättningsvis kommer att gälla för äldre försäkringar av denna art. Bestämmelserna ska även gälla retroaktivt vid flytt av värdet av privata pensioner samt vid överföring av värdet i premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar – såväl individuella som kollektivavtalade – där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

Bestämmelserna om flyttvärde och flyttavgifter i FRL bör gälla retroaktivt för äldre individuella förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar. Dessa bestämmelser bör tillämpas retroaktivt även på flytt av värdet av äldre avtal om privata pensioner och äldre individuella premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit. Det är nämligen viktigt att det görs en enhetlig bedömning av flyttvärde och flyttavgifter vid tillämpningen av bestämmelserna om lagstadgad flytträtt. Bestämmelserna som reglerar detta i FRL bör således gälla retroaktivt för dessa försäkringar. Detsamma bör gälla för kollektivavtalad premiebestämd tjänstepensionsförsäkring, där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit.

16 Konsekvenser av förslagen

16.1 Allmänt om förslagets konsekvenser

16.1.1 Förslagen och deras inbördes beroenden

I enlighet med kommittédirektivet omfattar utredningens förslag följande fyra områden;

- en utvidgad lagstadgad flytträtt
- en förbättrad överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag
- en tydligare reglering av övergången till vinstutdelning (ombildning) i livförsäkringsföretag
- ökad insyn och inflytande för försäkringstagare i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag).

Utredningens förslag syftar till att förbättra förutsättningarna för försäkringsföretagen att hantera de intressekonflikter som förekommer inom livförsäkringsverksamhet så att konsumentskyddet för försäkringstagare och försäkrade förbättras. När ett försäkringsavtal tecknas medför det att man, inom vissa ramar, som kund delar och utjämnar risker med andra inom ett försäkringskollektiv. Försäkringsavtal kan sträcka sig över lång tid – ett pensionssparande kan vara i mer än femtio år – vilket även innebär att man kan utjämna risker över tiden. Det medför att olika intressen mellan försäkringstagare kan behöva balanseras av företaget. En annan form av intressekonflikt är den som kan uppstå mellan ägaren till ett hybridbolag och dess försäkringstagare, som står för företagets riskkapital. Det kan också finnas risk, framförallt inom ömsesidigt verkande företag, att ledande befattningshavare sätter sina egna intressen före försäkringstagarnas bästa (risken för tjänstemannastyre). Utredningens förslag kan därför ses som verktyg för

att hantera dessa intressekonflikter och därmed stärka försäkringstagarnas ställning samtidigt som företagen kan upprätthålla en effektiv företagsstyrning.

Det finns beroenden och länkar mellan utredningens fyra områden. Det innebär att konsekvensanalysen måste hantera såväl konsekvenser inom varje delområde som den sammanvägda effekten av utredningens förslag. Utredningen lämnar en mängd detaljförslag inom de fyra områdena, alltifrån regler för försäkringsavtal till bestämmelser för årsredovisningen. Nämnda aspekter innebär inte bara att det är svårt att beloppsmässigt kvantifiera de samlade konsekvenserna av våra förslag för olika företag. De konsekvenser som utredningen identifierar inom varje område blir dessutom beroende av om och hur övriga förslag genomförs. Framför allt är förslagen om överskottshanteringen och hur väl de nya överskottsreglerna i FRL införlivas i praktiken av grundläggande betydelse för övriga förslag.

Utredningens bedömning att förslagen om utökad insyn och inflytande för försäkringstagarna i hybridbolag förstärker försäkringstagarnas skydd är exempelvis beroende av ett genomförande av förslaget om överskottshantering som tydliggör hur dessa hybridbolag ska skilja mellan försäkringsfordringar och anspråk på överskott. För att en ökad insyn och inflytande ska vara något värt är det nämligen väsentligt att försäkringstagarna kan förstå vilka beslut om överskott som berör dem.

Ett annat exempel är utredningens förslag till reglering av bestämmande av återköps- och flyttvärde. Det förutsätter exempelvis att livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska upprätta en ny form av riktlinjer för överskottshanteringen som ett komplement till regler om överskott i bolagsordningen eller stadgarna. För att riktlinjerna ska fylla sitt syfte vid beräkningen av återköps- och flyttvärde samt i övrigt ha bedömda fördelar för försäkringstagarna, krävs i sin tur att berörda företag och Finansinspektionen i sin tillsyn lägger stor vikt vid att företagets riktlinjer är aktuella och relevanta. I annat fall riskerar man att förslaget till nya riktlinjer blir en administrativ börda för företagen.

Utredningens förslag utgår från att Finansinspektionen och Konsumentverket kommer att ha tillräckliga resurser och väljer att prioritera tillsynen av det förstärkta försäkringstagarskyddet som utredningens förslag innebär. Detta gäller både företagens överskottshantering och de avtalsvillkor som införs på grund av en utvidgad flytträtt, men även den nya information som ska lämnas.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till vår närmare analys av konsekvenserna på de fyra områdena gör utredningen först följande mer allmän samlad bedömning av våra förslag i konsekvenshänseende, därefter följer en mer grundlig genomgång av konsekvenserna.

16.1.2 Vilka försäkringar och försäkringsföretag som omfattas av förslagen

Utredningens förslag berör, mer eller mindre, 36 miljoner¹ livförsäkringsavtal där arbetsgivare eller privatpersoner är försäkringsstagare i Sverige. Under 2011 uppgick det samlade sparkapitalet i olika försäkringar till cirka 2 402 miljarder kronor. Det kan jämföras med privatpersoners inlåning till bank om 1 180 miljarder kronor. Förslagen omfattar såväl privata försäkringar som tjänstepensioner som meddelas av försäkringsföretag som regleras av FRL. En form av försäkringssparande är fond- eller depåförsäkringar där försäkringstagare har möjlighet att styra förvaltningen – sparandet i vinstutdelande fondförsäkringsbolag omfattade cirka 516 miljarder kronor. En annan form är traditionellt förvalttad försäkring, där spararen överlåter till försäkringsföretaget att sköta förvaltningen. Sparandet i denna form av försäkring uppgick år 2011 till cirka 1 638 miljarder kronor, vilket motsvarar 68 procent av marknaden. Närmare 2 miljoner personer sparade i en privat pensionsförsäkring under 2010. De flesta svenskar som arbetar omfattas också av avtal om tjänstepension, där en majoritet omfattas av kollektivavtalsgrundade försäkringar. Inom de fyra största avtalsområdena finns drygt 4 miljoner försäkrade.

En mindre del av det totala sparkapitalet, cirka 247 miljarder kronor, förvaltas av vinstutdelande livförsäkringsföretag med övrig livförsäkring. Det motsvarar cirka 10 procent av totalt förvaltad försäkringskapital. Våra förslag berör i vissa delar även sådana företag.

Det finns 36 livförsäkringsföretag på den svenska marknaden, varav 10 är fondförsäkringsföretag², 11 är vinstutdelande företag och 15 är ömsesidigt verkande företag. De kan ingå i en företagsgrupp, en försäkringsgrupp, t.ex. Skandiagruppen eller Folksamgruppen. Ibland ingår försäkringsgruppen i en bankkoncern, t.ex.

¹ Svensk Försäkring och valcentralerna har bistått utredningen med statistikuppgifter.

² Avser försäkringsföretag som tillhandahåller fondförvaltning.

SEB Trygg Liv-gruppen som ingår i SEB-koncernen. Sedan ett tiotal år är det möjligt att bedriva både traditionellt förvaltad försäkring och fondförsäkring i samma bolag, det gäller t.ex. AMF. Inom gruppen ömsesidigt verksamma företag finns ett fåtal hybridbolag som omfattar livförsäkringar med sparande; Gamla SEB Trygg Liv, LF Liv och AMF. Salus Ansvar är under avveckling och Skandia Liv är under ombildning från hybridbolag till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Bland de 36 företagen finns även några livförsäkringsföretag som endast förmedlar riskförsäkringar vilka skyddar mot olycksfall, sjukdom eller dödsfall. Även om sparprodukter saknas – vilket innebär att flytträtten inte är aktuell för dessa företag – finns överskott som samlas upp i en konsolideringsfond, i de fall som företaget är ett ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag. Utredningens förslag omfattar som nämnts i vissa avseenden även sådana livförsäkringsföretag.

16.1.3 Allmänt om konsekvenserna för försäkringsföretagen

Utredningens förslag om en utvidgad flytträtt berör flertalet av livförsäkringsföretagen, vilket påverkar dessa företags administration och kostnader avseende flytt av pensionskapital samt hantering av de intressekonflikter som kan uppstå. Huvudprincipen är att den som flyttar sitt pensionskapital ska betala företagets hanteringskostnader genom en flyttavgift som är anpassad att täcka dessa flyttkostnader. Förslagen innehåller alltså en finansieringsprincip som rätt hanterad leder till att varken företagen, eller kvarvarande kunder ska belastas av den utvidgade flytträtten, samtidigt som flyttavgifternas storlek begränsas. Utredningen bedömer att en utvidgad och mer likriktad flytträtt indirekt kan leda till en effektiviserad flytthantering och därmed lägre kostnader för att hantera flytt av pensionskapital samt att rådande affärsmodeller i vissa företag, avseende provisioner och andra former av försäljningsersättningar, kan påverkas.

Utredningens förslag om förbättrad överskottshantering berör ömsesidigt verkande försäkringsföretag, vilket är cirka en tredjedel av livförsäkringsföretagen. Överskotten i dessa företag uppgick år 2011 till 645 miljarder kronor vilket motsvarar cirka 25 procent av det totalt förvaltade försäkringskapitalet. Av dessa företag är som nämnts ett fåtal så kallade hybridbolag till vilka förslagen om för-

stärkt insyn och inflytande för försäkringstagare riktas. Förslagen om regler för övergång till vinstutdelning och andra verksamhetsförändringar som kan påverka överskottshanteringen är främst till för att skydda försäkringstagares och försäkrades intressen i ömsesidigt verkande företag med konsolideringsfond.

Livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst berörs av regler för utvidgad flytträtt och även till viss del av utredningens förslag om förbättrad överskottshantering. Det gäller bl.a. nya krav på detaljerade villkor i försäkringsavtal om villkorad återbäring, vilka berör såväl ömsesidigt verkande som vinstutdelande företag. För vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag får förslagen sammantaget enligt vår bedömning inga betydande konsekvenser.

16.1.4 Allmänt om konsekvenserna för försäkringstagarna³

Utredningen bedömer att våra förslag sammantaget förstärker konsumentskyddet för försäkringstagarna och för de försäkrade inom tjänstepension jämfört med i dag på ett sätt som motiverar företagens övergångskostnader och eventuella merkostnader därefter. Förslag om en utvidgad flytträtt är ett skydd för de försäkringstagare som inte vill ha kvar sitt pensionssparande hos det berörda företaget. Flytträtten stärker även förhandlingspositionen för de försäkringstagare som inte överväger att flytta. I ömsesidigt verkande företag uppnås det framför allt genom att förslagen innebär större krav på företagets styrelse och verkställande direktören att respektera försäkringstagarnas anspråk på överskott, förbättrad information och insyn om användningen av överskott, särskilt i hybridbolag, samt en mer oberoende kontroll och tillsyn av överskottsanvändningen. Därigenom förbättras även förutsättningarna för hanteringen av de olika intressekonflikter som finns inom livförsäkringsverksamhet.

Genom att våra förslag, förutom de som berör den utvidgade flytträtten, i huvudsak avser ömsesidigt verkande försäkringsföretag är det försäkringstagarna i dessa företag som kommer att få bekosta förändringarna, genom högre premier eller avgifter. Finansieringen kan även ske genom att företagets överskott övergångsvis minskar med kostnaderna för förändringarna. Den genomgående principen vad gäller förslag om vidgad flytträtt är att det är den flyttande som

³ Med försäkringstagare menas i vissa fall även försäkrade och andra ersättningsberättigade.

ska bära de hanteringskostnader som uppstår vid flytten, vilket ger företagen möjlighet att kompensera sig för de faktiska kostnader som uppstår. Det innebär alltså att finansieringskostnaderna bärs av dem vars rätt gynnas av de föreslagna reglerna. Här bör också beaktas att livförsäkringsavtal kan sträcka sig över lång tid. Det medför att övergångskostnader generellt har liten betydelse för det samlade utfallet i framtiden.

16.1.5 Allmänt om konsekvenserna för försäkringsmarknaden m.m.

Utredningen förslag om utökad flytträtt minskar inlåsningen av pensionskapitalet, förbättrar marknadsdisciplinen och likställer därmed försäkringsmarknaden i detta avseende med andra branscher. Nya regler för överskottshantering, som ger försäkringstagare och försäkrade bättre förutsättningar för att utvärdera och jämföra olika former av livförsäkringssparande, leder till en ökad konkurrens. Försäkringsföretagen kommer att behöva anpassa verksamhet och driftskostnader i takt med att marknaden förändras. Det är nödvändigt för ett kundorienterat företag att justera sina priser och villkor i takt med att marknaden utvecklas.

På den svenska försäkringsmarknaden är även andra aktörer än försäkringsföretag verksamma. Det är intermediärer som kan användas av försäkringsföretag och försäkringstagare. Gruppen omfattar försäkringsförmedlare, valcentraler och andra företag med olika tjänster att erbjuda, som att förvalta kapital eller att åta sig administrativa uppdrag för försäkringsföretagens räkning.

Under de närmaste åren kommer en omfattande regelutveckling inom försäkringsområdet att ske, det gäller nya EU-direktiv på solvens-, tjänstepensions- och försäkringsförmedlarområdet. Det finns även andra förändringar som kan få inverkan på försäkringsmarknaden, som utvecklingen av redovisningsreglerna och utökade krav på revision i finansiella företag. Utredningens förslag påverkar dessa aktörer i olika omfattning, vilket närmare beskrivs i ett senare avsnitt.

16.1.6 Allmänt om konsekvenserna för Finansinspektionen och övriga myndigheter

Det förstärkta konsumentskyddet för försäkringstagare och försäkrade som utredningens förslag innebär bygger på att Finansinspektionen och i förekommande fall Konsumentverket kan säkerställa en god tillsyn. Konsumenterna på det finansiella tjänstområdet har generellt en svag ställning genom det informationsövertag som de professionella aktörerna har, någonting som är särskilt tydligt när det gäller utredningens fyra områden. I utredningsdirektivet framhålls att det är en viktig konsumentskyddsfråga att försäkringstagarnas anspråk på överskott omfattas av särskilda skyddsregler. I tider av finansiell oro kan det finnas större risk än annars att överskott, som inte omfattas av solvens- och skuld-täckningsregler, hanteras på ett sätt som inte sammanfaller med försäkringstagarnas bästa. Detta gäller i den löpande hanteringen, men också vid flytt av pensionskapital eller beståndsöverlåtelse. Finansinspektionen har tidigare lyft fram att tillsynen av överskottshantering och kontributionsprincipen ska prioriteras. Förbättrad information är ett grundläggande inslag i utredningens förslag och det är viktigt att kraven på information efterlevs. Tillsynen av det finansiella området är sedan länge delad mellan Finansinspektionen och Konsumentverket och utredningens förslag till nya regler kan ha inverkan på hur man samverkar i tillsynen i framtiden.

16.1.7 Sammanfattning av förslagets ekonomiska konsekvenser

Allmänt om finansieringen av utredningens förslag

Utredningens förslag om flytträtt omfattar alla livförsäkringsföretag, medan förslag om ny överskottsreglering framförallt berör de ömsesidigt verkande livförsäkringsföretagen. I ömsesidigt verkande försäkringsföretag är det försäkringstagare och försäkrade som drar nytta av förslagen och som kommer att finansiera de kostnader som uppstår till följd av dem. Även när det gäller de hanteringskostnader som uppstår vid flytt av pensionskapital är principen att de kunder som väljer att flytta ska stå för dessa kostnader. Förslag som berör företagsstyrning och förstärkt försäkringstagarinflytande har inte samma omfattning och får inte heller

samma betydelse för kostnaderna för branschen. Regler för övergång till vinstutdelande verksamhet medför endast kostnader för de företag som är aktuella för sådana verksamhetsförändringar och de kostnader som förslagen medför bör ses i det sammanhanget.

Kostnader för att förbättra konsumentskyddet och minska risken för att försäkringstagare och försäkrade går miste om värden

De kostnader som beräknas uppstå till följd utredningens förslag motiveras av behovet av ett förstärkt försäkringstagarskydd. Det kan konstateras att det i stor utsträckning är de försäkringstagare och försäkrade som gynnas av förslagen som också finansierar kostnaderna. Denna kostnadsökning ska vägas mot risken att försäkringstagare och försäkrades går miste om värden, vid flytt eller om företagen hanterar försäkringstagarnas anspråk på överskott på ett otillbörligt sätt. Det kan vara fråga om betydande belopp både för den enskilda försäkringstagaren, t.ex. vid en flytt då försäkringskapitalet i många fall kan bestå till mer än hälften av anspråk på överskott. Utredningen gör bedömningen att de rent administrativa kostnadernas andel av de totala kostnaderna till följd av de föreslagna reglerna är små. Det som betraktas som administrativa kostnader i andra sammanhang är i försäkringsverksamhet en del av kärnverksamheten, det gäller t.ex. försäkringsadministration.

Hur stora kostnader kan det röra sig om?

Utredningen ser svårigheter med att bedöma hur stora kostnader förslagen sammantaget kommer att leda till. Kostnaderna kan variera betydligt mellan olika försäkringsföretag, bl.a. beroende på:

- vilka olika slag av försäkringar som meddelas
- om företaget redan har en mer utvecklad överskottshantering
- om företaget sedan tidigare har fri flytträtt för sina försäkringstagare eller inte

För större företag skulle en initial kostnad på någon eller några miljoner, särskilt i de fall dessa kostnader kan fördelas på väldigt många kunder, inte innebära någon större påfrestning, medan det för ett mindre företag och dess försäkringstagare kan bli mer kännbart. När det gäller flytträtten införs dock lagregler som begränsar hur stora flyttkostnaderna kan bli för den enskilde försäkrings-

tagaren eller försäkrade. Samtidigt syftar förslagen till att stärka försäkringstagarskyddet och behovet av konsumentskydd är lika stort oavsett om man är försäkringstagare i ett större eller ett mindre företag. Det är anledningen till att utredningen inte föreslår några lättnader för mindre försäkringsföretag.

Även efter övergången medför utredningens förslag vissa merkostnader för dessa företag jämfört med i dag, bl.a. för att löpande hantera nya överskottsregler, lämna mer information om överskotten och dess användning, hantera nya slag av flytträttsärenden samt bereda försäkringstagare tillträda till stämman. Sådana merkostnader bedöms sammantaget som om inte försumbara, så i varje fall inte väsentliga.

För att försöka bedöma storleken på kostnaderna kan man använda följande modell där man gör olika antaganden:

- att flytträttsreglerna som berör samtliga livförsäkringsföretag med sparprodukter (36 företag) i genomsnitt skulle medföra kostnader om cirka 2–5 miljoner kronor i övergångskostnader för dessa bolag
- att regler om överskottshantering för ömsesidigt verkande företag med sparprodukter (8 företag) skulle medföra övergångskostnader med i genomsnitt 2–5 miljoner kronor för dessa företag

Utifrån dessa antaganden skulle de sammanlagda kostnaderna kunna ge en uppskattad kostnadsram om 88–220 miljoner kronor. Som tidigare nämnts kan kostnaderna skilja sig åt i olika företag. Det kan dels bero på att de omfattas i varierande grad, men även att vissa företag redan tillämpar liknande interna regler och har vissa rutiner för hantering på plats. Av detta skäl är det inte möjligt att säkert definiera storleken på de sammanlagda kostnaderna utan att direkt ha tillfrågat de berörda företagen. Ovanstående modell torde ändå kunna ge en möjlig indikation om hur stora kostnaderna kan bli.

Under år 2011 uppgick de sammanlagda driftskostnaderna för samtliga livförsäkringsbolag till cirka 12 miljarder kronor. Det innebär en genomsnittlig driftskostnad om cirka en halv procent av förvaltad kapital. Utredningen bedömning är att även vid en dubblering av de antagna kostnaderna enligt modellen ovan, kommer dessa inte att ha någon betydande effekt på de sammanlagda driftskostnaderna för försäkringsföretagen, varken i form av övergångskostnader eller över en längre tid.

16.2 Flytträtt – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag

Sammanfattande beskrivning av förslagen

Utredningen föreslår när det gäller den civilrättsliga lagstiftningen att flytträtt ska gälla för premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar – oavsett om de är individuella eller kollektivavtalade – och för privata pensioner. En flytträtt som avser en sådan kollektivavtalad tjänstepensionsförsäkring där premiebetalning pågår, gäller inte om kollektivavtal föreskriver något annat. Reglerna ska även gälla retroaktivt vid flytt av privata pensioner och premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit. I sistnämnda fall ska den försäkrade ha rätt att flytta – i övriga fall är det som tidigare försäkringstagarna som har denna rätt. I det sammanhanget förtydligas också att en flytt inte ska anses ha skett om byte av förvaltningsform vidtas inom ramen för försäkringsavtalet och om detta sker innan försäkringsfall har inträffat.

När det gäller skattelagstiftningen föreslår utredningen att en försäkringstagare i ett sammanhang ska kunna flytta hela värdet även av två eller flera olika pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande pensionsförsäkring, förutsatt att försäkringstagaren tecknar den mottagande pensionsförsäkringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad.

Det förtydligas vidare i skattelagstiftningen att med försäkringstagare avses den som tecknat försäkringen eller som vid överlåtelse av försäkring trätt i dennes ställe. Vid överföring av kapital från en tjänstepensionsförsäkring ska det överförda kapitalet placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring med en arbetsgivare som åtagit sig premiebetalningen eller med den försäkrade som försäkringstagare. Det förtydligas också att om utbetalning påbörjats från någon av försäkringarna så hindrar detta inte flytt, förutsatt att den försäkring som tecknas i samband med överföringen uppfyller villkoren om tidsfrister och utbetalning i IL.

Den utvidgade flytträtten

En önskad konsekvens av utredningens förslag är att fler försäkringstagare till privata pensionsförsäkringar och försäkrade avseende tjänstepension omfattas av rätten att flytta sitt pensionskapital och att inlåsnings effekter därmed begränsas. För premiebestämda försäkringar där den försäkrade bär risken är möjligheten att flytta en viktig skyddsmekanism som jämställer pensionssparande i detta avseende med sparande i kapitalförsäkring eller andra sparformer.

Att försäkringstagare och försäkrade kan visa sitt missnöje genom att ha möjlighet att lämna företaget kan också medföra att försäkringsföretagen väljer att prioritera bättre service och anpassar sina villkor för att inte riskera att kunderna blir missnöjda och flyttar. Pensionssparande löper ofta under en mycket lång tid och rätten att flytta ger möjlighet att byta från ett försäkringsföretag, som kan ha genomgått stora förändringar, och därför inte längre lever upp till de förväntningar som spararen har på avkastning och andra väsentliga villkor. Det ger också möjlighet att anpassa pensionssparandet till förändrade privatekonomiska förutsättningar.

En annan konsekvens av utredningens förslag är att flytträtten för försäkringstagare och försäkrade kan balansera företagets möjlighet att göra beståndsöverlåtelse till ett annat företag. Att såväl försäkringsföretag som försäkringstagare och försäkrade genom beståndsöverlåtelse respektive flytträtt har en möjlighet att komma ur gamla och mindre lönsamma avtal förbättrar konsumentskyddet och innebär att rollerna blir mer jämlika i detta avseende.

Konsekvenser för försäkringstagare och försäkrade av förslaget om att undanta förmånsbestämd försäkring från lagstadgad flytträtt

Vid förmånsbestämd försäkring är den anställde skyddad genom att arbetsgivaren fastställt pensionsförmånen i en pensionsutfästelse eller genom att förmånen framgår av ett kollektivavtal. Eftersom förmånen på detta sätt redan är fastställda innebär det att den försäkrade inte står någon risk för förvaltningen av pensionskapitalet. Samma princip gäller även för värdesäkring av utgående pensioner, om en sådan förmån formellt ingår i arbetsgivarens utfästelse om pension. Arbetsgivaren tryggar utfästelsen genom att teckna en tjänstepensionsförsäkring som är anpassad till pensionsutfästelsen. I detta fall är det arbetsgivaren som bär risken för hur pensions-

kapitalet utvecklas och utredningen menar att det är arbetsgivaren som har ett skyddsbehov, då denne behöver ha kontroll över pensionskapitalet (se avsnitt 9.5.1).

Skyddsbehovet kan avse såväl den enskilde arbetsgivaren som hela kollektivet av arbetsgivare i de fall där tidigare intjänad förmånsbestämd pension ska samordnas med pension som kommer att intjänas i framtiden, vilket exempelvis är fallet inom ITP-avtalet. En sådan ordning innebär att framtida arbetsgivares pensionskostnader påverkas av vilken förmån som sedan tidigare finns intjänad och vilket pensionskapital som redan är avsatt. I dessa fall är den enskilde arbetsgivaren att betrakta som en del av ett system, t.ex. ITP-kollektivet.

En konsekvens av undantaget för förmånsbestämd tjänstepensionsförsäkring när det gäller flytträtt är således att skyddsbehovet för arbetsgivarna säkerställs. Inom kollektivavtalad försäkring får det också till konsekvens att nuvarande funktionssätt inom systemet med förmånsbestämd pension bibehålls. Inom exempelvis ITP-avtalet är huvudprincipen att den sista arbetsgivaren bär kostnaden för att slutbetala ITP-förmånen och att dennes kostnader för att betala ITP-premier är beroende av tidigare intjänade fribrev. I särskilda fall kan s.k. premiemaximering förekomma. Den innebär att vissa delar av premien vid mycket höga premienivåer finansieras av kollektivet, vilket är ett skydd för såväl den anställde som för den sista arbetsgivaren. Det är alltså ett system som är beroende av att ett kollektiv av arbetsgivare tillsammans och över tid finansierar den utfästa pensionsförmånen. Om systemet skulle sättas ur funktion, genom att fribrev kunde flyttas och därmed riskerar att minska i värde, skulle det även kunna påverka pensionskostnaderna för äldre anställda vilket skulle kunna få effekter på löneutveckling och anställningsbarhet för dessa.

Det kan finnas intresse hos arbetsgivare att byta leverantör och flytta pensionskapital till ett annat försäkringsföretag. Att förmånsbestämda pensioner undantas från lagstadgad flytträtt innebär emellertid inte att möjligheten att flytta medel inom förmånsbestämd försäkring förbjuds på något sätt. Det är även i fortsättningen möjligt att införa frivillig flytträtt eller förhandla fram särskilda avtal för att möjliggöra flytt inom förmånsbestämd försäkring. Det finns också möjligheter att, med Finansinspektionens godkännande, överföra pensionskapital och förpliktelser avseende förmånsbestämd

försäkring genom en beståndsöverlåtelse⁴ mellan två försäkringsföretag.

16.2.1 Konsekvenser för försäkringstagare

Ekonomiska konsekvenser

De kostnader som kan uppstå vid en flytt måste vägas mot nyttan av att försäkringstagaren eller den försäkrade kan flytta sitt pensionskapital till en ny pensionsförsäkring. Det är viktigt att de avgifter som företagen kan ta ut inte blir så höga att de förhindrar flytträtt i praktiken. Samtidigt ska även de kvarvarande försäkringstagarnas intressen tillvaratas. Utredningens förslag bygger på utgångspunkten att försäkringsföretaget har möjlighet att ta ut flyttavgifter och andra eventuella kostnader vid flytt i den mån dessa avgifter framgår av försäkringsavtalet.

Utredningen har valt att dela upp de direkta hanteringskostnader som kan uppstå vid en flytt i flyttavgifter samt övriga kostnader eller avräkningar som kan påverka flyttvärdet (se även avsnitt 8.11). Flyttavgifter är administrativa kostnader som uppstår för företaget när det ska hantera en flytt in eller ut ur företaget. För ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag är det ytterst försäkringstagarna som bär alla kostnader i egenskap av riskkapitalägare. Huvudprincipen är att hanteringskostnader vid flytt ska bäras av de kunder som väljer att flytta så att inte kvarvarande försäkringstagare belastas. Det preciseras att avgifter vid flytt får bestämmas till högst de direkta kostnaderna för den administrativa hanteringen, beräknad för försäkringar av samma slag, och de obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till försäkringen. De indirekta kostnaderna ska däremot belasta försäkringstagarkollektivet och anses som en nödvändig kostnad för en flytträtt. Bolag som inte är ömsesidigt verkande kan välja att finansiera flyttkostnader på annat sätt vilket kan ha betydelse för försäkringstagarna i dessa bolag.

Enligt föreslagna regler får företaget vid flytt även ta ut avgifter som högst motsvarar de obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till försäkringen. Det kan avse provisionskostnader och

---

⁴ Exempelvis genomfördes en beståndsöverlåtelse 2007 avseende kollektivavtalad förmånsbestämd pension för vissa anställda hos SAS. Det möjliggjordes av en option i avtalet och innebar att cirka 7 mdkr överfördes från Alecta till Euroben.

andra anskaffningskostnader som uppstod när försäkringen tecknades och som ännu inte täckts av avgifterna som tagits ut för försäkringen. Utredningen har utifrån vad som framkommit vid kartläggningen av flytträtten uppfattat att det är relativt ovanligt att sådana specifika kostnader belastar den enskildes pensionskapital vid en flytt. Anledningen till detta är sannolikt att företagen har svårt att motivera sådana avdrag om man inte tydligt har upplyst kunden om denna typ av kostnader. En annan orsak till att det sällan förekommer kan vara att försäkringsföretag hittills valt att avstå från att erbjuda flytträtt för försäkringsbestånd där problemen med obetalda anskaffningskostnader är som störst (se även följande avsnitt om konsekvenser för försäkringsföretagen och försäkringsförmedlarna och andra rådgivare⁵).

Flytträtten ger kunder en möjlighet att sänka de framtida kostnader som är förenade med det befintliga försäkringsavtalet. Utredningen har erfarit att särskilt flytt av fondförsäkring kan leda till kraftigt sänkta kostnader. Vid en flytt av ett pensionskapital på cirka 1 miljon kronor, till en ny försäkring med lägre avgifter kan kostnadsminskningen innebära att man under den återstående avtalstiden kan sänka kostnaden med flera hundra tusen kronor. Det kan förutom sänkta förvaltningskostnader även finnas andra förbättringar i försäkringsvillkor, som kan ha betydelse för den som överväger att flytta.

Ingen ny hanteringskostnad för arbetsgivare som är försäkringstagare

Inom tjänstepensionsavtal är det vanligt att den försäkrade, enligt överenskommelse med arbetsgivaren, har fått rätt att göra vissa ändringar utan arbetsgivarens medgivande. Det kan t.ex. gälla hur kapitalet ska förvaltas eller att man har en avtalad rätt att flytta pensionskapitalet. En sådan ändringsrätt för de försäkrade avseende tjänstepensioner minskar administrationen för arbetsgivaren, då denne inte behöver underteckna och godkänna varje ändring som den försäkrade vill göra. Utredningen föreslår att den försäkrade ska ha lagstadgad rätt att flytta sitt pensionskapital i de fall som både anställningen och premiebetalningen har upphört. När båda

⁵ När det i texten endast står rådgivare inkluderas de aktörer som ägnar sig åt rådgivning och som har skyldighet att följa regler om förmedling och rådgivning, dvs. försäkringsförmedlare (vilket inkluderar bankanställda förmedlare) samt försäkringsföretagens egna anställda som arbetar med rådgivning och försäljning.

dessa rekvisit är uppfyllda och försäkringen därmed kan betraktas som ett fribrev, har arbetsgivaren inte längre något åtagande att betala premier enligt den pensionsutfästelse som ligger till grund för tjänstepensionsförsäkringen. I dessa fall uppstår ingen hanteringskostnad för de arbetsgivare som är försäkringstagare.

Flyttvärde – avräkningar vid flytt av pensionskapital

Bland avräkningar som kan förekomma finns marknadsvärdesjusteringar inom traditionellt förvaltd försäkring. Rätten att justera flyttvärdet är till för att skydda kvarvarande kunders anspråk på överskott. Utredningens förslag om överskottsreglering innebär förtydliganden av hur sådana anspråk på överskott ska hanteras vid en flytt. En konsekvens av överskottsregleringen är att försäkringstagaren får en mer utförlig information och därmed bättre möjligheter att bedöma vad det nuvarande avtalet har för värde för denne, samtidigt som skyddet för kvarvarande kunder stärks.

I de fall pensionsförsäkringen saknar eller har ett begränsat efterlevandeskydd och ger upphov till s.k. arvsvinster, har försäkringsföretagen med nuvarande lagstiftning möjlighet att göra avräkning för sådana värden eller på annat sätt hantera den intressekonflikt som kan finnas mellan den som flyttar och det kvarvarande kollektivet. Utredningen har efter övervägande valt att behålla nuvarande regel som föreskriver att den lagstadgade flytträtten i särskilda fall kan begränsas med hänsyn till försäkringens art. Det innebär att försäkringstagare som överväger att teckna en ny pensionsförsäkring eller flytta en sådan försäkring som saknar eller har ett begränsat efterlevandeskydd, behöver vara uppmärksam på vilken betydelse hantering av arvsvinster eller andra försäkringsrisker, som kan ingå i försäkringsavtalet, kan ha för dem.

Möjlighet att anpassa pensionsuttag till privatekonomiska förutsättningar och anställningsförhållanden

En annan form av ekonomisk konsekvens av flytträtten är att det kan ge ökade möjligheter att bestämma hur man vill ta ut sin pension. Om man väljer att gå ner i arbetstid före det att man fyller 65 år, eller kvarstår i arbete efter den tänkta pensionsdagen, kan det finnas behov av lägre pensionsutbetalningar under en period.

Möjligheten att flytta samman små pensionskapital i fribrev som sedan kan tas ut under exempelvis fem år, kan alltså vara en möjlighet att finansiera en delpension eller komplettera lönen för de som väljer att jobba deltid efter 65 år. Efter det att man har slutat förvärvsarbete helt kan det i stället finnas fördelar med livsvarig pension. Rätten att flytta pensionskapitalet till ett nytt avtal med andra villkor kan således förbättra förutsättningarna att anpassa pensionsutbetalningarna till de förutsättningar som gäller när man ska lämna arbetsmarknaden.

En annan aspekt är att man efter korta anställningar kan ha ett antal tjänstepensionsförsäkring, s.k. fribrev, med mycket små pensionskapital. Då en pensionsförsäkring måste betalas ut på minst fem år, det vill säga fördelas på 60 månadsutbetalningar, kan en månadsutbetalning från en sådan liten försäkring upplevas som försumbar. Om försäkringen är livsvarig – dvs. betalas ut under cirka 20 år – blir den effekten än mer märkbar. Genom att föra samman pensionskapital ökar månadsbeloppet samtidigt som man kan slippa kostnader som kan hänföra sig till att man tidigare hade flera avtal. En annan positiv konsekvens av att föra samman försäkringar är att det underlättar när man som pensionär ska ta ställning till hur inkomstskatten ska fördelas mellan olika pensionsförsäkringar.

Flytträttens konsekvenser för information och rådgivning

En konsekvens av utredningens förslag är att försäkringstagarna och de försäkrade får förbättrad information genom nya krav på att företagen i de årliga beskeden även ska redovisa flyttvärde samt de flyttavgifter och övriga kostnader som kan tas ut vid en eventuell flytt. Vid sparande i två pensionsförsäkringar med olika villkor vad gäller flytträtt, kan en ökad tydlighet vad gäller flyttinformation i värdebesked även ha betydelse för hur man väljer att fördela sitt sparande i fortsättningen. Om den ena försäkringen skulle sakna flytträtt, eller om flytträtten är förenad med högre kostnader, kan man välja att sluta spara i den försäkringen, om det inte finns andra fördelar som kan uppväga dessa nackdelar. Utredningens förslag innebär också att den som överväger att flytta får tillgång till särskilda faktablad där villkor för flytt kommer att framgå. När ett nytt försäkringsavtal tecknas ska det också där framgå vad som gäller avseende flytt.

Den som överväger att flytta har även rätt att få skriftliga ändringsofferter. Sådana offerter kan ligga till grund för att jämföra med andra alternativ än att flytta pensionskapitalet, som att avsluta sparandet och lägga försäkringen i fribrev samtidigt som man fortsätter sparandet hos ett annat företag. Det kan sedan jämföras med vad som händer om man även flyttar med sig pensionskapitalet till det nya avtalet. Dessa ändringsofferter, som beskriver väsentliga delar i försäkringsavtalet, t.ex. hur garantier påverkas, kan sedan jämföras med de offerter man får från de försäkringsföretag som man överväger att flytta till.

En konsekvens av flytträtten är att behov av rådgivning vid flytt ökar i takt med att det blir vanligare att flytta. Många pensions-sparare anser att olika överväganden som rör pensions-sparande är svårt. Det finns situationer när individuell rådgivning kan behövas, t.ex. beträffande hur man ska värdera befintliga garantier, överskott eller arvsvinster och hur olika typer av förvaltning av pensionskapitalet kan påverka utfallet av den framtida pensionen. Andra områden som kan ha betydelse vid en flytt är behovet av försäkrings-skydd relaterat till hälsotillståndet för den som överväger att flytta. Om det finns en ökad risk för sjukdom eller för tidig död, värderas premiebefrielseförsäkring och efterlevandeskydd högre. Det kan också finnas skäl att anpassa pensionsförsäkringen efter familje-juridiska förhållanden vilket kan ha betydelse vid en bodelning, pga. skilsmässa eller ett dödsfall.

Tillgång till tydlig information, och rådgivning i vissa fall, är en förutsättning för att försäkringstagaren eller den försäkrade ska kunna bedöma effekterna av en flytt av pensionskapitalet, vilket kan få betydande ekonomiska konsekvenser. För att skydda konsumenten vid en flytt är det viktigt att tillsynen över både informations-givning och rådgivning upprätthålls.

Flytträttens konsekvenser för förvaltningen av försäkringskapitalet

I utredningsdirektivet omnämns risken för att en utökad flytträtt kan påverka möjligheten till avkastning i traditionellt förvaltd försäkring, så att de försäkringstagare som inte väljer att flytta kan få en sämre tillväxt på sitt sparande. Det har i utredningen inte framkommit några tydliga fakta som kan bekräfta denna likviditets-risk, relaterat till de stora likviditetsflöden som livförsäkrings-

företag normalt har i form av premiebetalningar tillsammans med en stor andel likvida ränteplaceringar, se även avsnitt 16.2.2.

Övriga konsekvenser

Utredningen har inte identifierat några betydande problem eller konsekvenser för försäkringstagare avseende kön eller mångfald.⁶

16.2.2 Konsekvenser för företag

Vilka försäkringsföretag omfattas av utökad flytträtt

Samtliga livförsäkringsföretag som är etablerade i Sverige och som omfattas av svensk lagstiftning och som erbjuder sparande i privata pensionsförsäkringar eller tjänstepensionsförsäkringar, med undantag för förmånsbestämda pensionsförsäkringar, omfattas av utredningens förslag. Understödsföreningar är på väg att fasas ut och omfattas därför inte av utredningens förslag. Försäkringsföreningar omfattas av FRL och berörs därmed av utredningens förslag om flytträtt.

Ekonomiska konsekvenser

De hanteringskostnader som uppstår i samband med flytträtt för privata pensionsförsäkringar och individuella tjänstepensioner kan täckas genom de ordinarie avgifter företagen tar ut under avtals-tiden eller genom särskilda flyttavgifter, vilka finansieras av de försäkringstagare eller försäkrade som flyttar, enligt principen att kostnader för flytt ska bäras av de flyttande kunderna. I vinst-utdelande företag kan ägaren välja att finansiera flyttkostnader på annat sätt, vilket kan påverka företagets driftskostnadsresultat. Ägaren till företaget får då väga kostnader för att hantera utflyttande kapital mot de eventuella intäkter som inflyttande kapital kan innebära.

En ökad flyttbenägenhet och större flyttvolymmer kan samtidigt stimulera företagen till att utveckla mer effektiva metoder att

---

⁶ Utredningens uppdrag omfattar inte kravet på könsneutrala premier, vilket följer av EU-direktiv.

hantera flytt, vilket på sikt kan leda till lägre hanteringskostnader. Inom kollektivavtalsområdet finns valcentraler som hanterar administration av försäkringar och premier, vilket förenklar försäkringsföretagens hantering av tjänstepensioner och sänker deras kostnader. Valcentralernas verksamhet för att hantera dessa premiebestämda tjänstepensioner finansieras vanligen genom ett avdrag från den försäkrades premier och belastar alltså inte försäkringsföretagen. Det innebär att man inte tar ut någon särskild flyttavgift.

Nya regler för överskottshantering innebär att företag med konsolideringsfond behöver förtydliga vad som ska gälla för marknadsvärdesjustering vid en flytt ut av pensionskapital. Metoden används för att skydda kvarvarande försäkringstagare och försäkrade om det finns risk att företaget i ett känsligt läge töms på överskott på ett sätt som gör att dessa annars skulle drabbas.

Flytträttens påverkan på affärsmodeller som bygger på förskottsutbetalning av provisioner och ersättningar

En konsekvens av en utökad flytträtt är att den kan leda till förändring av rådande affärsmodeller som bygger på förskottsutbetalning av provisioner och andra ersättningar av betydande storlek till rådgivare och andra aktörer innan företaget haft möjlighet att täcka kostnaderna för dessa ersättningar. Då flytträtten minskar inlåsningsgraden av det förvaltade pensionskapitalet måste företaget säkerställa att man kan täcka dessa kostnader samt minskade intäkter på annat sätt. Ett sätt är att ta ut avgifter för oamorterade anskaffningskostnader. Det är emellertid svårt för företaget att motivera sådana avgifter om man inte redan vid avtalets tecknande tydligt informerade kunden om att företaget har rätt att belasta den enskilda försäkringstagaren med en sådan avgift. Det är sannolikt därför det i praktiken är mycket ovanligt med sådana särskilda avgifter som är kopplade till provisionskostnader. Däremot förekommer det att företag gör schablonmässiga rörliga avdrag, t.ex. 1 procent, från försäkringskapitalet, vilket kan tjäna samma syfte för företaget. Utredningens förslag begränsar företagets möjlighet att göra mycket stora avdrag om de inte kan motiveras med kostnader som är relaterade till den enskilda försäkringen.

Ett annat alternativ är att företagen vid en utökad lagstadgad flytträtt helt kommer att frångå eller starkt begränsar omfattningen

av den nuvarande modellen med förskottsutbetalning av ersättningar till rådgivare och rådgivningsföretag. En sådan förändring skulle kunna sänka försäkringsföretagens kostnader i början av försäkringsavtalstiden.

Inom kollektivavtalad premiebestämd försäkring förekommer i normalfallet inte provisioner från försäkringsföretagen till förmedlare och andra rådgivare. Å andra sidan är företagens intäkter betydligt lägre inom det området. I stället finansieras anskaffning och kundservice vanligen av de försäkrade genom de premieavgifter som valcentralen tar ut. Sådan finansiering med premieavgifter förekommer även hos vissa försäkringsförmedlare.

Flytträttens konsekvenser för företagens uppgift att förvalta försäkringskapitalet

Utredningen har, som nämnts ovan under konsekvenser för försäkringstagare, genom utredningsdirektivet blivit uppmärksammat på att en retroaktiv flytträtt skulle kunna leda till en sämre avkastning för vissa former av pensionssparande. Tanken är att om många försäkringstagare med traditionellt förvaltade pensionsförsäkringar avbryter sparandet i förtid och flyttar ut kapitalet, skulle det kunna påverka förvaltningen av de tillgångar som placeras för försäkringstagarnas räkning. Detta eftersom företaget skulle behöva hålla en högre andel likvida tillgångar eller att vissa tillgångar kan behöva säljas i förtid eller vid ett mindre gynnsamt tillfälle.

Utredningen har inte fått tydliga belägg för att så är fallet i praktiken. Slutsatsen är i stället att försäkringsföretag normalt har god tillgång till likviditet i form av de premieflöden som strömmar in till företaget, och att sådana likviditetsflöden kan användas för att hantera utflyttande kunder. Det förhållandet minskar högst påtagligt risken för att dessa företag behöver sälja av tillgångar vid fel tillfälle. Man ska även beakta att försäkringsföretag är specialiserade på uppgiften att matcha in- och utflöden och hålla de tillgångar som behövs för att hantera kommande utflöden. Denna typ av matchning är ett grundelement i försäkringsverksamhet.

Det finns även anledning att väga in att försäkringsföretagen utöver premieflöden och andra inflöden såsom hyresintäkter från fastighetsinnehav, har stor tillgång till likvida värdepapper, t.ex. i form av ränteplaceringar med kort löptid. Dessutom måste beaktas att försäkringsföretagen även har en viss tid till sitt förfogande för

att genomföra en flytt, vilket inverkar positivt på deras möjligheter att hantera och matcha flöden in och ut ur företaget. En konsekvens om man säljer av ränteplaceringar i förtid, i stället för att behålla löptiden ut, är dock att förutsägbarheten i företagets förvaltningsresultat på just dessa tillgångar kan minska.

Likviditetssituationen kan också påverkas av om premievolymer sjunker kraftigt i ett företag. Det kan inträffa om man fattar beslut om att avveckla verksamheten (s.k. run-off) eller när en allt större andel av kunderna har försäkringar som är under utbetalning, dvs. om företagets kunder är ett åldrande kollektiv. Det är emellertid situationer som måste hanteras av företagen av andra skäl och i dessa fall kan flytträtt eller beståndsöverlåtelser även ses som möjliga verktyg för att förändra situationen. Sammantaget är slutsatsen att likviditetsrisken kan hanteras under normala förhållanden utan några större negativa konsekvenser för försäkringsstagare och försäkrade.

Om ett försäkringsföretag skulle drabbas av flytt av mycket stora volymer (flyttanstormning) kan det leda till både administrativa och finansiella problem för företaget. I det sammanhanget är det viktigt att framhålla att utredningens förslag syftar till att skydda försäkringstagarnas tillgångar och intressen oavsett om företaget är finansiellt starkt eller har finansiella problem. I det senare fallet har flytträtten en konsumentskyddande funktion. Syftet med utredningens förslag är primärt att förstärka försäkringstagarskyddet, inte att skydda försäkringsföretagen vid hotande insolvens. Utredningens förslag om utökad lagstadgad flytträtt och förbättrad över-skottsreglering kan i stället leda till en preventiv effekt så att en företagsledning i framtiden avstår från att ta risker som kan få så svåra konsekvenser att de skulle kunna leda till en flyttanstormning. Utredningen föreslår därför ingen generell lagbestämmelse i FRL som ska skydda företaget mot flyttanstormningar utan hänvisar till att finns särskilda rörelse regler som aktualiseras i fall av finansiella svårigheter.

16.3 Överskottshantering – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag

Sammanfattande beskrivning av förslagen

Det förvaltade kapitalet hos ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag med sparförsäkringar uppgick till cirka 1 500 miljarder kronor år 2011, vilket utgör drygt 60 procent av det totalt förvaltade försäkringskapitalet om 2 402 miljarder kronor. De samlade överskotten i dessa företag uppgick år 2011 till cirka 645 miljarder kronor, vilket motsvarar 25 procent av det totalt förvaltade försäkringskapitalet. Överskotten samlas i dag upp i företagens konsolideringsfond och utgör alltså riskkapital som i första hand ska användas för att täcka förluster och underskott i verksamheten. Det kan användas för att finansiera investeringar om det är i försäkringstagarnas intresse och kan också gottskrivas försäkringstagare som återbäring om företaget fattar ett sådant beslut.

När det gäller överskott i svenska livförsäkringsföretag ger EU-rätten genom solvens II-direktivet även fortsättningsvis svenska livförsäkringsföretag möjlighet att samla överskott i en konsolideringsfond. För att inte svenska försäkringstagare ska ha ett sämre skydd än andra försäkringstagare inom EU förstärks konsumentskyddet genom utredningens förslag om överskottsreglering. Denna reglering får också betydelse vid flytt av pensionskapital med anspråk på överskott.

Den svenska modellen med att samla överskott i en konsolideringsfond innebär att cirka 25 procent av tillgångarna som tillhör försäkringstagarnas eller ska trygga de försäkrades pensioner, inte omfattas av konsumentskyddet i form av förmånsrätt (se även avsnitt 3.3). Anledningen till detta är att de inte ingår i försäkrings tekniska avsättningar och alltså inte omfattas av nu gällande skyddsregler avseende solvens och skuldtäckningstillgångar.

Utredningen har fått i uppdrag att analysera konsumentskyddsaspekterna i det nuvarande systemet med ofördelade medel i konsolideringsfonden. En konsekvens av utredningens förslag är att försäkringstagarna och de försäkrade i ömsesidigt verkande försäkringsföretag kommer att omfattas av ett fullgott konsumentskydd även för de delar som inte omfattas av förmånsrätt och Finansinspektionens tillsyn av solvens och skuldtäckning.

Utredningens förslag grundar sig på att överskott enligt FRL är tillgångar som inte belastas av vad försäkringstagare och andra har

rätt till enligt avtal eller av aktiekapitalet eller annat utifrån tillskjutet riskkapital. I begreppet överskott inryms förutom medel i konsolideringsfonden alltså även andra övervärden. Utredningen föreslår i sitt *huvudförslag* att ett försäkringskapital ska bestå av det kapital som ska säkerställa den försäkringsfordran som man har enligt försäkringsavtalet, inklusive garanterad och villkorad återbäring samt det kapital som motsvarar försäkringstagarnas eller de försäkrades rätt till anspråk på överskott och som omfattas av utredningens förslag till överskottsreglering. Utredningens förslag leder till en tydligare gränsdragning mellan vad som är försäkringsfordran, dvs. vilka tillgångar, värden, delresultat och kostnader som tillförs och belastar denna del respektive vad som är överskott vilket bär allmän rörelserisk och ska användas för att täcka förluster.

Utredningens förslag (se avsnitt 5.4) bygger på de föreslagna överskottsriktlinjer i kombination med en förbättrad tillsyn och får även som konsekvens en utökad informationsskyldighet om beslut som kan påverka företagets eller olika försäkringars överskott på ett väsentligt sätt. Utredningen föreslår att denna information ska kunna lämnas till försäkringsföretagare och andra intressenter på ett enklare och billigare sätt än vad som i dag gäller i samband med ombildning av hybridbolag till vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag.

Den av utredningen föreslagna *optionen* avser ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Den innebär att sådana företag kan gå över till en överskottshantering enligt FL där försäkringstagarnas ägarkapital tydliggörs som delägare- respektive medlemskapital. En överskottshantering enligt FL kan väljas utan att företaget måste ta in externt kapital – ett användande av optionen är dock obligatorisk om företaget avser att mera permanent ta in externt riskkapital, som medför rätt till vinstutdelning för investeraren, och innebär att man övergår till vinstutdelande verksamhet.

Förbättrad överskottshantering

En tydligare uppdelning av försäkringskapitalet i en försäkringsfordran respektive anspråk på överskott, leder till ett förbättrat skydd för försäkringstagare och försäkrade då företaget tydligare än hittills ska avgränsa vad som är försäkringsfordringar. Sådana

fordringar ger upphov till försäkringstekniska avsättningar och skyddas av nuvarande regler för solvens och skuldtäckning. Det innebär också att begreppet återbäring endast ska innefatta förmåner som ingår i försäkringsfordran, vilket kan ses som ett förtydligande av gällande rätt då försäkringsföretag inte får förespegla återbäring som saknar grund i försäkringsavtal.

Överskottsregleringen är också ett viktigt verktyg för styrelseledamöter och andra som har till uppgift att tillvara försäkringstagarnas och de försäkrades intressen. Regleringen förbättrar också Finansinspektionens förutsättningar att utöva tillsyn över att försäkringstagarnas intressen tillvaratas och att olovliga värdeöverföringar inte förekommer.

Det finns fördelar med traditionellt förvaltade försäkringar eller andra försäkringar som utställer någon form av garanti i kombination med att företaget utjämnar olika slag av risker över tid. Genom konsolideringsfondens bevarande och en förbättrad överskottshantering enligt principerna i dagens FRL kan traditionellt förvaltd försäkring leva vidare. Det är också en fördel för kunder som efterfrågar någon form av garanti avseende pensionssparande, för att bättre och säkrare kunna bedöma sin privatekonomiska situation som pensionär. Det gäller särskilt under utbetalningsperioden när jämna pensionsutbetalningar, som inte kan sjunka under en viss nivå, kan ha ett stort värde för den enskilde.

16.3.1 Konsekvenser för försäkringstagare m.fl.

Ekonomiska konsekvenser

I ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag är det försäkringstagare och försäkrade som omfattas av fördelarna med utredningens förslag om överskottsreglering. Samtidigt ska de finansiera de ökade kostnader som förslaget kan medföra för försäkringsföretagen, antingen genom höjda avgifter om den möjligheten finns eller genom att deras anspråk på överskottet minskar. I sammanhanget bör dock även beaktas att försäkringstagarnas och de försäkrades intressen över tiden kan gynnas av att företagsledningen får bättre verktyg i form av överskottsriktlinjer att hantera överskott och risker i verksamheten. Det är viktigt för den som sparar i ett ömsesidigt verkande försäkringsföretag att företagen kan balansera olika kundgruppers och försäkringskollektivs intressen. Om ett företag

exempelvis betalar ut för mycket överskott till de som nu är pensionärer riskerar det att missgynna dem som går i pension om några år. Förslaget förbättrar företagets kontroll av efterlevnaden av kontributionsprincipen som bygger på att överskott ska fördelas i enlighet med försäkringstagarens bidrag till överskotten, en princip som gäller om inget annat har avtalats eller följer av bolagsordning eller stadgar.

Det är också viktigt att försäkringstagare och försäkrade samt andra intressenter som bevakar försäkringsföretagen kan få ta del av företagets tillämpade principer för överskottshanteringen och få en ökad förståelse för hur över- respektive underskott kan påverka utvecklingen av försäkringskapitalet. Detta ställer krav på information vid tecknandet av försäkringen och på hur man informerar i årliga värdebesked. Detta är viktiga underlag när försäkringstagare och försäkrade planerar sin privatekonomi.

Försäkringstagarskyddet förstärks också genom en utökad skyldighet att underrätta försäkringstagare och försäkrade om beslut om väsentliga verksamhetsförändringar som kan beröra rätten till anspråk på överskott.

Sammanfattningsvis syftar förslagen till att öka försäkringstagares och försäkrades trygghet i att deras anspråk på överskott hanteras enligt kontributionsprincipen då företagets kontroll över överskottshanteringen förbättras samtidigt som Finansinspektionen får bättre verktyg för sin tillsyn.

Överskottsregleringens konsekvenser för information och rådgivning

Det finns behov av rådgivning både när traditionellt förvaltade försäkringar ska tecknas eller ändras. Det gäller t.ex. vid flytt av försäkringskapital där överskottssituationen behöver analyseras. Försäkringstagare eller försäkrade kan i en rådgivningssituation vara beroende av att rådgivare förstår och kan förmedla vilken betydelse företagets överskottshantering och nya överskottregler kan ha för försäkringstagare eller försäkrade. En konsekvens av utredningens förslag är att den ökade tydligheten kring överskottshanteringen kan underlätta för en försäkringstagare eller försäkrad när denne ska ta ställning till olika frågor i en rådgivningssituation – något som kan få stor betydelse för dennes ekonomiska situation.

Försäkringstagarskyddet förstärks också genom den utökade informationsskyldigheten som nämnts ovan. I en situation där för-

säkringstagaren eller den försäkrade bedömer att den föreslagna förändringen riskerar att leda till sämre förutsättningar för överskott i framtiden, ger sådan information en möjlighet att agera, t.ex. genom att återköpa en kapitalförsäkring eller flytta sitt pensionskapital, och därmed skydda sin privatekonomi.

16.3.2 Konsekvenser för försäkringsföretag

Vilka försäkringsföretag omfattas av huvudförslaget om ny överskottsreglering?

Alla ömsesidigt verkande försäkringsföretag som samlar överskottsmedel i en konsolideringsfond omfattas av nya riktlinjer för överskottshantering, vilket innebär att det i nuläget är ett femtontal företag som berörs. Föreslagna riktlinjer för överskottshantering omfattar inte återbäring eftersom en sådan är att anse som en försäkringsfordran. I vissa ömsesidigt verkande företag kan det förekomma villkorad återbäring, och även vinstutdelande företag med villkorad återbäring berörs av överskottsreglering till den del som gäller förtydliganden av vad som ingår i försäkringsfordran.

Vilka företag skulle kunna omfattas av optionen?

För de ömsesidigt bedriva försäkringsföretagen innebär optionen en ny möjlighet att säkerställa riskkapital. Användandet av optionen innebär att man övergår till vinstutdelande verksamhet, varför konsolideringsfonden inte får behållas. Det innebär att utredningens förslag om nya regler för överskottshantering, t.ex. riktlinjer för överskottshantering, inte berör de optionsföretagen som kan förekomma när lagstiftningen träder i kraft. I stället skyddas försäkringsfordringar enligt nuvarande regler om solvens och skuldtäckning, medan överskott i form av delägarkapital, i stället skyddas av regler för ägarskydd i föreningslagen.

Ekonomiska konsekvenser

Utredningen föreslår regler för överskottshantering i ömsesidigt verkande företag som har konsolideringsfond. Dessa företag måste som ett led i anpassningen till våra förslag anpassa sina försäkrings-

villkor och nuvarande riktlinjer samt sin försäkringstagarinformation till den föreslagna ordningen med förbättrade interna regler för hanteringen av överskott och underskott som är försäkringstagarnas riskkapital. Det innebär även ökade krav på att företagens utvärderare och kontrollerare hanteringen av överskott.

Konsekvenser av regler som avgränsar återbäring från överskottskapitalet

Förslaget gäller bl.a. detaljerade krav på villkor i försäkringsavtal om villkorad återbäring, vilket påverkar både vinstutdelande försäkringsföretag och ömsesidigt verkande företag i den mån de har sådan återbäring. Utredningen bedömer att dessa krav redan sedan tidigare gäller till följd av den allmänna rörelseregeln om god försäkringsstandard i kombination med förarbetsuttalanden om utformningen av villkor i försäkringsavtal om villkorad återbäring. Förslaget kan trots detta innebära att vissa företag med villkorad återbäring måste se över sina villkor om sådan återbäring så att de uppfyller kraven. Det får t.ex. till följd att villkor om villkorad återbäring inte längre kopplas till företagets redovisade resultat. Därmed begränsas möjligheten för ägaren att överföra en sådan allmän rörelserisk på försäkringstagare som dessa inte får bära genom avtal om villkorad återbäring. Företaget måste i stället specificera vilka kostnader i försäkringsverksamheten som försäkringstagarnas villkorade återbäring ska belastas med. De ökade kostnader som detta medför är svåra att uppskatta men enligt utredningens bedömning är det kostnader som snarare ska hänföras till tillämpning av gällande regler.

Konsekvenser för företagens hantering av överskott

Det finns alltså redan i dag viss reglering för företagens hantering av överskott som bygger på kontributionsprincipen och för äldre avtal, tecknade före år 2000, gäller även skälighetsprincipen. I FRL finns även en grundläggande bestämmelse rörande stabilitet, vilket inbegriper att företaget ska ha kontroll över sina risker. En regel som får anses innebära att det redan i dag ställs krav på företagets hantering av riskkapitalet. Det innebär att kostnader för att hantera överskott finns redan på grund av dagens regler.

Den föreslagna regleringen kan emellertid innebära behov av en ökad administration och internkontroll rörande överskottshanteringen, vilket medför kostnader. Företagen kan till exempel behöva upprätta en särskild balansräkning som ligger till grund för överskottsfordelningen och framförallt anordna en oberoende kontroll av denna. Det är dock svårt att uppskatta kostnaderna då flertalet företag redan i dag har rutiner för sin överskottshantering, och dessa rutiner kan vara mer eller mindre utvecklade i olika företag. Samtidigt kan den föreslagna regleringen tillsammans med att företagen ska göra en egen risk och solvensbedömning (ORSA) enligt solvens II-direktivets regler leda till bättre interna processer för företagen. Sammantaget kan detta innebära sänkta kostnader samt förbättra kontrollen över risker och tillgängliga överskott – något som kan leda till bättre beslutsunderlag när man ska beakta försäkringstagarnas intresse vid strategiska frågor. Detta kan i sin tur ha positiv betydelse för hur lönsamheten, och indirekt försäkringskapitalet, utvecklas över tiden.

Kostnaderna för nya informationskrav kan mot den bakgrunden inte bedömas medföra några betydande merkostnader för företagen. Underrättelserna till försäkringstagarna om beslut som påverkar överskottshanteringen kan också, när bestämmelserna tillämpas i organisationen, integreras och ingå som en naturlig del av de rutiner som berörda företag tillämpar för att informera externt om viktiga verksamhetsförändringar. De merkostnader som kan uppstå i dessa ömsesidigt verkande företag bärs som nämnts av försäkringstagare och försäkrade.

Konsekvenser rörande förslaget om optionen

En tillämpning av förslaget om optionen innebär att riskkapitalet i form av medlems- respektive ägarkapital hanteras separat från försäkringskapitalet till skillnad från huvudförslaget. En konsekvens är att det blir möjligt för försäkringstagare att jämföra vilken utdelning de får på sitt riskkapital jämfört med vilken utdelning eventuella externa investerare får.

Optionens fyra beståndsdelar är alltså en överskottshantering enligt FL, ökade möjligheter till extern finansiering genom utgivande av hybridinstrument, övergång till vinstutdelande verksamhet och ett förstärkt investerarskydd för försäkringstagare som delägare. En viktig konsekvens av optionen är att anskaffning av

nytt riskkapital möjliggörs från försäkringstagarna som delägare till företaget om behov av riskkapital uppkommer. Det kan vara ett alternativ till att göra en beståndsoverlåtelse till något annat företag i kombination med likvidation eller ombildning till aktiebolag. I stället finns en möjlighet att driva verksamheten vidare som ömsesidigt försäkringsbolag eller försäkringsförening. Redan genom tillåtande av förlagsinsatser och andra hybridinstrument i FRL har man frångått den traditionella självfinansieringsformen för överskottshantering. Den förändringen gör det än viktigare att ta steget mot en överskottshantering som mer konsekvent följer FL.

Enligt utredningen finns det få skäl som talar mot en överskottshantering enligt FL, förutom att det kan tillkomma ytterligare en företagsform inom försäkringsmarknaden att ta ställning till för konsumenter och andra marknadsaktörer.

Konsekvenser av utredningens förslag om upptagande av externt villkorat riskkapital och annan kapitalanskaffning

En genomlysning av ett ömsesidigt försäkringsföretags överskottshantering försvåras om det samtidigt förekommer flera former av externa kapitalinsatser, där det saknas en tydlig företrädesordning i en likvidation eller konkurs. Nu gällande FRL förhindrar inte att ett ömsesidigt försäkringsföretag, utöver garantikapital respektive verksamhetskapital, samtidigt emitterar vinstandelslån, kapitalandelslån och förlagsinsatser. Reglerna bygger på att företrädesrätten sinsemellan skulle bestämmas genom avtal med de enskilda investerarna.

Utredningen anser att det kan uppkomma betydande svårigheter för Finansinspektionen att styra praxis för överskottshanteringen i en lämplig riktning enbart genom kontrollen av villkoren för olika slag av externa kapitalinsatser i bolagsordningen eller stadgarna. Det finns en risk att det utvecklas lika många varianter av hybridinstrument och överskottsregler som antalet berörda företag. En sådan utveckling kan inte anses vara till fördel för varken försäkringstagare, investerare eller försäkringsbranschen i stort. Det är viktigt att finansieringsformerna begränsas i ömsesidiga företag och att företrädesordningen är bestämd på förhand genom lag. Utredningens förslag innebär därför att man i lag begränsar formerna för upptagande av externt riskkapital till de

former som är lämpliga med hänsyn till associationsformen och den överskottshantering som företaget väljer.

Konsekvenser för vinstutdelande försäkringsföretag

I vinstutdelande företag tydliggörs i avtal och villkor vad som ingår i försäkringsfordran och därmed vilken risk som aktieägaren bär, vilket förbättrar försäkringstagarskyddet.

16.4 Övergång till vinstutdelning och andra verksamhetsförändringar – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag

Sammanfattande beskrivning av förslagen

Utredningens förslag innebär att både försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott ska underrättas och höras. Vid vissa verksamhetsförändringar som är jämförbara med en övergång till vinstutdelning ska försäkringstagare och försäkrade underrättas, men behöver inte höras. Det gäller när man övergår till vinstutdelande verksamhet genom fusion, delning eller överlåtelse av försäkringsbestånd. Det kan också föranledas av att man upphör med nyteckning av livförsäkring med anspråk på överskott (i ett hybridbolag) i kombination med att det finns konkurrerande verksamhet hos ett vinstdrivande moderbolag.

Försäkringstagarnas och de försäkrades rätt stärks också genom att det ska göras "sannolikt" att en ombildning till vinstutdelning inte leder till en försämring för dem. Det innebär ett förstärkt skydd jämfört med den nuvarande lydelsen av bestämmelsen att förändringen "inte kan antas" försämra rätten.

En tydligare reglering av övergång till vinstutdelning och andra verksamhetsförändringar

En försäkringstagare får som en konsekvens av regler för bolagsstyrning möjlighet att ta del av information rörande förslag till ombildning, samt rätt att närvara och yttra sig på bolagstämman. Det minskar den obalans som finns mellan försäkringstagarnas roll som finansjär av riskkapitalet och deras bristande inflytande över

styrningen av företaget. En annan konsekvens är att ökad transparens normalt är självsanerande, med det menas att information som måste lämnas inför en ombildning eller annan väsentlig verksamhetsförändring kan bli tillgänglig även för andra intressenter och media, vilket kan göra det svårare att driva en utveckling som inte är i försäkringstagarnas intresse. Skyddet för försäkringstagarna och de försäkrade förstärks också genom att nya regler förtydligar vad som avses med andra övervärden samt hur överskott och andra övervärden ska hanteras, kopplat till nya överskottsregler. Frågor som rör vilka övervärden som ska beaktas vid en ombildning hanteras genom den nya överskottsregleringen. Även regler för bolagsstyrning och förstärkt försäkringstagarinflytande i hybridbolag stärker försäkringstagarnas ställning.

16.4.1 Konsekvenser för försäkringstagare

Ekonomiska konsekvenser

Hur försäkringstagares och försäkrades anspråk på överskott och andra övervärden i företaget fördelas har stor betydelse för hur den enskildes försäkringskapital utvecklas över tiden, efter en ombildning. En annan viktig faktor är vilka risker som försäkringstagare och försäkrade bär samt vilka risker som ägaren bär. Den nya regleringen stadgar att det ska göras sannolikt att ändringen inte försämrar för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade. Detta ställer ökade krav på beslutsunderlag till styrelse och bolagsstämman. Sammantaget med utredningens förslag till överskottsreglering och förstärkt inflytande för försäkringstagare ger detta bättre förutsättningar för att försäkringstagarnas intressen ska beaktas och tillvaratas vilket har stor betydelse för deras ekonomiska intressen.

Ombildningsreglers konsekvenser för information och rådgivning

Genom att även försäkrade i dessa företag omfattas av regler om underrättelse kan kostnaderna för att underrätta de berörda öka, samtidigt gäller även här principen att de som finansierar dessa kostnader även är de som har nytta av regleringen, dvs. försäkringstagare och försäkrade. Samtidigt föreslår utredningen alternativa metoder att delge information, t.ex. via företagets hemsida i kom-

ination med att kunderna informeras skriftligt om detta, vilket bör leda till lägre kostnader för informationsgivning.

Genom utökad information avseende överskottshantering och nya regler om förstärkt försäkringstagarinflytande tillsammans med underrättelser i samband med en ombildning, ger det sammantaget ett bättre beslutsunderlag inför en eventuell ombildning. I de fall det kan bli aktuellt med rådgivning inför en omröstning rörande en ombildning ställer det höga kompetenskrav när det gäller vad en ombildning innebär och vilka konsekvenser den kan få, vilket medför att försäkringstagare och försäkrade är beroende av kvaliteten på rådgivningen så att de förstår vilken betydelse en sådan förändring kan få för deras ekonomiska ställning.

16.4.2 Konsekvenser för försäkringsföretag

Vilka försäkringsföretag omfattas?

Inom gruppen ömsesidigt verkande företag finns ett fåtal hybridbolag, Gamla SEB Trygg Liv, LF Liv och AMF samt Skandia Liv och Salus Ansvar (under avveckling). Olika ombildningsfrågor har under senare år har berört denna företagsform och främst varit inriktade på ombildning till vinstutdelande verksamhet, även om möjligheten att ombildas till ett ömsesidigt försäkringsföretag har diskuterats. Skandia Liv är ett exempel på det senare, då man efter förvärvet av sitt tidigare moderbolag, har påbörjat en process mot ombildning till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Ekonomiska konsekvenser

Utredningen lämnar förslag om ombildning av hybridbolag till försäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Dessa förslag är i allt väsentligt förtydliganden av vad som redan kan anses gälla enligt gällande rätt. En skillnad är att det ska göras sannolikt att ombildningen inte leder till en försämring för försäkringstagarna, vilket som nämnts ställer ökade krav på de underlag som ligger till grund för företagets beslut. Detta kan medföra ökade kostnader för att ta fram dessa underlag samtidigt som uppgifterna kan minska risken för beslut som är ekonomiskt ofördelaktiga för försäkringstagare och försäkrade.

Utredningens förslag om övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar får liknande konsekvenser.

Som nämnts ovan innebär utredningens förslag i huvudsak ett förtydligande av gällande rätt. En förändring är dock ökade krav på information. Utredningen bedömer att kostnaderna för förbättrad information kan begränsas genom att förslagen även innehåller lättnader i hur informationen ska lämnas.

Konsekvenser vid andra verksamhetsförändringar

Även vid vissa verksamhetsförändringar som är jämförbara med en övergång till vinstutdelning och som berör överskott, ska försäkringstagare och försäkrade underrättas men behöver inte höras. Det gäller när man övergår till vinstutdelande verksamhet genom fusion, delning eller överlåtelse av försäkringsbestånd. Det kan också förorsakas av att man upphör med nyteckning av livförsäkring med anspråk på överskott (i ett hybridbolag) i kombination med att det finns konkurrerande verksamhet hos ett vinstdrivande moderbolag.

Det leder till nya kostnader för att informera försäkringstagarna i dessa fall. Fusion och delning är relativt ovanliga företeelser, medan beståndsöverlåtelser är mer frekvent förekommande, och sådana berör försäkringstagare i det överlåtande såväl som det övertagande företaget. När det gäller att informera om beslut om att upphöra med nyteckning, har det varit en regel i branschen att berörda företag har informerat sina kunder. Utredningen bedömer att de kostnader som kan uppstå till följd av informationskravet sannolikt är relativt små i jämförelse med andra kostnader som uppstår i samband med genomdrivandet sådana affärsbeslut.

16.5 Företagsstyrning och förstärkt försäkringstagarinflytande i hybridbolag – konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag

Sammanfattande beskrivning av förslagen

Utökade regler för försäkringstagarinflytande i hybridbolag skyddar de intressen som försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott har. Det införs en rätt för försäkringstagare att närvara

och yttra sig på bolagsstämman. Det införs också en rätt för försäkringstagare och försäkrade med anspråk i överskott i ett hybridbolag att få ett ärende behandlat på ordinarie bolagsstämma i ett hybridbolag, att ta del av vissa handlingar före stämman, att ta del av stämmoprotokoll samt att få upplysningar från stämman (under vissa förutsättningar).

Inflytandet ökar också genom att mer än hälften av de oberoende styrelseledamöterna i ett hybridbolag ska utses av försäkringstagarna eller försäkrade med anspråk på överskott eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. En ny regel om att styrelsens ordförande ska vara oberoende införs också.

Det införs dessutom en bestämmelse om att styrelsen i ett hybridbolag i fall av intressekonflikt i första hand ska se till försäkringstagarnas intressen.

Ett förstärkt försäkringstagarskydd avseende insyn och inflytande

Den inbyggda intressekonflikten mellan ett hybridbolag och dess aktieägare innebär högre krav på att ägaren och styrelsen vårdar kapitalet för bolaget och indirekt för försäkringstagarnas bästa, än vad som gäller enligt ABL. Det innebär att styrelsen på denna grund har ett ansvar att värna om värden och intressen för försäkringstagare och försäkrade än vad som följer direkt av vinstutdelningsförbudet. En konsekvens av utredningens förslag är att det blir svårare att genomdriva förändringar som inte tillvaratar försäkringstagarnas intressen då det tydliggörs att styrelsen i fall av intressekonflikt i första hand ska se till försäkringstagarnas intressen.

16.5.1 Konsekvenser för försäkringstagare m.fl.

Ekonomiska konsekvenser

Den viktigaste konsekvensen av utredningens förslag är att försäkringstagarnas och de försäkrades tillgångar och intressen kan skyddas bättre genom förtydligande krav om att försäkringstagarnas intressen ska gå före andra intressen inom bolaget eller hos ägaren. Genom att värden skyddas och beslut om investeringar och framtida kostnader som kan påverka försäkringstagarnas och de försäkrades rättigheter underställs denna princip kan det gynna lönsamheten i företaget och därmed tillväxten av försäkringskapitalet.

Konsekvenser av ökat inflytande

En konsekvens för försäkringstagare och försäkrade är alltså rätten att organisera sig och utse representanter, dvs. till aktieägaren oberoende ledamöter i styrelsen. Det ställer vissa krav på att processer utvecklas för detta och att de representanter som utses av försäkringstagarna minst motsvarar de lagkrav som ställs. Det är dock även viktigt att de oberoende styrelseledamöterna har nödvändig kompetens om försäkringsverksamhet. Utredningen utgår från att både ägare och försäkringstagare har lika stort intresse av att utse ledamöter med tillräcklig kompetens. I de fall det finns intressekonflikter är det naturligt att styrelsen vid behov tar in externa utlåtanden, vilket kan vara ett stöd såväl för försäkringstagarrepresentanterna som för övriga ledamöter.

16.5.2 Konsekvenser för försäkringsföretag

Utredningens förslag syftar till att förstärka försäkringstagar-skyddet genom ökad insyn och inflytande för försäkringstagare i hybridbolag.

Ekonomiska konsekvenser

Som tidigare nämnts är det försäkringstagare och försäkrade i ömsesidigt verkande företag som både finansierar de kostnader som kan uppstå samtidigt som de gynnas av nya regler. I detta fall är det framförallt kostnader för information men även kostnader som kan vara förenade med att det blir fler som deltar på bolagsstämmor.

Det finnas behov för försäkringstagare och försäkrade att organisera sig, vilket lett till olika former av sammanslutningar för försäkringstagare. Det kan finnas skäl för att försäkringstagarkollektivet, via företaget, kan finansiera vissa kostnader som är förknippade med sådana intresseorganisationer, t.ex. resor till och från sammankomster för försäkringstagare och försäkrade som är utsedda att representera försäkringstagarkollektivet. Det kan vara mindre lämpligt att aktieägaren organiserar eller bekostar sådana aktiviteter på grund av den inbyggda intressekonflikt som finns mellan aktieägarintresset och försäkringstagarintresset i dessa fall.

Samverkan mellan hybridbolag och dess moderbolag

Utredningens förslag till nya regler syftar till att förstärka inflytandet för försäkringstagarna i hybridbolag, vilka utredningen har försökt balansera så att inte styrningen försvåras. Utredningen har utgått från uppgiften att utforma reglerna på ett sådant sätt att inte de olika bolagsorganen, stämman och styrelsen blockerar varandras beslutsfattande på ett sätt som varken är lämpligt för försäkringsstagare eller aktieägare.

Reglerna ska alltså möjliggöra samverkan mellan hybridbolaget och moderbolaget för att uppnå fördelar för båda parter.

16.6 Konsekvenser för försäkringsmarknaden

I föregående avsnitt har utredningen mer ingående redovisat konsekvenser för försäkringstagare och försäkringsföretag inom utredningens fyra områden. Med en utökad flytträtt minskar pensions-spararnas inlåsning i vissa försäkringsföretag vilket medför att försäkringsföretagen får verka under samma förutsättningar som andra företag och där kundernas valmöjligheter inverkar på marknadsdisciplinen. Med nya regler för överskottshantering får försäkringstagare och försäkrade bättre förutsättningar för att utvärdera och jämföra olika former av livförsäkringssparande. Det leder sammantaget till en ökad konkurrens vilket samtidigt innebär att försäkringsföretag behöver anpassa verksamhet och driftskostnader i takt med att marknaden förändras.

Det kan på kort sikt vara smärtsamt för vissa försäkringsföretag när en utökad flytträtt leder till att man inte kan behålla inlåsningen av kunder i ”gamla” kontrakt med långt högre avgiftsuttag än vad som nu är gängse när man nytecknar en försäkring. Det är inte ovanligt att försäkringsföretag har olika prisnivåer på olika försäkringsprodukter. Ett alternativt för berörda företag är att de kan välja att justera avgifterna på ”gamla försäkringar”, dvs. sänka kostnaderna för kunderna för att minska risken för att de flyttar sitt pensionskapital. På längre sikt är det nödvändigt för ett kundorienterat företag att anpassa sina priser och villkor i takt med att marknaden utvecklas. I sammanhanget kan nämnas att samtliga försäkringsföretag som är försäkringsgivare inom kollektivavtalsgrundad försäkring har sänkt sina kostnader och anpassat sin verksamhet till de förutsättningar som gäller för den typen av affär.

Utredningen bedömer att en bidragande orsak till att flytträtten har kunnat utvecklas av kollektivavtalsparterna inom ITP-planen och avtalspension SAF-LO är att man tillämpar en annan affärsmodell, som inte bygger på förskottsutbetalningar till förmedlare och andra rådgivare.

Den svenska försäkringsmarknaden innehåller fler aktörer än försäkringsföretag och försäkringstagare vilka omnämns i föregående avsnitt. Andra aktörer är s.k. intermediärer som kan användas av försäkringsföretag och försäkringstagare. Begreppet omfattar försäkringsförmedlare, valcentraler och andra företag med olika tjänster, som att förvalta försäkringskapital eller åta sig administrativa uppdrag. Det är inte ovanligt att försäkringsföretag outsourcar vissa uppgifter i syfte att sänka sina omkostnader och effektivisera sin förvaltning. Inom tjänstepensionsmarknaden är kollektivavtalsparterna viktiga aktörer med uppdrag från arbetsgivare och anställda avseende kollektivavtalade försäkringslösningar. Valcentraler är företag som i de flesta fall hanterar kollektivavtalade försäkringslösningar på uppdrag från kollektivavtalsparterna. Liknande hantering finns hos vissa försäkringsförmedlare i form av premiecentraler eller liknande.

På den svenska marknaden kan även utländska försäkringsföretag vara verksamma, vid livförsäkringsverksamhet är det vanligtvis via svenska dotterbolag, vilka kan omfattas av utredningens förslag.

Vissa aktörer kan påverkas av andra regelförändringar såsom nya EU-direktiv på solvens-, tjänstepensions- och försäkringsförmedlarområdet. Andra förändringar som kan få inverkan på försäkringsmarknaden är utvecklingen av redovisningsreglerna och utökade krav på revisionen.

16.6.1 Försäkringsförmedlare och andra rådgivare

Förslag som rör flytträtten ställer krav på att förmedlare⁷ och andra rådgivare⁸ i sin rådgivning tydligt redovisar de konsekvenser en flytt kan medföra för försäkringstagaren, det gäller såväl vid flytt ut som vid flytt in. Det gäller exempelvis flyttavgifter och andra

---

⁷ Inom gruppen förmedlare ingår även de banker som förmedlar försäkringar.

⁸ Andra rådgivare omfattar bland annat försäkringsföretagens egna anställda som arbetar med rådgivning och försäljning

kostnader, men även försäkringstekniska konsekvenser som arvsvinster och rådgivning som rör försäkringsskydd och som kan vara relaterade till den försäkrades hälsotillstånd. Även skattemässiga eller familjejuridiska konsekvenser ska beaktas i rådgivningen.

En konsekvens av utredningens förslag är att förmedlare och rådgivare måste förstå den nya överskottsregleringen och utifrån den, vid en rådgivning, kunna värdera olika företags former av garantier och analysera hantering av överskott. I de fall som det kan bli aktuellt med rådgivning kring ombildningar eller andra väsentliga verksamhetsförändringar ställer det motsvarande krav på kunskap om dessa regelförändringar.

Den föreslagna regleringen kan alltså medföra kostnader för kompetensutveckling för förmedlarföretagen. Sådana kostnader bedöms av utredningen som en naturlig del av affärsmodellen i ett tjänsteföretag inom en kunskapsintensiv bransch. Det kan även uppstå ökade administrativa kostnader relaterat till behovet av tydligare redovisning av provisioner och ersättningar, men det är ingen helt nytt åtagande för förmedlarna som redan idag omfattas av liknande krav. Samtidigt kan förbättrad information och ökad transparens minska risken för felaktig rådgivning, vilken annars kan bli kostsam inte bara för kunden utan också för det rådgivande företaget.

Utredningen kan inte utesluta att krav på ökad transparens kan leda till förändrade affärsmodeller i försäkringsföretagen vilket kan få konsekvenser både för de försäkringsförmedlare och andra rådgivande företag. En översyn av andra regelverk som försäkringsmedlardirektivet samt ett eventuellt provisionsförbud kan samtidigt påverka hur försäkringsförmedlare och andra rådgivare berörs. Finansmarknadskommittén har gett i uppdrag att kartlägga ersättningsformer till försäkringsförmedlare samt att göra en konsekvensanalys av införandet av ett provisionsförbud. Uppdraget ska redovisas till Finansmarknadskommittén under 2012.

16.6.2 Valcentraler

Valcentraler hanterar administration, information och kundservice. Man kan också göra upphandlingar av försäkringsföretag och försäkringsprodukter. Inom kollektivavtalsgrundad försäkring agerar de utvalda valcentralerna på uppdrag av arbetsmarknadens parter. För att förtydliga vilka uppdrag som valcentralen ska utföra för

försäkringsföretagens räkning finns skriftliga avtal, dvs. administrations- eller förmedlingsavtal mellan valcentralen och de berörda försäkringsföretagen. Det gäller både hantering av kollektivavtalsgrundad och individuell tjänstepensionsförsäkring. Det innebär att uppgifter som regleras enligt lag i förekommande fall har outsourcats från försäkringsföretagen till valcentralen och att försäkringsföretagen har kvar ansvaret för att uppdragen utförs i enlighet med gällande regelverk. Enligt uppgift tas inga särskilda flyttavgifter ut av de valcentraler som regelmässigt hanterar flytträtt idag (Collectum och Fora) utan finansieringen via premieavgifter ska även täcka denna hantering.

Flytträtt och överskottshantering

En utökad lagstadgad flytträtt avseende premiebestämda kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört på grund av att anställningen har avslutats kan leda till en viss ökning av antalet flyttar. En konsekvens är att den försäkrades möjlighet att förfoga över försäkringen ökar då det även är möjligt att flytta sitt pensionskapital till andra försäkringsföretag än de som är utvalda eller anslutna vid den tidpunkt som flytten genomförs. Det är dock utredningens bedömning att flertalet flyttar även fortsättningsvis kommer att ske inom de av kollektivavtalsparterna utvalda eller anslutna försäkringsföretagen. Detta dels beroende på att kollektivavtalsparterna har förhandlat fram förmånliga lösningar, dels för att den struktur som man inom vissa avtalsområden byggt upp för att hantera flyttar, även kan förenkla hanteringen av flytten för den försäkrade, då valcentralen fungerar som en mellanhand. En annan konsekvens är möjligheten att flytta och samordna pensionskapital mellan olika avtalsområden och att flytta in pensionskapital från individuell tjänstepension till kollektivavtalad tjänstepension. Utredningens förslag löser även de problem som uppstår när en försäkrad vill använda flytträtten för att skydda sitt pensionskapital i fall där den tidigare arbetsgivaren, dvs. försäkringstagaren, inte längre finns.

Förslagen om förenklingar i skattehanteringen vid flytt och möjligheten att flytta samman flera försäkringar, där premiebetalningen är avslutad till en ny försäkring kan på kort sikt öka antalet flyttar samtidigt som man på lång sikt kan minska val-

centralernas administrativa kostnader då tillväxten av antalet försäkringar kan begränsas.

Valcentralerna kan under en övergångsperiod även få ökade kostnader för att anpassa och utforma årliga besked i enlighet med förslagen om flytträtt och i tillämpliga fall även överskottshantering. Sådana anpassningar kan indirekt påverka de berörda försäkringsföretagens kostnader då de behöver anpassa sig till valcentralernas processer.

16.6.3 Övriga företag

Fondföretag

Försäkringsbolag använder sig av olika fondbolag i verksamheten. Det gäller både inom traditionellt förvalttad försäkring och depårespektive fondförsäkring där man köper förvaltning av pensionskapitalet från olika fondförvaltare. Flytträtten kan medföra en större rörlighet hos försäkringstagarna vilket kan påverka avtal och eventuellt prissättning mellan försäkringsföretagen och deras leverantörer av fondförvaltning. Det kan få positiva konsekvenser i form av ökad konkurrens och bättre villkor för försäkringstagare och försäkrade. Regler för överskottshantering och övriga förslag bedöms inte ha någon betydande inverkan på denna grupp.

Andra tjänsteföretag

De företag som åtar sig uppdrag från arbetsgivare och andra försäkringstagare genom att revidera pensionskostnader och utföra administration av pensionshantering kan påverkas av den utökade flytträtten. Möjligheten att flytta samman pensionskapital från flera försäkringar till en ny försäkring kan ge en bättre helhetsbild för både arbetsgivare och anställda vilket kan ha betydelse för dessa företag. Kostnader som relateras till kompetensutveckling om ny reglering får även i dessa företag ses som en del i affärsmodellen.

Revisions- och konsultbolag

Utredningens förslag om oberoende kontroll av företagens överskottshantering ställer krav på viss försäkringskompetens hos revisorer eller andra som kan bli involverade i en sådan uppgift.

16.6.4 Konkurrens inom den svenska marknaden och inom EU

Det finns ett betydande antal livförsäkringsföretag att välja mellan för svenska konsumenter och inom pensionsområdet finns även möjlighet att pensionsspara genom individuellt pensionssparande (IPS). Förutom de bolag som har säte och verksamhet i Sverige tillkommer de alternativ som försäkringsförmedlare erbjuder, där försäkringsbolag har sitt säte i andra länder.

Konkurrens inom Sverige

Flytträtten kan gynna nya aktörer på försäkringsmarknaden och även leda till nya etableringar om intresset för att flytta sitt pensionskapital ökar. Flytträtten och ökade krav på information och transparens kan också medföra att vissa rådande affärsmodeller påverkas eller försvinner vilket kan minska risken för inlåsning. I motsvarande grad kan etablerade aktörer påverkas negativt om kunder flyttar från försäkringar med höga avgifter, vilket minskar dessa företags intäkter. Ett annat alternativ är att flytträtten leder till att de etablerade företagen i stället väljer att sänka sina avgifter för att få behålla befintliga kunder. Att vissa kollektivavtalsgrundande pensioner kommer att omfattas av den utökade lagstadgade flytträtten innebär en möjlighet för att pensionskapital även kan lämna de utvalda lösningarna inom det kollektivavtalade området. Det innebär att affärsflöden inte är längre är enkelriktade.

Den ökade rörligheten kan även påverka underleverantörer till försäkringsföretagen. Flytträtt ger möjlighet att välja mellan olika försäkringsföretag och hos fondförsäkringsbolag finns möjligheten att välja olika förvaltare av fonderna.

Förslagen om reglering av överskottshantering kan påverka förutsättningarna för ömsesidigt verkande företag, vilket även kan leda till att ömsesidigt verkande hybridbolag kan leva kvar. Utredningen menar att det ur ett konkurrenshänseende är positivt att det finns ett utbud av olika företagsformer.

Utredningens förslag om ombildning och förstärkt inflytande för försäkringstagare bedöms inte inverka på konkurrenssituationen i någon betydande grad.

Konkurrens inom EU-marknaden

Den fria marknaden är ett viktigt begrepp inom EU och man vill undanröja hinder för en gemensam inre europeisk finansmarknad. Inom livförsäkring finns dock betydande skillnader i regler som påverkar livförsäkringsmarknaden, såsom nationell skattelagstiftning. Med solvens II-direktivet och andra EU-direktiv kommer nationella skillnader i reglering att minska.

Att Sverige har en egen valuta som inte är knuten till euron kan också ha betydelse när man väljer hur man ska spara till sin pension. Om man avser att bo i Sverige som pensionär innebär det en ökad risk om man har sitt pensionssparande knutet till en annan valuta och under de år som pensionen betalas ut kan det vara särskilt viktigt att inte vara exponerad för valutarisk. Det är på motsvarande sätt ovanligt att svenska företag erbjuder pensions-sparande till sparare utanför Sverige. Det förekommer emellertid att svenska företag har dotterbolag utomlands. Detta för att kunna erbjuda depåförsäkringar i en annan skattemiljö än den svenska. Även i dessa fall är sparandet dock vanligtvis knutet till en depå hos en svensk bank eller fondkommissionär. Den internationella verksamhet inom pensionsområdet som finns hos svenska försäkringsföretag riktar sig främst till utlandsanställda som är knutna till en svensk arbetsgivare.

När man inom EU tidigare diskuterat pensioner och rörlighet är det inte flytträtt av pensionskapital som stått främst i fokus. I stället har en viktig fråga varit möjligheten att ta med sig sin intjänande pensionsförmån om man flyttar från ett land till ett annat. Konsekvensen kan annars bli att man helt eller delvis går miste om vissa pensionsförmåner om man flyttar mellan anställningar i olika länder.

16.7 Konsekvenser för samhället och staten

Utredningens förslag påverkar inte det kommunala självstyret även om offentliga pensioner berörs. I följande avsnitt beskrivs konsekvenser för samhället och myndigheter som berörs av utredningens förslag.

16.7.1 Påverkan på samhällsekonomin

Sammanfattningsvis är det svårt att belägga att utredningens förslag får någon direkt eller betydande påverkan på samhällsekonomin.

Följden av en utvidgad lagstadgad flytträtt kan bli leda till en bättre utveckling av pensionskapitalet, förutsatt att försäkringsstagare och försäkrade kan sänka de avgifter som belastar sparandet samtidigt som man uppnår en god avkastning. Högre pensionskapital kan öka köpkraften hos pensionärer och minskar även risken för att samhället behöver bidra till pensionärernas försörjning. Högre pensionskapital ökar basen för avkastningsskatten vilket ger högre intäkter till samhället.

Utredningen bedömer att en förbättrad hantering av överskott, med ett förtydligande att överskott är riskkapital, kan minska risken för att EU åter ifrågasätter den svenska modellen med konsolideringsfond. Det gör att traditionellt förvaltd livförsäkring kan leva kvar i ömsesidigt verkande företag. Sparande i sådana försäkringar med riskutjämning över tid ökar förutsägbarheten för hur stor pensionen blir för pensionärerna. Detta jämfört med fond eller depåförsäkring där utbetalningarna kan variera i större grad. Även tryggheten av garanterade utbetalningar på en viss nivå kan påverka investeringsvilja och köpkraft hos pensionärer. Det kan även få betydelse för hur banker bedömer återbetalningsförmågan hos framtidens pensionärer i de fall de har betydande bostadskrediter.

För samhället kan det uppstå extra kostnader vid stora variationer i pensionsutbetalningarna under olika år för de pensionärer som ligger nära gränsen för att behöva försörjningsstöd. Om pensionen varierar stort mellan olika år, kan man behöva ompröva om rätt till försörjningsstöd eller bostadstillägg föreligger, vilket leder till ökade administrationskostnader för samhället. Detta jämfört med om försäkringstagare och försäkrade har en mer utjämnad och förutsägbar inkomst. Även av detta skäl kan det således finnas för-

delar för samhället med traditionellt förvaltad livförsäkring eller liknande produkter som kan motverka svängningar i pensionsutbetalningarna.

16.7.2 Kollektivavtalsrätten

Kollektivavtalsrätten och kollektivavtalsparternas roll

I tidigare avsnitt 9.8.5 och 9.8.8, beskriver utredningen närmare hur kollektivavtalsrätten inverkar på möjligheten att lagstifta inom områden som berör kollektivavtalade tjänstepensioner.

Utredningen har här beaktat att kollektivavtalsparterna och lagstiftaren har olika roller. Kollektivavtalsparternas roll är att tillgodose ett specifikt kollektiv, det vill säga sina medlemmars intresse. Lagstiftarens roll är att tillgodose alla medborgares intressen. Utredningens förslag har därför som utgångspunkt det samhällsintresset som finns i ett enhetligt konsumentskydd i form av flytträtt.

Konsekvenser för arbetsgivare, försäkrade individer och kollektivet vid en utökad lagstadgad flytträtt jämfört med en kollektivavtalad flytträtt

Utredningen har valt att föreslå en begränsad lagstadgad flytträtt för premiebestämda kollektivavtalsgrundade pensioner med avsikten att balansera såväl individens intresse mot kollektivets intresse som det stora samhällsintresset.

Arbetsgivaren har som försäkringstagare rätt till försäkringen, utom i de delar som i enlighet med kollektivavtal ger den försäkrade förfoganderätt. Under anställningstiden har arbetsgivaren en skyldighet att betala premier och därmed ett intresse av hur administrationen av pensionshanteringen hanteras. Det är utredningens bedömning att en flytt av pensionskapital från en försäkring efter att anställningen har upphört och premiebetalningen är avslutad inte har några negativa konsekvenser, varken för enskilda arbetsgivare eller arbetsgivarkollektivet i dessa fall. Samtidigt möter en sådan lösning bättre individens ansvar för pensionen. Det är den försäkrade individen som får bära konsekvenserna av hur pensionskapitalet utvecklas och med det följer principen att denne också bör ha förfoganderätt över pensionskapitalet. Med en rörligare

arbetsmarknad följer att fler personer arbetar inom flera avtalsområden och därmed byter kollektiv under sitt yrkesliv. En konsekvens av utredningens förslag är att individens förfoganderätt över pensionskapitalet, vad avser flytträtt av fribrev, är oberoende av avtalsområde. Det gör det möjligt att flytta samman pensionskapital från flera försäkringar och avtalsområden. Det ger den försäkrade bättre möjligheter att anpassa sin pension efter de pensionsvillkor och andra anställningsförhållanden som gäller inom det avtalsområde och bransch där man är verksam när man avslutar sitt arbetsliv.

Kollektivavtalsparterna företräder sina medlemmars intressen och har förhandlat fram pensionslösningar i dessa kollektivs intressen. Den nytta kommer individen till del. Enligt utredningens bedömning är det sannolikt att de flesta flyttarna, även efter en lagreglering, kommer att ske inom den kollektivavtalade flytträttens ram, där parterna har förhandlat fram förmånliga lösningar. Det innebär att kollektivavtalsparterna även fortsättningsvis kan förhandla om flytträtt och villkor förenade med denna, vilket kan gynna kollektivet.

16.7.3 Skatteverket

Utredningens fyra områden berör i olika omfattning Skatteverkets verksamhet. Störst konsekvenser bedöms utredningens förslag om utvidgad lagstadgad flytträtt få.

Skatteverkets tekniska system, FRANS – som har till uppgift att skapa maskinella flöden för kontroll, ärendehantering och arkivering – är ett nav som ska säkerställa den skatteskuld som finns för det totala pensionskapitalet. Skatteverket bedömer att FRANS behöver anpassas för att kunna hantera effekterna av utredningens förslag. Det kan innebära att det krävs en viss ombyggnad av systemet, då förslaget om utökad lagstadgad flytträtt troligen leder till fler flyttar och det kommer att medföra ökade kapacitetskrav på FRANS. Enligt Skatteverkets mening har man redan nu kapacitetsproblem i FRANS. En anledning till dessa problem är att kontrolluppgifter som lagras i systemet inte får gallras utan ska lagras under lång tid, upp till 50–60 år.

Skatteverket har tidigare begärt lagändringar för att effektivisera den administrativa hanteringen av flytt av pensionskapital och sådan utvecklingsinsatser kan lämpligen samordnas med de anpass-

ningar som kan bli följden av utredningens förslag. Skatteverket anser att en förstudie bör göras, men uppskattar att ombyggnad till följd av ändrad lagstiftning och för att utöka kapaciteten kan beräknas till 5–10 miljoner kronor. Skatteverket räknar med att ombyggnaden av systemet kommer att underlätta både för försäkringsföretagen och verkets egna handläggare då all hantering i princip ska ske maskinellt. Det kommer att leda till att den manuella hanteringen minskar och att kostnaderna, efter utvecklingskedet, kommer att begränsas väsentligt.

Det är utredningens bedömning att Skatteverkets kostnader för systemförändringar ska vägas mot det konsumentskydd som flytträtten innebär. Om flytträtten leder till lägre kostnader för kapitalförvaltning och driftskostnader i övrigt efter flytten, kan pensionskapitalet påverkas positivt. En sådan utveckling leder till att skatteintäkterna från avkastningsskatten kan komma att öka. Det bör även undersökas om det kan finnas en viss överrapportering av flyttar i dag. Att så är fallet indikeras av information från flera företag, men även av den differens som finns mellan flyttstatistik från Skatteverket och Finansinspektionen (se avsnitt 8.11.2, tabell 8.6).

Utredningens förtydligande om vad som gäller vid byte av förvaltningsform kan komma att påverka antalet rapporterade flyttar. Utredningens förslag kan också leda till nya rutiner för hur man ska hantera situationer där försäkringstagare inte längre finns och där försäkrade avseende tjänstepension vill flytta. Dessa förslag kan leda till minskade administrativa kostnader.

16.7.4 Finansinspektionen

Finansinspektionen ansvarar för tillsynen över finansiella företag och ska verka för ett gott konsumentskydd inom det finansiella systemet. Konsumenter skyddas av att företag behöver tillstånd från inspektionen för att bedriva försäkringsverksamhet. Konsumenter, i detta fall försäkringstagare, skyddas även av att Finansinspektionen övervakar försäkringsföretagens stabilitet så att konsumenternas tillgångar är säkra och åtaganden kan infrias. Det ska även säkerställas att försäkringsföretagen hanterar både intressekonflikter och informationsgivning på ett tillfredsställande sätt.

Finansinspektionen ska samråda med Konsumentverket på de områden där myndigheterna har ett gemensamt tillsynsansvar. Det gäller även tillsynen av försäkringsområdet, där inspektionen

ansvarar för frågor relaterade främst till försäkringsrörelselagstiftningen. Konsumentverkets ansvarar för marknadsrelaterade frågor, vilka främst regleras i FAL.

Finansinspektionen utför både kvantitativ och kvalitativ tillsyn. Den kvantitativa tillsynen bygger på löpande inrapportering av nyckeltal m.m. och följer i princip samma process oavsett om det är ett litet eller ett stort försäkringsföretag. Den kvalitativa tillsynen är riskbaserad vilket innebär att stora företag och företag som avviker i den kvantitativa rapporteringen eller bedöms vara mer riskabla prioriteras. Den kvalitativa riskbaserade tillsynen kan även föranleda en tätare rapportering och en ökning av den kvantitativa tillsynen.

Utredningens förslag rörande flytträtt, överskottshantering, ombildning och inflytandefrågor berör främst den kvalitativa tillsynen. Finansinspektionen lägger en stor del av sina resurser på tillsyn av solvens och skuldtäckning, områden där det finns en fastställd tillsynsstruktur. Företagens hantering av överskott i ömsesidigt verkande försäkringsföretag omfattas givetvis också av inspektionens tillsyn. I det fallet föreligger emellertid inte samma strukturerade form av tillsyn trots att behovet inte får anses vara mindre. Det torde därför vara lämpligt att Finansinspektionen utarbeta rutiner för en strukturerad löpande tillsyn för livförsäkringsparande i företag med konsolideringsfond avseende överskottshantering och annan hantering av intressekonflikter. En sådan åtgärd ökar möjligheten att förhindra att försäkringstagares intressen kringgås på ett otillbörligt och säkerställer att de berörda företagen får en likvärdig behandling i tillsynen.

Utredningens förslag syftar till att ge Finansinspektionen bättre verktyg i tillsynen avseende flytträtt och överskottshantering, områden som är svåra för konsumenter att förstå och hantera och där behovet av tillsyn är stort. Det gäller även informationsgivning och rådgivning som försäkringsföretag, försäkringsförmedlare och valcentraler hanterar i olika omfattning. Reglerna syftar också till att underlätta bedömningar och beslut som inspektionen kan behöva fatta avseende ombildningar och andra väsentliga verksamhetsförändringar. Förbättrade regler kan leda till ett mindre antal förfrågningar från företag och färre ärenden, vilket i sin tur kan innebära att inspektionen behöver lägga mindre tid och resurser på ingripanden i efterhand.

Utredningens förslag leder också till att Finansinspektionen behöver utarbeta nya föreskrifter – t.ex. avseende överskottsrikt-

linjer – samt kan föranleda ärenden rörande ändringar av stadgar och bolagsordningar.

16.7.5 Konsumentverket

Tillsynen på försäkringsområdet berör även Konsumentverkets ansvarsområde. Det rör marknadsrättsliga frågor som för försäkringsföretag bl.a. regleras genom FAL. Verket har till uppgift att övervaka att avtalshantering och informationsgivning hanteras på ett tillfredsställande sätt av försäkringsföretagen. Att konsumentskydd i form av tillsyn över att försäkringstagares rätt till återbäring enligt försäkringsavtal är tillräckligt tydliga och precisa och skäliga för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade, är en viktig utgångspunkt för utredningens förslag. En väl fungerande tillsyn i detta avseende gynnar även andra än konsumenter, exempelvis arbetsgivare inom tjänstepensionsförsäkringsområdet. Även missledande information till försäkringstagare om anspråk i överskott som kan användas som företagets riskkapital omfattas av Konsumentverkets tillsyn.

Det kan vara lämpligt att Finansinspektionen och Konsumentverket träffar en överenskommelse om hur man tillsammans ska kunna bedriva en effektiv och kvalitativ god tillsyn över de svenska livförsäkringsföretagens återbäring- och överskottshantering.

16.7.6 Bolagsverket

Utredningens förslag om förbättrad överskottshantering i ömsesidigt verkande livförsäkringsföretag och ökad insyn och inflytande för försäkringstagare i hybridbolag kan leda till att bolagsverket får en ökning av ärenden rörande ändringar av företagets stadgar och bolagsordningar.

17 Författningskommentar

17.1 Förslaget till lag om ändring i försäkringsrörelselagen (2010:2043)

4 kap. 5 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.9.

Genom förslaget till ett *nytt femte stycke* slopas nuvarande begränsning att upplåning måste vara av ringa betydelse för livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. I paragrafen erinras dock om att stabilitetsprincipen och förbudet mot försäkringsfrämmande rörelse kan medföra begränsningar för upplåningens omfattning (jfr prop. 1998/99:87 s. 259 och 399). Det senare förbudet har sin bakgrund i EU:s försäkringsdirektiv och bör tolkas mot bakgrund av EG-rätten.

Med livförsäkringsföretag som får dela ut vinst avses livförsäkringsföretag som har bestämmelser i bolagsordningen eller stadgarna om att företaget får dela ut vinst. Begreppet inbegriper inte bara livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. Det omfattar också ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

4 kap. 11 a §

Förslaget har behandlats i avsnitten 5.4.1, 5.5 och 5.6.

Paragrafen avser samtliga livförsäkringsföretag. I bestämmelsens *första stycke, första punkt* föreslås ett krav på tydliga och precisa avtalsvillkor om premier och rätt till återbäring. Kraven gäller för alla försäkringsavtal i livförsäkringsföretag och oavsett om försäkringsavtalet klassificeras som livförsäkring eller skadeförsäkring.

Enligt förslaget till första stycket *andra punkten* ska det också framgå av avtalsvillkoren om försäkringen inte har rätt till garante-

rad eller villkorad återbäring. Så är fallet om det enbart finns en rätt till vissa avtalade nominella eller reala belopp vid ett försäkringsfall.

Förslaget till sistnämnda punkt och 11 b § kan sägas återspegla den uppdelning i försäkringsfordringar och anspråk på överskott som försäkringsföretag ska tydliggöra enligt våra förslag. Bestämelsen om återbäring berör alltså den hantering av tillgångar och värden, utöver nominella eller reala försäkringsbelopp, som grundas på villkor i försäkringsavtal (återbäringshantering). Denna ska skiljas från den hantering av överskott som grundas på företagets överskottsregler och som det ska upplysas om enligt 11 b § (överskottshantering).

Ett anspråk på överskott kan en försäkringstagare, försäkrad, förmånstagare eller annan ersättningsberättigad enbart ha med anledning av försäkringar i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Sådana överskott omfattas av särskilda överskottsregler enligt FRL (se förutom andra stycket också förslaget till 8 kap. 8 a § första stycket och 8 b §).

I annat fall kan försäkringstagare eller annan ersättningsberättigad ha ett anspråk på överskott i rollen som företagets ägare på grund av tillskjutet aktiekapital i ett försäkringsaktiebolag respektive tillskjutna delägarinsatser eller medlemsinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Detta senare blir enbart fallet i sådana företag som får dela ut vinst. I så fall tillämpas enligt vårt förslag samma överskottsregler som för ekonomiska föreningar i allmänhet i FL, med endast ett par mindre anpassningar enligt FRL (se vidare kommentaren till 12 kap. 64 § och 13 kap. 19 §).

Enligt paragrafens *andra stycke* ska villkoren vara tillräckligt preciserade och tydliga. Begreppet "tillräckligt" möjliggör högre krav på tydlighet och precision när det gäller villkoren i nya försäkringar och nybildade företag jämfört med äldre försäkringar och företag.

Enligt paragrafens *tredje stycke* förbjuds villkor i försäkringsavtal som är utformade så att försäkringen medför ett ansvar för en allmän rörelserisk. Med detta avses villkor som är kopplade till årets resultat eller som på motsvarande sätt medför att försäkringstagaren bär en residual företagsrisk. Regeln begränsar dock inte möjligheten att utforma villkor om återbäring i försäkringsavtalet som innebär att försäkringen bär en tydlig och preciserad finansiell risk, försäkringsrisk eller preciserad kostnadsrisk, t.ex. villkor om avkastning som är specifikt avgränsade till särskilda tillgångsport-

följer eller villkor som är specifikt kopplade till administrativa kostnader för att hantera olika försäkringar.

4 kap. 11 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.1.

Paragrafen avser enbart livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Därmed avses livförsäkringsföretag som saknar bestämmelser i bolagsordningen eller stadgarna om att företaget får dela ut vinst. Begreppet inbegriper inte bara livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (hybridbolag). Det omfattar också ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Paragrafen innebär att livförsäkringsavtal inte längre får innehålla villkor om fördelningen av överskott. I stället ska försäkringsavtalet enbart innehålla vissa upplysningar om sådana förhållanden.

Första punkten innebär att företaget ska ange om försäkringen medför ett anspråk på överskott eller inte gör det. Som framgår förhindrar alltså inte våra förslag företagen från att meddela försäkringar utan anspråk på överskott. Enligt *andra punkten* ska det upplysas om att sådana överskott är företagens riskkapital. Enligt *tredje punkten* ska det i avtalet finnas upplysningar om att överskotten regleras i företagens överskottsregler och att dessa finns i företagens bolagsordning eller, om företaget är en livförsäkringsförening, dess stadgar samt kompletterande överskottsriktlinjer.

Genom att det i dessa fall enbart är fråga om upplysningar i försäkringsavtalet har de ingen avtalsrättslig verkan. Anspråket på överskott grundas i stället på de regler som finns i bolagsordningen eller stadgarna (se förslaget till 8 kap. 8 a §). Detta får bl.a. betydelse om upplysningarna i försäkringsavtalet av misstag skulle komma att avvika från reglerna i bolagsordningen eller stadgarna.

4 kap. 12 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.4.

Paragrafen, som innehåller det s.k. förespeglingsförbudet, har förtydligats närmast redaktionellt. Tillämpningen påverkas dock av den tydligare åtskillnad som ska göras mellan återbäring och överskott.

Förbudet innebär mer konkret att berörda företag inte får lämna prognoser eller andra beräkningar om att försäkringstagaren ska få del av möjliga framtida värden i termer av återbäring eller liknande begrepp, om de ger intryck av att försäkringstagaren har rätt till det beräknade beloppet under vissa förutsättningar enligt avtal – under förutsättning att så inte är fallet. Syftet med paragrafen blir numera – sedan uttryckliga regler om avtalsreglering av rätt till återbäring föreslagits i 11 a § – mer tydligt att förhindra att livförsäkringsföretag genom allmänna uttalanden och information skapar förväntningar hos försäkringstagarna om delfående av tillgångar eller värden under vissa förhållanden som företaget inte är skyldiga att följa enligt gällande avtal, t.ex. avsiktsförklaringar om värdesäkring av pensioner eller uppgifter om överskott som preliminär återbäring.

Att otydlig och missvisande information inte heller får lämnas när det finns en rätt till återbäring enligt försäkringsavtalet är självklart, men sådant kan i stället beivras med stöd av mer allmänna regler om information (jfr prop. 2009/10:246 s. 258).

Förbudet i förening med föreslagna 11 a § förhindrar även villkor i försäkringsavtal om att ”företaget kan tilldela/gottskriva överskott som återbäring”. Företagets regler för hantering och fördelning av överskott ska i stället framgå av företagets överskottsregler (se förslaget till 8 kap. 8 a och 8 b §§).

5 kap. 15 §

Bestämmelsen har ändrats på så sätt att den nu även innefattar återköp och flytt av värdet i kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring.

Det kan vara svårt för en försäkringstagare att bedöma om en försäkringsprodukt är av en sådan art att rätt till återköp eller överföring föreligger. Det är därför av vikt att det vid tecknandet av försäkringsavtalet alltid klargörs om en sådan rätt kan komma ifråga. Denna handlingsregel för försäkringsföretagen har införts för att uppnå detta syfte. Rätten till återköp och flytt ska således framgå av försäkringsavtalet. På detta sätt skapas förutsättningar för den enskilde försäkringstagaren att göra ett aktivt val mellan olika försäkringsprodukter.

Bestämmelsen innebär även att försäkringsföretaget åläggs att utforma sina försäkringsprodukter så att det utan svårigheter kan

bedömas om försäkringen är av en sådan art att rätt till återköp eller överföring föreligger. Företagets bedömning av denna fråga innebär dock givetvis inte någon inskränkning i den lagstadgade rätten till återköp eller överföring som gäller enligt FAL. För det fall att företaget har bedömt att försäkringen inte kan återköpas eller överföras, men försäkringstagaren trots detta framställer ett sådant önskemål, får frågan ytterst prövas av domstol.

De närmare villkoren för återköpet eller överföringen ska framgå av försäkringsavtalet. Detta innefattar villkor om beräkning av återköps- och flyttvärde samt avgifter för återköp och flytt.

Det har även lagts till i bestämmelsen att det ska framgå av försäkringsavtalet om en rätt till återköp eller överföring saknas.

5 kap. 15 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.2

Paragrafen reglerar hur värdet ska bestämmas vid återköp eller överföring enligt 11 kap. 5 § och 20 kap. 1 a § FAL. Bestämmelsen ersätter andra stycket, första punkten i 11 kap. 18 §, 12 kap. 69 § och 13 kap. 23 §. Gällande bestämmelser avser formellt enbart anspråket på överskott, men i förarbetena till bestämmelsen behandlas även frågor om hur bestämmandet av försäkringens värde i övrigt ska bestämmas. Nu föreslagen paragraf behandlar även sistnämnda frågor och gäller för samtliga livförsäkringsföretag.

Nytt är att den även är tillämplig vid återköp och överföring enligt 20 kap. 1 a § FAL. Här fastlagda regler om flyttvärde gäller endast om det inte träffas ett kollektivavtal med annat innehåll i den del som omfattas av den semidispositiva regeln i nämnd paragraf.

Av *första stycket* följer att återköps- och flyttvärdet ska bestämmas neutralt, dvs. så att varken företaget eller försäkringstagaren vinner eller förlorar på återköpet eller flytten. Denna princip gäller enbart för försäkringsfordran, dvs. belopp, tillgångar och andra värden som försäkringstagaren eller den försäkrade har rätt till enligt avtalet.

Bestämmelsen får i de delar som den omfattar försäkringsfordran betydelse för alla livförsäkringsföretag och ska ligga till grund för mer detaljerade villkor om beräkningen av denna. Sådana villkor ska nämligen tas in i försäkringsavtalet enligt 5 kap. 15 § FRL.

Vid värdering av försäkringsfordran ska, enligt *andra stycket*, hänsyn tas till värdet av garantier och liknande utfästelser. Garantier kan vara av olika slag och utgör en rätt enligt försäkringsavtal. De omfattar bl.a. utbetalningsgarantier och garantiliknande utfästelser som följer av försäkringsavtalet. Detta omfattar bl.a. värdet på andelar i de investeringsfonder som försäkringstagarens premier har placerats i inom fondförsäkring. Försäkringstagaren bör som utgångspunkt ha rätt till värdet av intjänade garantier vid tidpunkten för återköpet och flytten. Detta även om den garantin som utlovades och som bygger på ett fullföljande av premiebetalningen ska infrias först vid en senare tidpunkt. Värdet av garantierna ska bestämmas med hänsyn till hur dessa betalas och förbrukas (se närmare i den allmänna motiveringen, avsnitt 9.8.2).

I den del som avser anspråk på överskott får bestämmelsen enbart betydelse för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Vilka företag som hör dit har behandlats i författningskommentaren till 4 kap. 11 b §. Hur gottskrivningen av överskott ska ske vid återköp och flytt bestäms av företagets överskottsregler, vilket erinras om i *tredje stycket*.

Reglerna bygger på att värdet av försäkringsfordran och anspråket på överskott bestäms och beräknas var för sig. I *fjärde stycket* ges emellertid en möjlighet att beräkna dessa delar gemensamt, om det finns särskilda skäl. En gemensam beräkning förutsätter att företaget inte utan betydande svårigheter eller kostnader kan bestämma och beräkna fordran och anspråket på överskott separat, att en uppdelning inte skulle få någon avgörande betydelse för återköps- eller flyttvärdets storlek samt att en gemensam behandling är förenlig med företagets överskottsregler i övrigt.

Bestämmelserna i kapitlet innehåller inga regler om att företaget ska informera försäkringstagare och andra om återköps- och flyttvärde eller de kostnader som kommer att tas ut i samband med återköp eller flytt. Enligt vårt förslag ska detta regleras i informationsföreskrifter från Finansinspektionen.

5 kap. 15 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.3.

Bestämmelsen ersätter *andra stycket*, *andra punkten* i 11 kap. 18 §, 12 kap. 69 § och 13 kap. 23 §. Paragrafen innehåller handlingsregler för försäkringsföretag om bestämmande av avgifter vid åter-

köp eller flytt dels för den administrativa hanteringen, dels för obetalda anskaffningskostnader.

Nytt är att den även är tillämplig vid återköp och flytt enligt 20 kap. 1 a § FAL. Här fastlagda regler om avgifter gäller endast om det inte träffas ett kollektivavtal med annat innehåll i den del som omfattas av den semidispositiva regeln i nämnd paragraf.

Första punkten avser *direkta*, administrativa särkostnader som uppkommer för företaget på grund av ett återköp eller en flytt, såsom lön för personal som mera direkt arbetar med återköp och flytt, datakostnader och andra kostnader som direkt har samband med återköpen och överföringarna. Hit räknas alltså inte *indirekta* kostnader, såsom kostnader för att hålla en flyttfunktion, informera försäkringstagarna i återköps- eller flyttfrågor, kontrollera företagets rutiner i sådana sammanhang eller följa upp felaktigt hanterade återköp eller flyttar. Att försäkringarna är av samma slag innebär att de ur kostnadssynpunkt bör behandlas enhetligt därför att särkostnaderna för återköp eller flytt avviker från andra slag av försäkringar.

Avgifter för obetalda anskaffningskostnader, enligt *andra punkten*, avser enbart sådana kostnader som belastar försäkringen under avtalstiden, men som inte har betalats fullt ut när försäkringen återköps eller flyttas. Försäkringsföretagen har rätt att ta ut avgifter för sådana obetalda anskaffningskostnader. Den avgift som enligt andra punkten högst får tas ut vid flytt gäller alltså enbart sådana obetalda anskaffningskostnader som direkt hänför sig till den återköpta eller flyttade försäkringen och som efter en sådan händelse inte längre kan bekostas av denna försäkring.

På samma sätt som för avgifter för hanteringen ska villkoren för ett eventuellt uttag av avgifter för obetalda anskaffningskostnader vid återköp eller flytt tydligt framgå av villkoren i försäkringsavtalet (se 5 kap. 15 § FRL).

5 kap. 16 §

Bestämmelsen ändras endast på så sätt att den även innefattar flytt- rätt av kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring.

Det är av vikt att det mottagande företaget får tillräckliga uppgifter exempelvis om vem som är försäkrad respektive försäkrings- tagare hos det avgivande försäkringsföretaget.

Inom kollektivavtalsgrundad försäkring har valcentralen fullmakt att teckna försäkringsavtal för arbetsgivarnas räkning och i dessa fall anges till det mottagande företaget att försäkringstagare är ”den försäkrades arbetsgivare”. Det innebär att det är valcentralen och inte försäkringsföretagen som i dessa fall har kännedom om vem som är försäkringstagare. Uppgifterna bör således anpassas efter behovet i det enskilda fallet. Medverkan ska ske utan onödig fördröjning.

8 kap. 7 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.9.

I ett *nytt andra stycke* klargörs att vissa livförsäkringsföretag i sina riktlinjer för intressekonflikter ska särskilt behandla intressekonflikter i överskottshanteringen. Tillägget avser livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Bestämmelsen är närmast ett förtydligande av gällande bestämmelse.

Ändringen innebär alltså ingen inskränkning av gällande krav på riktlinjer för intressekonflikter i andra avseenden eller för livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. I det senare fallet kan emellertid en försäkringstagare enbart ha anspråk på överskott i egenkap av ägare till företaget på grund av inbetalt aktiekapital, delägarinsatser eller medlemsinsatser.

Med ”företagets överskott” avses företagets överskott i vid mening. Sådana överskott ska gottskrivas försäkringstagarna och försäkrade enligt överskottsreglerna i FRL i vissa fall, t.ex. vid övergång till vinstutdelning eller delning av livförsäkringsföretag (jfr avsnitt 11.3.7).

Med ”olika försäkringars överskott” avses sådana relevanta överskott som ska fördelas på olika grupper av försäkringar enligt principerna i företagets överskottsregler (se förslaget till 8 kap. 8 a och 8 b §§). Vilka överskott som blir relevanta att beakta och hur uppdelningen i olika försäkringar ska göras i praktiken styrs således av företagets antagna överskottsprinciper och övriga överskottsregler.

8 kap. 8 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.1.

I paragrafens *första stycke* anges de grundläggande överskottsregler som ska framgå av företagets bolagsordning eller stadgar i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst.

Första stycket *första punkten* innebär att det ska klargöras om överskott från olika försäkringar ska tillkomma försäkringstagaren eller den försäkrade. Därmed inbegrips även förmånstagare som vid försäkringsfall eller annan händelse träder i deras ställe.

Enligt *andra punkten* ska det klargöras om anspråken är kollektiva eller individuella. I det första fallet tillkommer överskotten olika försäkringar enbart som grupp. I det senare fallet är anspråken individualiserade på olika försäkringar.

Enligt *tredje punkten* ska det klargöras vilken huvudsaklig princip som ska ligga till grund för överskottshanteringen för olika försäkringar, dvs. om det ska vara den skälighetsprincip som alljämt gäller för vissa försäkringsavtal enligt övergångsregler till FRL, den kontributionsprincip som kommer till uttryck som huvudregel för överskottshanteringen i bl.a. 11 kap. 8 §, eller någon annan grundläggande princip. Det senare kan vara en princip att alla överskott och underskott schablonmässigt fördelas lika mellan olika försäkringar. Den huvudsakliga innebörden av den alternativa principen bör också framgå av bolagsordningen.

Såsom framgår av andra förslag till regeländringar ska det också anges hur tillgängliga överskott i företagets överskottshantering enligt FRL ska bestämmas (se förslag till ändringar i bl.a. 11 kap. 3 § som gäller alla livförsäkringsaktiebolag). Såsom framgår där är inte livförsäkringsföretag skyldiga att bestämma sådana överskott med hänsyn till vad som är redovisade vinster eller andra överskott enligt redovisningsreglerna.

De principer som ska tas in i bolagsordningen eller stadgarna i dessa avseenden blir alltså avgörande för företagets överskottshantering. Det kan anmärkas att skälighetsprincipen i sin tur ställer ytterligare krav på företagets prissättning för de försäkringar som alljämt omfattas av principen (se prop. 2009/10:246 s. 279, 331, 387 och 396).

Paragrafen hindrar inte i sig att ett företag har olika principer för olika försäkringar.

Vad som avses med "olika försäkringar" har kommenterats i författningskommentaren till förslaget till ändring i 8 kap. 7 §.

I *andra stycket* erinras enbart om att också livförsäkringsföretag som får dela ut vinst ska ha vissa överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna enligt vissa bestämmelser i 11–13 kap.

8 kap. 8 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.2 och 5.4.8.

Paragrafens *första stycke* innebär att styrelsen i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst ska precisera sina överskottsregler i överskottsriktlinjer. Riktlinjerna blir därmed ett komplement till de mer grundläggande överskottsreglerna i bolagsordningen eller stadgarna enligt förslaget till 8 a § och ingår i begreppet företags överskottsregler.

Överskottsriktlinjerna ska enligt *andra stycket* som en bakgrund beskriva hur tillgängliga överskott bestäms, vilka försäkringar som har rätt till återbäring respektive anspråk på överskott och om de senare anspråken är kollektiva eller individuella samt företags tillämpade överskottsprincip eller överskottsprinciper (jfr 8 kap. 8 a § och bl.a. 11 kap. 3 §).

Överskottsriktlinjerna ska därutöver, enligt *tredje stycket*, ange de mer preciserade principer för tillämpningen av de grundläggande principerna i företags bolagsordning eller stadgar.

Enligt tredje stycket *första punkten* ska företaget således precisera vilka närmare principer som tillämpas för att bestämma olika försäkringars överskott och enligt *fjärde punkten* hur överskott får användas för att täcka underskott. Preciseringsen ska inte bara avse den årliga överskottsfordelningen. De ska inte minst avse hur företaget beaktar underskott och andra ekonomiska svårigheter i samband med återköp eller flytt. Sådana reduktioner är givetvis tillåtna, t.ex. för att beakta en flyttanstormning, eftersom överskotten är företags riskkapital. Enligt första punkten ska principerna klargöras mot bakgrund av och hänvisning till en analys av premierna och villkoren. Detta förhindrar inte mer schablonartade reduktioner om det är förenligt med överskottsreglerna i övrigt. Vad som avses med ”olika försäkringar” har kommenterats i författningskommentaren till förslaget till ändring i 8 kap. 7 §.

Enligt *andra punkten* anges den mer preciserade tillämpningen av skälighets- och kontributionsprincipen.

Tredje punkten avser försäkringar där skälighetsprincipen eller kontributionsprincipen inte gäller. I dessa fall ska företaget klar-

göra om och i så fall hur hänsyn tas till sådana faktorer som kan behöva beaktas när förstnämnda principer tillämpas.

Enligt *fyjärde punkten* preciseras hur överskott från olika försäkringar får användas för att täcka underskott hänförliga till andra försäkringar. Det ska också anges om kompensation utgår för detta, t.ex. i form av interna förlagslån, och vilken kompensation som utgår, t.ex. hur räntan på förlagslånet bestäms.

Femte punkten innebär ett allmänt krav att i överskottsriktlinjerna ange principerna för hur företaget investerar tillgångar motsvarande överskott enligt överskottsreglerna i FRL. Bestämmelsen innebär inte att företag måste bestämma sig för att tillgångar ska placeras i vissa tillgångsslag eller liknande limiter, utan endast att företaget ska beskriva den faktiska investeringsstrategi företaget tillämpar för tillgångar som motsvarar företagets överskott enligt överskottsreglerna i FRL. Om företaget de facto tillämpar särskilda limiter eller andra begränsningar för tillgångar motsvarande överskott, ska detta däremot tas in i överskottsriktlinjerna som bekräftas och beslutas av styrelsen. Detsamma gäller om principerna är olika för överskott från olika försäkringar. Det kan t.ex. vara fråga om att överskott hänförligt till vissa försäkringar investeras mer försiktigt med uteslutande av vissa typer av tillgångar jämfört med överskott hänförliga till andra försäkringar.

Tillämpningen av bestämmelsen i förhållande till nya investeringsregler enligt solvens II-direktivet har behandlats i den allmänna motiveringen (se avsnitt 13.6 och 13.7). Bestämmelsen utesluter inte i sig att informationskravet helt eller delvist kan tillgodoses genom hänvisningar till styrdokument enligt solvens II-reglerna. Sådana regler blir i de delar som det hänvisas till en del av företagets överskottsregler.

Enligt *sjätte punkten* ska överskottsriktlinjerna precisera rutinerna för tillämpningen av överskottsreglerna.

Riktlinjerna ska enligt *sjunde punkten* ange hur överskottsreglerna och rutinerna för tillämpningen av dem ska utvärderas. Det blir här fråga om att klargöra hur interna utvärderingar som görs vid sidan av den oberoende kontroll av överskottsreglerna som föreslås i 8 j § och hur den oberoende kontrollen närmare ska utövas.

I *fyjärde stycket* slås fast att överskottsriktlinjerna ska vara tillräckligt tydliga och fullständiga och att det ska vara möjligt att förstå hur reglerna där förhåller sig till företagets avtalsvillkor för olika produkter som företaget meddelar, reglerna i företagets

bolagsordning eller stadgar samt behandlingen av avsättningar och överskott i såväl redovisnings- som solvenssammanhang.

8 kap. 8 c §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.2.

Paragrafen innebär att berörda företag ska minst årligen utvärdera sina överskottsregler internt. Detta ska också göras om det finns "särskild anledning". Därmed avses väsentliga företagsändringar eller annan händelse som berör företagets eller olika försäkringars överskott på ett väsentligt sätt (jfr 8 i §). När överskottsreglerna ska och får ändras regleras i 8 d §.

8 kap. 8 d §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.2.

Paragrafen klargör att berörda livförsäkringsföretag ska följa sina en gång etablerade överskottsregler och rutiner över tiden, men att ändringar behöver ske om det finns särskilda skäl. Sådana skäl föreligger givetvis om det skulle konstateras att överskottsreglerna i något avseende bryter mot lag.

De får dock ändras även i andra fall, exempelvis om dessa i den praktiska tillämpningen bedöms alltför oklara och behöver förtydligas eller att de förhållanden som låg till grund för reglerna i något avseende har ändrats så att dessa inte längre är aktuella. Ett annat särskilt skäl kan vara att solvensreglerna eller de ekonomiska förutsättningarna ändras så att företaget måste behålla mer kapital i överskottshanteringen eller, motsatsvis, kan frigöra mer riskkapital.

Det kan anmärkas att det inte finns något som hindrar att företagets överskottsregler kopplas direkt till solvensreglerna.

Särskilda skäl innebär alltså en ventil för att ändra överskottsreglerna i oförutsedda situationer och liknande tillbörliga fall. Vad som får anses vara särskilda skäl bör med hänsyn till svårigheterna att förutse alla situationer och ekonomiska samband med anledning av nya överskottsregler och solvensregler, kunna tillämpas mer generöst i praxis de första åren efter införandet av ett lagkrav på överskottsregler.

Paragrafen avser även överskottsregler i företagets bolagsordning eller stadgar. I *andra stycket* erinras om att ytterligare bestäm-

melser om ändring av bolagsordning eller stadgar finns i 12 och 13 kap. För sådana ändringar krävs viss majoritet. En underlåtenhet att ändra bolagsordning eller stadgar i fall det skulle finnas särskilda skäl för det får bedömas på samma sätt som ett nytt lagkrav på att ändra dessa i andra fall, nämligen att om ändring inte sker efter föreläggande av Finansinspektionen kan företaget i sista hand försättas i likvidation.

8 kap. 8 e §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.15.

Paragrafen innebär att berörda företag ska ge in sina överskottsregler och en konsekvensanalys till Finansinspektionen. Överskottsreglerna ska där också offentliggöras. Paragrafen har delvis utformats efter mönster från vad som i dag gäller för försäkrings tekniska riktlinjer. I likhet med sådana riktlinjer kan det förväntas att överskottsreglerna och konsekvensanalysen kommer att offentliggöras hos Finansinspektionen på särskilt sätt och på företagens hemsidor, så att intresserade lätt kan ta del av olika företags överskottsregler. Att kraven på ingivande även gäller ändringar av överskottsregler framgår av *tredje stycket*.

8 kap. 8 f §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.15.

Enligt paragrafen krävs att information om antagna och ändrade överskottsregler ska lämnas till försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott. Paragrafen har delvis utformats efter mönster från vad som i dag gäller för information om företagets placeringsriktlinjer. Genom att överskottsriktlinjerna ska innehålla information om företagets överskottsregler i bolagsordningen eller stadgarna kan all information enligt paragrafen vanligtvis tillgodoses enbart genom att antagna och ändrade överskottsriktlinjerna översänds.

Enligt *andra stycket* behöver informationen inte lämnas om det finns särskild anledning för att avstå. En sådan anledning kan vara att företaget har försäkrat sig om att informationen kommer att tillhandahållas av en gruppföreträdare eller annan som representerar försäkringstagarna. Det finns då ingen anledning för att infor-

mation om den här typen av beslut ska lämnas en gång till. En annan särskild anledning kan vara att försäkringstagaren uttryckligen avstår från att få informationen eller att denna är okänd eller inte tidigare har kunnat nås av skriftlig information från företaget.

8 kap. 8 g §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.15 och 11.3.3.

Paragrafens *första stycke* reglerar även hur informationen om antagna och ändrade överskottsregler närmare ska lämnas. Bestämmelserna ger utrymme för att lämna informationen på företagets hemsida tillsammans med ett skriftligt meddelande om att den finns där. Parterna kan även komma överens om hur informationen ska lämnas. Den som vill ha en skriftlig underrättelse har dock enligt *andra stycket* rätt att få det.

8 kap. 8 h §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.15.

Paragrafen avser information om företagets överskottsregler till dem som erbjuds att teckna en försäkring i företaget. Paragrafen har delvis utformats efter mönster från vad som i dag gäller för information om företagets placeringsriktlinjer. Informationen behöver inte lämnas om det finns särskild anledning för att avstå. Motsvarande undantag finns i förslaget till 8 kap. 8 f § (se författningskommentaren till nämnda bestämmelse).

8 kap. 8 i §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.15.

Paragrafen avser alla livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Sådana företag ska enligt *första stycket* informera försäkringstagarna och försäkrade om väsentliga beslut som angår deras anspråk på överskott, som är företagets riskkapital och som därför kan användas för att täcka företagets eller andra försäkringars underskott. Med beslutet avses i förekommande fall att förslag till beslut om informationen lämnas innan själva beslutet fattas.

Informationskravet avser alla typer av frivilliga och tvingande beslut som berör företagets eller olika försäkringars överskott på

ett mer väsentligt sätt, utan att det är fråga om en sådan övergång till vinstutdelningen eller annan jämförbar företagsändring som avses i 11 kap. 20 § och föreslagna 21 a §. Vilka beslut som berörs har närmare behandlats i den allmänna motiveringen.

Underrättelsen enligt paragrafen gäller inte om motsvarande information ska lämnas till dem enligt andra bestämmelser. Motsvarande information ska exempelvis lämnas enligt nyss nämnda bestämmelser om övergång till vinstutdelning och jämförliga företagsändringar eller tidigare bestämmelser om antagande eller ändringar av företagets överskottsregler, men undantaget kan tillämpas även om motsvarande information ska lämnas på särskilt sätt enligt bestämmelser i andra lagar eller författningar. Kungörelser om överlåtelse av försäkringsbestånd omfattas inte av undantaget eftersom informationen inte lämnas direkt till dem.

Informationen behöver inte heller lämnas om det av annan anledning finns särskild anledning för att avstå. Undantaget överensstämmer med motsvarande undantag för information om överskottsregler (se författningskommentaren till 8 f §).

I *andra stycket* regleras vad informationen ska innehålla.

Huvudregeln enligt *tredje stycket* är att underrättelsen ska lämnas inom "rimlig tid" innan själva beslutet fattas, men att detta kan underlåtas om det finns särskilda skäl. Vad som utgör rimlig tid får bedömas från fall till fall. I sådana fall ska enligt den föreslagna bestämmelsen underrättelsen i stället lämnas så snart särskilda skäl för att inte lämna informationen har upphört.

Av *fjärde stycket* framgår hur informationen ska lämnas. Den ska lämnas på motsvarande sätt som för nya och ändrade överskottsriktlinjer (se författningskommentaren till 8 g §). I dessa fall räcker dock en årlig skriftlig erinran om att informationen finns tillgänglig på hemsidan, om inte försäkringstagaren eller den försäkrade begär annat.

8 kap. 8 j §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.14.

Bestämmelsen innebär genom *första stycket* ett krav på en regelbunden oberoende kontroll av hur företaget efterlever överskottsreglerna. I stycket klargörs att det är fråga om en kontroll utöver vad som kan följa av andra regler för företaget, såsom revisionsreglerna och solvensreglerna. Kontrollen omfattar enligt paragrafen

inte bara överskottsregler i FRL utan även överskottsregler enligt annan författning som kan komma att beslutas i framtiden, t.ex. regler från Finansinspektionen. Kontrollen ska även omfatta företagets egna antagna överskottsregler, inklusive olika regler i överskottsriktlinjerna.

Andra stycket behandlar vem som får utöva kontrollen. Utöver företagets revisor tillåts annan sakkunnig, vilket innebär att granskningen även kan utövas av t.ex. en advokat. Oavsett vem som utför granskningen gäller enligt stycket ett allmänt krav på lämplighet för uppgiften.

För andra än företagets revisor gäller enligt andra stycket vad som sägs om lekmannarevisor. För att beakta att det kan finnas andra krav i lag, författning eller yrkesetiska regler för granskares yrkesutövning anges i det stycket att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan utfärda regler som innebär att dessa tar över bestämmelserna om lekmannarevisorer.

Enligt *tredje stycket* ska revisorn eller annan granskare utfärda ett särskilt yttrande över kontrollen.

8 kap. 9 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.10.

Paragrafen har kompletterats med ett bemyndigande för regeringen eller annan myndighet att meddela föreskrifter om utformningen och innehållet i riktlinjer för intressekonflikter och överskottsriktlinjer. Samtidigt har nuvarande bemyndigade om placeringsriktlinjer omformulerats på motsvarande sätt.

11 kap. 3 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.1, 5.4.3, 5.4.13, och 5.5.2.

Paragrafen avser vilka särregler som ska finnas i bolagsordningen för ett livförsäkringsaktiebolag utöver eller i stället för de regler som ska finnas i bolagsordningen enligt ABL. Nuvarande första stycket har bildat en egen ny paragraf (se nya 3 a §).

Det tidigare andra stycket har bildat en *ny första punkt* och begränsats till vinstdisposition och förlusttäckning i årsredovisningen. Den *nya andra punkten* avser fastställandet av överskott enligt företagets överskottsregler som ska anges om denna avviker

från vad som bestäms genom årsredovisningen. Denna förändring är en följd av att tillgängligt överskott för fördelning mellan försäkringstagare och försäkrade i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, eller mellan aktieägare i livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst, inte måste bestämmas med koppling till redovisade vinster enligt vårt förslag. Det kan anmärkas att det senare inte innebär några inskränkningar av de vinstutdelningsrestriktioner som gäller för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag enligt ABL.

Andra punkten möjliggör även regler om delegation till styrelsen att bestämma hur stort överskott som är tillgängligt.

Till skillnad från i dag föreskrivs i *tredje punkten* att bolagsordningen mer allmänt ska ange att bolaget får dela ut vinst, om så är fallet. Vidare ska det också enligt punkten framgå om bolaget inte får dela ut vinst. Denna grundläggande fråga måste alltså framdeles alltid framgå av bolagsordningen, vilket även är fallet i många företag redan i dag.

Till skillnad från gällande bestämmelse förhindras därmed en ordning där bolaget anger att det bara får dela ut viss del av vinsten. Syftet är att förhindra delvis vinstutdelande företagsformer.

I *andra stycket* erinras om att bolagsordningen ska innehålla sådana överskottsregler som ska anges i bolagsordningen enligt 8 kap. 8 a § första stycket (se kommentaren till nämnda paragraf). Det träffar livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

Ändringen i nuvarande andra stycket får som konsekvens att livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst enligt bolagsordningen ska i sin helhet följa vinstutdelningsreglerna i 18 kap. ABL. Detta motsvarar vad som i sak gäller för skadeförsäkringsaktiebolag och aktiebolag i allmänhet. Övriga livförsäkringsaktiebolag, dvs. sådana som inte får dela ut vinst, får bara göra sådana värdeöverföringar som följer av övriga bestämmelser i kapitlet (se vidare kommentaren till 16 §).

11 kap. 3 a §

Bestämmelsen har flyttats hit från nuvarande 11 kap. 3 § första stycket.

11 kap. 4 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.1.

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämman (7 kap. 1 § ABL). I 7 kap. 2 § ABL stadgas att aktieägare har rätt att delta i bolagsstämman. Vissa formkrav ställs dock upp i bestämmelsen. Paragraferna är även tillämpliga på hybridbolag (se 11 kap. 1 § första stycket FRL). Bolagsstämman är aktiebolagets högsta beslutande organ även i frågor om överskott. Det är därför av vikt att försäkringstagare får insyn i denna beslutsprocess. Den nya paragrafen innebär att försäkringstagarna ges rätt att närvara och yttra sig på stämman.

Bestämmelsen i gällande 4 § har flyttats till en ny 4 b §.

11 kap. 4 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.2.

I 7 kap. 16 § ABL regleras aktieägares initiativrätt på bolagsstämman. I bestämmelsen ställs vissa tidsfrister upp för att begäran ska godtas. Paragrafen är även tillämplig på hybridbolag. För att förbättra insyn och inflytande för försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott i ett hybridbolag införs nu en ny bestämmelse som innebär att dessa har rätt att få ett ärende behandlat vid bolagsstämman. Begäran ska ske skriftligen hos styrelsen inom de tidsfrister som framgår av 7 kap. 16 § ABL.

11 kap. 4 b §

Nuvarande 11 kap. 4 § ska betecknas 11 kap. 4 b §.

11 kap. 4 c §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.2

I 7 kap. 25 § ABL regleras tillhandahållandet av redovisningshandlingar och revisionsberättelse till aktieägaren inför årsstämman. Paragrafen är även tillämplig på hybridbolag. För att förbättra insynen för försäkringstagarna och de försäkrade med anspråk på överskott i ett hybridbolag införs nu en ny bestämmelse som innebär en rätt för dem att ta del av dessa handlingar. Ifråga om hur

informationen på begäran ska lämnas till dem hänvisas till föreslagna bestämmelser om underrättelser om överskottsreglerna (se 8 kap. 8 g §).

Eftersom det här är fråga om mer regelbunden information år från år kan kravet på skriftlig erinran, enligt förslaget, tillgodoses genom en enda årlig erinran. En sådan årlig erinran kan samtidigt även omfatta annan regelbunden information om överskottshanteringen, dvs. en erinran om sådan löpande information om beslut som påverkar överskott väsentligt (se 8 kap. 8 i §) och om protokoll från bolagsstämman (se 11 kap. 5 a §).

11 kap. 4 d §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.2.

Av 7 kap. 32–35 §§ ABL framgår styrelsens och den verkställande direktörens upplysningsplikt i förhållande till aktieägarna. Paragraferna är även tillämpliga på hybridbolag. För att förbättra insynen för försäkringstagarna och de försäkrade med anspråk på överskott i ett hybridbolag införs nu en bestämmelse som innebär att dessa ges motsvarande möjligheter till upplysningar.

11 kap. 5 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.7.

Förslaget innebär genom kompletteringen i den *nya första punkten* en förstärkt likabehandlingsprincip till skydd för de försäkringstagare och försäkrade (eller andra ersättningsberättigade) som har försäkringar som medför anspråk i överskott.

Ändringen innebär i jämförelse med gällande rätt ett tydligare krav på att styrelse och stämman inte får fatta beslut som inte på ett tillbörligt sätt beaktar företagets och olika försäkringars överskott, även om överskotten kan användas som företagets riskkapital.

I likhet med i dag omfattar särregeln endast livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, eftersom det endast är i sådana bolag som försäkringstagarna och försäkrade eller deras förmåntagare kan ha anspråk på vad som tidigare benämndes ackumulerade vinster. Detta tydliggörs i paragrafen. Paragrafen har i övrigt

anpassats redaktionellt med hänsyn till utredningens förslag till begrepp i andra bestämmelser.

I fråga om vad som är tillbörligt eller inte måste givetvis hänsyn tas till innehållet i de överskottsregler som företaget har beslutat om och befattningshavarens möjligheter att avstå från att fatta ett beslut. Bestämmelserna träffar inte heller sedvanliga affärsbeslut även om det senare skulle visa sig att beslutet var till nackdel för försäkringstagarna.

11 kap. 5 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.2.

Av 7 kap. 49 § ABL framgår att protokollet från bolagsstämman ska hållas tillgängligt för aktieägarna senast två veckor efter stämman. Paragrafen är även tillämplig på hybridbolag.

För att förbättra insynen för försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott i ett hybridbolag införs nu en bestämmelse som innebär att dessa ges motsvarande möjligheter. Ifråga om hur informationen på begäran ska lämnas till dem hänvisas till föreslagna bestämmelser om underrättelser om överskottsreglerna (se 8 kap. 8 g §).

Eftersom det här är fråga om mer regelbunden information är frågan om kravet på skriftlig erinran, enligt förslaget tillgodoses genom en enda årlig erinran (jfr kommentaren till 4 c §).

11 kap. 6 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.11 och 7.2.2.

Enligt 7 kap. 50 § ABL har aktieägare, styrelsen, en styrelseledamot eller den verkställande direktören talerätt mot ett bolagsstämmobeslut.

Talerätten har nu utvidgats i hybridbolag till att omfatta även försäkringstagare och försäkrad med anspråk på överskott. Detta medför att dessa har rätt att föra tala om överträdelser bl.a. av vinstutdelningsförbudet i FRL och överskottsregler i hybridbolags bolagsordningar. Vidare utvidgas talerätten till bolagsstämmobeslut som strider mot sådana överskottsriktlinjerna som vi föreslår.

Samtidig begränsas talerätten i fråga om försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer, eftersom det inte finns anledning

att ge försäkringstagarna och motsvarande försäkrade en talerätt mot sådana interna regler som i enlighet med våra förslag får en tydligare roll som skyddsregler för försäkringsfordringar.

11 kap. 7 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.3.

Mot bakgrund av att försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott i grunden finansierar hybridbolagets verksamhet bör de ges ett större inflytande än enligt dagens regler, enligt vilka de ska utse minst en av styrelseledamöterna.

Ändringen innebär att mer än en fjärdedel av styrelseledamöterna ska utses av försäkringstagarna, av försäkrade med anspråk på överskott eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. Dessa försäkringstagarrepresentanter ska vara oberoende enligt reglerna i andra stycket.

11 kap. 7 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.3.

Styrelsens ordförande i ett hybridbolag har ett särskilt ansvar för att leda arbetet och se till att styrelsen fullgör sina uppgifter enligt lag eller annan författning samt myndigheters beslut (se 8 kap. 17 § första stycket ABL). Om inte annat föreskrivs i bolagsordningen eller har beslutats av bolagsstämman, väljer styrelsen ordförande (se 8 kap. 17 § andra stycket ABL). Nu nämnda regler gäller även i hybridbolag. För att ytterligare stärka försäkringstagarnas ställning i hybridbolag införs nu en bestämmelse med innebörd att styrelsens ordförande ska vara oberoende enligt bestämmelserna i paragrafen.

11 kap. 11 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.7 och 7.2.4.

Ändringarna i paragrafens *första stycke*, *första punkten* innebär att den förstärkta likhetsprincipen även ska gälla för styrelsens beslut om överskottshantering (jfr ändringarna i 5 §). Bestämmelsen torde i normalfallet enbart få betydelse för beslut av bolagets styrelse. Den har dock i likhet med dagens regel inte begränsats på det

sättet, utan utvidgningen träffar även annan befattningshavare. Motivet är att det inte kan uteslutas att beslut av väsentlig betydelse för försäkringstagarnas anspråk på överskott skulle kunna beslutas efter delegation av i första hand verkställande direktören.

Styrelsen är kollektivt ansvarig för bolagets organisation och förvaltning. Detta gäller även försäkringstagarrepresentanter i styrelsen. Med beaktande av att värdena i hybridbolaget fullt ut är reserverade för försäkringstagarna bör styrelsens uppdrag bestämmas till att primärt verka för försäkringstagarnas bästa, vilket inte förhindrar att styrelsen sekundärt verkar för ett väl fungerande bolag som tar tillvara samordningsvinster på ett sätt som knyter an till aktieägarintresset. För att tydliggöra denna primära lojalitetsplikt införs nu en bestämmelse i *andra punkten* med innebörd att styrelsen inte får företa en rättshandling eller någon annan åtgärd som – i fall av intressekonflikt – inte tillvaratar försäkringstagarnas intresse framför aktieägarnas intresse.

Ändringarna i *tredje punkten* är en följd av ändringarna i första punkten.

Andra stycket har ändrats till följd av våra förslag om införande av överskottsriktlinjer. Den innebär att styrelsen inte heller ska vara förpliktigad att följa anvisningar som strider mot överskottsriktlinjer.

11 kap. 16 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.4.

I paragrafens *första stycke* förtydligas att vinstutdelningsförbudet i FRL avser ett värdeöverföringsförbud. Värdeöverföringar får därför bara ske om företaget får dela ut vinst enligt bolagsordningen eller om det är förenligt med enskilda bestämmelser i 11 kapitlet. Ändringen innebär inte någon egentlig saklig förändring, eftersom vinstutdelningsförbudet i aktiebolagsrättslig praxis redan tidigare tolkats som ett värdeöverföringsförbud.

Såsom framhålls i den allmänna motiveringen ger bestämmelsen utrymme för att beakta de delvis olika syften som bär upp vinstutdelningsreglerna i ABL respektive FRL.

Andra stycket har förtydligats med hänsyn till att endast livförsäkringsföretag som får dela ut vinst enligt bolagsordningen ska tillämpa vinstutdelningsreglerna i ABL, medan övriga livförsäkringsaktiebolag ska tillämpa överskottsreglerna i FRL.

11 kap. 18 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.13.

Paragrafen – som lägger fast kontributionsprincipen – har anpassats som ett led i en tydligare gränsdragning mellan rättigheter till återbäring enligt avtal och anspråk på överskott enligt företagets bolagsordning. Genom att de förra rättigheterna följer direkt av avtal har paragrafen begränsats till fördelningen av överskott enligt överskottsreglerna.

Paragrafen kräver inte i sig att överskott ska fördelas löpande, men får betydelse när överskott ska fördelas på olika försäkringar, vilket klargörs i paragrafen. Bestämmelsen har också begränsats till livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. Detta är en följd av att försäkringstagare och andra ersättningsberättigade inte får ha anspråk på överskott med anledning av försäkringar i sådana livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Liksom i dag innebär paragrafen en huvudregel om hur överskott ska fördelas mellan olika försäkringar. En annan princip för hanteringen av överskott för alla eller vissa försäkringar måste, enligt preciseringen i paragrafen, ha stöd av villkor i bolagsordningen. Paragrafen hindrar alltså inte i sig att företag antar en princip som innebär att vissa försäkringar inte har anspråk på överskott och därmed inte heller ansvarar för andra försäkringars underskott (se förslaget till 8 kap. 8 a §).

Nuvarande bestämmelser om flyttvärde och flyttavgifter i andra stycket föreslås nu i stället regleras i 5 kap. 15 a och b §§.

11 kap. 20 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.3.1–11.3.5.

Paragrafen anger förutsättningarna för ombildning av hybridbolag till ett livförsäkringsbolag som får dela ut vinst (övergång till vinstutdelning). Förslagen till ändringar innebär flera förtydliganden som motiverats närmare i den allmänna motiveringen.

Ändringen i *andra punkten* preciserar vilka som ska höras. Till skillnad från i dag ska även försäkrade med anspråk på överskott höras samt alla försäkringstagare och försäkrade i förmånsbestämda försäkringar.

Ändringen i *tredje punkten* är en konsekvens av att försäkrade ska höras enligt andra punkten. Förslaget innebär att dessa har en röst var.

Genom ändringen av *fyjärde punkten* skärps beviskraven något för bedömningen av att övergången inte försämrar för försäkringsstagare och andra ersättningsberättigade. Vidare klargörs att bedömningen ska avse såväl deras försäkringsfordringar som anspråk på överskott.

Femte punkten är ny och klargör mot bakgrund av ändringar i 3 § att villkoret i bolagsordningen ska ange mer allmänt att företaget får dela ut vinst. Vidare förtydligas i bestämmelsen mot bakgrund av nuvarande förarbeten och praxis att villkoret ska börja tillämpas vid inledningen av ett räkenskapsår.

Sjätte punkten är också ny. Den ställer krav på tillräcklig information för att övergången ska få godkännas.

Nuvarande *andra stycket* om villkor om förlusttäckning har utgått som en följd av överskottshanteringen inte måste kopplas till årsredovisningen och att företagets överskottsregler ska framgå av bolagsordning och överskottsriktlinjer på ett mer heltäckande sätt än hittills (se förslagen till 8 kap. 8 a och 8 b §§).

Nuvarande bestämmelser i *tredje stycket* om sättet för underrättelser om en ombildning har ersatts med en hänvisning till bestämmelserna om underrättelser om överskottsregler som i större utsträckning medger underrättelser på andra sätt än genom post (se förslaget till 8 kap. 8 g §).

Bestämmelser i nuvarande *fyjärde stycket* om vad som ska gälla vid fusioner med och beståndsöverlåtelse till vinstutdelande företag har överförts till egna paragrafer. Reglerna där har i förhållande till i dag delvis förtydligats och ändrats i sak (se vidare förslaget till 21 a och 21 b §§).

11 kap. 21 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.3.7 och 11.3.8.

Paragrafen behandlar gottskrivning av företagsvärden när ett hybridbolag ombildas till ett livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst.

Den första ändringen i *första stycket* innebär att uppskrivningsfonden inte längre nämns bland de fonder som ska gottskrivas. Ändringen är närmast av rättelsekaraktär och motiveras av att en

uppskrivningsfond inte ska få förekomma i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst (se 5 kap. 4 § ÅRFL). Om en sådan fond ändå skulle ha redovisats ska värdena motsvarande fonden beaktas inom ramen för gottskrivning av andra övervärden.

Den andra ändringen i första stycket preciserar värderingstidpunkten.

Den tredje ändringen i stycket klargör att fördelningen mellan försäkringstagare och andra berörda ska ske på ett sätt som är förenligt med företagets överskottsregler (se 8 kap. 8 a § första stycket och 8 b §).

Andra stycket är nytt och klargör vad som ska beaktas som andra övervärden och hur sådana ska värderas. Vidare föreskrivs att värderingen ska ske med hänsyn till företagsändringen art. Det senare markerar att det inte är givet att värderingen alltid ska ske enligt tillämpliga redovisningsregler.

11 kap. 21 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Den föreslagna nya paragrafen ställer upp förutsättningar för sådana företagsändringar som kan jämföras med övergång till vinstutdelning. Paragrafen motsvarar delvis tidigare bestämmelser i 20 § om underrättelser och beaktande av försäkringstagares rätt i samband med fusion och överlåtelse av försäkringsbestånd.

Genom *första stycket första punkten* föreslås nuvarande krav på underrättelse enligt 20 § första stycket, andra punkten och att ändringen inte försämrar för försäkringstagare och försäkrade enligt nämnda paragraf fjärde punkten utvidgade till delning och vissa avvecklingsfall som syftar till att livförsäkringar som medför anspråk på överskott överförs till ett vinstutdelande företag där andra har anspråk på överskottet. Nytt är att övergången genom kopplingen till 20 § första stycket, sjätte punkten även villkoras av tillräckligt bra information i underrättelsen. Bestämmelserna syftar till att försäkringstagarnas anspråk på överskott vid övergång till vinstutdelning inte ska kunna kringgå genom förfaranden som får motsvarande ekonomiska konsekvenser.

Första stycket *andra punkten* behandlar vissa beslut som fattas frivilligt av företaget och ska följas av det överlåtande företags likvidation eller avveckling av försäkringar med anspråk i överskott. Det är här således fråga om förfaranden som kan jämföras med

beståndsöverlåtelse enligt FRL eller delning enligt ABL och som få motsvarande ekonomiska konsekvenser för försäkringstagarna och försäkrade med anspråk i bolagets överskott.

Andra stycket klargör närmare vilka beslut som är villkorade av att förutsättningarna enligt första stycket är uppfyllda.

11 kap. 21 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen behandlar gottskrivning av värden vid fusioner mellan livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst och motsvarande företag som får dela ut vinst.

Avvikelsen i förhållande till 21 § motiveras av att försäkringstagarna och försäkrade i fusionsfallen har möjligheter att få del av andra övervärden i det vinstutdelande bolaget genom att träda in som delägare.

I *andra stycket* klargörs att fördelningen av överskott som återbäring eller på annat sätt ska vara förenligt med företagets överskottsregler.

11 kap. 21 c §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen behandlar genom hänvisning till 21 b § gottskrivning av värden vid delning av livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst och där en del av verksamheten övergår till ett eller flera företag som får dela ut vinst.

Avvikelsen i förhållande till 21 § motiveras av att försäkringstagarna och försäkrade även här har möjligheter att få del av andra övervärden i det nya vinstutdelande bolaget genom att träda in som delägare.

11 kap. 21 d §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen behandlar gottskrivning av värden vid överlåtelse av verksamhet följt av likvidation av livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst när överlåtelsen sker till ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst.

Avvikelsen i förhållande till 21 § motiveras av att försäkringstagarna och försäkrade även här har möjligheter att få del av andra övervärden i det vinstutdelande bolaget genom att träda in som delägare.

11 kap. 21 e §

Förslaget har behandlats i avsnitt i avsnitt 11.3.3 och 11.6.

Paragrafen behandlar hur underrättelser ska lämnas till försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott vid övergång till vinstutdelning eller jämförbara företagsändringar i ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Underrättelserna ska lämnas på samma sätt som vid underrättelse om antagna eller ändrade överskottsregler (se kommentaren till 8 kap. 8 g §).

11 kap. 21 f §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.4.

Bestämmelsen innebär att ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag inte kan byta kategori till ett bolag som får dela ut vinst.

Ett liknande förbud mot kategoribyte finns inom den allmänna bolagsrätten för aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning (se 32 kap. 15 § ABL).

11 kap. 46 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.11.

I bestämmelsen klargörs att överskottet efter en likvidation i ett livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst, sedan alla förpliktelser har infriats, ska gå till de försäkringstagare och försäkrade som har anspråk på överskott enligt reglerna i bolagsordningen. Vidare slås fast att fördelningen mellan dem ska ske på ett sätt som är förenligt med företagets överskottsregler, dvs. såväl reglerna om överskottshanering i bolagsordningen som överskottsriktlinjerna. Även här görs på samma sätt som vid en övergång till vinstutdelning undantag för tillgångar som motsvarar aktieägarnas aktiekapital och överkursfond (jfr kommentaren till 11 kap. 21 §).

11 kap. 50 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.6.

Ändringen innebär att det ska framgå av firman för ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag att bolaget får dela ut vinst.

11 kap. 51 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.11.

Den föreslagna ändringen innebär att överskottsriktlinjer ingår bland de regler som omfattas av skadeståndsansvar enligt paragrafen. Sådana riktlinjer ska upprättas enbart av bolag som inte får dela ut vinst (se 8 kap. 8 b §).

Det följer redan av 29 kap. 1 § ABL att talan kan föras mot överträdelse av lag och överskottsregler i bolagsordningen.

12 kap. 1 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Det nya *tredje stycket* innebär att alla försäkrade i försäkringar med anspråk på överskott kan göras till delägare. Den försäkrade kan enligt förslaget göras till delägare jämte försäkringstagaren eller i stället för försäkringstagaren.

Stycket avser alla ömsesidiga livförsäkringsbolag, dvs. även sådana som får dela ut vinst och där anspråket på överskott följer av obligatoriska delägarinsatser från delägarna. En förutsättning är dock att den försäkrade redan har eller får ett anspråk på överskott i företaget, exempelvis på grund av nya försäkringar som medför sådana anspråk i företag som inte får dela ut vinst eller på grund av tillskjutna delägarinsatser i företag som får dela ut vinst.

12 kap. 3 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslaget om delägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst (se vidare kommentaren till förslaget till ändringen av 12 kap. 11 §).

12 kap. 9 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.1, 5.7.5 och 5.7.7.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslaget om införandet av en ordning med delägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst (se vidare kommentaren till förslaget till ändringen av 12 kap. 11 §).

Vidare har vissa regler om registrering av garantikapitalet tagits bort. Det motiveras inte bara av att det av andra regler i FRL följer att hela garantikapitalet ska vara inbetalt för att registrering ska få ske (se 12 kap. 18 § andra stycket). Det motiveras också av att inbetalning av hela beloppet är en förutsättning för registrering i livförsäkringsföreningar (se 13 kap. 5 §).

För att underlätta försäkringsföretagens riskkapitalförsörjning föreslås genom en ändring i *andra stycket* att garantikapital och delägarinsatser kan tillskjutas på annat sätt än genom pengar om Finansinspektionen medger det. Ett sådant medgivande kan inspektionen villkora med begäran om intyg som styrker egendomens existens och värde för den bedriva försäkringsrörelsen.

12 kap. 10 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.5 och 5.7.9.

Nuvarande lagkrav i *första stycket* på återbetalning av garantikapitalet så snart det inte längre behövs för att rörelsen ska bedrivas ändamålsenligt har slopats. Detta innebär bättre möjligheter att behålla sådant riskkapital jämfört med i dag.

Vidare har en återbetalning av delägarinsatser och förlagsinsatser, i likhet med återbetalning av garantikapitalet, villkorats av att återbetalningen är förenlig med kapitalbasreglerna. Detta förstärker kapitalets roll som riskkapital.

Övriga ändringar är närmast redaktionella eller en följd av ändringarna i andra paragrafer.

12 kap. 11 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.1, 5.4.12, 5.4.13 och 5.5.2.

Den nya *punkten 7 a* får betydelse för ömsesidiga försäkringsbolag som får dela ut vinst. Kompletteringen innebär att sådana bolag ska ta in villkor i bolagsordningen om ägarkapital i form av

delägarinsatser i överensstämmelse med vad som gäller för ekonomiska föreningar enligt 2 kap. 2 § första stycket, fjärde punkten FL. Till skillnad från sådana föreningar tilläts enligt nya punkten 7 a *första strecksatsen* även att delägarinsatserna har formen av kvotandelar på motsvarande sätt som numera gäller för aktier i aktieföretag. Av tillägget ”alternativt” framgår att delägarinsatserna måste vara av ena eller andra slaget. Ett företag kan alltså inte blanda nominella insatser och kvotandelar i delägarkapitalet.

Den nuvarande *punkten 14* har begränsats till skadeförsäkringsbolag och innebär att tidigare regler gäller för dessa.

Punkterna 14 a–14 c är nya avser vilka särregler som ska finnas i bolagsordningen för ett ömsesidigt livförsäkringsbolag utöver eller i stället för de regler som ska finnas i bolagsordningen enligt FL. De motsvara i sak ändringarna för livförsäkringsaktieföretag i 11 kap. 3 §.

Den *första strecksatsen* i punkt 14 a kräver att livförsäkringsbolaget anger om det får dela ut vinst eller inte. Till skillnad från gällande bestämmelse förhindras därmed en ordning där bolaget anger att det bara får dela ut viss del av vinsten. Syftet är att förhindra delvis vinstutdelande företagsformer.

Den *andra strecksatsen* motsvarar delvis regler i nuvarande punkten 14, men har begränsats till dispositioner i årsredovisningen.

Den *tredje strecksatsen* avser fastställandet av överskott enligt företagets överskottsregler som ska anges om detta avviker från vad som bestäms genom årsredovisningen. Denna förändring är en följd av att tillgängligt överskott för fördelning mellan försäkringstagare och försäkrade i bolag som inte får dela ut vinst respektive mellan delägare i bolag som får dela ut vinst inte måste bestämmas med koppling till redovisade vinster.

I *punkten 14 b* erinras om att bolagsordningen ska innehålla sådana överskottsregler som ska anges i bolagsordningen enligt 8 kap. 8 a § första stycket. Som en konsekvens av att bolaget får dela ut vinst enligt bolagsordningen ska bolaget ha delägarinsatser och i sin helhet följa vinstutdelningsreglerna i 10 kap. FL (jfr förslaget till 64 §).

Den nuvarande *punkten 16* behålls oförändrad och innebär att tidigare regler gäller för skadeförsäkringsbolag och livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

Nya punkten 16 a torde främst få betydelse för sådana försäkrade i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst.

Försäkrade kan nämligen ha anspråk på överskott i sådana bolag utan att behöva vara delägare (jfr 12 kap. 1 § som anger att försäkringstagare i grunden är delägare och att vissa försäkrade får göras till delägare). Bolagsordningen ska enligt paragrafen innehålla närmare regler om hur andra än delägare som har anspråk på överskott ska beaktas jämfört med delägarnas anspråk.

12 kap. 16 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslaget om delägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

12 kap. 17 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7 och 5.7.9.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslaget om delägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

Garantikapital och delägarinsatser får fullgöras med annat än pengar om Finansinspektionen medger det (se förslaget till 12 kap. 9 §). Ett sådant medgivande kan inspektionen villkora av att tillgångarna förvaras på visst sätt tills styrelse valts. Därför föreslås ingen ändring i förevarande paragraf för att beakta sådana tillskott.

12 kap. 18 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslaget om delägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

12 kap. 19 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslaget om delägarinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

12 kap. 20 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7.

Ändringarna är av samma slag som i 19 §.

12 kap. 22 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2.

Genom *första stycket* i paragrafen görs bestämmelser i 3 kap. och 4 kap. FL om medlemsinsatser m.m. tillämpliga på ömsesidiga försäkringsbolag under förutsättning att företaget är ett sådant bolag som får dela ut vinst enligt bolagsordningen. Hänvisningen innebär bl.a. att sådana företag tydligt måste avgränsa och särbehandla inbetalningar av delägarinsatser från inbetalningar av premier.

Hänvisningen innebär i likhet med vad som gäller för medlemskapet i ekonomiska föreningar i allmänhet att delägarskapet som huvudregeln är fritt och öppet. Delägarskapet är vidare personligt och kan inte överlåtas. Däremot kan de ekonomiska rättigheter som är knutna till själva andelen i föreningen, den s.k. andelsrätten, överlåtas (se Ds 2009:55 på s. 135).

Andra stycket innebär ett undantag från FL och klargör att företag kan i bolagsordningen bestämma storleken av vad som erhålls vid avgång som medlem på annat sätt än vad som följer av nämnda bestämmelse i FL. Det gäller såväl i fråga om medlemsinsatser som ackumulerade överskott. I bestämmelsen erinras dock om att anspråk på förlagsinsatser inte får inskränkas genom sådana regler.

12 kap. 23 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2 och 5.7.4.

Paragrafen har ändrats i enlighet med våra förslag till nya överskottsregler. I *första stycket* klargörs att förlagsinsatser enligt FL bara får finnas i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag respektive ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst. I de senare bolagen ska försäkringstagare och försäkrade som är delägare bidra med ett grundläggande riskkapital i form av delägarinsatser enligt vårt förslag till ändring i 12 kap. 11 och 64 §§.

Gränsen i 5 kap. 1 § FRL för högsta beloppet av förlagsinsatser ska, enligt *andra stycket*, inte heller framdeles gälla för ömsesidiga livbolag. Vidare har den nuvarande alternativa begränsningen har

föreslagits slopad för att förbättra de ömsesidiga försäkringsbolagens kapitalanskaffningsmöjligheter.

Som en följd av de föreslagna ändringarna utgår dispensregeln i *tredje stycket* som obehövlig.

12 kap. 23 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.8.2 och 5.8.3.

I bestämmelsen klargörs först och främst att vinstandelslån, kapitalandelslån och konvertibla skuldebrev inte får användas i ömsesidiga försäkringsbolag. För att inte riskera en felaktig tolkning görs även undantag från alla kapitalanskaffningsformer som anges i de bestämmelser det hänvisas till, bl.a. teckningsoptioner.

12 kap. 29 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.7.

Ändringen innebär en förstärkt likabehandlingsprincip av försäkringstagare och försäkrade i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. Ändringen är av samma slag som förslaget till ändring av 11 kap. 5 § (se kommentaren till denna bestämmelse).

12 kap. 29 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Ändringen innebär ett förbud för ställföreträdare att följa föreskrifter från stämma eller annat organ som står i strid med FL, FRL, ÅRFL eller överskottsriktlinjerna.

Paragrafen motsvarar i sak ändrade 13 kap. 12 § (se kommentaren till denna bestämmelse).

12 kap. 36 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Undantaget i nya *andra stycket* innebär att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i denna typ av bolag alltid har samma förslagsrätt som försäkringstagare och försäkrade i hybrid-

bolag. För dessa får alltså förslagsrätten inte inskränkas genom bolagsordningen.

12 kap. 38 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Ändringen innebär att försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott i denna typ av bolag alltid ska ha samma närvaro- och yttranderätt som försäkringstagare och försäkrade i hybridbolag (jfr 37 §).

12 kap. 40 §

Förslaget har behandlats i avsnitten 11.3.1 och 11.3.5.

I paragrafens *första stycke, första punkten* finns regler om vilken majoritet en övergång till vinstutdelning kräver på stämman. Ändringen innebär en viss skräpning och att reglerna blir lika med försäkringsföreningarna.

Andra punkten är ny för de ömsesidiga försäkringsbolagen och anger vilka som ska underrättas om en övergång till vinstutdelning. Den avser endast fall där fullmäktige finns. De som ska underrättas överensstämmer med vad som gäller för hybridbolag.

Nya tredje punkten om kraven på att ändringen inte får försämra försäkringstagares rättigheter har också ändrats på samma sätt som för livförsäkringsaktiebolagen.

Fjärde punkten om hur villkoret ska se ut och när det ska börja tillämpas överensstämmer också med våra förslag för livförsäkringsaktiebolagen (se kommentaren till 11 kap. 20 §). Detsamma gäller nya *femte punkten* om tillräcklig information.

12 kap. 40 a §

Förslagen har behandlats i avsnitt 11.3.7 och 11.3.8.

Paragrafen reglerar hur överskott ska hanteras vid en övergång till vinstutdelning i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Enligt paragrafen ska företaget då gottskriva överskott motsvarande konsolideringsfonden som återbäring. Av andra förslag följer också att en konsolideringsfond inte får förekomma i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

Avvikelsen jämfört med övergång till vinstutdelning i hybridbolag motiveras av att försäkringstagarna och försäkrade med anspråk på överskott kan fortsätta vara delägare i bolaget efter övergången och därmed få del av övervärdena framgent.

12 kap. 40 b §

Förslagen har behandlats i avsnitt 11.6.

Den föreslagna paragrafen ställer upp förutsättningar för sådana företagsändringar som kan jämföras med övergång till vinstutdelning. Paragrafen saknar motsvarighet i gällande bestämmelser för ömsesidiga livförsäkringsbolag men överensstämmer med våra förslag om underrättelse och beaktande av försäkringstagares rätt i samband med fusion och överlåtelse av försäkringsbestånd samt vissa likvidations- och andra avvecklingsfall (se förslaget och kommentaren till 11 kap. 21 a §).

12 kap. 40 c §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen behandlar fördelning av konsolideringsfonden och övervärden i fusioner mellan ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst och motsvarande företag som får dela ut vinst. Den motsvarar i sak 11 kap. 21 b § med motsvarande anpassning som i 40 a § (se kommentarerna till angivna bestämmelser).

12 kap. 40 d §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen innebär att motsvarande regler om gottskrivning av överskott som föreslås för fusioner även ska gälla vid överlåtelse av försäkringsbestånd och annan verksamhet från ett ömsesidigt försäkringsbolag som inte får dela ut vinst till ett eller flera vinstutdelande livförsäkringsföretag, när det förstnämnda bolaget efter överföringen ska försättas i likvidation. Reglerna motsvarar i sak föreslagna bestämmelser i 11 kap. 21 d § med motsvarande anpassning som i 40 a § (se kommentarerna till angivna bestämmelser).

12 kap. 40 e §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.3.3 och 11.6.

Den föreslagna paragrafen avser underrättelser till försäkringsstagare och försäkrade i försäkringar som medför anspråk på överskott när det är fråga om övergång till vinstutdelning eller jämförbara företagsändringar i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. I fråga om hur informationen ska lämnas hänvisas i paragrafen till reglerna om underrättelser av antagande och ändringar av företagets överskottsregler (se förslaget till nya 11 kap. 21 d § och 8 kap. 8 g §).

12 kap. 40 f §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.4.

Paragrafen innebär ett förbud mot bolagsordningsändringar som innebär att ett ömsesidigt livförsäkringsbolag som får dela ut vinst blir ett sådant bolag som inte får dela ut vinst.

Ändringen överensstämmer med motsvarande regel för livförsäkringsaktiebolag (se förslaget till nya 11 kap. 21 f §).

12 kap. 63 §

Paragrafen har anpassats med hänsyn till att avkastning på garanti-kapital inte ska utgå som vinstutdelning utan i form av ränta. Den har också anpassats med hänsyn till att delägarinsatser som medför anspråk i överskott i form av vinstutdelning till delägare ska finnas i sådana bolag som får dela ut vinst.

12 kap. 64 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.1, 5.4.13 och 5.5.2.

Paragrafens *första stycke* har anpassats med hänsyn till våra förslag om en indelning av ömsesidiga livförsäkringsbolag i sådana som får dela ut vinst enligt bolagsordningen och sådana som inte får dela ut vinst.

Ändringen i *andra stycket* klargör att ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst ska tillämpa vinstutdelningsreglerna i FL

I *tredje stycket* klargörs att vissa gåvor enligt FL får lämnas även av sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst.

Det bör anmärkas att inbetalningar av delägarinsatser ska behandlas åtskilt från inbetalda premier. De överskott som uppkommer i sådana bolag ska behandlas enligt reglerna i 10 kap. FL. Överskottet ska också återgå till försäkringstagarna genom vinstutdelning eller överskottsutdelning i den ordning som föreskrivs i 10 kap. FL. Det finns således inget lagligt utrymme för att gottskriva återbäring från en konsolideringsfond enligt den ordning som föreskrivs för livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst (se förslagen till ändringar i bl.a. 12 kap. 9 §).

12 kap. 64 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7.

Paragrafen klargör att överskott enligt FRL som får användas för vinstutdelning enligt FL kan överföras till delägarinsatser genom insatsemission. En liknande bestämmelse finns i 10 kap. 2 a § FL.

12 kap. 65 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.5 och 5.7.7.

Paragrafen – och dess rubrik – har anpassats med hänsyn till föreslagna nya överskottsregler och att avkastning på garantikapital utgår i form av ränta. I likhet med tidigare ska enligt paragrafen stämman besluta om sådan avkastning. Garantikapital kan enbart förekomma i ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst, vilket tydliggörs i den nya bestämmelsen.

Den tidigare regeln om att räntan inte får uppgå till större belopp än vad styrelsen har föreslagit eller godkänt har utgått som en följd av att utbetalningen av räntan inte ska omfattas av vinstutdelningsregler.

För ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst gäller bestämmelserna om vinstutdelning i 10 kap. FL för utdelning till delägare och förlagsinnehavare (se förslaget till 64 §).

12 kap. 67 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.6.

Paragrafen som avser återbäringsskyldighet för utbetalningar som strider mot lag har anpassats med hänsyn till att vinstutdelning kan ske till delägare i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst.

12 kap. 69 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.13.

Paragrafen som lägger fast kontributionsprincipen har anpassats på motsvarande sätt som 11 kap. 18 § (se kommentaren till den bestämmelsen).

Reglering av flyttvärde och flyttavgifter i andra stycket föreslås nu i stället regleras i 5 kap. 15 a och b §§.

Det kan anmärkas att nuvarande 68 § om att årsvinsten ska användas för återbäring om inte annat följer av bolagsordningen föreslagits slopad bl.a. som en följd av att överskottshanteringen inte måste kopplas till redovisningen.

12 kap. 70 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.8.

Ändringen i paragrafen innebär att endast ömsesidiga livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst får ha en konsolideringsfond.

12 kap. 71 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.8.

Ändringen innebär att enbart livförsäkringsbolag som får dela ut vinst kan ha en reservfond.

12 kap. 77 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Paragrafen som avser skifte av ett ömsesidigt försäkringsbolags tillgångar föreslås bilda tre nya stycken.

I första stycket slås fast att samma regler som tidigare gäller för ömsesidiga skadeförsäkringsbolag.

Andra stycket avser enbart ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst. I dessa fall ska skifte ske till de som var delägare vid likvidationsbeslutet. Detta motiveras av att dessa har anspråk på överskottet på grund av delägarinsatserna. Vidare framgår att fördelningen ska ske efter avdrag för förlagsinsatser.

Tredje stycket avser ömsesidiga livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Bestämmelsen klargör att garantikapitalet ska tillgodoses och att tillgångarna i övrigt ska fördelas mellan delägare, försäkringstagare och försäkrade med anspråk på överskott samt att fördelningen ska vara förenlig med företagens överskottsregler (jfr 8 kap. 8 a § första stycket och 8 b §).

Paragrafen har samband med våra förslag till nya 11 § 16 a.

12 kap. 81 §

Andra stycket har kompletterats med anledning av nya bestämmelser om övergång till vinstutdelning och jämförliga företagsförändringar. Ändringen erinrar om att reglerna i 40 § om fusioner mellan ömsesidiga livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst respektive sådana bolag som får dela ut vinst ska beaktas.

12 kap. 86 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Ändringen i *fjärde stycket* klargör att föreslagna särbestämmelser i 40 § om fusioner mellan ömsesidiga livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst respektive sådana bolag som får dela ut vinst även ska beaktas även vid fusioner genom absorption av helägt dotterbolag.

12 kap. 86 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Genom hänvisning till angivna paragraf i FL får talan föras av delägare mot beslut som överträder FL och bolagsordningen. Denna ändring får betydelse för alla ömsesidiga försäkringsbolag.

Genom *första punkten* utvidgas talerätten till beslut som strider mot överskottsriktlinjer. Sådana riktlinjer ska upprättas enbart av livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst enligt förslaget till nya 8 kap. 8 b §.

Genom *andra punkten* utvidgas talerätten till försäkrade som inte är delägare men som ändå har anspråk på överskott. Ändringen får betydelse enbart för sådana bolag som inte får dela ut vinst, eftersom delägarna alltid har anspråk på överskott på grund av inbetalda delägarinsatser i sådana bolag som får dela ut vinst (se förslaget till ändringar i 11 §).

I 11 kap. 6 § föreslås liknande bestämmelser för livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

12 kap. 87 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

I 13 kap. FL finns bestämmelser som kan medföra ansvar vid överträdelse av FL och ett ömsesidigt försäkringsbolags bolagsordning. Enligt våra förslag ska alla ömsesidiga livförsäkringsbolag ha bestämmelser om överskottshanteringen i bolagsordningen som kan utlösa sådant ansvar vid överträdelser (se förslaget till ändringar i 11 och 64 §§). I förslaget till förevarande paragraf utvidgas ansvaret till att även omfatta överträdelser av överskottsriktlinjer. Sådana riktlinjer ska upprättas av livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst enligt förslaget till nya 8 kap. 8 b §.

12 kap. 88 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2.

Ändringen avser första stycket. Den innebär att ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst ska ha begreppet ”vinstutdelande” eller förkortningen ”vinstutd” i firmanamnet.

Ändringen överensstämmer med motsvarande regel för livförsäkringsaktiebolag (se förslaget till ändring i 11 kap. 50 §).

13 kap.

Utredningens förslag innebär att i sak samma regler ska gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar. Till följd av skillnader i författningsteknik för hänvisningar i 12 kap. respektive 13 kap. till FL kan enskilda regler behöva formuleras annorlunda. Skillnader uppkommer även genom att ägare betecknas som delägare i ömsesidiga försäkringsbolag och medlemmar i försäkringsföreningar, vilket i sin tur får betydelse för våra förslag om ägarinsatser som betecknas som delägarinsatser i 12 kap. och medlemsinsatser i 13 kap. Detta medför emellertid ingen saklig skillnad utan i båda fallen ska insatserna i grunden hanteras såsom medlemsinsatser enligt FL, med de fåtal avvikelser som kan följa av FRL.

Mot bakgrund av detta och vissa skillnader i associationsrättsliga regler för de båda företagsformerna, behöver vissa av våra föreslagna ändringar i 12 kap. inte göras i 13 kap. För livförsäkringsföreningarna behövs exempelvis inte någon ny bestämmelse om att försäkrade med anspråk på överskott kan göras till medlem, eftersom de redan i dag kan göras till medlemmar enligt gällande 13 kap. 1 §. Sådana förhållanden kommenteras endast undantagsvis i det följande. I övrigt hänvisas till prop. 2009/10:246 s. 344 ff.).

13 kap. 4 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.8.

Andra stycket är nytt och innebär ett förbud mot uttaxering i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

13 kap. 5 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.1, 5.7.5 och 5.7.7.

Paragrafen har kompletterats med hänsyn till förslagen om ändringar av tillåtna finansieringsformer och införande av en ordning med medlemsinsatser i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

I enlighet med vår principiella utgångspunkt att samma överskottsregler bör gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar innehåller författningsförslaget vissa andra ändringar (se vidare kommentaren till 12 kap. 9 §).

13 kap. 6 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.1, 5.4.12, 5.4.13 och 5.5.2.

Ändringarna avser stadgarnas innehåll och är i huvudsak av motsvarande slag som för ömsesidiga livförsäkringsbolag i 12 kap. (se vidare kommentaren till 12 kap. 11 §).

Ändringen i *åttonde punkten* är en följd av att uttaxeringsmöjligheterna begränsats för livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

13 kap. 7 §

Ändringen är följdändringar som beror på att nuvarande verksamhetskapital ska betecknas garantikapital och att medlemsinsatser ska finnas i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

13 kap. 7 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.1.

Paragrafen är ny. Ändringen är av motsvarande slag som för ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst i 12 kap. 22 a § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 8 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2.

Ändringen klargör enbart att livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska ha ett medlemsregister enligt FL. Ett sådant krav följer av hänvisningen till 3 kap. 6 § FL i föreslagna 7 a §.

13 kap. 9 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.9.

Ändringen slopar vissa begränsningar för upptagande av garantikapital och är av motsvarande slag som i 12 kap. 23 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 9 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.4 och 5.7.7.

Ändringen villkorar en återbetalning av garantikapital, förlagsinsatser och medlemsinsatser av att kapitalbasreglerna i FRL uppfylls.

Paragrafen motsvarar föreslagna 12 kap. 10 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 12 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Ändringen innebär att vissa föreskrifter från stämman eller annat organ inte heller får följas om de står i strid med överskottsriktlinjerna.

13 kap. 16 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 7.2.3.

Ändringen innebär att även försäkrade med anspråk på överskott ska beaktas vid prövningen av om hälften-kravet för utseende av fullmäktige är uppfyllt. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 87 § (se författningskommentaren till den paragrafen).

13 kap. 17 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.7.

Paragrafen är ny och innebär en förstärkt likabehandlingsprincip i livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst. Den är av motsvarande slag som 12 kap. 29 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 17 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.3.

Paragrafen klargör att ett förbud mot konvertibla skuldebrev och vissa andra finansieringsformer som brukar användas i aktie-

bolag inte får användas av försäkringsföreningar. Den är av motsvarande slag som 12 kap. 23 a § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.3.1–11.3.5.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 § om övergång till vinstutdelning (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.3.6.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 a § om gottskrivning av värden vid övergång till vinstutdelning (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 c §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 b § om förutsättningar för att godta företagsförändringar jämförbara med vinstutdelning (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 d §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 c § om gottskrivning av värden vid fusion med vinstutdelande företag (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 e §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.6.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 d § om gottskrivning av värden vid hel verksamhetsöverlåtelse till vinstutdelande företag (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 f §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.3.3.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 e § om underrättelser om övergång till vinstutdelning eller andra jämförbara företagsändringar (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 18 g §

Förslaget har behandlats i avsnitt 11.4.

Paragrafen är ny och motsvarar 12 kap. 40 f § om förbud mot övergång från vinstutdelning (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 19 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.1.

Ändringen klargör när livförsäkringsföreningar är ett livförsäkringsföretag som får dela ut vinst och vilka överskottsregler sådana företag ska tillämpa. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 64 § (se kommentaren till den paragrafen).

Slopadet av erinran om skifteslikvid är en följd av att sådana frågor regleras i 30 a § och inte avser vinstutdelning.

13 kap. 19 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.7.

Paragrafen som är ny behandlar användning av överskott för insatsemission. Den är av motsvarande slag som i 12 kap. 64 a § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 20 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.7.5 och 5.7.7.

Ändringen är en följd av att verksamhetskapital benämns garantikapital och att avkastning på sådant riskkapital utgår i form av ränta. Ändringen av motsvarande slag som i 12 kap. 65 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 22 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.8.

Ändringen innebär att endast livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst får ha en konsolideringsfond. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 70 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 23 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.13.

I paragrafen ändras nuvarande bestämmelser om kontributionsprincipen med hänsyn till nya överskottsregler. *Andra stycket* om flyttvärde och flyttvärde har flyttats till 5 kap. och ändrats i sak. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 69 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 24 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.8.

Ändringen klargör att endast skadeförsäkringsföreningar och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst får ha en reservfond. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 71 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 25 §

Paragrafen har ändrats med hänsyn till att verksamhetskapital ersätts av garantikapital. Motsvarande bestämmelse finns redan i dag för ömsesidiga försäkringsbolag i 12 kap. 66 §.

13 kap. 30 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Paragrafen behandlar vilka som ska ha del av tillgångar vid en livförsäkringsförenings upplösning. Den motsvarar 12 kap. 77 § andra och tredje styckena (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 32 §

I paragrafen erinras om vissa bestämmelser om fusioner med vinstutdelande företag. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 81 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 36 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Paragrafen medför en utvidgad talerätt mot överträdelse av företagsregler och är av motsvarande slag som i 12 kap. 86 a § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 38 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.12.

Paragrafen medför en utvidgad skadeståndsrätt och är av motsvarande slag som i 12 kap. 87 § (se kommentaren till den paragrafen).

13 kap. 39 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2.

Ändringen innebär att det ska framgå av firmanamnet om en livförsäkringsförening får dela ut vinst. Ändringen är av motsvarande slag som i 12 kap. 88 § (se kommentaren till den paragrafen).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

I *första punkten* läggs ikraftträdande- och tillämpningstidpunkterna av bestämmelserna fast. Lagen ska träda ikraft den 1 juli 2014 och tillämpas från och med den 1 januari 2015.

Andra och tredje punkterna avser övergångsbestämmelser knutna till i första hand överskottsfrågor för att möjliggöra förberedelser av till nya avtals- och överskottsregler under år 2014 (se avsnitt 5.11). Äldre rätt få dock tillämpas även i andra avseenden eftersom bestämmelserna ska börja tillämpas först från den 1 januari 2015.

Enligt övergångsreglerna till nu föreslagna ändringar i FAL gäller äldre rätt för äldre försäkringar, alltså försäkringar som har meddelats före ikraftträdandet, om de inte har förnyats därefter. Detta innebär bl.a. att den flytträtt som sedan den 1 juli 2007 gäller för individuella förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar även fortsättningsvis kommer att gälla för äldre försäkringar av denna art. Den flytträtt som nu föreslås omfattar däremot inte förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar. I *fyjärde punkten* stadgas att de nya bestämmelserna i 5 kap. 15 a och 15 b §§ om flyttvärde och flyttavgifter ska tillämpas på överföring av värdet i en sådan försäkring. I kombination med övergångsreglerna i första punkten innebär detta att de nya bestämmelserna om beräkning av flyttvärde och flyttavgifter ska börja tillämpas på återköp och flyttar som sker från och med den 1 januari 2015.

De nya flytträttsreglerna gäller retroaktivt för privata pensioner och för premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar – såväl individuella som kollektivavtalade – där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit (se övergångsbestämmelserna till FAL, tredje punkten).

I *femte och sjätte punkterna* stadgas att bestämmelserna i 5 kap. 15 a och 15 b §§ ska tillämpas i dessa fall.

Övergångsbestämmelsen i tredje punkten får betydelse för 8 kap. 8 b § tredje stycket fjärde punkt som kräver vissa analyser som upprättats vid bestämmande av premier för försäkringar första gången. Den relevanta tidpunkten bör bestämmas med hänsyn till företagets överskottsprinciper i det enskilda fallet.

17.2 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

1 kap. 7 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.5.

I 6 § första stycket stadgas att försäkringsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i lagen är till nackdel för försäkringstagaren eller dennes rättsinnehavare eller för den försäkrade är utan verkan mot någon av dem, om inte annat anges i denna. I 7 § *punkt 4* i paragrafen läggs fast att detta inte gäller kollektivavtalsgrundad försäkring på viss där preciserad nivå. I en ny 20 kap. 1 a § föreslås

nu en lagstadgad flytträtt för den försäkrade när det gäller kollektivavtalad premiebestämd tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit. Paragrafen har justerats med hänsyn till detta.

11 kap. 4 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.5.

Definitionen av tjänstepensionsförsäkring har sin grund i den definition av begreppet som finns i IL (se 58 kap. 7 § första stycket IL). Enligt FAL är en personförsäkring en livförsäkring, en sjukförsäkring eller en sjuk- och olycksfallsförsäkring. En personförsäkring kan tecknas på försäkringstagarens eller någon annans liv eller hälsa. I olika avdelningar behandlas individuell personförsäkring, grupppersonförsäkring och kollektivavtalsgrundad personförsäkring (se 1 kap. 2 § FAL). I FAL förekommer enstaka specialregler om livförsäkring och sjuk- och olycksfallsförsäkring.

Nu föreslagna definition av tjänstepensionsförsäkring innebär att det är en speciell form av livförsäkring, som i sin tur är en form av personförsäkring. Införandet av definitionerna förmånsbestämd – och premiebestämd tjänstepensionsförsäkring, vilka utgår från vilket åtagande arbetsgivaren har och vem som bär risken för utfallet av försäkringen, bryter inte systematiken i FAL. Det är dock av vikt att dessa definitioner inte får en generell omfattning – med de risker till feltolkningar av andra bestämmelser i lagen som ett sådant förfarande kan ha – utan endast får giltighet i de paragrafer där de är direkt tillämpbara.

11 kap. 5 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.5.

Försäkringstagaren har enligt *andra stycket, första meningen* en lagstadgad flytträtt av alla individuella personförsäkringar. Detta förutsatt att inte annat följer av försäkringens art och att inte rätt till överföring saknas enligt IL. Denna rätt omfattar enbart överföring av pensionsförsäkringar enligt de regler som läggs fast i 58 kap. 18 § tredje stycket andra meningen IL (se prop. 2006/07:26 s. 51–52).

I *andra meningen* inskränks denna rätt – förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar omfattas inte av den obligatoriska överföringsrätten. I *tredje meningen* förtydligas att en överföring inte ska anses ha skett om byte av förvaltningsform vidtas inom ramen för ett försäkringsavtal förutsatt att detta sker innan försäkringsfall har inträffat. Det är vanligt att försäkringsavtal innehåller vissa valmöjligheter, t.ex. kan villkoren möjliggöra en fördelning av sparandet och förvaltningen av pensionskapitalet mellan ett fondförsäkringsmoment, ett traditionellt försäkringsmoment, men även vissa riskmoment kan ingå. Bestämmelser i IL (58 kap. 10 och 11 §§) säkerställer att det finns en fastställd pensionsålder och utbetalningstid för försäkringsavtalet och därmed hela pensionskapitalet, oavsett om kapitalet förvaltas i ett fondförsäkringsmoment eller i ett traditionellt försäkringsmoment.

Bestämmelsen innebär att byte av förvaltningsform kan göras utan att något nytt försäkringsavtal måste tecknas. Det ges således en möjlighet att byta förvaltningsform för det befintliga pensionskapitalet – helt eller delvis, successivt under viss tid eller vid ett tillfälle. För att förhindra problem med de skattemässiga utbetalningsvillkoren bör regeln inskränkas till att omfatta byten inom ramen för försäkringsavtalet före försäkringsfall. Detta får till konsekvens att byte av förvaltningsform inom ramen för försäkringsavtalet som sker efter det att försäkringsfall har inträffat är att betrakta som en flytt, vilket innebär att flyttreglerna då blir tillämpliga.

I *tredje stycket, första meningen* regleras överföring av premiebestämd tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats. I en sådan situation kan försäkringstagaren/arbetsgivaren överlåta försäkringen till en ny arbetsgivare efter medgivande från den försäkrade – som regelmässigt har ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande (se 14 kap. 9 § FAL). Den nya arbetsgivaren kan – efter medgivande från den försäkrade – överföra försäkringens värde till en nytecknad försäkring och fortsätta premiebetalningen. En ytterligare möjlighet är att försäkringstagaren/arbetsgivaren överlåter försäkringen till den försäkrade.

Som ett komplement till detta ges den försäkrade enligt bestämmelsen en lagstadgad flytträtt. Den innebär att den försäkrade får möjlighet att på egen hand och utan krav på formell överlåtelse begära och genomföra en flytt när arbetsgivaren har fullgjort sina förpliktelser enligt pensionsutfästelsen. När den försäkrade

utnyttjar denna rätt innebär det att den försäkrade tecknar en ny mottagande försäkring som försäkringstagare.

Det är av vikt att kapitalet bibehåller sin identitet av tjänstepensionskapital även i den nytecknade försäkringen. I skattelagstiftningen föreslås därför att det klarläggs att det vid överföring av kapital från en tjänstepensionsförsäkring ska det överförda kapitalet placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring med en arbetsgivare som åtagit sig premiebetalningen eller med den försäkrade som försäkringstagare (se kommentaren till 58 kap. 18 § tredje stycket IL).

En sådan inskränkning i försäkringstagarens/arbetsgivarens avtalsenliga förfoganderätt får enligt allmänna principer anses godtagbar eftersom den visserligen ändrar förutsättningarna för ingångna avtal, men att förändringen inte får anses vara till men för avtalsparterna – arbetsgivarens förpliktelser enligt försäkringen har upphört, samtidigt som den försäkrade står risken i försäkringen.

Att försäkringstagaren i en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring har upphört att existera eller har avlidit innebär att flytträtten i praktiken inte har någon betydelse i dessa situationer eftersom det inte längre finns någon försäkringstagare som kan utöva denna rätt. Inte heller kan försäkringstagaren i tjänstepensionssammanhang lämna medgivande till den försäkrade att flytta. Enligt ett *nytt tredje stycke, andra meningen* ges därför den försäkrade en lagstadgad flytträtt i dessa fall. Detta innebär att den försäkrade har rätt till överföring av kapitalet i den gamla försäkringen till en ny mottagande försäkring som den försäkrade tecknar. Även i dessa situationer är det av vikt att kapitalet bibehåller sin identitet av tjänstepensionskapital i den nya försäkringen. För att säkerställa detta föreslås som nämnts ändringar av skatteflyttsbestämmelsen i 58 kap. 18 § tredje stycket IL (se kommentaren till den bestämmelsen). I en sådan situation har arbetsgivarens åtagande enligt pensionsutfästelsen upphört, liksom anställningen och det är därför rimligt att förfoganderätten över försäkringen övergår på den försäkrade som är den på vars liv försäkringen gäller.

15 kap. 4 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.5.

Ändringen innebär att paragrafen utvidgas till att gälla även flera försäkringar som inte får utmätas. Den är en följd av ändringen i

58 kap. 18 § tredje stycket IL som innebär ett förtydligande om att det ska vara möjligt att överföra hela värdet även från flera pensionsförsäkringar till en nytecknad sådan försäkring.

20 kap. 1 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.5.

När det gäller kollektivavtalsgrundad personförsäkring framgår pensionsutfästelsen vanligtvis av kollektivavtalet. Vilken försäkringsgivare som kan förmedla tjänstepension kan finnas utpekad i kollektivavtalet. Försäkringsgivarna kan också vara upphandlade av kollektivavtalsparterna. Det finns normalt ett icke-valsalternativ för de försäkrade som inte gör något aktivt val. I annat fall kan den försäkrade göra val mellan olika försäkringsgivare och inom ITP-planen och avtalspension SAF-LO medges även den försäkrade flytt mellan de av kollektivavtalsparterna valde försäkringsföretagen (se närmare i avsnitt 8.4).

För hantering av kollektivavtalade försäkringar för arbetare och tjänstemän inom privat sektor gäller i huvudsak följande. Arbetsgivaren tecknar ett pensionsavtal med en valcentral. Enligt detta avtal ges valcentralen i uppdrag att teckna en kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring för arbetsgivarens räkning i ett försäkringsföretag och med den anställda som försäkrad. Valcentralen sköter även premiehanteringen mellan arbetsgivaren och försäkringsföretaget samt viss informationsgivning. Denna hantering medför att försäkringsföretagen inte känner till vem som är arbetsgivare och försäkringstagare, i stället omnämns försäkringstagaren anonymt som ”den försäkrades arbetsgivare”.

Detta system innebär också att den försäkrade vanligtvis inte kan läsa ut vem som är försäkringstagare/arbetsgivare i de årliga värdebesked som valcentralerna skickar ut avseende fribrev. Det kan i vissa avseenden vara till en nackdel för den försäkrade. Ordningen kan emellertid även innebära en fördel när den försäkrade byter arbetsgivare inom samma kollektivavtalsområde och vill behålla samma försäkringsgivare. I sådana fall medger systemet att nästa arbetsgivare via ett avtal med valcentralen kan fortsätta att betala in premier på samma försäkringsavtal utan att försäkringen formellt behöver överlåtas. I sådana fall uppstår inget fribrev vid arbetsgivarbyte. Systemet tycks även möjliggöra att valcentralen vid en flytt där arbetsgivaren inte existerar eller har avlidit kan teckna

en ny försäkring vid flytt av pensionskapital, vilket också är en fördel för den försäkrade i dessa fall.

I de fall bytet av arbetsgivare sker efter det att ett fribrev uppstått, medger pensionsavtalet att valcentralen i många fall återupptar överföringen av premier till den tidigare försäkringen, vilket innebär att ett fribrev "försvinner" genom att försäkringen återgår till att vara premiedragande. Detta gäller oavsett om den försäkrade har valt att flytta pensionskapitalet inom de alternativ som parterna har ställt till förfogande. I samtliga fall gäller dock att om försäkringsgivaren ändrar sina villkor – t.ex. beträffande vilken garanti som ska gälla – så att det inte är tillåtet att nyteckna eller utöka äldre försäkringsavtal, uppstår fribrev som arbetsgivaren/försäkringstagaren inte kan återuppta premiebetalningen på. I dessa fall får valcentralen i stället teckna en ny tjänstepensionsförsäkring efter arbetsgivarbytet.

Tjänstepensionsförsäkringsavtalet är regelmässigt en pensionsförsäkring enligt IL. Värdet av en sådan försäkring kan återköpas eller överföras enligt 58 kap. 18 § IL.

I *första stycket, första meningen* läggs huvudregeln för försäkringstagarens överföringsrätt på kollektivavtalsområdet fast. Detta förutsätter att inte annat följer av försäkringens art och att rätt till överföring inte saknas enligt IL. Av regeln framgår motsatsvis att flytträtten inte omfattar förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar. Det bör särskilt uppmärksammas att överföringsrätten enligt denna paragraf även omfattar den situation som uppstår när delar bryts ut ur ett förmånsbestämt system för att omvandlas till en premiebestämd pension, exempelvis alternativ TTP (se avsnitt 8.4.1).

I *andra meningen* förtydligas att en överföring inte ska anses ha skett om byte av förvaltningsform vidtas inom ramen för ett försäkringsavtal, förutsatt att detta sker innan försäkringsfall inträffat (se i övrigt kommentaren till 11 kap. 5 § andra stycket, tredje meningen).

I *andra stycket, första meningen* regleras överföring av värdet av premiebestämd, kollektivavtalsgrundad tjänstepensionsförsäkring där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats (beträffande tillämpligheten av regeln vid byte av arbetsgivare enligt nu gällande kollektivavtal inom privat sektor, se ovan). I dessa fall ska den försäkrade ges en lagstadgad flytträtt. Den innebär att den försäkrade får möjlighet att på egen hand och utan krav på formell överlåtelse begära och genomföra en flytt när

arbetsgivaren har fullgjort sina förpliktelser enligt pensionsutfästelsen eller kollektivavtalet. När den försäkrade utnyttjar denna rätt innebär det att denne tecknar en ny mottagande försäkring som försäkringstagare. Den enda restriktionen som gäller dessa fall är att den nya försäkringen ska vara en tjänstepensionsförsäkring (se kommentaren till 58 kap. 18 § tredje stycket II).

En sådan inskränkning i försäkringstagarens/arbetsgivarens avtalsenliga förfoganderätt får enligt allmänna principer anses godtagbar eftersom den visserligen ändrar förutsättningarna för ingångna avtal, men att förändringen inte får anses vara till men för avtalsparterna – arbetsgivarens förpliktelser för premiebetalningen för försäkringen enligt pensionsutfästelse eller kollektivavtal har upphört, samtidigt som den försäkrade står risken för utfallet av försäkringen. Däremot kan i dessa kollektivavtalsförhållanden vissa av arbetsgivarens åtagande enligt pensionsutfästelsen kvarstå (se i övrigt kommentaren till 11 kap. 5 § tredje stycket, första meningen).

Att försäkringstagaren i en tjänstepensionsförsäkring har upphört att existera eller har avlidit innebär att flytträtten formellt saknar betydelse i dessa situationer eftersom det inte längre finns någon försäkringstagare som kan utöva flytträtten. Inte heller kan försäkringstagaren lämna medgivande till den försäkrade att flytta. Som nämnts ovan när det gäller kollektivavtalad försäkring på det privata området så tycks valcentralernas hantering möjliggöra flytt även i dessa fall. Enligt *andra stycket, andra meningen* ges emellertid den försäkrade en lagstadgad flytträtt i dessa fall. Detta innebär att den försäkrade har rätt till överföring av värdet av den gamla försäkringen till en ny mottagande försäkring som den försäkrade tecknar. Även i dessa fall är den enda restriktionen att den nytecknade försäkringen ska vara en tjänstepensionsförsäkring (se i övrigt kommentaren till 11 kap. 5 § tredje stycket, andra meningen).

När det gäller premiebestämda kollektivavtalade tjänstepensionsförsäkringar under pågående premiebetalning gäller den semi-dispositiva regel som framgår av *tredje stycket*. Detta innebär att kollektivavtalsparterna ges möjlighet att genom bestämmelser i kollektivavtal avstå från att låta lagregler om flytträtt gälla för avtalsområdet, alternativt utforma en annan form av flytträtt än den som fastställs i lagstiftningen. Det bör betonas att denna semi-dispositiva regel inte omfattar situationer där premiebetalningen har upphört, dvs. bland annat då den försäkrade har flytträtt enligt *andra stycket, andra meningen*.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

I *punkt 1* läggs ikraftträdandetidpunkten fast. *Punkt 2* ger uttryck för huvudregeln när det gäller lagstiftningens inverkan på äldre avtal. Äldre rätt gäller för äldre försäkringar, alltså försäkringar som har meddelats före ikraftträdandet, om de inte har förnyats därefter. Detta innebär bl.a. att den flytträtt som sedan den 1 juli 2007 gäller för individuella förmånsbestämda tjänstepensionsförsäkringar även fortsättningsvis kommer att gälla för äldre försäkringar av denna art. Enligt *punkt 3* ska reglerna dock gälla retroaktivt vid flytt av värdet av privata pensioner (11 kap. 5 §) samt vid överföring av värdet i premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar – såväl individuella som kollektivavtalade – där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit (11 kap. 5 § och 20 kap. 1 a §).

17.3 Förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

2 kap. 4 b §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.

Paragrafen som jämför bl.a. försäkringsföreningar med ekonomiska föreningar utvidgas så att ömsesidiga försäkringsföretag jämförs med ekonomiska föreningar på samma sätt.

42 kap. 19 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.

Det klargörs att paragrafen gäller även belopp som utskiftas i samband med att ett ömsesidigt försäkringsbolag upplöses.

42 kap. 20 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.

Det klargörs att paragrafen gäller även för ett ömsesidigt försäkringsföretag som ombildas till ett aktieföretag.

42 kap. 21 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.

Insatsemission kan göras också i vinstutdelande ömsesidiga livförsäkringsbolag (se förslaget till 12 kap. 64 a § FRL). Det klargörs att paragrafen gäller även belopp som överförs till delägarinsatserna vid insatsemission i ömsesidiga försäkringsföretag.

44 kap. 5 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.

Det klargörs att paragrafen även gälla delägare som utträder ur ett ömsesidigt försäkringsföretag.

44 kap. 7 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.

Det klargörs att reglerna även omfatta en ombildning av ett ömsesidigt försäkringsföretag till aktiebolag.

58 kap. 18 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 9.8.6.

Bestämmelsen i *tredje stycket andra meningen* förtydligas för att möjliggöra för en försäkringstagare att i ett sammanhang kunna flytta hela värdet även av två eller flera olika pensionsförsäkringar till en nytecknad mottagande pensionsförsäkring, förutsatt att denne tecknar den mottagande pensionsförsäkringen hos samma eller annan försäkringsgivare med samma person som försäkrad. Detta innebär att den mottagande försäkringen tecknas i syfte att ta emot kapitalet från de försäkringar som omfattas av flytten. Ändringen möjliggör även en överföring av värdet i två eller flera pensionsförsäkringar, tecknade i två eller flera olika försäkringsföretag till samma nytecknade försäkring.

I en *ny tredje mening i tredje stycket* förtydligas att om utbetalning påbörjats ska detta inte hindra flytt om den försäkring som tecknas i samband med överföringen uppfyller de kvalitativa villkoren i 11 § första stycket.

I en *ny femte mening i tredje stycket* förtydligas att med försäkringstagare ska avses den som tecknat försäkringen eller den som vid överlåtelse av försäkring trätt i dennes ställe.

Den civilrättsliga regleringen av flytträtt i 11 kap. 5 § andra stycket FAL föreslås ändrad genom ett nytt tredje stycke som innebär att den försäkrade ska ha rätt till överföring enligt andra stycket av hela värdet från en premiebestämd tjänstepensionsförsäkring, där premiebetalningen har upphört till följd av att anställningen har avslutats eller där försäkringstagaren har upphört att existera eller har avlidit (se även 20 kap. 1 a § FAL). En av restriktionerna i andra stycket är att bestämmelserna i IL inte får hindra en överföring.

Det är väsentligt – av såväl skatterättsliga som civilrättsliga skäl – att värdet av den premiebestämda tjänstepensionsförsäkringen behåller sin identitet av tjänstepensionskapital även i den nytecknade försäkringen. Enligt IL avses med tjänstepensionsförsäkring en pensionsförsäkring som har samband med tjänst och som den försäkrades arbetsgivare har åtagit sig att betala samtliga premier för (58 kap. 7 § IL).

Samtliga premier i de premiebestämda tjänstepensionsförsäkringar som det nu är fråga om har betalats av de försäkrades arbetsgivare. Premiebetalningen har dock av olika skäl upphört (se preciseringen i 11 kap. 5 § och 20 kap. 1 a § FAL). För att den försäkrade i dessa fall ska kunna utnyttja sin civilrättsliga överföringsrätt och flytta tjänstepensionskapitalet till en ny tjänstepensionsförsäkring – som denne tecknar som försäkringstagare – krävs en ändring av *tredje stycket*. Ändringen i *sjätte meningen* innebär en komplettering av definitionen av tjänstepensionsförsäkring samtidigt som den innebär en restriktion i och med att den stadgar att överföring av tjänstepensionskapital alltid ska placeras i en ny tjänstepensionsförsäkring.

17.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag

Bilaga 1

Post AA.I i Bilagan har ändrats – genom ingressen till författningsförslagen – som en följd av att sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska ha

delägarinsatser respektive medlemsinsatser. Dessa redovisas som delägarinsatser respektive medlemsinsatser i balansräkningen.

Som ett led i att ägarkapital bör redovisas skilt från externt riskkapital föreslår vi samtidigt ändringar som innebär att det förstnämnda ingår i lagen i post AA.Ia, medan posten med Garantikapital i lagen betecknas post AA.Ib. Den senare posten har i sin tur kompletterats med Förlagsinsatser som kan förekomma i sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Såväl den föreslagna uppdelningen i delposter som beaktande av förlagsinsatser som en post i eget kapital överensstämmer med uppställningsformen i årsredovisningslagen (1995:1554) (se bilaga 1 till den lagen).

Genom att posten sedan tidigare bara beaktar garantikapital och inte verksamhetskapital är den redan förenligt med vårt förslag att i FRL utmönstra begreppet verksamhetskapital.

4 kap. 1 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.1.

Ändringen innebär att vissa bestämmelser i årsredovisningslagen (1995:1554 ÅRL) om omräkning av förlagsinsatser i utländsk valuta ska tillämpas. Det berör ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar som har tagit upp sådana insatser.

5 kap. 4 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 12.1.

Paragrafens *första punkt* har ändrats som en följd av våra förslag till ändrade överskottsregler i FRL. Begreppet verksamhetskapital har utgått som en följd av att motsvarande kapital ska benämnas garantikapital även i livförsäkringsföreningar. Vidare har förlagsinsatser utgått som en följd av att dessa inte får ges ut av sådana ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst.

Andra punkten har ändrats med hänsyn till att delägarinsatser ska förekomma i ömsesidiga livförsäkringsbolag som får dela ut vinst samt att medlemsinsatser ska förekomma i livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst. Garantikapital och verksamhetskapital utgår från punkten som en följd av våra förslag att begränsa

sådana kapitalinsatser till ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som inte får dela ut vinst.

Borttagandet av verksamhetskapital i *andra och tredje punkterna* är en direkt följd av motsvarande ändring för livförsäkringsföretag enligt FRL och att det får anses omotiverat att termen verksamhetskapital fortsätter att användas i skadeförsäkringsföretag.

Ändringen i *åttonde punkten* är en följd av våra förslag att ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska tillämpa en överskottshantering enligt FL och den s.k. försiktighetsregeln för vinstutdelning i samma lag.

Ändringarna i *nionde punkten* är en konsekvens av vårt förslag att ett villkor om vinstutdelning i livförsäkringsföretag ska utformas som en allmän regel om att företaget får dela ut vinst (se förslaget till ändring i bl.a. 11 kap. 3 § FRL).

Borttagande av begreppet verksamhetskapital i *tionde punkten* är en följd av att sådant externt riskkapital föreslås benämnas garantikapital och omfattas av samma regler som garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag.

Det kan framhållas att inga ändringar föreslås i de båda strecksatserna i nyssnämnda punkt, eftersom reglerna redan överensstämmer med vår i FRL föreslagna indelning av ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar i sådana företag som får dela ut vinst respektive sådana som inte får dela ut vinst. Den hantering som gällande bestämmelse anvisar är också en lämplig hantering av omräkningsdifferenserna för företagen inom respektive kategori med hänsyn till de överskottsfonder som får förekomma.

6 kap. 2 a §

Ändringen innebär att ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst ska lämna upplysningar i årsredovisningen om hur överskottshanteringen i årsredovisningen förhåller sig till överskottshanteringen enligt FRL. Sistnämnda hantering ska företag enligt vårt förslag reglera närmare i bolagsordningen eller stadgarna.

Den förevarande paragrafen syftar till en ökad genomlysning för externa intressenter av hur företags överskottshantering enligt FRL förhåller sig till hanteringen av vinster och fonder i årsredovisningen. Företag bör därför även kommentera skillnader i syftet

mellan överskottshanteringen i årsredovisningen och överskottshanteringen enligt FRL.

6 kap. 3 §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.5.2.

Ändringen medför krav på vissa upplysningar om dels medlemsantal som får betydelse för alla ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar, dels inlösen av insatser som enbart får betydelse i sådana livförsäkringsföretag som får dela ut vinst. Ändringen är i huvudsak en följd av nya bestämmelser om delägar- och medlemsinsatser i FRL.

6 kap. 3 a §

Förslaget har behandlats i avsnitt 5.4.16.

Paragrafen avser information om överskottshanteringen.

Informationen som ska lämnas om principerna enligt *första stycket* måste givetvis utgå från företagets antagna överskottsregler enligt bolagsordningen eller stadgarna och de mer preciserade regler som tas in i företagets överskottsriktlinjer. Med olika försäkringar avses även här den relevanta indelning av försäkringar som företaget tillämpas i överskottshanteringen enligt FRL (jfr bl.a. förslaget till 8 kap. 8 a § FRL). I tredje punkten finns ett upplysningskrav som motsvarar det som gäller enligt föreslagna 2 a § för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar som får dela ut vinst.

I andra stycket krävs information om den faktiska hanteringen av överskott för olika försäkringar under räkenskapsåret. Det omfattar bl.a. information om vad som utgjort tillgängligt överskott och den närmare fördelningen av sådana överskott på olika försäkringar.

Såsom framhålls i den allmänna motiveringen kan Finansinspektionen med stöd av gällande normgivningsbemyndigande i 1 kap. 4 § ÅRFL meddela mer detaljerade eller utfyllande redovisningsföreskrifter ifråga om vilken information som ska lämnas i årsredovisningen om överskottshanteringen enligt FRL.

7 kap. 4 §

Ändringen avser *femte punkten* och är en följdändring med anledning av föreslagna nya upplysningskrav om bl.a. medlemmar och medlemsinsatser i 6 kap. Motsvarande bestämmelser gäller i koncernredovisningar enligt årsredovisningslagen (se 7 kap. 31 § ÅRL).

7 kap. 5 §

Ändringen innebär en *ny punkt b* och är en följdändring med anledning av föreslagna nya upplysningskrav om bl.a. medlemmar och medlemsinsatser i 6 kap. Motsvarande bestämmelser gäller i koncernredovisningar som omfattas av IAS-förordningen enligt årsredovisningslagen (se 7 kap. 32 § ÅRL).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Tillämpningen av de nya redovisningsreglerna sammanfaller med tillämpningen av de nya överskottsreglerna i FRL.

Kommittédirektiv

Vissa livförsäkringsfrågor

Dir.
2010:43

Beslut vid regeringssammanträde den 29 april 2010.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare ska analysera flytträtt av försäkringssparande och vissa andra livförsäkringsfrågor med huvudsakligt syfte att stärka försäkringstagarnas intressen. Utredaren ska

- kartlägga i vilken utsträckning det för närvarande är möjligt att flytta försäkringssparande och de villkor som gäller för en sådan flytt
- lämna förslag till lagstiftning om flytträtt för försäkringssparande avseende avtal som har tecknats före den 1 juli 2007 och redovisa de för- och nackdelar som förslaget innebär
- överväga om nya regler om flytträtt motiverar ändrade krav på information från livförsäkringsföretagen
- analysera gällande regler om konsolideringsfond och föreslå hur överskottshanteringen i livförsäkringsföretag som drivs enligt ömsesidiga principer bör regleras i framtiden
- föreslå hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst och överväga om de åtgärder som föreslås kan bedömas tillräckliga för att det inte ska anses vara motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag
- överväga vilka förändringar som bör göras för att skapa tydlighet i reglerna om ombildning till vinstutdelande verksamhet och som ökar försäkringstagarnas möjlighet att utöva inflytande över ombildningen.

Utredaren ska lämna de författningsförslag som övervägandena ger anledning till.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2011.

Bakgrund

Livförsäkring

Livförsäkring är försäkring mot olika ekonomiska risker kopplade till en enskild individs levnad. De levnadsrisker för vilka det finns försäkring är främst de ekonomiska konsekvenserna av att dö tidigt (dödsfallsförsäkring) och av att leva länge (livfallsförsäkring). Pensionsförsäkring används som samlingsbegrepp för försäkring som skyddar mot risken att den försäkrade efter en viss tidpunkt inte har en inkomst och i vissa fall även att efterlevande drabbas ekonomiskt av den försäkrades död. En pensionsförsäkring kan således innehålla såväl dödsfalls- som livfallsmoment. Begreppet har sin grund i att försäkringen normalt börjar betalas ut när pensionsåldern inträder.

Skatterättsligt är en försäkring att anse som en pensionsförsäkring om den uppfyller de villkor som uppställs i 58 kap. inkomstskattelagen (1999:1229). En livförsäkring som inte uppfyller villkoren för en pensionsförsäkring är en kapitalförsäkring.

En tjänstepension omfattar pensionsförmåner som följer av ett anställningsförhållande. Dessa förmåner grundar sig antingen på ett kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter (kollektivavtalad tjänstepension) eller på ett individuellt avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagaren (individuell tjänstepension). Arbetsgivarutfästelsen om tjänstepension kan vara förmånsbestämd eller avgiftsbestämd. En förmånsbestämd tjänstepension kännetecknas normalt av att det i kollektivavtalet utlovas att pensionen ska utgöra en viss procent av den pensionsgrundande lön den anställda har i anslutning till pensioneringen. En avgiftsbestämd tjänstepension utgörs i stället av att arbetsgivaren och de fackliga organisationerna eller den enskilde arbetstagaren kommit överens om att en viss procent av den anställdes lön årligen ska avsättas till arbetstagarens pension. Den framtida ersättningen från en avgiftsbestämd tjänstepension bestäms av inbetalningarna och avkastningen på dessa.

Andra viktiga begrepp i sammanhanget är traditionell livförsäkring och fondförsäkring. Kännetecknande för traditionell livförsäkring är att försäkringsgivaren garanterar försäkringstagaren en viss avkastning på inbetalda premier. Storleken på utbetalningarna – som betalas ut från en viss ålder eller tidpunkt och under antingen en bestämd tid eller för resten av försäkringstagarens livstid – beror sedan på de premier som betalats in och den avkastning som garanterats. Till detta garanterade värde har det ofta kommit betydande belopp som återbäring. Fondförsäkring är en försäkring där försäkringstagaren bestämmer i vilka fonder hans eller hennes premier ska placeras. Försäkringens värde är kopplat till värdet på andelarna i de fonder försäkringstagarna valt och försäkringsföretaget lämnar i normalfallet inte någon garanti för hur stora utbetalningarna kommer att bli.

En pensionsförsäkring innehåller ofta tillägg i form av riskförsäkringar. En typ av riskförsäkring är den som skyddar den försäkrade mot stora inkomstbortfall på grund av sjukdom eller dålig hälsa. En riskförsäkring liknar de flesta fall av skadeförsäkringar genom att kunden inte har någon fordran på bolaget så länge det inte har inträffat en skada. Riskförsäkringens värde förändras för försäkringstagaren löpande i takt med att sannolikheten att den kommer att utnyttjas förändras. Värdet av försäkringen ökar därför för en kund vars hälsa försämras, eftersom sannolikheten att försäkringen kommer att utnyttjas ökar.

Närmare om möjligheten till flytt av pensionssparande

Genom en ändring i skattelagstiftningens regler om återköp är det sedan den 1 januari 2000 möjligt att utan skattekonsekvenser flytta värdet av en pensionsförsäkring till en annan försäkring meddelad av samma eller någon annan försäkringsgivare. Denna rätt till flytt är dock till sin karaktär frivillig i det avseendet att den förutsätter att parterna har avtalat om en sådan möjlighet. Den förutsätter även att den nya försäkringen uppfyller den skatterättsliga definitionen av pensionsförsäkring.

Den 1 januari 2006 infördes en civilrättslig reglering som ger försäkringstagaren en ovillkorlig rätt att återköpa en individuell livförsäkring, om inte annat följer av försäkringens art eller av skattelagstiftningen. Hänvisningen till försäkringens art innebär att regeln är tillämplig på försäkringar med sparande i traditionell

livförsäkring och fondförsäkring där det är säkert att försäkringsfall förr eller senare kommer att inträffa. Hänvisningen till skattelagstiftningen medför att endast en mycket begränsad del av pensionsförsäkringarna kan återköpas. I princip är det fråga om försäkringar med små återköpsvärden. Denna obligatoriska rätt till återköp av en individuell livförsäkring omfattar försäkringar tecknade den 1 januari 2006 och därefter.

För att öka möjligheterna till flytt av en försäkring och för att säkerställa en god konkurrens på försäkringsmarknaden genomfördes ytterligare lagändringar år 2007. Genom dessa utvidgades rätten till återköp till att även omfatta en rätt till överföring av hela försäkringens värde till en annan försäkring, förutsatt att en sådan rätt inte saknas enligt inkomstskattelagen. I det sammanhanget infördes även kompletterande regler av näringsrättslig art. Dessa ändringar gäller endast försäkringar tecknade den 1 juli 2007 och därefter.

Livförsäkringsverksamhet i olika associationsformer

Svenska livförsäringsgivare kan till sin rättsliga form vara antingen försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag eller understödsföreningar. Ett försäkringsaktiebolag ägs av sina aktieägare, medan ett ömsesidigt bolag ägs av sina försäkringstagare. Understödsföreningar kan delvis liknas vid ekonomiska föreningar.

Livförsäkringsaktiebolag kan drivas antingen som vinstutdelande bolag eller enligt ömsesidiga principer (hybridbolag). Ömsesidighetsprincipen innebär att överskott i rörelsen ska tillfalla försäkringstagarna. I försäkringsaktiebolagen upprätthålls denna princip genom vinstutdelningsförbudet. Ordningen med hybridbolagen – där aktieägarna inte får någon avkastning på sitt satsade kapital – har medfört att aktiekapitalet står för en mycket liten andel av eget kapital. Riskkapitalet uppkommer, förenklat uttryckt, ur det överskott som uppstår då premier – beräknade enligt betryggande eller aktsamma antaganden – genererar en högre avkastning än den som bolaget har garanterat försäkringstagaren. Försäkringstagarna är således inte bara kunder i bolaget, utan även finansiärer av verksamheten.

En särskild form av livförsäkringsverksamhet drivs i understödsföreningar. En understödsförening har till uppgift att – utan att driva affärsmässig försäkringsverksamhet – meddela försäkringar

till en viss bestämd krets av personer, såsom anställda i ett visst företag eller personer som tillhör en viss yrkesgrupp eller liknande. I Finansdepartementets promemoria En ny försäkringsrörelselag (Ds 2009:55) föreslås att företagsformen näringsrättsligt anpassas till det som gäller för försäkringsbolagen.

Överskottshanteringen i ömsesidigt drivna försäkringsbolag (konsolideringsfonden)

Försäkringstagarna i ömsesidiga livförsäkringsbolag och i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag (hybridbolag) är som nyss framgått inte bara kunder i bolaget, utan också finansiärer av verksamheten. Ömsesidigt drivna livförsäkringsbolag ska enligt 12 kap. 9 § försäkringsrörelselagen (1982:713), förkortad FRL, inrätta en konsolideringsfond. Konsolideringsfonden utgör det riskbärande kapitalet och har samma funktion som eget kapital i företag i allmänhet. Den byggs upp genom det uppkomna överskottet i rörelsen.

Försäkringstagarna har inte någon individuell rätt till viss andel i konsolideringsfonden. Medel i fonden som överstiger det som behövs för bolagets konsolidering ska emellertid användas för återbäring till försäkringstagarna (se 12 kap. 5 § FRL). Bestämmelsen är av näringsrättslig karaktär och grundar därför inte i sig någon rätt till återbäring för försäkringstagare. Försäkringsbolagen får inte heller förespegla återbäring som saknar grund i försäkringsavtal (7 kap. 8 § FRL). Enligt kontributionsprincipen i 12 kap. 6 § FRL ska gottskrivning till försäkringstagare och andra ersättningsberättigade ske med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av försäkringsavtalet eller bolagsordningen.

Villkor för ombildning till vinstutdelande försäkringsbolag

Genom försäkringsrörelsereformen vid 2000-talets början (prop. 1998/99:87) öppnades möjligheten till vinstutdelning i livförsäkringsaktiebolag. För att ett livförsäkringsbolag ska kunna dela ut vinst krävs att detta framgår av bolagsordningen (se 12 kap. 2 § FRL). Ändringar i bolagsordningen till vinstutdelande verksamhet regleras i 12 kap. 15 och 16 §§ FRL. Bestämmelserna gäller för både

livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. Som en generell förutsättning för ombildning till vinstutdelande verksamhet gäller att försäkringstagarnas rätt inte får försämrats genom ändringen. Bolaget ska således beakta och sörja för att den rätt till återbäring som kan finnas och den skälighetsprincip som enligt 14 § i samma kapitel gäller för äldre försäkringar tillgodoses. Vidare ska medel i konsolideringsfonden tillsammans med andra övervärden i bolaget gottskrivas försäkringstagarna. Ombildningen får inte heller riskera försäkringsbolagets möjlighet att infria rätten till försäkringsersättning vid framtida försäkringsfall. När konsolideringsfonden gottskrivas försäkringstagarna övergår medlen från att vara eget kapital till att utgöra försäkringstekniska avsättningar. För att upprätthålla stabiliteten måste därför normalt nytt kapital tillföras verksamheten.

Utöver de generella förutsättningarna som måste vara uppfyllda finns särskilda stämmobeslutsregler samt regler om underrättelse till försäkringstagarna och om det stöd från försäkringstagarna som krävs för en ombildning. Prövningen av om förutsättningarna för en ombildning är uppfyllda görs av Finansinspektionen inför stadfästelsen av bolagsordningsändringen.

Behovet av utredning

Flytträtt för befintligt pensionssparande

Ett livförsäkringsavtal löper som regel under en mycket lång tid. Under denna tid sker normalt väsentliga förändringar av såväl en försäkringstagares preferenser som omvärldsförutsättningar – faktorer som var för sig eller tillsammans ofta har betydelse för försäkringstagarens vilja att flytta sitt pensionssparande. Exempel på sådana faktorer är bristande förtroende för nya ägare eller förvaltare av försäkringsföretagets tillgångar eller att ett försäkringsföretags finansiella ställning försvagats i sådan utsträckning att det långsiktigt kan komma att påverka förutsättningarna för en god avkastning på sparade medel. Därutöver kan drastiska förändringar i de privatekonomiska förutsättningarna leda till att försäkringstagaren vill ändra riskprofil i sitt sparande. Dessutom kan det finnas ett behov av att samla sitt pensionssparande i ett försäkringsföretag, särskilt när pensioneringen närmar sig. Även etiska överväganden kan vara en faktor som har betydelse för försäkringstagarens vilja att

flytta sitt pensionssparande. Sammantaget finns det således ett starkt konsumentintresse att kunna flytta sitt pensionssparande.

En stor del av kundernas sparande är inlåst hos det försäkringsföretag de en gång valt. Därför kan de inte visa sitt missnöje med hur försäkringsföretaget väljer att förvalta sparade medel eller i övrigt bedriver sin verksamhet genom att flytta sitt sparande. I avsaknad av befintliga kunder som kan ta sitt sparkapital och gå, försvagas den disciplinerande inverkan på företagen som risken för missnöjda kunder normalt innebär.

Vidare har ledningen i såväl ömsesidigt verkande bolag som vinstutdelande bolag i praktiken ett stort utrymme att agera på ett sätt som inte nödvändigtvis gynnar kunderna. Detta förhållande skulle kunna balanseras om kunderna i större utsträckning hade möjlighet att flytta sitt pensionssparande och på så sätt visa sitt missnöje.

Inlåsningsen av sparade medel medför även att försäkringsmarknaden blir mindre dynamisk. I brist på flytträtt för det stora flertalet av befintliga försäkringar konkurrerar försäkringsföretagen huvudsakligen om nya kunder eller nya premier. Genom att många av kunderna är inlåsta i sitt sparande försämras också incitamenten för försäkringsföretagen att vara innovativa och utveckla nya produkter. Om det var möjligt för fler att flytta sitt pensionssparande till skäliga villkor, skulle det sannolikt stimulera innovationsförmågan och underlätta för nya försäkringsföretag att komma in på marknaden. Konkurrensen om nya kunder innebär även en risk för att försäkringsföretagen utformar erbjudanden för att attrahera nya kunder som kan innebära en förmögenhetsöverföring från befintliga kunder till nya.

Innebörden av flytträtt är att försäkringstagare kan överföra värdet av en försäkring inklusive återbäringsmedel till en annan försäkringsgivare. Till skillnad från vad som är fallet med medlen i en konsolideringsfond, ges således försäkringstagaren vid en flytt en individuell rätt till återbäringsmedlen. Införandet av en retroaktiv flytträtt får därför konsekvenser för ömsesidigt drivna livförsäkringsbolags möjlighet att upparbeta och bevara medel i konsolideringsfonden, som är det riskbärande kapitalet i dessa bolag. Anledningen till detta är att det inte är möjligt att förutse i vilken utsträckning eller vid vilken tidpunkt försäkringstagare väljer att utnyttja sin flytträtt och att livförsäkringsföretagen därför måste hålla en högre andel likvida tillgångar än i dag. En sådan utveckling skulle kunna påverka avkastningen på företagets till-

gångar negativt, vilket drabbar försäkringstagarna genom att storleken på utbetalningarna riskerar att bli lägre.

Frågan om införande av regler som ger försäkringstagarna rätt att flytta försäkringssparande från ett försäkringsföretag till ett annat har behandlats vid ett flertal tillfällen. Redan i samband med 1999 års försäkringsrörelserreform, som bl.a. medförde att det är möjligt att utan skattekonsekvenser flytta värdet av en pensionsförsäkring till en annan sådan försäkring, anfördes att det fanns skäl att understryka att frågan om en reglering av flytträtt kunde väckas på nytt om oacceptabla hinder för spararnas rörlighet mellan försäkringsgivarna ställs upp (prop. 1998/99:87 s. 327). I en senare skrivelse (skr. 2002/03:141 s. 33) sade sig regeringen stå fast vid detta uttalande och i propositionen om flytt av försäkringssparande (prop. 2006/07:26 s. 15) konstaterade regeringen därefter att vissa försäkringsföretag dittills avstått från att erbjuda pensionsförsäkringar med flytträtt eller erbjöd en sådan rätt endast beträffande ett begränsat urval försäkringar samt att utnyttjandet av denna rätt i vissa fall var oskäligt kostsam för försäkringstagarna. Detta konstaterande låg till grund för införandet av en obligatorisk flytträtt för individuella livförsäkringar tecknade den 1 juli 2007 och därefter. I samband med införandet av denna flytträtt uttalade regeringen att frågan om en retroaktiv tillämpning av bestämmelserna är av den arten att den kan behöva analyseras ytterligare innan slutlig ställning tas och att en sådan fördjupad analys bör påbörjas inom kort (se a. prop. s. 47).

I oktober 2006 publicerade Finansinspektionen en rapport om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring (Fi 2006:16). I rapporten kartlades försäkringsmarknaden i nu aktuellt avseende och presenterades ett förslag på hur flytträtt för befintligt pensionssparande skulle kunna införas.

Med hänsyn till de förändringar som försäkringsmarknaden genomgått de senaste åren till följd av ändringarna i förutsättningarna för att flytta sitt pensionssparande, finns det ett behov av en kompletterande kartläggning av i vilken utsträckning det i dag är möjligt att flytta värdet av en pensionsförsäkring och de villkor som gäller för en sådan flytt. Det finns även ett behov av att, utifrån denna kartläggning och i enlighet med åtagandet om en fördjupad analys av frågan om retroaktiv tillämpning, överväga om och i vilken utsträckning det bör införas en obligatorisk flytträtt för pensionsförsäkringar som är tecknade innan den nuvarande regleringen trädde i kraft.

I det sammanhanget bör särskilt uppmärksammas att det i svensk rätt visserligen inte finns något allmänt förbud mot retroaktiv lagstiftning vid sidan av de straffrättsliga och skatterättsliga områdena. Det har dock i flera sammanhang uttalats att försiktighet är påkallad när det gäller att införa regler med retroaktiv verkan och att sådan lagstiftning som huvudregel bör undvikas på det förmögenhetsrättsliga området, om inte tungt vägande skäl motiverar avsteg från den grundsatsen. Lagstiftaren måste därför noggrant pröva sådana frågor och sträva efter den lösning på problemen som bäst tillgodoser såväl enskilda personers och företags rättsskydd som det samhällsintresse som kan vara skäl för ett avsteg från huvudregeln (se SOU 1975:75 s. 158 f. och KU 1974:60, jfr även prop. 2003/04:5).

Andra livförsäkringsfrågor

Redan vid 1999 års försäkringsrörelserreform identifierade regeringen vissa brister i regleringen av livförsäkringsverksamhet och förordade en tydligare uppdelning mellan försäkringstagarnas fordringsrätt och deras anspråk i eget kapital (se prop. 1998/99:87). De reformer som genomfördes vid millennieskiftet fick dock inte avsedd effekt. I oktober 2003 gavs därför en särskild utredare i uppdrag att analysera frågor om fördelning av överskott mellan olika grupper som bidrar med riskkapital i de olika associationsformerna och överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i företag då de bidrar med riskkapital. I uppdraget ingick att överväga de nuvarande reglerna om konsolideringsfond. Vidare skulle utredaren även se över ombildningsreglerna i syfte att möjliggöra för försäkringstagarna att bidra till bolagets riskkapital utan att deras intressen hotas. Utredningen, som tog namnet Försäkringsföretags-utredningen, lämnade sitt slutbetänkande Ny associationsrätt i försäkringsföretag (SOU 2006:55) i maj 2006. I betänkandet föreslogs att icke- vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag tvångsvis antingen skulle övergå till att tillämpa reglerna för vinstutdelande verksamhet eller ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag. Vidare föreslogs att den nuvarande ordningen med konsolideringsfond skulle bestå i ömsesidiga försäkringsbolag. Slutbetänkandet har inte lett till lagstiftning. De delar i betänkandet som avser en anpassning av de associationsrättsliga reglerna för försäkringsföretag till allmän bolagsrätt och föreningsrätt har dock

behandlats i Finansdepartementets promemoria En ny försäkringsrörelselag (Ds 2009:55). I promemorian lämnas även förslag som syftar till att stärka försäkringstagarnas ställning i ömsesidiga försäkringsbolag. Promemorian har remissbehandlats och bereds nu i Finansdepartementet. Det finns således ett behov av att följa upp de frågor i betänkandet som ännu inte tagits om hand och som fortsatt är aktuella för lagstiftningsåtgärder.

Konsolideringsfonden

Förutsättningarna för att driva försäkringsverksamhet har förändrats under de senaste två decennierna genom harmoniseringen av rörelsereglerna till EG-rätten och 1999 års försäkringsrörelse-reform. Härtill kommer det nya Solvens II-regelverket som ska vara genomfört i svensk rätt senast den 31 oktober 2012.¹ Samtidigt som livförsäkringsbolagen förväntas konkurrera på en fri marknad drivs de ömsesidiga försäkringsbolagen och de icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolagen på samma sätt som före avregleringen.

Även på redovisningsområdet väntas på ett par års sikt stora förändringar beträffande försäkringsbolagens externredovisning. Det internationella redovisningsrådet IASB arbetar med en ny standard för redovisning av försäkringsavtal som får genomslag på de europeiska försäkringsföretagen under förutsättning att den antas för tillämpning i EU. Vidare kan de internationella redovisningsstandarderna även komma att få genomslag vid klassificeringen och värderingen av tillgångar och skulder i solvens-sammanhang genom de genomförandeåtgärder som Europeiska kommissionen ska anta i anledning av Solvens II- direktivet.

Mot bakgrund av denna utveckling finns ett behov av att djupare analysera konsolideringsfonden i ett framåtblickande perspektiv. Vidare är överskottshanteringen i ömsesidigt drivna försäkringsbolag på många sätt komplicerad med en preliminär fördelning av återbäring (s.k. allokerad återbäring) och en diskretionär gottskrivning av denna, vilket i sin tur komplicerar kommunikationen kring denna rätt till återbäring. Modellen med konsolideringsfond har också ansetts medföra svaga motiv till att styra och övervaka

---

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/138/EG av den 25 november 2009 om upptagande och utövande av försäkrings- och återförsäkringsverksamhet (Solvens II) (EUT L 335, 17.12.2009, s. 1, Celex 32009L0335).

verksamheten (se SOU 2006:55 s. 96–104), samtidigt som försäkringstagarnas anspråk i eget kapital inte omfattas av särskilda skyddsregler. Som framgått ovan kan även frågan om flytträtt få effekter på konsolideringsfonden. Det framstår därför som naturligt att nu låta konstruktionen med konsolideringsfond övervägas ytterligare.

Försäkringstagarnas inflytande i hybridbolag

I ett vinstutdelande försäkringsaktiebolag gäller att aktieägarna svarar för riskkapitalet och kan få avkastning på detta samt att det finns en tydlig gräns mellan försäkringstagarnas medel och aktieägarnas kapital. Om försäkringsaktiebolaget i stället drivs med vinstutdelningsförbud (hybridbolag) ska däremot allt överskott som inte behövs för bolagets konsolidering tillfalla försäkringstagarna. Till följd av vinstutdelningsförbudet utgör aktiekapitalet i hybridbolag en mycket liten del av riskkapitalet. Ändå är det aktieägarna i ett sådant bolag som har det dominerande inflytandet över verksamheten.

Grundproblemet med hybridbolagen är med andra ord att försäkringstagarna – trots att de bidrar med i stort sett hela riskkapitalet – endast har begränsade möjligheter att utöva inflytande över styrningen av bolaget. Rollfördelningen kan komma att medföra svåra överväganden när det gäller bl.a. överskottshanteringen. I hybridbolag som ingår i en vinstutdelande koncern finns vidare en risk för dolda överföringar till vinstutdelande koncernbolag, eftersom det inte går att tjäna pengar på verksamheten i ett hybridbolag genom vinstutdelning.

Efter den s.k. livbolagskrisen i början av 2000-talet stärktes försäkringstagarnas möjligheter till inflytande i hybridbolag (se prop. 2003/04:109). Lagändringarna innebar bl.a. skärpta regler om styrelseledamöternas oberoende samt styrelserepresentation för försäkringstagarna (se 8 kap. 1 § FRL). Åtgärderna syftade till att i ett kortsiktigt perspektiv återupprätta förtroende för livförsäkringsbolagen. Med sikte på det långa perspektivet tillsattes Försäkringsföretagsutredningen. Mot denna bakgrund är det angeläget att regeringens intentioner – att antingen förbättra försäkringstagarnas möjlighet att utöva inflytanden över ett hybridbolags styrning eller separera försäkringstagarnas medel från bolagets riskkapital – fullföljs.

Villkoren för ombildning till vinstutdelande verksamhet

Antalet ombildningar till vinstutdelande försäkringsaktiebolag har varit få. Detta är en av orsakerna till att det i dag saknas en etablerad praxis för hur en ombildning ska bedömas. Det finns en osäkerhet i hur regelverket ska tolkas i fråga om vad som utgör övervärden i bolaget. En annan osäkerhet finns beträffande vilka kostnader som ska bäras av försäkringstagarkollektivet respektive aktieägarintressena vid en ombildning. Andra viktiga frågor i samband med ombildning rör informationsgivningen till försäkringstagarna och minsta valdeltagande för att en omröstning ska vara giltig. En ombildning till vinstutdelande bolag reser i sin tur också frågor om flytträtt. Det är därför lämpligt att i detta sammanhang även få frågor som rör ombildningsprocessen övervägda.

Utredningsuppdraget*Allmänt*

Utredaren ska se över de frågor som anges nedan. I den mån det bedöms motiverat och utredningstiden medger det får utredaren ta upp även andra frågor som har anknytning till uppdraget.

En utgångspunkt för uppdraget ska vara ett modernt och konkurrenskraftigt regelverk för livförsäkringsföretagen. Reglerna för drivande av försäkringsrörelse kommer inom de närmaste åren att reformeras dels genom förändringar i det associationsrättsliga regelverket, dels genom ändringar i rörelsereglerna med anledning av Solvens II-direktivets genomförande. Som utgångspunkt för arbetet ska utredningen således ha både förslagen i promemorian En ny försäkringsrörelselag (Ds 2009:55) och Solvens II-direktivet. Detta innebär bl.a. att affärsmässig livförsäkringsrörelse kan komma att drivas i form av försäkringsföreningar och att det ska beaktas i utredarens övervägande och förslag.

På vissa områden har den europeiska försäkringsmarknaden harmoniserats. Det är därför viktigt att den svenska regleringen inte utan särskilda skäl avviker från hur motsvarande frågor regleras i andra EU-länder på sådana harmoniserade områden.

Utredaren ska lägga fram förslag till de författningsändringar som han eller hon anser vara befogade. I flytträtsfrågan ska ett förslag till lagstiftning om retroaktiv flytträtt lämnas. Förslagen ska

åtföljas av en bedömning av lämplig tid för anpassning för försäkringsföretagen till de föreslagna nya reglerna.

Uppdraget att utreda flytträtt av försäkringssparande

Kartläggning av försäkringsmarknaden

Införandet av en frivillig och senare en obligatorisk flytträtt har medfört att det är möjligt att flytta värdet av vissa livförsäkringar samtidigt som andra inte kan flyttas, delvis beroende på när försäkringsavtalen har träffats, delvis på vad det är för typ av försäkring. För att kunna göra en bedömning av behovet av en utvidgad flytträtt är det nödvändigt att utredaren uppdaterar och kompletterar den kartläggning om flytträtt för sparande i pensionsförsäkring som Finansinspektionen presenterade 2006.

Kartläggningen av flytträttsmarknaden ska omfatta samtliga former av livförsäkring och visa vilka skillnader som finns mellan dessa i nu aktuellt avseende. Kartläggningen ska således omfatta vilken del av försäkringsbeloppet som försäkringstagaren får flytta, vilka faktorer – bl.a. överskottsmedel i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsföretag, konsolideringsnivå och moturvalsfrågor – som beaktas vid beräkningen av den flyttbara delen av försäkringsbeloppet och hur dessa faktorer bedöms. Vilka avgifter som försäkringsgivaren tar ut för en flytt och vilka kostnader dessa avgifter motsvarar ska också belysas. Därutöver ska kartläggningen omfatta vilka rutiner som försäkringsföretagen har för en flytt, hur lång tid det tar att flytta värdet av en försäkring och vilken information som lämnas till försäkringstagarna i samband med en flytt.

Förslag om retroaktiv flytträtt

Mot bakgrund av kartläggningen av flytträttsmarknaden ska utredaren lämna förslag till lagstiftning om flytträtt för försäkringssparande avseende avtal som har tecknats före den 1 juli 2007 och redovisa de för- och nackdelar som förslaget innebär. Om förslaget innebär att nu gällande bestämmelser om obligatorisk flytträtt bör revideras, ska utredaren även presentera ett sådant förslag.

Utredarens förslag ska beakta och avgränsas utifrån behovet av retroaktiv flytträtt för respektive försäkringsform. Det ska för de

olika formerna av försäkring omfatta vilken del av försäkringsbeloppet som är flyttbart samt vilka slags avgifter försäkringsföretagen får ta ut vid en flytt. Förslaget ska således bl.a. omfatta hur överskottsmedel i ömsesidigt drivna försäkringsföretag ska fördelas mellan den försäkringstagare som vill flytta och de försäkringstagare som stannar kvar i bolaget, vilka konsekvenser en utvidgad flytträtt har för konsolideringsfonden, i vilken utsträckning försäkringsföretagets konsolideringsnivå får beaktas samt hur de moturvalsfrågor som kan uppstå vid en utvidgad flytträtt ska hanteras. Därutöver ska utredaren belysa vilka skatterättsliga konsekvenser som förslaget kan medföra. Redogörelsen över förslagets för- och nackdelar ska vidare möjliggöra en bedömning av om det finns tillräckliga skäl för ett införande av retroaktiv flytträtt.

Ett införande av retroaktiv flytträtt skulle innebära att dagens mer begränsade flytträttsmarknad utvidgas. En flytt innebär att ett nytt försäkringsavtal tecknas, normalt till nya villkor. De direkta och indirekta kostnader som belastar respektive försäkring kan därför skilja sig åt. Det är därför av vikt att försäkringstagarna ges goda möjligheter att förstå skillnaderna och att utvärdera olika försäkringsalternativ. Utredaren bör därför analysera om nya regler angående flytträtt motiverar ändrade krav på information.

Uppdraget att utreda konsolideringsfonden

Överskottsfördelning i ömsesidigt drivna försäkringsbolag

Kravet på betryggande och aktsamma antaganden vid beräkningen av försäkringstekniska avsättningar och premier har inneburit att stora överskott skapats i livförsäkringsbolag som driver traditionell livförsäkringsverksamhet enligt ömsesidiga principer. Ett viktigt exempel på sådan verksamhet är avgiftsbestämda tjänstepensioner. En betydande del av försäkringssparandet, både när det gäller pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar, utgörs av tilläggsbelopp som grundas på överskott. Det är därför av stor betydelse för de enskilda kunderna hur bolaget fördelar överskott (och underskott). Om inte annat framgår i försäkringsavtal eller bolagsordning, ska återbäring enligt lag gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet. Finansinspektionen ger i

allmänna råd viss ytterligare vägledning för tillämpningen av kontributionsprincipen.

Utredaren ska analysera om det är motiverat med en tydligare reglering av fördelningen av överskott mellan olika kollektiv av försäkringstagare (t.ex. försäkringstagare inom samma försäkringsform och där de försäkrade har samma ålder) som bidrar med riskkapital i ömsesidigt drivna försäkringsföretag. Utredaren ska därvid särskilt överväga om det är lämpligt med krav på en årlig fördelning av överskottsmedel och om det finns anledning att begränsa de ofördelade överskottsmedlens storlek. Föreslagna regler får inte förhindra olika slag av livförsäkringsavtal med olika rätt till överskott. En vägledande princip ska vara att underlätta för kunderna att värdera och jämföra liknande försäkringsprodukter som ömsesidigt drivna livförsäkringsbolag tillhandahåller.

Utredaren ska särskilt överväga vilka konsekvenser utredningens förslag om flytträtt har för överskottsfördelningen i ömsesidigt drivna försäkringsbolag.

Avsättningar för bolagets åtaganden

Överskottsåterbäring gottskrivs försäkringstagarna i samband med utbetalning. Först då är dessa medel säkrade för försäkringstagarna och kan inte längre användas för förlusttäckning. Det är således först i samband med beslutet om gottskrivning som det uppstår ett åtagande för försäkringsbolaget. En konsekvens av detta är att försäkringstekniska avsättningar ska ske för åtaganden som är bindande enligt försäkringsavtalet men inte för eventuell framtida överskottsåterbäring.

Bolagen har historiskt gottskrivit återbäring löpande. Det kan mot denna bakgrund finnas en förväntan hos försäkringstagarna om återbäring utöver garanterade utbetalningar. Samtidigt har det förekommit att försäkringsföretagen återtagit tidigare preliminärt fördelad återbäring (s.k. allokerad återbäring). Den nuvarande överskottshanteringen med preliminär fördelning och diskretionär gottskrivning av återbäring är komplicerad och dåligt genomlyst i förhållande till kunderna. Systemet får vidare anses ge ömsesidigt drivna försäkringsföretag en konkurrensfördel genom att försäkringsrörelse kan drivas med lägre kapitalinsatser.

Den senaste tidens utveckling mot en tillämpning av internationella redovisningsstandarder har öppnat upp många frågor

som rör gränsdragningen mellan vad som ska redovisas som en skuld (avsättning) och vad som ska redovisas som eget kapital. I maj 2010 väntas IASB publicera ett utkast till en ny standard (s.k. Exposure Draft) om redovisning av försäkringsavtal.

Mot denna bakgrund ska utredaren i förslag som berör konsolideringsfonden beakta utvecklingstendenserna på redovisningsområdet samt överväga hur återbäringshanteringen kan göras mer öppen. Utredaren ska vidare analysera vilka effekter förslagen har på försäkringsföretagens kapitalsituation.

Konsumentskyddet

Det överskott som uppstår i livförsäkringsrörelsen och som förs till konsolideringsfonden kan försäkringstagarna få del av samtidigt som fonden utgör riskkapital i bolaget. En för konsumentskyddet mycket viktig fråga gäller i vilken utsträckning försäkringstagarnas anspråk omfattas av särskilda skyddsregler.

I försäkringsavtalen definieras försäkringsföretagens åtaganden. Försäkringstekniska avsättningar ska göras för försäkringsbolagets samtliga åtaganden som skäligen kan förväntas uppkomma med anledning av försäkringsavtalen. Skillnader i försäkringsavtal medför skillnader i hur avsättningar beräknas. I ett vinstutdelande bolag ska åtaganden för villkorad återbäring, som försäkringstagarna bär risken för, skuldtäckas med tillgångar som är lämpliga med hänsyn till utformningen av försäkringsavtalet, registerföras samt ligga till grund för försäkringstagarnas förmånsrätt. Eftersom åtagandet i ett ömsesidigt drivet försäkringsbolag skiljer sig från det i ett vinstutdelande bolag behandlas inte överskottsmedlen – som kan tillfalla försäkringstagarna som återbäring – på samma sätt.

Återbäringen i ömsesidigt drivna försäkringsbolag – som normalt inte är garanterade enligt försäkringsavtalen och för vilka avsättningar därför inte görs – har periodvis varit omfattande i förhållande till den i avtalet garanterade ersättningen. Detta förhållande måste också ställas mot de bärande tankarna bakom EU:s reglering av försäkringsverksamhet. Vidare har Finansinspektionen små möjligheter att skydda försäkringstagarnas eventuella anspråk på medel i konsolideringsfonden.

Utredaren ska mot denna bakgrund analysera konsumentskyddsaspekterna i det nuvarande systemet med ofördelade medel i konsolideringsfonden. Utredaren ska i sina överväganden också

beakta värdet av att olika slags försäkringsprodukter kan erbjudas till kunderna. De förslag som utredaren lägger fram ska ge försäkringstagarna i ömsesidigt drivna försäkringsföretag ett fullgott konsumentskydd.

Uppdraget att utreda försäkringstagarnas inflytande i hybridbolag

Försäkringstagarnas rätt till inflytande är viktig av flera skäl, inte minst när det gäller frågan om fördelning av överskott. Som framgått tidigare behandlas frågor om försäkringstagarnas inflytande i ömsesidiga försäkringsbolag i Ds 2009:55. Förslaget att minst hälften av fullmäktige ska utses av delägarna eller av organisationer som kan anses företräda delägarna överensstämmer med det som gäller för försäkringsföreningar enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar.

Ägarförhållandena i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag gör att försäkringstagarna har en utsatt position i bolaget. De har å ena sidan rätt till vinster men får å andra sidan bära förlusterna av t.ex. misslyckade affärer. Försäkringstagarna har dock varken tillträde till, rösträtt eller yttranderätt på bolagsstämman. Det innebär att de dels inte kan påverka innehållet i bolagsordningen (annat än vad som följer av 12 kap. 15 § FRL), dels inte kan utse eller avsätta styrelsen (annat än vad som följer av 8 kap. 1 § FRL).

Utredaren ska därför överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i hybridbolag och i så fall i vilka former ett sådant inflytande bör utövas. Utredaren ska vidare bedöma om dessa åtgärder kan anses tillräckliga – beaktat de förslag som lämnas beträffande konsolideringsfonden – för att det inte ska vara motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Uppdraget att göra en översyn av villkoren för ombildning till vinstutdelande verksamhet

Bestämmelser om ombildning av försäkringsbolag finns i 12 kap. 15 och 16 §§ FRL. Eftersom vinstutdelning eller förlusttäckning i livförsäkringsbolag förutsätter bestämmelser i bolagsordningen, har prövningen av om förutsättningarna för ombildning är uppfyllda knutits till prövningen av om bolagsordningen kan stadfästas.

Som framgått får en ombildning av ett hybridbolag till vinstutdelande verksamhet inte antas försämra försäkringstagarnas rätt till ansamlade och framtida överskott. Samtidigt ansåg regeringen att reglerna inte i onödan skulle utformas så restriktiva att ekonomiskt befogade förändringar av verksamheten i praktiken omöjliggörs (se prop. 1998/99:87 s. 367). Hur denna avvägning mellan olika intressen ska bedömas har dock inte varit entydigt, vilket fått till följd att det finns en osäkerhet i hur regelverket ska tolkas bl.a. när det gäller hur övervärden i bolaget ska bedömas och kostnader för ombildningen fördelas. Det finns således skäl att se över lagstiftningen i denna del.

En annan fråga är om bestämmelserna om underrättelse till försäkringstagarna och försäkringstagarnas motsättande av en ombildning kan behöva kompletteras eller ändras. För att ett livförsäkringsaktiebolag ska få ta in bestämmelser om vinstutdelning i bolagsordningen ska de försäkringstagare vars rätt berörs underrättas. Underrättelsen ska innehålla en redogörelse för ändringen och dess konsekvenser. Några mer detaljerade anvisningar om vilken typ av information som ska lämnas ges emellertid inte. Vidare krävs att högst 50 procent av de underrättade försäkringstagare som hörts av eller högst 10 procent av samtliga underrättade försäkringstagare motsätter sig ändringen. Det har dock visat sig att försäkringstagarnas deltagande i omröstningar om ombildning varit mycket lågt (under 20 procent) och att detta inte utgjort ett hinder för ombildning.

Utredaren ska mot denna bakgrund analysera vilka förändringar som bör göras i ombildningsbestämmelserna som leder till tydligare regler och som stärker försäkringstagarnas inflytande vid en ombildning.

Utredaren ska även överväga frågan om flytträtt i samband med ombildning till vinstutdelande verksamhet.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska utifrån de regler som föreslås lämna en redovisning av de konsekvenser och kostnader som uppstår för den enskilde, försäkringsföretagen, Finansinspektionen, Skatteverket och staten i övrigt. Därvid ska 14, 15 och 15 a §§ i kommittéförordningen (1998:1474) tillämpas för att ange kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar. I uppdraget ingår att särskild hänsyn till dessa och övriga konsekvenser ska tas redan vid utformningen av förslagen.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska i sitt arbete samråda med berörda myndigheter, organisationer och pågående utredningar som har relevans för utredningsuppdraget, däribland utredningen om nya solvensregler för försäkringsföretag (dir. 2010:14). Utredaren ska även hålla sig informerad om och beakta pågående lagstiftningsarbete i Finansdepartementet med en ny försäkringsrörelselag.

Om utredarens förslag kan bedömas medföra ökade kostnader eller minskade intäkter för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 oktober 2011.

(Finansdepartementet)

Överskottshanteringen enligt Optionen – ett exempel

Datum 31 juli 2012

Peter Fredby, Ernst & Young

Marcus Karlsson, Nordic Specialist Finance

1 Uppdragets omfattning och bakgrund

1.1 Bakgrund

Livförsäkringsutredningen föreslår att det införs en option för ömsesidiga livförsäkringsbolag och livförsäkringsföreningar att dela ut vinst till delägare respektive medlemmar enligt lagen om ekonomiska föreningar och även i övrigt tillämpa en överskottshantering enligt nämnda lag. I sådana företag ska delägarna/medlemmarna svara för allmänna rörelserisker och företagets riskkapital genom särskilda delägarinsatser respektive medlemsinsatser avskilda från premierna enligt försäkringsavtal.

Utredningen önskar översiktligt illustrera, dels hur en sådan överskottsmodell kan fungera i praktiken för företag som vill utnyttja optionen, dels samspelet med årsredovisningen och solvensberäkningen. Vi har fått i uppdrag att ta fram ett exempel på hur en sådan överskottshantering skulle kunna se ut i praktiken.

Exemplet har utformats med utgångspunkt i ett utkast till förslag från livförsäkringsutredningen. Det har diskuterats med utredningens sekretariat och vid ett möte med utredningens experter den 21 augusti 2012.

Sammanfattning och slutsatser

Livförsäkringsverksamhet är en komplex verksamhet och vårt exempel innehåller förenklingar. Syftet med exemplet är att illustrera och lyfta fram några aspekter på den av utredningen föreslagna optionen för överskottshantering. Optionen innebär att överskottshanteringen omfattas av reglerna i lagen om ekonomiska föreningar och är en nyhet i förhållande till hur överskotten i dag hanteras i företag som verkar enligt ömsesidiga principer.

Av central betydelse för Livförsäkringsutredningens förslag är en åtskillnad mellan värden som försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkring har rätt till enligt avtal (försäkringsfordringar) och värden som kan användas som företagets riskkapital och som försäkringstagare eller andra som bidrar med riskkapital har anspråk på (anspråk på överskott).

Utredningens lösning bygger på en mer omfattande avtalsreglering av försäkringstagarnas rättigheter än i dag. Rätt till tilläggsbelopp – utöver redan enligt avtal garanterade belopp – avses således vara reglerad på ett sådant sätt att det uppkommer en vill-

korad försäkringsfordran. Sådana fordringar kommer att behöva skuldföras som s.k. villkorad återbäring. I livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst kommer försäkringsfordran och överskotten att kunna vara sammankopplade på samma sätt som i dag i traditionell livförsäkring, men ska kunna skiljas på i årsbesked och vid återköp eller flytt eller andra företagsändringar. För berörda företag som tillämpar den s.k. optionen finns ett mer konsekvent krav på löpande separation av försäkringsfordran och överskottsanspråket. Annorlunda uttryckt finns ett kopplingsförbud. En nära liggande lösning för optionsföretag med utgångspunkt i kopplingsförbudet är att tillämpa en återbäringshantering som påminner om den som finns i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag.¹

Optionsföretag kommer att behöva reglera villkor beträffande försäkringstagares och försäkrades deltagande i verksamheten som ägare i bolagsordningen eller stadgarna. Det gäller exempelvis om den som köper en försäkring måste vara delägare eller medlem och vad som gäller för medlemskapet och insatskapital om försäkringen upphör på grund av flytt eller dödsfall. Utformningen av sådana villkor förutsätter ingående överväganden som inte ligger inom ramen för denna bilaga.

Det finns ett samband mellan premiesättningen och överskottshanteringen. Sambandet består i att antagande om ränta, dödlighet, driftskostnader m.m. påverkar storleken på de förväntade överskotten. Principen om likabehandling² av medlemmar i ekonomiska föreningar kan uppfattas innebära att en försäkrings(fordran) bör prissättas så att det inte uppstår ett överskott i samband med att premien betalas. Om det är utgångspunkten fordras att samma antaganden används i premieberäkningen och vid bestämmandet av överskott för att det inte ska ske en omfördelning av överskott i samband med att premier inbetalas.³

---

¹ Det ligger inte inom ramen för denna promemoria att redovisa om det för optionsföretag finns andra lösningar som exempelvis medger en hantering med beaktande av försäkringstagarnas "deltagande" i verksamheten (s.k. överskottsutdelning) som ger en fördelning av överskott som mer motsvara den som åstadkoms med traditionell livförsäkringsteknik eller en överskottshantering som bygger mer på kassaflöden.

² Optionsföretag föreslås omfattas av den allmänna likabehandlingsprincipen i lagen om ekonomiska föreningar.

³ Motsvarande koppling kommer till uttryck i 5 kap. 12 och 13 §§ FRL där det anges att premier för livförsäkringar och skadeförsäkringar som meddelas för längre tid än tio år ska bestämmas på grundval av sådana antaganden som gäller för att beräkna försäkringstekniska avsättningar, om inte en avvikelse är försvarlig med hänsyn till försäkringsföretagets ekonomiska situation. Den bestämmelsen har sin bakgrund i EG-direktiv och syftar emellertid till att värna om företagets solvens. Det är med andra ord ingen bestämmelse om överskottshanteringen.

Villkor som avgifter för driftskostnader, garantiavgifter m.m. förefaller behöva utformas så att de sammantaget inte för över allmän rörelserisk på försäkringstagarna. Förslagen synes vara utformade med utgångspunkten att en mer diskretionär utjämning av samtliga risker via avtalsvillkoren eller genom framtida ändringar i dessa inte är tillåten. I det ligger emellertid inte att avgifterna måste vara bestämda i procent av något eller till visst belopp, eventuellt inom ett visst intervall. Villkoren kan i stället på ett tydligt och i praktiken spårbart sätt ange hur en avgift ska bestämmas utifrån någon storhet som företaget inte har kontroll över.

Förslagen synes innebära att företagets premier för nya försäkringar inte bör tecknas med användning av högre garantiränta⁴ än vad som företaget vid teckningstidpunkten använder för att bestämma överskotten. Förslagen synes också innebära att avtal inte får tecknas med förlust i förhållande till antaganden som används för att fastställa bolagets överskott.⁵ Överskotten ska fastställas utifrån samtliga affärsvärden i företaget. Om det uppstår förluster i förhållande till antaganden som används för att fastställa överskotten kan det således inte motiveras av att det dessa motsvaras av affärsvärden utanför balansräkningen.

Ett optionsföretag kan komma att anlägga en annan syn på kapitalförvaltning än den som torde vara förhärskande i traditionella bolag som använder konsolideringsfond. Optionsföretag torde primärt använda sig av villkorad återbäring och försöka hålla nere behovet av medlemskapital. Detta på grund av förespeglings- och kopplingsförbudet, men även skattereglerna. Medlemskapitalet och andra överskottsmedel får då som främsta syfte att fungera som solvensbuffert och därför bli investerade riskfritt. Med den utgångspunkten kan det antas att optionsföretaget kommer att sträva efter att hålla nere fluktuationerna i avkastningen på överskottskapitalet snarare än att se det som en buffert som möjliggör ett ökat finansiellt risktagande. På det sättet skulle således ett optionsföretag befinna sig i en situation som påminner om den som gäller i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag.

---

⁴ Samma samband finns för andra antaganden såsom dödlighets- och driftskostnadsantaganden vad beräkningen av garanterade försäkringsförmåner på nya premier och antaganden för att bestämma överskotten. Om det utöver de garanterade förmånerna finns en villkorad fordringsrätt till ytterligare avkastning kan det, beroende på hur garantiavgifterna utformats, fordras att den garanterade räntan är lägre än räntan som används i överskottsberäkningen.

⁵ Vinster och förluster kan emellertid uppstå i förhållande till hur försäkringskulderna har värderats i årsredovisningen och enligt tillämpliga solvensregler.

Ett sätt att minska svängningarna i överskottet är att säkra de garanterade åtagandena, mot ränteförändringar. En utmaning är emellertid att den svenska räntemarknaden inte har ett tillräckligt utbud av långa obligationer för att de löptider som garantierna är utställda på ska kunna hanteras fullt ut. Om marknaden inte är tillräckligt likvid kan risken behöva hanteras genom att längden på garantierna minskas och vissa typer av försäkringar inte längre erbjuds. Risken kan även hanteras på andra sätt exempelvis genom att det byggs in buffertar i försäkringsåtagandena (dvs. motsvarande dagens villkorade återbäring). Sådana buffertar innebär att garantirisken delvis bärs av försäkringstagaren själv och att buffertmarginalen i den enskilda försäkringen inte kan investeras i aktier eller andra mer riskfyllda tillgångar.

1.2 Vårt uppdrag

Livförsäkringsutredningen har uppdragit åt Ernst & Young att illustrera några grunddrag beträffande den föreslagna optionen för överskottshantering. Uppdraget innebär att vi bl.a. behöver exemplifiera utvecklingen av försäkringstekniska förpliktelser och överskott för det företag som använder den föreslagna optionen för överskottshanteringen. Exempelföretaget i fråga antas meddela försäkringar förenade med rätt till andelar i överskottet på grund av inbetalda delägarinsatser/medlemsinsatser. Andelarna antas bli inlösta vid återköp, flytt och när försäkringsförhållandet upphör.⁶ Därutöver antas företaget meddela försäkringar till försäkringstagare som inte är delägare/medlem och som därför saknar andel i överskott. Exemplet kompletteras med en beskrivning av hur avkastningen på vad som betalats in i försäkringen och delägar kapital eller medlemskapital utvecklas över tid. En jämförelse görs med utvecklingen under samma förutsättningar vid en tillämpning av dagens återbäringsteknik för traditionella försäkringar.

---

⁶ Enligt 4 kap. 1 § FL som föreslås bli tillämplig har medlemmen en rätt att lösa in medlemsinsatsen vid sin avgång. Utredningsförslaget innebär vidare att bolagsordningen/stadgarna ska innehålla regler för beräkningen av återbetalningsbart belopp som kan villkoras av att kapitalet uppgår till viss nivå. Utredningen föreslår också bestämmelser om att återbetalning av delägarinsatser och medlemskapital, i likhet med garantikapital i sådana företag som inte får dela ut vinst, bara får ske om det är förenligt med solvensreglerna. Vi förutsätter i vårt exempel att inlösen förutsätter att medlemskapitalet uppgår till viss nivå eftersom delägarinsatserna/medlemsinsatserna ska fungera som företagets riskkapital och kunna räknas med som bästa kapital i kapitalbasen.

Vårt exempel bygger på en förenklad balansräkning. Den kompletteras med en beskrivning av möjliga skillnader mellan företagets utgångspunkter för överskottshanteringen, balansräkningen enligt årsredovisningen och en solvensbalansräkning enligt solvensreglerna.

2 Överväganden

2.1 Terminologi och allmänt om exemplet

I promemorian används den av utredning etablerade terminologin. Således betecknar "försäkringsfordran" försäkringstagarnas avtalsenliga rätt mot företaget och "anspråk på överskott" rätten att få del av företagets överskott enligt bestämmelser i företagets bolagsordning eller stadgar.

Vad som utgör "överskott" är enligt utredningens förslag inte kopplat till årsredovisningen, nuvarande solvensregler eller den kommande solvensbalansräkningen. Överskott är skillnaden mellan, å ena sidan bolagets tillgångar, och, å andra sidan, bolagets förpliktelser (t.ex. försäkringsfordringar) och andra anspråk (t.ex. garantikapital i ömsesidiga bolag och förlagsinsatser). Utredningsförslaget innebär inga formella bestämmelser om hur tillgångar och skulder ska värderas eller hur ofta det ska bestämmas i överskottshanteringen, utan detta får ske på det sätt som är relevant i det enskilda företaget.⁷

Överskotten är enligt utredningsförslaget en del av företagets "riskkapital". Med "riskkapital" avser utredningen att saknas en bindande rätt till betalning från företagets tillgångar genom amortering eller avkastning i form av ränta eller återbäring som kan göras gällandes direkt mot företaget. Innehavaren är inte en borgenär på grund av anspråket på överskott men är regelmässigt borgenär på grund av försäkringsfordran. Det som är "överskott" kan vara men behöver inte vara detsamma som eget kapital enligt årsredovisningen eller solvenskapital enligt solvensreglerna.⁸

Utredningens utgångspunkt för företag som tillämpar optionen är bestämmelserna i lagen om ekonomiska föreningar och årsredovisningen. Företagen får emellertid basera överskottshantering på andra faktorer än årsredovisningen. Om det är relevant för över-

⁷ Vi tolkar utredningsförslaget som att det beror på vad som är lämpligt med hänsyn till de principer som företaget tillämpar för sin överskottshantering.

⁸ Utredningens föreslagna överskottsregler har ett annat syfte än årsredovisningsreglerna och solvensreglerna, nämligen att främja en förutsägbar och rättvis överskottshantering.

skottshanteringen i det enskilda företaget kan företaget även ha en skyldighet att beakta värden som inte reflekterats i årsredovisningen. För att illustrera att det kan finnas skillnader mellan ”överskott” i olika ”balansräkningar” använder vi här termen Överskottsbalansräkning (ÖB). Utredningsförslaget innebär visserligen inget formellt krav på att upprätta en sådan balansräkning, men i praktiken behöver en sådan balansräkning tas fram vid behov inte minst av interna kontrollskäl.⁹

I företag som tillämpar optionen måste försäkringsfordran och anspråket på ägarkapitalet vara separerade, i likhet med vinstutdelande försäkringsaktiebolag. Återbetalning av medlemsinsatser i denna promemoria är, som inledningsvis framgick, inte beroende av om exempelvis försäkringen aktualiseras på grund av ett inträffat försäkringsfall, utan att försäkringstagaren eller den som ärver ägarandelen begär återbetalning av medlemsinsatsen.

Premier och avgifter kan vara utformade så att en försäkring redan initialt bidrar till överskotten i företaget. Villkoren kan förväntas vara utformade på det sättet också i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, eftersom syftet med verksamheten att skapa vinst för ägarna. Exempelen i promemorian utgår ifrån att ett initialt riskkapitalbidrag som ger upphov till ett inbetalt insatskapital har gjorts. Vi antar att företaget vill förstärka kapitalbasen inför kommande solvens II-regler och att det överskott som uppkommer årligen tillgodogörs insatskapitalet. Inga överskott delas alltså ut som vinst.

Utredningen använde termen ”företagsrisk” för att beteckna risken för att finansiella, aktuariella och operationella risker varierar och påverkar företaget såväl negativt som positivt och som inte bärs av försäkringstagarna som kunder enligt försäkringsavtalet, utan av försäkringstagarna som delägare/medlemmar i företaget.¹⁰ Bärande av företagsrisk innebär alltså del i det överskott som uppkommer om dessa faktorer utvecklas gynnsamt.

Återbäringsvillkor – som enligt utredningsförslaget ska framgå av försäkringsavtalet och vara tillräckligt tydliga och precisa – får enligt utredningen inte utformas så att rätten till återbäring påverkas

---

⁹ Ett undantag skulle dock vara om överskottshanteringen helt grundas på årsredovisningen. Man kan också uttrycka det så att då fungerar balansräkningen i årsredovisningen som en överskottsbalansräkning.

¹⁰ Detta förändras inte av att delägarskapet/medlemskapet uppkommer i samband med ingåendet av försäkringsavtalet. Utredningsförslaget ger också utrymme för att meddela försäkringar som inte ger upphov till medlemskap/delägarskap.

av företagets resultat, solvenssituation eller liknande som innebär att försäkringstagarna står en allmän rörelserisk.

Vi antar att försäkringarna är engångsutbetalda.

Försäkringsföretaget är bundet av gjorda åtaganden i försäkringsavtalet. En fordran på garanterad eller villkorad återbäring i avtalet kan alltså inte klassificeras om till ett anspråk på överskott som kan användas för att täcka företagsrisker. Försäkringsföretaget kan inte heller förbehålla sig en rätt i avtalet att senare omklassificera en fordran till ett anspråk på överskott.

Vi antar att företaget är en livförsäkringsförening.

2.2 Använda antaganden och tillämpade förenklingar

2.2.1 Antaganden

Utgångspunkten för exemplet är att initialt 75 procent av balansräkningen motsvaras av försäkringar som tecknas av medlemmar som initialt har tillskjutit riskkapital och att övriga 25 procent hänför sig till försäkringstagare som inte är medlemmar och tillskjutit riskkapital. Det finns alltså två kollektiv i exempelföretaget, ett som tillskjutit medlemskapital och ett som inte tillskjutit medlemskapital.

Tillgångsallokeringen antas vara 70 procent i aktier och 30 procent i räntebärande instrument för försäkringstagarportföljen sett till totala tillgångar, dvs. försäkringstagarportföljen och övriga tillgångar är investerade i 67,5 procent i aktie och 32,5 procent i räntebärande instrument för den totala portföljen, dvs. försäkringsfordringar och medlemskapitalet. Skillnaden kommer av att ett belopp motsvarande medlemskapitalet antas vara investerat i räntebärande instrument i syfte att matcha den implicita ränterisken i företagets kapitalkrav enligt nuvarande solvensregelverk.

Försäkringstagarportföljen antas vara gemensam för försäkringstagararkollektivet som tillskjutit riskkapital och det försäkringstagararkollektivet som inte gjort det. Antagandet baserar sig på utredningens ställningstagande att försäkringsintresset och ägarintresset är separerade. Likabehandling av kollektiven i deras egenskap av försäkringstagare synes därför naturlig. I linje med detta belastas båda kollektiven med en och samma garantiavgift om

0,5 procent av försäkringskapitalet.¹¹ Överskottet från avgifterna tillfaller medlemmarna, dvs. de försäkringstagare som tillskjutit riskkapital och måste täcka kostnaden för garantier som antas uppkomma år tre i exemplet.

Vad som sagts ovan sammanfattas i illustration 1 nedan. Belopp motsvarande medlemskapitalet antas investeras i obligationer för att tillse företaget sammantaget matchande ränterisk i åtagandena. Avkastningen på aktieportföljen antas vara 5 procent utom år 2 då portföljen minskar i värde med 20 procent.

För år två i illustrationen är en garantikostnad med. Garantikostnaden innebär att försäkringskapitalet för respektive försäkringstagare det året inte räckt till för att betala samtliga utfallande garanterade belopp. Utbetalningen minskar tillgångarna i ÖB och dessa understiger försäkringsfordringar varvid ett underskott uppkommer i ÖB. Detta belastar medlemskapitalet i ÖB, som framgått ovan. Men det beror på principerna i företagets bolagsordning eller stadgar (se förslagen till 12 kap. 11 § och 13 kap. 6 § FRL) hur ett sådant underskott ska beaktas i överskottsammanhang vid återbetalning av delägar- eller medlemsinsatser efter begäran om inlösen av dessa. Om återbetalningen i bolagsordningen eller stadgarna villkorats av att kapitalkraven i solvensreglerna uppfylls kan en återbetalning av insatser vara möjlig trots det beräknade underskottet i ÖB.

För år tre uppstår en förlust i driftskostnadsrörelsen. I exemplet minskar förlusten medlemkapitalet.

I de två sista åren i illustrationen åskådliggörs effekten av ränterörelser, år fyra stiger räntan med 1 procent till 4 procent och år fem sjunker den till 2 procent.

---

¹¹ Därmed kan också avgifterna för förvaltningen av portföljen bestämmas enhetligt. Men vi har bortsett från sådana avgifter och andra avtalade kostnader i vårt exempel.

Illustration 1 Sammanfattning av antagande

		Medlemskapital	
Duration skulder	15	Duration medlemskapital	15
Duration ränteportfölj	5	Aktier	0 %
Aktier	30 %	Räntor	100 %
Räntor	70 %	Skulder	
Totala tillgångar	130 000	FTA	100 000
Allokering exklusive utan medlemskapital		VÅB	20 000
Aktier	32,5 %	Medlemskapital	10 000
Räntor	67,5 %	# medlemskapital	10 000

Utveckling	År noll	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Aktier	N/A	5 %	-20 %	5 %	5 %	5 %
Räntor	3 %	3 %	3 %	3 %	4 %	2 %
Admin resultat Msek	N/A	0	0	-200	0	0
Garantikostnad Msek	N/A	0	5 000	0	0	0

2.2.2 Tillämpade förenklingar

Poster i exemplet

Exemplet utgår ifrån att det i företaget endast finns placeringstillgångar och att bolagets enda skuld motsvaras av avtalade förpliktelser enligt försäkringsavtal (försäkringstagarfordringar). Enligt reglerna i bolagsordningen/stadgarna ska medlemmarna dels ha lika del i överskott och underskott i förhållande till storleken på insatt och tillgodofört insatskapital, dels tillföras samma belopp oavsett om det är fråga om vinstutdelning eller insatsemission. Överskotten tillgodogörs i exemplet årligen genom insatsemission i sin helhet medlemskapital och det finns inget annat riskkapitalanspråk på företaget (t.ex. i form av anspråk på återbetalning av förlagsinsatser). Försäkringsfordringarna är i ÖB uppdelad på garanterade försäkringsfordringar (benämnd FTA i illustrationerna) och villkorade försäkringsfordringar (benämnd VÅB i illustrationerna). Villkorad återbäring är i detta sammanhang beräknad som skillnaden mellan värdet av försäkringstagarportföljen och garanterade försäkringsfordringar. Återbäringen ska regleras genom tydliga och precisa villkor i avtal. Men kan också behöva omnämnas av bolagsord-

ningen eller stadgarna som enligt förslaget ska ange hur överskottet enligt FRL bestäms.

Det antas inte finnas försäkringar med underskott där värdet av försäkringskapitalet understiger värdet av livförsäkringsavsättningen beräknad enligt redovisningsreglerna eller solvensreglerna för försäkringen garanterade belopp. Hade ett sådant beräknat underskott funnits hade företaget – vid tillämpningen av återbäringsteknik för traditionella försäkringar – behövts göras avsättningar för täcka underskottet. Den totala avsättningen skulle därmed ha överstigit värdet av försäkringstagarportföljen. Mellanskillnaden skulle i så fall ha belastat företagens riskkapital i form av ett latent kapitaltillskott (LKT). Kapitaltillskottet anses latent eftersom det inte är utbetalt utan kan komma att återföras vid en framtida gynnsam utveckling.

Överskottsbalansräkningen syftar enbart till att ligga till grund för en rättvis och förutsägbar överskottshantering. Det beror därför på företagets principer för överskottshantering om nyss angivna förhållande påverkar ÖB genom att värdet på garanterade försäkringsfordringar ökar och beräknat överskott minskar. Alternativet är att förhållandet beaktas i tillgängliga överskott genom avdraget vid en återbetalning av medlemskapitalet genom att återbetalningen villkorats av att kapitalkraven i solvensreglerna uppfylls. I så fall kan en återbetalning vara möjlig trots det beräknade underskottet i årsredovisningen. Hur överskottet enligt försäkringsrörelselagen bestäms ska enligt utredningsförslaget framgå av bolagsordningen/stadgarna.

Av illustration 2 framgår att villkorad återbäring minskar från 20 730 år 2 till 12 047 år 3. Minskningen är en konsekvens av aktiefallet om 20 procent (se illustration 1). Hela garantiförlusten som uppkommer år två belastar medlemskapitalet.

Uppdelning av försäkringsfordran, medlemskapital och överskott innebär att en försäkring som upphör på grund av att försäkringstagaren/medlemmen avlider inte behöver utbetalas omedelbart, utan att det sker efter uppsägning. Enligt lagen om ekonomiska föreningar finns en rätt för den som ärver andelsrätten att bli medlem. Vi antar att bolaget inte vill förhindra en sådan möjlighet men annars är inlösen enda alternativet, om inte stadgarna medger att insatsen kvarstår utan att innehavaren är försäkringstagare. Detta visar att det i vissa situationer kan finnas en ”försäkringsrisk” för den enskildes anspråk på överskott. Denna risk är emellertid inte annorlunda än när en medlem i vanliga ekonomiska föreningar

avlider och efterlevande varken kan eller vill bli medlem varför insatser måste lösas in. Det är alltså inte fråga om försäkringsrisk i egentlig mening. Optionsföretag behöver emellertid överväga dessa frågor liksom hur den bör hanteras inom ramen för bolagsordningen/stadgarna.

År fyra och fem förändras avsättningen eftersom räntan som används för diskontering sjunkit resp. stigit. Denna marknadsrisk täcks, liksom vid förluster inom aktier, i första hand av villkorad återbäring.

Illustration 2 Förenklad balansräkning för de fem åren

	År 0	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Utveckling tillgångar						
Försäkringstagarportfölj						
Övriga placeringstillgångar						
Livförsäkringsavsättning						
FTA	100 000	103 000	106 090	109 273	96 160	128 854
VÅB	20 000	20 730	12 047	13 249	26 676	7 657
Överskott						
Medlemskapital	10 000	10 950	6 955	7 593	7 335	10 483
Solvens						
Solvenskvot	2,381	2,530	1,594	1,686	1,783	2,004

Förtydligandet av avtalen antas medföra användande av villkorad återbäring

En hantering enligt optionen innebär sannolikt att livförsäkringsavsättningen ökar jämfört med ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Det är inget som utredningen föreslår ska vara tvingande utan avtal med villkorad återbäring i stället för medlemsinsatser är något företag antas föredra med hänsyn till att återbäring och överskott ska särskiljas i kommunikationen med försäkringstagare och vissa skillnader i skattehänseende. Villkorad återbäring innebär att solvenskvoten blir lägre än om motsvarande belopp, som i dag, skulle tas upp i konsolideringsfonden. Optionsföretagen får inte ha någon konsolideringsfond enligt utredningsförslaget.

En övergång till villkorad återbäring, vid en övergång till vinstutdelning, har även andra konsekvenser än att ett belopp mot-

svarande konsolideringsfonden omklassificeras till villkorad återbäring (genom att företaget reglerar rätten till tillgångar och andra värden motsvarande beloppet i avtalet). I bolas som bedrivs enligt ömsesidiga principer görs i dag ingen avsättning motsvarande LKT (som beskrivits ovan) i solvensbalansräkningen eller årsredovisningen. Avsättningen för LKT är nämligen konsekvens av vissa risker inte längre utjämnas inom försäkringstagarkollektivet, utan i stället bärs av en annan part. I befintliga vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är den andra parten aktieägaren. I den av utredningen förslagna modellen för företag som tillämpar optionen är den "andra parten" delägare/medlemmar, dvs. riskkapitalägarna. Genom tydliggörandet av att ett försäkringstagarkollektiv som tillskjutit delägarinsatser/medlemsinsatser har två roller – försäkringstagare och delägare/medlemmar – uppkommer LKT om försäkringarna har villkorad återbäring. En övergång till villkorad återbäring innebär emellertid att ytterligare krav på kapital ställs på företaget på grund av behovet av att sätta av för LKT

Företaget torde formellt kunna meddela riskförsäkringar och låta samtliga överskott återgå till försäkringstagarna som vinstutdelning i förhållande till storleken på medlemsinsatser. Vi tror inte på en sådan utveckling av flera skäl. Utredningens förslag innebär att det inte är tillåtet att kommunicera den samlade avkastningen som återbäring till försäkringstagarna. Dessutom är rättigheterna, som framgått ovan, separerade. Företag får inte heller i försäkringsavtalet koppla samman premieinbetalningar och utbetalningar av medlemsinsatser, eftersom villkoren inte får innefatta att försäkringen bär allmän rörelserisk. Utbetalningarna av medlemsinsatserna ska dessutom regleras i bolagsordning och vi ser inget utrymme för att de får innehålla regler som kopplar utbetalningar av medlemsinsatser till inbetalningar av premier. Det finns således ingen regleringsmässig möjlighet att säkerställa att en viss persons överskott från en viss försäkring tillfaller samma person vid vinstutdelning eller återbetalning av medlemsinsatser. Ett försäkringsföretag vänder sig dessutom till ett stort antal kunder och konkurrerar med andra företag som säljer livförsäkringar där man prissätter olika risker och behöver ett brett produktutbud.

Vi bedömer att såväl regleringsmässiga som affärsmässiga skäl motverkar en sådan utveckling som nyss antydde. Situationen är i varje fall inte unik för optionsföretagen, utan skulle på motsvarande sätt kunna åstadkommas i ett aktiebolag där försäkringstagarna är aktieägare.

2.2.3 Effekten av nya premier

Utredningens modell synliggör effekten av nya premier som framgår av illustration 5. Som framgår kan en värdering av försäkringsåtagandena med en marknadsränta ge ett högre överskott än en värdering av samma försäkringsåtaganden enligt solvens 2. Det kan således finnas anledning för optionsföretag att överväga hur de ska fastställa överskotten mer i detalj i stället för att luta sig emot solvensreglerna. Om en beräkning enligt solvensreglerna leder till ett lägre överskott än enligt av företaget fastställa principer för överskottshanteringen så innebär detta en utbetalningsbegränsning som måste beaktas av företaget.

Aktuell marknadsränta	2,00 %										
Solvens 2 UFR	4,20 %										
Duration försäkringskontrakt	20										
Premie	100										
"Garanterad" ränta	0,0%	0,5%	1,0%	1,5%	2,0%	2,5%	3,0%	3,5%	4,0%	4,5%	
"Garanterad" ränta	0,0%	0,5%	1,0%	1,5%	2,0%	2,5%	3,0%	3,5%	4,0%	4,5%	
Värdering med marknadsränta											
FTA	60	70	80	90	100	110	120	130	140	150	
Överskott	40	30	20	10	0	-10	-20	-30	-40	-50	
Solvens 2 värdering											
FTA	16	26	36	46	56	66	76	86	96	106	
Överskott	84	74	64	54	44	34	24	14	4	-6	

2.3 Något om garantiavgifter

I exemplen nedan visas hur olika scenarior slår på överskottshanteringen för olika försäkringar som har olika stark garanti och medlemskapital. Båda försäkringarna har totalt 100 i kapital vardera, den första har 90 i FTA och den andra 75. Försäkring 1 har alltså en starkare garanti. Båda försäkringarna betalar en garantiavgift, men eftersom garantin är olika stark betalar Försäkring 2 en avgift om 1 procent av kapitalet och Försäkring 1 en avgift på 0,5 procent.

I första fallet har företaget villkor i bolagsordningen som innebär relativt blygsamma medlemsinsatser och därmed ett lågt medlemskapital. Enligt avtalsvillkoren har försäkringstagarna utöver vad som har garanteras vid försäkringsfall rätt till villkorad åter-

bäring (försäkringsfordran). Medlemskapitalet antas här vara investerat i korta riskfria räntepapper med derivatinstrument som hanterar den implicita durationen i kapitalkravet.

Försäkringstagarkapitalet investeras i 40 procent aktier och resterande i obligationer.

Figure 1 Visar fördelningen mellan FTA, VÅB och medlemskapital på de två olika försäkringarna samt solvensposition

	År 0		Totalt
	förs 1	förs 2	
FTA	90	75	165
VÅB	5	20	25
Med kap	5	5	10
Garantiförlust	0	0	
Totalt kap			200
		solvensgrad	121%
		solvenskvot	1,46

För att illustrera dynamiken visar vi utvecklingen för de båda försäkringarna och medlemskapitalet över två år. Räntorna ligger under perioden helt still och genererar en avkastning om 2 procent per, vilket också avsättningen ökar med. Under det första året avkastar dessutom aktier 5 procent medan aktierna under det andra året genererar en negativ avkastning om 15 procent.

	År 0			År 1			År 2		
	förs 1	förs 2	Totalt	förs 1	förs 2	Totalt	förs 1	förs 2	Totalt
FTA	90	75	165	91,8	76,5	168,3	89,6	78,0	171,7
VÅB	5	20	25	5,0	20,8	25,8	0,0	14,4	14,4
Med kap	5	5	10	5,8	5,8	11,6	5,6	5,6	11,2
Garantiförlust	0	0		0,0	0,0		-2,2	0,0	
Totalt kap			200			205,7			197,2
			solvensgrad			122%			115%
			solvenskvot			1,66			1,39
			Avk totalt	2,6%	3,1%	2,6%	-3,3%	-4,9%	-1,3%
			Avk f.kap	1,9%	2,4%	1,9%	-3,3%	-5,0%	-3,3%

Under det första året, med positiv aktieavkastning, utvecklas kapitalet avseende Försäkring 2 bättre än Försäkring 1, på grund av den lägre avgiften. Det andra året slår den negativa avkastningen på aktier så hårt att hela den villkorade återbäringen på Försäkring 1 raderas ut (förlusten antas även realiseras och inte endast ge upp-

hov till LKT). Kapitalet i Försäkringen understiger avsättningen och detta belastar medlemskapitalet. Omföringen av kapital från medlemskapitalet innebär dock att kapitalet hänförligt till Försäkring 1 får en positiv utveckling. I det andra scenariot strävar företaget efter att utforma sitt samlade erbjudande så att en låg andel villkorade försäkringsfordringar uppstår och att en större andel tillgångar motsvarar medlemskapital (överskott).

	År 0		Totalt
	förs 1	förs 2	
FTA	90	75	165
VÅB	5	5	10
Med kap	5	20	25
Garantiförlust	0	0	
Totalt kap			200
		solvensgrad	121%
		solvenskvot	3,73

Försäkringstagarnas portfölj investeras här mer defensivt, 20 procent aktier, men eftersom bolaget är väldigt väl kapitaliserat investeras hela medlemskapitalet i aktier. Totalt får försäkringstagarna olika aktieexponering eftersom de har olika mycket medlemskapital, Försäkring 1 och 2 har totalt 24 procent respektive 36 procent aktieexponering initialt.

Garantiavgiften för de båda försäkringarna är nu densamma eftersom garantin är lika stark, men pga. defensiv tillgångsallokering sätts avgiften för garantin till 0,8 procent.

	År 0			År 1 avkastier 5%			År 2 avkastier -15%				
	förs 1	förs 2	Totalt	förs 1	förs 2	Totalt	förs 1	förs 2	Totalt		
FTA	90	75	165	91,8	76,5	168,3	99,6	78,0	171,7		
VÅB	5	5	10	4,9	4,9	9,9	0,0	0,3	0,3		
Med kap	5	20	25	5,5	22,1	27,7	4,9	19,5	24,3		
Garantiförlust	0	0		0,0	0,0		-0,6	0,0			
Totalt kap			200			205,8			196,3		
		solvensgrad	121%	Avk totalt	2,2%	3,6% solvensgrad	122%	Avk totalt	-3,7%	-5,6% solvensgrad	114%
		solvenskvot	3,73	Avk f.kap	1,8%	1,8% solvenskvot	4,05	Avk f.kap	-3,2%	-3,8% solvenskvot	3,54

I princip förstärks effekten av det som sagts ovan av att medlemmen med Försäkring 2 på grund av företagens princip för investe-

ringar av tillgångar som motsvarar överskott har en högre total-exponering mot aktier genom den högre andelen medlemskapital.

2.4 De tre olika "balansräkningarna"

När det är relevant för överskottshantering i det enskilda företaget kan företaget ha en skyldighet att beakta värden som inte reflekterats i årsredovisningen. Utredningens förslag är härvidlag neutralt i förhållande till de redovisningsprinciper som tillämpas. Huruvida det finns en sådan skyldighet att beakta andra affärsvärden än de tagits upp i redovisningen är således avhängigt vilka grunder för överskottsfordelningen som företaget har antagit.

För att exemplifiera att det kan finnas skillnader mellan "överskott" i olika "balansräkningar" – utan att ta ställning till vilka de är – redovisas nedan några tänkbara skillnader mellan tre olika balansräkningar för Överskott, Årsredovisning och Solvens 2.

Termen överskottsbalansräkning (ÖB) används av framställningstekniska skäl. Utredningsförslaget innebär inget formellt krav på att upprätta en sådan balansräkning, även om företagets överväganden i praktiken behöver reflekteras i en sådan balansräkning av bl.a. interna kontrollskäl. Utgångspunkten nedan är att värdet på tillgångarna är detsamma i samtliga balansräkningar. Det behöver det naturligtvis inte vara i praktiken.

Tillgångar för vilka försäkringstagarna bär risk för är värderade till verkligt värde i ÖB enligt principerna i bolagsordningen. LKT kommer av att olika ränteantaganden används i balansräkningar och att företaget bedömt att överskotten måste bestämmas utifrån en aktuell marknadsränta i stället för enligt Finansinspektionens ränteföreskrift eller solvens 2. Ytterligare en skillnad är att företaget i sin överskottshantering anser att värdet av framtida avgiftsuttag på försäkringsfordringar ska beaktas i överskottshantering. Skälet för företaget att beakta sådana värden är att anskaffade försäkringar är tillgångar i företaget, även om det kan finnas begränsningar i solvensreglerna för att beakta sådana värden.

2.5 Vissa frågor kring tillämpningen av optionen

Optionen ger upphov till vissa frågor om vad som gäller när försäkringen upphör på grund av återköp och flytt eller försäkringsfall. Utgångspunkten för överskottshantering som bygger på lagen om ekonomiska föreningar innebär att insatsen och eventuell ackumulerad avkastning utbetalas skilt från försäkringen såsom ett engångsbelopp vid flytt eller avgång efter särskild begäran om inlösen och/eller uppsägning av ägarskapet i samband med att försäkringsfall sker. Något hinder mot att det utfallande beloppet helt eller delvis används för att teckna en försäkring i ett annat företag finns inte, även om det finns skattemässiga aspekter som gör att resultatet blir ett annat än om försäkringsfordran och överskottsanspråket hållits samman och flytten skett från ett livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst. Flytträtt av försäkringsfordran synes emellertid underlättas eftersom det är just försäkringsfordran som flyttas och inte medlemskapitalet som i stället omfattas av reglerna om återbetalning av insatser och eventuellt överskott enligt lagen om ekonomiska föreningar med en specialregel för beräkningen i FRL och närmare villkoren i stadgarna. Medlemskapitalet kan också hållas kvar för att skydda bolagets kapitalsituation samtidigt som flytt ändå medges av försäkringsfordran. Vid första påseende kan detta synas vara en nackdel för en försäkringstagare jämfört med en sammanhållen överskottshantering enligt dagens livförsäkringsteknik. Sammantaget torde det emellertid vara en fördel så till vida att hanteringen i livförsäkringsföretag som inte får dela ut vinst innebär att det görs ett definitivt avdrag enligt företagets överskottsregler i samband med flytt om företaget har behov av riskkapitalet, medan en ordning med medlemsinsatser öppnar för lösningar där medlen som inte kan betalas ut vid flytt kan utbetalas senare när företagets kapitalsituation förbättrats.

Möjligheten att genom medlemsinsatser låta anspråk på överskott stå kvar även efter att en försäkringsfordran är helt utbetald öppnar även för att hantera generationsfrågor på motsvarande sätt. I ett försäkringsföretag där överskotten hänför sig till äldre försäkringstagare, men måste hållas kvar för att säkerställa kapitalsituationen, kan värdet i kvarhållna insatser vara ett sätt att överskotten åtminstone delvis tillkommer de försäkringar som bidragit till överskotten i bolaget. I den mån insatsen kan göras överlåtbar (torde endast vara relevant för frivilliga medlemsinsatser och förlagsinsatser) förbättras även möjligheten att övervärden kan realiseras.

Statens offentliga utredningar 2012

Kronologisk förteckning

---

1. Tre blir två! Två nya myndigheter inom utbildningsområdet. U.
2. Framtidens högkostnadsskydd i vården. S.
3. Skatteincitament för riskkapital. Fi.
4. Kompletterande regler om personuppgiftsbehandling på det arbetsmarknadspolitiska området. A.
5. Högskolornas föreskrifter. U.
6. Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning. S.
7. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2012 – långsiktig säkerhet, haverier och global utblick. M.
8. Skadeståndsansvar och försäkringsplikt vid sjötransporter – Atenförordningen och försäkringsdirektivet i svensk rätt. Ju.
9. Förmån och fälla – nyanländas uttag av föräldrapenning. A.
10. Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi. Ku.
11. Snabbare betalningar. Ju.
12. Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud. Ju.
13. En sammanhållen svensk polis. Ju.
14. Ekonomiskt värde och samhällsnytta – förslag till en ny statlig ägarförvaltning. Fi.
15. Plan för framtagandet av en strategi för långsiktigt hållbar markanvändning. M.
16. Att angöra en kulturbrygga – för stöd till nyskapande kultur. Ku.
17. Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd. S.
18. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. – den mjuka infrastrukturen på väg. N.
19. Nationella patent på engelska? N.
20. Kvalitetssäkring av forskning och utveckling vid statliga myndigheter. U.
21. Här finns mer att hämta – it-användningen i småföretag. N.
22. Mål för rovdjuren. M.
23. Mindre våld för pengarna. Ku.
24. Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning. U.
25. Enklare för privatpersoner att hyra ut sin bostad med bostadsrätt eller äganderätt. S.
26. En ny brottsskadelag. Ju.
27. Färdplan för framtiden – en utvecklad flygtrafiktjänst. N.
28. Längre liv, längre arbetsliv. Förutsättningar och hinder för äldre att arbeta längre. S.
29. Sveriges möjligheter att ta emot internationellt stöd vid kriser och allvarliga händelser i fredstid. Fö.
30. Vital kommunal demokrati. Fi.
31. Sänkta trösklar – högt i tak Arbete, utveckling, trygghet. A.
32. Upphandlingsstödet framtid. S.
33. Gör det enklare! S.
34. Nya påföljder + kort presentation. Ju.
35. Stärkt skydd mot tvångsåktenskap och barnåktenskap. Ju.
36. Registerdata för forskning. Fi.
37. Kulturmiljöarbete i en ny tid. Ku.
38. Minska riskerna med farliga ämnen! Strategi för Sveriges arbete för en giftfri miljö. M.
39. Vägar till förbättrad produktivitet och innovationsgrad i anläggningsbranschen + Bilagedel. N.
40. Innovationsstödande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – en preliminär delrapport. U.
41. Innovationsstödande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – slutbetänkande. U.

42. Bättre behörighetskontroll. Ändringar i förordningen (2006:196) om register över hälso- och sjukvårdspersonal. S.
43. Konsumenten i centrum – ett framtida konsumentstöd. Ju.
44. Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott. Ju.
45. Kvinnor och barn i rättens gränsland. U.
46. Dammsäkerhet. Tydliga regler och effektiv tillsyn. N.
47. Harmoniserat inkomstbegrepp. Möjligheter att använda månadsuppgifter i social- och arbetslöshetsförsäkringarna. S.
48. Maritim samverkan. Fö.
49. Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Genomförande av EU:s tolknings- och översättningsdirektiv. Ju.
50. Nystartszoner. Fi
51. Utvärdering av IPRED-lagstiftningen. Ju.
52. Bostadstaxering – avveckling eller förenkling. Fi.
53. AP-fonderna i pensionssystemet – effektivare förvaltning av pensionsreserven. Fi.
54. Återvinning av fartyg – underlag för ratificering av Hong Kong-konventionen. N.
55. En översyn av tryck- och yttrandefriheten. Del 1 och 2. Ju
56. Mot det hållbara samhället – resurseffektiv avfallshantering. M.
57. Tydligare regler om fri rörlighet för EES-medborgare och deras familjemedlemmar. Ju.
58. Stöd till dagstidningar på samiska och meänkieli. Ku.
59. Nya villkor för public service. Ku.
60. Avgifter på väg och elektroniska vägtullsystem. Fi.
61. Högre ersättning vid mastupplåtelse. Ju.
62. Uppsägningstvister. En översyn av regelverket kring tvister i samband med uppsägning av arbetstagare. A.
63. Små företag – stora möjligheter med it. N.
64. Förstärkt försäkringstagarskydd. Fi.

Statens offentliga utredningar 2012

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Skadeståndsansvar och försäkringsplikt vid sjötransporter – Atenförordningen och försäkringsdirektivet i svensk rätt. [8]
- Snabbare betalningar. [11]
- Penningtvätt – kriminalisering, förverkande och dispositionsförbud. [12]
- En sammanhållen svensk polis. [13]
- En ny brottskadslag. [26]
- Nya påföljder + kort presentation. [34]
- Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. [35]
- Konsumenten i centrum – ett framtida konsumentstöd. [43]
- Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott. [44]
- Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Genomförande av EU:s tolknings- och översättningsdirektiv. [49]
- Utvärdering av IPRED-lagstiftningen. [51]
- En översyn av tryck- och yttrandefriheten. Del 1 och 2. [55]
- Tydligare regler om fri rörlighet för EES-medborgare och deras familjemedlemmar. [57]
- Högre ersättning vid mastupplåtelse. [61]

Försvarsdepartementet

- Sveriges möjligheter att ta emot internationellt stöd vid kriser och allvarliga händelser i fredstid. [29]
- Maritim samverkan. [48]

Socialdepartementet

- Framtidens högkostnadsskydd i vården. [2]
- Åtgärder mot fusk och felaktigheter med assistansersättning. [6]
- Psykiatri och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd. [17]
- Enklare för privatpersoner att hyra ut sin bostad med bostadsrätt eller äganderätt. [25]
- Längre liv, längre arbetsliv. Förutsättningar och hinder för äldre att arbeta längre. [28]

- Upphandlingsstödet framtid. [32]
- Gör det enklare! [33]
- Bättre behörighetskontroll. Ändringar i förordningen (2006:196) om register över hälso- och sjukvårdspersonal. [42]
- Harmoniserat inkomstbegrepp. Möjligheter att använda månadsuppgifter i social- och arbetslöshetsförsäkringarna. [47]

Finansdepartementet

- Skatteincitament för riskkapital. [3]
- Ekonomiskt värde och samhällsnytta – förslag till en ny statlig ägarförvaltning. [14]
- Vital kommunal demokrati. [30]
- Registerdata för forskning. [36]
- Nystartszoner. [50]
- Bostadstaxering – avveckling eller förenkling. [52]
- AP-fonderna i pensionssystemet – effektivare förvaltning av pensionsreserven. [53]
- Avgifter på väg och elektroniska vägtullsystem. [60]
- Förstärkt försäkringstagarskydd. [64]

Utbildningsdepartementet

- Tre blir två! Två nya myndigheter inom utbildningsområdet. [1]
- Högskolornas föreskrifter. [5]
- Kvalitetssäkring av forskning och utveckling vid statliga myndigheter. [20]
- Likvärdig utbildning – riksrekryterande gymnasial utbildning för vissa ungdomar med funktionsnedsättning. [24]
- Innovationsstödjande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – en preliminär delrapport. [40]
- Innovationsstödjande verksamheter vid universitet och högskolor: Kartläggning, analys och förslag till förbättringar – slutbetänkande. [41]
- Kvinnor och barn i rättens gränsland. [45]

Miljödepartementet

- Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2012 – långsiktig säkerhet, haverier och global utblick. [7]
- Plan för framtagandet av en strategi för långsiktigt hållbar markanvändning. [15]
- Mål för rovdjuren. [22]
- Minska riskerna med farliga ämnen! Strategi för Sveriges arbete för en giftfri miljö. [38]
- Mot det hållbara samhället – resurseffektiv avfallshantering. [56]

Näringsdepartementet

- Så enkelt som möjligt för så många som möjligt – den mjuka infrastrukturen på väg. [18]
- Nationella patent på engelska? [19]
- Här finns mer att hämta – it-användningen i småföretag. [21]
- Färdplan för framtiden – en utvecklad flygtrafiktjänst. [27]
- Vägar till förbättrad produktivitet och innovationsgrad i anläggningsbranschen + Bilagedel. [39]
- Dammsäkerhet – Tydliga regler och effektiv tillsyn. [46]
- Återvinning av fartyg – underlag för ratificering av Hong Kong-konventionen. [54]
- Små företag – stora möjligheter med it. [63]

Kulturdepartementet

- Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi. [10]
- Att angöra en kulturbygga – för stöd till nyskapande kultur. [16]
- Mindre våld för pengarna. [23]
- Kulturmiljöarbete i en ny tid. [37]
- Stöd till dagstidningar på samiska och meänkieli. [58]
- Nya villkor för public service. [59]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Kompletterande regler om personuppgiftsbehandling på det arbetsmarknadspolitiska området. [4]
- Förmån och fälla – nyanländas uttag av föräldrapenning. [9]
- Sänkta trösklar – högt i tak – Arbete, utveckling, trygghet. [31]
- Uppsägningstvister. En översyn av regelverket kring tvister i samband med uppsägning av arbetstagare. [62]